

PUBLICATIONS

DE LA SOCIÉTÉ

Historique et Archéologique

DANS

LE DUCHÉ DE LIMBOURG.

TOME XXII.

NOUVELLE SÉRIE.

TOME II.

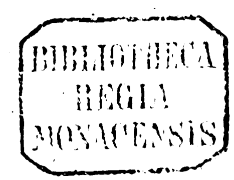
Vis unita major.

1885.

RUREMONDE,

TYPOGRAPHIE DE J. J. ROMEN ET FILS.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

DE LEENEN VAN VALKENBURG.

(Vervolg).

K. Leenen onder Groot- of Gebroken Schinnen.

[I.] Huis en Hoef ter Borch.

Het huis en de hoef Terborch onder Groot-Schinnen, groot zijnde in landerijen, beemden en weiden 50 bunder, is met tuinen, vijvers, boomgaarden, bosschen, landen en molens een groot leen van het huis Valkenburg en werd verheven:

1381 door Lambrecht van Ghoir, heer van Schinnen.

1559 den 12 November, door Frans Puts als voorganger van Jr Jan Schellart van Obbendorf, heer van Schinnen en Gurtsenich en na diens dood door Adam Schellert van Obbendorp.

1603 den 16 October, door Gielis Henriqueau in naam van Jr Jan Schellart van Obbendorp, vrijheer van Deurewaert, Gurtsenich enz. na dood zijns vaders Adam voors.

1603 den 28 October, na dood zijns vaders Adam door Jr Waleram Schellart van Obbendorp, heer van Schinnen en na diens dood,

1645 den 3 Juli, door heer Johan de Paysbas, kapitein in dienst zijner katholieke Majesteit, in naam van Johan Frederik Schellart van Obbendorp, heer van Schinnen.

1675 den 26 Mei, door den advokaat Waterschap, voor Johan Ferdinand Ignatius baron Schellart van Obbendorp, heer te Schinnen.

1730 den 13 Maart, door Mathijs Simon van Eupen voor Waleram Adam graaf van Schellart.

1742 den 19 October, door B. Duprez, rentmeester in naam van Maria Ernestina barones van Schellart, na dood van den baron Waleram Adam van Schellart.

1767 den 7 December, door Philip Thomas Fabritius, scholtis te Schinnen voor Adam Alexander graaf van Schellart-Geisteren, heer van Schinnen.

Aanteekeningen.

No 1. Dirk van Schinnen komt volgens Fahne in de Keulsche archiefstukken met zijn eenigen zoon Godfried, tusschen de jaren 1208—1818 voor. Beide werden met vier ridders en vijf knapen vassalen der stad Keulen.

Deze Godfried van Schinnen, ridder, schijnt heer geweest te zijn van Wijnantsrade en van het dorp Vijle; bij Hoei. In 1234 keurde hij de overdracht goed der tiende van Vijle, die door Fastré de Hemricourt aan de abdij Val-Benoit werd geschonken. De heerlijkheid Vijle was een mannelijk leen van Wijnantsrade (Publ. etc. du Limb. XVIII p. 421).

Den 24 Juni 1268 verkocht Dirk van Schinnen, nobilis vir, in huwelijk met Benedicta, met toestemming van hun zoon Godfried, de hoeve Movert te Bingelrade aan het munsterstift te Aken (Lacomblet II p. 337.) Beide hadden het burgerrecht te Keulen verkregen en bezaten wijnbergen te Rhöndorf bij Honnef. Zij beloofden de stad Keulen met vier ridders en vijf knapen ter hulp te komen (Lacomblet II p. 362). Dirk komt voor de laatste maal voor als getuigen in eene akte des jaars 1276 (Lacomblet II p. 405). Dirk van Schinnen, had een broeder Wijnand genoemd, die in 1271 met hem eene akte teekent. De toenmalige voogd van Keulen, Gerard, was een zijner verwanten. (Lacomblet II p. 363).

Uit het huwelijk van Dirk van Schinnen met zijne vrouw Benedicta sproot een zoon Godfried van Schinnen ridder, die den verkoop van de hoeve Movert, in 1268 goedkeurde; deze leefde toen in huwelijk met Helwigis van Steyn dochter van Arnold van Steyn, ridder. Eenige jaren later greep hij de waarde van dezen verkoop aan, zoo dat er in 1273, in de kerk te Heerlen daarover eene nieuwe regeling plaats had in tegenwoordigheid van Waleram heer van Valkenburg, Dirk edelheer van Schinnen, Godfried Dobbelsteyn, Gerard van Schaesberg, Adolf aan Scherve, Reynard van Schinveld, Jan van den Hove, Godfried van Huclenbrug, Peter van Strijthagen en Christiaan van den Bongard allen ridders. (Lacomblet II p. 337).

N° 2. Den 24 November 1285 werden huwelijksvoorwaarden gemaakt tusschen Hendrik, heer van Schinnen en Guderade dochter van Hildiger van Stessen burger te Keulen. De bruid bracht ten huwelijk een kapitaal van duizend mark Brabants, tegen 12 solidi de mark gerekend, terwijl de bruidigom ten huwelijk bracht: »zijn slot (castrum) te Schinnen, te weten, het bovenste huis met zijne onderdeelen en de lager gelegen hoeve, allen met vier grachten omgeven, »domum superiorem cum suburbio et »mansione inferiori, prout dicta domus et mansio inferior »site sunt infra quatuor fossata de Schinna" (1). Dit goed was toen leenroerig van den bisschop van Luik. Item zijne hoeve te *Swijckhuysen* met hare aankleviggheden, hoorigen en dienstlieden zijnde een allodiaalgoed (2). Item alle andere goederen van den bruidigom onder Schinnen gelegen,

---

(1) De oude Borg van Schinnen lag binnen de grachten van den hoogen moestuin, daar resideerde het heerschap, terwijl de mansiones voor de bedienden gelegen waren, waar zich nu het kasteel met de pachthoeve bevindt.

(2) Wellicht de hoeve Stammen op de hoogte te Zwijkhuizen gelegen, nog heden bij het kasteel de Borgh gehoorende.

bestaande in akkerland, weiden, broeken, bosschen, molens, inkomen, cijnsen, met de heerlijkheid, de hooge en lage justitie, met hoorigen en dienstlieden tot die heerlijkheid behoorende, alles leenroerig zijnde bij den heer van Valkenburg. Item de goederen van *Mulsyort*, te weten tien mansen grond en drie marken jaarlijksche cijnsen, met hoorigen en dienstlieden tot dit goed behoorende, zijnde dit alles bij den aartsbisschop van Keulen te leen. Item tien marken jaarlijksch inkomen te *Bilsen*, zijnde leen van den graaf van Loon. Deze akte werd bezegeld door Waleram heer van Valkenburg, Goswijn heer van Borne, Hendrik heer van Pietershem, Otto zoon van den heer van Borne, Gerard van Oe, Jan van Rinetorp, heer Alexander van Bronshorn, kanonik te Luik en proost te Mechelen, Herman van Eynenberg, Herman van Withem, Arnold van Gimenich en Helwigis, naasten en bloedverwanten van den bruidigom. Lacomblet Urkundenbuch II 411.

N° 3. De vader van de bruid was Hilger van Stessen, ridder en schepen der stad Keulen, die met lof in Hagens Rijmkroniek van Keulen wordt vermeld; de moeder was Aleidis genaamd. Deze schonken, volgens eene aanteekening uit 1339, eene mark cijns des jaars aan de kerk van Gros-Martin te Keulen. Deze cijns was gevestigd op hunne woning genaamd Zum Alten Stessen en werd 's jaars in twee termijnen betaald.

J. H. Kessel, Necrologium S^ti^ Martini majoris Coloniæ p. 92 en Hagens Rijmkroniek der stad Keulen p. 170.

N° 4. Tilman van Schinnen, die in dienst van den hertog van Gelderland was getreden, verloor in 1286, in een gevecht der Gelderschen tegen die van Kuyck, te Grave zijn leven. (Guljé, De voormalige heerlijkheid Boxmeer p. 30). Van Heelu verhaalt dezen dood in zijne Rijmkroniek op volgende wijs (2663 – 2670):

. . . . maer doen si scieden
Bleef in des graven heer doot,
Die men van binnen uutwert scoot,
Her Tilman van Scinne,
Der beste riddere een, die inne
Al dies graven lant was doe,
Ochte in al dat lant daer toe
Tusschen der Masen en den Rine.

Tilman van Schinnen was in zijne vroege jaren kastelein geweest te Montfort en verscheen als getuige in een charter des jaars 1268.

Nº 5. Hendrik edelheer van Schinnen verklaarde den 21 September 1289 dat hij te Schinnen in bezit was van 53 morgen (jugera) akker, beemden en bosschen, alsook eene cijnskaart van 9 solidi Keulsch, die jaarlijksch door vijf cijnslieden met de daarbijgehoorende keuren betaald werden; item drie hoorigen (fideles) te weten Jan van Scynna, Willem van Minentheim en Willem, zoon van den ridder Conraad van Strijthagen. Deze goederen die allodiaal waren droeg hij dien dag aan den graaf van Gulik in leen op, tot compensatie zijner goederen te Baesweiler, die hij gaarne als vrijgoed wilde verkoopen. Getuigen dezer akte waren Jan van Tulde ridder, Thomas en Giselbert van den Broeck, gebroeders en de schepenen van Schinnen.

Cremer, Academische Beiträge II p. 197.

Nº 6. Den 18 October 1289 verkocht Hendrik van Schinnen met consent zijner vrouw en zijner kinderen de hoeve van Baesweiler, die nu van de leenbanden vrij was, met het patronaat over de kerk van Oitweiler aan de abdij van Heinsberg. Waleram hertog van Gulik keurde dezen verkoop goed. Lacomblet, Urkundenbuch II p. 520.

Nº 7. Hendrik van Schinnen bezegelde in 1283 een charter van Waleram heer van Valkenburg als volgt: sur

un écu en demi-ovale treize petits morceaux traversés obliquement par une fasce de sable, de sorte qu'il s'en trouve deux en haut et six en bas, placés sans trop d'ordre.

Ernst, Hist. du Limb. VI p. 36.

N° 8. Den 24 Juni 1286 stichtte Gerard voogd te Keulen een vergelijk tusschen Godfried (van Schinnen) heer van Rode (Wijnandsrade) en Godfried heer van *Spaubeek*, beiden ridders, over de vergeving van het pastoorsambt te Schinnen. De voogd van Keulen oordeelde dat de heer van Rade de eerste benoeming zou doen wanneer de pastoorsplaats vacant wordt en de volgende keeren zou die benoeming bij beurten door de heeren van Wijnantsrade en van Spaubeek geschieden. Onder de getuigen dezer akte komt voor Engelbert van Schinnen kanonik van St. Gereon te Keulen en broeder van den heer van Wijnantsrade.

Strange, Die Herrn von Bongart p. 109.

N° 9. Den 29 Nov. 1288 maakte Goblio van Schinne kanonik der kerk van St. Pieter te Luik zijn testament. Hij schenkt aan het klooster van St. Gerlach te Houthem zijne goederen te Hegge en wil dat eene der dochters van Godfried van Spaubeek, aldaar als non worde aangenomen. Als uitvoerders van zijn laatsten wil noemt hij zijne verwanten Godfried van Rode (Wijnantsrade) en Godfried van Spaubeke, ridders en Engelbert van Schinnen kanonik der kerk van St. Gereon te Keulen. Deze zijn personen die wij zoo even in het charter uit 1286 hebben kennen geleerd.

Franquinet, Inventaris der archieven van het klooster St. Gerlach p. 28.

N° 10. De kerkegift van Schinnen bleef intusschen in bezit der heeren van Spaubeek en van Wijnantsrade. In 1381 was het huis van Spaubeek in bezit van Oyst van Elsloe die dit goed met »mannen, mansmannen, renten en de gift der kerk van Schinnen »aan Heilwig van Spau-

beek kloostervrouw te Moustier overdroeg. Deze werd in 1388 met dit goed te Valkenburg beleend. In 1506 werd Gielis de Molendino pastoor te Schinnen benoemd op voordracht van Johan Maschereil heer te Wijnantsrade en Jan Rhoe van Opsinnich heer te Spaubeek. In 1539 viel de keuze van Arnold Huyn heer te Amstenrade op Godart Hoen, en Willem van den Bongart te Wijnantsrade noemde Jan van Cortenbach. Ook de weduwe van Jan van Rhoe, Katharina genoemd, stemde voor dezen laatsten, ook in naam harer kinderen. In 1555, wanneer Aert Huyn van Geleen werkelijk heer van Spaubeek was geworden, kwam de beurt der heeren van Spaubeek geheel in zijne handen. Eene eeuw later was de vergeving van de pastorie weder uitsluitend in bezit des heeren van Schinnen, die dit recht tot op het einde der vorige eeuw hebben uitgeoefend.

Strange, die Herrn von Bongart p. 110.

N° 11. Wij hebben de verwantschap tusschen Lambert van Ghoir die in 1381 met den Borg te Schinnen beleend werd en de oude heeren van Schinnen niet gevonden. Hij was volgens Rutkens de zoon van Daniël van Ghoir, ridder en van Joanna van Schoonvorst en kleinzoon van een anderen Daniël van Ghoir, wiens vrouw niet genoemd wordt en die in charters van 1285 en 1294 voorkomt. Onze Lambert van Ghoir was drossard van Maeseyck en had zijne meid getrouwd.

N° 12. Over de familie Schellart die in de eerste helft der 16 eeuw door aankoop in bezit van huis en heerlijkheid Schinnen schijnt gekomen te zijn, vergelijke men Wolters, Notice sur Kessel et Geysteren p. 62 en Fahne, die Kölnissche Geschlechter art. Schellart. De eerste heer van Schinnen uit dit geslacht was J^r Jan Schellart van Obbendorp heer van Gurtsenich en Geisteren, gehuwd met Cecilia van Vlodorp. Hij werd in 1537 en 1559 met het huis en

de heerlijkheid Schinnen beleend. Door erfenis kwamen in het begin dezer eeuw het huis Terborg en de goederen van Schinnen aan de vrijheerlijke familie de Weichs de Wenne te Geisteren, ingevolge het huwelijk gesloten tusschen Karel Gaspar baron de Weichs met Maria Anna Louisa gravin van Hoensbroeck, erfgename van haren oom Adam Alexander graaf von Schellart heer van Schinnen en Geysteren. Zij zijn nu grootendeels in bezit van hun zoon den heer baron Clement de Weichs de Wenne te Geisteren, lid der provinciale Staten in Limburg.

[II.] De Hoef in het Mulrade,

was met hare onderleenen, groot omtrent 40 bunder, een groot leen van den huize van Valkenburg, verheven:

1381 door Filips van Geldorp. »Flips van Geldorp H[rn] »Johan's son is man van den Hoeve to Mulroede mit allen »synen toebehoeren" (1).

1537 door Werner Huyn van Amstenraedt.

1558 den 1 December, door Sibert van Berchem na dood van Vincentius Proest.

1606 den 15 April, door Cornelis van Randenraedt, scholtis van Schinnen in naam van Marcelis van Palant heer van Wachendorp en na diens dood,

1642 den 29 November, door Peter Ramaekers in naam van J[r] Reyner van Gelder, heer van Aersen en Heyen.

1720 den 25 Nov. verheven door Johan Steven van Eynatten heer van Nuth.

1741 den 28 Augustus, door Bavo Meys, secretaris te Nuth in naam van Frans Theodoor Joseph baron van Eynatten heer van Nuth, na het overlijden van zijn vader

(1) Reg. Dobb. n° 120.

Steven baron van Eynatten, nadat 31 bunders met den hof verkocht waren.

1762 den 13 Februari, door Johan Dirk Lijnen, na dood van Frans Theodorus Joseph baron van Eynatten, uit naam van den baron Maximiliaan Hendrik van Eynatten heer tot Nuth.

AANTEEKENINGEN.

Nº 1. Marcelis van Palandt en Regina Scheyfart van Merode, heer en vrouw te Wachendorf, geven bij brief van 14 Augustus 1629 last aan Martin Snijders scholtis van Geleen en Amstenrade, om 300 daalders op te nemen op den hof te *Mulrade*, om daarmede eenen burger te Venlo te betalen. Deze som werd geleend bij den heer van Schinnen. Rijksarch in Limb.

Nº 2. Den 20 Maart 1752 verkoopt Frans Joseph baron van Eynatten heer van Nuth, Trips en Reimersbeek »den hof van Mulraed met bouwagie, weiden, tuinen en akkerland groot 31 bonders, allen deel makende van 't Mulrader leen" aan Jan Schutjes in huwelijk met Maria Elisabeth Celissen, Lambert Meens en consoorten te Thulle onder Schinnen. Rijksarch. in Limb.

Nº 3. De hoeve Mulrade is nu spoorloos verdwenen; de molen van Mulrade behoort tegenwoordig aan Jhr Alphons Michiels van Kessenich, eigenaar van het kasteel Reymersbeek.

[III.] Het Leen achter de kerk of Jan van Eynatten's leen,

gelegen te Schinnen achter de kerk en bestaande uit 7½ bunder beemd en akkerland was een groot leen van de mankamer van Valkenburg en werd verheven :

1381 door Willem achter den Kerkhoff. »Te Schynne »Willem achter den Kerckhoff is man te Valkenborch van »sulcken seynen guede gelegen achter den kerchoff te »Schynen ende opten Berch" (1).

1383 door Hendrik Stijncken van Schinnen. »Hencken »Steyncken van Scynnen is man van IX boenre lants soe »naet, soe droegen achter der kirchen te Schynnen, dat »men ontfankt van aflyve, as he sait mit eynen perde off »he hedde, ende oeff he egeyne perde en hedde mit III »pond alde groet" (2).

1537 door Herman van Eynatten, bastard.

1547 den 10 November, door Jan van Eynatten na dood zijns vaders Herman voors. En na dood van Jan van Eynatten door Peuses van Schinnen en na diens dood,

1560 door P. van Berghen.

1609 den 5 Januari, door Jan Pijls en na diens dood,

1639 den 15 April, door This Pijls zoon van Jaspar Pijls.

1667 den 21 Februari door Thijs Pijls voor zijnen zoon Jan Pijls.

1717 den 21 Juni, door Lambert Cremers.

1756 den 4 Mei, door Paas Limpens.

1762 den 15 Februari, door Jan Frans Kerckhoffs te Grijsegrubben voor zijn zoon ook genoemd Jan Frans Kerckhoffs oud 13 jaren, voor zich en zijne medebedeelden.

Aanteekeningen.

1750 den 16 Mei kocht Jan Francis Kerkhoffs, in huwelijk met Cecilia Elisabeth van Bronsfeldt, een stuk land, deelmakende van het klein leen van Eynatten.

Rijksarch. in Limb.

---

(1) Reg. Dobb. n° 164.
(2) Reg. Dobb. n° 169.

L. Leenen onder Geleen en Opgeleen.

[I.] De Hoef Kemmenade,

gelegen onder Geleen en bevattende in weiden, beemden en akkerland 37½ bunder en 8 kleine roeden, was een groot leen van den huize van Valkenburg en werd verheven:

1381 door heer Gilis de Vivario of van den Wyer leenman van Valkenburg. »Dnus Egidius de Vivario de in»tegri curte de Kamenaeden cum suis attenentiis, median»tibus fidelibus Duo de Steyne, Doo Hermanno Hoen et Dno »Frambodo de Palude" (1).

1537 door Hendrik van Holsit genaamd Oost tot Libeck. »Heynrich van Holzet genant van Oest hylt toe leene in naeme alss boven den hoff tot *Kemmenauwen*, hoem tuebehoerende bynnen der banck van Geleyn".

1545 den 9 Februari, door Christoffel van Oost in naam van de onmundige kinderen van Hendrik van Oost zijnen broeder.

1557 door Mathijs Knubben als momber der voormelde kinderen.

1571 den 2 Juni, door Willem van den Hove voor de minderjarige kinderen van Hendrik van Holset. Dan door Hendrik van Holset genaamd Oost en na diens dood,

1625 den 21 Juni, door Hans Reyner Hoen van den Hoenshuys, als gevolmachtigde van Gerard van Hulsberg genaamd Schaloen en Walrave Schellart van Obbendorp.

1665 den 5 Juni, door Johan Willem Hoen van Cartils.

1710 den 21 Nov. door Maximiliaan Henri graaf van Hoen tot Cartils.

1750 door Jean Louis graaf Hoen de Cartils.

1754 door Maximiliaan graaf Hoen de Cartils.

AANTEEKENINGEN.

Nº 1. Gielis van de Wijer, die in 1381 als leenverheffer van Kemmenade en der hoeve Ter Molen onder Hoensbroeck voorkomt was heer van het slot Ter Wijer bij Hoensbroeck. Hij leefde in 1393 in vijandschap met het munsterstift te Aken en legde daarom de hand op de kapittelshoeve Movort te Bingelrade. Er ontstond een rechtstrijd daarover voor de schepenbank van Oirsbeek, die door tusschenkomst van Gerard van Matelaer heer van Tusschenbroeck geslecht werd. Hij overleed in 1411 en liet bij zijne vrouw Lette Schmeck meerdere kinderen na. De familie van den Wijer voerde een gedamasceerd schild van goud waarover een kruis van sabel, beladen met vijf schelpen.

Nº 2. De familie van Holset genaamd Oost van welke elders sprake is, voert : op een zilveren veld een getand kruis van sabel. N. van Holset huwde N. van Gronsfeld. Uit dit huwelijk sproot Jan van Holset, heer van Oost bij Eysden, die trouwde met Maria van Aldenbroeck en vader werd van 1° Jan van Holset heer van Oost gehuwd met Maria van Eynatten. Deze Jan had twee dochters, waarvan *Agnes* de oudste, vrouw werd van Oost en huwde met Jan van den Bergh Trips overleden 1593, en *Anna* (overl. 30 Juni 1609) gehuwd met Waleram Golsteyn heer van Breyll.

2° Hendrik van Holset genaamd Oost, huwde Maria van Eynatten. Hunne dochter *Maria* huwde Reiner van Hulsberg genaamd Schaloen.

3° Joanna van Holset huwde Jan van Eynatten heer van Opsinnich.

Nº 3. Waleram Hoen van Cartils voerde in 1674 een rechtsgeding tegen den baron van Bergh genaamd Trips

(1) Reg. Dobb. nº 135.

over eene rente van 30 patacons gevestigd op de hoeve Kemmenade.

N° 4. Den 11 Aug. 1629 verklaart J[r] Gerard van Hulsberg genaamd Schaloun, heer te Oud-Valkenburg, dat hij aan zijn neef Walraaf Schellart van Obbendorp, heer te Schinnen en Leeuwen zijn aandeel heeft overgedragen in de hoef *Kemmenae*, onder Geleen. Rijksarch. in Limb.

N° 4. De hoef *Kemmenade*, te Geleen, werd aangebracht den 9 Maart 1754 door Max. Hendrik Hoen van Cartils, groot 37 bunder en een half, rijgenooten de Beek, den Tomeyckerweg, de Graetheide, de Kemmenaderstraat, de Heyestraat en den hof van Reichsteyn.

[II.] De hoef en goederen van Kemmenade toebehoorende den huize van Wijnantsraedt,

welke in de XVII[de] eeuw onder de naburen in erfpacht van rogge waren uitgegeven, vormden een groot leen van het huis Valkenburg en werden oorspronkelijk verheven door J[r] Wijnand van Masschereil en dan

1532 door heer Willem van den Bongart, heer van Wijnantsraedt.

1555 door Willem van den Bongart na dood zijns vaders Willem voors. en daarna door Werner van den Bongart, heer van Wijnantsraedt.

1590 den 20 September, met toestemming des vaders door Werner den jongen.

1601 den 29 Mei, door J[r] Werner van Orsbach en na dood van Werner van den Bongart door Hans Bernard vrijheer van den Bongart heer van Wijnantsraedt.

1645 den 28 April, door Jan Kessel, als gevolmachtigde van Johan Bernard baron van Bongart, heer tot Wijnantsrade.

1679 den 29 Januari, door Hendrik Franssen voor Philips Wilhelm, baron van Bongart, heer tot Wijnantsrade.

1717 den 6 December, door Joseph Clemens baron van Bongart.

1715 den 14 Januari, door Joseph Clemens baron van Bongart, heer te Wijnantsrade.

1742 den 7 Mei, door Johan Hugo Hendrik Ferdinand baron van Bongart.

[III.] De hoef Ten Eijsden of Bagijnshoff,

onder Geleen gelegen, groot in landerijen, beemden en weiden 37 bunders, vormde een groot leen van Valkenburg en werd verheven voor de mankamer aldaar:

1381 of daaromtrent, door Goswijn Bagijn van den Eisden, leenman bij de mankamer te Valkenburg en bezitter van de hoef te Wolfrade onder Holtum. »Goeswen Bagijn »van Eisden, is man van VI boenre lants gelegen by den »berch. Item van den hoeve tot Esden mit XXX boenre »lants daertoe gehoerende. Item derselve (is man) van VIII »boenre lants gelegen by der Heren lant van den Biessen, »des wilger IIII boenre lants toegehoeren Willem Ghysen »son van Nederbeeck" (1).

De vier bunder land waarvan hier sprake hadden eertijds toegehoord aan zekeren Hendrik van den Biessen. »Willem Ghyse soen van Nederbeecke is man van IIII »boenre lants gelegen by Baghynshoff, die Heindrech »woeren van den Bese" (2).

1537 door Cornelis van Boetbergen erfmaarschalk van het Hertogdom Gelderland.

1548 door Cornelis van Boetberg.

(1) Reg. Dobb. n° 141. (2) Reg. Dobb. n° 165.

1550 door Adriaan van Boetbergen, na dood zijns vaders Cornelis.

1568 den 25 April, door Jr Aert van Boetbergen na dood zijns vaders Adriaan.

1628 den 10 Februari, door heer Ulrich heer van Hoensbroeck na dood van Adriaan van Boetbergen en daarna door zijnen zoon Adriaan van Hoensbroeck.

1692 door den baron Willem Adriaan de Hoensbroeck.

1695 door Lambert Thijssen in naam van den markgraaf du Chatelet de Trichâteau.

1739 den 13 April, door Fred. Hubert de la Croix, schout van Oud-Valkenburg voor den graaf de Hoen.

1782 in bezit van Maximiliaan Laurens graaf de Hoen de Neufchâteau in huwelijk met Félicitas Theresia gravin van Hohensollern tot Geul.

Aanteekeningen.

N° 1. Goswijn Bagijn van Eisden, die hier als leenman des jaars 1381 voorkomt, trouwde in 1392 met Jutta van der Veurt, dochter van Dyebout van der Veurt. Volgens de huwelijksvoorwaarde van 28 Januari van dat jaar waren de nieuwgehuwden in bezit van de hoeve Ter Veurt, te Voerendael, de hoeve Maemlis te Vijlen, Tudder bij Sittard en Ten Eysden en Kemenade te Geleen. Getuigen dezer akte waren Gerlachus van Antwijler pastoor te Geleen, Dirk van Amstenrade, Godart Bagijn van de Nieuwstad en Godart Swertscheid. Goswijn Bagijn was zoon van Johan Bagijn van Eisden en diens huisvrouw Styna van den Broeck. Deze Styna weduwe geworden zijnde is in 1377 hertrouwd met Werner Buffel van Gusten, ridder.

Den 21 Nov. 1398 verklaren Ritsart van den Eysden en

Werner Buffel dat zij ontheven zijn van de voogdij over Goswijn Bagijn, hunnen neef. De familie Bagijn voerde een leeuw in het wapen.

Publ. etc. du Limb. XVII p. 166—175.

N° 2. Cornelis van Boedberg, erfmaarschalk van het hertogdom Gelderland, in huwelijk met Agnes Huyn van Amstenrade werd in 1537 met de hoeve ten Eysden beleend. Hun kleinzoon Aert van Boedberg, heer te Bebber, geene kinderen met zijne vrouw Odilia van den Bergh-Trips nalatende vermaakte in 1613 aan zijn zusters zoon, Adriaan baron van Hoensbroeck het kasteel Haag bij Gelderen, het erfmaarschalkambt, de hoeve van Eisden enz.

N° 3. De hoef Ten Eysden onder Geleen, behoorende in gemeenschap aan den graaf Maximiliaan Henri de Hoen-Cartils en den heer graaf van Hoensbroeck tot Hoensbroeck, werd den 9 Maart 1754 aangebracht, als groot 45 bunders. Rijgenooten de Molenbeek, de Danekerstraat, die Langestraat en den hof Ten Biessen. Rijksarch. in Limb.

N° 4. Den 17 Juni 1777 belaste de markgraaf van en tot Hoensbroeck den hof ten Eysden met een kapitaal van 1000 patacons aan de religieusen penitenten te Weert.

Rijksarch. in Limb.

N° 5. Den 11 November 1782 verkreeg de markies van Hoensbroeck octrooi om te mogen verkoopen den halven hof ten Eysden, onder Geleen. Deze werd den 16 December ten deele aangekocht door Mathijs Vroemen en consoorten en ten deele, onder anderen de gebouwen, door Gerlach Geerlings van Geleen. Rijksarch. in Limb.

N° 6. De hoef ten Eysden behoort nu aan den heer Leenaerts van Maastricht, rechter bij het hof van cassatie te Brussel.

[IV.] Hanenhoff ,

groot zijnde in landerijen, beemden en weiden honderd en eenige bunders, was met al zijne gerechtigheden een groot leen van het huis Valkenburg, hetwelk verheven werd :

1381 of daaromtrent, door Godart Hanen als opvolger van Hendrik van Halbeeck. »Godert Hane is man van chinse »en lande dat was Heinrich van Halbeecke, dat gelegen is »tot Kroewinckel, ontfangen van Goeswinne van Corten-»bach overmits Hr Johan Hoen ende Hr Goeswyn Begyne" (1).

1455 den 15 Juni, door Godart van Vlodorp.

1537 door heer Balthasar van Vlodorp heer van Leuth.

1546 den 2 April, door Willem van Vlodorp na dood zijns broeders.

1562 door Willem van Vlodorp na dood zijns vaders voors.

1603 den 15 Juli, door Christiaan Hestingen J. U. D. in naam van heer Adriaan Balthasar van Vlodorp en diens broeders en zusters, nagelatene kinderen van wijlen heer Willem en vrouwe Joanna von Wiltz.

1613 den 12 October, door Paulus Nelissen in naam van heer Jan Willem van Vlodorp.

1615 den 27 April, door Lemmen Thijskens in naam van heer Otto Hendrik van Vlodorp, na dood zijns broeders Jan Willem.

1620 den 12 November, na dood van wijlen heer Otto Hendrik van Vlodrop, door Willem van Gouthoven voor Adam Dries drossart van Leuth.

1633 den 5 Maart, door Alexander Snijders J. U. L. voor de onmundige kinderen van den heer van der Nersen.

1641 den 25 September, door Meerten van Neerbeeck, ten gevolge eener akte van aankoop.

---

(1) Reg. Dobb. n° 137.

1661 den 4 October, door den advokaat Gonsales van den Stock.

1693 den 13 November, door Willem Paes voor zijn zoon Jan Paes.

1725 den 12 Maart, door Johan de Macker.

Aanteekeningen.

N° 1. De familie van Vlodorp, die de voogdij van Roermond bezat, schijnt reeds vroeg in bezit geweest te zijn van gronden te Geleen: In het jaar 1386 wordt gewag gemaakt van »twee boenre (lants) achter Brachter bongart by des voechts land van Ruremonde". Godart van Vlodorp voogd van Roermond was sedert het jaar 1402 gehuwd met Sophia van den Wijer, erfvrouw tot Leuth. Hun kleinzoon ook Godart genoemd werd in 1455 met den Hanenhof beleend. Deze trouwde twee malen; zijne tweede vrouw Alverta van Harff tot Alsdorf schonk hem vijf kinderen, onder dewelken Willem heer te Odekirchen, Balthasar, heer te Leuth en Richalt, die allen met Hanenhof beleend werden.

Uit het huwelijk van Balthasar van Vlodorp te Leuth met Katharina van Bijlant erfvrouw te Well, sproot Willem, eerste graaf van Vlodorp, heer tot Leuth en Well, erfbaanderheer van Limburg die in 1562 met Hanenhof beleend werd. Hij huwde Anna von der Feltz erfgename te Moorsdorf in Luxemburg. Hun zoon Adriaan graaf van Vlodorp heer tot Leuth werd in 1603 met dit goed beleend, zoo als later ook geschiedde met zijne broeders Jan Willem en Otto Hendrik. Hunne zuster Joanna Maria van Vlodorp, gehuwd met Jan van Virmund tot Nerssen, erfde den Hanenhof. Hare onmundige kinderen verkochten denzelven in 1633 aan Merten van Neerbeek en consoorten.

N° 2. Bij den Hanenhof behoorde eene cijnskaart, die echter in bezit is geweest van het huis van Geleen en in 1775 de som van 54 fl. br. en 8 stuivers opbracht.

N° 3. »Anno 1526—1527, Lemmen schepen in den Hanenhof tot *Geleen* van dat hy in dronkenschap syn mes heeft getrocken, sonder iemand te slaen betaelt als boete 12 stuivers. Item een kleine jongen tot Geleen die op einen anderen kleinen jongen geheyten Hendrich Cremers, van dat hy een brootmes uytgetogen, beboet met 6 stuiver".

Staatsarch. te Brussel.

N° 4. Den 30 December 1627 verklaart Isabella van Dorth vrijvrouw te Leuth, dat zij ingevolge volmacht gegeven door haren man Adriaan Balthasar van Vlodorp heer te Leuth en Dorth, afstand doet van alle hare rechten op den *Haenenhof* te Geleen, ten voordeele van Johan baron van Virmundt, heer der vrije graafschappen Schönauwe en Nerssen, als echtgenoot van Joanna Maria van Vlodorff.

Rijksarch. in Limb.

N° 5. Den 18 September 1630 verklaart Johan vrijheer van Virmundt, heer der vrije graafschap Schönauwe en Nerssen, erfvoogd te Anradt, gehuwd met Joanna Maria vrijvrouw van Vlodorp, dat hij in geldverlegenheid heeft ontvangen van J[r] Peter van Bock te Haasdal, de som van 3200 rijksdaalders, daarvoor verobligeerende zijne hoeve genaamd de Hanerhof, te Geleen. Geconstitueerde van den baron von Virmundt was Martinus Snijders, scholtis te Geleen en Amstenraad. Rijksarch. in Limb.

N° 6. Den 7 Nov. 1653 verkocht Johan van den Stock drossard te Geleen aan Gertrudis Custers, weduwe van Hendrik Schellarts te Maastricht, met toestemming van Willem Schellarts kanonik der kerk van St. Servaas te Maastricht, 1500 klein roeden land uit 's Hanenhof te Geleen.

Rijksarch. in Limb.

N° 7. Tusschen vrouwe Margareta Francisca van Bock en haar broeder J^r^ Arnold Godfried van Bock was sedert een verdrag den 8 Mei 1667 met hunne moeder Antonetta de Pollart aangegaan, twist ontstaan. In dit verdrag ontving J^r^ Arnold van Bock op zijn erfdeel 1° het adellijk huis van *Haesdaell,* 2° de hoeve van *Rebotraedt* te Crapoel in het land van Limburg, onder voorwaarde dat hij aan zijne zuster in eens zou betalen de som van 4000 rijksdaalders. J^r^ Bock, van af het jaar 1667 tot 1670 afwezig zijnde, liet zijne fortuin door zijne zuster beheeren, die daarvan geene rekenschap aflegde. Als scheidsrechters werden toen in dit geding gekozen Johan Hartsleben door J^r^ Arnold van Bock en de griffier van Meer door Margareta Francisca van Bock, huisvrouw de Amezaga. Deze oordeelden dat mevrouw de Amezaga zou hebben in de plaats van het haar toegewezen kapitaal 12 bunders leengoed onder Geleen. Rijksarch. in Limb.

N° 8. Den 10 Nov. 1751 verkocht Sibilla Agnes van Hoven weduwe van wijlen B. de Prez te Geleen, in haren naam en in dien harer vier kinderen: Maria Catharina de Prez, Jan Winand de Prez, Clara Sibilla de Prez en Anna Josepha de Prez een stuk land uit het leen 's Hanenhof. Rijksarch. in Limb.

[V.] De molen van Daneken,

welke van oudsher heeft toebehoord aan de familie Hulsberg genaamd Schaloen, was met weiden, beemden en akkerland veertig bunder groot en was tevens leenroerig van Valkenburg. Hij werd verheven als een groot leen:

1537 door Daniël van Nuynhem en na dood van Daniël voors.

1539 op St. Antoniusdag door Godgaaf van Hamel en

daarna door de weduwe van wijlen Johan Roest, dewelke ook gehuwd was geweest met Godgaaf van Hamel.

1572 den 5 October, door Robert van Hinnesdael als man en momber van Barbara van Roest.

1600 den 5 Augustus, door Nicolaas van Hinnesdael, na dood zijner ouderen.

1657 den 3 November, door Jacob Crouwel voor zijn zoon Peter Crouwel.

1717 den 15 April, door Johannes Penris.

En daarna door Lemmen Leurs.

1730 den 16 Januari, door Joan. Penris.

1742 den 27 April, door Steven Hendrik Selis, na dood van Joan Herman Penris.

Aanteekeningen.

N° 1. *Daneken*, oudtijds (1253) *Danheike* en (1276) *Danechehem* geschreven, is een gehucht bij St. Jans-Geleen dat kerkelijk onder Schinnen en civiel onder Geleen behoort. Van daar dat men nog onder het volk als spreekwoord hoort zeggen, dat die van Daneken te Geleen aan de galg en te Schinnen op het kerkhof komen. Dit plaatsje vormde eene kleine grondheerlijkheid, die eerst werd bezeten door heeren van dien naam en later is overgegaan aan de geslachten van Hulsberg, Nunhem, Roest, Hinnesdael en Huyn van Geleen. Hendrik van Daneken, ridder, komt voor in eene akte des jaars 1253 waardoor Allard van Haesdael, ook ridder, eenige goederen te Geleen gelegen, wegschenkt aan de abdij van Godsdael. Gerard van Daneken, ridder, is getuige geweest bij eene akte waardoor Waleram van Valkenburg zijn vrijgoed te Gronsfeld (Gruelles) aan den bisschop van Luik schenkt.

Ernst, Hist. du Limb. VI p. 17 en 33.

N° 2. De heerlijkheid Daneken bestond uit enkele privilegiën, de molenrechten en het bezit der leengoederen aldaar.

N° 3. Reyner van Hulsberg de jonge, heer van Schaloen en drost van Millen huwde 1457 met Mechtildis van den Edelbampt, erfvrouw tot Herten en Meldert. Uit dit huwelijk sproot Maria van Hulsberg, die in den echt trad met Daniel van Nunhem, en 1537 met den molen van Daneken werd beleend. Mechtildis van Nunhem, erfvrouw van Daneken, huwde 1° Nicolaas van Roest, heer van Rosou en 2° Godgaaf van Alsteren tot Kerkhem, die in 1539 met den molen van Daneken beleend werd. Uit het eerste huwelijk sproot Barbara van Roest, erfvrouw van Daneken, die met Robert van Hinnesdael heer te Kerkhem trouwde. Hun zoon Nicolaas van Hinnesdaal heer van Kerkhem werd in 1578 met Daneken beleend. Zijne huisvrouw Christina van Donchierf schonk hem een zoon, ook Nicolaas genoemd, die in 1600 na den dood zijner ouders met Daneken beleend werd. Deze trad in 1607 in huwelijk met Antonetta de Fumal, die hem drie kinderen schonk:

1° Philips Herman van Hinnesdael baron van Fumal, heer van Gartsen, Daneken en Cannart, kolonel der cavalerie in Spaanschen dienst; huwde 1637 met Barbara d'Ostrel de Lières, uit welk huwelijk een zoon sproot ook Philips Herman genoemd.

2° Engelbert van Hinnesdael overleed 1637.

3° Margareta Christina van Hinnesdael abdis te Marche-lez-Dames.

Deze laatste van Hinnesdael schijnen de heerlijkheid en molen van Daneken kort daarna verkocht te hebben.

N° 4. 1764 den 24 December werd, uit naam der Jufvrouwen Duyckens, te Raath bij Bingelrade, de oliemolen te Daneken en eene chijnskaart van Hanenhof te Geleen

publiek verkocht; beiden werden aangekocht door den heer rentmeester Strens voor zijne hoogheid den Prins de Ligne graaf van Geleen en Amstenraedt. Rijksarch. in Limb.

N° 5. De molen met de gronden van Daneken behoort nu aan de grafelijke familie van Ansembourg te Amstenrade.

[VI.] Jan Rincx-leen,

bestaande uit 3 morgen beemd, te Daneken aan de beek, werd verheven als klein- leen, bij iedere aflijvigheid met 7½ goudgulden.

1381 door Jan in ge Panhuys. »Johan in gheen Pan»heus woonachtig toe Steyne is man van II boenre lants »gelegen te Opgleene." (1)

1537 door Jan Rincx.

1587 door Jan Rincx den Jongen.

1627 den 18 Augustus, door Andries Mutsenich, schepen der hoofdbank Beek.

1648 den 24 April, door Willem Maes.

1650 den 6 September, door Erken Maes.

1693 den 13 October, door Lins van den Esschen.

1696 den 7 September, door Peter Maes.

1749 den 30 September, door Reiner Corten, ontvanger des lands van Valkenburg.

1765 den 9 Maart, door Lambert Corten, na dood van den ontvanger Corten.

[VII.] Hemstenrader- of Mutsenichleen,

was een groot leen van den huize van Valkenburg en werd verheven:

(1) Reg. Dobb. n° 92.

1537 door Meerten in de Lirps.

1548 den 5 Januari, na dood van Meerten in de Lirps door Jan van Mutsenich en daarna door Claes van Mutsenich en na diens dood,

1572 door Andries van Mutsenich.

1629 den 15 November, door Jan van Mutsenich na dood zijns vaders Andries.

1630 den 15 October, na Jans dood door zijnen broeder ook Jan Mutsenich genoemd (1).

1645 den 14 Juli, door Hendrik Corten.

1654 den 4 Januari, door Jacob Cnoups.

1691 den 2 Augustus, door Leonard Corten.

1712 door Johannes Corten.

1717 door Jan Crousen voor Jan Leonard Corten.

AANTEEKENINGEN.

Nº 1. Den 21 Juli 1645 verklaren de gebroeders Godfried Mutsenich licentiaat in de rechten, in huwelijk met Anna van Veen en Jacobus Mutsenich, dat zij hebben verkocht een stuk land in de Gijsecoul aan Hendrik Corten. Hunne zusters Alexandrine van Mutsenich die gelijk hare broeders te Brussel woonde en Anna Maria van Mutsenich kloosterzuster te Brussel verkochten haar goed in 1646 aan Peter Banens. Zij waren kinderen van den advokaat Mutsenich te Geleen. Jacques Mutsenich was in 1650 kanonik te Sittard. Rijksasch. in Limb.

Nº 2. Joannes Corten gehuwd met Maria Renckens had een zoon, Hendrik Corten die trouwde met Elisabeth Willems en in 1667 schepen was der bank van Geleen. De kinderen uit dit huwelijk waren : Jan, Gaspar en Severijn. Hun zoon Jan Corten huwde met Catharina Bollen die moeder werd van :

(1) Mutsenich voert een schild van 5 ruiten, 2, 1, 2.

1° Renier Corten die volgt.

2° Hendrik Corten, trad in de orde der Preekheeren onder den naam van pater Hyacinth en werd prior te Sittard alwaar hij den 26 Mei 1767 overleed.

3° Lambertus Corten overleed als pastoor te Amstenrade den 5 April 1770, oud 69 jaren.

4° Jan Corten kanonik te Susteren.

5° Pieter Corten priester en econoom van het katholiek weeshuis te Maastricht.

Renier Corten van Geleen, rentmeester van den Prins Charles de Ligne, drossaard der graafschappen Geleen en Amstenrade en ontvanger-generaal des lands van Valkenburg (1) huwde Petronella Gadé, dochter van Frederik Gadé, kapitein der dragonders en Sibilla Bollen. Haar grootvader Jan Frederik Gadé, ook kapitein der dragonders, was geboortig uit Zeel in Hanover en gehuwd met Joanna Petronella van Staveren. Hij nam te Roermoud den katholieken godsdienst aan. De kinderen van Renier Corten zijn:

1° Maria Ida Corten, religieuse bij de dominikanessen te Sittard.

2° Anna Sibilla huwde Joseph Maes.

3° Maria Theresia Corten huwde Peter Mathijs Lemmens.

4° Catharina Corten stierf ongehuwd.

5° Frederik Leonard Corten geboren in 1743 huwde, 24 jaren oud, Maria Banens, te Oensel en bracht dit landgoed in de familie Corten.

[VIII.] Dries Custers-leen

onder Geleen en Crawinkel gelegen, werd als klein leen verheven met 3 goudgulden en 3 oort:

(1) Zijn voorganger als ontvanger-generaal was in 1733 Adam Fabritius te Wolfhagen (Schinnen) schout te Ubach in huwelijk met Josina Dideren.

1381 of daaromtrent, door Thullart van Nederbeek. »Thullart van Nederbeke is man van iij boenre lants gele-»gen aen den Hartboem, overmits Willem van den Biessen »en Hencken van Nederbecke". (1)

1537 door Hein Sgrooten.

1555 door Meerten Custers en daarna door Dries Custers.

1639 den 22 Juli, door Daem Penris.

1645 den 27 Juli, door Meerten Banens, in naam zijns zoons Dries Banens.

1656 den 4 Februari, door Thijs Banens.

1683 den 4 October, door Melchior Stevens.

1729 den 19 October, door Mathijs Dols en consoorten.

1752 den 20 Maart, door Mathijs Penders.

[XI.] Sautermans tiende

gelegen om Geleen en Crauwinckel werd te Valkenburg met drie goudgulden in leen ontvangen:

1381 of daaromtrent, door Jan Valderman van Geleen. »Johan Valderman de Glene acceptavit in feodum decimam »pertinentem de XXXIX bonariorum terre in territorio de »Glene sitam, dimidium modium siliginis, mansionem cum »curte, overmits Hubert Tsoldener ende Reyner van Huls-»berch" (2).

1537 door Hendrik Sgrooten, den jongen en daarna door zijnen broeder Meerten.

1540 den 3 December, door Gerard Sgrooten voor hem en voor zijne consoorten na dood zijns vaders Hendrik voors.

1555 den 8 Januari, door Meerten Custers voor hem en voor zijne consoorten.

(1) Reg. Dobb. n° 157.
(2) Reg. Dobb. n° 154.

1560 den 20 December, door Gerard Custers van Geleen.

1642 den 20 September, door Claes Willens als voorganger van zijnen zoon Willem Claessen.

1714 den 4 April, door Mathijs Dols.

1719 den 20 November, door Reiner Corten.

AANTEEKENINGEN.

Wij vonden een Register van den Rentmeester des lands van Valkenburg van 11 Juli 1440 tot 9 Juli 1441 het volgende: »Wilne hertog Anthonys van Brabant verpande by open brieven, gegeven in die stad Brussele, die groote tiende van *Geleen* aen Reyner van Hulsberg genaemt Schaloen, dewyl syn ohm Arnt van Hulsbergh in den stryde tot *Baeswylre* gevangen is ende gesat op duysent oude scilden, ende die familie alsoo grooten schade heeft gehat. Daerom is hem overdragen die groote tiende van Geleen syn leven lang". Staatsarch. te Brussel.

[X.] Claas Alarts- of Erken Claessens-leen,

bestaande uit vier bunder bij de Eikelboomen en vier bunder bij den Hanenhoff gelegen, werd verheven:

1382 des Donderdags na Aschdag door Willem zoon van Ghijs van Neerbeeck. »Wilmken Ghysen soen van Neder»beke hait ontfangen IIII boenre lants gelegen te Glene »by dat Valderen, die Heinrich woeren van Mechelen in »den jaer ons H^reu MIII^c ende LXXXII des donderdachs »nae esscheldaghe, overmitz dese mannen mit name Rey»nart van Berghe H^r Herman Hoen ende Henrick in gee»nen Beelke" (1).

1386 des Zondags na O. L. Vrouwe Boodschap door

(1) Reg. Dobb. n° 163.

Alart den smid van Geleen. »In den jaer ons Heeren »MCCCLXXXVI des sondaiges nae onser Vrouwe annuncia- »tio ontfinc Oelart der Smeet van Glene alsulke IIII boenre »lants, die gelegen syn II boenre achter Brachter bongart, »by des voechts land van Ruremunde (Godart van Vlo- »dorp) ende die andere II boenre by die Eycholtzhage, »overmits mannen van Valkenborch Johan van Chevel ende »Johan Keunde van Austenroide ende nu haldende is den »vurs. Oelartz son van Glene" (1).

1537 door Arent Alarts als voorganger der kinderen van wijlen Dries van der Hoven.

1544 door Claas Alartz voor zijn aandeel.

1561 door Claas Alartz Claas zoon.

1590 door Marten Claessen zoon van Claas Alartz en na diens dood,

1639 door Joris Peters van Elsloe voor zich en zijne consoorten.

1644 den 3 Februari, door Claas Willems.

1645 den 10 November, door Gielis Custers.

1729 den 10 October door Mathijs Willems en consoorten.

1748 den 11 November door Lambert Keulers.

M. Leenen onder de Hoofdbank Klimmen.

[I.] De hoef van der Sarghen nu Heihof,

gelegen te Klein-genhout onder Hulsberg, en waarvan de goederen metende aan beemden, weiden, landerijen en bosschen hondert en eenige bunders, in 1640 onder meerdere bezitters verdeeld was, vormde een groot leen hetwelk te Valkenburg ontvangen werd,

1537 door Gielis van der Sarghen en na diens dood,

(1) Reg. Dobb. nº 175.

1545 den 13 Februari, door Jan van der Sargen.

1567 den laatsten October, door Johan van Straesborch, die hetzelve kocht.

1567 den 16 November, door Johan Colsons drossaard te Beusdael, die hetzelve kocht.

1568 den laatsten Juni, door Willem Alarts als voorganger van Gerard Colsons en na dood van Willem Alarts door Michael van Loven den jongen.

1589 den 29 April, door Hendrik van Randeraedt, uit uit krachte van cessie aan hem gedaan door Hendrik Alarts als momber van het weeskind van wijlen Hans Colsens.

1629 den 10 Maart, door Frederik van Randeraedt, drossaard des lands Valkenburg na dood van wijlen Hendrik van Randeraedt. En na diens dood 1646 den 9 Januari door Willem Thijssen, na dood van Frederik van Randeraedt.

1647 den 29 Januari, door Guillaume Heister voor den heer van Strucht.

Staatsch leenhof.

1774 den 5 Maart, door Jan Gelekerken als ophelder voor den heer baron van Hammenstein.

1780 den 29 Augustus, door Wijnand Gelekerken voor den heer baron de Mettecoven.

Aanteekeningen.

N° 1. Jacques Tousten alias Tymmermans echtgenoot van Anna van Randenrade draagt den 13 April 1600 aan zijn zwager Cornelis Van Randenrade, scholtis te Schinnen, al zijn leengoed over, gelegen te *Genhout*, onder de bank van Klimmen. Dit leengoed bestond uit een half bunder weide die Cornelis van Randenrade op staanden voet in koop overdroeg aan zijn broeder Hendrik van Randenrade, scholtis te Geysteren. Rijksarch. in Limb.

N° 2. Den 8 Januari 1635 verkocht Peter Coex eene jaarlijksche rente van 7 gulden brab. aan Jenneken Koolen dochter van Elisabeth van Randenrade, voor 125 gulden. Dit kapitaal stond ten laste van gronden van het Sargieleen te *Klein-Genhout.*

N° 3. J[r] Frederik van Randenrade luitenant drost van Valkenburg wonende op het huis Dijcken, te Spaubeek, was bij besluit der regeering van Brussel den 16 Januari 1635 en onder goedkeuring van de heeren der finantiën van den 9 Januari 1636, benoemd geworden tot rentmeester van zijne Majesteits domeinen in de landen van Valkenburg en Daelhem voor den tijd van vijf jaren; welke vijf jaren verstreken zijnde zijne commissie is vernieuwd geworden, zoo dat die duurde tot den 1 October 1646. Zijne borgen waren Michiel Cox, voormaals schepen der stad Maastricht en nu schepen der hoofdbank Meerssen en Lambert Soons schepen der stad Valkenburg en der hoofdbank van Klimmen.

Frederik van Randenrade was voor het einde van dezen laatsten termijn overleden, nalatende drie dochters: Catharina Angelina van Randenrade die huwde met Jan Thomas baron de Negri, Francisca van Randenrade die huwde met Frederik van Geens (1) en eene dochter gehuwd met Cornelis Waterschap. De weduwe van Randenrade Isabella Booms (2), liet door haren schoonzoon, den advokaat Waterschap de rekening der domeinen door haren man beheerd in orde brengen. Deze kon echter voor de definitieve deeling der landen van Overmaas niet geliquideerd worden. Zij werd te Brussel ten hove gepresenteerd vergezeld

(1) Deze woonden te Spaubeek, waar hun in 1662 een zoon Jan Peter van Geens geboren werd.

(2) Zij was dochter van Jacob Booms luitenant-drossard en breukmeester des lands van Valkenburg en overleed te Spaubeek den 20 October 1654.

van eene memorie over den toestand des lands in betrekking tot dit ambt. Daar dit stuk ons merkwaardig voorkomt om dien toestand te leeren kennen geven wij het hier in zijn geheel: »Alsoo den Rendant voorsien is geworden in het jaer 1636 van desen ontfanck, in eenen tyt dat de retorsiën waren regneerende, mitsgaeders de rigoreuse Placaeten van de Staeten der vereenigde Provintiën tegen des Coninx officieren, beneffens de confusiën, ravagiën ende desolatie van het Land van Overmase, waerdoor de casteelen van Valkenborch en Daelhem tot diverse reysen syn ingenoemen ende geoccupeert geworden van d'eene syde ende van d'ander. Soo is de Rendant noyt in de paysible administratie van synen ontfanck geweest, noyt vollen ontfanc connen hebben, noch de gewoenelycke gerecquireerde documenten tot syne ontlastinge. Des nyettegenstaende dat hem meestendeel penninghen waeren mancqueerende om de wercklieden te betaelen, soo hebben de commandanten die daer gestelt waeren, als syne Majesteit die casteelen verovert ende in besit hadde, veel gelts doen employeeren, d'een om fortificatiën te maecken d'ander om eenigen aft te breecken ende int particulier aen reparatie van daecken, vensters, bruggen, moelens etc. dwingende de wercklieden te wercken, en den rendant middelen te soecken om die te betaelen, al wast met gelt te lichten tegen interest en syn eygen patrimonie te belasten, gelyck inderdaet geschiet is..... Daerby compt dat de Officieren van Maestricht, met stercke gewapende hant, saiserende syn geweest alle de comptoiren binnen Valkenborch, soo van 't Leenhoff ende Greffie als van andere bancken vant Land, met eenen hebbende genoemen ende weggevoert al de Registers, Reeckeningen, acten, attestatien, ordonantien, quittantiën ende pampieren raeckende

de administratie van den Rendant, gelyck dat een ieder kennelyck is, ende oock by diverse attestatien hier overgegeven bethoont wordt..... Waerom de weduwe van den rendant oitmoedelyck versocht heeft dat myne voors. Heeren van de Rekencaemere sullen gelieven de coniuncture, troubelen ende veranderinge van de tyden in te sien ende haer niet te last te leggen het overbrengen van bescheyden die hoer onmoegelyck syn te becoemen, excuseerende dese reyse de precyse observantie van den gewoenelycken style van Rekeninge".

Eerst in Augustus 1661 kon deze rekening vereffend worden.

N° 4. De Heihof of Chargenleen, onder Hulsberg, bank van Klimmen werd aangebracht in 1780 bij het Staatsch leenhof als een groot leen. Het behoorde den baron Wolter Nicolaas Ernest Joseph Laurens van Mettecoven heer te Strucht, Op-Leeuw, Oost, Niel, Rullecoven, enz. in huwelijk met Maria Anna Francisca Felicitas gravin van Satsenhoven. Dit goed was zijne vrouw toegekomen met de heerlijkheid Strucht bij testament van den baron van Hammersteyn.

N° 5. Den 18 Maart 1834 werd het slot *Oost* met de hoeven *Overhem* en *Heihof* door den baron Theodorus de Woelmont verkocht aan den tegenwoordigen eigenaar jhr. Louis Libert Guillaume Marc de Villers de Pité, te Oost, oud lid der Eerste Kamer der Staten-Generaal.

[II.] Bergher-Hoef te Nuth,

groot in land, weiden en beemden 45 bunder en 2 morgen, was met mannen laaten, capuinen en andere gerechtigheden een groot leen, hetwelk te Valkenburg verheven werd:

1381 of daaromtrent, door heer Robrecht van Heynswolde (?).

1401 of daaromtrent, door Arnold van Stein. »Her Ar»nold van Steyne is man van den hoeve te Berge by Nutte, »mit sinnen ackerlande, beemde, chinsen, cappuynen, erf»pacht, laeten ende kormeden ende mit allen sunen toe»behoren" (1).

1428 was deze hoef in bezit van Hendrik van Welkenhausen heer te Lymborch en Clermont, gehuwd met Agnes van Berghe dochter van Adam heer te Limbricht; zij verruilen in dat jaar 8 bunders land van Bergherhof die leengoed zijn te Valkenburg tegen 8 bunders land uit den Nieuwenhof te Nuth, die leengoed zijn aan de hoef te Merkelbeek.

1470 door Daem van Berge.

1537 door Aert Cloops in naam van heer Gerard van Palant, heer tot Palant en Wittem.

1541 door Arnold Huyn van Amstenraad, in naam van Jr Floris vrijheer van Palant tot Wittem, na dood van Jr Gerard van Palant tot Wittem voors.

1560 den 10 December, door Mr Wolter Dijlslaeck in naam van heer Floris van Palant graaf van Cuilenburg.

1593 door Johan Roest drossaard van Wittem voor de vrouwe douarière van Glayon.

1610 den 19 Mei, door Jr Simon van Belven drossaard van Wittem in den naam van den graaf van Cuilenburg en daarna door cessie en koop door Werner Huyn heer van Amstenraad en na diens dood,

1622 den 2 Mei, door Marten Snijders scholtis van Amstenraad in naam van Jr Emond Huyn van Amstenraad, na dood van Werner.

1632 den 21 Februari, na dood van Emond Huyn door

(1) Reg. Dobb. n° 30.

Herman Pessers voor J[r] Winand en Hans Werner Huyn van Amstenraad en na zijn dood,

1643 den 2 Mei, door Jan Knoren als voorganger van Maria Huyn van Amstenraad aan haar vervallen door het afsterven van heer Johan Werner Huyn voors.

1695 den 30 Juli, door den drost Gerard Duyckers voor Maria Dorothea gravin van Dietrichsteyn geboren prinses van Salm.

1732 den 5 Maart, in naam van Elisabeth prinses van Salm.

1740 den 16 Mei, na dood van Elisabeth prinses van Salm, door Charles prins de Ligne, graaf van Geleen en Amstenraad. Bergerhof werd later in 1754 verkocht door den prins de Ligne aan den heer advocaat de Limpens (1).

AANTEEKENINGEN.

Den 13 September 1773 verklaarde Arnulf van Nuffel heer van Marselaer, raad en tresorier van Charles Prins de Ligne, graaf van Geleen en Amstenraad, dat hij in naam van den prins heeft opgenomen 15000 guld. brab. bij H. Joppen J. U. L. en oud-burgemeester te Maastricht in huwelijk met Adriana barones de Woot de Tinloz, aan 4 ten honderd. Als borg voor deze som stelde de prins den hof van Berg onder Nuth, met huisplaats, weiden, beemden, akkerland, genaamd het Bergerveld, de chijnsen bij den hof specteerende bestaande in 96 vat haver, 35 vat haver, 35 vat koren, 38½ capuinen, 7 gulden aan geld en voorts alle roerende en onroerende goederen zijner hoogheid onder Amstenrade en elders gelegen.

Rijksarch. in Limb.

(1) Over deze hoeve zie mijn opstel over Nuth in de Publ. etc. du Limbourg, XVI p. 90.

[III.] Huis en hof te Schaloen,

gelegen in de nabijheid van Oud-Valkenburg, onder de hoofdbank Klimmen, groot in akkerland, beemden, weiden, broeken en bosch 117 bunder, vormde twee groote leenen aan het huis van Valkenburg; verder het goed genaamd Mechelerland hetwelk in de hoef getrokken is. Dit leen werd verheven:

1381 of daaromtrent, door heer Gerard Mulaerdt voor eene helft.

1381 of daaromtrent, door Johan van Hulsberg voor de andere helft.

1390 of daaromtrent, door Gerard van der Linden. »Gerard Vander Lynden is man van den hove te Scheluyne. »Item van der theenden van Mechelen te weeten XXX »mudde rogge. Item is burchman te Valkenborch, daraf »he bewysen sal C ende X marc" (1).

1397 of daaromtrent, door Reiner van Hulsberg bezitter der Hulsbergsche goederen te Bunde en Uyckhoven. Reiner van Hulsberg bezat de hoef van Schaloen maar half (2).

1537 door J[r] Jan van Hulsberg genaamd Schaloen.

1546 door Reiner van Schaloen na dood zijns vaders Jan voors.

1569 den 10 Juli, door Reiner van Hulsberg genaamd Schaloen.

1585 den 23 Maart, door J[r] Gerard van Hulsberg genaamd Schaloen na dood zijns broeders Reiner voors.

1642 den 29 Maart, door J[r] Hans Reiner Hoen van Cartils, na dood van wijlen J[r] Gerard van Schaloen. Hans Reiner Hoen verhief maar een leen, te weten het huis Schaloen met zijne aangehoorigheden.

(1) Reg. Dobb. n° 52.
(2) Zie hier boven.

1665 den 15 Juni, door Gerard Ernest Hoen van Cartils, heer van Oud-Valkenburg.

1710 den 30 September, door Maximiliaan Henri graaf Hoen van Cartils.

Aanteekeningen.

Nº 1. »Johan van Hulsberch genant van Schaluyne hylt (in het jaar 1539) toe leene eyn leenguet synde huys ende hoff myt allen synen tzobehoeren genant *Schaluyne* by Valkenborch, in der bancke van Clymmen gelegen, haldende in ackerlanden tsestich buynre, soe berch soe dalle, in bembden neghen buynre ind dry morgen. Noch aenhaldende in weyden inde broecken umtrynt tien buynre. Noch in chensen ind capuynen, vort penninxgelt inkoemende, werdt synde omtrent vyff mudden rogge. Noch hilt derselfde Johan toe leene dat dardedeyl van die kyrkengyffte van Alden-Valkenborch metter thienden en haren tuebehoer. Noch dat tvierendeel van der herlicheyt van *Strucht*. Noch in bosschen omtrent xxviij bunder".

Rijksarch. in Limb.

Nº 2. Aangebracht den 6 Maart 1754 door Maximiliaan Hendrik graaf Hoen van Cartils: »Het adelyk huys van Schaloen met alle syne gerechtigheden, een leen- of laethof met eenige chynsen, het derde der kerkegift tot Ald-Valkenburg en aenclevende goederen, gelyk deselve van oude tyden herwarts gelegen syn onder de banck Climmen ende aen des aenbrengers voorouders beleend en door hun verheven en gepossedeert syn geweest; bestaende uit ackerlanden, bembden, broecken, weiden, bosschen en driesschen, soo goed als slecht, groot omtrent 117 bonders. Regenooten eene syde het Knubbenleen, den Byebosch, het Herxleen, het Duyster Kamerken en onder

Strucht; ter andere syde over de Geul onder Schin-op-de-Geul die gebrande aerde, St. Mauritiusland, den Schaesberg, de erven van den hof van Overhem en het huys van Oost op de Geul, het Walemerbroeck en verders naer Waelem".

Rijksarch. in Limb.

N° 3. De laatste heer van Schaloen, Schin-op-de-Geul en Oud-Valkenburg Maximiliaan graaf Hoeh van Neufchateau trouwde met eene gravin van Hohenzollern-Hechingen, en overleed op het huis Schaloen den 25 Februari 1823. Zijne dochter Philippina gravin Hoen van Neufchateau, in 1860 te Schaloen overleden, trouwde met Ladislas Marie Joseph François Antoine de Villers-Masbourg d'Eclaye en bracht Schaloen en de aanklevende pachthoeven en goederen in deze familie. Het kasteel behoort nu aan hun zoon Jhr Frederik de Villers-Masbourg, die er zijn verblijf houdt.

[IV.] Het derde deel der kerkegift van Oud-Valkenburg,

gehoorende toe aan het adellijk huis Schaloen, werd te Valkenburg verheven als een groot leen:

1381 of daaromtrent. Dit leen werd voor een deel bezeten door Johan van Oud-Valkenburg, heer der helft van dat dorp, voor het ander door Roel van Heer eigenaar van Rozendaal's hof te Sibde en voor het derde door Ulrick van Eckelrade, leenman bij de mankamer te Valkenburg en door diens broeder Gerard wonende bij des Heeren goed van Gronsfeld. »Alryck van Eckelroide hait ontfan»gen te leen te Valkenborch in orber sins ende sins broe»der Gerarts XII boenre lantz alre neeste houre hoefreiden »gelegen. Item houre beyder hoefreyden doe sy op woen»nen ende die hoefreiden sint gelegen by des Heeren guet

»van Gronsfelt ende des Heren van Buelsbeck dat men helt »van Valkenborch. Item derselve eyn ander leen in orber »suns ende suns broeders vurss. IIII boenre lantz en IIII »boenre benents ende bruecks ende dat molenstat, dae dat »bedwanck van der stat tot den karspel van Alden Valc- »kenborch toe gehoirt. Item twee deyle van die theende »van Scheluyne. Item die derde gicht van der kercken »van Alden-Valckenborch" (1).

1445 in Januari, voor een derde gedeelte door heer Herman van Beusdael eigenaar van Rozendaalshof te Subde. »Des Sondaighs op Sente Pauwels avont in January a° »XLV, so es comen Herman van Beusdel ende hait ontfan- »gen alsulcke guede als men in den hove zo Wolfraide »van Valkenborch helt ende dae Jan van Wylre uutgestor- »ven was; al deselve hait ontfangen opten selve tzyt den »hoff tzypde (te Zybde) metten deel thienden ende I »ghichte van der kirchen van Schynne (sic), Overmitz »Arnt van Chevel, stadhelder, Gerit van Strythagen ende »Johan Meenx den rentmeester van Valkenborch as man- »nen" (2).

1537 voor een gedeelte door Johan van Hulsberg genaamd Schaloen.

1546 voor een gedeelte door Reiner van Hulsberg na dood zijns vaders Johan.

1585 voor een gedeelte door J^r^ Gerard van Hulsberg.

1643 den 5 Sept. als een groot leen door J^r^ Johan Reiner Hoen van Cartils tot ter Hoenshuis.

1661 den Juli, door Peter Cuetgens voor J^r^ Johan Gerard Hoen van Cartils heer van Oud-Valkenburg.

1665 den 20 Juli, door J^r^ Willem Hoen na dood zijns vaders Jan Renier voors.

(1) Reg. Dobb. n° 26.

(2) Reg. van Chevel N° 35.

Aanteekeningen.

N° 1. Een derde deel der kerkegifte van Oud-Valkenburg is gehoorende aan den heer van Oud-Valkenburg, een derde aan het huis Schaloen en het ander derde aan het Hellinxleen te Sibbe, zoo als blijkt uit het accoord gemaakt door de bezitters van de voors. drie leenen in den jare 1543. Deze kerkegifte is enkel een privilegie dezer drie leenen zonder inkomen; uit het voors. accoord blijkt verder dat de bezitters ieder gedurende vier maanden in het jaar, recht hebben om een nieuwen pastoor van Oud-Valkenburg aan te stellen, wanneer deze betrekking open staat. Rijksarch. in Limb.

N° 2. De beleeningen dezer kerkegift volgen de beleeningen der huizen Schaloen, Hellinxleen en Oud-Valkenburg.

[V.] Tiende tot Schaloen of Oud-Valkenburg

gehoorende aan het adellijk huis van Schaloen, was een groot leen der mankamer van Valkenburg en werd verheven:

1381 door de gebroeders Ulrich en Gerard van Eckelraedt genaamd van den Hove voor twee derde deelen en door heer Johan van Oud-Valkenburg voor het ander deel. Omtrent denzelfden tijd waren Johan van Birclaer en na diens dood Arnold zoon van Franke Struver van Bunde leenplichtig te Valkenburg, wegens 3 mud even Maastrichter maat en 19 vaten half rog en half even pacht verschuld aan de tiende van Schaloen. »Johan van Bir»claer is man van XIX boenre lants gelegen by Valken»borch. Item (van) III mudden pachts Triechter maten, XIX »vaten pachtz aen die theende van Schaluyne, ontfangen »overmitz Scheifelart van Oys ende Gherit van Hout-

»hem (1). Vaes van Subde hait syn aentale ontfaen van »den vurss. guede overmits Johan van Aldene Valkenborch »inde den jongen Hunen" (2).

1450 door Arnold van Aeke zoene van Bunde.

1500 door J^r Johan van Eynatten, rentmeester van den hertog van Brabant te Maastricht.

1537 door Johan van Hulsberg genaamd Schaloen.

1548 door Reiner van Hulsberg, na dood van zijn vader Jan van Hulsberg.

1585 door J^r Gerard van Hulsberg.

1608 den 4 Mei, voor een gedeelte door J^r Ulrich Hoen van Hoensbroeck.

1608 den 15 September, idem door J^r Wijnand van Breyll.

1608 den 13 December, op last van Maria Anna van Ghoor.

1634 den 10 Januari, voor een gedeelte door J^r Daniel Hoen van Hoensbroeck.

1644 den 18 Juli, door J^r Johan Renier Hoen van Cartils tot Hoenshuis.

1671 den 12 December, door J^r Charles de Hodion de Giberchies.

1699 den 9 Februari, door Hermangild baron de Hodion.

1703 den 1 Maart, door Herman George baron de Tunderfeld.

1720 den 8 Juli, door Isaac Lambert Pelser voor zijn zoon J^r Johan Frederik Pelser.

1743 den 14 Januari, door George zoon van den generaal von Tunderfeld.

1750 den 18 April, door Leonard Thimus, koopman te Aken, hem verbleven bij subhastatie op den 15 September 1749.

(1) Reg. Dobb. n° 115 en 124.

(2) Reg. Dobb. n° 116.

1761 den 12 October, na dood van Leonard Thimus door zijn schoonzoon heer Johan Frederik Pelser.

1779 den 6 September, door den heer baron von Furth, als zijnde hem toegevallen bij deeling.

1785 den 10 October, door J. A. baron de Negri, na dood van den heer baron von Furth.

Aanteekeningen.

N° 1. Bij constitutie van 25 Mei 1633 gaf Wijnant van Breyll, heer te Eys, aan zijn neef J^r^ Johan van Strabach volmacht, om aan Catharina van Doenrade genaamd Dobbelsteyn, weduwe van J^r^ Andries van den Hove te mogen overdragen: den spleet der groote tiende van Oud-Valkenburg, met elf morgen weiden en land aldaar. De heer van Breyll ontving daartegen een vierde uit het leengoed Meysenbroeck, zoo als dit aan de freule Dobbelsteyn was toegevallen, na dood van haren broeder Hendrik van Dobbelsteyn. Maria Dobbelsteyn schonk deze goederen ten huwelijk aan hare dochter Maria van den Hove en dier echtgenoot François Simon Dammerier burgemeester te Valkenburg, die daarmede beleend werd.

Rijksarch in Limb.

N° 2. Den 1 Augustus 1642 ontving Adriaan de Groot heer van Strucht en Schin-op-de-Geul een kapitaal van 1600 gulden brab. van Otgier Dammerier, daarmede belastende zijn zesde deel der groote tiende van Oud-Valkenburg en zijn huis te Valkenburg genaamd de oude molen.

N° 3. Den 22 April 1643 draagt Otgier Dammerier deze tiende over aan Daniel baron van Hoensbroeck heer tot Oud-Valkenburg, Eerenberg, Einraeth en diens huisvrouw Anna Ursula van Quadt. Deze tiende lag langs de Geul naast de erven van J^r^ Strabach, J^r^ Cannart en Peter Emonts.

N° 4. Den 20 Mei 1776 verscheen voor den notaris Jan Willem Peusens te Schinnen J[r] Frederik Joseph von Pelser tot Berensberg en verklaarde, bij middel van donatie onder de levenden overgedragen te hebben aan J[r] Jan Willem Joseph van Limpens tot Doenraedt, hoogschout der stad en land van 's Hertogenrade, het derdedeel van de groote tiende van Oud-Valkenburg. Rijksarch. in Limb.

[VI.] Het leen van 24 bunder,

gelegen onder Genhout (Aretsgenhout,) gehoorde oorspronkelijk aan Hendrik van Birkelaer en juffrouw Zitle en werd verheven :

1383 door Arnold zoon van Francke Struver van Bunde (1).

1455 des Dinsdags voor St. Thomas, door Frank van den Holt.

1537 door Jan Cremer van Gen Holt en na diens dood door Hans Colsens.

1572 door Willem Plats in naam der weduwe en der kinderen van Hans Cremers voors.

[VII.] Berckelaers-leen,

gelegen onder Oud-Valkenburg en reeds in 1640 geincorporeerd bij de landerijen van Schaloen, was 19 bunders groot en werd als groot leen verheven :

1381 door Johan van Birckelaer (2) en daarna door H[r] Willem van Ghoir en na diens dood,

1535 door Herman van Goir Johans broeder en later door Johan van Schaloen.

(1) Reg. Dobb. n° 124.

(2) Reg. Dobb. n° 115.

1548 door Jr Reiner van Schaloen na dood zijns vaders Johan.

1585 door Jr Gerard van Hulsberg na dood Jr Reiners voors.

[VIII.] Offers-leen,

gelegen Ingenhout, was omtrent 9 bunder groot en werd als groot leen verheven:

1387 of daaromtrent, door Gillis zoon van Willem Waggen van Hulsberg. »Gillis, Willem Waggen soen van Huls»berch is man van IX boenre lantz gelegen tusschen den »bosschen (Ravensbosch?) ende dat dorpe *tgene Hout*, te »Borglene" (1).

1537 door Dirik Wael.

1568 door Thijs Offers en consoorten.

1633 den 29 April, door Rutger Geuskens.

1637 den 29 November, door Giel Vlodorps.

Staatsch leenhof.

1763 den 19 Februari, door Clemens Deckers voor zijn zoon Jacob Deckers.

[XI.] Boschhouwers-leen,

vroeger genoemd de heide van Geuselt, gelegen te Kleingenhout, in de nabijheid van Ravensbosch, groot 11 bunders werd verheven:

1381 door Hendrik van Bosch. »Heinric van Boecxsche »is man van XII boenre lants geheeten die heyde ende »gelegen tusschen dat dorpe 't gene Hoit ende den bos»sche" (2). Eene dochter van voormelden Hendrik had in

(1) Reg. Dobb. nº 59.

(2) Reg. Dobb. nº 140.

leen 8 malder en 3 sumberen even die in handen kwamen van Willem Heringe. »Willem Heringe is man van VIII »malder ind III sumberen even gelegen op den Bossche »dat Henckens dochter plach den Heer te gelden" (1).

1537 door Herman Kertsemaecker tot Wijck.

1557 door Jan Boschhouwers en na diens dood door Thijs Renckens.

1590 den 10 Februari, door Vaes Huintghen.

1633 den 26 September, door Lemmen Boschhouwers, zoon van Johan Boschhouwers die in 1623 door Jr Mathijs Bock van Haesdael werd doodgeschoten.

Staatsch leenhof.

1780 den 24 Augustus, door Wijnand Gelekerken, uit naam van zijn zoon Jan Willem Gelekerken.

LEENEN IN DE ONDERBANK VAN OIRSBEEK GELEGEN.

§ 1. AMSTENRADE.

[I.] De Ambtmanshof van Geilenkirchen.

De hoeve te Amstenrade, in de bank van Oirsbeek gelegen, ook geheeten *Bellenhof* of de *Wijnhof*, groot aan weiden, akkerland en beemden, omtrent 58 bunders, is met al zijne gerechtigheden en toebehoor een groot leen van den huize van Valkenburg, verheven:

1537 door heer Klaas van Harff heer tot Geilenkirchen, en na hem door Robert van Harff.

1586 door Claas van Harff, Roberts zoon.

1616 den 16 Januari, door Martin Snijders voor Jr Jan van Harff.

(1) Reg. Dobb. nº 144.

1633 den 27 Januari, door den licentiaat Peter Stas voor Robert van Harff en na diens dood,

1640 den 14 Maart, door Werner van Harff heer te Geilenkirchen, na dood zijns broeders.

1642 den 14 Maart, door Jacob Wijck voor Werner van Harff tot Lanscroon.

1672 den 31 September, door den scholtis Weustenraad voor den baron Arnold Adriaan van Hoensbroeck erfmaarschalk van Gelderland.

1696 den 10 December, door den ontvanger Wouter Soons, als ophelder.

1721 den 27 October, door Adam Lodewijk Fabritius.

1731 den 12 April, door Andries Moenen.

1734 door Pieter Bruls.

Aanteekeningen.

N° 1. Klaas van Harff, die in 1537 als leenman voorkomt was heer te Geilenkirchen, welke heerlijkheid zijn vader Johan van Harff heer te Alsdorf en Odekirchen in het jaar 1500 uit handen van Willem hertog van Gulik gekocht had. Nicolaas van Harff was kamerheer van den hertog van Gulik en in 1550 zijn gezant in de Nederlanden. Ook was hij onderteekenaar van het verbond van Spiers met keizer Karel V en der Guliksch-Kleefsche unie in 1536. Uit zijn huwelijk met Maria van Merode-Schlosberg sproten twee kinderen, waarvan de oudste Jan de hoeve van Amstenrade op zijn deel kreeg. Deze huwde met Irmgardis van Plettenberg erfvrouw te Landscroon, Nörvenich etc.

N° 2. Ingevolge repressaillebrieven van 24 September 1633 gegeven door de Hoogm. Staten, liet Dederik van der Heyden genaamd Belderbusch de ambtmanshof invei-

ling brengen en werd aangekocht door Jr Johan Godart Vos tot Bronshem, in den naam van de juffrouw van Sours.
Rijksarch. in Limb.

§ 2. OIRSBEEK.

[II.] Dobbelsteynshof.

Deze hoeve die ook den naam heeft gedragen van *Velenhof* en *Beylkenshof*, was een groot leen des huizes van Valkenburg, gelegen tusschen Oirsbeek en Ophoven. De laatste sporen der huizing werden in 1854 afgebroken. In 1636 werd deze hoeve onder de buurlieden in erfpacht uitgegeven. Zij was toen 69 bunders groot en bezat eene laatkaart groot 195 bunders en een hof van 36 onderleenen en 13 laten. Deze hoeve werd verheven:

1381 door Herman Kedel van Oirsbeek: »Herman Kedel »van Oersbeke (is man van) LXXij buenre lants XXVI man »van leen ind xvij levende cormeden" (1).

1537 door Jr Jan Dobbelsteyn van Doenrade tot Eynenborg, zoon van Arnold Dobbelsteyn, die in 1510 als stadhouder der leenen in het land van Limburg voorkomt.

1560 door Peter Dobbelsteyn, na dood van Jan Dobbelsteyn.

1580 door heer Herman Dobbelsteyn van Eynenborg, kanunnik te Aken.

1619 den 17 Juni, door Jr Dederik Dobbelsteyn van Doenrade, na den dood van voornoemden kanunnik Herman.

1631 den 14 Maart, door Jr Jan Karel Dobbelsteyn van Doenrade, ingevolge cessie.

1634 den 13 Mei, door Wijnand Huyn van Amstenrade te Rivieren.

(1) Reg. Dobb. nº 43.

1643 den 2 Mei, na het overlijden van Wijnand Huyn, door Johan Knoren, in naam van juffrouw Maria Huyn van Amstenrade.

1695 den 30 Juli, door Gerard Duyckers voor Maria Dorothea gravin van Dietrichsteyn, geb. prinses van Salm.

1732 den 5 Maart, door den rentmeester Hiltrop voor Elisabeth prinses de Ligne, geboren prinses van Salm.

1740 den 16 Mei, na dood van Elisabeth prinses de Ligne, door Renier Corten in naam van prins Charles de Ligne.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Den 15 November 1751 is door den procureur Van den Wijer aangebracht de specificatie van Dobbelsteynsleen te Oirsbeek, onderteekend Paes Limpens, schepen. Daaruit blijkt dat hij niet in staat is dit leen stuk voor stuk met zijne rijgenooten op te geven, »want het soodanig onder het laet- en ander leengoed vermischt is en op soo veele plaetsen gelegen, dat men wel soude een geheel boeck pampier beschryven sonder te connen seggen dat alles wel soude opgegeven syn. Volgens het sommaire moet dit leen gelegen syn tot Oirsbeek in de straet leidende naer Ophoven, groot synde omtrent 69 bonders en aenhebbende eene laetcaerte van omtrent 36 onderleenen en 13 laeten, groot synde de voors. laetcaerte omtrent 195 boenders". Rijksarch. in Limb.

N° 2. Op St. Apolloniadag des jaars 1514 verscheen Arnold Dobbelsteyn van Doenrade kanunnik van St. Servaas te Maastricht voor het leenhof en verklaarde dat hij den Dobbelsteynshof te Oirsbeek in eenen ijzeren pacht had uitgegeven voor 20 mudden rog en 8 kapoenen aan

Koen Smijt, Lambert Ivants en Dirk Well, allen wonende te Ophoven. De laten, keuren en cijnsen hield zich de heer voor.

Slanghen, Het markgraafschap Hoensbroeck, p. 264.

N° 3. Een denombrement des jaars 1539 luidt als volgt: »Johan Dobbelsteyne is man van leene van den hoeff tot *Orsbeck* by Doenraede gelegen, in den lande van Valkenborch, in sulcker manyere soe wye men van denselven hoeff bevynt op dye leenboecken in Brabant, aenhaldende omtrent tusschen XL ind vyftich buynre lants. Noch gehoeren in denselven hoff XXXvj onderleenen ende dartheen laeten die hun leen aen den vurs. Johan Dobbelsteyn ontfangen, dat syne laeten syn. Wylliche underleenen beloupen omtrent hondert ind vyff ende negentich buynre"

Rijksarch. in Limb.

N° 4. Den 12 Juni 1627 verklaarde Jr Hendrik van Dobbelstein dat Jr Willem van Nesselrode en diens vrouw Wilhelmina van Strijthagen hebben gekocht een huis gelegen te Aken in de Pontstraat, geheeten »die oude Porte" onder voorwaarde dat de langstlevende den eigendom zoude hebben. Daar na dood van haren eersten man, Wilhelmina de huisvrouw van Hendrik is geworden, heeft zij dit huis aan hare nicht Anna van Strabach geschonken. Daar evenwel Jr Hendrik Dobbelsteyn dit huis gaarne voor zijne noodzakelijkheden wil hebben schenkt hij aan de juffrouw van Strabach in de plaats daarvan eenen erfpacht van 27 malder rog, staande ten laste van Dobbelsteynshof te Oirsbeek.

Rijksarch. in Limb.

N° 5. Den 15 December 1628 leggen Jr Andries van den Hove, in huwelijk met Catharina van Doenraedt genaamd Dobbelsteyn en Jr Arnold Brempt tot Doenraedt voor het leenhof eene akte neder die op het volgende nederkomt:

Herman Dobbelsteyn van Doenraedt kanunnik en jubilaris der stiftskerk van O. L. Vrouw te Aken, Dirk, Hendrik en Jan Dobbelsteyn van Doenraedt tot Eynenborg, gebroeders en Konraad van Thomborch genaamd Wormbs in huwelijk met Katharina van Dobbelsteyn, hun zwager, verklaren den 15 Juni 1609 te zijn gezamenlijke erfgenamen van den Dobbelsteynshof te Oirsbeek. Zij bekennen voortaan de laatkaart dezer hoeve te separeeren van hunne andere goederen en cedeeren dezelve aan hunnen neef Arnold van Brempt genaamd Leeck, eigenaar van het huis Doenraedt, waaruit deze kaart met den Dobbelsteynerhof gesproten is en afgedeeld. Deze kaart bestond uit leenen, hergeweyden, pundige marken, capuynen, chijnsen, keuren en andere rechten. Ter compensatie voor deze cessie zou Arnold Brempt en zijne nakomelingen voortaan betalen aan den pastoor van Neerharen vijf malder rog, erfelijk en jaarlijksch, verbindende daartoe al zijne goederen te Doenrade. De heeren van Dobbelsteyn behouden zich het jus retractus voor den tijd van 15 jaren voor.

Rijksarch. in Limb.

N° 6. Den 30 Maart 1632 verklaart J^r Andries van den Hoeven van Carsfeldt in huwelijk met Catharina van Dobbelsteyn, dat hij heeft overgedragen aan Coenraad Ulrich Hoen van Hoensbroeck-Geul en diens vrouw Elisabeth van Houdion genaamd van Giberchies eenen jaarlijkschen erfpacht van 25 malder vier en ½ vat rog, deel makende van 62 malder rog staande ten laste van Dobbelsteynshof tot Oirsbeek. De koopprijs was elf en een halven daalder het vat. Rijksarch. in Limb.

N° 7. Den 10 Januari 1634 verscheen voor het leenhof, zamengesteld uit J^r Johan van Strabach en Herman Coenegracht griffier en leenman, Joannes Brockarts pastoor te Oirsbeek eene akte van den 17 Mei 1632 nederleggende

die op het volgende nederkwam. De heer Willem Dobbelsteyn van Doenrade, kanunnik der L. Vrouwekerk te Aken, gevolmachtigd door zijn broeder Jr Johan Charles Dobbelsteyn heer van Eynenborg, verkocht eene jaarlijksche rente van 10 malder en twee vaten koren, uit den erfpacht van Dobbelsteynshof, voor 1200 gulden brab. aan Peregrinus Vogels, licentiaat in de H. Schrift en deken der kerk van O. L. Vrouw te Aken. Rijksarch. in Limb.

N° 8. Den 23 Januari 1634 verklaarde Peregrinus Vogels, kanunnik te Aken, dat hij verkocht heeft aan Leyffart van Lerode, weduwe van Werner Huyn heer tot Amstenrade, 10 malder en 2 vaten rog erfpacht van Dobbelsteynshof met den vervallen pacht van twee jaren, voor 1400 gulden. De akte werd beschreven door den notaris Paul Huyn te Aken; de geconstitueerde der vrouw van Amstenrade was heer Joannes Brockharts pastoor te Oirsbeek. Rijksarch. in Limb.

N° 9. Den 6 Maart 1634 verklaart Jr Johan van Strabach voor zich en zijne kinderen, dat hij verkocht heeft aan Leyffart van Lerode, weduwe en vrouw tot Amstenrade, eenen erfpacht van 27 malder roggen 's jaars staande ten laste van Dobbelsteynshof te Oirsbeek. De koopprijs was 18 daalder Maastrichter cours voor elk vat.

Rijksarch. in Limb.

N° 10. De kerk van Neerharen bezat eene rente van vijf malder rog 's jaars ten laste van Dobbelsteynshof te Oirsbeek, waarvoor de pastoor van Neerharen alle Zaterdagen verplicht was eene mis te lezen ter eere van O. L. Vrouw. In 1638 werd deze pacht betaald door den heer van Brempt tot Doenrade en in 1635 door den heer Ernest van Kerkhem domheer te Luik, als momber der kinderen van Arnold van Brempt genoemd Liek. Deze stichting bestaat nog. Kerkarchief te Neerharen.

Nº 11. Ernest baron van Kerkhem heer te Neerharen huwde Margaretha Odilia Dobbelsteyn tot Eynenborg, die later hertrouwde met Jacques de Rostaing, ridder, kommandant van Bencanson. Uit het eerste huwelijk sproten: 1º Philip Aymond baron van Kerkhem te Neerharen en 2º Ursula, die in 1688 huwde met Engelbert van Kerkhem te Grathem. Uit het tweede sproot Gilbert de Rostaing.

Leenregisters van Curingen te Hasselt.

Nº 12. Zie hier eenige bijzonderheden over de bezitters der hoeve te Oirsbeek uit het geslacht der Dobbelsteyn tot Doenrade.

Jan van Dobbelsteyn, zoon van Aert Dobbelsteyn tot Doenrade, huwde omtrent het jaar 1520 met Joanna van Tzevel, dochter van Jan van Tzevel tot Eynenborg (1). Zij bracht haren man het landgoed Eynenborg ten huwelijk, zoodat deze Jan van Dobbelsteyn de stamvader werd der Dobbelsteyn tot Eynenborg. Hij belastte in 1537 zijne leengoederen met eenen erfpacht van 5 mudden haver aan zekeren Gregorius van den Zand. Na het overlijden van Joanna van Tzevel huwde hij Odilia Bertolf van Belven. Deze was volgens de geslachtstafels van Lefort, dochter van Jan Bertolf en van Agnes van Kettenis maar volgens Quix, *Gesch. des Kreises Eupen* p. 213 eene dochter van Maria Wolf, die in 1527, als weduwe, aan de nieuwgehuwden hare bezittingen in de bank Walhorn overdroeg. In 1551 werd Jan Dobbelsteyn tot Eynenborg met de slottiende van Belven bij Raeren beleend. Van hem zijn ons de volgende kinderen bekend:

1º Jan die volgt.

2º Katharina Dobbelsteyn was 1565 weduwe van Wij-

(1) Eynenborg was in bezit der familie van Tzevel gekomen door het huwelijk van Bela van den Bongard (1406—1462) met Arnold van Tzevel. Bela's moeder heette Cunegonde van Eynenborg.

nand van Retersbeek, heer tot Laer, onder Wijnantsrade. Zij overleed kinderloos, te Sittard in 1579 en het huis Laer kwam toen aan haren broeder Peter.

3° Peter Dobbelsteyn stamheer der familie van Dobbelsteyn tot Laer, werd 1560 met den Dobbelsteynshof te Oirsbeek beleend. Hij verkocht in 1574 een bosch te Eynenborg en was in 1586 nog in bezit van het huis Laer.

4° Herman Dobbelsteyn van Doenrade kanunnik van het Munsterstift te Aken, 1580 met de hoef te Oirsbeek beleend, stichtte in de Munsterkerk te Aken een beneficie dat in 1730 naar het altaar van St. Joseph werd overgeplaatst. Quix, *Das Munster zu Aachen* p. 27.

5° Agatha Dobbelsteyn stierf voor het jaar 1609. Zij was in het bezit van 16 malder rog op de hoeve van Oirsbeek, die na haren dood door haren broeder Herman geërfd werd.

6° Ursula Dobbelsteyn leefde 1565.

II. Jan vrijheer Dobbelsteyn van Doenrade heer tot Eynenborg huwde ingevolge voorwaarde van 3 December 1565 met Anna van Tzevel, dochter van Hendrik van Tzevel heer te Puth onder Voerendaal en van Katharina van den Edelbembt. Hij stierf in 1580.

1° Dederik die volgt.

2° Hendrik Dobbelsteyn van Doenrade tot Eynenborg trad in 1595 in keizerlijken dienst en maakte onder het Swartsenbergsch regiment dat aangevoerd werd door den kolonel-luitenant Jan van Reusschenberg tot Overbach, den veldtocht tegen de Turken in Hongarië mede. Hij nam den 15 April 1597 zijn ontslag en trad als duitsch ordensridder in de Balie te Alden-Biessen.

3° Katharina huwde Koenraad Wormbs.

III° Dederik Dobbelsteyn van Doenrade tot Eynenborg, kocht in 1624 van zijn oom Peter Dobbelsteyn tot Laer

een bosch van 6½ morgen, die Peter in ruil had ontvangen van Jr Dederik ab Agris, tegen een huis te Sittard. Dederik werd in 1600 met Eynenborg en 1609 met Dobbelsteynshof beleend. Ingevolge contract van den 2 Februari 1599 was hij in huwelijk getreden met Margaretha van Horion, dochter van Willem heer te Golonster en van Katharina de Sainte-Fontaine. Zij stierf in 1627 en hij voor 1630. Van hunne kinderen zijn ons bekend:

1° Johan Karel die volgt.

2° Willem Dederik van Dobbelsteyn, kanunnik bij O. L. Vrouwe Munster te Aken.

IV. Jr Johan Karel Dobbelsteyn van Doenrade tot Eynenborg, heer tot Hergenrath en Moresnet, huwde den 13 Augustus 1628 met Helwich van Horion, dochter van Willem Horion tot Heel en van Odilia van Breijel, vrouw te Nederweert door aankoop. Hij belastte zijne leengoederen in 1631 met eene som van 400 daalders ten voordeele van den kanunnik Perigrinus Vogels te Aken. In 1650 verkocht hij het landgoed Meysenbroeck te Heerlen aan Hendrik Poyck, scholtis te Kerkrade. Hij overleed voor het jaar 1675, nalatende de volgende kinderen:

1° Jan Lambert, die volgt.

2° Anna Katharina Dobbelsteyn den 23 April 1634 gehuwd, volgens contract van 6 April 1658, met Willem van Horion, heer te Golonster, Angleur, Retinne, Gothem, Heel etc.

3° Margaretha Odilia Dobbelsteyn gehuwd met Jan Ernest van Kerkhem, heer te Neerharen. Zij hertrouwde later met J. de Rostaing en leeft nog in 1686.

4° Maria Helena Theresia Dobbelsteyn werd in 1698 stiftsdame in de abdij Bortscheid bij Aken.

V. Jean Lambert Dobbelsteyn van Doenrade, heer tot Eynenborg, Moresnet en Lempach, kamerheer van den

keurvorst van Keulen werd te Limburg met Eynenborg beleend in 1675. In 1697 trouwde hij met Katharina Bernardina barones von Westerholt-Lembeke. In 1703 was hij kolonel van een regiment kavallerie in dienst van den keurvorst van Keulen. Zijne kinderen waren:

1° Johan Karel baron van Dobbelsteyn-Doenrade heer tot Eynenborg, Lembeck, Weiler, Sprinkink en Moresnet, geheimraad en kamerheer van den keurvorst van Keulen, generaal-luitenant der keur-keulsche legers, gouverneur der stad Bonn; hij werd met Eynenborg beleend in 1721.

2° Sophie Adolphine Theodore Françoise barones van Dobbelsteyn-Doenrade geb. te Aken den 3 Mei 1706 werd in 1730 stiftsdame en later proostin der abdij van St[e] Gertrudis te Nivelles. Zij maakte haar testament en stierf in 1752. Ziehier hare 16 wapenkwartieren:

Dobbelsteyn.	Westerholt de Hackfort.
Horion de Golonster.	Von Clooster.
Horion.	Westerholt.
Breijll.	Moriën d'Ottensteyn.
Douren,	Van der Reck.
Palant.	Bornen de Berg.
Lafontaine.	Wilach.
Hennemont.	Dulst de Lackhausen.

3° Burchard Karel Joseph baron van Dobbelsteyn-Doenrade tot Eynenborg kamerheer van den keurvorst van Keulen en kapitein bij een keizerlijk regiment infanterie, huwde 1722 met Regina Barbara barones van Isendorn te Blois en Cannenburg. Zijne ouders lieten hem het stamhuis Eynenborg en de heerlijkheid Moresnet met de daarop rustende schuld van 13000 ned. gulden. De kinderen van dezen heer van Eynenborg, die te Favignie woonde, verkochten Eynenborg in 1786. Dit landgoed is nu in bezit der familie de Thiriart tot Eynenborg en Mutsenhagen.

De familie Dobbelsteyn te Doenrade voerde in zilver een slangenkruis van keel, als hartschild een dobbelsteen.

De Dobbelsteyner pacht te Oirsbeek, die in de laatste tijden een malder pacht per bunder bedroeg, werd in 1854 bezeten door den graaf de Geloes te Eysden.

[II.] Schatshof.

De hoeve genaamd *Schetsleen* of *Schatshof*, gelegen in de Gracht aan den *Schatsberg*, was reeds in 1648 onder de buren verdeeld. Deze hoeve besloeg als groot leengoed van Valkenburg met beemden, akkerland en weiden omtrent 58 bunders en werd verheven:

1381 door heer Reiner van den Berge: »Her Reynart »van Bergbe is man van den houve in die Gracht mit XL »buenre ind VI muid weitz, ij reale toe Mersen, dat is »borchleen. Item XV buenre lants. Item VIIJ gulden aen »den tol toe Valkenborch dewelcke VIIJ rynsche gulden »Olivier van Lybermen houdt, by overgeven Heren Rey- »ners voirs. inde daernae heeft Olivier die overgegeven »Mr Adriaen van der Oe" (1).

1486 door Johan tweede zoon in gen Schat. Daarna door Rutgerus van Caestert.

1536 na diens dood door Erken van Caestert, na den dood van Ruth van Caestert.

1537 den 12 Februari, door Arnold Schats of in den Schat.

1571 door Agnes in den Schat en na haren dood, door Everard Beltjens.

1593 den 12 November door Geerken Beumers.

1617 den 23 Januari, door Jan Hennis.

1627 den 10 Juli, door Johan Schatjans.

(1) Reg. van Chevel N° 11.

1662 den 8 Februari, door Dirk Pricken.

1695 den 27 Juni, door Peter Brouns.

1723 den 10 Mei, door Joannes Nybelen in naam van Jan Bemelmans. En na diens dood,

1743 den 9 December, door Hendrik Goossens.

1756 den 12 Juli, door Paes Limpens voor zich en zijne consoorten.

1792 den 27 Februari, door Jan Joseph Habets, in huwelijk met Maria Gertrudis Beugels, voor hem en zijne consoorten.

Aanteekeningen.

N° 1. De adellijke familie Schets of Schats van Schatsberg, die men meent afkomstig te wezen uit Maastricht is in de annalen dier stad niet bekend. Hare afkomst uit Duitschland schijnt een sprookje, zonder vasten grond te wezen. Zou het vermoeden niet na liggen om den stamzetel van dit machtig bankiersgeslacht, te Oirsbeek in de buurt van Maastricht te zoeken?

Uit de familie Schets spruiten de vrijheeren van Grobbendonk en de hertogen van Ursel die eene voorname plaats onder den Belgischen adel bekleeden. Zie *Poplimont*, La Belgique héraldique XI p. 108. *Butkens*, Trophées de Brab. II p. 265 en *Goethals*, Lectures pour l'histoire littéraire de la Belgique etc.

N° 2. De familie van Berge, die hier als leenverheffster voorkomt en zich later Van den Berg-Trips noemt, stamt uit Odiliënberg bij Roermond. Een Giselbert van Berge verschijnt in 1226 in een Limburgsch charter. (Zie Ernst, VI p. 207). In eene andere akte voeren zij den bijnaam *Ducker*. Reyner van Berge, die aan het hoofd van onze lijst der beleeningen staat, was heer te Geul en komt in

akten van 1382 en 1386 als leenman van Valkenburg voor. In 1371 benoemde hem hertog Wencislaus van Brabant tot rechter bij den landvrede. (Zie Ernst, V p. 141, Meyer, Aachensche Chroniek, p. 346 en Slanghen, Het markgraafschap Hoensbroeck, p. 142). In 1376 was hij te Aken bij de kroning van hertog Wencislaus tot roomsch koning tegenwoordig. (Slanghen, p. 143). Zijn familiewapen bestond in een gebalk en getralied veld.

N° 3. Ick Nyes in den Schat bekenne myt mynen myterfgenamen in bezit te hebben 't leen in den *Schat* aenhaldende, soe aen huys, hoff, weyden, beempden, ackerlanden, 58 buynre, welck voors. leenguet 's jaers weert is 16 triechter mudden rogge, ende is oock belast myt onderhalf triechter mudde · dry vaet rogge ende eyn vaet raepsaet. In oirkonde der waerheyt hebbe ick Nyesken voirs. myn segel op spatium aen desen gedrukt den 19 Januari 1537 stylo leod. Kerkarchief te Oirsbeek.

N° 4. In 1597 was Urschen in den Schat met hare dochters Urstgen (Ursula) en Meiken (Maria) eene jaarrente van 3 vaten rog aan de kerk van Oirsbeek schuldig. Het onderpand dezer rente was eene weide bij Doenrade gelegen. Verder waren nog zulken pacht verschuld Jan in den Schat voor 1 vat rog staande op zijn huis aan den Schatsberg en Dederik in den Schat voor 5 koppen rog als rente van een jaargetijd in de kerk te Oirsbeek. Onderpand eene zil land op den Braunsberg, met een hoofd reinende aan Schetsland. Kerkarchief te Oirsbeek.

N° 5. Den 15 Mei 1747 verklaart de chirurgijn Kerckhoffs voor het leenhof, dat Frans Ramakers te Schinnen uit handen van Cecilia Elisabeth van Bronsfeldt weduwe van Joannes Dieteren heeft ontvangen 300 gulden, daartoe verpandende een stuk land gelegen in de Schatsgewande, genaamd in de Witsen. Den 1 Maart 1572 werd dit stuk

grond overgedragen aan Jan Francis Kerckhoffs in huwelijk met Cecilia Elisabeth van Bronsveld voormeld.

Rijksarch. in Limb.

N° 6. 1757 den 13 Juni verkocht Hendrik Hagens, zoon van Reiner Hagens scholtis te Nuth en Maria Anna Fabritius een perceel land Schatsleen, gelegen op de Snep naast den Douwweg, aan Waleram Knoren te Oirsbeek.

Rijksarch. in Limb.

N° 7. Den 21 Maart 1765 kocht Michaël Beugels in huwelijk met Maria Elisabeth Meutjens een huis, hof en weide gelegen in de Gracht, zijnde Schatsleen, uit handen van Guillaume van Schoonewinkel in huwelijk met Elisabeth Haertmans. Dit goed was belast met $^1/_8$ malder zaad aan de kerk van Oirsbeek. Rijksarchief in Limburg.

N° 8. De Schatshoeve is nu spoorloos verdwenen. Drie kleine huisjes nemen de plaats in waar hij zich vroeger bevond. De naam van *Schatsberg*, die heden aan een kring huizen van het gehucht *Gracht* wordt gegeven, is het eenig aandenken wat er ons van over blijft. Wat in het bijzonder tot het verdwijnen dezer hoeve heeft bijgedragen is natuurlijk de verdeeling der gronden tusschen verscheidene erfgenamen, die reeds in de XVI^de^ eeuw plaats had, zoo dat dit leen op het einde der vorige eeuw wel een tiental eigenaren had.

[III.] Spitsenleen.

Deze pachthoeve groot zijnde in mate 44 bunders, was gelegen in de buurt van Oirsbeek genaamd de *Gracht*, naar den kant van Doenrade. Zij werd als groot leen verheven:

1386 of daaromtrent, door Arnold in de Gracht: »Ar»nold in die *Gracht* is man van LX boenre lants gelegen

»by der *Gracht* ende by Doedenroede met mannen, laeten, »chinsen, capuynen ind met allen honnen toebehoiren" (1).

1537 door Meerten van Doenrade, voogd van Millen.

1540 den 24 April, door Peter Tilmans van Oirsbeek. »Peter Tilman heeft ontfangen na doot Merten van Doenrade dat Spitsengoed in der Gracht met land ende weiden".

1572 door Peter Tilmans, den jongen.

1582 door Adam Hartmans.

1607 den 17 November, door Peter Haertmans.

1651 den 7 April, door Thijs Lenaerts.

1701 den 10 Februari, door Jacobus van de Vijvere, koster te Oirsbeek.

1747 door Nicolaas Limpens.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Den 26 April 1773 verkochten Maria Josepha Wilhelmina Duykers, Anna Margaretha Rosa Duykers, Anna Elisabeth Judith Duykers en Barbara Angelina Judith Duykers gehuwd met Johan Willem Wildt te Aken hunne hoeve gelegen te *Gracht* aan de Grubbe, met daaraan gehoorende huisweide, koolhof, houtgewas, weiden en landerijen groot 16 bunders voor 14000 gulden brab. aan Mathijs Smeets getrouwd met Agnes Janssen. De weiden van dit huis bleven belast met 7 vaten rog 's jaars aan het huis Doenrade, item het land aan de Wijngaerdsheg met een vat rogge 's jaars aan de kerk van Neerharen, item de beemt aan de Cullestraat genaamd Drossarderweide met zes vaten rog aan de pastorie van Neerharen; deze beemt is ook belast met 300 gulden voor jaargetijden in de kerk van Oirsbeek. De medeaankooper was Nicolaas Limpens, te Oirsbeek. Rijksarch. in Limb.

(1) Reg. Dobb. n° 103.

N° 2. Deze hoeve behoort nu door erfenis aan Jan Arnold Beckers, in de Gracht en aan de erfgenamen van Nicolaas Joseph Arets, te Oirsbeek.

[IV.] Verwischleen.

Dit leengoed, groot aan akkerlanden en beemden ongeveer 17 bunders, werd eertijds ook genoemd Hartmansleen en was gelegen tusschen Oirsbeek en Klein-Doenrade. Het was een groot leen des huizes van Valkenburg en werd verheven :

1381 door Peter Lindeman. »Peter Lindeman is man van »XVI buenre, soe hoeff soe lant, te Dounroide" (1). Daarna door Johan Verwisch en na diens dood,

1439 door Elisabeth Verwisch, wonende te Maastricht in het armengesticht den H. Geest (2), die zich door Reiner van Ophoven liet vervangen: »Reyner van Ophoven »als momber Lysbetten Verwisch in den H. geist (te) »Tricht ontfinc alsulcken leen als daer Johan Verwisch »uytgestorven was, in tyde des greven van Moerse ende »daerom so licht dat gelt in den wissel (te) Triecht, we »dat met recht beuren sal (3). Deselve Lysbeth hait dit »selve leengoet in aelmoesen gegeven, inde gebeden om »eynen levenden zo nemen, dat Arnt van Chevel gedaen »heeft om Gotswille en Kerstgen Houtbecker is man daer»aff worden voir Reyneren" (4).

1737 door Coen van Ophoven en na diens dood,

1553 door Thijs Gerits Coenen zoon van Ophoven. Daarna door Coen van der Smitzen.

(1) Reg. Dobb. n° 45.

(2) Dit gesticht lag in de Groote-Staat en bezat eene kapel. Zie Annuaire de Maestricht de 1829 p. 147.

(3) De graaf van Meurs was destijds pandheer van Valkenburg.

(4) Reg. van Chevel N° 2.

1554 den 15 Juni, door N. Hartmans van Oirsbeek.

1571 door Wijnant Verwisch.

1574 door Mathijs Hartmans en na diens dood door Willem Verwisch en na diens dood, door Jan Verwisch en daarna.

1638 den 6 Mei, door Jan Renkens.

1648 den 20 October, door Peter Hartmans.

1664 den 22 Januari, door Thijs Lenaerts.

1701 den 7 Februari, door den notaris Philip Wilhelm Coenraedt Veugen.

1754 door Karel Loth. Limpens voor zijne moeder geboren von Eschweiler.

1758 den 27 Februari, door Paes Limpens voor zijn minderjarigen zoon Leonardus Limpens.

1771 den 12 Mei, door Hendrik Goossens, in de Gracht.

[V.] Smeetsleen.

Dit goed, gelegen onder de parochie van Oirsbeek, werd als groot leen aan den huize van Valkenburg verheven,

1381 of daaromtrent door Arnold Vothage en na hem door Gielis van Doenrade: »Arnold Vothage is man van »XXV boenre lants met sunen hoeve medegerekent. Dit »hebt nu Gillis van Donrode inde (is) nyet ontvangen" (1).

1381 een gedeelte van dit leen was in bezit van Goswijn van Amstenrade. »Goisken Goiswyns son des scepens »van Austenrode is man van iiij buynre lants, gelegen »tusschen den Houte ind Doenrode die woren des hou»wers ind synre huysvrouwe ind Reynarts Derkende, die »gheit man vyt ind aen mit eynre pondiger marck, te we»tene XXX alde groet" (2).

(1) Reg. Dobb. n° 75.
(2) Reg. Dobb. n° 162.

1496 door Leen (Leonard) Coenen van Oirsbeek.

1530 door den zoon van Leen Coenen en later door Jan Smeets en daarna,

1622 den 23 Augustus, door Jan Ramakers.

1648 den 2 December, door Johan Jaspars.

1679 door Gijs Sluypers.

1714 den 22 Januari, door Jacobus Paulussen.

[VI.] Het huis Doenrade.

Huis en hof van Doenrade, onder de parochie Oirsbeek, zijnde een groot leen van 91 bunders in bezit eener grondheerlijkheid met onderleenen, chijnsen, keuren, jachtrecht en panhuis. Dit leen was indertijd tweedeelig zijnde verdeeld geweest tusschen Jan van Brembt en diens zuster gehuwd met N. van Verken. Dit laatste deel, zijnde de pachthoeve, is daarna gekomen aan Frans van Vercken en Agnes van Boetberg en verder aan die van Hochkirchen en van Schaloen; ze werd eindelijk gecedeerd aan Walraef Schellart van Obbendorp heer te Schinnen.

Het leen van Doenrade werd verheven :

1386 of daaromtrent, door N. Dobbelsteyn van Doenrade: »Dobbelsteyn van synen hove to *Doedenroide* mit »CXXVI buenre lants ende syn lant mit allen synen laeten »daertue gehoerende" (1).

1444 door Godart Dobbelsteyn van Doenrade.

1537 door Johan Brembt genaamd Leeck en na diens dood,

1571 door J^r^ Steven van Brembt genaamd Leeck en na diens dood,

1599 den 9 Januari, door J^r^ Jan Arnold van Brembt genaamd Lieck.

(1) Reg. Dobb. n° 86.

1637 den 31 October, door J[r] Ernest van Kerckhem, domheer te Luik, voor J[r] Hans Willem van Brembt tot Doenrade.

1679 den 10 April, door Jean Fortuné Ernest baron de Fléron, heer van Mélin, Cauwenberg etc.

1684 den 3 October, door Peter Isack, drost van Herstal.

1709 den 30 September, door den procureur Bormans voor Johan Ernest baron de Fleron, te Luik.

1709 den 4 November, door den heer Isack, drost te Herstal.

1726 den 27 October, door Reiner Veugen in naam van Jan Christiaan van Eschweiler, ingevolge cessie aan hem gedaan.

1731 den 12 Maart, door Karel Lotharius Limpens, hoogschout van het land van 's Hertogenrade, in naam van zijn zoon Daniel Christiaan Limpens.

1754 door Karel Loth. Limpens.

Aanteekeningen.

N° 1. Ziehier een sommier van dit leen, in 1716 opgesteld :

»Het huys ende hof gelegen tot Doenraedt met alle syne gerechtigheyt van panhuys, caerten ende onderleenen als andersints indertyt tweedeelig, als eertyts verdeeld synde tusschen Jan van Brempt, en syne suster getrouwt met J[r] van Vercken, ende daernaer gecomen nae den dood van Frans van Vercken en Agnes van Boetbergen op die van Hochkercken en Schaloun, die de voors. helleft hebben getransporteert aen Walrave Schellart van Obbendorp heer tot Schinnen, groot synde hetselve leen in ackerlanden, weyden, beembden ende bosschen, omtrent een en negen-

tig bonders ende een half; is met syne appendentien, dependentien ende gerechtigheden een groot leen aen den huyse van Valckenborg, verheven eertyts omtrent den jare 1396 by Jr Dobbelsteyn en 1537 by Jr Jan van Brempt genaemd Leeck en den 31 December 1637 door Ernest van Kerkhem domheer tot Luyck als voorganger van Hans Willem van Brembt nog minderjarig. Ende wy stadhouder ende leenmannen van syne keiserlyke ende koninklycke Majesteits leenhof van Valkenburg bekennen dat bovengemeld sommier ons is geproduiseert, den 17 juli 1716. Was geteekent: P. W. grave van Hoensbroeck-Geul, W. Soons, P. Ruyters en E. Veugen. Me presente L. Weyers grapharius".

N° 2. In eene schatting der goederen gemaakt den 6 Augustus 1791 door den landmeter Gabriel Klinkenberg had de gansche proprieteit van den heer de Limpens te Doenrade eene waarde van 63,000 gulden brab. In deze schatting kwam de tuin en de vijvers voor 5000 gulden, de erfpachten, keuren en relieven met het recht van pacht 5000 gulden of 150 fl. 's jaars en de gronden (3½ bunders) 53,000 gulden. In deze schatting wordt dus de hoeve van de familie Duykers niet inbegrepen.

Slotarch. te Doenrade.

N° 3. De slotkapel was toegewijd aan de H. Anna; zij is gelegen op den oever der slotgracht en wordt nog jaarlijks op den dag der H. Drievuldigheid door de processie van Oirsbeek bezocht. De laatste bedienaar was Henricus Jonghen, geboren te Nuth, voormaals lid der preekheeren te Sittard, overleden te Oirsbeek den 28 Januari 1812.

N° 4. De voornaamste onderleenen van het huis Doenrade waren gelegen te Oirsbeek, Bingelrade en Merkelbeek. Daaronder noemen wij 1°, 4½ bunder akkerland te

Etsenrade verheven in 't jaar 1500 door Jr Jan van Benserade; 1575 door Melchior van Swartsenberg, 1617 door Maximiliaan van Swartsenberg en in 1676 door de familie de Groot te Strucht.

2° Vijf sillen weide te Bronshem verheven in 1694 door Mathijs Wouters van Bronshem en den graaf van Hoensbroeck-Geul, in 1781 door de graven van Hohensollern-Hechingen.

3° Acht bunders land en bosch bij den Waemrade onder Bingelrade, verheven 1735 door den drossard Duyckers in het Raeth.

4° Tien bunders en 120 roeden te Ophoven, in 1769 verheven door Nicolaas Limpens, schepen te Oirsbeek.

Deze waren groote leenen en werden, bij elke aflijvigheid van den ophelder met 15 goudgulden betaald. De overige onderleenen 120 in getal waren van kleiner waarde. Dit leenhof was zamengesteld uit eenen stadhelder, eenen secretaris en twee of meer laatschepenen. In 1683 was Jan Beugels († 1691) stadhouder, Jan Hoen en Klaas Schreyen leenmannen. Archief van het huis Doenrade.

N° 5. De oudste bezitters van het huis Doenrade, die ons bekend zijn, behoorden tot het adelijk geslacht der Dobbelsteyn: voerende, in een veld van goud een rood slangenkruis van 8 koppen, als hartschild een zilveren dobbelsteen met vijf punten van sabel 2—1—2.

Dit wapen schijnt aan te duiden dat de Dobbelsteyns oorspronkelijk uit Sittard stammen welke stad ook een slangenkruis voert. In allen geval voeren een groot getal familiën uit de buurt dier stad een dergelijk kruis.

In 1224 verschijnt Gerard Dobbelsteyn, ridder als getuige (Lacomblet, Urkundenbuch II p. 65) eener akte waarin Hendrik burggraaf van Keulen eenige gronden te Nieuwenheim uit den leenband ontslaat.

Godfried Dobbelsteyn komt in 1269 als getuige voor van den oudsten vrijbrief der stad Sittard en in eene akte des jaars 1273, waarbij Waleram heer van Valkenburg den verkoop goedkeurt van de hoeve Mavort te Bingelrade, die door Dirk van Schinnen in 1268 aan het Munsterstift te Aken was overgedragen. (Zie Lacomblet, II p. 337 en Jansen, Inventaris der archieven van Sittard, I p. 6).

In 1294 verschijnt Godfried genaamd Dobbelsteyn, ridder, als getuige eener akte waardoor de bewoners van Sittard door Waleram heer van Valkenburg in het bezit van eene gemeenteweide worden bevestigd.

Godart Dobbelsteyn en zijn broeder Gielis Dobbelsteyn waren in 1321 eigenaren van het kasteel en der leengoederen van Doenrade. Den 2 Februari van dat jaar droeg Gielis Dobbelsteyn zijn aandeel daarin over aan Reynart Huyn van Merkelbeke. Deze overdracht geschiedde in bijwezen van zijn broeder Godart en der Valkenburgsche leenmannen Peter van de Wijer en Herman Herman's zoon aen gen Heyde.

Ongeveer eene eeuw later treffen wij een anderen Godart Dobbelsteyn van Doenrade aan. Deze was gehuwd met Katharina van Ghoir, dochter van Arnold van Ghoir en Katharina van de Wijer, erfvrouw van het huis Wijer bij Hoensbroeck. Bij de deeling der ouderlijke goederen in 1417, kreeg zijne vrouw eene dotatie, terwijl haar oudste broeder het huis Aldengoor bij Roermond, haar tweede broeder Willem het huis Ter Wijer en haar derde broeder Daniël de hoef te Ophoven bij Sittard kreeg.

Slanghen, Bijdragen tot de geschiedenis van Limburg, I p. 139.

In 1415 teekende Godfried Dobbelsteyn van Doenrade de unie tusschen Brabant en Limburg.

Miraeus, op. dipl. I p. 325.

In 1433 was Godfried Dobbelsteyn van Doenrade ambtman te Millen.

In 1444 treffen wij aan Godart Dobbelsteyn van Doenrade, die in het begin van Juli van dat jaar een sommier der Valkenburgsche leenen opstelde, waarvan wij een afschrift bezitten.

In 1490 was Arnold Dobbelsteyn van Doenrade ambtman te Borne.

De Doenraadsche familie Dobbelsteyn heeft zich van hieruit alom verspreid. Men treft ze aan te Neerharen, Margraten, te Sittard, Susterseel, Puth onder Voerendael, Meysenbroeck onder Heerlen, Laer bij Wijnantsrade, Eynenburg bij Eupen en Alensberg bij Moresnet waar deze familie in 1793 nog resideerde.

N° 6. Een der spruiten uit het huis Doenrade Willem van Dobbelsteyn huwde Katharina van Petershem erfvrouw te Neerharen en werd stamheer der Dobbelsteyn te Neerharen. Hij werd den 28 Juli 1447 met het huis en de heerlijkheid Neerharen beleend. Een zijner zoons Willem Dobbelsteyn kanunnik der domkerk te Luik werd den 14 April 1488 bij de inneming dier stad door de Arenbergers, in de Maas verdronken. Een andere, Jan genaamd, was niet minder ongelukkig. Hij had het ambacht der wapenen gekozen en was in dienst getreden bij den Gelderschen aanvoerder Maarten van Rossem. Toen deze in 1526 door de burgers van Utrecht was ter hulp geroepen om hun bisschop Hendrik van Beijeren te bekampen, hielp Jan van Dobbelsteyn die stad belegeren, en toen deze in handen viel van Maarten van Rossem had de bisschop, om de Gelderschen den overtocht over de Lek te beletten, het slot Gildenburch doen versterken. Dobbelsteyn willende zulks voorkomen sloop in het duister der nacht aan het hoofd van eene welgewapende bende de stad uit om dit slot te

vernielen, maar zijne onderneming verraden zijnde moest bij vluchtende terugkeeren. Wanneer daarna de krijgskans keerde en de Gelderschen de stad moesten ruimen bevond zich Dobbelsteyn met Willem van Gend, heer van Oyen, bij de achterhoede. Een vijandelijk soldaat die hun alleen zag rijden en hun herkende riep nu zijne makkers toe: ziet broeders, dat zijn de lui die mijn broeder in Holland vermoorden; zij moeten nu hunne trouwloosheid boeten! Bij het hooren dezer woorden en ziende dat zij niet ontwijken konden, vielen van Gend en Dobbelsteyn op de kniën en smeekten om genade; zij boodden 1000 goudgulden voor hunnen losprijs. Maar de soldaten die wreed gestemd waren, vermoordden de ridders onverbiddelijk. Hunne lijken werden op de brug van de kleederen ontdaan, aan stukken gehakt en op de pieken in triomf naar het raadhuis gevoerd.

N° 7. Het volgend fragment, door ons uit het slotarchief te Doenrade en de leenregisters van Curingen getrokken, zal de afstamming der familie Brembt, genaamd Liek, duidelijk maken:

Steven van Liek was leenman te Curingen in 1423; hij overleed voor 1450. Zijn zoon was Jan van Liek die in 1480 voorkomt en beurtelings te Heinsberg en te Opitter metter woon gevestigd is. Hij werd den 5 Juli 1450 te Thorn en in 1454 te Hoei met het huis van Liek, te Opitter, met hoeven, molen, capuinen, cijnsen, bosschen, broeken enz. beleend. Jan van Liek overleed voor 1508. Zijne kinderen waren:

1° Godart van Liek.

2° Steven van Liek, genaamd de Oude, die den 28 October 1508, na dood zijner ouders, met de Loonsche leengoederen van Opitter beleend werd. Hij gaf in het zelfde jaar zijne molen aldaar aan Peter Erkels in *erfpacht*

uit. Steven verkocht den 21 Januari 1511 het huis Liek met zijne goederen te Opitter aan Hendrik van Mewen »waerd in de Croen te Breyde", die hetzelve in den loop van het volgend jaar aan de echtelieden Arnold van Horion en Margaretha van Boxtel verkocht. Steven Liek ging nu te Doenrade wonen. Hij was gehuwd 1° met N. van Dobbelsteyn erfvrouw te Doenrade en 2° N. van Baexem, dochter van Wolter van Baexem. Steven schijnt in 1501 reeds in het bezit geweest te zijn van het huis Doenrade, want in eene akte, die hij in dat jaar te Gangelt met Gerard van Amstenrade teekent, noemt hij zich Steven Liek *tot Doenrade*. Zijne eerste vrouw schonk hem de vier volgende kinderen:

1° Steven van Brembt die volgt.

2° Margaretha van Brembt genaamd Liek.

3° Hendrik van Brembt.

4° Jacob van Brembt stichter der linie Etsenrade.

II. Steven van Brembt heer te Doenrade, huwde omstreeks het jaar 1530 met Balbina van Goltsteyn, dochter van Jan van Goltsteyn, heer te Nederempt en Cruchtingen en van Sophia van Harff, weduwe van Jan van Stommel.

Uit dit huwelijk sproten:

1° Jan van Brembt genaamd Liek, die volgt.

2° Quirinus van Brembt, over wien wij hierna een woord zullen zeggen.

II. Jan van Brembt werd in 1537 met Doenrade en den Rousscherbosch beleend. Hij was getrouwd met Elisabeth Beissel van Gymenich en liet de volgende kinderen na:

1° Steven van Brembt die volgt.

2° Maria van Brembt.

III. Steven van Brembt genaamd Leek, heer te Doenrade werd in 1570 met Rousscherbosch en 1571 met

Doenrade beleend. In 1568 erfde hij met zijne huisvrouw Agnes van Zweibruggen, dochter van Jan en van N. von Grein, de hoeve Marienberg bij Rimburg, waarvan hij in 1581 nog bezitter was. In 1570 teekende hij de »Costuymen" des lands van Valkenburg. Hij liet de volgende kinderen na:

1° Jan Arnold van Brembt, die volgt.

2° Maria van Brembt te Doenrade gehuwd met Georgius Hoen van Hoensbroeck tot Ter Veurt.

IV. Jan Arnold of Aret van Brembt, werd met Doenrade beleend den 9 Januari 1599. Hij was sedert 1618 getrouwd met Barbara van Kerkhem, dochter van Willem heer te Neerharen, Wijer, Cosen etc. Hij woonde te Doenrade en komt aldaar in de cijnsregisters voor van 1599 tot 1634. Zijne vrouw is voor 't jaar 1629 gestorven. Uit dit huwelijk sproot een zoon:

V. Hans Willem van Brembt genaamd Leeck, was de laatste heer en erfgenaam van Doenrade uit dit huis. Daar hij bij den dood zijns vaders nog niet meerderjarig was, nam de domheer Ernest van Kerkhem het huis Doenrade in 1637 in zijne plaats te leen. Hans Willem, die te Doenrade woonde, overleed in 1679.

De familie Brembt genaamd Liek voerde als wapen: in een veld van zilver vijf fascen van azuur. Op den helm twee adelaarsvleugels.

N° 8. Den 20 Januari 1607 bekende Arnold van Brembt te Doenrade dat zijne ouders Steven Brembt en Agnes van Zweibruggen indertijd hunne goederen te Oetweiler bij Aldenhoven los en vrij hebben overgedragen aan Hein Proucken, Christiaan Mertens en anderen, maar dat later is gebleken uit een brief van 1 Maart 1552 dat die goederen belast zijn met eene roggerente voor de erfgenamen der weduwe van Stommel. Partijen treden hierover in een vergelijk. Slotarchief te Doenrade.

N° 9. In 1612 beloofde Aert van Brembt te Doenrade 50 gulden aan de kerk van Oirsbeck ter reparatie van den »neffenhang" (zijbeuk), die door den grooten wind was ingestort en schenkt daarvoor eene erfrente van 2 malder rogge. Archief der kerk te Oirsbeek.

N° 10. Huwelijks voorwaarden aangegaan den 19 September 1618 tusschen Jr Aert van Brembt genaamd Liek en Barbara van Kerkhem te Neerharen. De heer van Brembt brengt in subsidie des huwelijks alle zijne gereide en ongereide goederen, namelijk: »Het huys van *Donraet* met allen synen toebehoorten, als huys, hoff, weyden, bembden, ackerlanden, holtgewas, tienden, erfpachten, cheynsen, capuynen, leenen en ceurmeden. Item dat huys, hoff ende goed tot *Marienberg* in 't land van Gulik, onder 't ambt Geilenkirchen ende in de heerlykheyt Rimburg met alle appartenentien soo als weyden, bembden, ackerlanden, holtgewas, capuynen en cuyren. Jofvrouw Barbara sal soo sy 't langst leeft getochtigt blyven aen dese goederen. Sy sal van haren kant ten huwelijk brengen eene jaerrente van 300 gulden brab. ten laste der heerlijkheyd *Nederharen* ende dese rente sal na dood haers vaders door hare broeders verhoogd worden tot 400 gulden 's jaers, onder conditie dat sy renuntieeren sal op hare vaderlyke en moederlyke goederen. Ook sullen de aenstaende echtelieden deelen in de verkooppengen van het huis *Zweibruggen*, by Rimburg. Gedaen ten huize Nederharen den 19 November 1618". Deze akte was geteekend door Arel Brembt van Donraedt, Willem van Kerkhem heer te Nederharen, Ernest van Kerkhem domheer te Luik, François van Kerkhem, Barbara van Kerkhem en Adam van Kerkhem.

N° 11. In den voorgevel van het huis Doenrade bevind zich een gedenksteen versierd met acht wapenen en het volgend inschrift:

16	ME FIERI CURAVIT	29
BREMBT.	NOBILIS AC GENEROSUS	KERKHEM.
ZWEMBRUGGE.	DOMINUS ARNOLDUS DE BREMPT	BORGGRAVE.
BEISSEL-GYMNICH.	POST MORTEM UXORIS SUAE	HORION.
GREIN.	BARBARAE DE KERCKHEM QUAE	WALT...S.
	ERAT FILIA EX NÈERHAREN.	

N° 12. Uit de familie van Brembt ging het huis Doenrade in bezit over van den Luikschen baron Jean Fortuné Ernest de Fléron, heer te Mélin, Cauwenberg, Doenrade, Patteren, Kettenhoven en Junkersdorff, die in 1679 met Doenrade beleend werd. Zijne familie voert in een veld van zilver vier fascen van sinopel, waarop zich een leeuw van keel bevind. Hij was zoon van Jan Willem baron de Fléron, kolonel der cavalerie in keizerlijke dienst en van Anna Maria Francisca de la Margelle barones van Kettenhoven. De nieuwe heer van Doenrade was hoogdrossard van Bilsen en werd in 1708 burgemeester van Luik.

De baron de Fléron verkocht het huis Doenrade met de aanklevende gronden, groot 46 bunders en 246 roeden, in 1684 aan Peter Isacq, officier in engelsche dienst en drost der baronie van Herstal. Die van Isack verkochten Doenrade den 12 Juni 1718 aan Jan Christiaan van Eschweiler, oud-burgemeester van Sittard.

N° 13. Den 22 April 1702. Acte van permutatie tusschen Philip Willem Coenraad graaf van Hoensbroeck-Geul en Willem Isack drost der baronie van Herstal. De graaf cedeert aan den drost Isack zijne hoeve genaamd Luyparts, in de heerlijkheid Ulestraten, groot omtrent 70 of 80 bunders en ontvangt daarvoor het adelijk huis Doenrade, onder Oirsbeek. Deze akte schijnt geen gevolg gehad te hebben. Rijksarchief in Limburg.

N° 14. Akte van verkoop van het huis Doenrade met

ap- en dependentiën door W. Isac aan Johan Christiaan van Eschweiler in 1718.

»Den 30 April 1718 verschenen voor den notaris Matheus Breul te Maastricht Willem de Quaede vice-hoogschout der stad Maastricht, in naam van zijn zwager den heer Willem Isac drossard van Herstal ter eenre en Johan Christiaan van Eschweiler ter andere zijde. De eerste comparant verklaarde dat zijn zwager Isac aan den heer von Eschweiler »door koop cedeerde het huis en hof Doenrade met alle zijne gerechtigheden, aanhoorige landerijen en alle ap- en dependentiën, zoo als hetzelve leenroerig is en aan wijlen den heer Isac des verkoopers vader, bij het uitgaan der brandende kaars is verbleven op den 2 Mei 1680, voor het leenhof van Valkenburg, partagie van hare katholieke Majesteit, uitgezonderd de tiendens en het Dobbelsteyns leen te Oirsbeek waarover proces is, te zamen groot omtrent 71 bonders, blijvende cijnsen en erfpachten en andersinds tot het jaar 1718 ten voordeele van den verkooper. De koopsom zal wezen de som van 6750 rijksdaalders, die binnen zes weken moet voldaan worden".

Deze akte werd den 12 Juni 1718 door den verkooper W. Issac goedgekeurd. De realisatie voor het leenhof van Valkenburg had plaats den 26 September 1718, in tegenwoordigheid van E. Veugen luitenant-stadhouder en W. Soons en S. Wijers leenmannen".

Copie in het rijksarchief in Limburg.

N° 15. De burgemeester van Eschweiler behoorde tot een Guliksch geslacht voerende in een veld van azuur een zilveren kruis bezet met vier mosselschelpen. Hij was getrouwd met Maria Katharina Grouwels en woonde te Doenrade. Den 7 Juni 1724 maakte hij ten overstaan van Johan Conraad van Mewen, pastoor te Oirsbeek, Jan Petri pastoor te Schinnen, Hubert Steinbach pastoor te Geleen en Willem

Maes kapelaan te Geleen zijn testament, waarin hij het vruchtgebruik zijner goederen aan zijne vrouw en het eigendom aan zijne eenige dochter Katharina Agnes van Eschweiler vermaakt. Deze was den 15 Juni 1704 te Sittard geboren en trouwde den 19 Juni 1722 met Karel Lotharius de Limpens, hoogschout van het Oostenrijksch land van 's Hertogenrade. De heer van Eschweiler overleed te Doenrade den 8 Juni 1724 en werd te Oirsbeek begraven. Zijne weduwe hertrouwde te Oirsbeek den 10 Januari 1725 met Frans Augustinus de Pivanowitz, te Echt. Na haren dood, die den 10 November 1729 voorviel, trad de hoogschout Limpens het bezit van Doenrade aan.

Slotarchief te Doenrade.

N° 16. Eene genealogie der familie de Limpens bevind zich bij Poswick, Histoire nobiliaire du Limbourg en Van Fürth, Beiträge zur Aachener Patriziergeschlechter II. Zij stamt uit Maastricht en woonde eerst te Oud-Valkenburg, dan te Kerkrade, te Simpelveld en te Doenrade. Karel Lotharius de Limpens was zoon van Daniël Limpens stadhouder der leenen te 's Hertogenrade en van diens tweede vrouw Maria Sibilla von Weidenfeldt. Hij werd te Simpelveld den 16 October 1689, op het huis Bongart geboren en bekleedde achtervolgens de betrekkingen van schout te Alsdorp en te Simpelveld, hoogschout van 's Hertogenrade; ook was hij meermalen commissaris der staten des lands. Hij kocht in 1725 uit handen van de familie Hartmanni de Collenborg het huis *Houfve* onder Bocholtz dat hij vroeger bewoonde, maar kort daarna den 4 December werd dit goed *jure retractûs* door mevrouw de douairière von Frentz, geboren von Piret, te Ste Ode, teruggekocht. Karel Lotharius de Limpens overleed te Doenrade in April 1744 en zijne vrouw Maria Agnes van Eschweiler den 28 Februari 1767; beide stichtten in de

kerk te Oirsbeek een jaargetijd en liggen er begraven. Uit hun huwelijk sproten :

1° Jan Christiaan Daniël die volgt.

2° Maria Helena de Limpens geboren te Simpelveld den 26 Mei 1726, overleed ongehuwd te Doenrade in 1776.

3° Maria Catharina de Limpens geboren te Simpelveld den 15 Januari 1728, overleden te Oirsbeek den 12 Juni 1759, huwde den 11 April 1752 met Waleram Limpens te Oirsbeek.

4° Maria Anna geboren te Simpelveld den 30 October 1729 overleed als non in het klooster der Celestijnen te Keulen.

5° Arnold Hyacinth Wolter de Limpens geboren te Simpelveld den 27 Juni 1731, sedert 8 October 1785 stadhouder, drossard en hoogschout van 's Hertogenrade. Hij huwde 24 November 1774 zijne nicht Helena Limpens te Hoensbroeck en overleed te Chevremont, onder Kerkrade, den 26 Juli 1808.

6° Frans Willem de Limpens geboren te Simpelveld in 1732 officier in keizerlijke dienst ; is stichter van den tak der familie de Limpens in Oostenrijk.

7° Maria Josina Wilhelmine geboren te Doenrade in 1733 overleden 1737.

8° Jan Willem Joseph de Limpens geboren te Doenrade den 10 Januari 1737, hoogschout, drossard en stadhouder der leenen te 's Hertogenrade, schout te Simpelveld overleed ongehuwd in 1785.

Jan Christiaan Daniël de Limpens heer te Doenrade geboren te Simpelveld den 12 November 1723, huwde in 1759 met Maria Theresia Pickartz. Hij werd scholtis en geheimraad der vorstin-abdis te Essen. Gedurende zijne afwezigheid werd het huis Doenrade bewoont door Antoon Ferdinand Limpens drossard van Amstenrade en later door

Karel Loth. de Limpens drossard des lands van Valkenburg. Hij stierf te Essen den 9 Maart 1764 en zijne vrouw te Doenrade den 24 Maart 1802. Hunne kinderen waren :

1° Frans Christiaan, die volgt.

2° Maria Christina Theresia de Limpens geboren te Essen den 23 Juli 1763 ongehuwd overleden te Doenrade den 6 Augustus 1842.

Frans Christiaan Joseph Jan Jacob de Limpens, heer van Doenrade, geboren te Essen den 11 October 1760, overleden te Doenrade den 26 Juni 1840. Hij werd 12 Januari 1797 assesseur bij het kantongerecht en 31 December 1807 maire van Oirsbeek. Uit zijn huwelijk met Maria Magdalena Helena Dortans, dochter van Jan Lodewijk Dortans ambtman te Bruggen sproot een zoon :

Jan Lodewijk Christiaan de Limpens, in zijn leven achtervolgens burgemeester te Oirsbeek, griffier bij het kantongerecht aldaar en sedert 1 Januari 1842 kantonrechter te Oirsbeek en later te Sittard. Hij was den 13 Juni 1833 gehuwd met Catharina Josephina Sophia de Guaita. Uit dit huwelijk sproten twee zonen, die heden in het bezit zijn van het kasteel Doenrade.

Eene aanteekening over de familie de Limpens te Oud-Valkenburg zie hier boven p. 364.

N° 17. Den 2 Juli 1767 nam Jan Willem Joseph de Limpens, hoogschout der stad en des lands van 's Hertogenrade bij de nonnen van het H. Graf te Maastricht een kapitaal op van 2100 gulden brab. daarmede belastende zijn zesde gedeelte in het huis en de goederen van Doenrade. Deze som moest dienen om af te koopen de zesde paarte der goederen van Doenrade toegevallen aan zijn broeder Frans Willem Joseph de Limpens kapitein der dragonders van het regiment Lichtenstein in Oostenrijk-

schen dienst. Deze verkoop was geteekend op het huis Doenrade den 4 Juni 1767.

N° 18. Den 7 November 1776, te Doenrade, schonk Maria Helena van Limpens tot Doenrade, haar wettig aandeel in het kasteel en de goederen van Doenrade, zijnde de zevende paart, aan haren broeder Jan Willem Joseph de Limpens van Doenrade, hoofdschout van 's Hertogenrade, voor eene lijfrente van 100 patacons in het jaar. Getuigen dezer akte waren Michel Koenraad Delbroeck dokter in de medicijnen en Dionisius Boesten kapelaan te Bingelrade. Rijksarch. in Limb.

N° 19. Den 11 Augustus 1791 verklaarden de heer de Limpens de Chèvremont drost des lands van 's Hertogenrade en Frans de Limpens grondheer te Doenrade, dat zij verkocht hebben aan Mathijs Smeets gehuwd met Agnes Janssen te Gracht, de volgende gronden uit het leen Doenrade: eene weide genaamd den Vurenwusch, nu echter land, groot 1 bunder 74 roeden, een bosch genaamd de Thomme in de Grubben groot 340 roeden, een stuk land genaamd de Wingartshegge groot 4 bunder, een stuk land genaamd *den Klevert* groot 1 bunder en 3 sillen, een stuk land genaamd den Meulenbosch groot 197 roeden, een stuk land genaamd den Berkenbosch groot 3 sillen. De koopsom was 15,000 gulden brab. Rijksarchief in Limb.

N° 20. Hierboven werd een woord gezegd over de splitsing van het leen van Doenrade in twee deelen. Zie hier in welke handen de hoeve van Doenrade, in de buurt van het kasteel gelegen, beurtelings is gekomen. Quirinus van Brembt, die deze hoeve op zijn ouders deel had gekregen, stichtte een jaargetijd in de kerk te Oirsbeek en stelde daarvoor tot onderpand een bunder land, dat hij van Hendrik Poppelap had gekocht. Uit zijn huwelijk met Aleidis Balcken sproten twee dochters:

1° Anna van Brempt die trouwde met van N. Vercken.

2° Maria van Brembt, die huwde met Sibrecht van Hulsberg genaamd Schaloen. Zij werd moeder van Johan van Hulsberg die ongehuwd stierf en van Maria van Hulsberg, erfvrouw van het huis Dohm onder Heerlen. Deze Maria van Hulsberg, die in 1632 overleed, was in 1613 weduwe van Adam van Hochkirchen, te Schertselt. Die van Hochkirchen en die van Schaloen erfden de hoeve van Doenrade na den dood van Frans van Vercken en Agnes van Boetbergen. Zij droegen dezelve met het huis Schertselt bij Aken en de hoeve Dohm in 1615 aan Waleram van Schellart, heer van Schinnen die gehuwd was Adriana van Hochkirchen, over. De familie Schellart verkocht de Doenrader hoeve aan den drossard Gerard Duyckers en is nu door aankoop in bezit der familie Jansen, te Hommart.

N° 21. Den 19 September 1620 verscheen J^r^ Arnold Brempt heer van Doenrade voor het leenhof van Valkenburg en leidde zijne rekening af in zake van twee pachthoeven, behoorende aan het kind zijner zuster, waar bij administrator over was. Tegenwoordig daarbij waren: Godenoul Lamboy van Croonendael, vader van het kind en J^r^ Johan Spies van Eresteyn als tuteur. J^r^ Brempt moest toen ook alle papieren en bescheiden afkomstig uit het sterfhuis van wijlen J^r^ Reiner Hoen, overleveren.

Slotarchief te Doenrade.

N° 22. Den 20 Maart 1632 verklaarde voor het leenhof Steven van Brempt genaamd Leeck, zoon uit het tweede huwelijk van J^r^ Jan van Brempt, dat hij is de naaste agnaat van wijlen Maria van Hulsberg genaamd Schaloen tot *Schertsel* en dat hij »eenen tijd van jaeren in cost en cleydinge is onderhalden door zijnen neve J^r^ Arnold Brempt van Doenrade, als opter aerde geene andere middelen hebbende dan zijne liberaliteit". Dankbaar voor deze weldaad draagt

hij nu *inter vivos* aan den voormelden J[r] Arnold Brempt en diens zoon Hans Willem van Brempt alles over wat hem is toegedeeld van wege wijlen Maria van Schaloen.

N° 23. Den 1 Mei 1655 verklaart Reinard Theobald baron van Schellardt heer tot Oud-Valkenburg, dat hij van Hubert Schanternell een kapitaal van 2000 daalders heeft opgenomen en verborgt daarvoor zijn geheel fortuin hem toegevallen bij gelegenheid der deeling zijner ouderlijke goederen, tusschen hem en zijn broeder Adam Frans van Schellart heer te Leeuwen, den 7 Mei 1652 gepasseerd. Schanternell of zijne representanten zullen den jaarlijkschen interest dezer som trekken op Schellart's hof te Doenrade, waarvan de eerzame Dionisius Limpens pachter is. Dienvolgens werd de crediteur dezer som in de hoeve Doenrade voor 2000 daalders door het leenhof »gegicht en geguet". Deze akte werd buiten de bovengenoemde contractanten door Joanna Sibilla van Schellart geboren van Leuwensteyn en Dionisius Limpens, te Doenrade geteekend.

Rijksarchief in Limb.

N° 24. Bij akte van 3 Maart 1786 maakte Barbara Angelina Hedwig Duyckers, weduwe J. W. Wildt te Aken, haar testament. Zij schenkt aan de kerk van Bingelrade een gouden penning. Haren hof te Doenrade, groot 50 bunders, schenkt zij aan hare nicht Maria Agnes Thijnen, vertoevende als leerling in het pensionaat der Ursulinen te Aken. Het vruchtgebruik daarvan laat zij echter aan hare zusters Maria Josepha Wilhelmina Duyckers en Anna Elisabeth Duyckers haar leven lang; deze benoemt zij tevens als hare universeele erfgenamen. Dit testament werd geopend den 24 Juni 1786.

[VII.] Thoreelshof.

De hof en de goederen te Doenrade gelegen, genoemd Thoreelsleen, is met akkerlanden, weiden en anderzins ter groote van 35 bunders en een half een groot leen van het huis van Valkenburg, verheven:

1367 of daaromtrent, door Maes van Reymersbeek en daarna.

1381 of daaromtrent, door Godart van der Hagen, eigenaar der kleine hoef te Koningsbemd. »Godert van der »Hagen is man van Maes hove van Reymersbeke, was ge»legen toe Doenroide, haldende xxviij boenre" (1).

1537 door Adam Thoreels en na zijn dood.

1546 door diens zoon ook Adam genoemd, die hetzelve,

1566 aan zijn broeder Koenraad Thoreel »met den wijn" afstond.

1574 door Jan Thoreel in naam der weduwe van Koenraad Thoreel.

1600 den 26 Juni, door Peter Haertmans en consoorten.

1607 den 10 Maart, ingevolge cessie door Hendrik von Heister te Sittard en na diens dood door Johan van Heister burgemeester te Sittard en na diens dood,

1630 den 2 September, door Jan Schatjans.

1635 den 7 September, door Paulus Lindemans.

1679 den 20 Maart, door Peter Arets.

1703 den 12 Maart, door Joannes Janssen.

Aanteekeningen.

N° 1. Uit een denombrement van 21 Maart 1754 blijkt dat dit leen in »verscheidene klochten" verspreid was.

(1) Reg. Dobb. n° 56. Over Maes (Thomas of Bartholomeus) van Reymersbeek zie Publ. etc. du Limb. XVII, p. 146.

Een gedeelte land en weide lag op het Clouserveld, een ander bij Bingelrade in de buurt van Heistershof, een derde aan den Coeckelsberg en een vierde in den Simpel.

Rijksarch. in Limb.

N° 2. De familie Thoreel is in bezit geweest der heerlijkheid Bernau bij Visé. Reiner Thoreel van Bernau Jan's zoon was drossard van Valkenburg en hoogschout van Maastricht in 1392. Hij huwde Katharina van Hamal en had de volgende kinderen :

1° Jan Thoreel die volgt.

2° Reiner of Gielis Thoreel, gehuwd met Lutgardis van Cartils, beiden zonder erven gestorven.

Jan Thoreel huwde Aleidis van den Banholt en werd vader van Reiner Thoreel, die in 1404 als heer van Bernau voorkomt. Deze huwde met Katharina van Kerkhem en werd vader van twee zonen :

1° Jan Thoreel die volgt.

2° Godfried Thoreel.

Jan Thoreel heer van Bernau huwde in 1424 met Katharina van Eynatten tot Eynatten. Deze schonk hem de volgende kinderen :

1° Maria Thoreels, gehuwd met Libert van Hulsberg tot Schaloen.

2° Anna Thoreels vrouw te Eynatten en Bolsbeek, huwde Hendrik van Merode heer te Vlatten.

Geslachtstafels van Lefort in het staatsarchief te Luik.

N° 3. De familie van Heister, voerende in een veld van zilver eenen groenen eikenboom, woonde hier te lande te Roermond en te Sittard. Hendrik van Heister, die in 1607 als aankooper van Thoreelshof voorkomt, was zoon van Johan van Heister voogd te Sittard en Katharina van Huckelhoven, in 1599, 1600 en 1610 burgemeester te Sittard.

Met zijne vrouw Katharina van Haeren had hij verscheidene kinderen en daaronder Johan van Heister die met Thoreelsleen beleend werd. Deze was secretaris, later geheimraad van den vorst van Palts-Neuburg en burggraaf van Heimbach. Met zijn broeder den keizerlijken kolonel Jacob Reynart van Heister werd hij in den rijksadelstand verheven.

Over Heister zie Von Fürth, Beiträge zur Geschichte der Aachener Patrizier-Familien II afd. III N° 19.

[VIII.] Proostenleen.

De hof en de goederen genoemd *Giel Proostenleen*, *Anselmus Printhagen* of *Hondsleen op den Bosch*, gelegen onder Doenrade was groot 36 bunders of volgens eene andere opgaaf 16. Hij werd als groot leen verheven: eerst door heer Johan van Petershem en na hem,

1381 of daaromtrent, door Willem van den Haselhoute: »Willem van den Haselhout is man van XVIII buynre lants »ende van viii vaten erfpachts roggen gelegen tzo Doen»roide, die waelne waren heren Johans van Petershem, »nystens xij cappuynen gelegen in geen Roetken, ij cap»puynen ind ij huenre gelegen te Doenroide" (1).

1448 door Peter Page uit de Gracht zoon van Jan Mathijs Page, die na den dood van Herman van den Haselhout daarmede beleend werd: »Peter Page solvit op »sondach post Dionisy anno XLVIII 1 rynsche gulden. Op »desen selven dach kende Peter Page Herman van den »Haselhoute gedelinge, tallen rechten (2). En verder:

»Peter Page in gheen Gracht, Jan Thyssens son heeft »ontfanghen na doode Meens (Herman) van den Haselhoute

(1) Reg. Dobb. n° 34.
(2) Reg. Dobb. n° 45.

»van XVIII bonre lantz en van VIII vaet roggen erfpachts »gelegen te Doynrode, die Wilhem van den Hasselhoute »te halden plach met III scillingen XII. cappuynen gelegen »in gheen Roitken, ij capuyne ind ij hynnen te Doynrade, »overmitz Lambrecht van den Dryessche stathelder, Jan »van Coelmont en Herman van den Hove as mannen tzo »Valkenborch, des neesten maendagh voer sinte Lauren- »tiusdach, in den jaer XIIII^{c} XL VIII" (1).

1446 door Gerard de zoon van Mons. »Gerit Mons son »hait ontfangen overmitz stadhelder Arnt van Chevel, Coen »Prick, Jan van Coelmont, as mannen zo Valkenborch des »neesten Donrestach nae Scolastice, anno XIIII^{c} XLVI al- »sulcken leen as dae Wynant Page uus gestorven was, »dat Peter Page vuermaels zo halden plach" (2).

Daarna door Jan Moens van Paetsdael.

1534 door Giel Borsch uit het Raeth. »Giel Borsse heeft ontfangen dat leen tot Doenraed geheiten Moensleen daer Jan Moens uyt gestorven is".

1537 door Werner Hond van den Bosch heer te Nieuwenhoven, na dood van Jan Moens.

1541 den 27 November, door Peter Schoffelen uit naam van de weduwe van Werner Hond.

1544 den 6 Juli, door Peter Schoffelen uit naam der onmundige kinderen van Werner Hond van den Bosch.

1553 door Mees Schoffelen als voorganger der familie Hond.

1570 den 16 October, voor Willem Hond van den Bosch door Peter Schoffelen.

1587 door Peter Schoffelen, daarna door Giel Proosten.

1621 den 20 Maart, door Anselmus van Printhagen.

1633 door Johan Richartz.

(1) Leenreg. van Tzevel, n° 46.
(2) Idem n° 38.

1641 den 7 Juli, door Dirk Busch.

1663 den 27 Februari, door Frans Moenen.

1673 den 2 Januari, door Gabriel Schoffelen.

1707 den 26 September, door Jacob Paulussen voor Joannes Cremers kanunnik te Sittard, na dood zijner moeder.

1733 den 23 Maart, door Jan Paulussen voor zich en zijne consoorten.

1741 den 9 Juli, door den licentiaat Johan Lansman in naam van heer Jan Conraad van Mewen, kanunnik van St. Servaas te Maastricht.

Aanteekeningen.

N° 1. De familie Hond van den Bosch stamt uit het Gulikerland. Zij voert in het zilveren schildhoofd een jagenden hond van sabel en in den schildvoet een veld van sinopel. Werner Hond van den Bosch die met het Doenrader Proostenleen in 1537 werd beleend, was zoon van Damianus van den Bosch, ridder, heer te Niewenhoven en van Elisabeth von Esel. Zijne vrouw Margaretha van Hoemen tot Odekirchen, Gerards dochter, was in 1544 weduwe en liet den 27 November het hondsleen verheffen. Ook zij was in 1544 dood en de verheffing geschiedde nu uit naam harer drie minderjarige zonen Werner, Gerard en Damiaan Hond.

N° 2. Den 31 December 1625 verkocht Werner Proosten inwoner van Oirsbeek ten behoeve van Steven Knorren zeven zillen akkerland uit het leen, waarvan hij Proosten ophelder was en gelegen is tusschen Doenrade en Puth.

BINGELRADE.

[I.] Wijgelrode.

Deze hoeve, ter grootte van 55 bunders en 10 roeden, was gelegen tusschen het gehucht Veel en het dorp Bingelrade en vormde met al zijn toebehoor, landerijen, beemden, weiden enz. een groot leen van Valkenburg, hetwelk verheven werd:

1423 of daaromtrent, door Jan van Tegelen: »Johan »van Tegelen is man van den hoeve tot Wygeroide myt »synen toebehoeren ende ontfing vur mynen genedigen »Heren van Brabant, overmitz mannen van Valkenborch »Arnolt van Hulsberch inde Muelrepasse van *Godenroyde*" (1).

1544 den 30 Augustus. door Jan in de drie Schilden te Maastricht, als voorganger van J^r^ Johan van Schoonrade heer van Ter Heyden, Terblijt bij Maastricht en Tusschenbroeck.

1545 door Jan Huyn van Amstenrade, als momber der dochter van Hendrik van Gronsfeld, heer tot Rimburg, ten gevolge van cessie aan haar gedaan door den heer van Ter Heyden.

1548 den 4 Maart, door J^r^ Willem van den Bongart, na dood van Werner van Schoonrade, als man en momber zijner huisvrouw.

1549 door J^r^ Huyn van Amstenrade als hem gecedeerd door den heer van Ter Heyden.

1553 den 29 November, als aangekocht door den landcommandeur Wijnand van Breyll uit handen van J^r^ Johan Huyn van Amstenrade.

1573 voor den landcommandeur der balie Aldenbiessen

(1) Reg. Dobb. n° 17.

Hendrik van Reusschenberg, door Emond van Reusschen-D. O. R.

1601 door Frambach Bock van Lichtenberg, landcommandeur te Aldenbiessen.

1631 den 27 Januari, voor Edmond Huyn van Amstenrade landcommandeur der balie Aldenbiessen, door Gaspar Ulrich van Hoensbroeck kommandeur te Gemert.

1657 den 9 Juli, in naam van Godfried Huyn van Amstenraad graaf van Geleen, landcommandeur.

1669 den 5 April, door Peter Stas in naam van Emond Herman Godfried baron van Bocholt, landcommandeur te Aldenbiessen.

1696 den 18 December, door den notaris Jan Lambert Beckers voor Hendrik baron van Wassenaar de Warmont, landcommandeur der balie Biessen te Maastricht.

1710 den 7 April, door Damianus Hugo graaf von Schönborn-Buchheim later kardinaal en bisschop van Spiers, landcommandeur der balie Aldenbiessen.

1743 in naam van Ferdinand Damiaan Hendrik baron van Sickingen en Ebernberg landcommandeur van Aldenbiessen.

1750 den 11 Mei door Alexander Clanner, in naam van Wirich Leopold baron von Steinen tot Scherffen en Kessenich, landcommandeur.

1766 in naam van Gaspar Antoon baron van der Heyden genaamd Belderbusch.

1784 in naam van Frans Joseph Johan Nepomucenus Fidelis baron von Reisach landcommandeur.

Aanteekeningen.

N° 1. In 1545 verkocht J^r Frans van Schoonrade heer tot ter Heyden, in huwelijk met Theodora van Bronkhorst

en Batenburg, aan Jr Johan van Ghoir landcommandeur der balie Aldenbiessen de hoeve Wijgelrade voor de som van 2000 goudgulden. Dit goed was destijds verpacht voor 20 goudgulden 's jaars en 10 mudden rog.

Zijn opvolger als landcommandeur Hendrik van Reusschenberg verpachtte die hoeve den 26 December 1581 aan Antoon Eremans voor eenen »toust" van 12 jaren mits 's jaars te betalen: »7 mudden en 8 vaten rog, 16 goutgulden voor den terf, twe pont peper, twe potten gimber en ten twe jaren een vet varcken".

De landcommandeur Emond Godfried van Bocholtz tot Orey liet in 1665 de door ouderdom vervallen hoeve herbouwen. De pachter Willem Moenen was in het volgend jaar niet gelukkig. Van zijn akker werden 15 bunders door een hagelslag vernield. Hij liet de schade door experten opnemen en er werd bevonden dat niet alleen het te velde staande koren en tarwe maar ook de erwten, boonen en haver voor een derde gedeelte verslagen waren. Uit consideratie voor dit merkelijk verlies schonk hem de landcommandeur den 8 Maart 1668 de som van 643 gulden van zijn pacht kwijt. Eenigen tijd later kwam de landcommandeur een persoonlijk bezoek brengen te Wijgelrode en ziende dat de vruchten op het veld niet veel beloofden schonk hij den »halfen" nog 244 gulden kwijt. Zulke edele handelwijze van grondbezitters tegen over hunne pachters was bij onze voorouders geene zeldzaamheid.

N° 2. Na de afschaffing der Duitsche Orde in 1796 werden de goederen domein verklaard. De pachthoeve Wijgelrade werd den 23 ventose, jaar 6 der Fransche Republiek door den koopman Jacob Eggen uit Stevensweert voor 1,083000 livres, aangekocht. Deze zware som kon evenwel in assignaten, fransche bons en ander papierengeld zonder waarde, worden uitbetaald. »En litterature

comme en finance — zegt een fransche schrijver – beaucoup de papier peut aller ensemble avec beaucoup de pauvreté". Den 27 April 1864 werden door de familie Clooten te Thorn 23 bunders uit deze hoeve verkocht, later werd ook het overige door den vroegeren pachter, den heer Bougie, aangekocht. Sedert 1884 is de heer Charles de Limpens te Doenrade eigenaar der hoeve en van een gedeelte der gronden.

[II.] Holtbeckersleen op den Waemraedt.

De goederen bij Wigelrode, op den Waumart, in het kerspel Bingelrade, groot omtrent 17 of 18 bunders, vormen een groot leen van Valkenburg, verheven:

1381 of daaromtrent, door Willem de zoon van Emond van Were: »Willem Emonts soen van Were is man van »XVI boenre lants gelegen te Wingeroide" (1).

1537 door Jan Holtbeckers.

1619 den 10 December, door Daem Schoffelen.

1630 den 13 Juli, door Severijn Damen, gehuwd met Cornelia Schoffelen.

1687 den 28 April, door Gerard Duyckers, drossard van het graafschap Geleen.

1730 den 30 Januari, door Dionysius Daemen en consoorten.

[III.] Holtbeckersleen in het Raet.

Dit goed gelegen onder het gehucht Raeth, parochie Bingelrade, was groot 12 bunders en werd te Valkenburg als groot leen verheven:

(1) Reg. Dobb. nº 60.

1381 door Jan uit gen Rooth: »Johan uter gheene Roet »(is man) van V boenre lants" (1).

Daarna door heer Johan Tripels.

1533 door Peter Tripels, in het Raeth. »Peter Tripels heeft ontfangen dat Tripelsleen *In Genroet*, daer Jan Tripels uit gestorven is". Na diens dood,

1540 op allerkinderendag door Giel Holtbeckers en daarna door Jan Daemkens.

1557 door Dirk Holtbeckers.

1592 den 24 Februari, door Michiel van Nierbeek.

1636 den 8 Maart, door Merten van Nierbeek, na dood van zijn vader Michiel.

1729 den 19 December, door Hendrik Schoffelen en Reiner Hagens.

1730 den 30 Januari, door Dionisius Damen na den dood van den drossard Gerard Duyckers.

[IV.] Het Velterleen.

Dit leen gelegen te Raeth onder Bingelrade was groot 12 bnnder en werd als groot leen te Valkenburg verheven:

1381 of daaromtrent, door Henken den echtgenoot van zekere IJsentrudis: »Hencken Ysentrueden man is man van »VII buenre lants gelegen tusschen gene Roet ende Mer»kelbeke" (2).

In 1444 kwam dit goed in bezit van Peter Neyken uit het Raeth. »Peter Neyken in ghen *Roetgen* hait ontvangen »een leen mit eynre pondige merc, zo wissen III rynsche »gulden van XI boenre lantz, gelegen tusschen ghen *Roet»gen* ende *Merkelbeke*. Reygenoeten III boenre neven Peter »Neykenslant voirs. metten eynen boenre streckende over

(1) Reg. Dobb. nº 83.

(2) Reg. Dobb. nº 61.

»den Trichter wech, ter eenre zyden, ende dat ander langs »den wegh van Merkelbeke neven Peter Wyerslant, by dat »lant dat hoeft zo Vaesrade, reygenoten te andere syden. »Dit is Peter Neyken beleent voor hem inde syne gedey- »linge. Actum opten heiligen XIII dach anno XLIIII. Der »stadhelder en heeft my die mannen niet beschreven ge- »geven" (1).

1553 den 18 Juni, door Jan aan 't Veldt te Raeth.

1590 door Michiel van Neerbeek en na diens dood.

1599 den 19 Maart, door zijn zoon Jan van Neerbeek.

1622 den 29 November, door Hendrik Damen.

1666 den 26 Maart, door Gijsbert van Neerbeek.

1687 den 28 April, door Gerard Duyckers drossard van de graafschappen van Geleen en Amstenrade.

1727 den 9 September, door Hubert Knoren voor zijn zoon Jan Knoren.

[V.] Jan Damenleen.

Dit leen, groot 3 bunder, was gelegen in het Raeth en bij de Douve; het werd als groot leen verheven:

1381 of daaromtrent, door Hendrik van den Grave: »Hencken van den Grave is man van III boenre lants, ge- »legen in der banck van Oirsbeeck by dat Roet ende dat »leen ontfinc men mit eynre pondiger marc, dat sint drye »gulden of XXX alde groot daervur" (2).

1537 door Johan Holtbeckers.

1544 den 4 Mei, door Jan Damen in het Rooth en na diens dood,

1562 door Leonard Elsen.

1620 den 10 Februari, door Aert Herley.

(1) Reg. van Chevel N° 23.
(2) Reg. Dobb. n° 133.

1623 den 10 Maart, door Gielis Vijgen.

1655 den 5 Maart, door Theunis Theunissen.

1679 den 23 Januari, door Paulus Damen.

1730 den 27 Februari, door Jan Willem Franssen J. U. L. en consoorten.

1780 den 24 Januari, door Hendrik Arets.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Hier is de plaats om een woord te zeggen over twee familiën uit de buurt Raeth die in de vorige eeuw eene zekere bekendheid hebben gehad, namelijk die van Nierbeek of Neerbeek en Duyckers.

Jan van Nierbeek te Raeth overleden in 1635, had met zijne vrouw Maria Rinks, die den 31 December 1665 overleed, de volgende kinderen: 1° Gisbert van Nierbeek geb. te Raeth den 7 Maart 1610, overleden den 22 Juni 1610. 2° Catharina geboren 1613 overleden 1614. 3° Cecilia die volgt. 4° Maria geboren 1 December 1624 huwde Adam Damen. 5° Elisabeth huwde Hendrik Vijgen.

Cecilia van Nierbeek huwde met Martinus Nijbelen te Bingelrade en had de volgende kinderen: 1° Gisbert Nijbelen geboren den 10 Februari 1652 werd pastoor te Volkeninkshoven in Vlaanderen en stichter eener studiebeurs voor zijne familie, te Douay. (Zie Publ. etc. du Limb. XVIII, 415).

N° 2. Hendrik Nijbelen geboren te Raeth den 8 Mei 1658 huwde den 3 Februari 1697 met Maria Boors, zuster van Johannes Boors pastoor te Merkelbeek. Zijne kinderen waren: Gisbert geboren 1697, Anna geboren 1699 en Martinus geboren 1701. 3° Maria Gertrudis Nijbelen geboren te Raeth in 1665.

Eene Maria van Neerbeek huwde met Jacob Brockaerts en werd moeder van Elisabeth Brockaerts geboren 1619,

van Martinus Brockaerts, geboren 1623. Haar zwager Joannes Brockaerts was achtervolgens pastoor te Oirsbeek, Bergh en Susteren en landdeken dezer laatste plaats. (Zie over hem Publ. etc. du Limb. VI, 451.)

Eene Barbara van Nierbeek uit Raeth huwde met Gerard Weustenraedt te Hoensbroek, broeder van Joannes Weustenraed pastoor te Bingelrade; hare dochter Maria Weustenraedt werd den 25 Augustus 1624 te Bingelrade gedoopt. Zij was de moei van den landdeken Adriaan Weustenraedt te Beringen, die bekend is als stichter eener studiebeurs te Hoensbroeck. (Zie Jos. Habets, de Studiebeurzen in Limburg).

Eindelijk overleed nog te Bingelrade den 23 September 1676, Andries van Nierbeek rentmeester van den graaf van van den Berg en schepen der bank Oirsbeek en den 19 November 1686 Gisbert van Nierbeek, drossard der graafschappen Geleen en Amstenrade. Deze laatste stichtte in de kerk van Bingelrade twee jaargetijden en schonk 1000 gulden aan de kerk aldaar ter stichting eener vroegmis op Zon- en feestdagen.

De familie Duyckers of Duycker stamt uit Venlo. Gerard Duyckers die in 1686 in de plaats van Gisbert van Nierbeek drossard werd der graafschappen Geleen en Amstenrade was de broeder van Jan Duyckers burgemeester van Venlo en van Willem Duyckers drossard te Wachtendonck. Hij huwde den 7 Januari 1687 met Anna Judith Tummers te Raeth, bouwde zich aldaar een landgoedje en overleed er den 4 December 1726. In de civielregisters van Bingelrade vind ik de volgende kinderen van hem geboekt:

1° *Leopold* Gisbert Joseph Duyckers, geboren te Raeth den 23 Mei 1689 werd na den dood van zijn vader drossard der graafschappen Geleen en Amstenrade. Hij was in 1748 tegenwoordig bij het huwelijk zijner zuster Barbara.

Of hij getrouwd is geweest en wanneer hij is overleden hebben wij niet gevonden.

2° Maria Margaretha geboren 15 November en overleden den 23 December 1690.

3° Maria Margaretha geboren 13 Februari 1693 overleden 12 Augustus 1696.

4° Karel Coenraad geboren 25 Augustus, overleden 17 November 1694.

5° *Coenraad* Antoon Bartholomeus, geboren 25 Augustus 1696, overleden 16 Augustus 1731.

6° Gerard Willem geboren 4 Mei 1698, jong overleden.

7° Maria Josepha *Wilhelmina* geboren 10 Februari 1700 was tegenwoordig bij de bruiloft harer zuster Barbara in 1748.

8° Anna Josepha Judith geboren 10 Juli, overleden 6 September 1701.

9° Anna Margaretha *Rosa* geboren 3 Maart 1703 was 1748 bij het huwelijk harer zuster Barbara.

10° Hetwig Dorothea Judith, geboren 7 Februari 1704, overleed jong.

11° Angelina *Barbara* Hetwig geboren 4 September 1706 huwde 18 Februari 1748 met Jan Willem Wildt, broeder van den kanunnik Wildt der kerk van O. L. Vrouw te Aken. Het huwelijk werd ingezegend in de kapel te Raeth door den heer Jan Tummers rector aldaar.

12° Anna Elisabeth Judith geboren den 2 Maart 1711 was 1748 tegenwoordig bij het huwelijk harer zuster Barbara.

In het begin dezer eeuw was het buitengoed te Raeth met een groot gedeelte der gronden in bezit van Coenraad Joseph Duyckers meester in de rechten, in huwelijk levende met Maria Jacobina Ververs van Maeseyck, zuster van Theodoor Herman Antoon Ververs pastoor te Heijen

bij Venlo (overleden te Raeth 16 October 1834). Uit dit huwelijk sproten meerdere kinderen die echter jong stierven. De advokaat Duyckers overleed te Raeth den 24 September 1808 en zijne huisvrouw den 27 Augustus 1835 oud 74 jaren.

MERKELBEEK.

[I.] Het huis Douve.

Huis en hoef van Merkelbeek van oudsher genoemd de *Douve* of de *Bovenste hof* was een eigendom der heeren van Amstenrade en met al zijne landerijen, weiden, kerkegift te Nuth enz. een groot leen der mankamer van Valkenburg, verheven :

1381 of daaromtrent, door Reinart zoon van Servatius Huyn van Amstenrade. »Reynart Voes Huyne is man van »den *Duve* mit allen synen toebehoeren. Item derselve is »man van den ghichten van der kircken te geven te *Nutte*, »ind van iiij mannen, mit name Johan van Prenthagen van »der groeten theenden te Nutt. Item der hoff in geene »*Nuwenhoff* ind Heren Dieboutzhoft by *Spaubeke* ind Johan »van Nutte van synen hove. Item he is man van XXV »motoenen op den tolle te Valkenborg, te sinte Remeys»misse, dit is eyn hantlene" (1).

1471 's Maandags na St. Servaasdag in den Mei door Werner van den Horrich.

1542 door Hendrik van Randenrade die hetzelve cedeerde.

1570 den 15 October, door J[r] Johan Willem van Hanxeler.

---

(1) Reg. Dobb. n° 87. Wij lezen in een register van het staatsarchief te Brussel. Anno 1552 Hendrik van Tzievel als voorganger der abdis van Susteren, van een leen gelegen te Merkelbeke, daer de Heer van Dalenbroeck uitgestorven is". Waar deze aanteekening te huis behoort weten wij niet.

1576 den 1 Mei, door Hendrik van Hillensberg voor Katharina van Drimborn, weduwe van Johan Willem van Hanxler en voor hare onmundige kinderen.

Daarna ingevolge aankoop door J[r] Werner Huyn van Amstenrade.

1622 den 2 Mei, door Martinus Snijders, scholtis te Amstenrade, voor J[r] Edmond Huyn, als oudsten zoon van J[r] Werner Huyn.

1632 den 21 Februari, door Jan Knoren voor Hans Werner Huyn van Amstenrade.

1643 den 2 Mei, door Maria Huyn van Amstenrade.

1695 den 30 Juli, door den drossard Duyckers voor Maria Dorothea van Dietrichsteyn geb. prinses van Salm.

1732 den 5 Maart, door den rentmeester Hiltrop voor Elisabeth prinses de Ligne geboren prinses van Salm.

1740 den 16 Mei, door Reiner Corten voor Charles Lamoral prins de Ligne.

1789 den 26 October, door den heer Frissen voor de rijksgravin Victoire d'Ansembourg, als voorgangster van haren zoon Jean Baptiste graaf d'Ansembourg, ingevolge testament van wijlen den heer Nicolaas Willems, ridder.

Aanteekeningen.

N° 1. Het adelijk huis de Douve besloeg in 1772 eene oppervlakte van 77 morgen 103 roeden en was voor 1511 brab. gulden verpacht. De lasten aan deze hoeve verbonden waren: een aflosbaar kapitaal van 12,000 fl. brab. aan 3½ ten honderd, verder aan den arme van de parochie Merkelbeek 's jaars 12 fl., aan de kerk aldaar $6^{6}/_{16}$ vat koren, aan den kapelaan $12^{12}/_{16}$ en aan den koster $6^{6}/_{16}$ vaten koren. Ook was dit huis in bezit van eene

cijnskaart die 's jaars te St. Merten 29 capuinen, 6 hennen, 3 ganzen, 12 pond was, 18¾ vaten haver, 2 vaten gerst en 12 fl. opbracht. Eindelijk was er ook een leenhof aan verbonden, aan denwelken meerdere ingezetenen en onder dezen de tijdelijke pastoor van Nuth, als eigenaar der groote tiende, leenplichtig waren. Deze tiende werd ontvangen na het zweeren van den eed en het betalen van 15 goudgulden, den kamerlingsgulden en den wijn. Over deze tiende raadplege men de Publ. etc. du Limbourg XVII p. 69—185.

N° 2. De eerste leenbezitter van het huis van Merkelbeek was Reinart Hune. Deze komt in eene akte van 1385 voor als broeder van Johan Hune van Amstenrade, de oude. Beide waren zonen van Servaas Huyn. Johan de jonge Huyn van Amstenrade was de zoon van Johan den ouden hierboven vermeld. (Zie Jansen, Inventaris van het archief van Sittard I p. 30). Deze bijzonderheden dienen om de genealogie der Huyn van Amstenrade aan te vullen, die men bij Fahne, Die Kölnische, Julichsche Geschlechter p. 184, aantreft.

N° 3. Elisabeth van den Horrich, dochter van Jan en van Katharina van Cortenbach, tot Helmond, huwde Jr Hendrik van Randerade en bracht de huizen van Merkelbeek en Horrich bij Geilenkirchen in dat geslacht. Uit dit huwelijk sproten:

1° Jan van Randerade, die volgt.

2° Hendrik van Randerade, heer te Sugerath.

3° Elisabeth van Randerade, die in 1505 in huwelijk trad met Godard van Hanxeler, te Gangelt.

Jan van Randerade tot Horrich huwde met Beatrix van Millingen en had drie kinderen:

1° Herman van Randerade, die 't huis Horrich in 1525 tegen dat van Baesweiler verruilde.

2° Hendrik van Randerade, gehuwd met zijne dienstmeid Maria Breyman.

3° Anna van Randerade gehuwd met N. von Vercken, heer te Doenrade.

De oudste Herman werd in 1563 met het huis Douve beleend en stond hetzelve kort daarna af aan J^r Johan Willem van Hanxler, die in 1570 daarmede beleend werd. Overleden zijnde werd zijne weduwe Katharina van Drimborn in 1576 voor haar en hare kinderen daarmede beleend. Deze kinderen waren :

1° Jan van Hanxler heer tot Roerkempen gehuwd met Margaretha van Trosdorp.

2° Lucia van Hanxeler gehuwd met Willem van Hochstede.

3° Elisabeth die volgt.

4° Gertrudis van Hanxeler, stierf ongehuwd.

Elisabeth van Hanxeler die het huis Merkelbeek op haar erfdeel kreeg trouwde met J^r Johan van Vlodorp, erfvoogd van Roermond, zoon van Lutgerus en van Wilhelmine van Reuter. Hij stierf in 1607. J^r Jan van Vlodorp droeg het huis Merkelbeek over aan Werner Huyn van Amstenrade, die daarmede beleend werd.

Zoo keerde dit goed na meer dan twee eeuwen in vreemde handen vertoefd te hebben wederom naar zijne vroegere eigenaren terug. Ook nog heden maakt het huis Merkelbeek een deel uit der grafelijke bezittingen der familie d'Ansembourg tot Amstenrade.

N° 4. Den 11 September 1773 verpandde prins Charles de Ligne bij volmacht gegeven aan zijn tresorier Arnulf van Nuffel, zijne hoeve *Krekelberg* onder Schinnen voor 10,000 gulden brab. aan de erfgenamen van Petrus Fosseroul te Maastricht, aan 4 percent. Deze hoeve bestond in eene bouwagie, met 10 bunders beemd en weiden en

35 bunders akkerland, verder een jaarlijkschen erfpacht van 18 malder rog genaamd den *Putterpacht*, item een jaarlijkschen chijns genoemd de *Nagelbeekergoudguldens*, zijnde 's jaars 16 goudgulden. Voorts verpandde de prins tot meerdere verzekering van dit kapitaal zijn hoeve te Merkelbeek, groot 77 bunders en al zijne andere goederen van Amstenrade. Rijksarchief in Limb.

N° 5. Den 13 Juli 1776 verklaarde de baron Joannes Nataniël Jacobus de Gotzendorff-Grabowsky, coadjutor der kathedrale kerk van Warmy, in het koningrijk Polen, verkocht te hebben drie obligatiën ten laste van Oostenrijksch Valkenburg, afkomstig uit de nalatenschap van zijn grootoom Lodewijk van der Vecken scolaster en kanunnik der kerk van O. L. Vrouw te Maastricht, ingevolge testament van 10 November 1766 en 9 December 1772. Deze obligatiën waren: 1° Eene van 15000 gulden brab. door de staten geapprobeerd den 21 November 1736, aan 3 percent. 2° Een kapitaal van 8000 gulden geaccordeerd door de staten des lands den 10 Augustus 1737. En 3° eene obligatie van 2000 gulden brab. geaccordeerd den 28 Juni 1762, rentende 3 ten honderd. Deze kapitalen kwamen nu bij forme van surrogatie in bezit van den heer Nicolaas Willems, mevrouw de baronesse de Hayme de Bomal en mevrouw de baronesse de Hofalize, vrouw te Neuborg, Gulpen en Margraten en de voogden der vier freules de Thijs en mevrouw Theresia Willems.

Rijksarch. in Limb.

N° 6. De Grabouwsky werd den 1 December 1774 tot kanunnik van O. L. Vrouw te Maastricht in de plaats van zijn oom Ludov. van der Veken gekozen; na zijne benoeming tot kanunnik te Braunsberg, in zijn vaderland, deed hij den 24 Februari 1776 afstand zijner prebende te Maastricht. Hij overleed als prinsbisschop van Ermeland.

[II.] Vossenhof te Merkelbeek.

De Vossenhof te Merkelbeek (nu de onderste hof) is met zijne landerijen, beemden en gerechtigheden een groot leen van Valkenburg, verheven :

1381 door Kiedel van Merkelbeek. »Kiedel van Merkel-»becke van synen houve tot Merkelbeke" (1).

1537 door J[r] Willem van Vos, te Bronshem. Na diens dood,

1548 door J[r] Johan van Schwartsenberg tot Heerlen.

1557 den 26 Januari, door Hendrik van Daelhem, voogd te Sittard, als momber van Catharina Vos, weduwe van wijlen Daniël Philip van Nunhem. Daarna door J[r] Johan Vos. En na diens dood,

1615 den 25 Maart, door Nicolaas van Mirbach tot Swembruggen, als voorganger van Jonker Johan Godart van Vos, Johans zoon.

1644 den 19 Juni, door J[r] Johan Godart van Vos voor zijn zoon J[r] Hans Willem van Vos.

1650 den 27 April, door denzelfden den eed vernieuwd.

1663 den 27 November, door J[r] Hans Willem van Vos voor zijn zoon Johan Godart Nicolaas van Vos.

1692 den 10 November, door J[r] Willem Adolf van Eys genaamd Beusdael te Aken.

1729 den 19 December, door Willem de Negri, in naam van Frederik Johan de Negri.

1754 door den baron de Negri als herkomende van zijne moeder Anna Barbara van Vos.

[III.] Wijershof te Merkelbeek.

De hoeve te Merkelbeek, in de bank van Oirsbeek, genaamd Wijershof, metende in landerijen, beemden, broek

(1) Reg. Dobb. n° 42.

en weiden 47 bunders, was een groot leen van het huis van Valkenburg en werd verbeven:

1381 of wat later, door Reiner Beck van den Wijer. »Reiner Beck van Were is man van Johans Wyers hoff »ind lant van Merkelbeke mit synen toebehoeren ind iij »buenre lants die Jan van Uytwyck waeren" (1).

Later kwam deze hoef in bezit van Peter van Wijer. »Peter van Wuer is man van der hofreiden toten Wyer »mit synen laeten ind mannen en iij buenre lants toter »hofreiden. Item iij buenre om *Roede* inde Merkelbeke »gelegen" (2). Hij werd daarmede beleend, na dood zijns vaders,

1442 den 7 Februari. »Peter Wyer hait ontfangen syn »leen, daer syn vader uyt gestorven was, overmitz stat»helder Arnt van Chevel, Herman Hoen heer ten Broecke »ende Johan Hoen van Cartiels as mannen. Den VII Febr. »anno XLII" (3).

1537 door Jan Wijer tot Merkelbeek.

1545 den 20 April, na het overlijden van Jan Wijer, door Jan Blancken (?) den jongen.

1549 den 12 Juni, na het overlijden van Giel Wijers door Aert Schoffelen (4).

1555 den 15 December, door Herman van Walmerode genaamd Buwinkhuizen, die minderjarig zijnde dit leen ontving door zijn oom Jan van Buwinkhausen.

1615 den 9 Maart, door Meerten Snijders voor J[r] Benjamin en Daniël van Buwinkhausen, na dood huns vaders Herman van Buwinkhausen.

1638 den 9 Maart, door J[r] Hendrik Achilles van Bu-

---

(1) Reg. Dobb. n° 39.

(2) Reg. Dobb. n° 111.

(3) Reg. van Tzevel N° 28.

(4) Zie Slanghen, Het markgraafschap Hoensbroeck, p. 204.

winkhausen na dood zijns vaders. Deze beleening geschiedde in den persoon van Jan Cremers.

1653 den 24 October, door Jan Ghijsen uit kracht van aankoop voor zijn zoon Jan Ghijsen.

1711 den 11 November, door den notaris Schaep in naam van den heer Pesters burgemeester te Maastricht.

1751 den 15 Maart, door Jan Schoffelen schepen der bank van Bronshem.

1754 door den baron de Negri te Bronshem en den baron de Negri te Dijcken onder Spaubeek, als erfgenamen van hun oom Pieter Thomas de Negri.

Aanteekeningen.

N° 1. De Wijershof schijnt de bakermat der adelijke familie Beck of Becx te zijn geweest, die zich vertakt heeft te Maeseyck, Helmond, Weert, Luik, Leuven, Bronshem enz.

N° 2. Reyner Beck van Merkelbeek die hier als oudste leenbezitter voorkomt was in 1418 voogd van Gangelt en Millen. Ook bezat hij 8 bunder Valkenburgsch leengoed te Roer, onder Jabeek (1).

N° 3. De familie van Buwinkhausen tot Walmerode, voert als wapen in rood en blauw drie zilveren rozen en stamt uit de Eifel. Nicolaas van Buwinkhausen genaamd van Walmerode, zoon van Koenraedt en van Elisabeth van Hombrig huwde met Katharina dochter van Jan Wijers tot Merkelbeek en Katharina Steinart tot Romphem, onder Bronshem (2).

Uit dit huwelijk stamde Herman van Buwinkhausen die trouwde met Agnes Hoen van Cartils, dochter van Hendrik

(1) In 1335 was Rumbald van der Gracht richter te Gangelt.

(2) Margaretha van Buwinghausen tot Walmerode was eene geleerde vrouw die fransch en latijn schreef en zeer dragelijke versen maakte.

en van Anna, erfvrouw te Rummen. Uit dit huwelijk sproten drie zonen:

1° Daniël van Buwinkhausen heer te Zavelsteyn, met Wijerhof beleend 1615.

3° Benjamin van Buwinkhausen, heer van Walmerode, huwde met Ursula von Dachsberg, dochter van Karel heer tot Zangberg en van Margaretha von Munchingen tot Hochdorff. Hun zoon Jacob werd heer van Walmerode, Zavelsteyn, Altburg etc. In 1613 was Benjamin van Buwinkhausen hofraad bij den hertog van Wurtenberg; in 1616 werd hij met Wijerhof beleend.

3° Hendrik Achilles van Buwinkhausen tot Walmerode, assessor der rijkskamer te Spiers was gehuwd met Barbara Elisabeth van Bulow. Hij werd in 1638 met den Wijerhof en 1642 met Cartilskaart te Oud-Valkenburg beleend. Herman Achilles was in bezit eener familiekroniek door zijn broeder Benjamin in 1609 begonnen. Zijne eenige dochter Maria Juliana van Buwinkhausen trouwde met Levinus Maurits von Donop.

N° 4. Den 1 Juni 1649 gaf Hendrik Achilles van Buwinckhausen van Walmerode te Zevelsteyn raadsheer in Wurtenbergschen dienst en assessor bij het keizerlijk kamergerecht te Spiers, gehuwd met Maria Elisabeth van Hanxtleden, aan Jacob Salden te Sittard volmacht om zijn adelijk huis en goed te Merkelbeek te verkoopen. Op dit goed had hij 4000 rijksdaalders bij den resident van Billerbeek opgenomen, die hij besteed had tot aankoop van het dorp Ysingh. Rijksarch. in Limb.

N° 5. Den 22 Augustus 1653 verklaart de heer van Buwinghausen bet adelijk goed de Wijerhof overgedragen te hebben aan Johan Ghijsen brabantschen schepen te Maastricht. Rijksarch. in Limb.

N° 6. Den 29 Maart 1729 verkocht Jacobus Pesters

raadsheer der domeinen te 's Gravenhage aan den edelen heer Peter Thomas de Negri heer van Henri-Chapelle en wonende op het adelijk huis Ten Dijcken onder Spaubeek, den Wijerhof groot 56 bunders, voor 20.000 gulden Maastrichter cours. De huizing met hof en schuur en een kleine vijver was gelegen bij de kerk. Rijksarch. in Limb.

N° 7. Den 13 Augustus 1764 verklaarde Joseph Anselmus Antonius de Negri, luitenant in het regiment cuirassiers van prins Albert van Saxen, in keizers dienst, »hoe dat hy in den letsten oorlog in de preussische gevangenschap geraekt synde, daerby al syne equipagien verloren hadde ende vermits hy nu naer syn regiment in Hungarye moet reysen en geene penningen voorhanden heeft, soo is hy genoodsaekt met verlof syner moeder Maria Adriana Francisca de Draeck, weduwe de Negri en van zijn broeder Frans Willem Joseph de Negri, geld op te nemen op den hof te Merkelbeek". Heer Johan Willem Franssen, drossard der graafschappen Geleen en Amstenraad en schout van Hoensbroeck, verschoot hem 600 rijksdaalders aan 5 percent. Rijksarchief in Limb.

[IV.] Jan Cremers- of Nieuwstadsleen.

Dit leen bestaande uit 22 bunders grond, gelegen te Genhout onder Merkelbeek, werd als groot leen verheven:

1418 of daaromtrent, door Arnolt van Echt als opvolger van Sibrecht van Geleen. »Int jaer ons Heren MCCCC »ind XVIII opten gueden vridach hait Arnolt van Echt as »man ind momboir syner eliger huisvrouwen Marie ent»liche Goeswyns van Geleyne, van Willem van Schaetsberch »doe tertyt leenheer van wegen ind bevele ons genedigen »Heren van Brabant, der mannenleen van Valkenborch »ontfangen, overmits die mannen van leen Gerard van den

«Eycholt ind Quiryn van der Bruggen alsulge erven ind »guede *in geen Hoit* by *Doedenroide* gelegen, wilge guede »walne waren Sibrechts van Geleyne ind vuermails gehei- »ten woiren *Anseymsguede* of die gueden van *Nuwerstat* (1).

1537 door Jan Cremers en na diens dood,

1541 door Jan Cremers den jongen.

1575 door Mathijs Cremers.

1590 den 27 Februari, door Jan Cremers.

1623 door Willem Vleugels.

1662 door Dirk Bellen.

1714 den 22 Januari, door Mathijs Smeets voor zijn zoon Peter Smeets.

[V.] Het leen de Frettenkamp.

Dit leen ook genoemd Goosken Duvelsgoed of Peter Schoffelenleen, was gelegen tusschen Hout en Douve groot zijnde 13 bunders en werd als groot leen verheven:

1381 of daaromtrent, door Hendrik in gen Hout. »Heyne »*in ghene Hoit* (is man van) XIII boenre ind eyne hoefstat, »gelegen *te ghene Houte* by Doenroyde" (2).

1537 door Thijs op den Pesch.

1560 door Corstgen Duyvels en na diens dood door Giel Breyers (3).

1571 door Peter Schoffelen.

1643 den 21 Februari, door Lambert Cleven.

1679 den 20 Maart, door Hendrik Grees.

---

(1) Reg. Dobb. n° 179.

(2) Reg. Dobb. n° 46.

(3) Zekere Jan Duvels werd 1598 te Valkenburg wegens diverse delicten onthoofd.

[VI.] Holtbeckersleen.

Het goed gelegen te Merkelbeek en genoemd Cornelis Holtbeckersleen, groot 42 bunders, was in 1648 reeds onder de naburen verdeeld ; het werd als groot leen verheven :

1386 door Johan van Schadeburch. »Johan Schadenborch »is man van twee lenen van XL buenre lants en van XXI »malder corns gelegen by den hoff van *Wuer* ende dat an»der van twe bonder gelegen tot *Herle*, artackers, in den «jare van LXXVI ; ontfangen in vurs. deele lenen over»mits Her Reynart van *Berghe*, Johan van *Wiert* ende »Johan der *Edelman*" (1).'

1537 door Daniël van *Nunhem* en na diens dood door Mathijs Holtbeckers.

1571 door Jr Johan Vos.

1598 den 16 Maart, door Matthijs Holtbeckers voor zijn zoon Jan Holtbeckers.

1638 den 23 Juli , voor Katharina Wames weduwe van Mewis Habets , die hetzelve aan haren zoon Jan Habets overdraagt. Daarna door Gielis Vijgen.

1629 den 19 December, door Reiner Hagens voor verscheidene pandhelders.

1740 den 16 Mei, voor Charles Lamoral prins de Ligne door den rentmeester Renier Corten.

Leenen in de onderbank Bronshem gelegen.

BRONSHEM.

[I.] Het Riddergoed.

Ook genoemd Jr Vossenleen, gelegen onder de parochie Bronshem , groot 15 of 16 bunders , zoo land als bosch , werd verheven :

(1) Reg. Dobb. nº 62.

1386 door Mathijs Vos van Bronshem. »Thys Vos van »Bruynshem (is man) van den hove tot Bruynshem" (1).

Kort daarna door Roist of Joist van Bronshem. »Joist »van Bruynshem is man van synen hove te Bruynshem, »gelegen bi der kircken, de helt XI boenre lants, item ij »boenre ackers ind 1 boenre benents" (2).

1537 door Jr Johan Vos (3).

1546 door de weduwe van Johan Vos »met huys en hoff".

1557 door Jr Jan Vos den jongen, ingevolge cessie aan hem gedaan door Jr Hendrik van Tzevel.

1625 den 25 Mei, door Nicolaas van Mirbach als momber van den minderjarigen Jr Jan Godart van Vos.

1644 den 18 Juni, door Johan Godart van Vos voor zijn zoon Hans Willem.

1650 den 27 April, den eed vernieuwd.

1663 den 27 November, door Jr Hans Willem van Vos.

1679 den 7 November, door Johan Godard Nicolaas van Vos.

1691 den 28 Augustus, door Arnold Godfried van Bock, als curator der freule Florentina Ernestina van Vos.

1743 den 11 Februari, door Ernest Karel Joseph Thomas de Negri.

1767 den 11 Juli, door den baron de Negri heer van Henri-Chapelle.

Aanteekeningen.

No 1. Over dit leen vind ik volgende aanteekening des jaars 1761. »Het ridderleen te Bronshem ligt in diverse spleten; de huysing bestaet niet meer, men vindt alleen

(1) Reg. Dobb. no 85.

(2) Reg. Dobb. no 109.

(3) Het zegel van Jan Vos verbeeld 3 kogelen 2—1 en een uit zijn hol springende vos.

aen den damvyver, ook genoemd Cluttenvyver eenen graef, waer gestaen hebben vestigien van eene huysing met gracht, vyvers en bedryt". Rijksarchief in Limb.

[II.] Het huis Den Rozengaard ook genoemd Cluttenleen.

De hoeve genaamd Gluttenleen en in voortijden *Rozengaert*, gelegen te Bronshem met de Kasteelsweide, groot aan akkerland, weiden, beemden en bosschen omtrent 27 bunder en 2 morgen, onder Schinveld en Bronshem gelegen. Dit leen werd verheven:

1381 of daaromtrent, door Matthijs Roist van Bronshem: »Roist van Bruynshem is man van synen hove te Bruynshem gelegen bider kircken, de helt xj boenre lants, soe nat soe droghe. Item ij boenre ackers en 1 boenre benents" (1).

1537 door J^r^ Johan Cluth en na diens dood,

1563 door J^r^ Johan Cluth den jongen.

1599 den 26 Juni, na dood van Jan Cluth door Dirk Vos als momber der weduwe van J^r^ Johan Cluth.

1618 den 14 December, door J^r^ Jacob Brembt genaamd Lieck tot Etsenrade, als voorganger van het minderjarig kind van wijlen zijn broeder Steven met Sophia Cluth. Dit kind geheeten Elisabeth van Brembt trad in huwelijk met Thomas Blancq.

1647 den 9 Februari, door J^r^ Hans Willem van Vos, zoon van Jan Godart van Vos.

1650 den 27 April, door denzelfden als hebbende den eed vernieuwd.

1679 den 7 November, door J^r^ Jan Godart van Vos.

1691 den 28 Augustus, door Arnold van Bock als voogd van Florentina Ernestina van Vos.

(1) Reg. Dobb. n° 109.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Wij laten hier over de familie Cluth een paar uittreksels uit de registers van den leenzaal te Curingen volgen: Joannes Clut de Trajecto relevavit Trajecti in den Winckel, die 4to Maji 1444 Clutshof prope Eygenbilsen, post obitum Arnoldi Clut sui patris, cum curmedis, caponibus et cens.

1462 en 1469 deed Joannes Clut, burger van Maastricht, hetzelfde relief.

N° 2. N. van Weerst, heer te Gerdingen had twee kinderen: 1° Anna van Weerst die huwde met Johan Cluth en die hertrouwde met Margaretha van Alster vrouw te Hamal (1542). 2° Ulrich van Weerst heer te Gerdingen, die vader werd van Aleydis van Weerst. Deze liet als onmundig kind den 5 Februari 1538 de heerlijkheid Gerdingen door haar oom Jan Cluth verheffen.

N° 3. Ziehier een genealogisch fragment over de familie Cluth, te Bronshem:

Peter Cluth huwde Anna van Eynatten te Thijs. Hun zoon was Jan Cluth, gehuwd met Anna van Weerst (Warsage) dochter van Ulrich van Weerst heer te Gerdingen en van Aleydis Huyn van Amstenrade. Zij erfde in 1556 duizend goudgulden uit de nalatenschap van Mechtildis Huyn van Amstenrade, weduwe van Wolter Hoen van Hoensbroeck. Uit dit huwelijk sproten:

1° Aleydis Cluth, die in 1555 genoemd wordt in het testament harer petemoei Mechtildis Huyn.

2° Gertrudis Cluth, kloostervrouw in 1555.

3° Johan Cluth gehuwd met Anna van Tzevel. De kinderen van dezen Jan Cluth die ingevolge testament van 20 April 1580 de goederen van Bronshem erfden, waren: 1° Maria Cluth kloostervrouw te St. Gerlach. 2° Peter Cluth

van Susterzeel, uit wiens huwelijk met Anna van Reimerstok, eene dochter sproot, Katharina Cluth van Susterseel, die in 1611 in huwelijk leefde met Arnold Hoen te Durboslar.

Peter Cluth, dien wij in het begin van dit fragment noemden, had een broeder Daniël Cluth, die in 1553 als kanunnik der domkerk van Luik overleed; een andere broeder heette Frans en twee zijner zusters Anna en Catharina waren religieusen te Maastricht. De familie Cluth voerde gedeeld, rechts in goud een getand kruis van sabel, links drie gouden schelpen 2—1 op sabel. Zie De Theux, Le chapitre de la Cathédrale de Liége, III p. 43.

N° 4. Den 20 April 1580 had de deeling plaats tusschen de erfgenamen van J^r Johan van Cluth en Anna van Tzevel. Deze waren: Jan Van Vos de jonge en de kinderen van Herman van Reymerstock en Anna van Vos. Jan Van Vos ontving te Bronshem het huis met de hoeve *Den Bouwe*, den bosch genaamd den *Reusscherbosch* en twee molens, eene te Bronshem en de andere te Schinveld gelegen. De kinderen van Reymerstock, Anna, getrouwd met Peter Cluth en Katharina, nog jonge dochter, kregen op hun deel de hoeve van *Broemelen*.

N° 5. Den 18 Mei 1635 verkocht J^r Thomas Blanck getrouwd met Elisabeth van Brembt aan Johan Godart van Vos te Bronshem getrouwd met Katharina van Bock drie zillen beemt te Schinveld, zijnde Clutsleen.

N° 6. Den 23 Februari 1660. J^r Willem Vos, zoon van J^r Dederik van Vos en Anna van Mirbach, heeft ingevolge octrooi van 1626 en aangezien zijn broeder Johan Godart van Vos den 27 December 1658 overleden is, zijne roerende en onroerende goederen gelaten aan zijn neef J^r Hans Willem van Vos, zijnde de eenige en naaste van zijn stam. Hij zal uit die nalatenschap disponeeren de som van

100 gouden ducaten voor Maria Vos, gehuwd met Hendrik van Bakhum en voor zijn neef en nicht van Dammerscheidt. Rijksarch. in Limb.

N° 7. Den 19 Mei 1661 verklaarde Jr Willem van Vos dat zijn neef Jr Hans Willem Vos hem vroeger gedwongen heeft eenige dispositiën te maken ten voordeele zijner familie; hij doet bij dezen die akte te niet en wil dat zijne goederen na zijn dood tusschen zijn neef Hans Willem en zijne nicht Anna Maria van Vos genoemd van Backum, zullen verdeeld worden. Rijksarch. in Limb.

N° 8. Testament van Jr Willem Vos tot Bronshem gemaakt den 25 Mei 1663, waarbij hij goedkeurt de donatie inter vivos van 23 Februari 1660. Rijksarch. in Limb.

N° 9. Florentia Catharina Vos tot Bronshem was gehuwd met Willem Adolf van Eys genaamd Beusdael, heer te Vaelsbroeck en schepen te Aken. Hun zoon Jan Frans van Eys genaamd Beusdael werd 1724 met het leengoed *Zweibruggen*, bij Rimburg, beleend. Hij was Guliksch geheimraad en ambtman te Aldenhoven. Zijne vrouw Maria Theresia von Broich, tot Durwijs, schonk hem vijf kinderen, waarvan de jongste Joanna Maria van Eys genaamd Beusdael tot Bronshem en Zweibruggen, huwde: 1° met Frans Joseph baron de Negri en 2° met diens broeder Antoon Joseph de Negri. Op deze wijze kwamen de goederen der adellijke heeren van Vos tot Bronshem aan de familie de Negri, die nog heden in bezit daarvan is.

N° 10. Testament gemaakt door Peter Thomas de Negri heer van Henri-Chapelle, den 15 September 1727, op den huize Ten Dijcken onder Spaubeek.

Zijne schoonzuster, Anna Barbara van Vos, dochter van Hans Willem van Vos en Anna Florentina van Mirbach, zijnde den 16 Augustus 1715 overleden, heeft zes kinderen nagelaten, te weten: 4 zonen en twee dochters, allen

verwekt bij zijn broeder Charles de Negri, zoon van Thomas de Negri en Catharina Angelina van Randenraedt. Van deze zes kinderen heet de oudste zoon: Frits Jean Wilhelm de Negri. De tweede, *Steven* Frans Godart de Negri werd onder den naam van Vitus monnik te Corvey; de derde Karel Joseph de Negri werd den 4 Mei 1727 geprofest in de adellijke abdij Hamborn; de vierde was Jean Thomas de Negri. De oudste dochter heette Florentina Katharina en de tweede Rosa Anna Hendrica.

De testateur overwegende dat de goederen van Bronshem dienen in hun geheel te blijven om den adel der familie te bewaren, bepaalt dat zijne nicht Florentina Catharina de Negri, in plaats van haar ouders deel zal hebben den Hoff van Cleyn-*Breydenraedt* te Schinnen, met huis en akker, met alle lusten en lasten, de tiende van Nagelbeek, alsook »de capuynen en corenpachten daertoe gehoorende".

Zijne nicht Rosa Anna Henrica de Negri, zal in plaats van haar ouders deel, ontvangen den hof de *Tombe* onder Etsenrade, een kapitaal van 1000 patacons ten laste van het dorp Jabeek, en een kapitaal van 2000 patacons ten laste van het land van Valkenburg.

Zijn neef Frits Jean Wilhelm de Negri zal hebben »het adellyk kasteel en bouwagie van Bronshem met wyeren, gaerden, cynscaerte, tiendens, molen, landen, weiden, bembden, zoo als het nu bestaet. Item de heerlykheid, vryheid en bank van *Hendrix-Capelle*, met hooge, middele en lage justitie, alsook den hof de *Delden* aldaer met huys, weiden, bembden, akkerlanden" enz.

Zijn neef Jan Thomas de Negri zal hebben in plaats zijner ouderlijke goederen het kasteel en goederen *Ten Dijken* te Spaubeek met de Spaubeker tiende en de goede-

ren die de testateur heeft aangekocht van het klooster van St. Gerlach. Item een kapitaal van 2000 patacons.

Item zijne neven Fritz en Thomas zullen zijne voordere nalatenschap, roerende en onroerende gelijk deelen.

Rijksarchief in Limburg.

N° 11. Den 18 Mei 1774 werd Joseph Antoon de Negri aangesteld als drossard en lieutenant adjoint, van huis en stad Valkenburg om te mogen remplaceeren den heer drossard van Brienen in geval van ziekte of afwezigheid.

N° 12. Wij deelen hier eenige genealogische bijzonderheden mede, over de geslachten van Vos en de Negri, die wij uit de doop-, trouw- en sterfregisters der parochie Bronshem getrokken hebben.

Willem van Vos overleed te Bronshem den 28 Juni 1663, oud 68 jaren en werd in het koor der kerk voor den lessenaar der zangers begraven. Zijn broeder:

Johan Godart (Godfried) van Vos, overleden te Bronshem den 27 October 1658 oud 58 jaren was gehuwd met Catharina Bock van Haesdal, overleden te Bronshem den 18 April 1657 oud ongeveer 70 jaren. Uit dit huwelijk sproten:

1° Jan Willem van Vos, die volgt.

2° Anna Maria van Vos, geboren te Bronshem den 21 April 1635, leefde nog in 1650.

Jan Willem van Nos, geboren te Bronshem den 19 Januari 1631, drossard des lands van Valkenburg, plotselijk overleden te Bronshem den 7 April 1679, ligt in het koor der kerk aldaar begraven. Hij huwde Florentina van Mirbach te Swembrugge, overleden te Bronshem den 31 Augustus 1694; zij werd naast haren man begraven. Uit dit huwelijk sproten:

1° Jan Godard (Godfried) Nicolaas van Vos, geboren te Bronshem den 15 October 1662, ongehuwd overleden den

Augustus 1690 en ligt in het koor der kerk aldaar begraven.

2° Constantijn Willem Joseph van Vos geboren te Bronshem den 4 Maart 1665, overleed zinneloos als laatste mannelijke spruit van zijn naam, te Bronshem den 18 Maart 1729.

3° Florentina Catharina van Vos huwde den 8 November 1692 met Willem van Eys genaamd Beusdael.

4° Anna Barbara van Vos, geboren te Bronshem den 24 Februari 1670, overleden te Bronshem den 16 Augustus 1715, huwde met Karel de Negri te Spaubeek. Zie hieronder.

5° Maria van Vos, geboren te Bronshem den 6 Maart 1674 huwde met J[r] Arnold Godfried Bock van Haesdael, die den 7 Mei 1718 op het landgoed de *Tombe* onder Etsenrade overleed en te Bronshem in het koor der kerk begraven werd.

Uit de familie van Vos ging het huis Bronshem door huwelijk in die van de Negri over. De kerkelijke registers van Bronshem geven ook over deze eenige genealogische bijzonderheden die wij hier laten volgen. In de tweede helft der XV[de] eeuw woonden op het landgoed *Dijken* onder Spaubeek twee broeders de Negri, Karel de Negri tot Bronshem en Pieter Thomas, over welken laatsten wij onder litt. A een woord zullen zeggen.

Karel baron de Negri huwde te Bronshem met Anna Barbara van Vos, die hem de eigendommen harer familie ten huwelijk bracht en vestigde zich te Bronshem metter woon tot in 1728, toen hij naar Dijken terugkeerde. Hij overleed aldaar den 20 Augustus 1730 en werd in de kerk van Spaubeek begraven. Het sterfregister van Bronshem maakt van hem de volgende loffelijke vermelding: »Hic vir erat magni ingenii, felicis memoriæ, singularis eloquentiæ,

scientiæ non modicæ et bonæ vitæ ac particularis pietatis". Te Bronshem werden van hem de volgende kinderen gedoopt:

1° Adolf Arnold baron de Negri geboren den 13 Aug. 1689.

2° Steven Frans Godfried baron de Negri, geboren den 19 Maart 1700.

3° Rosa Anna Francisca barones de Negri, geboren den 24 Mei 1702.

4° Karel Joseph baron de Negri, geboren den 26 Maart 1705.

5° Johan Thomas baron de Negri, geboren den 3 Februari 1709.

Litt. A. Petrus Thomas baron de Negri, te Dijken, heer te Henri-Chapelle, huwde te Bronshem den 25 April 1694 met Anna Florentina van Mirbach, weduwe sedert den 8 Juli 1681 van Hendrik Frans van Olmus genaamd Mulstroh, zoon van Jan Willem van Mulstroh, schepen te Aken. Uit dit huwelijk sproot: Jan Frederik Willem baron de Negri heer te Henri-Chapelle, die huwde met Maria Adriana Francisca de Draeck tot Teuven. Hij overleed te Bronshem den 21 December 1762 en zij den 19 Mei 1779. Uit dit huwelijk sproten:

1° Ernest Karel Joseph Thomas de Negri, geboren te Bronshem den 3 Februari 1730.

2° Joanna Francisca Maria de Negri geboren te Bronshem den 1 November 1733, aldaar overleden den 27 April 1744.

3° Frans Willem Joseph de Negri geboren te Bronshem den 28 Maart 1737. Zijne afstamming hierna onder litt. B.

4° Joseph Anselmus de Negri geboren te Bronshem den 28 October 1739.

Litt. B. Frans Willem Joseph baron de Negri, heer van Henri-Chapelle, hoogdrossard des lands van Valkenburg, huwde met Maria Josepha barones van Eys genaamd Beusdael. Hij overleed te Bronshem den 12 November 1775 en werd aldaar in het koor der kerk begraven. Zijne vrouw schonk hem de volgende kinderen :

1° Maria Isabella Josepha barones de Negri geboren te Bronshem den 15 Januari 1767.

2° Frederik Ferdinand Hendrik baron de Negri geboren te Bronshem den 14 December 1768.

3° Maria Theresia Josepha Francisca barones de Negri geboren te Bronshem den 7 Mei 1770.

4° Willem Raymond Theodorus Joseph baron de Negri, geboren te Bronshem den 8 November 1771.

5° Frans Lotharius Joseph baron de Negri, geboren te Bronshem den 24 Januari 1774.

6° Adam Alexander Joseph Antoon baron de Negri, geboren te Bronshem den 13 Juni 1775.

7° Maria Francisca Josepha barones de Negri, geboren te Bronshem den 1 November 1778.

Ten slotte geven wij uit dezelfde Registers het volgende genealogisch fragment der familie van Spangen :

Anna Barbara Hendrica de Negri, overleden te Bronshem den 7 Februari 1765, huwde aldaar den 23 Maart 1747 met Norbert Joseph baron van Spangen, kapitein in het keizerlijk regiment Los Rios, te Bronshem in het winterkwartier liggende. Hij overleed te Bronshem als majoor den 13 Februari 1762 en liet de volgende kinderen na :

1° Jan Joseph Norbert baron van Spangen, geboren te Bronshem den 20 Juni 1748.

2° Joseph Adriaan Hendrik baron van Spangen, geboren te Bronshem den 8 September 1751.

3° Karel Ernest Joseph Paulus baron van Spangen geboren te Bronshem den 7 Januari 1753.

Eene onvolledige en gebrekkige genealogie der familie de Negri, die uit Italië stamt, vindt men in het *Annuaire de la Noblesse belge.*

N° 13. De familie de Negri is nog heden in bezit van het adelijk huis »den Rosengaard" te Bronshem. Een gedeelte van de huizing wordt thans bewoond door moniken der orde van St. Franciscus, die door de Pruisische regeering uit hun klooster te Kappenberg in Westphalen verdreven werden, het overige dient tot woning van den heer Clemens baron de Negri.

[III.] De hof van Nuth of Becxhuis.

De hof van Nuth, ook de overste hof of *De Spijker* genoemd, besloeg in weiden, beemden en akkerland bijna 41 bunders en was een groot leen van den huize van Valkenburg, verheven :

1381 door de familie van Retersbeck genaamd van Nuth. »Reyner van Retersbeck, als momboir Gerarts kinder van »Retersbeck (is man) van synen hove ind eyn theende" (1).

1446 ingevolge aankoop uit handen van Reiner van Retersbeck, door Jan Bex en Reinken Bex te Bronshem. »Des sondaiges XIIII dage in augusto, anno XIIII^c XLVI, »so hait betailt Jan Beck van Bronshem IX rynse gulden, »zo wissen voer dat recht dat zo Valkenberch gehoert van »den oversten houve zo Brounssem, die Reyner van Re»tersbeke genant van Nut den vors. Jan vercocht heeft in »behoeff syns ende synre brueder mit name Reynken Beck »ende Reynken Brekelman. Ende dit is gedadingt by den

(1) Reg. Dobb. Wickraderleenen N° 14.

»scolt van Herlen Jan van Colmont, omdat der hoff op »velen eynden hoefft" (1).

1447 's Donderdags na St. Jan werd J^{r} Johan Bex voor zich en zijnen medebezitter Reiner Brekelman, met deze hoef beleend : »Jan Becke voer hem ende syne gedeylinge »Reiner Brekelman hait ontvangen den hoeff to Broens»hem, die Reiners van Nut was ende gaffem over leven»derhant. Daerby waren Lambert van den Dryessche stad»helder end maenre, Wilhelm van Schaetsberg ind Peter »Wyer ind Thys Houtbemcker as mannen van Valkenborch, »des neesten donrestag voer Sint Johans dach baptista, »anno XLVII".

1454 na dood van Jan Becx door N. Becx.

1537 door Andries Becx, van Bronshem.

1552 den 20 Augustus, door Reiner Bex, na dood zijns vaders Andries Becx.

1596 door Andries Becx.

1639 den 26 Februari, door J^{r} Reiner Becx, na dood zijns vaders Andries Becx.

1732 den 22 December, door Matthijs van Eupen uit naam van Gabriël van Eupen.

[IV.] Becxleen te Bronshem.

Dit goed bestaande in 11 bunder land, gelegen te Bronshem, was een groot leen van Valkenburg en werd verheven :

1387 des Dinsdags na Palm-Zondag door Christiaan Becx van Bronshem: »Kerstken Becke van Bruynshem hait ont»fangen XII boenre lants overmits mannen Heren Reinart »van Berghe ind Kiedel van Merkelbecke, ind is man

(1) Reg. van Tzevel N° 39.
(2) Reg. van Tzevel N° 40.

»daeraff in den jare van LXXXVII des densdachs nae »palmdach" (1).

1338 Donderdag na Palmdag door Becx van Bronshem. Daarna door Joris van gen Holt.

1456 den 6 October, »Johan Vos van Houthem haet ontfangen dat leen daer Reiner Bex uitgestorven is".

1537 door Dries Becx en na diens dood,

1552 door diens zoon Reyner Becx. Daarna door Andries Becx.

1638 den 26 Februari, door J^r Reyner Becx, na dood zijns vaders Andries.

1643 den 2 Mei, door J^r Hans Ulrich Becx na dood van zijn grootvader Andries Becx.

1707 den 6 Juni, door den graaf van Hoensbroeck-Geul.

1724 den 20 Maart, door Herman Otto graaf van Hoensbroeck-Geul.

Aanteekeningen.

N° 1. De hoef van Nuth, meer bekend onder den naam van *Bexhuiske*, te Bronshem behoort nu aan de familie Jansen-Pelser, te Bronshem.

Eene genealogie der familie Bex bevindt zich in de *Annales de l'académie d'archéotogie de Belgique*. Een gedenksteen dezer familie treft men aan in den muur van *Bexshuiske;* hij is voorzien van tien blazoenen. In het midden ziet men het slangenkruis der Bex en de drie leeuwenkoppen der familie von Bocholt. Aan beide zijden staan geschaard de volgende 8 kwartieren:

Bexs		Bocholt
Agris	Bexs-Bocholt	Bocholt
Drbisch		Dript
Hertevelt		Pollart

(1) Reg. Dobb. n° 176.

N° 2. Wij lezen in een certificaat afgegeven den 6 Mei 1687 door den Brabantschen wapenkoning Albert de Launay over den oorsprong der familie Becx het volgende: »La famille de Becx ou Bex originaire du pays et duché de Limbourg porte d'or à la croix givrée de gueules, l'écu surmonté d'un timbre d'argent grillé, liseré et couronné d'or, icelui sommé d'une givre issante aux trachements d'or et de gueules. Elle est fort ancienne et noble ayant été comme telle toujours fort noblement alliée par mariage et ayant ceux qui en sont issus déservis des charges et offices de gentilhommes et prins et usé les qualités de chevaliers, d'écuyers et d'autres titres d'honneur et de noblesse ainsi qu'il nous est appri par divers actes échévinales des villes de Louvain, Maeseyck et Helmont, comme aussi par diverses déclarations juridiques que ceux qui sont à présent descendus de cette ancienne et noble famille sont issus d'un certain gentilhomme, nommé Jean Beck ou Bex qui a tenu jadis sa demeure en une sienne maison champêtre située dans le village d'Oirsbeek (lees Bronshem) près de Fauquemont, qui dans un vieil escrit est appelé *den alden jonker Becx* et ce à distinction d'un autre Jean Becx, dit le jeune, l'un des deux fils qu'il eut de dame Jeanne de Merode, de Gloesberg; lequel Jean Bex fit une branche particulière comme aussi fit Pierre Becx sont frère.

N° 3. Hugo van der Capellen, een Westphaalsche jonker, zoon van Steven van der Capellen heer te Esselt en Bruchhausen huwde 1° Ida Maria Becx van Bronshem dochter van Andries en Katharina van Driesch en 2° N. van Vaerst tot Callenberg. Uit dit tweede huwelijk stamde Anna Margaretha van der Capellen, die het leengoed *Brugge* in de heerlijkheid Steyn aan de Maas, in 1629 haren man

Hendrik van Asscheberg zum Botslar ten huwelijk bracht. Zij was in 1658 weduwe.

Fahne, Die Westph. Geschlechter p. 96.

N° 4. Jan van Bocholtz domheer te Luik en proost der kerk van het H. Kruis aldaar maakte den 21 September 1651 zijn testament. Als erfgenaam stelt hij Egydius van Bocholts tot Bocholts. Een legaat schonk hij aan zijnen neef Ulrich Becx tot Bronshem.

N° 5. Ziehier eenige bijzonderheden over de familie Becx getrokken uit de doop-, trouw- en sterfregisters van Bronshem. In 1631 woonde te Bronshem J^r Peter Becx en den 25 Augustus 1647 overleed aldaar Margaretha van Bocholtz, weduwe Becx.

Reiner Becx te Bronshem huwde aldaar den 2 December 1654 met Joanna Catharina ab Agris, te Laer. Zij overleed in het kinderbed, den 27 Juni 1655, oud 34 jaren. Haar kind Anna Maria van Becx werd geboren te Bronshem den 25 Mei 1655. Als meter bij den doop verscheen Maria van Swartsenberg huisvrouw van den heer ab Agris te Laer, onder Wijnantsrade.

J^r Reiner Becx van Bronshem werd vader van een onwettig kind, dat den 31 December 1658 te Bronshem werd gedoopt. De moeder, zijnde een jong meisje uit die parochie, heette Cornelia Heuvels, Jans dochter. Reiner Becx overleed den 5 Juli 1662, oud 67 jaren en werd in de kerk voor het altaar van O. L. Vrouw begraven. In 1669 werd J^r Ulrich Becx wonende op Bexhuis te Bronshem vader van een onwettig kind, genaamd Jan Becx, hetwelk hij bij zijne dienstmaagd Helena verwekte. J^r Ulrich Becx overleed te Bronshem den 5 Februari 1703 en werd in de kerk aldaar voor het altaar van O. L. Vrouw, bij zijne voorvaderen begraven.

N° 6. Den 26 Augustus 1662 neemt J^r Hans Ulrich van

Bexs eene som van 400 patacons op bij graaf Herman Frederik van den Berg en diens vrouw Josina gravin van Leuwensteyn-Rochefort, ten laste van zijn adelijk huis en goed te Bronshem. Rijksarch. in Limb.

N° 7. Bij akte van 17 Januari 1681, gegeven ten huize Bronshem gaven J^r Hans Ulrich van Bex en Anna Maria von Rolshausen zijne huisvrouw, volmacht om hun aandeel in de erflating van Hieronymus van der Horst en bijzonder van hun vijfde deel in de Kaetmolen te Lobberich, te verkoopen.

N° 8. Den 1 Februari 1777 verklaart Maria Herman Otto Frederik graaf van Hohenzollern-Hechingen kapitein in het regiment van Clairfait, in keizerlijken dienst, opgenomen te hebben 4000 gulden brab. bij Willem Ignatius Camps te Maastricht. Hij steld daarvoor in pand zijn derde deel in het Jonker Bexhuys te Bronshem, groot 54 bunders. Rijksarchief in Limb.

N° 9. Den 2 October 1780 verkocht de gravin douariëre van Hohenzollern-Hechingen, geboren gravin van Hoensbroeck-Geul, het leen genaamd J^r Bexhuis te Bronshem aan Jan Theodoor Lahaye en Philip Emond Cleuters voor 40,000 gulden brab.

[V.] Douvengoed te Bronshem.

Dit leen besloeg 15 of 16 bunders land onder Bronshem, in de nabijheid van J^r Reiner Becx huis, hetwelk men den Spijkert noemt, gelegen. Het was in 1648 reeds onder de naburen verdeeld. Douvenleen werd als groot leen te Valkenburg verheven :

1381 of daaromtrent, door Mathijs Weerst van Bronshem. »Thys Weerst soen van Bruynshem is man van XV »buynre lants mit der hoevereyden" (1).

(1 Reg. Dobb. n° 63.

Na hem werd Peter Dueffken daarmede beleende. »Peter »Dueffken haet ontfangen dat leene dat Thys Werst, ge»heyten Doyffenguet ontfangen hadde, gelegen zo Brons»sem by Reyner Beckx guede geheiten den Spiker" (1).

1442 op Zondag na St^e^ Luciadag in December werd Jan van Weerst met dit goed beleend: »Jan Werst, ge»heiten Doyffen son, hat ontfangen dese selve goeden (van) »herboven, overmits stathelder Arnt van Chevel, Willem »van Scaetsberge ende Stas van Danekem as mannen, op »sondach post Luciam anno XLII. Jan Bartscherder rece»pit XII flor. et ego unum. Myn joncker der drossart is »sculdich zo rekenen ende van andere leenen die Jan »ontfaen hat" (2).

1537 door Johan van Bensenrade en na diens dood,

1548 door zijn schoonzoon J^r^ Jan van Swartzenberg. Daarna door J^r^ Jan Vos den jongen.

1615 den 25 Mei, door J^r^ Nicolaas van Mirbach voor J^r^ Jan Godart van Vos te Bronshem, na dood van zijn grootvader J^r^ Jan Vos.

1731 den 15 October, door Frederik Johan baron de Negri.

[VI.] Eene tiende te Bronshem.

Eene tiende gelegen in de bank van Bronshem was groot leen van Valkenburg en werd verheven:

1381 of daaromtrent, door Arnold van Eelen: »Ontfinge »Arnolt van Elen alsullich guet als he hait liggen by »Houthem overmitz heer Reynart van Berge ende heren »Herman Hoen , ind is man daeraff. Item van iiij buenre »ende eyn morgen ackerlants gelegen te *Nederhem* by Val-

(1) Reg. Dobb. n° 20.
(2) Reg. van Tzevel n° 21.

»kenborch, die Henrich van Birkelair waeren. Item der-»selve is man van eynre theenden, gelegen te *Bruyns-hem*" (1).

Daarna door Emond van Heijenhoven en

1400 of daaromtrent, door Willem van Boisdorp.

1430 door Peter van Heijenhoven, leenman van Valkenburg.

1444 door diens broeder Dirk van Heijenhoven.

1537 door Peter Schoenmakers van Bronshem.

1643 den 2 Mei, door J[r] Jan Reiner Becx.

1648 den 27 September, door J[r] Reiner Becx,

1724 den 20 Maart, door Herman Otto graaf van Hoensbroeck-Geul.

JABEEK.

[I.] Huis en hof te Etsenrade,

groot zijnde aan weiden, beemden en akkerlanden omtrent 90 bunders was een groot leen van Valkenburg en werd verheven :

1386 door Arnold van Dobbelsteyn, kanunnik te Sittard.

1390 of daaromtrent, door Johan van Reimerstock : »Jan van Reymerstock (is man van) den hoff van Ecenrade »met allen synen toebehoren" (2). Later door Frederik van »Reymerstock".

1536 den 21 Januari, door Jacob van Leeck. »Jacob van Lieck is man van leene der hoegheid vors. van eyn leenguet genant *Etsenraede* in den lande van Valkenborch, by Schynvelt gelegen, aenhaldende omtrent negentich buynre soe ackerlant, beemden, weyden ende broecken".

---

(1) Reg. Dobb. n° 33.

(2) Reg. Dobb. n° 90.

1552 door Jan van Brembt genaamd Leek, na dood zijns vaders Jacob van Leeck. Daarna door J^{r} Steven van Leeck.

1614 den 17 Juli door J^{r} Jakob van Brempt.

1647 den 22 Februari, door Frederik Adolf van Brembt genaamd Leeck, kanunnik te Cornelimunster.

1681 door Willem Reiner van Brembt majoor in dienst van Palts-Neuborg.

1683 den 10 Maart, door den kapitein Gerard Hartmans, ingevolge akte van aankoop.

1732 den 27 October, door Johan Thomas de Negri in naam zijner zuster Rosa Anna Henrica de Negri.

1793 den 4 Januari, door den notaris H. A. Robroeck voor Coenraad Joseph Duyckers te Aken.

Aanteekeningen.

N° 1. Het kasteel van Etsenrade, in de buurt van dien naam op de grens van het dorp Schinveld gelegen is gelijk Doenrade, Susterzeel, Neerharen en Eynenborg de zetel geweest van spruiten uit de familie Dobbelsteyn van Doenrade.

De oudste eigenaar en bewoner van dit goed was Dirk van Einighausen of Einenhausen leenman van Dederik heer van Heinsberg. Hij stichtte in het jaar 1299 op het huis Etsenrade eene kapel, die aan de Hll. Agnes en Catharina werd toegewijd en begiftigde dezelve rijkelijk. Ook schonk deze edelman in 1300 eene tiende aan het beneficie van St. Joris in de kerk te Gangelt (1).

Heer Nicolaas Cleven, in 1485 te Gangelt geboren, was in 1528 deservitor der kapel van Etsenrade, van St^{e} Catharina-altaar te Gangelt en van een beneficie te Amsten-

(1) Zekere Jan van Schinveld was in 1108 rector van dit beneficie.

rade. Nicolaas Cleven stierf in 1560. De lasten der slotkapel van Etsenrade waren in 1527 twee wekelijksche missen en de inkomsten 10 malder koren. In het jaar 1643 werd deze stichting door den landdeken van Susteren Brockarts, met eene jaarlijksche mis vermeerderd. In den loop der vorige eeuw werd deze stichting door den drossard Duyckers naar de kapel van het naburig dorpje Raath overgebracht, alwaar ze nog bestaat.

N° 2. Het adellijk huis Etsenrade, waarvan de bouwvallen, vijvers en grachten sedert eenige jaren verdwenen zijn, en dat nog kwijnend in een pachthoeve voortleeft is tegenwoordig in bezit der erfgenamen van wijlen Nicolaas Joseph Arets en Maria Cath. Ohlenforst te Oirsbeek.

N° 3. Op den rechter oever der Susterbeek of Roodebeek, niet ver van het slot Etsenrade, lag op Guliksch grondgebied eene watermolen, die langen tijd aan de heeren van Etsenrade heeft toegehoord, maar die den 10 Februari 1553 door Geurt van Leeck, als momber der kinderen van zijn neef Jacob van Leeck tot Etsenrade »met natten en droogen" werd verkocht. In 1585 viel er twist of die molen voor de bewoners van het naburige Gangelt banaal was. In Januari 1591 brandde dezelve tot op den grond af. Zij behoort nu aan de familie Nelissen, te Roer. Rijksarch. in Limb.

N° 4. De adellijke familie van Reymerstock, die aan de heeren van Dobbelsteyn in het bezit van Etsenrade opvolgde, voert in een gouden veld een rood slangenkruis van zeven koppen, zijnde de 8ste in den rechten bovenhoek bedekt door een gouden schildje, waarin zich een getand kruis van keel bevindt. (Zie Publ. etc. du Limb. XVI p. 397); zij telt verscheidene leden onder de schepenen van Aken en Maastricht.

In 1440 was Frederik van Reymerstock en in 1443 Jan

van Reymerstock leenman der mankamer van Valkenburg. In 1461 komt Arnold van Reymerstock als drossard voor van Maeseyck. Jan van Reymerstock was in 1510 eigenaar van het huis en de goederen van Etsenrade, die na zijn dood aan de familie van Brembt genaamd Leek, te Doenrade, overgaan. Jacob van Brempt zoon van N. van Brempt en N. van Dobbelsteyn huwde namelijk Elisabeth van Reymerstock, dochter van Achilles van Reymerstock en van N. van Weerst; zij werd erfgename van Etsenrade in 1532.

Jacob van Brempt werd in 1536 met Etsenrade beleend en werd in het bezit dier hoeve door zijn zoon Jan van Brempt opgevolgd. Deze was gehuwd met Margaretha van Gronsveld tot Nijvelsteyn, gesproten uit een zijtak van het huis Gronsfeldt tot Rimburg, dochter van Thomas van Gronsfeld en Anna van Breyll. Haar broeder Jan van Gronsfeld tot Nijvelsteyn, kreeg door tusschenkomst van den landkommandeur Wijnant van Breyll, eene kanunniksdij bij het kapittel van St. Servaas te Maastricht, die hij later verliet om in huwelijk te treden met Elisabeth von Olmus genaamd Muhlstroh. Uit dit huwelijk sproten geene kinderen, zoo dat Jan van Brempt in 1616, als erfgenaam der Gronsfelder goederen te Nijvelsteyn, Gilrath en Juchten optrad. Jan van Brempt te Etsenrade had drie kinderen:

1° Margaretha van Brempt.

2° Joachim van Brempt.

3° Jan van Brempt tot Etsenrade, commissaris der schattingen in het hertogdom Limburg huwde in 1570 met Katharina van Gulpen te Bernau, dochter van Frambach en van Margaretha van Argenteau. Jan van Brempt overleed den 30 Mei 1614. Zijne kinderen waren:

1° Anna van Brempt gehuwd met N. von Brochendorf.

2° Maria van Brempt gehuwd met Frederik van Brachel.

3° Margaretha van Brempt gehuwd met N. Hücking.

4° Isabella van Brembt, non in het klooster der Wittevrouwen te Luik.

5° Jan Jacob van Brembt, die volgt.

6° Thomas van Brembt.

7° Frambach van Brembt.

8° Werner van Brembt.

9° Steven van Brembt gehuwd met Sophia Cluth te Bronshem.

Jan Jacob van Brembt te Etsenrade, was in 1599 commissaris in het land van Valkenburg en in 1603 leenman bij de Valkenburgsche mankamer. Hij huwde 1619 met Dorothea Hausman van Namedy, dochter van Adolf en van Katharina van Broich stiftsdame te Villich. Uit dit huwelijk sproten :

1° Willem Reiner van Brembt, die volgt.

2° Philips Jacob van Brembt, te Grasbroeck bij Born, kolonel in spaanschen dienst en later in die der Staatschen, overleed kinderloos den 23 Augustus 1679, nadat hij gehuwd was geweest 1° met Katharina Barbara Hoen van Cartils, weduwe van Willem von Grein, ambtman te Boslar en 2° met Elisabeth von Raesfeldt.

3° Anna Catharina van Brempt, gehuwd met Willem van Rossem te Doveren.

4° Frederik Adolf van Brembt monnik te Cornelimunster.

5° Margaretha van Brembt overleed jong.

6° Jan Willem van Brembt overleed jong.

Willem Reiner van Brembt genaamd Leeck, majoor in dienst van Palts-Neuborg overleed den 10 Februari 1681. Zijne vrouw Anna Elisabeth van Westrum, dochter van Jan Dederik van Westrum en Magdalena van Bentinck, met welke hij den 30 November 1656 trouwde, schonk hem negen kinderen die allen te Holtum, bij Sittard waar

hunne ouders woonden, geboren werden. Het kasteel Etsenrade was sedert 1639 bewoond door Jr Johan Rhoe van Opsinnich. Het werd in 1682 door den heer van Brempt verkocht aan den kapitein Gerard Hartmans.

N° 5. In 1540 werd Jacob van Leek te Valkenburg voor de rechtbank van den drossard tot Etsenrade gevonnisd tot 16 gulden boete, omdat hij de huisvrouw van Paes Mengelers valschelijk had beschuldigd zijn goed gestolen te hebben. Staatsarch. te Brussel.

N° 6. Het leen van Etsenrade bestond in het begin der 17de eeuw uit drie spleten, namelijk die van Jr Rhoe van Opsinnich met de hoeve de Thomme, die van Jr Jacob Leek met het kasteel en aanklevende eigendommen en die van Jr Frambach.

N° 7. Den 4 Januari 1642 verruilde Jr Johan Rhoe van Opsinnich met Jr Johan Godfried van Steprade zijn erfgoed, zijnde een spleet uit het huis van Etsenrade, tegen erfgoed te *Coberstein* en *Vallender* op den Rijn.

N° 8. Bij akte van 27 Maart 1643 verkocht Godfried van Stepraad dit aandeel, zijnde huis en hof met 18 bunders ongeveer, aan Jr Godart Vos te Bronshem in huwelijk met Katharina van Bock voor 500 gulden het bunder, makende te zamen 9000 gulden brab. Rijksarch. in Limb.

N° 9. Huis en hof te Etsenrade genaamd de Tombe of Benseraderhof is gelegen op de limiet tusschen de dorpen Schinvelt en Jabeek bij het gemeene Broeck groot 65 bunders. Dit goed werd in 1783 ten deele verkocht en verdeeld onder de differente koopers. Een ander deel behoorde aan de familie Duyckers, met name de erfgenamen van wijlen den heer Gerard Duyckers, drossard der graafschappen Geleen en Amstenrade; dit deel was groot 20 bunders en 29 roeden en daarop was gelegen het huis met hoef, vijvers, weiden en beemden van Etsenrade groot

in een stuk vijf bunders 119 roeden. Een ander gedeelte behoorde den heer baron van Houve die daarvan in 1785 ophelder was.

N° 10. Den 17 Juli 1761 verkreeg Jan Alexander Maurits baron van Houven getrouwd met Rosa Anna Hendrika de Negri het bevel van de goederen en hoeve de Tombe niet te mogen verkoopen, omdat zulks in de schenkingsakte van hun oom Petrus Thomas de Negri verboden was geworden. Rijksarch in Limb.

N° 11. Den 18 Juli 1770 verklaarden Jan Alexander Maurits baron van Houve in huwelijk met Rosa Anna Henrica de Negri en Jan Thomas Antoon baron van Houve gehuwd met Elisabeth Barbara barones von Gras verkocht te hebben aan Werner Goffin in huwelijk met Ida Habets zeven bunders weide en akkerland uit de hoef de Tombe te Etsenrade. De koopprijs was 6800 gulden brab. Deze goederen waren wellicht afkomstig uit het fideicommis gesticht in 1727 door Peter Thomas de Negri. Rede waarom zij deze gelden gebruikten tot decharge van een kapitaal staande ten laste van hun huis een leen van Kieffelberg.

Rijksarch. in Limb.

N° 12. Den 27 September 1783 werd de hoef de *Tomme* te Etsenrade, behoord hebbende aan den baron van Houve van Kieffelberg en zijne huisvrouw de barones von Gras en hunne twee onmundige kinderen openbaar en perceelswijze veil geboden. Rijksarch. in Limb.

N° 13. Den 13 October 1783 verkochten de minderjarige kinderen van wijlen den heer van Houve, heer von Kiffelberg en van diens echtgenoot de barones von Gras, beiden overleden, door hun voogd den advokaat Blumhoffer aan den Eerw. heer Hubertus Goffin, eene weide der hoeve de *Tomme*, gelegen te Etsenrade. Een dergelijke

verkoop van landerijen had nog den volgenden dag plaats aan zekeren Jan Heuts. Rijksarch. in Limb.

N° 14. Bij testament van 26 April 1788, gemaakt te Aken, schonken de gezusters Maria Josepha Wilhelmina Duyckers en Anna Elisabeth Duyckers, dochters van wijlen den drossard Gerard Duyckers, aan hun neef Conraad Joseph Duyckers al hare goederen gelegen te Raeth en hare goederen te Etsenrade, bestaande in huis, weiden, vijvers, beemden, akkerland etc." uitgenomen de woning van den beneficiant te Raeth, dewelke zal blijven ten gebruike van den tijdelijken priester die het beneficie der kapel bedient, benevens het tuintje bij dat huis gelegen met last voor onzen erfgenaam en zijne nakomelingen en representanten van dit huis in alles te onderhouden; ook belasten wij hem met het onderhoud der huiskapel in het Raeth, waartegens wij hem geven het recht van collatie van het beneficie dezer kapel.

Voorts zal onze nicht Maria Agnes Thienen te Aken in vollen eigendom hebben het huis Heijenhoven, te Schinveld, met alle annexe goederen, maalmolen, daarbij gehoorende chijnskaart en tiende enz." Rijksarch. in Limb.

[II.] De hof van Roer.

Dit goed, groot ongeveer 35 bunders, was gelegen in het gehucht Roer onder de gemeente Jabeek (1) tusschen de Rouerstraat en de Veestraat, was met al zijne gerechtigheden een groot leen van het huis van Valkenburg, dat verheven werd:

1381 door Rutgerus van Bauchem. »Rutgiere von Bauch- »heym (is man) van den hove toe *Oezenroede*, zoe *Rure*,

(1) Kritsrade noemt dit gehucht in zijne Chronijk van Gangelt *ad Rudera* en de Roodebeek die er voorbijvloeit den gulikschen Rubicon.

»mit XXXV boenre lants, soe nat soe droge, mit synen »toebehoiren" (1).

Acht bunders land kwamen achtervolgens in handen van Reiner Bex en Peter van Roer: »Peter van Roederen is »man van VIII boenre lants, die geleigen sun om ende om »Roet, die woren Becks van Weren". En elders: »Peter »van *Roeder* is man van VII buenre lantz gelegen te *Roeder* die Reyner Beck vur hadde" (2).

Eenigen tijd later door Johan van Roer en

1472 den 17 November, door Leonard Knoup, voor juffrouw Wilhelma nagelaten weduwe vau Johan van Roure.

1537 door Meerten van Doenrade.

1540 door Geurt van Roer na dood zijns vaders Merten van Doenrade en na diens dood door Jan Cloot.

1563 door Jan Cloot, zoon van den vorigen. Daarna door Hendrik van Roer.

1607 door Geurt Richsmans alias van Roer, na dood van zijn grootvader Hendrik van Roer, daarna door Peter Wijers.

1692 den 26 Februari, door Hendrik Brecht.

1735 door Michiel Brocaerts en consoorten.

1780 den 22 Januari, door Jan Daemen voor zijn zoon Jan Hendrik Daemen.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Meerten van Doenrade, die hier als leenbezitter voorkomt behoort niet tot de adellijke familie van dien naam. Hij bekleedde 1498 tot 1528 het ambt van voogd in de heerlijkheden Gangelt en Millen. Hij was van arme ouders te Doenrade, onder Oirsbeek geboren — en zou

(1) Reg. Dobb. n° 154 en Wickraderleenen n° 40.
(2) Reg. Dobb. n° 142 en 40.

indien wij Kritsrade gelooven — in zijne jeugd gelijk paus Sixtus V de varkens gehoed hebben. Ook was hij zonder opvoeding en onderwijs aangewassen; hij kon noch lezen noch schrijven en had in latere jaren leeren zijn naam teekenen. Inweerwil dezer gebreken klom hij, door zijne natuurlijke gaven alleen, tot hooge betrekkingen op. Hij wordt in de handvesten kapitein, armiger en edelman genoemd. Het leengoed Roer, dat hij gekocht had, was zijn gewoon verblijf. Ook kocht hij de hoeve Herinck te Schinveld en in 1526 den molen van Brommelen onder Gangelt. Merten van Doenrade stierf in 1532. Kritsraedt citeert in zijne ongedrukte Chronijk van Gangelt een gedeelte van zijn testament, waarbij Chijs van Neerbeek (1) Jan van Printhagen en Geurt van Roer als getuigen verschijnen. Hij werd te Gangelt alwaar hij een huis bezat ter aarde besteld. Zijne dochter huwde zekeren Herman Schaep en werd erfgenaam der hoeve den Herinck te Schinveld. Geurt van Roer erfde van zijnen kant het huis Roer.

Uit de nagelaten geschriften van Pater Kritzrade.

SCHINVELD.

[I.] Het huis van Heijenhoven.

Dit leengoed, doorgaans het Schinvelder huis genoemd, besloeg 22½ bunder en was met eene tiende daarbij gehoorende een groot leen van het huis van Valkenburg. Oorspronkelijk was het in bezit der adellijke familie van

(1) In 1544 was Gijsbert van Neerbeek schepen te Gangelt en gerechtschrijver der bank van Oirsbeek; men noemde hem doorgaans den schrijver in gen Rooth; zijn zoon, ook Gisbert genoemd, trad in de Societeit Jesus, werd novitiemeester te Trier en ergens elders rector. Hij was geboren te Rooth onder Bingelrade en overleed te Keulen in 1665.

Heijenhoven, waaruit het voor een tijd overging in die van Boisdorf. Het werd verheven :

1385 of daaromtrent, door Willem van Boistorp. »Wil- »lem van *Beusstorp* is man van xxiiij boenre ackerlants »ende beenden; mit eynen vierdeele van 'eynre thienden, »gelegen toe *Schynvelt*, die Emonts van Heyenhoven »woeren" (1).

1430 door Peter van Heijenhoven en na zijn dood door zijn broeder Dederik van Heijenhoven. »Dederik Heyenho- »ven hait ontvangen alsulcken leen es dae Peter Heyenho- »ven syn broeder uyt gestorven is, overmitz Arnt van »Chevel stathelder, anno XLIIII, in den maend September" (2).

1537 door Dirk van Heijenhoven en na diens dood door Scheifart van Merode.

1540 door Jr Willem van Merode tot Buer, na dood zijns broeders voors.

1640 den 17 Juli, door Jr Theodorus van der Heijden genaamd Belderbusch, ingevolge akte van aankoop bij gepressailles tegen de bewoners van het land van Gulik.

1644 den 9 April, door Peter van Hedel uit naam van Jr Johan van Engelbert van Ellerborn.

1664 door Gaspar van Berks.

1669 den 6 Mei, door Anna Elisabeth van Berx.

1692 den 13 November, door Johan Adolf van Bronsfeld.

1731 den 27 Februari, door Leopold Duyckers.

1734 den 1 Februari, door Severin Frijns in naam van Anna Elisabeth Duyckers zuster van Leopold Duyckers.

1755 den 3 Maart, door Frans Nuchelmans voor de juffrouwen Duyckers te Aken.

1793 den 4 Januari, door den notaris U. A. Robroeck voor Maria Agnes van Thienen te Aken.

---

(1) Reg. Dobb. n° 78.

(2) Reg. van Chevel N° 33.

[II.] Heijenhovenstiende te Schinveld (1).

Deze tiende wezende een groot leen van het huis van Valkenburg werd verheven door de eigenaars van het huis Heijenhoven. Daar deze dezelfde zijn als de vorigen onder N° 1 genoemd, gaan wij die voorbij.

Aanteekeningen.

N° 1. De adellijke familie van Heijenhoven voerde in het wapen drie koekjes 2—1 waar tusschen zich een zespuntige star bevindt. Dirk of Dederik van Heijenhoven die in 1430 met het huis van Schinveld beleend werd komt ook in 1444 in een charter van Sittard vóor. Een andere Dirk van Heijenhoven, wellicht de zoon van dezen, was in 1480, stadhouder in het ambt van Millen voor den graaf van Nassau, heer van Breda, Millen, Gangelt en Vucht.

Jansen, Inventaris der archieven van Sittard, I p. 63 en 87.

N° 2. Bij akte van 7 Februari 1765 verklaart Hendrik Goossens schepen der heerlijkheid Bronshem, in huwelijk met Maria Catharina van Horion, wonende te Schinveld dat hij ontvangen heeft van de echtelieden Willem Roosen en Isabella van der Vrecken te Maastricht de som van 10,500 gulden brab. Dit gèld werd gebruikt ter vernadering of terugkoop der goederen van zijn zwager Frans Willem Adriaan baron van Bronsveld in huwelijk met Odilia Goossens wonende op het adellijk huis Gilrath bij Gangelt. De interest van dit kapitaal zal wezen vier procent. De door hem teruggekochte goederen maakten deel van Heijenhovensleen en bestonden in een woonhuis met aanklevende brouwerij, branderij, schuur, stallen, landen,

(1) Deze tiende bevind zich niet in onze sommiers van leenen opgeteekend.

beemden, eene tiende enz. Den 3 April 1767 droeg de baron van Bronsfeld deze goederen aan zijn zwager den schepen Goossens over. Rijksarchief in Limburg.

N° 3. De adellijke familiën Berks of von Berken en die van Bronsfeldt bestaan nog heden in Duitschland. Over deze laatste zie *Publ. etc. du Limb.* XVI en over de Venloosche familie Duyckers hierboven. Het huis van Schinveld is nu in bezit van den heer Gabriel Beckers burgemeester te Schinveld.

[III.] Daem Heijnenleen.

Dit leengoed gelegen te Schinveld, werd oorspronkelijk verheven als groot leen van Valkenburg door Wisken van Geverik en daarna :

1381 of daaromtrent, door Willem van den Wijer. »Wilmken *Wuer* van Merkelbeek van den guede dat he »gault tegen Wisken van *Geverich*" (1).

Later door Dirk Vril en na diens dood,

1551 den 18 Mei, door Hendrik Daems. Daarna door Hendrik Severen.

1608 den 17 September, door Dirk Nelis van Schinveld.

1618 den 1 Februari, door Aert Herle en na diens dood,

1623 den 10 Maart, door Gilis Vijgen.

1665 den 19 November, door Jacob Puyrmans.

1717 den 10 Mei, door Peter Beesten.

[IV.] Bergerhof te Schinveld.

Bergerhof, de hoef op den Berck of ook *Douvenleen* genoemd, te Schinveld, groot tusschen de 20 of de 30 bunders, was een groot leen van den huize van Valkenburg en werd verheven :

(1) Reg. Dobb. n° 64.

1385 door Reynart van Schijnvelt.

1537 door Jan van Benserade, schepen der stad Aken, eigenaar der hoeven *Den Struver*, *Prickenscheidt*, *Crawinkel* enz. En na zijn dood,

1548 den 4 Maart, door zijn zwager en erfgenaam J^r^ Johan van Schwartsenberg. »Johan van Swartsenberg dat »leen daer Jan van Bensenrade uit gestorven is".

1565 den 4 Juli, door J^r^ Willem van Schwartsenberg voor zich en zijnen broeder Gaspar. Na diens dood,

1591 den 9 Maart, door J^r^ Maximiliaan van Swartsenberg, als opvolger van voormelden J^r^ Willem, zijn oom en daarna door J^r^ Johan van Swartsenberg.

1642 den 20 September, na dood van J^r^ Jan van Swartsenberg.

1672 den 2 Mei, door J^r^ Adriaan de Groot heer van Strucht. Na diens dood,

1679 den 5 Mei, door J^r^ Theodoor Godschalk van Heisterman.

1708 den 19 November, door J^r^ Johan Adolf van Bronsfeld.

1734 den 15 Februari, door Jan Hennen voor zijn zoon Hendrik Hennen.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Den 23 Augustus 1662 verkoopen de volgende leden der familie van Swartsenberg: Reyner van Ageris tot Laar onder Wijnantsrade, weduwenaar van Anna van Swartsenburg, Adriaan de Groot heer van Strucht en Steenvoort en Melchior van Swartsenberg schepen en burgemeester te Aken, een gedeelte van het Swartsenbergerleen te Schinveld aan J^r^ Gaspar van Berk te Schinveld, ter concurrentie van 1500 patacons. Rijksarch. in Limb.

N° 2. Den 23 April 1665 cedeerde Henrica Margaretha van Swartsenberg te Aken, aan Jr Johan Theodatus van Gulpen en diens huisvrouw Eva Wilhelmina van Swartsenberg, hare zuster, alle hare goederen, erven en chijnsen, ook die waarvan hare moeder Anna Barbara van Lionseler, weduwe van Jr van Swartsenberg, het vruchtgebruik had. Deze cessie geschiedde op voorwaarde dat Henrica Margaretha van Jr van Gulpen haar leven lang eene lijfrente van jaarlijksch 200 gulden zou trekken.

Rijksarch. in Limb.

[V.] Het leen op den Rouscherbosch.

Dit leen, gelegen onder Schinveld besloeg 32 of 33 bunders en werd verheven:

1381 door Reifart.

1396 door Lambert van Wulhoven, Reynartszoon. Daarna

1537 door Jr Johan Brempt, als erfgenaam der familie Dobbelsteyn van Doenrade.

1570 door Steven van Brempt genaamd Leeck, tot Doenrade.

1576 den 1 Mei, voor Anna van Berminghausen weduwe van Jan van Hanxeler, door haren voorganger Hendrik van Hillensberg.

1586 den 25 Augustus, door Jr Arnold van Brembt te Doenrade, als erfgenaam van zijn vader Steven.

1640 den 21 Mei, door Florentius Rotarius, na dood van Arnold van Brembt.

1692 den 13 October, door Theodoor Godschalk von Heisterman voor zijn zoon Willem Frans von Heisterman, tot Laar.

1708 den 12 Maart, door Gillis van Nijvelsteyn voor zijn zoon Jan van Nijvelsteyn.

AANTEEKENINGEN.

Dit leen werd later bezeten door de familie de Negri. Over de heeren van Nyvelsteyn zie *Quix:* Die Herrschaft, Rimburg p. 87. De Ruysscherbosch werd in 1772 door den landmeter J. Schutgens gemeten. Dit goed grensde ten noorden aan eene watersijp, ten oosten aan goederen van den prins de Ligne en ten zuiden aan gronden van den baron de Negri. Het werd in 1770 verkocht.

[VI.] Leifartshof op den Bosch.

Deze hoef gelegen op den Bosch te Schinveld, groot aan akkerland, bosch en heiden 40 bunders en werd verheven:

1396 of daaromtrent, door Lambert Reynarts. »Lemken »Reynarts son van *Wulhoven* is man van eynen huyse ende »hove mit ackerlande ind met driesschen, wellich guet »plach te syn Leyfartsguet, op ten Bosschen gelegen, ont»fangen overmits mannen Gerart van Ryckolt ind Johan »Bartscherer" (1).

Daarna door Johan Supert en na diens dood,

1534 door Gerard Smets van Schinveld. »Gerart Smets heeft ontvangen dat leen van den Liefart daer Johan Sopart uit gestorven is, overmits Willem van Strijthagen stadhouder, Jacob van Herck ende Hendrik Coex".

1570 den 15 October, door J[r] Jan van Hanxler, ingevolge cessie aan hem gedaan door Hendrik van Randerade.

1586 den 16 October, door J[r] Willem van Hanxeler, te Gangelt, zoon van Frans van Hanxeler en Agnes van Bongard, ingevolge cessie aan hem gedaan door zijn oom Jan van Hanxeler.

1622 den 22 Januari, door Aert Stuerman, na diens dood,

1633 den 16 Juli, door Hein Smets van Schinveld.

(1) Reg. Dobb. n° 91.

1655 den 5 Maart, door Theunis Theunissen.

1679 den 23 Januari, door Arnold Herlens voor zijn zoon Gerard Herlens.

1719 den 9 October, door Peter Jans, schepen in het Rooth.

1758 den 5 Juni, door Nicolaas Goossens voor en in naam van Arnold Wijnand Goossens zoon van Henricus Goossens.

[VII.] De Herinck.

De hoeve genaamd de Hering of de Herinck onder Schinveld, in de heide bij Gangelt gelegen, besloeg als groot leen van Valkenburg 25 bunders, land en weiden. Dezelve werd verheven:

1381 door Vranck van den Wijer. »Vranck van den *Wuer* (is man) van eyn hoeve ind XXVI bonre lants ind eyn theende te Schynvelt ind mit mannen ind laeten die daertue gehoiren" (1).

1537 of iets vroeger door Merten van Doenrade, landvoogd tot Millen, ingevolge aankoop.

1539—1550 in Augustus, door Herman Schaep, schoonzoon van voornoemden Merten van Doenrade.

1556 door Johan van Linsenich of Linnich in huwelijk met de dochter van Herman Schaep.

1594 den 15 Januari, door Willem Boyeman, na dood van diens schoonvader Simon van Hembach.

1620 den 18 Augustus, door Wijnand van Heimbach, na dood van Willem Boyeman. Eenigen tijd later, ingevolge cessie, door Jan Maes scholtis te Born.

1663 den 20 Januari, door Jan Dederik Maes.

1672 den 22 Augustus, door Weustenraed scholtis van Hoensbroeck.

(1) Reg. Dobb. n° 81.

1702 den 22 Augustus, door Wouter Soons als gevolmachtigde.

1729 den 24 October, door Joseph Corneli in naam van Johan Toussaint.

1731 den 12 Februari, door Joannes Roemer.

1751 den 15 Maart, door Hendrik Wetsels, die in een proces verwikkeld was over den Hering met de freule von Clotz tot Strijthagen.

1770 den 10 December, door den heer Albert Joseph von Clotz, ingevolge aankoop van 14 Mei 1770.

1771 den 8 November, door den griffier Schils voor Nanette von Clotz te Strijthagen na den dood van haren broeder Albert Joseph von Clotz.

1791 door Frans Gabriel baron von Collenbach tot Strijthagen, syndicus der Staten van het hertogdom Gulik.

Aanteekeningen.

N° 1. Herman en Wijnant von Heimbach, vader en zoon verruilden in 1627 met Jr Bonifacius Collin getrouwd met Gertrudis van Siegen, eene tiende in de omstreken van Aken, genaamd de Proosdijtiende, tegen huis, hof en goederen van *Hering*. Jonker Collin hielt daaruit voor zich de tiende van 20 morgen en die der »cappes, olig, moren, reuben en grasgewas". Zie *Quix*, Beiträge zur Gesch. der Stadt Aachen p. 85.

N° 2. Den 27 September 1633, verklaarde Gertrudis van Segen, weduwe van J^r Melchior Colijn dat zij heeft verkocht tot profijt harer kinderen hare rechten op het huis *Hierinx*, bij Gangelt gelegen, aan Johan Maes scholtis te Born en Grevenbicht en diens vrouw Anna Coninx. Zijne toestemming gaf ook Bonifacius Colijn oudste zoon der verkoopster. Rijksarch. in Limb.

N° 3. De Hering, groot 45 bunders, werd den 1 Februari 1751, door Mathijs Janssen aan Hendrik Wetsels en diens vrouw Elisabeth Lenaerts verkocht. Deze hoeve werd andermaal verkocht den 14 Mei 1770 en aangekocht door Albert Joseph von Clotz heer te Strijthagen. Rijksarch. in Limb.

N° 4. Bij akte van 20 Januari 1786 maakte freule Nanette von Clotz, te Strijthagen, in hare kamer van het onderhuis ziek liggende haar testament. Zij laat aan Bertholdus Scholtis, eene obligatie van 1200 gulden te Schinveld en tevens haren pachthof aldaar genaamd *Hering* met alles wat er zich aan of in bevind, item eenen beemd te *Etsenrade*. Getuigen bij dezen uitersten wil waren Bernard von Cotshausen en de kolonel baron von Sternbach. Dit testament werd den 11 Juli 1786, op verzoek van Bartholdus Scholtis, geopend. Rijksarch. in Limb.

N° 5. De hoef Hering behoort nu aan de familie De Limpens te Doenrade. Zij werd 15 Januari 1828 aangekocht door Jan Lodewijk Christiaan de Limpens uit handen van Karel Joseph Scholtis en diens huisvrouw Maria Agnes Quix, wonende te Puth, gemeente Schinnen. De hoef bevatte toen een woonhuis met schuur, stallingen, tuinen, weiden en bouwlanden groot 25 hectaren, 60 aren en 70 centiaren. De koopprijs was 6000 gulden.

[VIII.] Hendrik Daemen- of 's Grooten leen.

Dit leen gelegen te Schinveld, groot 18 bunder en 50 roeden bouwland droeg beurtelings de namen van Hendrik Daemen, Andries Vroemen, Geurt Bouts- of 's Grootenleen werd verheven als groot leen van Valkenburg.

1381 door Waleram Snavel. »Waleram Snavel is man van XII bonre lants die gemeinden woren" (1).

(1) Reg. Dobb. n° 122.

1495 door Hein 's Grooten en na diens dood.

1540 door Geurtgen 's Grooten.

1551 den 18 Mei, door Hendrik Daemen. Daarna door Heintje Severijns.

1608 den 17 September, door Dirk Nelis van Schinveld. Daarna door Andries Vroemen.

1621 den 7 Mei, door Geurt Bouts.

1674 den 4 Juli, door Gisbert van Neerbeek.

1687 den 28 April, door Gerard Duyckers.

1712 den 11 Januari, door Gerard Holtbeckers.

1758 den 27 Februari, door Hendrik Goossens voor zijn minderjarigen zoon Frans Joseph Goossens.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Den 23 Juli 1629 verkocht de licentiaat Johan Holtbecker aan Jr Johan van Vos tot Bronshem, eene weide te Schinveld naast Jr Merode's huis en den Pelgrimsweg en een bunder land aan den Berggraaf naast Jr Swartsenberg. Op de koopsom, 30 stuivers de roede, betaalde Jr Vos onmiddellijk 1500 gulden brab. De geconstitueerde van den licentiaat Holtbecker was Johan van Neerbeeck secretaris te Amstenrade, die kort daarna met deze goederen beleend werd. Rijksarch., in Limb.

N° 2. Den 17 September 1661 gaat Jr Hans Willem Vos, laatheer te Brunshem en commissaris des lands van Valkenburg, met Gaspar van Berck kapitein in dienst der Staten, wonende te Schinveld het volgend akkoord aan. De heer van Vos cedeert aan den kapitein van Berck den korenmolen te Schinveld voor 1200 gulden en eenige landerijen behoorende tot Hendrik Damenleen. Rijksarch. in Limb.

N° 3. De molen waarvan hier sprake is, gehoord tegenwoordig in eigendom aan den heer Beckers burgemeester te Schinveld.

DERDE HOOFDSTUK.

Valkenburgsche leenen onder Heerlen, genaamd de leenen van Wickrade.

Wij behandelen deze leenen in een bijzonder hoofdstuk, omdat zij van die van Valkenburg verschillen. Over dit onderscheid en den verderen oorsprong dier leenen hebben wij hierboven reeds gesproken (1). Zij werden ontvangen in eenen zijden buidel, waarin zich een goudgulden en een kamergulden voor den stadhouder bevond, verder 36 stuivers voor de rechten, 36 stuivers voor de leenmannen en 18 stuivers voor den secretaris.

Deze leenen mogen niet verwisseld worden met de leenen van de keulsche mankamer te Heerlen. Deze waren afkomstig van den aartsbisschop van Keulen, Engelbert van Valkenburg (1263) die ze aan het stift Keulen erfelijk overdroeg, terwijl de Wickrader leenen een geheel anderen oorsprong hebben. Dit is voldoende om den lezer in te lichten.

Leenen onder de Hoofdbank Heerlen.

[I.] De Struyver,

eene hoeve, gelegen te Geisbach, ook genoemd de groote *Geisbach* of *Alden-Lenartshoff*, groot zijnde 38 of 40 bunder was een groot leen van Valkenburg. De groote Geisbach welke van deze hof deel maakte was keulsch leen. De Struyven werd verheven als Wickraeder leen.

1381 door Herman Muysken. »Herman Muysken (is man

(1) Zie ook Ernst, Histoire du Limbourg, V p. 228.

»van) den hof zo Gheisbach, III cleyn hueven soe nat soe »droeghe" (1).

1389 den 1 Augustus, door Reyner van den Nieuwenborg. »In den jaere ons Heeren M CCCLXXXIX opten ier»sten dach van den Oustmaent (heeft) ontfangen Reyner »van der Nuwerborch den hoff te Welten, den Reyner van »den Esschen te leen haldende was, mit L boenre lants, »overmits mannen van Wicroede Koen Prick und Johan »Edelman.

»Ter selver tyt hait ouch Reyner vurss. ontfangen over»mits die mannen vurss. den hoff te Geysbach den Her»man Muysken te leen plag te halden mit III cleynen »hueven lants gelegen soe naet soe droeghen" (2).

1445 halfvasten door Reyner van den Nuwenborg Reiner's zoon, in naam van zijnen natuurlijken broeder Leonard. »Anno XLV, halfvasten, soe hat ontfangen Reiner »van der Nuwenborch wettig son Reyners van den Nu»werborch den hoff zo Gheysbach, haldende dry cleyn »hoeven lantz, zo nat soe droege, in behoef Leonarts van »den Nuwerborch syns naturlichen broeders, as eynen lee»fenden om eynen leeffenden".

1537 door Jan van Bentsenraedt den ouden.

1544 in Juli, door Jr Johan van Swartsenberg na dood Jan van Bentsenraedt.

1548 in Juni, door Claes van Berne als voorganger der juffr. Elisabeth van Bensenraedt weduwe van wijlen Johan van Swartsenberg. En na haar overlijden door Jr Melchior van Swartsenberg.

1580 den 4 Juli, door Jr Willem Van Swartsenburg voor en zijne medebedeelden. En daarna door Jr Jan van Swartsenberg en na diens dood,

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 18.

(2) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 53 en 54.

1642 den 10 Juni, door Jr Jan Willem van Swartsenborch drossaard tot Wittem.

Staatsch leenhof.

1764 den 18 October, door Jacob Bruls van Eupen.

1785 den 12 Augustus, door Jacob Breuls doctor juris en senator te Bremen, zijnde deze hoeve hem gerechtelijk toegewezen in 1763.

AANTEEKENINGEN.

No 1. De familie von Schwartsenberg voert in een schild van lazuur vier zilveren palen en op den helm twee olifantsnuiten. Dit geslacht kwam in de XVde eeuw uit Duitschland naar Limburg; het schijnt verwant te wezen met de Oostenrijksche Schwartsenbergen die den vorstelijken titel voeren. Een tak der Nederlandsche Schwartsenberg, te Luik wonende voerde den titel van graaf. Zie Loyens, *Recueil héraldique des bourgmestres de Liége* p. 243. De Limburgsche tak breidde zich uit naar Aken, Holland en Westfriesland. De duitsche Schwartsenbergen hebben steeds geweigerd deze takken als stamgenooten te erkennen; hun eisch werd door een vonnis van het keizerlijk hof uit 1672, bevestigd.

In onzen omtrek woonden Schwartsenbergen te Struver onder Heerlen en bezaten goederen te Strucht, Beek, Schinveld, Voerendael, Heerlen, Margraten, Aken en Raeren bij Eupen. Het eerste lid dezer familie, dat wij aantroffen was zekere N. van Schwartsenberg, drossaard des lands van Valkenburg, die in 1492 in naam van Adriaan van Gavere met de heerlijkheid Elsloo beleend werd.

Jan van Schwartsenberg, dien wij hierboven als leenman vermelden, was gehuwd met Elisabeth van Benserade, dochter van Jan van Benserade, schepen te Aken. Deze

vrouw bracht hem ten huwelijk de halve hoef Pricken-scheit, de halve hoef Crawinckel, den hof Roesch en de Benseraadsche goederen te Hoogland onder Margraten.

N° 2. Melchior van Schwartsenberg, die hier als leenman voorkomt, was gouverneur of militaire commandant der stad Maastricht gedurende het bekend beleg dier stad door den prins van Parma in 1579. In den laatsten storm, die de verovering der stad vooraf ging, verloor hij met lans in de hand vechtende, het leven. Men heeft wel eens verhaalt dat hij niet zou gesneuveld zijn, maar dat hij vermomd en als kok gekleed, de stad had verlaten. Zulks wordt evenwel door het verhaal zijner eigen vrouw tegengesproken, die aan Parma verzekerde, dat zijn lijk in de verwarring niet erkend zijnde met de overigen in de Maas werd geworpen. Overigens werd hij later niet meer teruggevonden en in 1580 komen het huis Struyver en zijne leengoederen te Schinveld in andere handen. Zie Strada, *De bello Belgico*, Boek XIII en *Publ. etc. du Limb.* XIII, p. 392.

N° 3. »In het jaer 1785 is aengebracht door heer Jacob Breuls het huys de *Struyver* met den hof, den mesthoff, coolhof en landeryen, in eene massa gelegen op den *Esschen*, reingenoten ter eenre zyde het leen ten Esschen, de hoff der Berg en ten andere de goederen van den hoff *Den Vrank* en het leen van *Euskensberg*, voorhoofd de weg van Heerlen naer Hoensbroeck, het andere voorhoofd de Geleenbeek". Rijksarch. in Limb.

N° 4. Deze hoef behoort nu aan de familie Van Aken te Maastricht, namelijk eene helft aan Jules Van Aken, advokaat te Brussel en de andere aan Maria Augustina Van Aken gehuwd met den heer Alphons Bruls, wonende te Terhoven.

[II.] De Hoef Berssen of Beersdal

gelegen in den Coninxbeemd, was ook een leen van Schinnen en werd verheven te Valkenburg :

1381 door Mathijs van Bernsberg, als opvolger van Marcellis onder de Linden. »Mathys van Bernsbergh (is »man van) den hoff die Zielis was onder die Lynde.

»Item (is) momber van Joufvr. Beelen van den Ansteel" (1).

1557 den 21 Februari, door Hendrik van der Hagen.

1564 op St. Andriesdag, door Claes Jongen voor zich en de zijne. Daarna door J[r] Jan van Swartsenborch.

1642 den 20 September, door Adriaan de Groot, heer van Strucht.

Staatsch leenhof.

1680 door Gaspar von Driesch tot Patteren.

1733 door Frans Arnold von Neuman te Dusseldorf.

1769 door Elisabeth von Neuman te Aken.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Deze hoeve vormde twee afzonderlijke leenen, waarvan een hier en het ander hierna onder N° XXXV omschreven wordt. In de buurt dezer hoeve lag de kluis van Koningsbeemd. In 1527 werd »Thys aen die Cluyse" van Beerssen voor manslag vervolgt.

N° 2. Anna van Schwartsenberg, dochter van Maximiliaan van Schwartsenberg te Struyver en van Dorothea van Schwartsenberg te Kalkofen bij Aken, huwde met Johan Wilhelm van Broich tot Pattern en Durwijs. Deze leefde 1654 en 1676.

Von Fürth, Beiträge und Material II p. 2.

(1) Reg. van Chevel N° 37.

(2) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 22 en 23.

N° 3. Den 26 November 1680 verkochten J^r Gaspar van Broich van Patteren heer tot Durweis, gehuwd met Maria Adenau en Jan Adam Dederik van Gressenich tot Edelbach, als man en momber zijner vrouw Joanna Gertrudis van Broich van Patteren, den hof Beersdel te Koninxbeemd, aan Philip Gentis koopman te Aken.

Rijksarchief in Limb.

N° 4. 1733 den 23 Juli nam Frans Arnold Neuman, raadsheer van den Paltsgraaf van Neuborg, bij Leonard de Hayme bankier te Luik eene rente van 400 br. gulden ten laste van zijn goed Beersdael te Coninxbeemd. Getuige dezer akte was heer Martinus Meers pastoor te Voerendael en landdeken van Valkenburg. Rijksarch. in Limb.

N° 5. Den 2 December 1744 werd de hoeve Beersdal met huis, hof en landerijen, toebehoorende aan de weduwe van den baron de Neuman publiek geveild en aangekocht voor 25400 gulden brab. door de gebroeders Jean Martin de Hayme en Laurent Joseph de Hayme, kanunniken te Maastricht. Rijksarchief in Limb.

N° 6. Den 19 October 1745 gaf de Dusseldorfer stadsscholtis von Reiner, als voogd der kinderen van den raadsheer von Neuman, last om de hoeve Beersdal *jure retractus* terug te koopen. Rijksarch. in Limb.

N° 7. Bij akte van 1769 den 25 Augustus verklaart de freule Maria Elisabeth von Neuman te Aken dat zij 3000 gulden brab. schuldig is aan Nicolaas Peters en diens vrouw Barbara Konen. Zij verbindt daarvoor hare pachthoef Beersen, bij Ter-Worm, onder Heerlen, zijnde Schinnener leen. Rijksarch. in Limb.

N° 8. De hoef Beersdal of Beerselt is nu eigendom van den heer Gabriel Beckers, burgemeester te Schinveld, die tevens eigenaar is van het huis Heijenhoven aldaar.

[III.] De Hoef Wildenbroeck of Rousch,

groot omtrent 30 of 40 bunders was met al zijne gerechtigheden en toebehoor een Wickraeder leen, hetwelk te Valkenburg verheven werd:

1381 door Reiner van den Esschen.

1389 den 1 Augustus, door Reiner van den Nieuwenborch (1).

1537 door Johan van Benzenraedt en na diens dood,

1548 in Juni, door J[r] Jan van Swartsenberg als man en momber van juffr. Elisabeth van Benserade en na diens dood,

1571 door Willem van Swartzenberch en na diens dood door Jan van Swartzenberch en

1642 den 10 Juni, door J[r] Jan Willem van Swartzenberch, drossaard te Wittem.

Staatsch leenhof.

1734 den 8 April, door den heer Veugen van Maastricht.

1768 den 30 November, door J. G. Veugen licentiaat in de rechten.

Aanteekeningen.

N° 1. Den 14 Maart 1730 verklaart Philip Willem Veugen J. U. L. te Maastricht, dat zijn zwager wijlen Jan Leuffkens ontvanger des lands van Valkenburg, keizerlijk aandeel, in 1722 bij den kanunnik van den Biesen had genegotieerd 3000 gulden ten laste der hoeve Willebroeck of Rousch. Rijksarch. in Limb.

N° 2. Bij akte van 23 Maart 1791 verklaarde Elisabeth Veugen en hare zwagerin Maria Helena Barbara Lousbergs weduwe van Servatius Ludovicus Veugen in leven schout

(1) Zie Reg. Dobb. Wickr. leen n° 53.

van Vleytingen en Hees, dat haar vader en schoonvader P. G. Veugen haar bij akte van 6 December 1751 heeft gelaten het bezit van de hoeve Rousch. De vrouw Lousbergs verkoopt hare helft in deze hoef, die toen 50 bunder groot was, voor de som van 21000 gulden brab.

Rijksarch. in Limb.

N° 3. De pachthoeve de Rousch is in bezit der familie Nijpels te Maastricht. Theodoor Nijpels boekdrukker te Maastricht was eigenaar in 1827; hem volgde zijn zoon wijlen de heer Charles Nijpels advokaat te Brussel.

[IV.] De Hoef de Kaekert,

onder Schaesberg, was voor de èene helft een leen van Montjoie en voor de andere een Wickraeder leen en werd in deze laatste hoedanigheid te Valkenburg verheven:

1381 of daaromtrent, door Johan Schaesberg. »Johan Schadebroich VI boenre lants, XVI cappuynen gelegen in Gheen Scheyt" (1).

1455 den 12 Maart, door Frederik van Schaesberg en na diens dood,

1472 den 23 November, door Hubrecht van Patten als momber en voorganger der onmundige kinderen van Frederik voors.

1537 door Joris van Schaesberg en na diens dood,

1571 of daaromtrent, door Jr Jan van Schaesborch en na diens dood,

1606 den 20 September, door Frederik van Schaesborch, te Schaesberg, die hetzelve had aangekocht uit handen van Jr Michael van Schaesberg tot Strijthaegen en na zijn dood,

1633 den 2 December, door Jan Frederik van Schaesberg, heer te Schaesberg.

(1) Wickr. leen n° 17.

Staatsch leenhof.

1671 den 11 Mei, door Willem Swarts voor Isabella Margaretha barones van Bernsau vrijvrouw te Schaesberg.

1697 den 1 Juli, door Willem Dortants scholtis te Schaesberg voor Frederik Sigismond baron van Schaesberg en Hardenberg.

1733 den 14 November, door den heer Rasquin in naam van Johan Willem graaf van Schaesberg.

1769 den 24 April, verheven door Peter Horstmans in naam van Joseph graaf van Schaesberg heer tot Schaesberg, ridder der Duitsche Orde, groot baljuw van Beijenberg en Barmen, na dood van Jan Willem graaf van Schaesberg, kanselier der hertogdommen Gulik en Berg.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. »Joris van Schaesberg hylt toe leene ende hayt ontfangen alsulck leenguet des hoeffs erffs ind guet genant der *Kakert* in der bancke van *Herlen* gelegen, ind derselven hoff inde guet is twee leenen gehoorende eyndeyls tot Valkenborch ind dat ander Monjouwer, int jaer XV^{c} ind XXXVij. Item eyn leenguet genant der hof int *Leene*, uytgescheyden eyne gewande aenhaldende omtrent XXiiij buynre ackerlant, dy leenruerig syn aen den Here van Schynnen ende dat ander ist aenhaldende omtrent soe in weyden, bembden, ackerlant ind bosschen alhyr gehorende tsestich buynre". Rijksarch. in Limb.

N° 2. De hoef Kaekert behoort nog heden aan de grafelijke familie van Schaesberg te Krickenbeck.

[V.] Huis en hof te Strijthagen

met aanklevende landerijen, beemden, weiden en andere gerecbtigheden vormden een Wickraederleen, hetwelk bij de mankamer van Valkenburg te leen ontvangen werd :

1387 op den feestdag van St. Margreet, door Nijt van Birgelen. »Nyt van Birgelen hait ontfangen den hoff te »Strythagen mit synen toebehoore des dinsdaeghs na St. »Margrieten daghe, overmits Kolen van Heern ende Wil- »lem van den Hazelhouten als mannen te Valkenborch. »A° LXXXI" (1).

1386 door Johan zoon van Keris Jodencop van Strijthagen: »Johan Keris son Jodencops (is man) van den hove »zo Strythagen mit XLIII boenre. Item derselve (is man »van) XXXVII boenre soe nat soe drogen gelegen zo Strijt- »hagen" (2).

1455 den 5 Juli, door Stas van Kosselaer.

1537 door Jr Willem van Schaesberch.

1589 den 18 Maart, door Jr Michiel van Schaesberch na dood zijns vaders Willem voors. en daarna door Jr Willem van Schaesberg na dood van zijn vader Michiel voors.

1631 den 18 Augustus, door Peter Dortant in naam van juffr. Catharina van Elderborn weduwe van Jr Willem van Schaesberg en van haren oudsten zoon Michiel van Schaesberg.

Staatsch leenhof.

1714 door Mathias von Clotz in huwelijk met Barbara Deltour.

1734 den 8 April, door den heer Collenbach als geconstitueerde der eigenaars.

1775 den 18 December, door Frans baron von Collenbach, ook in naam van juffrouw Anna Brigitta von Clotz.

1791 den 7 Mei, door Karel Loth. de Limpens, schout te Hoensbroeck voor Frans Willem baron von Collenbach, syndicus der Staten van het hertogdom Gulik.

---

(1) Reg. Dobb. n° 156.
(2) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 31 en 32.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Een der door ons geraadpleegde denombrementen gewaagt van beleeningen gedaan in 1380 door Mathijs van Bernsberg, in 1386 door Nyt van Birgelen in 1455 door Stas van Cosselaer. Ons dunkt dat dit eene vergissing is.

N° 2. Den 4 Juni 1625 bekent Jr Willem van Schaesberg tot Strijthagen, dat hij heeft terugontvangen 400 rijksdaalders die Margaretha von Grijn weduwe Ellerborn, bij hem had opgenomen. Rijksarch. in Limb.

N° 3. 1668 den 27 November bekennen Michaël van Schaesberg heer tot Strijthagen, Catharina van Ellerborn weduwe van Schaesberg en Agnes van Schaesberg moeder en zuster van Michaël voornoemd, schuldig te zijn de som van 1000 patacons aan Daniël Burette, heer van Oene.

Rijksarch. in Limb.

N° 4. Odilia von Clotz te Strijthagen huwde met Charles Gaspar Limpens, zoon van Daniël, geboren te Simpelveld in 1673, raadsheer bij het hof van Brussel, overleden in 1723.

N° 5. De heer von Clotz tot Strijthagen, kamerheer van den keurvorst van den Palts te Dusseldorf, koopt den 8 November 1749 van zekeren J. Sassen de helft van eene kolenmijn, gelegen in den bosch van Neukirchen.

Rijksarch. in Limb.

N° 6. Bij akte van 4 April 1791 verklaart Arnold Daniels, pastoor te Schaesberg, dat hij ingevolge volmacht hem verstrekt door Frans Gabriel baron van Collenbach te Strijthagen, heeft opgenomen bij pater Hyacinth Zelis, prior der Preekheeren te Sittard de som van 1500 rijksdaalders ten laste van huis en hof te Strijthagen.

Rijksarch. in Limb.

N° 7. Frans Gabriël Cornelius von Collenbach (geb. 1746 gest. 1830) staatsraad van den keurvorst van den Palts huwde in 1764 met Maria Theresia von Clotz tot Strijthagen, dochter van Johan Berthold von Clotz hofraad van den keurvorst van den Paltz, ambtman te Winnendael en van Maria Theresia Dormans.

N° 8. Zie hier een denombrement der leengoederen van Strijthagen, op last der Staatsche regeering opgemaakt. »De heer baron van Collenbach brengt aan 1780 als stok, het kasteel en voorhof van Strijthagen, staande dit huis aan of in de limieten der bank van Heerlen en stootende ten oosten aan de bank van Kerkrade. De goederen liggen in een stuk en beginnen aan de *Meulenbach*, 160 passen onder den molen en gaan genoeg linea recta van het oost naar het west op de baan, voor rijgenoot hebbende ten noorden het leen *Rouwenhof* of *Alstorperleen*. Ten westen wordt dit leen begrenst door de straat genaamd de baan, die het hollandsch gebied afscheidt, ten zuiden de goederen van *Overstrijthagen* genaamd den Oversten hof. Dit leen werd aangekocht door de familie von Clotz omtrent 1690. Daarbij behoort het molenrecht der molen, noordoost beneden het huis en vijver liggende, het recht eener cijnskaarte en dat van jacht. Het had in oude tijden, toen het was in de familiën van Strijthagen-Jodenkop en Schaesberg, ook recht van zitting op den landdag der edelen uit het land van Valkenburg". Rijksarch in Limb.

N° 9. Het kasteel en de goederen van Strijthagen kwamen in het begin dezer eeuw, door koop, in bezit van Peter Joseph baron von Lommessem, die er omstreeks het jaar 1850 kinderloos overleed. De tegenwoordige eigenaar, bij erfenis, is baron Georges Antoine Marie Hubert de Rosen, die er met zijne woning gevestigd is.

[VI.] De Hoef ter Veurdt,

gelegen onder Voerendael, beneden Klimmen, was met zijne landerijen, beemden, weiden en gerechtigheden een groot leen van den huize van Valkenburg en werd verheven:

1381 door Winand van Spaubeke als bezitter van 20 bunder lands aldaar. »Wynant van Spaubecke (is man van) »XX boenre lants (tot) Vurde, dit heeft Gerard van Cor- »tenbach" (1).

1386 of daaromtrent, door Johan zoon van Koenraad van Haren. »Johan Koenen son van Haeren (is man van) »den hoff Ter Vurde mit II cleynen hoven. Item derselve »(bezit) I leen van V boenre gelegen opten Berch dat bri- »tuckartz was" (2).

1400 of daaromtrent, door Hendrik van Kerckhem. »Hein- »rich van Krichhem (is man van) den hoff ter Vurde mit »III cleyne hoyven" (3).

1537 door Jan van Strijthagen.

1597 den 19 Juni, door Jr Lambrecht van Repen als man en momber van Margaretha van Cortenbach en uit krachte van een testament gemaakt door wijlen vrouw Anna van Strijthagen en na zijn dood,

1619 den 16 December, door Jr Richard van Repen.

Staatsch leenhof.

1687 door Bertram Willem baron van Cortenbach.

1775 den 22 November, door Leonard Meijers.

Aanteekeningen.

No 1. Den 30 Juni 1687 verklaart Bertram Willem baron van Cortenbach, kamerheer van den prins van Luik

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen no 42.
(2) Reg. Dobb. Wickr. leen no 25.
(3) Reg. Dobb. Wickr. leen no 17.

ontvangen te hebben van Gerard Drolenvaux koopman te Maastricht de som van 4000 rijksdaalders ten laste zijner hoeve Ter-Veurdt, onder Voerendaal, die hij hem in pandschap geeft.

N° 2. Over de oudste eigenaars van de hoeve ter Veurdt zie Publ. etc. du Limb. XVII p. 166—169 en hierboven de aanteekeningen op de hoeve ter Eysden onder Geleen.

Het leengoed *Ter Veurt* langs den landweg van Valkenburg naar Heerlen, naast de beek gelegen, is nu onder de buurlieden verdeeld. Eigenaars zijn Hennen, Habets en Drummen.

Van de pachthoeve zijn nu drie woningen gemaakt.

[VII.] Chorushof.

ook genoemd het Heydenhofke, op den Varenbuchel, aan de Heerlerheide gelegen, was een groot leen van Wickraed en werd te Valkenburg verheven:

1381 door de weduwe van Johan Corus. »Johan Corus »wyff hait eyn leen ontfangen. Johan Eynelf as eyn mom»ber" (1).

1410 op St. Nicolaas avond, door juffr. Jutta Corus. »Op die selve tyt (int jaer MCCCC ende X op Sinter Claes »avont) ontfinck Jouffr. Jutte Korus mit hooren momber »Wilmken Kaldenborne, alsulcke guet ende leen, als Johan »Korus in leen hielde van Wicrode, overmits mannen Ar»nolt van Bensenroide ende Gerit van Kaldenborne" (2).

1439 door Keris van Rodenbroeck. »Karys van Roeden»broeck hait ontfangen alsulcken leen als dae syn vader »uut gestorven was" (3).

(1) Reg. Dobb. Wickr. leenen n° 28.
(2) Idem n° 63.
(3) Leenreg. van Chevel, n° 5.

1534 door heer Konraad van Gaveren, heer tot Elslo, na dood van Caris van Rodenbroeck. »J[r] Conraet van Ga»veren, heer tot Elsloe, heeft ontfangen, overmits Jan van »Strijthagen als stathelder, Willem van Ghoer ende Hen»drik Coex mannen van leen, den hoff van der Heyden, »daer Karys van Roedenbroeck, voigt tot Sittart uitgestor»ven is".

1535 door Johan Caris van Lontzen, na den dood van Caris of Carsilius van Rodenbroeck.

1548 den 2 November, door Andries van Lôntzen na den dood van zijn vader Jan van Lontsen.

1554 den 9 September, door Bartel Bensberch na dood van Jan Lonsen.

1567 den 2 November, door Dirk van Lonsen voor hem en zijne consoorten en daarna door Werner Huyn, heer van Amstenraed.

1580 den 6 Mei, door Werner Huyn van Amstenraed, bastard, door cessie van zijnen vader Werner voors.

1620 den 12 September, door J[r] Godenoel Lamboy tot Croonendael, na dood van J[r] Werner Huyn heer tot Brusthem.

1631 den 17 October, door J[r] Werner van Amstenraed.

1631 den 18 October, door J[r] Arnold Huyn van Amstenraed, ritmeester.

Staatsch leenhof.

1769 den 27 Januari, door den heer Lansmans, in naam van Conraad Philip Balthasar baron Van der Heyden de Blisia, kanunnik der domkerk te Luik en aartsdiaken van Brabant.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. De naam Chorushof ontving deze hoeve van de Akensche familie van Chorus die den bouwer van het

Munsterkoor en van het raadhuis aldaar onder hare voornaamste leden telt.

N° 2. Carsilius of Keris van Rodenbroeck, die in 1439 beleend werd, was wellicht een zoon van Gielis van Rodenbroeck, die volgens het Register van Dobbelsteyn omstreeks 1381 met de hoeve van Caldenborn beleend werd. In de archieven van Sittard komt een andere Keris van Rodenbroek voor, die 1509—1527 voogd dier stad was en ook met Chorushof beleend werd. Deze laatste was wellicht een zoon van den ouden Keris.

N° 3. Wij lezen in een denombrement des jaars 1539. »Johan Karis van Lonsen is man van leen van eyn hoeff, gelegen in der banck van Herloe aenhaldende omtrent dry en dartich buynre soe lant, heyde inde bossche inde daerby vyff buynre weyden". Rijksarch. in Limb.

N° 4. Den 17 October 1631 verkocht Jr Dederik Vonck van Stockelaer, uit het kindsgedeelte zijner vrouw Agnes van Amstenrade, haar aandeel in den Keeris- of Heytshof, tusschen Nieuwenhagen en Schrijversheide, gelegen. De aankooper was haar broeder Arnold Huyn van Amstenrade, kapitein en ritmeester, in dienst der katholieke Liga, die er 500 daalders aan bestede. Rijksarch. in Limb.

N° 5. In 1636 woonde op de Chorushof de kapitein Arnold Huyn van Amstenrade.

N° 6. Den 4 September 1665 leende Gerard van Dieden-Malateste echtgenoot van Clara Anna Huyn van Amstenrade, heer van Heurwenen, bij den peymeester Johan Vorsterman te Maastricht, de som van 14300 patacons (70200 gulden) tot inkoop der heerlijkheid en bank van Walhorne. Malateste verobligeerde daarvoor zijn huis te Maastricht in de Witmakerstraat genaamd de poort van Sclessin, het adellijk huis en goed Corisberg onder Heerlen, groot 60 bunders enz. Rijksarch. in Limb.

N° 7. Den 30 Maart 1785 verpachtte de freule barones Van der Heyden de Blisia haren hof Corisbergh of Huytshoefken aan Jan Systermans getrouwd met Maria Anna Camps, voor de som van 1000 gulden brab. 's jaars met St. Andries te betalen. Rijksarch. in Limb.

N° 8. De hoeve Chorushof behoorde sedert het begin dezer eeuw aan wijlen Balthasar Sijstermans die den 15 Maart 1862, in den ouderdom van 88 jaren op Chorushof overleden is. De hoeve is nu in bezit zijner kinderen.

[VIII.] De Hoef Prickenis of klein Geitsbach,

groot zijnde 58 bunder, was een Wickrader leen en werd te Valkenburg verheven: (1)

1381 of daaromtrent, door Konraad Prick. »Koen Pryck »(is man van) V cleyne hoeven gelegen zo Geysbach, so »naet soe droegen ende IIII man leen" (2).

1411 des Woensdags na St. Andries, werden vier bunders land gelegen te Geisbach verheven door Johan zoon van Alexander Op den Berch. »In den jaere MCCCC ende »XI des goensdaechs nae sinte Andriesdach ontfinc Johan »Sanders soen opten berch, nae doode Sanders syns vaders, »eyn leen (van) omtrent IIII boenre, overmitz mannen Hans »Poytrode ende Hencken van Coelmont" (3).

1418 in Augustus, werden deze vier bunder verheven door Johan Moemelman. »Johan Moemelman hait ontfangen »Zanders guet op ten berch, dat gelegen is te Geisbach, »overmitz mannen van Wicrode Johan van Coelmont ende »Johan Poetrode als leenmannen van Wycroide, in den

(1) Het register heeft verheven eertijds door Herman Muylken, 1489 den 1 Augustus door Reiner van de Nieuweborch enz.

(2) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 22.

(3) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 57.

»jaere ons Heeren MCCCC ende XVIII op sondach nae Sint Laurencii" (1).

1537 door Aert van Hoegsteden en na diens overlijden,

1544 den 4 Mei, door Lambert van Bentzenraedt.

1558 den 6 Maart, na Lambert's dood, door Aert van Bentzenraedt.

1559 den 16 November, door Jan van Bentzenraedt wijlen Aert's broeder.

1571 door Lambert van Bentzenraedt.

1615 den 7 April, door Jan Spies heer tot Schweinheim en Erensteyn als man en momber van Anna Hoen van Hoensbroeck en na diens dood,

1639 den 8 Juni, door Hilger Heuts als voorganger van juffr. Anna Spies gelegitimeerde dochter van Jr Daniël Spies. Hilger was gevolmachtigd door Anna Hoen van Hoensbroeck.

1645 den 14 Juli, door Gerard Ubachs na dood van Hilger Heuts, in naam van de weduwe Spies en hare dochter Anna.

1645 den 9 December, na dood van Gerard Ubachs door Jan Heuts in naam van Anna Spies en Anna Hoen van den Broeck.

Staatsch leenhof.

1734 den 8 April, door Jan Jacob Heldevier.

1778 den 13 Januari, door Hubert Goffin als hebbende deze hoeve gekocht van den heer kapelaan de Selve te Bronshem.

AANTEEKENINGEN.

No 1. Uit eene der hoeven te Geisbach waren geboortig Pater Johan van Geisbach geboren in 1396 en overste van St. Agnetenklooster te Maaseyck en diens zuster Ida

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen no 59.

van Geisbach non aldaar; verder Tilman van Geisbach overste der kloosters van het gemeenzaam leven te Maeseyck in 1445 en te Venlo in het volgend jaar en Beatrix van Geisbach non te Venlo.

Publ. etc. du Limb. VI p. 392.

N° 2. Den 10 Januari 1660 leende Frans Ernest van Alster te Kerkhem, in huwelijk met Anna Spies von Bullesheim, op zijne hoeve Prickenis de som van 2500 patacons bij Johan Burette koopman te Maastricht.

Rijksarch. in Limb.

N° 3. Bij akte van 4 Augustus 1768 werd door de erven van Jan Willem Heldevier voogd des lands van Overmaas de hoef Prickenis met woning, vijvers, beemden en landerijen groot 60 bunders publiek verkocht voor 20,500 gulden brab. De aankooper was Lotharius de Hesselle, wonende te Ulestraten en aldaar gehuwd met Anna Catharina Swelsen. Om deze som te betalen namen deze echtelieden een kapitaal ten hunnen laste van 5500 daalders bij de Carthuizers van Vogelenzang bij Gulik.

Rijksarch. in Limb.

N° 4. Bij akte van 10 Juli 1769 werd de hoeve Prickenis *jure retractûs* weder teruggekocht door Jan Antoon Christiaan De Salve de Bruneton, kapitein van het regiment Douglas in Staatschen dienst, met consent zijner huisvrouw Arnolda Elisabeth Heldevier. De koopsom was 24550 gulden en de koop geschiedde op naam van De Salve's oudste dochtertje Joanna Charlotte. Rijksarch. in Limb.

N° 5. Bij akte van 30 Maart 1781 bekende Hubert van Loon, te Luik, ontvangen te hebben van Hubert Goffin tegenwoordigen eigenaar van het goed Prickenis de som van 22000 gulden brab. dienende tot blussching der schulden staande ten laste van voormeld huis.

Rijksarch. in Limb.

Nº 6. De landhoeve Prickenis behoort nu aan de familie Starren te Maastricht.

[IX.] De Hoef te Winthagen,

ook genoemd Heilger-Heuts-leen, groot zijnde in akkerland, weiden en bosschen omtrent 52 bunders, was een Wickrader leen en werd te Valkenburg verheven:

1386 door Lambert, zoon van heer Lambert van Hunsdorp. »Lemken Hrn Lambrecht, soen van Hunsdorpe (is) »man van den hove te Winthagen mit IIII hoeven lants" (1). Omtrent dienzelfden tijd bezat Aleit van Bunde, te Winthagen zeven bunders leengoed.

1447 in Augustus, door Willem van Berge voor zich en voor Reyner van Hulsberg. »Den iersten Donrestachs in »den Oechst, hait ontfangen Willem van Berge in behoeff »syns ende Reyner's van Hulsberge alsulcken erfguede als »vrouwe Nees van Berge ende heer Jan van Hulsberg »wylne yre erkregen hadde in den hove zo Wynthagen. »Actum aº XLVII" (2).

1448 den 8 Januari, door Winand van Cortenbach, als opvolger van Arnold van den Driesschen. »Wynant van »Cortenbach hait ontfangen den hoff te Wynthagen by »Kongeroide gelegen, die Arnt van den Dryessche ontfan»gen hadde, Wicroder leen, ende XVI mudden rogge, XVI »mudde even Eyxe mate erfpacht daerop gegolden, die »Arnt daerop hadde. Also is verdadingt om beyde der ver»anderinge wille, dat he XII rynsgulden geven soelde. »Actum VIII Januarii Aº XLVIII. Daerby waren Lamb. van »den Dryesschen stathelder, Johan de Cortenbach, drossart, »ende Jan Meenx Rentner as mannen van Valkenborch" (3).

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen nº 47.
(2) Reg. van Chevel nº 57.
(3) Reg. van Chevel nº 43.

1549 door Lemmen van Winthagen.

1563 den 17 September, door Klaas van Winthagen na dood zijns vaders Lemmen.

1565 den 2 Juli, door Heilger Heuts na dood van Klaas van Winthagen.

1601 den 3 Juli, door Lemmen Heuts voor hem en zijne deelgenooten.

1633 den 22 Januari, door Dirk Heuts.

Staatsch leenhof.

1733 den 17 Februari, door Jan Cuypers.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Den 5 December 1626 verklaart J^r Johan van Dammerscheid, zoon van wijlen J^r Leonard van Dammerscheid, dat hij gekocht heeft van Hein Muyrers eene rente van 25 gulden voor eene som van 400 gulden. Hein Muyres verpandt daar voor zijne goederen gelegen onder Heiliger Heuts leen of Winthagen. Rijksarch. in Limb.

N° 2. Den 18 Juli 1634 kocht J^r Peter van Dammerscheid, in huwelijk met Maria Schauwen te Voerendael, een huis en eenig land te Winthagen behoorende onder Heiliger Heuts leen, voor 500 gulden van de kinderen der weduwe Griet Meuris. Rijksarch. in Limb.

N° 3. Den 20 Augustus 1742 nam Jan Pieter Stevens pachter van den hof Beersdal, in huwelijk met Maria Christina Dautsenberg, een kapitaal op van 330 rijksdaalders 1200 gulden brab. Maastrichter cours, bij juffrouw Ernestina Elisabeth van Zoutelande te Maastricht, daarvoor in pand stellende zijn huis en erf te Winthagen met zijne landerijen in de *Karrestraat*, op Calmonderberg, in de Crommedel en eene weide in de Lammerdel.

Rijksarch. in Limb.

N° 4. 1760 den 3 December verkocht Joannes Peters in huwelijk met Anna Wildershoven aan Willem Habets, getrouwd met Maria Boumans, eenige perceelen uit het Heiliger Heutsleen. Rijksarch. in Limb.

[X.] De Hoef In het Leen

onder Schaasberg groot 60 bunders, waarvan 24 bunders te leen gehooren aan het huis Schinnen, was een Wickrader leen, hetwelk te Valkenburg verheven werd :

1385 door Konraad heer van Schaesberg. »Hr Coenrart »van Schasberch (is man van) XIII malder pachts zo Kun»geroide, die heet nu Her Dierich van Berghen genomen »mit synen wyve. Item derselve guet dat myt lene, mit »VI marc te vergergeweden" (1).

1453 den 12 Maart, door Frederik van Schaesberg.

1472 den 23 November, door Hubrecht van Patten, als momber en voorganger van het onmundige kind van wijlen Frederik van Schaesberg.

1537 door Joris van Schaesberg en na diens dood,

1571 door Jr Jan van Schaesberg.

1581 den 20 April, door Jr Frederik van Schaesberg na dood zijns vaders Jan voors.

1619 den 2 December, door Jan Frederik van Schaesberg.

Staatsch leenhof.

1671 den 11 Mei, door Willem Swarts voor Isabella Margaretha barones von Bernsau vrijvrouw te Schaesberg.

1697 den 1 Juli, door Willem Dortans scholtis te Schaasberg voor den baron Frans Sigismond van Schaesberg en Hardenberg.

1733 den 14 November, door den heer Rasquin uit naam van Johan Willem graaf van Schaesberg.

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 3 en 4.

1769 den 24 April, door Joseph graaf van Schaesberg, ridder der duitsche orde.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. De hoef In het Leen is nog heden in bezit van den graaf van Schaesberg.

[XI.] De Hoef te Overstrijthagen,

gelegen in de buurt van Strijthagen, groot zijnde in weiden en akkerland 75 bunders was met al hare voorrechten een Wickrader leen, hetwelk in bezit was der familie Crop (van Liskirchen) en verheven werd:

1381 of daaromtrent, door juffrouw van Opheim voor een gedeelte: »Die Jouffr. van Opheim den hoft de Peter Crops was, zo Strythagen gelegen, mit XXX boenre lants" (1).

1381 of daaromtrent, door Hencken Krop voor een ander gedeelte: »Hencken Krop (is man van) XXV boenre »gelegen te Strythagen" (2).

1391 des Zaterdags na St. Walburga, door Palm van den Hove momber van Jutta dochter van Hencken Crop. »Palme van den Hove ontfinc as momber Jutkens Hencken »Crops dochter, alsullich leen als Crop haldende was. A° »XIIIc ende XCI des Saterdachts nae Sinte Walburghs »dach" (3).

1449 door Johan Cappe of Tappe. »Der Sondach XIII »A° XLIX hait ontfangen Jan Cappe den oversten hoff zo »Strythage, soe wie he gelegen is, overmitz Lamb. van »den Dryessche stadhelder, W. van Scaetsberg, Jan Eyck»holt as mannen et ego Rentner" (4).

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 34. (2) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 36.
(3) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 61. (4) Reg. van Chevel n° 58.

1537 door Jan van Strijthagen en na diens dood,

1554 den 5 September, door Jan van Emstenraadt.

1567 den 19 October, door Winand van Emstenraadt, heer van Meer.

1624 den 22 Maart, door Wolter van Borveroet scholtis der heerlijkheid Meer voor heer Hans Adolph van Imstenraadt, heer tot Mheer, na dood zijns vaders.

Staatsch leenhof.

1744 den 8 April, door B. de Pré scholtis te Mheer voor Frans Karel baron de Loe, domheer te Munster.

AANTEEKENINGEN.

De hoef Overstrijthagen gelegen naast het kasteel van Strijthagen, onder Schaesberg is nu eigendom van Maria Anna Erens rentenierster te Heerlen.

[XII.] Huis en Hoef Imstenraadt

boven Heerlen gelegen, groot in akkerland, beemden en bosschen 34½ bunder was een Wickrader leen hetwelk te Valkenburg verheven werd:

1359 door Konraad van Eychorn.

1386 of daaromtrent, door Steven Driesch (Schavedriesch?) zoon van Johan van Imstenraadt. »Steven Dries»sche (Schavedriesche?) Johan's son van Emsenrode, hait »ontfangen (overmitz) H^r^ Claes Hoen Ritter ende Arnold »van Bentsenroide den hoff zo Emsenroide mit XXXVI »boenre. Item derselve (is man van) dat guet zo Soroit, »dat Yngrams van Sursen was" (1).

1537 door Jan van Imstenraadt voogd tot Mheer.

1546 den 17 December, door Willem van den Hoefve

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 26 en 27.

voor Agnes van Willich na dood van Emund van Hochkircken.

1567 den 19 October, door Winand van Imstenraadt heer te Mheer.

1629 den 22 Maart, door Walter Boverot scholtis te Mheer voor Hans Adolph van Imstenraadt, heer te Mheer na dood zijns vaders.

Staatsch leenhof.

1774 den 8 April, door B. de Prez scholtis te Mheer voor Frans Charles baron de Loe domheer te Munster.

Aanteekeningen.

N° 1. Een denombrement des jaars 1539 luidt als volgt: »Johan van Emstenrade voecht van Meyr etc. is man van leene van den ganssen alyngen hoff tot *Emstenraede* myt allen synen toebehoer, nae inhalt allet ander leenbouck etc., als eyn Wyckrotsleen, werd synde omtrent LXXX mudden roggen. Boven den vurschr. huys noch eyn leen genant Eysdere bussche gelegen by Morsent tsamen viij bunre wert synde dry mudden spelte.

Rijksarch. in Limb.

N° 2. Deze hoeve werd later in twee deelen gesplitst waarvan het een is gekomen van de vrijheeren van Loe en het ander aan de familie de Rohe te Elmpt.

N° 3. Den 13 April 1665 werd op last van Adriaan Gustaaf graaf van Vlodorp publiek verkocht het *Heufken* te Klimmen, groot 32 bunder, behoorende aan Adriaan Balthasar van Vlodorp. Dit goed werd aangekocht voor 6000 gulden door Johan Adolf baron van Mheer en Imstenraadt.

N° 4. Bij akte van 14 Januari 1727 verklaart Emond Frans baron de Rohe, heer te Elmpt, ingevolge volmacht hem verleend den 15 Januari 1701 door zijne vrouw Anna

Christina von Ketteler, ontvangen te hebben uit handen van den luitenant-kolonel Jean Jacques Heldevier de som van 500 rijksdaalders ten laste zijner hoeve te Imstenraadt, met weiden en landerijen.

Den 5 November 1728 werd de hof van Imstenraadt-Rhoe publiek geveild en aangekocht door J. A. baron de Loe heer tot Wissen en Mheer, die alzoo in bezit kwam der twee hoeven te gelijk. Rijksarch. in Limb.

N° 5. Den 1 Januari 1788 verklaart de baron de Loe te Mheer, dat hij in het huwelijkscontract tusschen zijn zoon Gerard Assuerus Edmond en de gravin Alexandrine Adolphine Josephine von Mervelt, beloofd heeft aan de nieuwgehuwden over te laten het kasteel te Mheer en de aanklevende goederen. In dezen brief bekrachtigen de echtelieden Frans Karel Christoffel Godfried baron de Loe d'Imstenraadt en Alexandrina Maximiliana gravin de Horion deze schenking aan hun zoon gedaan. Voorts schenken zij hem al hunne gronden en goederen gelegen in de drie landen van Overmaas, ingevolge de regels der familie successie voorgeschreven in het testament van wijlen J^r Jan Adolf van Imstenraadt. Rijksarch. in Limb.

N° 6. De hoeve Imstenraadt werd in het begin dezer eeuw door de vrijheerlijke familie de Loe d'Imstenraadt verkocht. Een dezer hoeven behoort nu aan de familie Widdershoven, de andere aan de familie Brouwers.

Quix, Das Ehemaliges Spital zum H. Jacob p. 11.

[XIII.] Huis en Hoef Benserade (1)

groot in akkerland, weiden, beemden, bosch en heiden groot omtrent 80 bunder, is met al zijne dependentiën en

(1) Bensenrade gelegen tusschen Heerlen en Welten.

kleine leenen een Wickrader leen hetwelk te Valkenburg verheven werd:

1381 door Arnold van Benserade die in 1410 voorkomt als leenman van Wickrade. »Arnolt van Bensenroide (is »man van) den hoff tzo Bensenroide" (1). Deze Arnold van Benserade was ook bezitter van eene pachthoef te Bemelen en van verscheide anderen goederen en chinsen welke hij evenwel niet te Wickrade maar te Valkenburg in leen ontving. »Arnolt van Bensenroide is man van III morgen »benents, by Herle gelegen, van IIII vercken ende XIIII »malder even, welge even Lensen kinder van Benseroide »jaerlicx gelden, V malder ende VII vierdel even ende III »vercken mit horen toebehooren. Item aen Metten Rulinx »VII vaet even. Item aen Peter Hermans soen XV vaet »even, ende van Heinrick Wertz wegen I mud even ende »I vercken mit synen toebehooren. Item aen den Huseler »XXIIII vaet even. Item aen Gerartz Sceper de dat moers »lant hait VI vaet even. Item aen Henr. Doerde III Eex»sche mudden even ende eyn vercken mit synen toebehoo»ren. Item eyn benent geheiten des Heren benent" (2).

1443 in Mei, door Arnold van Bensenraedt den jongen. »Arnt van Buynssenrade hait ontfangen den hof zo Buyn»senrode met allen synen toebehooren gelyk Baetze (?) van »Bentzenroide daeruyt gestorven was. Overmitz stathelder »vurs. Johan Heer van Rode (Winandsrade) ende Willem »van den Peerboom en Gerart van Strijthagen as mannen »van Valkenborch, des neesten guedestag vor Servacii in »Meye A° XLIII" (3).

1486 of daaromtrent, door Arnold van Benstenraedt.

1537 door Willem van Rabotrade in naam van zijnen heer Hendrik van Binsfeldt.

(1) Reg. Dobb. Wickraderleenen N° 9. (2) Reg. Dobb. n° 127.
(3) Reg. van Ghevel N° 19.

1577 den 10 December, door J[r] Jan van Binsveldt na dood zijns vaders.

1613 den 26 Juni, door J[r] Frederik van Schaesberg en na diens dood.

1619 den 2 December, door Jan Frederik van Schaesberg, heer tot Schaesbergh.

Staatsch leenhof.

1697 den 1 Juli, door Frederik Sigismond vrijheer van Schaesberg.

1733 den 14 November, door Jan Willem graaf van Schaesberg.

1769 den 29 April, door J. W. Franssen voor August graaf van Schaesberg, Kerpen en Lommershem vrijheer te Nieuwstad, heer te Krickenbeek, Hinsbeck, Leuth, Wankum, Herungen, Gerdingen, Lichtenberg en Gangelt, kamerheer van den keurvorst van den Palts.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Bij akte van 25 Oct. 1754 verklaarde Johan Wilhelm rijksgraaf van Schaesberg, Kerpen en Lommershem, baron tot Nieuwstad, heer van Crickenbek, Gerdingen, Trosdorf, Gangelt, Bentsenrade, Heringen, Wanckum, Mertsenich, Frankenhoven etc. dat hij uit handen van Hendrik Joseph Timus, oppervorstmeester van het hertogdom Limburg ontvangen heeft 4000 rijksdaalders, aan 54 akener mark den daalder gerekend, ten laste van zijnen hof en stokleen Benserade. Rijksarch. in Limb.

N° 2. De hoeve Benserade werd door de Fransche Republiek domein verklaart en den 24 Aug. 1808 door den Prefect van het departement van Nedermaas verkocht aan Frans Joseph Dufay, te Luik. Den 15 Febr. 1817 werd deze hoeve aangekocht door Willem Masset te Luik.

Maria Anna Masset in huwelijk met Auguste Joseph Hubert te Luik verkochten deze hoeve bij akte van 13 Aug. 1840 aan de erfgenamen Stassen-Bursgens, te Schaesberg. De tegenwoordige eigënaar is de heer Ferdinand Van Oppen, ingevolge koopakte van 1 Juni en 2 Nov. 1880.

[XIV.] De Hoef Walkenhousen,

gelegen op ter Straeten in de nabijheid van de hoef van Houfalize onder Heerlen, had 20 bunders uitgestrektheid en was met al hare appendentiën en gerechtigheden een leen van Wickraad, hetwelk bij de mankamer van Valkenburg verheven werd :

1381 door N. Masschereil heer tot Rode (Winandsrade). En eenigen tijd later door Johan zoon van Willem van der Vemeyl. »Johan Willems soen van der Vemeyl (is man van) den hoff toe Husen (mit) XL of X boenre lants" (1),

1440 of daaromtrent, door Konraad van Walkhousen. »Coenraet van Wachoysen hait ontfangen alsulcken leenguet »as daer Jan Roede van Opzinnich van Valkenborch te leen »te houden plach. Dat hergeweide hat der Drossart" (2).

1454 door Gerard van Haen.

1537 door Jr Sander van der Aer en daarna door Godart van Bocholt.

1618 den 11 Mni, door Gillis Blome, in naam van Merten Bocholt na dood zijns vaders Godart voors.

1637 den 27 Juni, door Godart van Bocholt burger en koopman te Aken.

1648 den 12 Augustus, door Johan Boeret.

Staatsch leenhof.

1761 den 3 Juni, door Mathijs Cloot voor Hendrik Quaedvlieg.

(1) Reg. Dobb. n° 127. (2) Reg. van Chevel N° 9.

[XV.] De Hoef Keverbergh,

groot in akkerland, weiden en driesschen 58½ bunder, gelegen te Ubachsberg, was een Wickrader leen, hetwelk te Valkenburg verheven werd:

1381 of daaromtret, door Monich van Keverbergh. »Mo- »nich van Kevenberch (is man van) den Hoff mit III hue- »ven lants" (1).

1448 des Donderdags voor St. Laurens, door Gerard Monich van Keverbergh. »Geryt Monich van Kevenberch »in der tzyt kelner zo Witham ontfinc zo leene, zo Herle, »den Hof zo Kevenberch met allen zynen tzubehoeren ge- »lyc Monich van Kevenberch dene zo halden plach, over- »mitz Lambr. van den Dreyssche stathelder. Daerby waren »as mannen der Herlicheyt Wicrode W. Scaesbergh, J. De »Anstens, Jo. (Meenx) de Rentm^r van Valkenborch ende »Jan Wachen. Des neesten Donrestachs vor S. Laurency- »dach A^o XIIII^c XLVIII" (2).

1537 door Dirk Speckhouwer, zoo voor zich als voor zijne moeder Alijt.

1538 door Peter van den Hove of Sanders na dood van Alijt Speckhouwers voors. zijne zwagerin.

1557 door Hendrik van den Hoefve na dood van Peter voors.

1571 door Willem van den Hoefve.

1613 den 26 Juni, door J^r Frederik van Schaesberg tot Schaesberg en na diens dood,

1619 den 2 December, door Frederik van Schaesberg, heer te Schaesberg.

Staatsch leenhof.

1780 den 6 September, door Jan Gerard Weidenhaupt

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 24.
(2) Reg. van Chevel n° 49.

voor Johan Frederik baron van Bortscheidt tot Bullesheim en Merödgen.

1780 in naam van mevrouw de douarière van Bortscheid, als schoonmoeder der freule von Schaesberg tot Krickenbeek.

Aanteekeningen.

N° 1. Den 20 Maart 1625 verklaarde Mettel Loduwix dat zij ten voordeele van haren zoon Geurt Cortenbach afstand doet van haren tocht op negen zillen gehoorende onder Keverbergsleen en grenzende den hof van Hofalise en die van ter Cameren. Geurt Cortenbach verkoopt dezen grond aan Hendrik Ubachs en Lemmen Mees voor 9 stuiver 2 oort de kleine roede.

N° 2. Bij akte van 22 Mei 1780 nam Johan Frederik baron van Bourscheid tot Merödgen, door tusschenkomst van zijn gevolmachtigden den licentiaat G. Somya, een kapitaal op van 9500 gulden brab. bij Hubert Petrus Janssens schout te Tongeren. De baron von Bourscheid stelt als hypotheek zijn hoeve Kevenberg met 178 bunders leen- en 16 bunders laatgoederen. Dit goed was afkomstig van zijn grootvader Hendrik Lodewijk baron van Bourscheid, in zijn leven heer van Bullesheim, Pattern en Drees en van zijn vader Frederik Maximiliaan baron van Bourscheid.

Rijksch. in Limb.

N° 3. De hoeve Keverberg met huis, hof, brouwerij, 6 hectaren tuin en weiland, 71 hectaren akkerland en 4 hectaren bosch werd in 1812 verkocht door François baron de Bourscheid, grondeigenaar te Rötgen, bij Eschweiler. Keverberg werd voor korte jaren aangekocht door den heer Frans Pluymakers te Soureth.

[XVI.] De Hoef Conenbergh,

ook genoemd *Nuesbergh*, Eyskesbergh en later Eysken Coenen-leen, was gelegen tusschen den Struyver en Prickenis, bevatte 6½ bunder land en 2½ bunder weide. Deze hoef schijnt oorspronkelijk deel gemaakt te hebben van het goed Prickenis en werd verheven :

1418 of daaromtrent, door Johan Berwijn ; »Johan Ber»wijn (is man van) XII boenre lantz gelegen opten berch »Zandel ende (van) VI marc gelts opten kerckgrave zo »Herle" (1).

1455 des naasten dags na XIII dag door Johan van Thijnen.

1537 door Thomas Eyskes.

1547 den 25 Februari, door Eysken Coenen voor hem en zijne consoorten.

En na zijnen dood door Lens Bout molenaar te Put.

[XVII.] De Hoef de Peerboom,

gelegen onder Voerendael was groot in akker en beemden 39 bunder en werd met tienden en pachten als Wickrader leen verheven :

1386 of daaromtrent, door Willem van den Peerboom, die in 1443 nog voorkomt als leenman bij het hof van Valkenburg. »Willem van den Perbomme (is man van) den »hoff te Perbomme mit synen toebehoeren, theende ende »pechten. Item derselve (is man van) den hof te Reynen»berch mit IIII boenre lants en de theende" (2). De hoef Rennenberg ligt aan de Heerlerheide.

1537 door Jan van Eynatten tot Nijswijller.

(1) Zie Reg. Dobb. Wickr. leen n° 20.

(2) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 11 en 12.

1549 door N. van Eynatten den jongen, na het overlijden van zijn vader Jan van Eynatten.

1571 den 17 Juli, door Herman van Eynatten tot Reimersbeek.

1624 den 14 Maart, door J[r] Steven van Eynatten tot Reimersbeek, heer tot Nuth, na dood zijns vaders Herman voors.

Staatsch leenhof.

1757 den 19 April, door Maximiliaan Hendrik baron van Eynatten, heer te Nuth, als erfgenaam van zijn broeder.

AANTEEKENINGEN.

N⁰ 1. Wij lezen het volgende in een denombrement des jaars 1539: »Johan van Eynatten tot Nijswijller is man van leen van den hoff tot den *Byreboem* aenhaldende omtrynt dartich buynre, noch baneten omtrynt vyer buynre. Item den hoff genant ter *Kameren*". Rijksarch. in Limb.

N⁰ 2. Bij akte van 6 Aug. 1728 verklaarde Johan Steven baron van Eynatten heer te Nuth, Trips en Kerkrade, getrouwd met Isabella barones de Horion tot Heel ontvangen te hebben van Frederik van Mengersen, majoor in dienst der Staten, getrouwd met Elisabeth Wolff von Guttenberg de som van 1300 rijksdaalders, ten laste van den principalen pachthof genaamd den *Peerboom*, groot 40 bunders, zoo onder Voerendael als Ubachsberg en den hof ter *Cameren*.

N⁰ 3. »Aangebracht door J. W. Frissen den 21 Febr. 1780 uit naam van den heer baron van Eynatten te Nuth, de hoeve Pereboom onder Voerendael met akkerland, koolhof, weiden en beemden 34 bunders, grenzende ter eenre zijde den hof Ter Cameren en aan eene andere zijde het huis Cortenbach. Deze hoeve is belast met 59 vaten en 3

koppen rog en 16 vaten haver en 16 Aker bousschen aan de pastorie van Voerendael. Daaraan gehoort verder eene kleine tiende, eene grondjurisdictie met jaarlijkschen pacht en het recht van jacht in de bank van Heerlen".

Rijksarch. in Limb.

N° 4. Deze landhoeve was in 1859 in bezit van den heer Paulus Oberje, overleden te Bronshem den 23 Sept. 1862, oud 85 jaren. Van diens erfgenamen werd zij aangekocht door Mevrouw de Lamberts de Cortenbach, die de woning liet sloopen en de gronden bij die van het kasteel Cortenbach trok.

[XVIII.] De Hoef ter Kameren

naast de hoeve Hofalis en den Putweg, op gen Ubaghsbergen, onder Voerendaal gelegen, was groot in akkerlanden, beemden en weiden 49 bunders (1). Deze hoef werd als Wickraderleen te Valkenburg verheven:

1386 door Adam van Bongart. »Daem van den Bongart »(is man van) den hoff te Putte met synen toebehooren. »Item die molen. Item den hof op ten Berch mit sinen »toebehoeren" (2).

1537 door Jan van Eynatten tot Nijswijller.

1571 den 17 Juli, door Herman van Eynatten tot Reimersbeek.

1624 den 19 Maart, door Jr Steven van Eynatten tot Reimersbeek heer tot Nuth, na dood zijns vaders Herman.

Staatsch leenhof.

1757 den 19 April, door Maximiliaan Hendrik baron van Eynatten heer te Nuth.

(1) De hoef ter Kameren, is ons niet als woning bekend. Te Ubachsberg liggen evenwel nog bouwlanden die zich Kamersberg en Kameren noemen.

(2) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 6, 7 en 8.

[XIX.] De Hoef den Vranck,

naast Beersdalshof, in den Coninxbeemd onder Heerlen gelegen, groot in akkerland, weiden en beemden 81 bunder, was een Wickraderleen, hetwelk bij den huize van Valkenburg verheven werd:

1386 of daaromtrent. »In den iersten (is) H[r] Reynart »van den Bongart (man van) den hoff toe Koninxbeente »mit synen toebehooren" (2).

1537 door Werner Huyn van Amstenrade en daarna,

1571 door J[r] Gerard van Amstenrade tot ter Vieren en na diens dood,

1600 den 8 Juli, door J[r] Jan Van Wittenhorst als man en momber van juffr. N. van Amstenrade tot ter Vieren en na diens dood,

1617 den 9 December, door J[r] Lenard van Mersen voor J[r] Hans Ulrich van Wittenhorst nog minderjarig en na diens dood,

1635 den 19 Juli, door denzelfden J[r] Leonard van Mersen als man en momber van N. van Amstenrade tot ter Vieren.

1643 den 30 October, door J[r] Hans Henrick van Eynatten na dood van J[r] Leonard van Mersen.

Staatsch leenhof.

1751 door Jan Leonard Widdershoven voor zich en zijne consoorten.

1776 den 31 Januari, door Jan Leonard Voragiën, voor zijn zoon Jan Voragiën.

AANTEEKENINGEN.

Den 29 Sept. 1757. Joannes Loyson pachter te St. Jan-Geleen, gehuwd met Anna Maria Loyson en Wilhelmus

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 1.

Widdershoven in huwelijk met Maria Catharina Loyson, als eigenaren van het leengoed, huis, hof, landen, weiden enz. genoemd de Vranck, voorts hun neef Joannes Leonardus Widdershoven, getrouwd met Elisabeth Crahay, pachter van de hoeve Benserade, nemen bij Philippus Kerens burgemeester te Maastricht een kapitaal op, van 2200 gulden. Dit geld moet dienen om de onkosten te dragen der professie van Theodorus Widdershoven, monnik in de abdij Gladbach. Rijksarch. in Limb.

[XX.] De Hoef op den Prickenscheit,

onder Nieuwenhagen, was met 23½ bunder akkerland en een leenhof, een groot leen aan den huize van Valkenburg en werd verheven:

1381 of daaromtrent, door Colijn van den Anstel. »Colyn »van der Anstel (is man van) den hoff in geen Scheit, mit »XXVI boenre" (1).

1537 door Johan van Benstenraedt en na diens aflijvigheid door Peter Prick.

1544 in Augustus, door Henrick en Peter Prick, na dood huns vaders Peter voors. En daarna door Jan Prick en na diens dood,

1552 den 21 Februari, door Lambert van Benstenraedt en na diens dood,

1554 den 14 Juni, door Jan van Swartsenborch en

1571 door Jacob Moers.

1619 den 25 Juni, door Peter Dortant.

1637 den 21 Februari, door Peter Dortant den Jongen.

Staatsch leenhof.

1707 door Theodoor Godschalk von Heysterman tot Laer,

(1) Reg. Dobb. Wickr. leenen n° 35.

als erfgenaam van Melchior van Swartsenberg burgemeester te Aken.

1714 den 22 October, door Theodoor Frederik Dortant, scholtis van Schaesberg.

1758 den 25 Augustus, door Jan Herings voor Jan Leonard Crombach, oud 18 jaren.

[XXI.] Huis en Hof Cortenbach,

gelegen onder Voerendaal en groot zijnde in beemden, weiden, broek en akkerland 75 bunder, was met al zijne gerechtigheden een groot leen van Valkenburg en werd verheven eertijds door Willem heer van Bergh en

1381 door Gerard van Cortenbach leenman bij het Wickrader leenhof te Valkenburg in 1380 en 1393. »Gerart van »Cortenbach (is man van) V houven lants der gelegen is »III te Cortenbach en II opten Berch dat te samen een »leen is, dat syn vader alsoe te halden plach" (1).

Later door Jan van Cortenbach zoon van Gerard. »Johan »van Cortenbach Gerart's son is sculdich syn leen zo ent»fanghen na doode syns vaders vurs." (2).

1531 door Dries Bex, als voorganger van Jr Willem van Berlo, na dood van juffr. Catharina van Cortenbach.

1538 den 6 September, door Willem van Berlo, na den dood van Andries Becx.

1558 door Aerdt van Berlo en daarna door heer Willem van Cortenbach tot Cortenbach en na diens dood, door heer Caspar von Schnetter die hetzelve bij koop verworven had en na diens dood,

1645 den 27 Januari, door Gerard Fabritius voor Ar-

(1) Leenreg. Dobb. Wickr. leen nº 13.
(2) Leenreg. van Chevel, nº 16.

nold van Snetter tengevolge eener procuratie hem gegeven door vrouw Aleidis van Bunde.

1654 den 7 Maart, door Claes Heykels als gevolmachtigde na dood van Arnold van Cortenbach.

Staatsch leenhof.

1766 den 23 September, door George baron de Lamberts de Crefcœur.

1781 den 13 September, aangebracht door den baron de Lamberts de Cortenbach.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Cortenbach is het stamgoed van een machtig, adellijk geslacht, hetwelk in bezit is geweest van een aantal heerlijkheden, kasteelen, hoeven en goederen in Nederland en Rijnland. De genealogie van dit geslacht treft men aan bij Fahne, *Die Kölnische Geschlechter*, reden waarom wij die hier niet geven.

N° 2. In eene akte van scheiding en deeling gepasseerd den 21 Juni 1490 tusschen Iwan van Cortenbach heer van Keerbergen en Jan van Cortenbach Jan's zoon heer van Helmond kreeg deze laatste de helft op zijn deel van: »Dat huys van Cortenbach metter hoeven, metten chynsen, »pachten, weyen ende anderen syne toebehoorten, wert »synde jaerlykx CXX rynsche gulden ende voor die weerde van voors. huyse soet steit, den voors. *Janne van Cor-»tenbach* alleene toebehorende XX rynsche gulden ende die »hoeve van *Papenhoven* tot Brecht (lees *Biecht*) gelegen ter »maten van Zittert xxiiij malre rogge, xxiiij malre havere »ende V rynsche gulden".

Krom en Sassen: Oorkonden van Helmond I p. 227.

N° 3. Anna Maria van den Bergh genaamd Trips, huisvrouw van Antoon Candidus baron Hoen van Hoensbroeck heer tot Oost, was bij huwelijksvoorwaarden van 11 Fe-

bruari 1653 in huwelijk getreden met den baron Arnold vrijheer von Snetter, heer te Cortenbach. Deze overleden zijnde werd den 28 Juni 1663 een compromis getroffen met de zusters van den baron, namelijk Theodora Margareta von Snetter, getrouwd met Dionysius de l'Espin heer van St. Orain, oversten van een regiment te voet in Spaanschen dienst en freule Anna Lucretia barones de Snetter, om haar uit het huis en de goederen van Cortenbach, voor de som van 15000 rijksdaalders uit te koopen. Den 23 December 1664 werd deze som aan den baron van Hoensbroeck uitbetaald. Om tot deze te geraken hadden de gezusters von Snetter te Keulen bij Christiaan Du Gauquier een kapitaal moeten lichten van 6000 patacons ten laste van het huis en goed van Cortenbach. Rijksarch. in Limb.

N° 4. Bij akte van den 31 Augustus 1682, te Aken, verklaart Johan Enno Philippe baron von Bautze en Clermont, in huwelijk met Anna Lucretia von Snetter, dat hij heeft doen casseeren en vernietigen eene subhastatie en veiling van het adellijk huis, hof, goederen en chijnskaart van Cortenbach en dat hij zich met den aankooper Christiaan Du Gaucquier, koopman te Keulen, heeft vergeleken.
Rijksarch. in Limb.

N° 5. Zie hier eenige aanteekeningen getrokken uit de doop-, trouw- en sterfregisters van Voerendael over de eigenaren van dit leengoed. In 1635 werd het huis Cortenbach bewoond door Isabella van Cortenbach. In 1678 woonde er Anna Lucretia von Snetter, in huwelijk met den baron van Bautse en den Augustus 1682 werd te Voerendael gedoopt Sophia Carolina, dochter van Marcus graaf de Monte Albano en van Maria Agnes barones von Bautse. Als doopborgen verschenen Johan Antoon von Bautse, uit naam van hertog George Willem van Hanover, Luneburg en Brunswijk en Maria Elisabeth barones van Hallerberg

uit naam der prinses Joseph Carola van Brunswijk Luneburg.

N° 6. Bij akte van den 26 Juli 1682, te Aken, verklaart Flavuis Marius von Bautze, kanunnik bij het stift van O. L. Vrouw te Aken, in tegenwoordigheid van zijn broeder Johan Enno en van zijne schoonzuster Anna Lucretia de Snetter, dat hij het adellijk leengoed Cortenbach voor de mankamer van Valkenburg, bij het uitgaan der brandende kaarts, heeft aangekocht voor 16000 rijksdaalders. Daar hij evenwel de penningen ter betaling dezer som niet kan bijeen brengen heeft hij zich gewend aan den heer Herman Lamberts, gehuwd met Lutgardis Nutten die ook op deze goederen tot 14000 daalders gehoogd had en heeft hem bij dezen het adellijk goed Cortenbach voor de som van 14000 daalders overgedragen van nu ten eeuwigen dage toe, onder voorwaarde nochthans dat Lamberts den koopman Gaucquier, die den verkoop heeft doen decreteeren binnen drie maanden 5000 rijksdaalders zal betalen. De overige koopsom zal twee maanden later gestort worden. Rijksarch. in Limb.

N° 7. Huwelijksche voorwaarden gemaakt te Aken den 27 Juni 1696 tusschen Anna Barbara de Lamberts de Cortenbach en heer Georg von Tonderfeld, geboortig uit Liefland, luitenant-kolonel bij het regiment van den veldmaarschalk von Bielke, zoon van Georg von Tonderfeld burggraaf van Narra en van Maria Peggelman. De bruidegom die aanhanger is der Augsburgsche confessie belooft de kinderen die uit dit huwelijk spruiten katholiek te laten worden; ook zal hij zijne goederen in Liefland laten verzilveren, om daarvoor hier te lande vaste goederen aan te koopen. De vader der bruid, Herman van Lamberts, schenkt zijne dochter als huwelijksgift 15,000 rijksdaalders, ook de bruidegom brengt eene gelijke som ten huwelijk. Rijksarch. in Limb.

N° 8. Testament van Herman von Lamberts, heer te Cortenbach, Einrath en Dohm, gemaakt te Aken den 8 September 1699. Aan de armen te Eupen schenkt hij eene rente van 20 vaten rog jaarlijksch; aan de kerk van St. Folianus te Aken eene jaarlijksche rente van 120 daalders tot stichting eener tweede kapellanij. Zijne tijdelijke goederen laat hij aan zijne drie kinderen Leonard Joseph Franciscus Hieronymus, Anna Barbara gehuwd met den kolonel von Tunderfeld en Gertrudis de Lamberts. Zijnen eenigen zoon laat hij het adellijk goed Cortenbach, den hof Einrath in de bank Holset en den pachthoef *Den Hove* onder Voerendaal, als een fideicommis. Item zal deze zoon hebben een kapitaal van 70,000 daalders. Indien de erfgenaam van dit fideicommis geene zonen nalaat zal zijne oudste katholieke dochter, als dusdanig geprefereerd worden; sterft hij zonder kinderen zal het fideicommis vallen op het oudste kind van de oudste dochter van den testateur. De twee dochters van den testateur, Maria Elisabeth non te St. Leonard en Lutgardis non te Ste Anna in Aken bekomen een legaat. Het overige van het fortuin wordt geregeld ten voordeele zijner twee bovengemelde dochters.

Rijksarch. in Limb.

N° 9. Bij akte van 31 Maart 1718 verklaren de echtelieden de baron Lamberts de Cortenbach en de gravin d'Aspremont de Lynden, dat de vader van baron de Lamberts, Herman de Lamberts, een fideicommis voor zijne familie heeft ingesteld; bij dezen renuntieeren zij op alles wat zij uit die nalatenschap nog verder zouden kunnen pretendeeren; iets dergelijks doet ook hun zwager de baron von Tonderfeld. Bij akte van denzelfden dag renontieeren ook daarop de heer de Tréchapelle en diens vrouw M. G. de Lamberts. Eindelijk werd bij akte van 20 Mei 1718 door de familie de Lamberts met den baron de Ton-

derfeld en diens vrouw Barbara de Lamberts, een nader vergelijk getroffen over deze zaak. Rijksarch. in Limb. N° 9. Sedert dien tijd is het huis Cortenbach in bezit gebleven der familie de Lamberts van Cortenbach. De laatste eigenaar van Cortenbach uit dit geslacht, was Lambert de Lamberts de Cortenbach, die in 1872 met Maria Elisabeth Nelissen in huwelijk trad. Hij overleed in 1874; zijne weduwe hertrouwde den 12 October 1875 met haren neef Leon Georges Lambrechts, geboortig uit Papenhoven en en bracht hem de Cortenbachsche nalatenschap ten huwelijk.

Zie Poswick, Hist. de la noblesse du Limbourg, p. 138.

[XXII.] Het leen ten Liechten, gehoorende tot den hof Eyckent of Eyckholt,

onder Heerlen gelegen, was gedeeltelijk Keulsch en gedeeltelijk Wickraderleen. Het aandeel van het Wickraderleen in die hof besloeg 16 bunders en werd verheven:

1390 of daaromtrent, door Gerard van den Eycholt, die in 1418 als leenman bij het hof van Valkenburg voorkomt. »Item van den Eycholtz Her Gerart (is man van) den hoff »zo Lintermar" (1).

1537 door Jan van Strijthagen.

1623 den 24 December, door Jaspar Rhoe als gevolmachtigde van juffr. Maria van Eynatten in naam van J^r^ Dirck van Buellart haren zoon.

1643 den 5 September, door Lambert Plants in naam van J^r^ Henrick Buellart schepen te Aken.

1663 door N. Beulart tot den Eyckholt.

(1) Wickraderleenen n° 39.

AANTEEKENINGEN.

Het Keulsch leen Eyckholt bestaat niet meer, men ziet nog de bouwvallen naast de Eyckholter molen. De tegenwoordige eigenaar is de baron Napoleon de Loe d'Imstenraed.

[XXIII.] De Hoef Kaldenborn, ook genoemd Klein Caumer,

onder Heerlen gelegen, groot in akkerland en weiden 60 bunder, was een Wickrader leen en werd te Valkenburg verheven :

1386 of daaromtrent, door Gielis van Rodenbroeck. »Gielis van Rodenbrocke (is man van) den hoff zo Kau»denborg" (1).

1440 des Zaterdags na beloken Paschen, door Johan Steinmetsers, na dood van Jan van Kaldenborn. »Johan »Steinmetss hait ontfanghen alsulcken leen guet als doe »Jan van Kaldenborne uutgestorven was, anno XL des sa»terstaigs na beloken paesschen. Arnt van Cevel stathel»der, Geraert van den Veels ende Geraert van den Hove" (2).

1537 door Adolf van Hall en later door Hoeb Slinderbeen en na diens dood,

1545 den 28 Maart, door Lenaert Vreuls.

1571 door Lenaard Creuwen.

1602 den 15 Maart, door Frans Moenen voor hem en zijne deelgenooten.

1646 den 23 Juni, door Johan Echellen voor hem en zijne deelgenooten.

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 21.
(2) Reg. van Chevel N° 7.

Staatsch leenhof.

1763 den 12 Februari, door Nicolaas Schils voor Mathijs Gorissen.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Een der Sommiers door ons geraadpleegd noemt als verbeffers 1386 Arnold van Reuschmolen, daarna Giellis van Rodenbroeck; 1440 Jan Steinmetser, dan Jan van den Horniek en 1452 Hendrik van Reingenberg. Zie hierna N° XXXIX.

[XXIV.] Huis en Hof Puth,

gelegen onder Voerendael, was met den aangrenzenden molen, akkerlanden, weiden, beemden, vijvers en broekgronden 46 bunders groot en werd voor den leenzaal van Valkenburg verheven eertijds door Johan van Putt.

1386 of daaromtrent, door Adam van den Bongart, bezitter van den hof ter Cameren. »Daem van Bongart (is »man van) den hoff te Putte met synen toebehooren. Item »(van) die molen. Item (van) den hoff op ten berch met »sinen toebehoeren" (1).

1455 den naasten Donderdag na Paschen, door Stas van den Bongart.

1455 »Steven Leeck heeft in leen ontfangen den hof te »Puth metter molen, die vroeger had Willem van Bongart »overmits, Wynant van Cortenbach stathelder, Reiner van »Hulsberg en Willem van den Peerboom mannen van leen. »Ende Willem van Bongart hadde eyn pert, dat myn ge»nedigen Heren viel voor syn hergeweyde, ende dat voors. »pert was soo een alt pert en afgereden ende den drost

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 6, 7 en 8.

»liet den vrienden het pert en hat liever acht rynsche gul-
»den, want het die nyet weert en was".

1537 door Jan van Tzevel.

1543 door Hendrik van Tzevel na dood zijns broeders Jan van Tzevel voors. En daarna door Melchior van Tzevel en na diens dood door Jr Dirck Dobbelsteyn van Doenraedt, heer te Eynenborch.

1634 den 17 Juni, door Jr Karel Dobbelsteyn van Doenraedt heer te Eynenborch na door zijns vaders Dirck voors.

Staatsch leenhof.

1728 den 20 Jannari, door Laurens Joseph de Hayme kanunnik der kerk van St. Servaas te Maastricht ingevolge aankoop.

Aanteekeningn.

No 1. Bela van Leeck, weduwe van Jan van Tzievel, heer tot Puth bezat in 1522 goederen te Eygelshoven, te Jabeek en te Etsenrade. Hare zwagerin Eva van Tzievel was gehuwd geweest 1° met Dederik van der Horst, heer tot Horst bij Venlo en 2° met Reinard van Bocholts. Uit haar eerste huwelijk had zij een zinneloos kind, verwekt, Dederik van der Horst, dat Bela van Leeck op aanraden der familie in 1522 voor zijn leven lang bij haar te Puth in leeftocht nam. Zij zou daarvoor jaarlijksch genieten 14 malder rog te Jabeek en Etsenrade en 9½ malder ten laste der hoeve Eygelshoven, die wijlen Reynart van Bocholtz, uit hoofde zijner vrouw Eva van Tzievel aldaar inkomen had. Als getuigen dezer akte komen voor Willem van Schaesberg, Gisbert van Wachtendonck kanunnik te Aken en Peter Schrijver, scholtis te Gladbach. De akte werd geschreven te Aken in het klooster der Preekheeren den 14 April 1522.

In 1539 kwam eene verandering in dit accoord. Bela van Leeck met hare zoons Jan van Tzevel en Hendrik van Tzevel kregen nu een vierde deel uit de opbrengst der hoeve te *Buggenum* tot onderhoud van den zinneloozen van der Horst. Bela van Leeck had drie zonen, Jan, Hendrik en Willem en drie dochters die huwden met Willem Hoen van Cartils, Jan Vos van Bronshem en Reyner van Eyll. Deze kinderen verkochten den 9 Dec. 1539 hun aandeel in de hoeve van Buggenum aan Elisabeth van Bocholts.

N° 2. Een denombrement des jaars 1539, hetwelk Johan van Tzevel als eigenaar van Puth noemt, luidt als volgt: »Johan van tZevelle is leenman der hoecheyt van den huyse van Puth, inde hoeff ind wyeren, weyden, beenden, broecken inde ackerlant, aenhaldende omtrent twe inde vyfftich buynre, dye muelen myt daertoe behoerende, werdt synde LXIJ malder rogge".

Rijksarch. in Limb.

N° 3. Den 7 Juli 1629 bekennen J^r Dederik Dobbelsteyn heer van Einenborg en zijne zonen Jean Charles en Guillaume Dederik kanunnik te Aken, dat zij als huwelijksgift hebben geschonken aan hunne respectieve dochter en zuster Catharina Dobbelsteyn, in huwelijk met Jean De Lamoullye, heer te Thon, kapitein eener kompagnie Duitschers en gouverneur van het fort St. Etienne, een kapitaal van 13,000 gulden brab., ten laste van het huis en de goederen te Puth.

Den 18 Juni 1631 droeg Johan de Lamoullie heer van Tonne, kolonel der infanterie in dienst der katholieke Liga deze som van 13,000 gulden over aan Frans Dederik van Blanckart heer te Guydegoven, Colmont enz. en ontving daarvoor het kapitaal in klinkende munt.

Rijksarch. in Limb.

N° 4. Den 29 Januari 1631, te Maastricht, nemen de

heeren Jr Johan Charles van Dobbelsteyn heer tot Eynenburg en Jr Willem Dederik van Dobbelsteyn, gebroeders, met consent van hun vader Dederik Dobbelsteyn van Doenrade, gegeven den 27 Januari 1631, een kapitaal op van 1000 goudgulden bij hun neef Jr Jan Godart van Vos wonende te Bronshem. Zij verobligeeren daarvoor hunne hoeve Puth te Voerendael. Deze som diende om zich te accommodeeren met hun schoonbroeder De Lamoullie.

Rijksarch. in Limb.

N° 5. Den 31 Mei 1650 nemen Johan Charles baron van Dobbelsteyn heer tot Eynenborg en Nicolaas Ruland burger en koopman te Aken gezamenlijk een kapitaal op van 2000 patacons bij heer Willem van Brouch tot Durweis, ritmeester in keizerlijken dienst en diens vrouw Anna van Swartzenberg. Tot onderpand wordt gesteld het kasteel, hof en erf van den baron Dobbelsteyn, gelegen in de bank Montzen, genoemd het landgoed Hagelstein en verder het huis Puth onder Voerendael dat den 4 April jongstleden aan den heer Ruland bij openbaren verkoop gebleven is.

Den 1 October 1650 werd het huis Puth door den nieuwen eigenaar Nicolaas Rulant belast met 1535 patacons ten voordeele van Catharina Daems weduwe van Lambert Soons in zijn leven griffier der Staten des lands van Valkenburg.

De afrekening en definitieve overdracht aan Nicolaas Ruland had den 24 October 1654 plaats.

Rijksarch. in Limb.

N° 6. Ziehier over de familie Soons, die meermalen in de leenboeken voorkomt, een genealogisch brokstuk dat wij aan de civielregisters van Valkenburg ontleenen.

Lambert Soons, van Valkenburg, griffier van het leenhof in 1640, had met Catharina Daems de volgende kinderen :

1° Anna Elisabeth Soons was gehuwd met Theod. George Frissen J. U. L. syndicus der staten van Valkenburg, griffier van het Limburgsch leenhof. Hij was 1712 raadsheer van den raad des konings. Zijn broeder Jan Jacob Frissen, pastoor van St. Andries en St. Gangulf te Luik, was resident van den koning van Spanje bij den prins-bisschop van Luik.

2° Maria Catharina Soons leefde 1697 in huwelijk met Servaas Moenen, kapitein-luitenant in Staatsche dienst.

3° Hans Adolf Soons huwde te Valkenburg den 15 Nov. 1669 met Catharina Helst van 's Hertogenbosch.

4° Arnold Lambert Soons kanunnik te Kloosterrade overleed te Valkenburg in 1690.

5° Wolter Soons J. U. L. ontvanger van het spaansch land van Valkenburg, erfvoogd van Franchemont, huwde te Valkenburg den 7 Sept. 1686 met Catharina Dumoulin, weduwe van wijlen den heer Dufays, erfvoogd van het markgraafschap Franchimont. Hunne kinderen waren:

1° Wolter Soons geb. te Valkenburg den 24 Oct. 1688.

2° Theodoor Lambert Soons, kanunnik der kerk van St. Servaas te Maastricht.

3° Jan Jacob geb. te Valkenburg den 25 Febr. 1700, getonsureerd te Roermond 23 Maart 1717, huwde later Elisabeth Theresia Lommart. Zijne kinderen waren:

1° Theodoor Jos. Wolter Soons, geb. te Valkenburg den 11 Maart 1726. Hij trad in de Societeit van Jesus den 30 Sept. 1743 werd priester 1757 en fungeerde als kapelaan te Kuilenburg 1759—1761, overleed te Maastricht den 2 Juni 1784.

2° Anna Theresia Soons, geb. te Valkenburg den 5 October 1727.

3° Maria Elisabeth Josephine Soons, geboren te Valkenburg den 10 Februari 1729.

4° Jacob Frans Soons, geboren te Valkenburg den 31 September 1731.

N° 7. Bij akte van 4 Nov. 1651 draagt Willem Theodoor baron van Dobbelsteyn tot Eynenburg, kanunnik van het Munster te Aken, tegen eene lijfrente van 400 gulden brab. 's jaars, zijn ouderlijk erfdeel over aan zijn broeder Johan Karel Dobbelsteyn heer tot Eynenburg, Hergenraet en Moresnet. Als onderpand voor deze lijfrente wordt gesteld de hof Puth onder Voerendael. Rijksarch. in Limb.

N° 8. Den 13 Nov. 1657 werd de verkoop van kasteel en goederen van Puth geratificeerd door Anna Catharina van Dobbelsteyn, Ernest van Kerkhem getrouwd met Margaretha Odilia van Dobbelsteyn en door Margaretha van Dobbelsteyn priorin te St. Gerlach. Rijksarch. in Limb.

N° 9. Bij akte van den 14 Juli 1682 verklaarde Ignatius de Rougemont, raad en auditeur-generaal der ruiterij in het leger van den koning van Spanje, dat hij bij den heer Jacob Heldevier schepen der stad Maastricht verscheidene kapitalen heeft gelicht ten laste van zijne hoeve Puth onder Voerendael. Rijksarch. in Limb.

N° 10. Het huis Puth werd in de tweede helft der zeventiende eeuw door de echtelieden Jan Otto van Hillensberg en Maria Lutgardis Rulant bewoond. De navolgende kinderen werden hun aldaar geboren :

1° Maria Petronella van Hillensberg, gedoopt in de kerk te Voerendael den 20 October 1676. Haar peet was Nicolaas Rulant, heer van Puth.

2° Theodoor Lambert van Hillensberg, geb. te Voerendael den 20 Maart 1679.

3° Frans Werner van Hillensberg, geb. te Voerendael den 30 October 1680.

Later kwam de familie de Rougemont zich aldaar metter

woon vestigen. In 1694 werd te Voerendael gedoopt Maria Anna van Bocholtz dochter van N. de Bocholtz en Maria Theresia de Rougemont en den 23 Januari 1715 werd te Voerendael gedoopt Ignatius Georgius de Rougemont, zoon van Guido Bernard de Rougemont en van Anna Gertrudis von Horrich.

N° 11. D'après un dénombrement de l'an 1780 le fief de Puth relevant de la cour féodale de Fauquemont est prévilégié de deux cartes, l'une de vente, d'achat ou contrats équivalents, l'autre de cens annuels, avec droit de chasse et pêche, de moulin à bled et de cours d'eau jusqu'aux sources inclusivement, et consiste en outre en terres labourables, en prairies, marais, bois et vergers, jardins, esplanade et étangs, place de bâtiments et basse-cour, le tout situé en une masse contenant 59 bonniers. Ce fief fut acheté en 1726 par le chanoine J. de Hayme. Le dit fief est traversé d'un chemin venant du côté de Hoensbroeck jusque devant la porte de la cense, où se doublant, l'un traverse les campagnes, l'autre se dirige vers le moulin de Puth. Le dit fief est également traversé de deux sentiers, l'un venant de Redersbek, l'autre cotoyant la rivière de Geleen. Le fief de Puth est redevable annuellement à l'église de Voerendael de 4 mesures de seigle et au receveur des domaines 8 fl. 12 sols annuels".

Rijksarch. in Limb.

N° 12. Het leengoed Puth kwam met de overige goederen der vrijheerlijke familie de Hayme in bezit van graaf Oscar d'Amsenbourg te Neubourg, die in 1883 te Gulpen overleden is.

[XXV.] Huis en Hoeff Passarts-Nieuwenhagen,

onder de bank Heerlen, was groot in akkerland, beemden en weiden omtrent 70 bunders en werd verheven als groot

leen voor het hof te Valkenburg eertijds door Hendrik van Nieuwenhagen en zijne broeders.

1381 op den 5 September door Reiner zoon van Vaas Huyne van Amstenraad.

1495 of daaromtrent, door Goswijn van Cortenbach stadhelder bij den Leenhof te Valkenburg. »Goswyn van Cor»tenbach is man van alsulcken guede as Reynken Vos »Huynen son van Amstenroide ontfangen hadde, die voor»tyden te halden plach Heinrich van Nuwenhagen ende »syne brueder van der Herlicheyt van Wickroide, te wee»ten der hoff van Nuwenhagen uyt gescheyden hoere zus»ter deylinge mit allen des hoffs toebehooren ende Willem »van Eygelsogen is gedeylinge van der zusterdeile van »den guede van Durenbach" (1).

1442 op Zondag *Reminiscere* in de vasten door Goswijn, zoon van Goswijn van Cortenbach na dood van zijne moeder Isabella Huyn van Amstenraad. »Goessen van Corten»bach Goeswyns son wylen van Cortenbach ontfinc »alsulcken leen guede as Reyncken Vos Huynen son van »Amstenrode ontfangen hadde, te weeten der hoff van »Nuwenhagen . . . . Actum op Sondagh Remi»niscere in den vasten A° XLII, overmitz stadhelder Arnt »van Chevel, Johan Her tzo Roide ende Gerard van Cor»tenbach als mannen. Dese V. Marc gaf myn Joncker de »drossart quite" (3).

1448 's Zondags na Allerheiligen door Lambert Happart den jongen van Wijck. »Lambrecht Happart de jonge tzo »Wyck, hat ontfangen by rechtgifte den hoff zo Nuwen»hagen gelyc Daem van Guttecoven den gehalden hait niet »uytgescheyden" (4).

(1) Een leenr. meldt dat deze hoef bezeten werd 1359 door Goswijn van Tzevel Heere Johans zoon en daarna door Jan van Oud-Valkenburg.

(2) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 51.

(3) Reg. van Chevel n° 15. (4) Idem n° 52.

1471 's Maandags na Pinksteren door Werner van den Horinck.

1537 door Jr Hendrik Huyn van Amstenrade van Wijck. »Heynrich van Anstenraede hyldt toe leene eynen hoff genant toe *Nuwenhaghen* by den dorpe van Herloe in den lande van Valkenborch gelegen, inhaldende soe in ackerlant inde weyden, in berch ind dalle, omtrent tzeventich buynre".

1547 door Ulrich van Blitterswijck genaamd Passart.

1575 den 13 September, door Adolf van Blitterswijck genaamd Passart in naam zijner moeder juffr. Catharina van Weert, weduwe van wijlen Goswijn Passart.

1619 den 14 December, door Jr Hendrik van Blitterswijck genaamd Passart.

Staatsch leenhof.

1765 den 5 September, door Hendrik Hagens, luitenant in dienst van den keurvorst van den Palts, ingevolge koop van 17 Augustus 1765.

AANTEEKENINGEN.

No 1. Den 26 Januari 1632 verkocht Jr Hendrik van Blitterswijk aan Jacob Wijnen te Amstenrade 182 roeden leengoed uit zijne hoef genaamd Nieuwenhagen, gelegen aan het steenen kruis. Rijksarch. in Limb.

No 2. Den 26 Mei 1657 bekent Jr Willem van Blitterswijk genaamd Passart, resideerende op het huis Nieuwenhagen, in leen ontvangen te hebben 600 rijksdaalders uit handen van graaf Herman Frederik van den Bergh heer van Stevensweert, Ohe en Laak. Jr Willem verobligeert daarvoor zijn huis en goed Nieuwenhagen. Rijksarch. in Limb.

No 3. Den 12 September 1665 maakte Françoise Passart genaamd Blitterswijk, echtgenoote van Hans Hendrik van Strijthagen, op het huis Nieuwenhagen, haar testa-

ment. Zij liet haren man het vruchtgebruik en hare vier kinderen den eigendom harer goederen. Deze kinderen waren : Anna Catharina, Odilia, Hans Hendrik en Alexandrina. Zij geeft haren man verlof om 2000 daalders op te nemen ten laste van haar kasteel Nieuwenhagen en van hare hoef Overst-Voerendael. Aan het natuurlijk kind van wijlen haren broeder J[r] Passart, genaamd Barbara, schenkt zij twee bunders akkerland in de *Trebach.*

Diensvolgens nam Hans Willem van Strijthagen den 28 Nov. 1669 2000 gulden kapitaal op, bij Johan Pesters te Maastricht, ten laste van bovengemelde goederen.

Rijksarch. in Limb.

N° 4. Bij akte van den 2 Januari 1682, gedagteekend te Keulen, verklaren de echtelieden Johan Gerard von Kerberin en Margaretha Trost, dat de erfgenamen Strijthagen den 9 October 1679 het adellijk huis en goed Nieuwenhagen aan Isaak Slijpen en consoorten verkocht hebben, maar dat ten voordeele der familie Kerberin daarop een kapitaal gevestigd is. Rijksarch. in Limb.

N° 5, Den 14 Juni 1719 verklaart de kolonel baron de Carborin schuldig te zijn aan Cornelis van den Burch makelaar in geld te 's Hage, de som van 600 gulden voor onderpand stellende den hof van Passarts-Nieuwenhagen.

Rijksarch. in Limb.

N° 6. Akte van 15 Juli 1765, te Aken. Vrouw Aleida Agnes barones von Geyr tot Sweppenborg, geboren barones von Fays, vrouw tot Andrimont, Winterburg, Muddersheim en Uersfeld, in huwelijk met Ferdinand Joseph Balthasar baron von Geyr, verkoopt met toestemming van haren man aan Jan Hendrik Hagens, luitenant in dienst van den keurvorst van den Palts en diens vrouw Joanna van den Dijk, het adellijk goed en leen Passarts-Nieuwenhagen, met alle goederen en rechten daaraan klevende.

De koopprijs was 1050 corolienen en 50 gouden ducaten voor lijkoop en eene halve kroon voor Godshelder.

Rijksarch. in Limb.

N° 7. Over de familie van den nieuwen eigenaar van Passarts-Nieuwenhagen, Jan Hendrik Hagens, troffen wij in de civielregisters van Schinnen de volgende bijzonderheden.

Reiner Hagens, scholtis te Nuth en secretaris van de schepenbank Schinnen, woonde te Sweykhuyzen. Hij trouwde den 15 Februari 1725 te Schinnen met Maria Anna Fabritius, geboren aldaar den 25 Februari 1697, dochter van Adam Fabritius, scholtis te Schinnen en Maria Libotte. Reiner Hagens overleed te Sweikhuyzen den 1 Augustus 1739 en zijne vrouw den 28 April 1751. Hunne kinderen waren:

1° Maria Hagens, huwde te Schinnen den 18 December 1752 met Joseph Deleau, van Sittard. Hij overleed te Sweykhuyzen den 3 Februari 1785 en zij den 1 April 1786. Een hunner zoons, Joseph Deleau, huwde den 2 October 1793 met Theresia Delhaid, te Wolfhagen, dochter van Jan Joseph Damianus Delhaid, geneesheer te Luik en Maria Elisabeth de Palude van Obbicht.

2° Elisabeth Hagens geb. te Schinnen den 31 Juli 1729.

3° Adam Frederik Willem Hagens geb. te Schinnen in 1731.

4° Jan Lodewijk Hagens geb. te Schinnen den 17 Aug. 1733, een tweeling met:

5° Peter Reiner Hagens geb. te Schinnen den 17 Aug. 1733, werd licentiaat in de rechten en den 25 December 1776 scholtis te Obbicht, overleed ongehuwd op het kasteel Wijnantsrade de 25 Maart 1781.

6° Jan Hendrik Hagens geb. te Schinnen den 16 December 1736, luitenant in dienst van den Palts en eigenaar van Passarts-Nieuwenhagen huwde met Joanna van den Dijk.

N° 8. Bij akte van den 16 Juli 1765 heeft Joannes Henricus Haegens, luitenant in Paltschen dienst, opgenomen bij den baron de Wassenaer de Waermont hoogproost der kerk van St. Servaas te Maastricht de som van 12,000 gulden brab. ten laste van zijn adellijk huis en goederen genaamd Passarts-Nieuwenhagen, die hij den 15 dezer maand gekocht had. Rijksarch. in Limb.

N° 9. »De hoef Passarts-Nieuwenhagen, gelegen in de bank van Heerlen werd in 1766 aangebracht door Hendrik Hagens, luitenant in dienst van den Palts, als aanhebbende in akkerlanden, weyden en beembden omtrent 70 bonders met de gerechtigheyd van jaegen en visschen onder de geheele banck van Heerlen, het recht van convocatie op den landdag, synde een ridderzetel ende het recht van kerkelijke vrijheid. Dit leen is door hem aengebracht ingevolge koop van 15 Juli 1775, zijnde alle deze goederen vrij van tiende en van alle andere lasten, uytgenomen de gemeene bedens, hebbende een taxe apart. Dit leen licht in vier perceelen tusschen den hof Ter Wyer en het dorp van Amstenrade". Rijksarch. in Limb.

N° 10. Bij akte van 8 Nov. 1783 verklaarde Jan Hendrik Hagens, te Heerlen, in huwelijk met Joanna Catharina van den Dijck, ontvangen te hebben uit handen van Catharina Petronella en Anna Maria Jacobs gezusters te Maastricht de som van 2000 gulden. Hagens belast daarmede het groot adellijk leen Passaerts-Nieuwenhagen groot 80 bunders, door hem den 15 Juli 1765 aangekocht uit handen van de barones van Geyr tot Schweppenborg.

Rijksarch. in Limb.

N° 11. Dit kasteel met aanklevende gronden werd in het begin dezer eeuw aangekocht door den graaf Jean Bapt. d'Amsenburg te Amsenburg te Amstenrade en behoort nu aan zijne erven.

[XXVI.] De Hoef Ten Eyck,

bij het slot ten Wijer onder Heerlen gelegen, was groot 60 bunder in akkerland en 9 bunder in broek en weiland. Deze hoef werd met eene rol of laatkaart, die aan dezelve gehoorde, den 18 Mei 1578 door Daniël van Goir aan Werner Huyn van Amstenrade verkocht. Zij werd als een groot leen van Valkenburg verheven:

1381 of daaromtrent, door heer Gielis van den Wijer. »Her Gillis van den Wyer (is man van) den hoft de Her Claes van Olyven was" (1).

1455 den 15 Juni, door Arnold van Ghoor heer tot den Wijer en te Heel.

1537 door Reynalt van Ghoor tot den Wijer leenman der keur-keulsche leenkamer te Heerlen.

1554 den 13 Juni, door Bertram van Ghoor, bastard, als voorganger der weduwe van Reynalt van Ghoor voors.

1578 door Daniël van Ghoor heer van den Wijer en na diens dood,

1581 den 18 Augustus, door heer Reijner van Ghoir tot den Wijer, kanunnik te Sijburg en na diens dood door Eva van Hoensbroek, vrouw te Lisemael.

Staatsch leenhof.

1763 den 10 Mei, door den Eerw. heer Frans Werden in naam van den markgraaf Frans Lotharius van en tot Hoensbroek.

1786 den 3 Januari, door Claudius Voncken ingevolge aankoop.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Een denombrement der hoeve ter Eyck uit het jaar 1539 luidt aldus: »Reynalt van Ghoer van den Wyer

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 5.

is leenman van eyn hoff inde guet genant ter *Eyck* in der bancke van Herloe gelegen, byder Heyden, aenhaldende omtrent in die saydt XX of XXI buynre ind ouch omtrent acht of nughen buynre in broecken ind weyden. Item daerinne gehoert ouch eyn cleyn Rolle of kaert van chynsen ind werffschellinghen.

N° 2. »Den 18 Mei 1578 voor Steven Leeck stadhouder Jan Leonard Cloot en Ghiel Proosten leenmannen, heeft de edele en ernfeste Daniël van Ghoir getransporteert aan den edelen en ernfesten Werner Huyn heer tot Amstenraedt eene rolle of cynscaerte den huyse Wyer toebehoorende, soo als deselve in de bank Bruynshem gelegen is". De koop geschiedde voor de som van 363 gulden en 14 st. br. Rijksarch. in Limb.

N° 3. Den 1 Sept. 1764 bekende Frans Lotharius graaf van en tot Hoensbroek ontvangen te hebben de som van 100 gouden pistolen van zijn broeder Frans Hendrik, graaf van Hoensbroek, commandeur der balijen van de D. O. te Bernsheim en Aschaffenburg, colonel der garde te paard van den keurvorst van Meints. Als onderpand wordt gesteld het landgoed ter Eyck, onder Heerlen.

Rijksarch. in Limb.

N° 4. De hoeve ter Eyck is nu in bezit der familie Voncken en bestaat uit meerdere woningen.

[XXVII.] De Rouwenhof,

ook het Alstorperleen of Neder- en Over-Strijthagen genoemd; vormde twee hoeven gelegen tusschen den Scheidterweg en Strijthagen (1). Een dezer hoeven komt ook voor

(1) De Rouwenhof is nu ten deele een eigendom van Elisabeth Quaedvlieg te Schaesberg en van de familie van den Berg.

onder den naam van Sijbenhoff. Beide waren Wickraderleenen en werden verheven:

1381 of daaromtrent, door Mathijs van Bernsberg, ridder, die in 1386 nog leefde. »Her Mathys van Bernsberg »is man van den guede van Strijthagen mit allen synen »toebehoiren" (1).

Later door Johan schoonzoon van Hubert op ter Straeten. »Johan Hubrecht's eydom opter Straeten XIIII boenre »gelegen te Strythagen" (2).

1537 door Willem van Harff, heer tot Alsdorp en erfhofmeester van het Hertogdom Gulik.

1559 den 26 Februari, door Willem van Harff, na dood zijns vaders ook Willem.

De Sijbenhoff werd verheven:

1537 door Carcilis van Ingelsdorp tot Meraet, en na zijn dood door zijne weduwe Anna Surlets.

1592 den 9 Mei, door Gerard van Roesberg uit naam van Antonis van Harff na dood van Willem van Harff voors.

1620 den 27 Juni, door Hendrik Scholler schout tot Alsdorp in naam van heer Willem van Harff heer te Alsdorp, na dood zijns vaders, Antonis van Harff.

Staatsch leenhof.

1742 den 18 Augustus, verkocht de baron von Blankhart tot Alstorp, aan Aret Hansen een beembt uit de hoeve Rouwenhof.

1750 den 24 Februari, door Jan Alexander Wetsels ingevolge koop van den baron van Blankhart.

---

(1) Leenr. Dobb. n° 147. Zie Quix, *Schloss und kapelle Bernsberg*, bladz. 21—22.

(2) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 21.

[XXVIII.] De Vaechs-hoff te Nieuwenhagen,

onder de bank Heerlen gelegen, groot in akkerland, weiden en beemden omtrent 60 bunders, die reeds in 1648, als erfpacht onder de naburen verdeeld was, werd als groot leen der mankamer van Valkenburg verheven :

1383 door Jan van Alden Valkenburg. Daarna door den zoon van heer Hilger van Alsdorp. Verder door heer Goswijn van Chevel zoon van Jan. »Goeswijn van Chevel is »man van den hoeve te Nuwenhagen, den Her Hilgers »son van Alstorp plach te lene te halden. — »Goeswyn »van Chevel Hern Johans soen van Chievel is man te Val»kenborch van den hoeve te Nuwenhagen" (1).

1537 door Adolf van Hall.

1549 door Adam van Hall, na dood zijns oudsten broeders.

1559 den 8 September, door Hendrik van Tzevel, op last van vrouwe Philippote van Nesselrode na dood haars mans Adam van Hall, zoo voor haar als voor hare kinderen. Later door J[r] Dederik van Hall en na diens dood,

1617 den 22 Juli, door Andreas van Beul J. U. L. als voorganger van J[r] Dederik van Hall, nog minderjarig.

1617 den 24 April, door Johan Sleypen als voorganger.

1618 den 11 Mei, door J[r] Frederik van Schaesberg tot Schaesberg. En na dood van J[r] Dederik van Hall door deszelfs moeder juffr. Anna Chanon en na haren dood,

1642 den 20 September, door Gerard Fabritius in naam van heer Frans van Blanckart, heer te Guigoven.

Staatsch leenhof.

1672 den 15 November, door Pieter Hansen, uit naam van zijnen minderjarigen zoon Jan Hansen.

1781 door J. S. Römkens.

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 119 en 171.

[XXIX.] Horicher Hoff,

bij het Caumerbroeck te Kaldenborne, onder Heerlen gelegen en reeds voor 1648 onder de naburen in erfpacht uitgegeven, was een groot leen aan den huize van Valkenburg en werd verheven: (1)

1381 of daaromtrent, door heer Arnold van Reuschmolen, kanunnik te Aken. »Her Arnold van Rysmolen (is »man) van den hoeve te Kaldenborne. Her Arnolt van »Russchemolen, canoniek te Aken, is man van XL boeure »lants zo Kaldenborn mit den houve" (2).

1452 den 30 Juni, door Hendrik van Reinsgenberg, na dood van Jan van den Hornick. »Op Vrydagh *ultima Junii* »anno XIIII[c] LII, so hait ontfangen Henrich van Reyns»gensberg den oversten hoff, zo Kaldenborne, die hem »nae doode Jan van den Hornyc aengevallen was, en daer »myn gened. Heer den selven Heynrich dat recht af quyt »gegeven hadde met synen besloten brieve; ende ys toch »gedadinght voer X rynsche gulden, omdat he niet in der »tyt, dat Jan leefde syne sachen nagegaen en was; over»mitz Jacob Beyssel stathelder, Jan ende Wynand de Cor»tenbach gebrueder, als mannen *et me* Johan Meenx" (3).

1537 door Adolf van Hall.

1549 door Adam van Hall na dood zijns oudsten broeders.

1555 den 8 September, door Hendrik van Tzevel als voorganger van Philippote van Nesselroide na dood haars mans Adam van Hall. Later door Jonker Dederik van Hall en na zijn dood,

1617 den 22 Juli, door Andries van Beul J. U. L. als voorganger van J[r] Dederik van Hall, nog minderjarig en

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 43.

(2) Reg. Dobb. n° 55.

(3) Reg. Dobb. n° 50.

na diens dood door zijne moeder juffr. Anna Chamon en na haren dood,

1642 den 20 September, door Gerard Fabritius, in naam van Frans van Blancart, heer te Guigoven.

Staatsch leenhof.

1776 den 14 September, door Hendrik Prickaerts.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. De familie van Hall te Heerlen, voerde in een veld van zilver eenen zwarten leeuw. Dederik van Hall, Dederiks zoon die hier beleend wordt, was heer te Douvenrade onder Heerlen en bediende voor dat hij met Anna de Chamont in den echt trad eene kanunniksdij te Trier.

N° 2. Den 6 October 1627 verklaarde Anna de Chamont, weduwe van J^r Dederik Hall van Ophoven, te renuntieeren aan haren tocht op den hof van Horrich onder Heerlen, ten voordeele van haren zoon J^r Dederik van Hall, die met deze tocht is beleend geworden. Deze verpant den hof van Horrich aan J^r Frans Dederik van Blankhart, heer tot Guydecoven, voor de som van 1085 patacons. Rijksarch. in Limb.

N° 3. Den 14 Augustus 1653 belastte J^r Jorephas van Amerongen, uit naam van Maria Odilia van der Schuyren, den Horrigerhof met 250 patacons, die hem door Lucia Willems werden verschoten. Rijksarch. in Limb.

N° 4. J^r Joriphas van Amerongen, luitenant te voet in garnizoen te Maastricht, verkoopt den 17 September 1661 negen bunder uit den hoff van *Horrich*, die behoort heeft aan wijlen den ritmeester Belderbusch, heer tot Broich. De aankooper was heer Gerard Fabritius.

Rijksarch. in Limb.

[XXX.] De Hoeff Ingen Daell,

onder Heerlen gelegen, was met al hare landerijen, appendentiën, dependentiën en gerechtigheden een Wickraeder leen hetwelk te Valkenburg verheven werd:

1380 door Peter zoon van Ubach. »Peter Ubachs soen »(is man) van den guede in Gheendal, XXIIIJ boenre lants »wie het gelegen, dat hait ontfanghen Nese syn wyff: »momber Walraven" (1). Daarna door J^r Steven van Leeck tot Doenraedt.

1537 door Godart Grien.

1564 den 10 December, door Jan Grien na dood zijns broeders Godart.

1613 den 9 Februari, door Jr Jan von Frents tot Getsen of Geijen, na dood van Jan Grien. Omtrent denzelfden tijd uit kracht van cessie door Jaspar Rhoe als voorganger van juffr. Maria van Grien weduwe van Jr Elderborn (2).

1637 den 21 Juli, door Gerard Fabritius in naam van heer Walraaf Schellart van Obbendorp, heer te Schinnen en na diens dood,

1642 den 20 September, door Gerard Fabritius in naam van Jr Adam Schellart heer te Schinnen, ten gevolge eener volmacht hem gegeven door Jr Johan Hoen van Cartils totter Hoenshuis.

Staatsch leenhof.

1661 den 7 October, door Isaak Slijp ontvanger des lands van Valkenburg.

1734 in bezit van den heer Schardinel.

1757 den 3 November, door Adriaan Hendrik van Slijpe.

---

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 45.

(2) Zie over de familie Grien of Grein Fhane L. C. tome I p. 118 en II p. 49.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Den 1 Maart 1633 verklaart Margaretha van Grijn, weduwe van Jr Jan van Ellerborn, dat zij schenkt $^2/_3$ der hoeve Ingendael aan den Putberg gelegen, aan hare dochter Maria van Ellerborn. Rijksarch. in Limb.

N° 2. Den 7 October 1661 bekent Isaak Slijp, ontvanger des lands van Valkenburg, dat hij op den 20 Juli 1660 heeft gekocht uit handen van heer Adam Frans Schellart van Obbendorf heer te Schinnen den hof te *Daal* gelegen bij Heerlen. Rijksarch. in Limb.

N° 3. Den 17 Mei 1674. Hans Hendrik Hillensberg bezitter van het landgoed Bloemendael bij Sittard overleden zijnde, verlangt diens zwager Isaak Slijpe ontvanger des lands van Valkenburg, dit leen voor zich te behouden en wil Dr Coets indemniseeren met Valkenburgsche leenen te Ingen Dael onder Heerlen en anderen.

N° 4. »1780 den 15 Augustus de hof *In gen Dael* aangebracht door Adriaan Hendrik Frederik Abraham en Jan Willem van Slijpe gebroeders, die deze hoef onverdeeld bezitten, ingevolge testament van mejuffrouw van Slijpe hunne tante. Rijksarch. in Limb.

N° 5. De hoef *Dael* onder Ubachsberg is nu een eigendom van Nicolaas De la Haye, pachter van de kasteelshoeve te Hoensbroeck.

[XXXI.] De Hoef Der Scheydt of Janys-Scheydt, Pricken- of Dortantsleen,

gelegen op den Janusscheydt, groot 49 bunders, was een Wickraedsleen, hetwelk te Valkenburg verheven werd:

1381 of daaromtrent, door Colyn van den Amstel. »Co-

»lyn van der Amstel (is man van) den hoff in geen Scheyt »mit XXVI boenre" (1).

1386 door Jan Knoeden zoon Ingenscheyt. »Johan Knoe»den soen in gheen Scheit is man van den guede in den »Scheit, soe wie dat al doe gelegen is, mit LII boenre »lants" (2).

1543 door Hendrik en Peter Prick.

1544 door Cornelis Dortant.

1570 door Pieter Dortant.

1617 den 17 October, door Joris Dortant en daarna door Peter Dortants.

1636 den 7 December, door Dorus Dortants, na dood zijns vaders Peter voors.

1648 den 13 April, door Servaes Arens.

Staatsch leenhof.

1669 den 30 December, door Dirk Dortants.

1718 den 30 Mei, door Theodoor Frederik Dortants, scholtis te Schaasbergh.

1756 den 4 Mei, door Theodoor Frederik Dortants, schout te Schaasbergh.

1779 den 20 Maart, door Peter Dortants.

[XXXIII.] De Hoef ter Geleen

bij Heerlen, was een Wickraderleen en werd te Valkenburg verheven :

1410 door Hencken (Rencken?) van Coelmont, die te 1411, als leenman bij het hof te Valkenburg voorkomt. »Int jaer MCCCC ende X op Sinter Claes avont ontfing »Hencken van Coelmont alsullich leen als Johan Ruvuet te »leen hielde van Wicrode, te Glene by Herle gelegen,

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 62.
(2) Reg. Dobb. n° 95.

»overmits mannen Arnolt van Bensenroide ende Gerit van »den Kaldenborn" (1).

1381 of daaromtrent, door Thijs Reynarts van Heerlen als momber der weduwe van Peter van Geleen: »Thys »Reynarts van Herle, as momber Peters wyff van Glene »XVI boenre gelegen by den dorpe, zo Glene" (2).

1440 den 10 October, door Jan van Coelmont. »Jan van »Coelmont hait ontfangen X^{ma} Octobris A° XL alsulcken »leen van Wicroede als syn vader uytgestorven was; dat »recht is he noch sculdic" (3).

1537 den 17 Juni, werd dit goed getransporteerd door Emont van Hellenbel op zijne twee kinderen Joris en Herman. Joris van Hellenbel verhief alsdan dat leen en zwoer den behoorlijken eed.

1541 den 8 Juni, door Joris van den Dries, zoon van Emondt van den Driesch.

1556 den 6 Mei, door Gerard van Strijthagen tengevolge cessie aan hem gedaan door Mewis en Gerard van den Driesch.

1564 werd dit goed getransporteerd door Catharina van Mercken, aan Willem van Swartzenberg en Agnes van Bulich.

1571 verheven door Emond van Hochkirchen.

1618 den 24 April, werd een vierde gedeelte van dit goed verkocht door Hendrik Hoen van Cartils aan juffr. Margaretha Griend weduwe van Elderborn.

1643 den 20 Maart, verheven door J^r Hans Dederich van Elderborn.

1644 den 8 Juli, door Willem Pleugmaeckers in naam van juffr. Margaretha van Elderborn.

---

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 35.

(2) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 20.

(3) Leenr. van Chevel n° 27.

Staatsch leenhof.

1734 den 8 April door den heer van Slijpe.

1742 door den baron Vincentius Philippus Antonius van der Heyden de Belderbusch.

1789 door den graaf van Belderbusch tot Terworm.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Bij akte van 1 Aug. 1729 verklaren de kinderen en erfgenamen van Adriaan Hendrik van Slijpe dat zij voor Isaak van Slijpe, rentmeester der geestelijke goederen, verborgen hunnen hof en goederen genaamd Geleen, onder Heerlen voor 12000 gulden. Rijksarch. in Limb.

N° 2. Den 2 Juni 1742 verklaart Anna Maria van Slijpe, vrouw tot Geleen en Strijthagen, dat zij verkocht heeft haren hof en huis Geleen te Heerlen aan Vincent Philip Antoon baron Van der Heyden genaamd Belderbusch, heer van Montzen en Streversdorp, ter Worm enz. voor de som van 18,400 gulden brab. Deze hoef bestond uit huis, hof, erven, weiden en landerijen, zoo censaal, allodiaal of feudaal, met de vrijdommen, privilegiën en inmuniteiten daaraan klevende. De pachter dier hoeve was Mathijs Meens. Rijksarch. in Limb.

N° 3. Den 21 Oct. 1748 verklaart Maximiliaan baron van Belderbusch, heer tot Ter-Worm een kapitaal van 3000 patacons opgenomen te hebben bij Maria van Eyck weduwe van Paulus Tulleners te Maastricht, verpandende daarvoor zijn hoeve Geleen onder Heerlen.

Rijksarch. in Limb.

N° 4. Uit de grafelijke familie Belderbusch gingen de goederen van Terworm en het huis Geleen over aan de vrijheeren van Böselager te Bonn. De tegenwoordige eigenaar is de heer baron Otto Napoleon de Loe de Imsten-

rade, die in eerste huwelijk is echtgenoot geweest van Antonia barones de Böselager tot Terworm, overleden te Heerlen den 12 October 1847.

[XXXIII.] Hoefnagels-leen,

gelegen op den Lichtenberg onder Heerlen groot aan huis, hof een bunder en in akkerland 28 bunder, was een Wickraderleen, hetwelk te Valkenburg verheven werd:

1381 of daaromtrent, door Jan van Bruchhalen. »Jan »van Breuckhalen is man van VII boenre lants gelegen te »Nuwenhagen" (1).

1571 door Claes Hoefnagels.

1638 den 4 Maart, door Jaspar Beckers.

Staatsch leenhof.

1650 den 1 Augustus, door Christiaan Beckers.

1696 den 26 November, door Lenaerd Spiers in naam van zijn zoon Frans Peter Spiers, na den dood van Christiaan Beckers.

[XXXIV.] Gerard Leufkens- of Doutzenberghsleen,

onder Heerlen gelegen, was een Wickraderleen hetwelk verheven werd:

1571 door Gerard Leufkens.

1611 den 10 December, door Willem Doutzenbergh.

1619 den 8 Juni, door Peter Panhuys als voorganger van Nicolaas Doutzenbergh in gen Honskoul onder Kerkraedt, na dood zijns vaders Willem voors.

1729 den 21 Januari, door Michaël Arets.

1754 den 30 September, door Peter Jongen uit naam van zijn zoon Herman Jongen.

(1) Reg. Dobb. nº 31.

[XXXV.] Berselshofken.

Dit huisken, nu Jonghenleen genoemd, is gelegen in het opperste gedeelte van den Coninxbeembt, nabij de Kluis en den hof van Beersdal, aan hebbeude 12 bunders land en 4 bunders weiden, was met alle zijne aanklevigheden een Wickrader leen, hetwelk te Valkenburg verheven werd:

1381 door heer Mathijs van Bernsberg. (Zie hierboven N° II.)

1537 door Hendrik van der Hagen en na zijn dood,

1565 door Claes Jonghen en na diens dood,

1569 door Peter Jongen en na diens dood,

1630 den 6 Maart, door Jan Jonghen.

1633 den 26 April, door Hendrik Jongen na dood zijns vaders Jan voors.

1641 door Peter Jongen, na dood zijns vaders Hendrik voors.

1643 den 9 Februari, door Crijn Segraede.

[XXXVI.] De Hoef Hofalize,

gelegen in de buurt van de Karrestraat en den weg van Heerlen naar Gulpen, op den Berg Ubachsberg onder Heerlen, groot zijnde omtrent 58 bunders, waarvan 28 of 25 bunders, als groot leen aan den huize van Valkenburg verheven werden :

1529 door J[r] Richalt van Hoffalis na dood zijns schoonvaders. »J[r] Rykhalt van Hofalize is beleent met den hof »op Ubachsberg door syne huysvrouwen vader uitgestor»ven is. Betaelt 15 goutgulden of 21 pond van 40 grooten".

1645 den 13 Mei, door Gerard Fabritius in naam van Jonker Rogier van Merode de Hoffalis, na dood zijns vaders N. van Merode.

Staatsch leenhof.

1775 den 31 Januari, door Dionysius Pascal de Hesselle namens Jan Vaessen.

1780 den 12 September, door Frans Eussen, als erfgenaam van zijn vader.

[XXXVII.] Cornips-leen of Edelmanshoefken,

gelegen in de buurt van Busschelen, den Peschgraaf en Hoogveld, onder Heerlen, was een Wickraderleen en werd aan den huize van Valkenburg verheven:

1381 of daaromtrent, door Johan der Edelman van Vroschenbach, die in 1389 als leenman van Wickraed bij het hof van Valkenburg voorkomt: »Johan der Edelman (is »man) van den hove te Vrussenbach (1). Johan van Vros»senbroecke XXIIII boenre gelegen toe Vrossenbroecke" (2).

1411 door Goswijn van Vrusschenbach: »In den jaere »MCCCC ende XI ontfinc Goesken van Vrusschenbach al»sulch leen, als der Edelman haldende was, overmits Goes»wyn van Cortenbach ende Gerart syn broeder ende Hansen »Poetroede, des maendachs nae onser Vrouwendach as»sumptien".

1439 Dinsdags na St. Dionisius door Geerken Cornips. »Des dinstages nae St. Dyonysdach, anno XXXIX, ontfinc »Gercken Cornyps alsulcken leen goede, als Johan Edel»man van Valckenborch zo halden plach, overmits Arnt »van Chevel as stathelder, Willem van Scaetsberch ende »Willem van Vliecke as mannen; is eyn Wicrode leen, »V ꝶ." (4)

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 33.
(2) Ibid. n° 38.
(3) Ibid. n° 64.
(4) Reg. van Chevel n° 1.

1537 door Dries, der dekker van Vreusschen en na diens dood door Mathijs Hal scholtis te Heerlen.

1622 den 18 Juni, door Hendrik van den Hove ook scholtis te Heerlen.

1635 den 16 Juli, door Nelis Peters, na dood van Hendrik van den Hove voors.

1643 den 5 September, door Gerard Frederikx.

Staatsch leenhof.

1760 den 26 November, door Nicolaas Schils voor Peter Jacob Vorage.

[XXXVIII.] Het leen op den Kerkhof,

onder Heerlen, bestond in een huis met moeshof en werd als Wickraderleen te Valkenburg verheven; eertijds door N. van Palandt en daarna door Mathijs Hal. scholtis te Heerlen en na diens dood,

1622 den 18 Juni, door Hendrik van den Hove en na diens dood,

1639 den 15 Februari, door Karel Merckelbach.

[XXXIX.] J^r Strijthagenshoff,

te Welten, onder Heerlen gelegen, was met den molen en ander toebehoor, een Wickraderleen, hetwelk te Valkenburg verheven werd:

1381 of daaromtrent, door Johan van Oersfeldt. Kort daarna door Willem van Welten, als momber van N. vrouw te Welten. »Die vrouwe van Welten; hoer momber Wilm-»ken van Welten Domina de Welten (relevavit) curiam, V »mansus ibidem, molendinum, fideles et appendices" (2).

(1) Reg. Wickr. leen nº 25.
(2) Reg. Dobb. nº 44.

Daarna door de gezusters Liza en Jutta van Oersfelt. »Jouffr. Liza ende Guetgen van Oersfelt gesusteren (zijn »man) van den hoeve toe Strythagen" (1).

1443 of daaromtrent, door Alexander van der Bruggen voor het gedeelte van den molen. »Zander van der Brug»gen hat ontfanghen alsulck leengoet, as die vrouwe van »Welten te houden plach, zo wissen, die moelen met yeren »toebehoiren, overmitz Stathelder Arnt van Chevel, Gerard »van Strythagen ende Willem van den Bierboom" (2).

1537 door Werner van Strijthagen voor een gedeelte en voor het andere, hetwelk Jenne en Lenaerd Phlippens, na dood van den alden Coenen, ontvangen hadden, door Dirk Vreuls.

1551 door Gerard van Strijthagen, na dood van Werner voors. en na zijne aflijvigheid.

1585 door J[r] Hendrik van Strijthagen en na diens dood,

1648 den 1 December, door J[r] Otto van Strijthagen Werner's zoon.

Staatsch leenhof.

1709 den 30 Juli, door Johan de Root voor zijn vader den luitenant-kolonel Nicolaas de Root, in dienst van Pruissen.

1770 door den heer J. V. de Root.

1782 aangebracht door den eigenaar J. V. de Root.

Aanteekeningen.

N° 1. Bij akte van 31 December 1685 belastte de douairière van Strijthagen tot Welten met haren schoonzoon Jean de Laviolye, heer te Egrimont, hun huis en hof te Welten met 400 patacons, die werden opgenomen bij Abraham Heldivier te Maastricht. Rijksarch. in Limb.

(1) Wickr. leen n° 37.

(2) Reg. van Chevel n° 24.

N° 2. Akte van 3 April 1723 waarbij Nicolaas Joseph de Root, in huwelijk met Joanna Schoonbrood, verklaart geleend te hebben bij Cornelius De Fays ridder, burgemeester te Aken de som van 500 fl. brab. verobligeerende daarvoor zijn Wickrader leen te Welten met huis en hof.
Rijksarch. in Limb.

N° 3. Bij akte van 19 Januari 1737 verklaart Nicolaas Joseph de Root, getrouwd met Johanna Schoonbrood, dat hij aan zijn broeder Johan de Root in huwelijk met Anna Cath. baronnes van Elmpt, heeft overgedragen zijn aandeel in de hoeve te Welten, met huis, schuur en stallingen. Rijksarch. in Limb.

N° 4. Testament gemaakt den 14 Maart 1766 door Jan de Root, heer van Strijthagen te Welten, in tweede huwelijk met Anna Catharina vrijvrouw van Elmpt. Hij verlangt in de kerk van Welten begraven te worden en sticht er een jaargetijd. Hij benoemt zijne twee zonen Nicolaas en Frans uit zijn eerste huwelijk met Sara Hockelt, als zijne universeele erfgenamen. Zij zullen hunne stiefmoeder laten wonen in het huis van hun oom Joseph de Root, zoo lang als zij leeft. Rijksarch. in Limb.

N° 5. Den 23 December 1768 verklaarden Nicolaas de Root, jongman en Johan Vincentius de Root in huwelijk met Maria Margaretha Haeren, zonen van Johan de Root, dat zij hun aandeel in het huis en goederen te Welten met een kapitaal van 300 gulden belasten, om de procedures te betalen die zij gevoerd hadden tegen de weduwe van Jan Willem baron van Elmpt, nu huisvrouw van Johan Valentijn Viebach. Na dood van hunne stiefmoeder Anna Catharina van Elmpt zal door hun dit kapitaal worden afgelost.

N° 6. Het huis te Welten behoorde voor eenigen tijd aan de familie de Caritat de Peruggi en is nu in bezit der familie Schepers te Welten.

[XL.] De Schiffeler,

een hoef met landerijen, beemden en weiden te Kaldenborn, onder Heerlen gelegen, was een Wickraderleen en werd te Valkenburg verheven:

1381 of daaromtrent, door Gerard van Retersbeck Willems broeder. »Willem Willems son van Retersbeck (is »man van) III hueven lants, I boenre zo Konnesbent, ge»heiten dat moendachs guet. — Gerken (van Retersbeck) »Willems broeder is man van eyne hoeve lants in Koninx»bent, von den hoeve zoe Kaldenborne, de helt IIII hue»ven lants" (1).

1455 den 12 Maart, door Frederik van Schaesberg.

1537 door Gerard van Palant, tot Vlammershem.

1545 den laatsten October, door Theunis op den Heuvel, als voorganger der weduwe van wijlen heer Gerard van Palant. En na haren dood,

1546 den 14 April, door Rutger Quaedt.

Staatsch leenhof.

1766 den 3 October, door Jan Willem Lintgens als verkregen van den luitenant-kolonel Rudolf Sturler bij akte van koop van 21 September 1765.

1781 aangebracht door den eigenaar Jan Willem Lintgens.

Aanteekeningen.

Nº 1. Bij akte van 20 September 1765 verkocht Rudolf Sturler wonende op het slot Vaeshartelt, luitenantkolonel in staatschen dienst aan Jan Willem Lintgens en Maria Catharina Schoonbroodt echtgenooten de heerenwoning, den winhof, weiden, beemden, vijvers enz. genaamd

(1) Wickr. leen nº 15 en 16.

den Schiffeler, voor de som van 7000 rijksdaalders, zijnde deze hoeve een Wickraderleen. Rijksarch. in Limb.

N° 2. Bij akte van 31 October 1767 verklaart Jan Willem Lintgens in huwelijk met Maria Catharina Schoonbroodt, dat hij heeft opgenomen 4000 gulden bij den heer Joannes Olijslagers, heer te Itter en burgemeester te Maastricht. Hij verobligeert daarvoor zijn leengoed genaamd den Schiffeler, bestaande in huis, hof, weiden, landerijen enz. groot 53 bunders. Lintgens had dit goed gekocht van den kolonel Sturler. Rijksarch. in Limb.

N° 3. Dit goed is nu in twee deelen gesplitst waarvan het eene aan de familie Corfs en het ander aan de familie Lintgens behoort.

[XLI.] De Kleine Hoef in den Koninxbembt,

(nu Wijngaartshof), gedeeltelijk onder Heerlen en gedeeltelijk onder Hoensbroek gelegen (1) werd als een Wickraderleen te Valkenburg verheven:

1393 door Godhard Van der Hagen. »In den jaere MCCC »ende XCIII ontfinc Godert Van der Hagen, overmitz Ge»rart van Cortenbach ende Johan van Weert eynen cleynen »hoff geheiten tot Coninxbeente myt synent toebehoerten, »ende dese twee guede heeft hoem die Hertogynne Jo»hanne verleent tot eynen leene ende recht; ende des is »eyn brief" (2).

Na dood des voornoemden Van der Hagen door Gielis van Huckelbach en daarna

1430 in Maart, door Herman Hoen Van den Broeck. »Her Herman Hoen is man van den hove te Koninxbeent

(1) Over dit leen zoover als het onder Hoensbroek ressorteerde zie SLANGHEN, *Het markgraafschap Hoensbroek*, p. 70.

(2) Reg. Dobb. n° 178.

»mit allen synen toebehooren, soe wie het gelegen is, de »wylne was Ghielis van Huckelbach" (1).

De tiende van drie hoeven te Koninxbeembt heer Otten hoeve, heer Gielis hoeve van Huckelbach en van de hoeve tot ter Heiden behoorden aan zekeren Johan Dey van Mechelen, die dezelve omtrent 1420 te Valkenburg als Wickraderleen verhief. »Johan Dey van Mechelen momber van »Joufvr. Grietens dochter was. Johan Deys (is man van) »eyne theende te Koninxbeente van III hoeven, van hoeve »her Otten was, Gielis hoeve van Huckelbach ende van »ter Heiden" (2).

1444 den 30 November, was Herman Hoen nog in bezit van deze hoef. »Der vorss. stadhelder (Arnt van Che»vel) gestont op desen selven dach (penultima Novembris »A° XLIIII) dat Herman Hoen vors. vurtyden ontfangen »hadde, overmitz hem als stathalder, Dries Knoyen ende »Peter Heyenhoven in de maent van Meerte A° 1430 den »Hoff te Nythuysen ende ouch die guede van Coninxba»nent, dat syn twee leenen" (3).

1459 op St. Martijnsdag, door Johan Hoen bastaard van Voerendaal, als gevolmachtigde van vrouw Cecilia Hoen van den Broeck, Abdis te Munsterbilsen.

1471 op St. Maria-Magdalena, door Werner van Imstenraedt.

1539 door Filips van Ruifft genaamd Doenrade.

1567 den 19 October, door Gerard van Imstenraedt, heer te Mheer.

1581 door J[r] Wijnand van Imstenraedt heer tot Mheer. Verder door Philip Christoffel baron de Loë, heer tot Mheer.

(1) Wickraderleenen n° 23.
(2) Wickr. leen n° 29 en 30.
(3) Reg. van Chevel N° 30.

Staatsch leenhof.

1660 den 4 Juli, door Philip Christoffel baron de Loë, heer te Mheer.

1708 den 11 October, door Gerard Nicolaï, in naam van Jan Adolf, baron van Loë en Wissen, heer tot Mheer, Aubel, St. Martens-Vouren enz.

1743 den 29 October, door Frans Karel baron van Loë-Wissen domkanunnik te Munster.

1756 den 17 Juni, door Frans Karel baron de Loë domheer te Munster.

[XLII.] Bertram's leen van Bensenraedt,

groot 8 bunders en eenen morgen werd als Wickraderleen verheven:

1381 of daaromtrent, door Arnold van Berchem (ot Bauchem) Herman's zoon: »Arnt van Berchem (?) Hern »Hermans son is man van III boenre lants gelegen tus»schen Kongenroide ende Glene XVIII cappuyne, II vaet »rogge, I marck Herles" (1).

1571 door Bertram van Bensenraedt en na zijn dood,

1588 door Claes Botterwegge voor de eene helft.

1643 den 30 Mei, door Geurt Pluymen.

Staatsch leenhof.

1729 den 14 Juni, door Steven Eussen.

1781 aangebracht door Mathijs Ubachs.

[XLIII.] Crijn Bisschops-leen,

gelegen ie Schaesberg onder Heerlen en groot aan mate 7 morgen akkerland en twee morgen weiland, was een Wickraderleen, hetwelk verheven werd:

(1) Wickr. leen n° 44.

1537 door Heyn Bisschops.
1549 den 15 September, door Kerst Bisschops.
1571 door Crijn Bisschops.
1643 den 13 Juni, door Peter Pricken.
1668 door Peter Arets.
1699 den 26 Januari, door Thijs Arets.
1708 den 5 November, door Thijs Arets.
1729 den 14 Juni, door Steven Eussen.
1755 den 24 Novembnr, door Mathijs Louppen

[XLIV.] De goederen waar Severen Coenen uitgestorven is,

werden als Wickraderleen verheven:
1537 door Severen Coenen.
1587 den 30 October, door Jan van den Hoefve, secretaris der hoofdbank Heerlen en na diens dood,
1625 den 15 Augustus, door diens schoonzoon Jan Doutzenborch.

Staatsch leenhof.

1685 door Jacob Boest.

[XLV.] Claes Clinghen-leen,

onder Heerlen gelegen en reeds in 1648 onder de nabuуren verdeeld was een Wickraderleen hetwelk met 3 gouden merken, ieder merk ter waarde van 20 oude grooten, maar waarvoor men drie goudgulden betaalde, te Valkenburg verheven werd:
1536 den 5 Mei, door Herman Clingen en daarna door Jan Doutzenbergh, secretaris der hoofdbank Heerlen.

Staatsch leenhof.

1776 den 11 October, door Jan Pieter Joosten te Heerlen.

AANTEEKENINGN.

Nº 1. »Den 9 April 1684 verscheen voor burgemeesters en raedsverwanten des vleckens Markolderdorff Jacob Boest gebeurdig uyt het land van Valkenborg, uyt den dorpe *Herlen*, ende heeft weemoedig te vernemen gegeven, hoe dat hy met synen cameraet en goeden vrunt, Conraet Weustenraedt, van syn huys is gereisd om hunne naeringe ende hantiering te soecken, maer dat Weustenraedt hem onderwegen is kranck geworden ende met een subiet feber overvallen; ende alsoo alhier tot Marckeldorf aengelangt heeft syne krankheyt seer die overhant genomen, en inziende dat hy niet meer levend soude naer huys komen, heeft synen cameraed Jacob Boest, die hem getrouw gediend en opgepast heeft, met handreikinge gegeven ende geschonken het lant ende die weide, twelk in syne heimath is gelegen aen den *Haenbock*, hem biddende dat hy hem daervoor sou laten ter aerde bestellen ende begraeven. Alsulx hoeft Jacob Boesten getrouwelyk gedaen, hem eene serk laetende maeken en alles wat by de begraefenis noodig is. In oorkonde der waerheid syn hiertoe voor getuygen geweest eerbare mannen die hier op den raedskeller ter herberg syn geweest, alsoock der kellerweert met name Johan Arent Schaper. Geschiet tot Markeldendorff op datum als boven: Michael Promen, borgemeister. Dat bovengemelten Jacob Boest synen cameraed in alle stelle, doch eerlyk op Godsacker, heeft doen begraven betuygt Martin Ernest Keyser, pastor in Markeldendorff im stifft Hildesheimb, Ambt Hundsucke.

[XLVI.] De Hoef In den Dohm.

Deze hoef, voortijds geheten de alste hof, was te Welten gelegen en behoorde 1571 voor een derde gedeelte aan

Elisabeth van Schaloen, weduwe van J^r^ Rolman Hoen en voor de twee andere deelen aan heer Johan Schaloen en zijne zuster Maria van Schaloen. Dit leen werd verheven, door J^r^ Jan van Schaloen en na diens dood door zijne zuster Maria weduwe van Adam van Hoochkirchen tzo Schertsent enz.

1615 den 13 November, getransporteerd voor het leenhof te Valkenburg aan Walraaf van Schellardt, heer tot Schinnen, tengevolge eener huwelijksche voorwaarde door hem aangegaan met Maria van Cartils, genoemd Hoen tot der Hoenshuys. De heer van Schinnen liet zich beleenen door zijnen gevolmachtigden Koenraadt Deckher.

1648 den 1 Juni, door heer Johan des Paysbas, kapitein in dienst van zijne Majesteit van Spanje, in naam van heer Frederik Schellardt van Obbendorp, heer tet Schinnen.

Staatsch leenhof.

1661 den 13 September, door Justus van Thil.

1712 door George van Tunderfeldt.

1760 den 16 April, door Balthasar a Campo.

1768 den 16 April, door Balthasar a Campo.

Aanteekeningen.

N° 1. Den 2 Juli 1660 verkocht Adam Frans Schellart van Obbendorp aan Anna van Randwijck, weduwe van Willem van Thil van Thiltenhoef en aan hare zonen Hans Willem van Thil heer tot Olne, drost der landen van Valkenburg en Daelhem en Justus van Thil van Thiltenhoef de hoeven ten *Dohm* en de *Dael* beiden te Welten. De koopprijs van beiden was de som van 9500 patacons.

Rijksarch. in Limb.

N° 2. Den 9 Augustus 1661 verklaarde Anna van Rantwijck weduwe van Willem van Till van Tiltenhaaff, in zijn

even kapitein en drossard des lands Valkenburg in dienst van hare Hoogmogende, over te dragen aan haren zoon Jr Justus van Till van Tiltenhaaff het adellijk goed ten *Dohm* gelegen bij Heerlen. Diensvolgens werd Justus van Till den 13 September daaropvolgende met dit goed beleend. Rijksarch. in Limb.

N° 3. Den 14 Mei 1674 verpandde Gisbert van Thil in huwelijk met Elisabeth Margaretha von Olmus genaamd Mulstroh, het huis de *Dohm* aan de erven van Jan Ghijsen voor 1804 gulden. Rijksarch. in Limb.

N° 4. Den 21 December 1753 kocht Theodoor Dautsenberg, griffier der keurkeulsche leenkamer te Heerlen, voor de som van 3300 patacons het twee derde gedeelte van de hoeve de Dohm, te Welten, uit handen van Louisa Charlotta van Soust en den advokaat Jan Joseph Dussel, in huwelijk met Maria Theresia van Soust. Zij hadden dit goed geërfd van Anna Catharina Römer, weduwe van den schepen Harking. Rijksarch. in Limb.

N° 5. Bij akte van 23 December 1768 verkocht Balthasar a Campo, wonende te Bronshem, met consent zijner vrouw Elisabeth Cremers »de twee derde paarte van den hof den Dohm, de schuur en de stallingen daarinbegrepen", zoo als de verkooper die door akte van permutatie van wijlen den heer J. G. Dechamps had verkregen. De aankooper was Sebastianus Cremers te Retersbeek.
Rijksarch. in Limb.

N° 6. Den 15 April 1779 bekent Balthasar a Campo, in huwelijk met Maria Gertrudis Janssen, wonende op het huis Dohm, dat hij bij den prior der Carthuizers van Vogelenzang bij Gulik schuldig is, 100 gouden Carolussen, ten laste van zijn $^2/_3$ gedeelte in huis en goederen van de Dohm. Rijksarch. in Limb.

N° 7. Bij akte van 3 Mei en 8 Juni 1790 verkochten Anna Maria van Haren, weduwe van den kapitein Johan Vincentius de Root en hare kinderen Anna Maria de Root, Anna Catharina de Root, Maria Theresia de Root, Maria Anna de Root en Anna Maria Isabella de Root nog enkele stukken akkerland behoord hebbende bij het huis Dohm aan Johan Rhoen en Hendrik Savelberg.

Rijksarch. in Limb.

N° 8. De landhoeve de Dohm bleef grootendeels een eigendom der familie a Campo tot over eenige jaren. De huizing met een gedeelte der goederen is nu in bezit der gebroeders Martinus en Josephus Penners te Heerlen, die dit goed aankochten.

[XLVII.] Eene Leenkaart, te Kunraede,

onder Voerendael gelegen, bestaande in 18 cappuinen, 20 vaten rog en eenige chinsen en andere rechten, was een Wickraderleen, hetwelk te Valkenburg verheven werd:

1381 of daaromtrent, door Dederik van Berghen. Deze kaart behoorde vroeger aan heer Harper van Merode. »Her »Harper van Merode (is man van) XIII malder pechtz tzo »Kungenroide, die heet nu Her Dierich van Berghen ge»nomen mit synen wyve" (1).

Ietwat later bezat Dederik van den Kaldenborn deze kaart gedeeltelijk, maar ontving dezelve niet in leen: »Van Dede»rick wegen van Caudenborn is eyn leen niet ontfanghen, »VI boenre tzo Koninxbeent gelegen, eyne cleyne theende, »opten XI malder pechtz tzo Kongeroide, (ende) V ß »cheins" (2).

(1) Reg. Dobb. Wickr. leen n° 2.
(2) Ibid. n° 11.

Daarna door Theunis Baertscheerder.

1539 den 22 Juni, door Jan Surlet, als man en momber zijner huisvrouw.

1539 den 29 Juni, door Bartholomeus Wijlewart als rechte erve van Theunis Baertscheerder.

1558 den 5 Februari, door Jr Willem van Repen, na dood van heer Michiel van Strabach.

1565 den 9 November, door Jan van Gurtsenich en zijne deelgenooten. Daarna door Jan van Oirsbeek als man en momber van N. van Strabach.

1565 den 14 December, verkocht Jr Jan van Oirsbeek deze kaart aan Severen Coenen, die dezelve alsdan te leen kreeg.

1648 den 21 Juli, door heer Lodewijk van Eynatten, heer tot Gerdingen.

[XLVIII.] Jan Scheyen-leen,

gelegen onder Heerlen en bestaande uit 20 bunders akker welke behooren tot de goederen van ter Worm. Dit Wickrader leen werd te Valkenburg verheven.

1537 door Jan Scheyn, scholtis te Heerlen.

1544 den 7 April, door Jacob van Morimez, als man en momber zijner huisvrouw.

1571 ingevolge aankoop door Simon van Wilré, schepen te Aken. En na diens dood door Jr Peter van Wijlre.

1643 den 27 Februari, door Jr Jan Willem van Wilré, tot ter Worm.

Staatsch leenhof.

1742 door den baron Vincentius van Belderbusch.

1781 door den graaf van Belderbusch.

[XLIX.] Het leen Scherenbroeck,

groot omtrent 25 bunders, gelegen onder Heerlen, bij de hoef in den Koninxbeemd, aan eene zijde de hoef in den Vranck aan de andere zijde de Hoef Bersel, het een hoofd den Hoensbroecker weg en het ander hoofd de beek loopende naar den Coppelsmolen. Dit leen werd verheven:

1571 den 11 December door J[r] Emond van Hochkirchen.

1573 den 16 Mei, tengevolge eener akte van aankoop door J[r] Willem van Swartsenberg, eigenaar der hoeven Geleen en Musschenbroeck en na diens dood door J[r] Maximiliaan van Swartsenberg.

1643 den 13 Augustus, door J[r] Gaspar van Swartsenberg.

[L.] Het landgoed Meysenbroeck.

Dit landgoed, met de aanklevende pachthoeve komt niet op onze sommieren als Valkenburgs leengoed voor. Wij hebben daarvan geene afzonderlijke beleeningen aangetroffen; enkel vinden wij het in 1570 vermeld op eene taxatielijst der leenen als volgt: »J[r] Henrich van Tzevel van synen leenen te *Puth*, *Meisenbroeck* en *Mengersborn*" (1). Het schijnt dat na verloop van tijd evenwel eenige leenplichtige goederen zijn daarbij gekomen, die oorzaak zijn, dat het in de laatste tijden als leengoed beschouwd werd. Meysenbroeck en Mingersborn waren keulsche leenen.

Aanteekeningen.

N° 1. In 1490 leefde Leonard van den Edelbambd genaamd van Meisenbroeck; hij was gehuwd met Elisabeth

(1) *Slanghen*, Het Markgraafschap Hoensbroeck, p. 26. Mingersborn is eene hoef bij Klimmen, die ook niet leen van Valkenburg was.

van Haren, Frambach's zuster en weduwe van Jan Knoyen van Vlieck, schepen te Aken. Quix, Kreis Eupen, p. 222.

N° 2. Het huis Meysenbroeck was destijds in bezit van de familie van Leeck (1). Dederik van Leeck tot Meysenbroeck was gehuwd met Christina van Biesten. In 1519 verpandde Arnold Huyn van Amstenrade in huwelijk met Catharina van den Bongard, zijn landgoed *Musschenbroeck* voor 820 overlandsche gulden. Den 7 December 1528 belastte Arnold Huyn gehuwd met Henrica Masscherel zijn aandeel in dit huis met een kapitaal van 160 goudgulden.

Maasgouw 1881, p. 603.

N° 3. Den 22 November 1630 verklaarde Wilhelmina van Strijthagen tot Meysenbruch in huwelijk met Hendrik van Seegraedt, te Kerkhem, dat zij den 19 November met hare zuster Maria van Strijthagen vrouw te Limbricht, heeft een accoord aangegaan, waarbij zij op haar transporteert al hare rechten op huis, hof en heerlijkheid »Lymburch" en op huis en hof Hemersbach niets daarvan uitgezonderd.

Rijksarch. in Limb.

N° 4. Den 29 April 1650 verkocht J^r^ Johan Charles baron van Dobbelsteyn, heer tot Eynenborg, het adellijk huis Meysenbroeck met allen de aanklevende eigendommen aan den heer Hendrik Poyck, scholtis te Kerkrade en den heer Daniël Burette. Ter assurantie van dezen verkoop stelt hij zijn adellijk huis Puth, gelegen onder Voerendael.

Rijksarch. in Limb.

N° 5. Bij akte van 29 April 1650 verklaart Nicolaas Rulandt koopman te Aken, dat Johan Charles baron van Dobbelsteyn heer tot Eynenburg heeft bij titel van koop gecedeerd het adellijk huis en goederen van Meysenbroeck

(1) In 1486 was Dirk van Lieck eigenaar der hoeve *Mussenbroeck* in het kerspel Heerlen. Thijs van Eyll was zijn zwager. Zie *Jansen*, Inventaris der archieven van Sittard, p. 99.

aan Hendrik Poeck scholtis te Kerkrade of aan de heeren Jan en Daniël Burette (1). Rijksarch. in Limb.

N° 6. Acte van vergelijk des jaars 1695 tusschen Frederik Sigismond Theodoor baron van Schaesberg, heer van Schaesberg, Mertsenich, Frankershoven etc. ter eenre en de weduwe van Hendrik Vignon eigenares van het huis Meisenbroeck, over capuinen en cijnsen die de eigenaars van Meisenbroeck aan het huis van Schaesberg moesten leveren en over capuynen en negen erfschillingen penninggeld die het huis Schaesberg aan dat van Meisenbroeck verschuldigd was. Rijksarchief in Limb.

N° 7. Bij akte van 2 Juli 1727 schonk Anna Catharina de Vignon, zoo voor haar als ook als erfgenaam van hare zuster Catharina Charlotta de Vignon, wed. van Jacob de Quartier, bij donatie onder de levenden, aan J[r] Karel Maximiliaan Louis van Brienen, schepen te Maastricht en hoogdrost van Spaansch Valkenburg, haar adellijk goed Meysenbroeck met allen toebehoor. Rijksarch. in Limb.

N° 8. Bij akte van 5 Maart 1731 verklaart Karel Maximiliaan Louis van Brienen J. U. L., dat hij renuntieert aan de donatie van huis en goederen te *Meysenbroeck* aan hem gedaan den 2 Juli 1727, ten voordeele van Anna Catharina de Vignon, welke hij in zijne rechten surrogeert. Rijksarch. in Limb.

N° 9. Den 24 Juli 1732 ontving Adriaan Jacob de Vignon, zoon van wijlen Daniël de Vignon *donatione inter vivos*, uit handen zijner moei Anna Catharina de Vignon, de hoeve Meysenbroeck. Rijksarch. in Limb.

N° 10. Bij akte van 26 Januari 1779 belastte Willem Daniël Vignon, hoogdrossard van 's Hertogenraad en Val-

(1) Boven de poort der pachthoeve bevindt zich het jaartal 1660 en het wapen der familie Burette: eene fasce waar boven twee en waaronder een schenkkannetje is geplaatst.

kenburg, zijn huis en goed Meysenbroeck groot 75 bunders met eene som van 12,000 gulden ten voordeele der gereformeerde diaconie te Aken. Rijksarch. in Limb.

N° 11. Hier is de plaats om een woord te zeggen over de familie Heldevier die nu in bezit treedt van huis en hoeve Meysenbroeck. Jacob Heldevier geboren 21 September 1617 stamt uit een geslacht uit Henegouwen en was zoon van Michiël Heldevier wonende te Frankfort. Na den overgang der stad Maastricht vestigde hij zich in die stad en trad met Sara Burette in huwelijk. Een zijner afstammelingen Jan Willem Heldevier, geboren te Maastricht den 11 April 1741 en schepen aldaar, huwde met Joanna Sibilla Vignon.

N° 12. Den 8 Augustus 1670 werden 203 bunders heidegrond door de Gen. Staten te Heerlen verkocht; aankooper werd Jacob Heldevier tegen 80 gulden het bonder. Wegens het regenachtig weder waren geene liefhebbers verschenen; zijnde te zamen de som van 16292 gulden 15 stuivers. Dit geld moest dienen om de schulden der bank Heerlen af te lossen. Rijksarch. in Limb.

N° 13. Daniël van den Esschen leende den 16 Maart 1743 bij Jan Willem Heldevier, luitenant voogd, de som van 800 guldens en verborgt daarvoor zijn huis en hof te Rennenberg, zijnde leengoed.

N° 14. 1792 den 20 April, te Aken, verkochten Jan Willem Heldevier luitenant-drossart van staatsch-Valkenburg en Joanna Sibilla Vignon, zijne huisvrouw, het kasteel *Meysenbroeck*, zoo als het te Valkenburg wordt te leen verheven aan Jean Baptiste Marie Champion de Cicé, bisschop van Auxerre in Bourgondië en aan diens zuster Elisabeth Champion de Cicé, wonende te Parijs in haar hotel, rue de la Grenelle. In dezen verkoop waren begrepen alle goederen, rechten en cijnsen ook het recht van jacht in

de bank van Heerlen. De verkooper had dit kasteel en goederen den 18 Februari 1789 ontvangen van zijn zwager wijlen G. D. Vignon burgemeester te Maastricht, als groot zijnde 69 bunders. De koopprijs was 110,000 luiksche gulden. Rijksarch. in Limb.

N° 15. Deze bisschop van Auxerre was broeder van den aartsbisschop van Bordeaux, beiden waren geboortig uit Reims. Als afgevaardigde der geestelijkheid van Auxerre naar de generale staten, declareerde hij zich een der eersten tegen de wetgeving op de rechten van den mensch, als overbodig en nutteloos. Hij bleef den koning getrouw en emigreerde in 1792 naar Maastricht. Hij woonde met zijne zuster te Meysenbroek tot in 1794, wanneer hij genoodzaakt werd naar Duitschland te vertrekken, alwaar hij in 1800 nog resideerde. Zijne zuster die naar Frankrijk terugkeerde werd in 1801 gerechterlijk vervolgd om deel genomen te hebben aan de zamenzwering van den 3 Nivose an 9 tegen den eersten consul. Men had haar beschuldigd den conspirateur Cambon, in haar huis verborgen te hebben. Melle de Cicé werd vrijgesproken.

N° 16. »Le citoyen B. Canter déclare qu'en vertu de la commission qu'il a reçu des administrateurs du département de la Meuse Inférieur, donné le 8 frimaire an 5 de la République, (28 Novembre 1796,) il a fait l'inventaire et la vente des meubles du château de Meysenbroeck. Cet inventaire a duré quatre jours. Le propriétaire, le ci-devant évêque d'Auxerre étant émigré, ces meubles furent vendus au bénéfice de la République. Le citoyen Canter déclare qu'il lui sont dû pour cette corvée 50 francs et 19 sols".
Rijksarch. in Limb.

N° 17. De hoef met den akker is nu eigendom der weduwe Eerens-Menten te Nieuwenhagen en het kasteel wordt bezeten en bewoond door de broeders Leonard en

Arnold Penners, die ook eigenaars zijn van tuinen, weiden en akker, ter groote van 13 bunders.

[LI.] Huis en hof Dammerscheidt.

Ook het slot en de hoeve van Dammerscheid komen niet voor op de sommieren der Valkenburgsche leenen. Op bovengemelde taxatielijst des jaars 1570 komt alleen »Jr Johan van Dammerscheid" onder de leenbezitters voor. Ook Dammerscheid zal wel na verloop van tijd met eenige leengoederen verrijkt zijn geworden, zoo dat men het eindelijk als leen heeft aangemerkt.

Het aloude kasteel Dammerscheid dat tusschen de kerk en de hoeve Lindenhof was gelegen, bestaat niet meer; bijna geene sporen zijn er van overgebleven. De slotgrachten en de half gedempte vijvers zijn nog even merkbaar; waar het kasteel stond der Jonkers van Dammerscheid en van Elmpt wassen nu braambossen en struikhout. Deze plaats werd voor korten tijd door den heer Smeets, notaris te Heerlen, aan heer Boumans te Kunrade verkocht. Het slot Dammerscheidt was leengoed van het hnis Schinnen.

Aanteekeningen.

No 1. De familie Dammerscheid, stammende van het kasteel van dien naam onder Voerendael, voerde in goud een herthoren van keel. Leonard van Dammerscheid werd 1522 abt van Kloosterrade en overleed in die hoedanigheid den 15 October 1557. In 1646 was Willem van Dammerscheid pastoor te Kerkrade. Leonard Dammerscheid huwde Margaretha van Strijthagen. Jan van Dammerscheid verwekte bij Maria Jocken te Voerendael eene natuurlijke dochter, Maria Dammerscheid, geboren den 4 December

1635. Hij huwde later met Maria Schils en had uit dit huwelijk volgende kinderen:

1° Walprecht van Dammerscheid, geboren te Voerendael den 19 Maart 1645.

2° Joannes van Dammerscheid, geboren te Voerendael den 31 Maart 1646.

3° Maria van Dammerscheid.

Jan van Dammerscheid, wellicht een broeder van Willem en Leonard van Dammerscheid huwde Maria N. Hunne kinderen waren:

1° Theodoor van Dammerscheid, die volgt:

2° Catharina van Dammerscheid, geboren te Voerendael den 17 Juli 1625.

3° Anna van Dammerscheid, geboren te Voerendael den 22 Mei 1628.

4° Elisabeth van Dammerscheid, geboren te Voerendaal den 27 December 1629.

Theodoor van en tot Dammerscheid huwde met Gertrudis van Velraedt, uit welk huwelijk sproot Anna Maria van Dammerscheid geboren te Voerendael den 15 Augustus 1653 en aldaar overleden in April 1725. Deze huwde met Jr Hans Willem van Elmpt, tweede zoon van Jan Hendrik heer tot Elmpt en van Christina von Frentz en bracht het huis Dammerscheid in de familie van haren man.

N° 2. Den 8 Maart 1734 nam Agnes Sibilla barones von Sussekern, wonende te Dammerscheid, weduwe van Gaspar baron van Elmpt eene som op van 600 daalders bij Philip Beaugard te Maastricht, daarmede belastende haren hof en goederen te Dammerscheid. Hare voogden J. W. van Velraedt en J. de Root gaven tot deze schuldbekentenis hunne toestemming. Rijksarch. in Limb.

N° 3. Acte van 26 Februari 1735. Agnes Sibilla van Sussekern, weduwe van Elmpt verklaart, dat haar zoon

Johan Wilhelm van Elmpt tot Dammerscheid verkozen heeft als geestelijke in de abdij van Corneli-Munster te treden en voor zijne dote 300 patacons noodig heeft. Zij leent dit geld bij Philip Beaugard, verobligeerende hare goederen van Dammerscheid, groot 80 bunders, leen zijnde te Schinnen. Rijksarch. in Limb.

Nº 4. Den 2 Maart 1743 verklaart Agnes Sibilla barones van Sussekern, dat na het overlijden van haren echtgenoot Gaspar baron van Elmpt tot Dammerscheid haar fortuin zoodanig met schulden was overladen, dat zij genoodzaakt is geworden om haar huis en hof genaamd de *Dael* onder Nuth te verkoopen aan Balthasar Joppen voor de som van 8000 gulden brab. Over dezen verkoop raadplege men Publ. etc. du Limb. deel X.

Rijksarch. in Limb.

Nº 5. Den 13 Juli 1748 draagt Jan Martinus baron van Elmpt, kapitein in Franschen dienst, aan zijne zuster Anna barones van Elmpt over, zijn aandeel in huis, hof en goederen van Dammerscheid, zoo als hem dit was toegedeeld bij lotcedule van 2 Februari 1747. Hij verklaart daarvoor ontvangen te hebben 100 patacons.

Bij akte van denzelfden dag als boven verkocht Karel Joseph baron van Elmpt, luitenant in dienst van den keurvorst van den Palts, ook zijn aandeel in de goederen van Dammerscheïdt, voor 100 patacons, aan zijne zuster Anna Maria van Elmpt. Rijksarch. in Limb.

Nº 6. Den 20 Juli 1752 maakte Jan Willem baron van Elmpt, wonende op zijn adellijk huis Dammerscheidt, onder Voerendael, in huwelijk met Maria Francisca Geisselerin, zijn testament. De baron leidt aan de teering en zit op een stoel in de torenkamer; hij verhaalt: »dat hem zijne zuster malitieus heeft behandeld en dat hij tot op den dag der deeling hunner goederen, die in het jaar 1747

plaats had, bijna niets uit zijn erfdeel heeft genoten. Hij vergeeft echter alle kwaad wat hem zijne zuster en zijne broeders aangedaan hebben. Aan zijne vrouw schenkt hij een kapitaal van 2000 rijksdaalders, die hij vestigt op huis en goederen van Dammerscheid, die leenroerig zijn te Schinnen. Ter dekking zijner schulden zal het huis Dammerscheid onmiddellijk na zijn dood verkocht worden.

Rijksarch. in Limb.

N° 7. Bij akte van 28 Februari 1755 droeg François Joseph markgraaf d'Yve, baron van Soye en Brandenborg met consent zijner zusters eene rente van 45 vaten koren, staande tot last van huis en goederen Dammerscheid en Borrebach vroeger genoemd Spaubeek, over aan Melle A. M. C. barones van Elmpt, voor 360 patacons.

Rijksarch. in Limb.

N° 8. Bij akte van 12 Februari 1757 verklaart Maria Francisca Geislerin, weduwe van Johan Willem baron van Elmpt, dat zij het huis Dammerscheid, ingevolge testament van wijlen haren man vergeefsch heeft laten te koop aanbieden; dat zij zich in den uitersten nood bevind, ontbloot van alle middelen, dat men haar van het kasteel heeft verdreven en zij zich nu bevindt ten huize van den heer notaris C. Swildens te Voerendael, aan welken zij 30 rijksdaalders schuldig is. Zij verkoopt diensvolgens aan dezen en diens vrouw Susanna Sibilla Stas een half bunder land, voor 88 rijksdaalders, gelegen naast het slot Dammerscheid. Rijksarch. in Limb.

N° 9. Den 27 December 1766 verklaarde Anna Catharina barones van Elmpt tot Dammerscheid, weduwe van wijlen Jan de Root tot Welten, aan Gerard Vos weduwe J. W. Heldevier, luitenant voogd van Valkenburg, de som van 500 gulden schuldig te zijn. Dit kapitaal stond ten laste aan haar aandeel in de goederen van Dammerscheid,

ingevolge deeling van 21 December 1733 tusschen haren laatsten man en hare schoonzuster Mevrouw de Sussekern, weduwe van Caspar baron van Elmpt.

Rijksarch. in Limb.

N° 10. Bij akte van 21 December 1783 ging de barones Anna Maria van Elmpt, wonende te Voerendael eene transactie aan met haren broeder Frans Philips baron van Elmpt, generaal bij den Etat-major in keizerlijken dienst. Sedert het jaar 1767 had de freule van Elmpt het vruchtgebruik van 14 bunders land, beemden en bosch aan haren broeder toebehoorende gehad; zij zal dat vruchtgebruik haar leven lang blijven behouden op voorwaarde dat na haren dood de erven aan den generaal zullen terugbetalen eene som van 8000 gulden. De freule van Elmpt schenkt aan haren broeder zulk erfdeel, als haar is toegevallen door den dood van Jan Willem baron van Elmpt, in het adellijk goed Dammerscheid, mits behoudende haar leven lang het vruchtgebruik. Rijksarch. in Limb.

N° 11. Over Dammerscheid en de vrijheerlijke familie van Elmpt aldaar, zie Publ. etc. du Limb. XVII p. 100.

VIERDE HOOFDSTUK.

VALKENBURGSCHE LEENEN BUITEN DAT LAND GELEGEN.

Onder dit hoofdstuk komen geene heerlijkheden voor. In de Valkenburgsche leenregisters worden de binnenlandsche heerlijkheden tegelijk en op den zelfden voet met de buitenlandsche behandeld; zoo dat wij bij voorbeeld Eysden, St. Mertensvoeren, Limbricht en Heurte bij Keulen in eenen adem met de heerlijkheden in het land zelve gelegen, vermeld vinden. Beschouwde de heer van Valkenbug deze heerlijkheden als zijn eigen grondgebied? Wij weten het niet, maar voor enkelen, zoo als Eckelrade en Eysden schijnt dit het geval geweest te zijn.

De leenen, die hier volgen, zijn dus geene heerlijkheden, maar burchten, huizen, hoeven, landerijen of rechten, behoorende tot het grondgebied waarin zij gelegen waren; zij stonden, uitsluitelijk voor het leenwezen en niet anders, met den heer van Valkenburg in betrekking. Daarom vinden wij ze afzonderlijk en na de anderen geboekt. Wij volgen de orde, die in de registers wordt gevolgd.

[I.] Het Veerschip van Stockhem op de Maas,

was met al zijne panden en gerechtigheden een groot leen van Valkenburg, onder last van al degene, die tot het huis van Valkenburg gehoorden vrij en kosteloos over te varen. Dit leen werd verheven:

1383 of daaromtrent door Johan Loiper van Stockhem. »Johan Loeper van Stocheym is man van den vierden deyle »van den veirschepe van Stocheym" (1).

(1) Reg. Dobb. nº 136.

1440 op Donderdag na St. Peter en Paulus, door Rutte van Uyckhoven. »Rutte van Udekoven hait ontfaen a° XL »op Donrest. post Petri ende Pauli alsulcken leen voer »hem ende syn gedelingen, als daer Loeper als van den »Veerscepe te Stockhem uutgestorven was, dat hait der »Drossart opgehaven ende Vossen van Valkenborch burge »daervoir was" (1).

1472 des dinsdaechs na Paschen door Jan Looper van Stockhem.

1546 den 3 Mei, door den jongen Lambert Couvents van Stockhem.

1575 den 9 April, door Jan Bormans, voor hem en zijne gedeilingen.

1583 den 16 April, door Lambert Teggers als voorganganger van het weeskind van Nijs en Vaes van den Wyer.

1641 door Reiner Schutkens.

1658 den 8 November, ingevolge cessie van den graaf van Swartsenberg te Stockhem door de religieusen penitenten te Stokhem.

1722 den 22 Maart, door Peter Troosters voor een gedeelte.

1723 den 1 Maart, door Lambert Lamberts voor Lambert Levers.

1788 door Frans Gerard Gruyters in naam der Penitenten te Stockhem.

Aanteekeningen.

N° 1. »Wir Emond grave zu Schwartsenberg und Hohenlandsberg bekennen te cedeeren en te transporteeren myne aenpaert en gerechtigheid aen het veer te Stockem, op de Maese, tot oorbaer en behoef van de Religieusen

(1) Leenreg. van Tzevel, n° 8.

Penitenten binnen Stockhem, ter betaling van alsulcke pensioen vitael en andere oncosten die wy aen voors. religieusen schuldig syn voor onse dochteren die in 't zelve clooster geprofest syn en dat voorm. Religieusen onse aenpaert aen 't selve veer sullen hebben erfelyk en eeuwiglyk enz. Hasselt den 5 Sept. 1655. (Get.) Emond graeve van Swartsenberg".

Deze akte werd gerealiseerd voor het leenhof van Valkenburg den 8 Nov. 1658. Rijksarch. in Limb.

N° 2. Edmond graaf van Schwartsenberg drossard te Stockhem verschijnt in 1632 als burgemeester van Luik; hij was zoon van Edmond en van Claudina gravin de Brançon; hij huwde in 1622 met Maria gravin van Rivieren. Eene zijner dochters, Anna Dorothea, (in het klooster Maria Dorothea a Ste Francisco) werd gekleed in het klooster der Penitenten te Stockhem den 12 Juli 1644 en geprofest den 16 Juli 1645, oud zijnde 22 jaren. Zij hielp in 1645 het nieuwe Penitentenklooster te Roermond stichten en overleed aldaar den 4 Oct. 1698.

N° 3. »Is aengebracht in 1754 door J. B. Gruyters, eene declaratie, behelsende dat het veerschip van Stokhem is een groot leen van Spaensch Valkenburg, tot reigenoten hebbende, ter eenre het veerschip van Maeseyck; dat de eigenaers syn 20 in getal en dat die van den Huyse Valkenborg vry mogen overvaeren sonder te betaelen. Dat de eigenaers jaerlyks schuldig syn aen den keurvorst van den Paltz zes witte gansen ende aldaer eenen ophelder te stellen voor de aenlanding op het Guliksch grondgebied; dat de incomsten van dit veer syn geweest in 1737 12 malder rogge, dat sy nu geen precise taxatie kunnen maken, wegens oorlog en gedurige reparatien".

Rijksarch. in Limb.

[II.] Het huis en de hoef Reijmersdael,

gelegen te *Homborch*, in het land van Limburg, groot zijnde 44 bunders, was met alle zijne gerechtigheden een groot leen van den huize van Valkenburg en werd verheven :

1381 of iets vroeger, door Scheyfart Hovels (Hofalize) broeder van Gielis en iets later door Alart van der Smitzen van Hagelsteyn. »Alart van der Smitzen van Hagelsteyn »is man van huyse ind hoeve gelegen toe Reymersdael, »mit XXX buynre lantz, die te lene plach te halden Scheyf- »fart Gielis Hovels broeder" (1).

Alart van der Smitsen verhief nog 14 bunders land, die hem tengevolge van een proces met Arnold voogd van Reymersdael waren toegewezen. »Arnoult voecht van Rey- »mersdale is man van XIIII boenre lantz die heet nu Alart »van Reymersdael mit gedinge gekregen" (2).

1391 of daaromtrent, door Jr Jan van Tzevel.

1443 of daaromtrent, door Reiner van der Smitsen. »Reyner van der Smitssen ontfinc zo leene syne leen die »hem toebehoren, also he sachte, zo wissen de (hof te »Reymersdale) overmitz Arnt van Chevel stathelder, Daem »van Guttecoven ende Hendrik van Roesendale as mannen, »dit leen steyt op Jonk. Johanne Heer tzo Witham der »sal dat recht verantwoerden" (3).

1537 door Jan van Eynatten tot Opsinnich in naam van zijn broeder Aert van Eynatten.

1560 door Jr Dederik van Eynatten.

1602 den 28 Maart, door Jr Hendrik van Eynatten Dederik's zoon.

(1) Reg. Dobb. n° 20.
(2) Reg. Dobb. n° 10.
(3) Reg. van Chevel N° 10.

1619 den 4 Juni, door Jr Leonard van Mersen als voorganger van Jr Willem van Eynatten Hendrik's zoon.

1643 den 30 October, door Lambert Soons uit naam van Jr Hans Hendrik van Eynatten.

1708 den 15 October, door den schout Fabritius voor den graaf van Eynatten.

1731 den 15 Januari, door den baron von Furstenberg.

1744 den 25 Augustus, door den graaf de Corswarem-Looz.

1759 den 1 October, door Michiel Houben drossard te Homborg uit naam van den prins de Looz-Corswarem.

Aanteekeningen.

No 1. Het kasteel van Reymersdael schijnt zeer oud te zijn. Eenigen tijd voor den slag van Woeringen, die in 1288 voorviel, toog de hertog van Brabant in het land van Overmaas en verstoorde de goederen van Koen Snabbe heer van Lontsen, te weten *Herve*, *Sprimont* en het huis van *Libeck*, bij Sts Gertruide; ook verbrandde hij de kasteelen van *Opsinnich*, *Reymersdael*, *Ten Woude* en *Wilgenru*. Welke plaats door Ten Woude wordt bedoeld weten wij niet. Wilgenru zal wel *Welkenrade* zijn. Van Heelu zegt vers 3293 en volg:

Die hertoge Jan van Brabant,
Doen hi Lonsies vri vant
Volgde hi eerlicke ende wale,
Ende voer te *Reimersdale*
Int lant van Limborch, logeeren:
Daer stonden werhuse, die deeren
Wouden dicwile den lande
Van Daelhem, die dede hi brande

Die hertoge storen altemale;
Te *Sineke* ende te *Rimersdale*
Ten Woude ende te *Wilgenru*
Ende andere vele, die ick nu
Alle genoemen niet en can.

N° 2. Ziehier een denombrement van Reymersdael uit het jaar 1539. »Johan van Eynatten tot Opsinnich hayt ontfangen eyn leenguet in name van syne broeder Arndt van Eynatten toe weten eynen hoff genant *Reymersdall* in den lande van Lymborch gelegen, myt noch eyn cleyn guet darby gelegen aenhaldende omtrent XLiiij buynre. Johan van Eynatten vuis. is nog man van leene van eynen leenguet genant dat *Buynrade*, werdt synde ongeveerlyck 'sjaers XL mudden half spelt, half haver".

Rijksarch. in Limb.

N° 3. Frederik graaf van Eynatten, baron van Reymersdael belast de heerlijkheid Reymersdael ten voordeele van Denys Christophe Antoine baron des Ursins et de Hamal seigneur d'Outrelouxh met eene jaarlijksche rente van 1200 gulden. De heerlijkheid Reymersdael bestond uit »haute, moyenne et basse justice relevant en fief de Fauquemont, avec cent et quatre vingts bonniers de terre". Voorts stelde hij tot borg de heerlijkheden *Soumagne* en *Mélin*, het kasteel *Wégimont*, de voogdij van *Fléron* etc. etc. Tot deze belasting gaf des verkoopers vader, Guillaume Théobald baron van Eynatten en zijne huisvrouw Clara Josephina gravin van Asprimont Lijnden hunne toestemming. Acte gepasseerd den 11 Nov. 1704.

Rijksarch. in Limb.

N° 4. Den 27 Dec. 1721 verklaart Maria Anna Louisa Theresia barones van Hochsteden geboren barones van Furstenberg vrouw van Orey, Grandville, Hausen etc. gekocht te hebben uit handen van Frederik graaf van Eynat-

ten, heer van *Homburg*, *Reymersdael*, *Opsinnich*, *Harzé*, *Froidcourt* etc. en Clara Josephina gravin van Aspremont en Lijnden zijne huisvrouw: »les seigneuries foncières de *Roemersdael* et *d'Opsinnich* avec les châteaux, cartes, censes et biens en dépendants. Item l'erfpacht de 48½ malder de seigle à *Beek*, près Geleen. De koopprijs was 60,600 patacons. Rijksarch. in Limb.

N° 5. Den 28 April 1756 verpande Clemens Lotharius baron van Furstenberg heer van Opsinnich, Hombourg, Reymersdael, Velden, Horst, Hausent etc. voor 3000 kronen zijne heerlijkheid Homburg aan den kapitein en hoogen drossard de Frankinet. Rijksarch. in Limb.

N° 6. Le 3 Sept. 1767 Eugène de Beelen en Nicolaas Ignatius de Beelen substituut raadsheer en procureur generaal in Limburg en de landen van Overmaas, blijven borg voor 2500 gulden, die hunne zuster Maria Rosa de Beelen als gifte medeneemt naar het klooster der Lorreinen te Brussel. Zij stellen als onderpand eene rente op de heerlijkheid *Reymersdael* en alle hunne ouderlijke goederen. Rijksarch. in Limb.

[III.] De hoef Lanckveldt te Reymersdael.

Deze hoef lag naast de voorgaande en werd als klein leen van Valkenburg met of zonder de andere hoef verheven:

1419 door Goswijn van Doenraedt Goswijnszoon. »Goeswyn van Doenroide Goeswyns son is man van den guede »van Reymersdale omtrent XXV boenre lants luttel min of »meer, wellich Goeswyn vurss. gegolden heeft tegen Joh. »Scheyfken Arts soen Van den Driesschen den sy nae »doede syns vaders aen erstorven woren, ontfangen over-

»mits mannen van Valkenborch Johan van Weirt, Reiner »Schiffelart ind Johan van Subde, Anno XIX" (1).

Eenigen tijd later werd dit goed door Schillinck (van Doenraedt?) in leen genomen. »Geysken Goeswins son van »Remersdale is man van XXX boenre lants die heeft nu »Schillinck ontfangen" (2).

1537 door Jan van Eynatten tot Opsinnich uit naam zijns broeders Aert.

1560 door J^r Dirk van Eynatten.

1602 den 28 Maart, door J^r Jan de Fallois.

1606 den 9 November, door J^r Michiel van Eynatten tot Opsinnich ten gevolgen eener gerechterlijke uitspraak ten zijnen voordeele gegeven. Daarna door J^r Hendrik van Eynatten.

1619 den 4 Juni, door J^r Leonard van Mersen als voorganger van Willem van Eynatten.

1643 den 30 October, door Lambert Soens uit naam van Hans Hendrik van Eynatten.

1708 den 15 October, door den schout Fabritius voor den graaf van Eynatten.

1731 den 15 Januari, door den baron von Furstenberg.

1744 den 25 Augustus, door den graaf de Corswarem-Looz.

1759 den 2 October, door Michiel Houben drossard te Homborg voor den prins de Looz-Corswarem.

[IV.] De andere hoef van Reymersdael.

Deze hof ook genoemd het leen van *Clermont*, of de hof van *Merode* groot zijnde in beemden, weiden, akkerland, bosschen en driesschen omtrent 89 bunders met de

(1) Reg. van Chevel n° 55.

(2) Reg. Dobb. n° 101.

tiende daartoe gehoorende, waarvan die van Trips en die van Beusdael ieder de helft hebben, vormt een groot leen aan den huize van Valkenburg en werd verheven :

1381 bij Gobert van der Folie: »Gobert van der Folien »hait ontfangen XLV boenre lants gelegen te Reymersdale »overmits mannen te Valkenborch Johan van Weert ende »Heinrich voigt van Reymersdale ende Scheyffart. In den »jare ons Heren MCCCLXXXI des anderen dages in de»cembri" (1).

1420 op Sint Maria Magdalena avont door Laurens van der Folien.

1430 door Hendrik van Welkenhuyzen. »Heinrich van »Welkenhuise is man van den hoeve van Reymersdale mit »syn toebehooren. Dit leen hout nu Werner Scheyffart ind »syn gedelinge" (2).

Verder werd dit leen verheven door Salewijn Scheifart van Merode heer te Limbricht bij Sittard, bij dood zijns ooms heer van Limbricht. Daarna door Jan Scheifart van Merode.

1536 door Werner Scheifart van Merode, na dood van Jan Scheifart van Merode.

1550 door Johan van Strijthagen.

1560 door Jan van Strijthagen en na diens dood.

1572 door Jan Coolen en Dederik van Strabach.

1586 door Jr Nicolaas van Breyel als man en momber van Maria van Strijthagen, na dood zijns zwagers Jan van Strijthagen.

1586 den 19 Juli, door Johan Deckher in naam van Jan Frederik van Stamheym, heer tot Kogeldans en Clermont.

1586 den 16 November, door Jr Gaspar Scheifart van

(1) Reg. Dobb. no 41.
(2) Reg. Dobb. no 10.

Merode zoon van wijlen Werner, krachtens een vonnis ten zijnen voordeele gestreken door den leenhove van Brabant.

1620 den 26 November, door Willem Scheifart van Merode, heer te Clermont oudsten zoon van wijlen Gaspar voors.

1642 den 31 October, krachtens familiedeeling door Arnold baron de Merode.

1701 den 11 April, door Steven Begas voor Charlotte gravin de Merode de Trazignies.

1730 den 19 Juni, door den heer Lonchin voor Nicolas Charles François Alexandre graaf de Looz-Corswarem.

1731 den 15 Januari, door den baron von Furstenberg.

1744 den 25 Augustus, door den graaf de Corswarem-Looz.

1759 den 1 October, door den prins de Looz-Corswarem.

1792 den 28 Augustus, door Guillaume Joseph hertog van Looz en hertog van Corswarem-Looz, graaf van Looz, Corswarem en Niel.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. 1532 »Jr Scheifart van Lymborch werd beleend, »na doot des Heeren van Heyenhoven ende outfing die Heer»lykheid Clermont. Hergeweide betaelt 15 goutgulden".

Rijksarch. in Limb.

N° 2. Den 11 Juni 1543 verklaart de officiaal van Luik dat Werner Scheifart heer van Clermont zijne hoeve te Reymersdael voor 4000 goudgulden aan Lambert Courte verpand heeft. Rijksarch. in Limb.

N° 3. Den 19 Augustus 1633 verklaart Arnold Scheifart baron van Merode, kolonel in Lotharingschen dienst geleend te hebben van zijn oom Gerard de Horion, heer van Angleur de som van 40,000 gulden brab. Als *hypo-*

theek daarvoor stelt Jr Scheifart zijne cour-censale in de jurisdictie geheeten *Bombe-Vaulx*, in de bank van *Hombourg*, met de tiende welke leenroerig is te Valkenburg, item zijne heerlijke rechten en bezittingen te Clermont, Herfve, Chapelle, Moxhy en al zijne andere bezittingen in Limburg en land van Overmaas. Rijksarch. in Limb.

N° 4. Den 4 Februari 1635 bekennen Willem baron Scheifart van Merode tot Clermont, Arnold Scheifart van Merode heer tot Welkenhuysen en Maria van Merode, gebroeders en zuster, dat zij hebben opgenomen bij Johan van Golsteyn scholaster van het Munsterstift te Aken, de som van 8100 gulden brab. aan den penning zestien. De heeren en freule de Merode stellen daarvoor te pande hunne tiende en erven te Reymersdael, leenroerig te Valkenburg. Rijksarch. in Limb.

N° 5. »Sommier van het leen Reymersdael, het derde deel der tiende van Theuven en den leenhof van Reymersdael.

Den 25 juni 1754 aangebracht eene designatie der goederen en renten, capuynen en mortementen gehoorende aen den Hof genoemd *Merode* onder Reymersdael, toebehoorende den graef de Corswarem-Looz, behelsende: dat de voors. graef de volgende goederen onder den leenzael van Valkenburg is bezittende, als erfgenaem en successeur van Charles Bregide de Guines de Bounier graef de Nieurlet: 1° 25 bonder waes, inbegrepen de bouwplaets en hof met koolhof, 2° 60 bonder 286 roeden land in diverse perceelen, 3° 2604 roeden bosch in 3 perceelen en de tiendens van Reymersdael. Item eene caerte incomen hebbende 1 malder 5 vaten spelt, 7 malder 3½ vat haver, 57 capuynen, 3 hoenders, 59 schillingen, 5 groot, 4 albus, 38 deniers, 14 bousschen en 21 mortementen met de gerechtigheyd van grondheer op den grondhof of de 4

vereenigde grondhoven van Reymersdael, ende recht van jacht". Rijksarch. in Limb.

[V.] Het Leenhof te Reimersdael,

was met al zijne dependentiën en gerechtigheden een leen van Valkenburg en werd verheven:

1486 door Goswijn van Doenraedt.

1537 door Gielis van Doenraedt.

1545 den 14 Januari, door zijn zoon Frans van Doenraedt na dood zijns vaders Gielis voorschreven.

1643 door Hans Hendrik van Eynatten.

1663 door Theod. Willem van Eynatten heer tot Homburch.

1732 den 23 Juni, door den drossard van Brienen voor den graaf de Corswarem de Looz.

1744 den 25 Augustus, door den graaf de Corswarem-Looz.

1759 den 1 October, door den prins de Looz-Corswarem.

1792 den 28 Augustus, door Guillaume Joseph hertog van Looz en hertog van Corswarem, graaf van Looz, Corswarem en Niel.

[VI.] Het huis van den Wolff, tot Bemelen.

Het huis, hof en de boomgaard groot zijnde 9 bunders en 7½ groote roeden, was gelegen nabij St. Antoniusbank achter de kerk van Bemelen en werd te Valkenburg in leen ontvangen na dood van Johan van Ochy:

1381 den 3 April, door Arnold van Bensenraedt: »In »den jaere ons Heren MCCC ende LXXXI iii dage in Aprille »ontfung Arnolt van Bensenroede alsullich guet als Johan »van Ochy hadde te Bemelen inde te Gulpen inde hait »sich daerin gedincht vur onsen amptman inde onsen man»nen van Valkenborch ind syn drie nachtingen volvuert

»ten iersten mit ii mannen mit namen Ulrich van Elkel»roide ind Schiffelart van Oys die daer over woren dat »hyt ontfangen. Item op die iersten nachtingen woren »Johan van Hulsberch ind Johan van Alden-Valkenburch. »Op dander Willem van Birclaer ind Lambrechts soen van »Subde. Op die derde Teilken ind Pens" (1).

Daarna door heer Hendrik Huyn van Amstenraedt schepen te Maastricht en na diens dood door Jr Libert van Hulsbergh genaamd Schaloen.

1530 door Hendrik Huyn van Amstenraedt na dood zijns zwagers Jr Libert van Hulsberg.

1537 door Jr Wolter Hoen van Hoensbroeck heer tot Oostham als man en momber van juffr. Mechteld van Amstenraedt, na dood des voors. Henrichs van Amstenraedt.

1575 den 19 Mei, door Hendrik Alarts in naam van heer Gerard van Eys tot Beudael en na diens dood.

1578 door Jan Colin van Beusdael.

1606 den 7 April, door Gerard Colin, heer te Beusdael en na diens dood.

1641 den 30 April, door Adolf Colin.

Aanteekeningen.

No 1. Dit leen droeg achtervolgens den naam van *Huis van den Wolf*, het huis van *Nyvel* en *Beusdaelshof*.

In 1489 werd het huis van *Nyvel* te Bemelen waar zich vijanden der stad Maastricht ophielden door de gewapende burgers afgeworpen ; ook Meerssenhoven werd geslecht, en stelde men toen in den raad der stad voor, om het huis van *Heer* behoorende aan het kapittel van St. Servaas, om dezelfde reden te doen slechten. Aan dit voornemen werd werd echter geen gevolg gegeven.

(1) Reg. Dobb. no 149.

Nº 2. Den 7 Juli 1556 maakte de kinderlooze Mechtildis van Amstenrade, weduwe van Librecht van Schaloen en huisvrouw van J[r] Wolter Hoen, heer tot Hoensbroeck, te Wijck-Maastricht in haar woonhuis ziek liggende, volgend testament. Zij wil te Wijck in het koor der kerk van St. Martinus, bij haren eersten man, begraven worden.

Zij sticht in de kerk van Wijck een kapitaal tot onderhoud der godslamp en schenkt 380 goudgulden ter fondatie van drie wekelijksche missen op het altaar van O. L. Vronw, bij de fondatie die hare ouders te Wijck gedaan hebben. Item eene hoogmis op het feest der zeven Weëen van O. L. Vrouw. Item zij schenkt aan het broederschap van O. L. Vrouw, het broederschap van den zoeten naam Jesus en aan dat van St[e] Anna in de kerk van Wijck zes goudgulden. Item schenkt zij aan zuster Maria van Schaloen, de dochter van haren neef Gerard van Schaloen in het Wittevrouwen klooster te Maastricht, 10 goudgulden. Item aan de andere kinderen van J[r] Gerard van Schaloen, te weten Gerard den oudsten, Ulrich den tweeden en Jan den jongsten zoon en aan Aleidis de oudste dochter, elkeen 15 goudgulden. Item aan Jan den zoon en aan Eva de dochter van J[r] Gerard van *Beusdael* schonk zij aan elk 10 goudgulden. Item dezelfde som aan de kinderen in den *Heppenaert*, Jan, Pieter en Maria. Item aan de kinderen van hare nicht Catharina Passarts 7 goudgulden. Item aan de twee zusters van haren man te Mijlen in het klooster, aan diens zuster Anna Hoen te Nivelles, aan die te St. Gerlach en aan zijne broeders Herman Hoen te Cornelimunster, Arnold Hoen en Willem Hoen, elk een goudgulden. Item aan de dochters van den heer van Gaveren te Herkenrode in het klooster, elk een goudgulden. Item aan de dochter van Catharina Passart en aan Agnes van Cortenbach, beiden in het klooster van St. Gerlach, elk een goudgulden.

Item aan Servaas van Heinsberg prior en aan Librecht van Cartils religieus in het klooster der Kruisheeren te Maastricht, elk een goudgulden. Item schenkt zij aan de kerk van *Elsloo* een kasuifel half groen, half rood, eene albe en eenen kelk.

»Item den hof van *Bemelen* met den bosch, in naten ende in droeghen als sy nu dyen gebruyckende is, laet ende beset sy aen jouffrouwe Anna van *Ellerborn* ende hare rechte erven, behalven dat sy haren huysheer (Wolter Hoen) los en vry daervan gheven sal twintig mudden rogge Triechter maeten nae inhoud harer houwelykx voerwaerde, met oeck seven vaten rogge Triechter maeten die sy met haeren man te samen afgelacht hebben, syn leven lanck te beuren ende niet langer. Ende nae doot syner sal jouffrouw Anne ofte haer erven schuldich syn te geven in eens, 2000 goltgulden, te weten 1000 aen de erfgenamen van Aleydis van *Weerst* en het ander aen J[r] Hendrik Huyn van Amstenrade haren broeder".

De overige goederen der testatrice moeten in drie deelen verdeeld worden. Het eerste deel zullen hebben de kinderen van hare zuster Aleidis van *Weerst*, »des sal haer paet Aleyt haer neefs Ulrich van Weerst dochter in haers vaders plaetse staen" (1). Het tweede zal hebben Anna van Ellerborn, de dochter van haar zuster Eva van Amstenrade, die huisvrouw is geworden van *Gerard van Beusdael*. Het derde deel zal hebben haar broeder J[r] Hendrik van Amstenrade, dien zij daarboven nog drie mudden en 6 vaten rog vermaakt, staande ten laste van de hoeve *Zyveren* te Amby. Na zijn dood zullen echter deze goederen komen aan de kinderen van hare twee hierboven genoemde zusters.

(1) De erven van Aleidis van *Weerst* geboren van Amstenrade waren »Anna Cluts, Katryn Passart, Gertrudis Schaloen en Aleydis van Eynatten".

Eindelijk schenkt zij haren man den ring waarmede zij getrouwd is, aan hare schoonmoeder te Hoensbroeck »een silveren croess", aan Marie van Hoensbroeck de zuster van haren man te Nivelles »een silveren croess". Aan haren broeder J^{r} Hendrik van Amstenrade »een silveren croess". Aan Gerard van Schaloen een dito. Aan hare nicht Anna in den Heppenaert, J^{r} Jans moeder, een dito. Aan J^{r} Gerard van Beusdael een dito. Aan hare nicht Katharyn Passart een dito. Aan J^{r} Willem Passart haar zoon een dito. Aan Jan van Beusdael Gerards zoon, van welke haar man peet is geweest, een dito. Aan Eva van Beusdael Gerards dochter, van welke zij is meter geweest, een dito. Aan Heer Conraad van Gaveren, heer tot *Elsloo*, »een hooghen silveren beker die men op de tafel set om bier uyt te drinken", en aan diens zoon J^{r} Jan van Gaveren een zilveren kroes.

Tot uitvoerders van dit testament benoemde zij haren man J^{r} Wolter Hoen, J^{r} Gerard van Hulsberg genaamd Schaloen, en J^{r} Gerard van Eys genaamd Beusdaal, »haren lieven neef".

Den zelfden dag dat dit testament vervaardigd werd stelde Aleidis van Amstenrade hetzelve in handen van den notaris Johan Doelmans ter bewaring.

Origineel in bezit van wijlen den
Heer Egyd. Slanghen te Hoensbroeck.

N° 3. Op een gothisch kelkje in de kerk van Wijck te Maastricht vindt men de eigenares van het huis van Bemelen, Mechtildis Huyn van Amstenrade afgebeeld, nederknielende naast haren eersten man J^{r} Librecht van Schaloen; zij is gewijld en houdt de handen gevouwd boven een open boek. Omschrift: † *jonker Librecht van Schaloen ende jonkvrouw Mechtelt Huyn van Amstenraedt hebben desen kelk gegeven.*

N° 4. Den 12 Juli 1653 verklaart Ulrich van Blitterswijck genaamd Passart kanunnik te Leeuw, wonende te Voerendael, dat hij aan het godshuis van St. Gerlach schenkt »eene erfrente van overlendsche goldguldens" staande ten laste van Beusdaelshof te Bemelen. Deze rente was hem gedevolveerd bij het overlijden van zijne zuster Catharina van Blitterswijk, non te St. Gerlach.

Rijksarch. in Limb.

N° 5. Bij akte van 13 Augustus 1685 verklaart Hans Gerard van Colijn als gevolmachtigde van zijn vader Johan Adolf van Colijn heer van Beusdael, Sippenaken enz. dat hem Abraham Heldevier, raad der stad Maastricht heeft verschoten de som van 11087 gulden. Hij verobligeert daarvoor de twee pachthoeven Beusdael, te Bemelen en Overheek te Schin-op-Geul. Rijksarch. in Limb.

N° 6. In 1750 was Beusdaelshof in bezit van Adolf baron Colin de Beusdal in huwelijk met Catharina gravin van Hoensbroeck tot Oost. Adolf baron van Colin overleed den 21 Mei 1755. Later kwam dit goed in bezit van Frans Joseph baron de Stockhem de Méan, wiens erfgenaam de graaf d'Aspremont-Lijnden hetzelve in 1852 verkocht. De nieuwe eigenaar Thomas Leesens te Bemelen liet in 1859 de gebouwen der hoeve, de schuur uitgenomen, slechten en verpachte de gronden onder de boeren.

[VII.] Huis en Hof Wolfraedt

onder Holtum in het ambt van Borne gelegen, was met al zijne toebehoorten, landen, bosschen, broeken, weiden, tienden, chijnsen, capuinen, kerkegifte, keurmede, hoogheid, jacht, visscherije en alle andere gerechtigheden een groot leen aan den huize van Valkenburg, hetwelk verheven werd :

1381 door Rutger van Biecht.

Daarna door heer Goswin Bagijn. »Her Goeswyn Begyn »is man van den hoeve te Wyfroide mit synen toebe-»hoiren" (1).

1406 den 15 Januari, door Jan van Wilre. »In den jare »MCCCC ende VI jaeren XV dagen in Januario ontfingh »Johan van Wylre den Hoff te Wyfroede vur Struver over-»mitz mannen van Valkenborch Her Johan van Chievel »inde Alart van Glene" (2).

1445 in Januari, door heer Herman van Beusdael na dood van Jan van Wilre. »Des sondaeghs op sinte Pau-»wels avont in januario a° XLV so es comen Herman van »Beusdal int hait ontfangen alsulcke guede alsmen inden »hove zo Wolfraide van Valkenborch hielt inde daer Jan »van Wylre uitgestorven was etc." (3).

1537 door Willem van Vlodorp, heer tot Leuth.

1546 den 2 April, door Willem van Vlodorp, heer tot Dalenbroeck na dood zijns broeders voors.

1565 den 23 November, door Tilman Roberts in naam van heer Hatart van Palandt heer te Dalenbroeck.

1610 den 25 Juni, door heer Martijn van Bentinck als man en momber van Petronella van Bronckhorst en Batenborch.

1626 den 22 April, door Cornelis Becker voor heer Philip Hendrik van Bentinck ambtman van Millen, gehuwd met Justina Maria baronesse de Weichs.

1644 den 13 Juni, huwt Jan Wolfgang Willem vrijheer van Bentinck tot Wolfraedt met Maria Elisabeth van Breyll tot Limbricht en brengt Limbricht aan Wolfraedt.

---

(1) Reg. Dobb. n° 121.
(2) Reg. Dobb. n° 132.
(3) Reg. van Chevel N° 35.

1653 den 13 September, door Philip Hendrik van Bentinck.

1694 den 10 Augustus, huwt Frans Nicolaas van Bentinck heer te Limbricht en Wolfraedt met Maria Odilia van Kolff te Vettelhoven en Hausen.

1710 den 15 November, door Frans Heffelman voor den baron Adriaan Constant Ferdinand von Bentinck.

1729 den 3 October, huwt Adriaan Constans van Bentinck tot Limbricht en Wolfraedt met Anna Francisca baronesse van Bocholtz tot Bocholtz. Hij was met de heerlijkheden Wolfraedt en Limbricht in 1710 beleend geworden.

Aanteekeningen.

No 1. Bij akte van 12 September 1386 werden 18 bunders en een half uit de hoeven van Wolfrath in leen gegeven aan zekeren Emond des Haesen zoon. Daar dit stuk voor ons onderwerp van belang is, laten wij het hier volgen: »Wyr Ougyer van Haren, heer to *Biecht* ende tho Wolffraidt doen kont allen luden die desen brieff sullen sien off hoeren lesen, dat wanten Emont soen des Haesen, ons man worden is van eynen leen dat hoorende is tot onsen huys ende heerlicheyt van Wolffraidt ende heeft dat leenguet van ons ontfangen in oirber en behoeff syns ende allen den gheenre die deil aen den voors. leenguet hebben beheltelichs mallick syns rechts: (wellich leen vernuwt is in den jaere ons Heren Jhesu Christi du men schreyff duysent vyffhondert ende acht ende sestich den eyn entwintichsten daech des maents september, overmits Hendrik van den *Brouck* dertyt eyn stathelder des veurs. leens ende leenmannen Heyn *Moeren*, Jennesken van *Pors* ende Goesken *Kuster* ende der jonghe Sielis van Born, als eyn helder ende man des voers. tertyt worden, ende vort

alle die ghene aen dit voers. leen hebben); ende dit voers. leen is aenhaldende umtrent negenthiende half buynre lants, luttel meer off min, myt syne reygenoeten gelegen umtrent *Illecoven*, wie hiernae folght. Item in den ersten Cym Haesen kinder drie vrechten lants neven Dries Hyrmans met eynen hoeft ende metten anderen hoeft die ghemeyne straet. Jan Haesen derdehalff frecht lants, reygenoot neven *Loershoff* schietende op die gemeyne straet . . . . . van Wilhelm *Trippenhuwer* der jonghe met suster en broeder, eyn hoefstat van twintich roeden neven *Loershoff*, Heyn *Lenssen* geheyten *Gyskenkamp* onderhalf buynre neven Huyben Pergens schietende met beyden syden op die gemeyne straet, hiervan Dirk Lenssen eyn frecht, Huyb Pergens neest daerneven eyn buynre, die Pergens in pacht hedde, thien frechten Wilhelm van *Wollfraedt* mit synen ackerlant neest neven Huyben Pergens, hiervan (heeft).... van *Illecoven* dat derde deyl. Item dat lant van *Itter* seven vrechten, neven Eva Pergens partyen en Heyn Lenssen erven enz. In oirconde der waerheyt soe hebben wyr onsen properen segel aen den primitieven brief gehanghen int jaer der geboert ons Heren Jhesu Christi due men schreyff duysent dry hondert achtentich ende sess in September twelf dagen.

Afschrift in het Slotarchief te Wolfrath.
De tusschen haakjes geplaatste volzin is door den afschrijver in dit stuk geplaatst.

N° 2. Ziehier het fragment eener onuitgegeven genealogie der familie Bentinck te Wolfrath door ons afgeschreven uit de nagelaten papieren van Lefort, te Luik:

I. Jean de Bentinck, président des finances du pays de Veluwe en Gueldre, épousa Henriette de Baeck, vivaient 1557. Dont:

II. Henri de Bentinck, épousa par traité de mariage du 14 Août 1557 Imgarde d'Amstel. Dont :

III. Martin de Bentinck de Lewenburg, seigneur de Wolfrath, colonel pour le service de sa Majesté Catholique, épousa par traité de mariage de 1590, le 16 Février, Petronelle de Bronckhorst, fille de Charles de Bronkhorst-Batenburg, seigneur de Barendrecht et d'Alverta de Vlodorp, dame de Biecht. Il releva à Fauquemont en 1610 le 25 Juin la terre de Wolfrath. De leur mariage naquirent:

IV. 1° Herman de Bentinck, capitaine au service de Juliers, qni mourut de la peste sans hoirs. Il maria N. N.

2° N. N. De Bentinck, chanoinesse de Munsterbilsen, qui se mésallia.

V. 3° Philippe Henri de Bentinck, seigneur de Wolfraeth, gentilhomme de la chambre du conseil privé et maître d'hôtel du duc de Juliers et Neubourg, grand bailly de Borne et Millen, vivait 1644, épousa par traité de mariage du 22 Novembre 1616, Justine Marie de Weichs, fille de George Sigismond de Weichs à Weichs (Bavière) et de Marie de Woetz et Zwingenberg. Il épousa en second mariage Hélène Omahun d'Irlande et en 3me N. N. de Bourgogne. Ses enfants sont :

1° Du 1er lit Jean Wolfang de Bentinck, seigneur de Wolfraet, qui suit litt. B.

2° N. N. de Bentinck, épousa Thiery de Westrum de Holtum.

3° N. de Bentinck, épousa Schenk seigneur à Neustad.

4° Du 2de lit Henri de Bentinck prend l'habit dans l'ordre des frères prêcheurs à Sittard le 3 Février 1619, fit sa profession le 16 Février 1670 et meurt le 31 Juillet 1721.

Litt. B. VI. Jean Wolfgang seigneur de Wolfrath gen-

tilhomme de la chambre du duc de Juliers et Neubourg, grand bailly de Borne et Millen, épousa par traité de mariage du 13 Juin 1644, Marie Elisabeth de Breyll et de Marie d'Eynatten de Neuburg. Leurs enfants sont:

1° Jean Guillaume de Bentinck, mort jeune.

2° François Nicolas de Bentinck, seigneur de Wolfrath, grand bailly de Millen et Borne, seigneur de Limbricht, Einighausen etc. (1)

3° Ignace de Bentinck.

4° Maximilien de Bentinck.

5° Justine Hélène de Bentinck épousa par traité du 15 Janvier 1682, Gérard Assuérus de Horion seigneur de Golonster, Angleur, Pol, Panheel, Heel etc.

N° 3. Bij akte geteekend te Gulik den 28 April 1623 bekent Marten Bentinck, kolonel en kapitein van een vrij vendel in dienst van hare Majesteit van Spanje, schuldig te zijn aan Nicolaas Olijslagers 1987 gulden, aan Frans Happarts 1934 gulden 12 st. en aan Wolter Emonts 1200 gulden, te zamen 5121 gulden brab. Maastr. cours, voortkomende van wapenen, verschoten geld en andere koopmanschappen. Voorts bekent hij nog schuldig te zijn aan Frans Happarts *cum suis* 2489 gulden brab. die hij besteedde tot aankoop van wapenen voor zijne compagnie. Deze som zal door den pagador-generaal worden terugbetaald; daar evenwel de mogelijkheid bestaat, dat de kolonel voor dien tijd kan komen te overlijden, zoo stelt hij tot verzekering dezer schulden »zyn huys, hoff, landen, thienden, bemden, weyden enz. gelegen tot *Wolfrath*, niets daervan gereserveert, geloovende op zyn adelyken trouw dit alles voor goed en van weerde te halden". Was geteekend, Marten Bentinck heer tzo Lömborg.

Rijksarch. in Limb.

(1) Zie zijne genealogie in de Publ. etc. Limb. VIII, p. 97.

N° 4. »Den 7 Mei 1754 aengebracht eene specificatie behelsende dat A. C., vryheer van Bentink geerfd heeft van zyn vader Frans Nicolaes van Bentinck ambtman van Millen, Born en Sittard: het alde huys ende hof tot Wolfrath gelegen by het dorp Holtum, in het ampt Born, by Susteren en leenroerig by den leenhof van Valkenburg met goederen, bosschen, broeken, weiden, tienden, chynsen, capuynen, kerkegifte, coermeden, hoogheid, jachte, visscherye en andere gerechtigheden." Rijksarch. in Limb.

N° 5. Bij akte van den 12 Maart 1767 verklaren de gebroeders Frans Joseph baron van Bentinck tot Wolfrath, domheer te Halberstadt en Frederik baron van Bentinck, ridder der duitsche orde, ontvangen te hebben uit handen van Gaspar Joseph von Fürth, hoofdman bij de grenadiers in dienst van den Palts, eene som van 2000 rijksdaalders. Voor dit kapitaal verobligeert de domheer zijn adellijk riddergoed en borg Wolfrath, zoo als hem die door zijn vader A. C. vrijheer van Bentinck, den 13 Mei 1763, zijn gecedeerd geworden en aangestorven. Rijksarch. in Limb.

N° 6. Het slot met de goederen van Wolrath is nu in bezit van Mevrouw Eugenie Kerens de Wolfrath, douarière van wijlen Pieter Paulus van Gorkum, gepensioneerd kolonel in Nederl. dienst, overleden te Maastricht den 17 Mei 1882. Over Wolfrath zie Publ. du Limb. VIII p. 8.

[VIII.] De hoeve Ophoven te Susterseel.

Deze hoeve ook genoemd Horionshof was gelegen op den rechter oever der Roode-beek, tusschen Jabeek en Susterseel en vormde met al zijne gerechtigheden een groot leen van Valkenburg, verheven :

1386 of daaromtrent door Rutger Dobbelsteyn van Susterseel : »Rutger Dobbelsteyn van *Zusterzele* is man van

»XX boenre lants gelegen toe *Jaebeke* tot *Ophoven*, myt »chynsen, pechten ende honen toebehoeren" (1).

Later verheven door leden der familie van Breyll.

1590 den 12 October, door Crijn Meiboom, als gevolmachtigden door Maria van Strijthagen, weduwe van Jr Nicolaas van Breyll.

1591 den 31 Januari, door Jr Willem van Horion als man en momber van Oda van Breyll.

1617 den 13 December, door Nicolaas van Horion na dood zijns vaders.

1620 den 10 Juni, na dood van Nicolaas van Horion door Mewis Soons, in naam der erven van Odilia van Breyll, weduwe van Jr Willem van Horion en na haren dood,

1626 den 10 Juni, door Peter Meulenberg voor Jr Arnold van Horion domheer van Luik.

1658 door Frans Arnold Hoen van Cartils.

1701 den 23 Februari, door den advokaat van Buren voor den baron de Rostaing te Neerharen.

1701 den 15 Juli, door Hans Willem Meulenberg, voor zich en zijne consoorten als koopers.

1731 den 27 September, door Nicolaas Meulenberg, voor zich en zijne consoorten.

1731 den 1 October, door Joannes Meulenberg, voor zich en zijne consoorten.

1771 den 18 Maart, door den heer Steffens voor den graaf van Lerode.

1792 den 27 Juni, door den rentmeester Bovens te Born voor Johan Hugo vrijheer van Lerode heer te Born, Lerode, Etsweiler enz. ambtman te Sittard, Born en Millen.

---

(1) Reg. Dobb. no 89.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. Nicolaas van Breyll was gehuwd met Maria van Strijthagen. Eene dochter uit dit huwelijk, Odilia van Breyll vrouw te Nederweert, door aankoop, huwde met Willem van Horion te Heel, weduwenaar van Jacoba van Berghem. Hij werd den 31 Januari 1591 met Ophoven beleend en overleed den 7 October 1617. Een hunner dochters Helwigis van Horion huwde den 13 Augustus 1628 met Johan Karel Dobbelsteyn van Doenrade, die een gedeelte der hoeve van Ophoven erfde.

N° 2. Den 4 November 1630 verklaarde Arnold van Horion domheer te Luik, voor het leenhof, ingevolge volmacht van zijn broeder Assuerus van Horion ritmeester in dato 7 Juni 1630, dat hij van J[r] Johan Godart Vos te Bronshem heeft geleend eene rente van 100 rijksdaalders in kapitaal 1600 daalders, ten laste van hunnen hof te *Susterseel.*

N° 3. Vrouw Margaretha Odilia van Dobbelsteyn echtgenoote van den baron Jacques de Rostaing, heer van Mesaugère, kommandant van Besançon en kapitein der infanterie, verkoopt bij akte gedagteekend, Besançon den 27 Mei 1696, haar aandeel in den hof genaamd *Horionshof* te Susterseel aan de buurlieden Dirk Peters, Daem Thijssen, Claes Daelmans, Johan Willem Meulenberg en Johan Brockaerts voor de som van 850 patacons. De verkoopster had deze hoeve geacquireerd van haren broeder, wijlen den heer baron Dobbelsteyn van Eynenborg, bij acte van 27 Juli 1685. Rijksarchief in Limb.

Den 14 Januari 1701, te Limbricht, verkocht de barones van Kerkhem tot Haren, genaamd Rostaing, haar aandeel in den hof van Horion te Susterseel aan de naburen aldaar voor de som van 850 rijksdaalders. Ibidem.

N° 4. De hoeve Ophoven werd in 1702 's daags voor St. Mathias, door de Engelsche troepen in brand gestoken en is sedert dien tijd niet meer herbouwd. Het dorp Susterseel werd bij die gelegenheid op de wreedste wijze mishandeld, de inwoners werden op rantsoen gesteld en de kerk geplunderd. De HH. vaten, een kelk, het ciborie, de monstrans en de ornamenten der priesters werden geroofd. De pastoor Mathias Cleven, die zich tegen deze daden van geweld verzette werd uit zijn huis gesleept en in eene naburige straat, de *Peylaert* genoemd, voor het hoofd geschoten. Rijksarch. in Limb.

N° 5. De hof te Susterseel, genoemd Horrionshof, was volgens eene declaratie van 18 Maart 1771 onder verscheidene erven verdeeld. De graaf van Lerode tot Born was eigenaar van 140 morgen en de abdis van Susteren was in bezit van »eene chins bestaende in ontrent 14 vaeten roggen en oock viertien vaeten haver ende eenige capuynen en hoenderen." Rijksarch. in Limb.

[IX.] De molen van Susterseel.

Deze molen liggende op den Gulikschen oever der Suester of Roodebeek, was groot met den aanklevenden *Wensberg* ongeveer 3 bunders en was een groot leen van Valkenburg, verheven:

1381 of daaromtrent door Jan van Weer. »Johan her »Johans son van Were die muelen te Zusterzele" (1).

1430 of daaromtrent door Peter van Heyenhoven.

1444 in de maand September door Dries van Weer en consoorten: »Dries van Weer by Zittart en Heynken van »XIIII nachten ind Renken Yden soon van Zusterzeel, beyde »hebben verdadingt een leenken tontfaen, daer dezelve

(1) Reg. Dobb. n° 178.

»Peeter van Heyenhoven uutgestorven is, geheiten dat leen »van (Wensberge)" (1).

1486 door Johan van Weer Johans zoon.

1545 den 8 October, door Peter Coenen alias Crop.

1558 den 28 Juni, door Geurt Crops..

1593 door Aert Wijnant van Haestenrath als erfgenaam van Geurt Crops.

1618 den 9 Januari, door Aert Mons als momber der kinderen van Wijnant van Haestenrath.

1701 den 23 Februari, door den advokaat van Buren voor de barones de Rostaing, te Neerharen.

Aanteekeningen.

»De leenmannen Meys en Limpens verklaren dat zij zich, den 13 October 1758 met den heer Wijnant Habets substituut-griffier van het keizerlijk leenhof van Valkenburg en den leenbode, hebben begeven op het leen genoemd *de Molen te Susterseel*, gelegen aen die brugge, en bevonden niets meer dan eene plaetse te zijn groot 40 cleyne roeden, alwaer de voors. molen volgens rapport van eenige inwoonders gestaan heeft, te gelyk met den Wenstberg gehoorende by voors. leen." Rijksarch. in Limb.

[X.] Abshoven.

De hoef erf- en leengoederen van Abshoven in het ambt Born, onder Munstergeleen, bij Sittard gelegen, behoorende aan de abdij van Godsdal bij Aubel, waren leen van het huis van Valkenburg en werden verheven met den wijn, als zijnde gevrijd door eenen heer van Valkenburg. Dit goed werd verheven :

(1) Reg. van Chevel n° 34.

1539 door heer Dederik van Batenborch, abt van Godsdal.

1622 den 1 Juli, door Jan Henkens, scholtis te Clermont als voorganger van heer Michiel Vervier abt van Godsdael.

1640 den 29 Maart, door Leonard Fronteaux monnik te Godsdael.

1651 den 9 December, door den abt Robert Delvaux.

1679 door Arnold Wijnants voor den abt van Godsdal.

1718 door Gerard Pex, kloosterling uit naam van J. Dubois abt van Godsdael.

1750 den 11 Mei, door den Eerw. Heer Joseph Boshouwers voor den zeer Eerw. Heer Legros, abt van Godsdael.

1756 den 4 Mei, door Robert Thimus religieus van Godsdaal, als ophelder.

Aanteekeningen.

N° 1. »Spécification faite le 2 Novembre 1767 par J. R. Thimus proviseur de l'abbaye du Valdieu. — La cense d'Abshoven située au pays de Juliers, dans la paroisse de Munstergeleen, baillage de Sittard, contient ensuite du mesurage des biens fait le 17 Nov. l'an 1735, nonante neuf bonniers cent et nonante sept et $^3/_4$ de verges. L'an 1283 l'abbaye du Valdieu acheta de Goswin seigneur de Borne, chevalier, 34 bonniers pour 320 marcs, qui furent rendus allodiaux de féodaux qu'ils étaient auparavant, par Waleram sire de Fauquemont et de Montjoie (1).

L'an 1282 au mois de Février, le jour de la chaire de St. Pierre la même abbaye acheta 39 bonniers avec une ferme dans le territoire de Munstergeleen, lesquels le sire de Fauquemont et de Montjoie rendit de féodaux allodiaux

(1) Zie Ernst, Hist. du Limbourg VI, p. 34—37.

le jour même de l'achât en presence de ses hommes allodiaux et renonça à tout droit qu'il pouvait avoir sur la dite terre et ferme.

L'an 1284 le jour de St. Grégoire, pape, l'abbaye de Valdieu acheta de Simon de Borne, chevalier, 12 bonniers de terre allodiale près d'Abshoven pour 120 marks.

Les propriétés les plus anciennes de l'abbaye à Abshoven datent de l'an 1253. Au mois d'Août de cette année Alard chevalier de Haskesdale donna à l'abbaye 50 marcs et tout ce qu'il avait d'alleu près *d'Abshoven* et cela en fondation de quatre anniversaires. Il est à noter que ce chevalier s'était réservé le droit de charger le dit alleu de 100 marcs et de les laisser à qui il trouverait bon, lesquelles 100 marcs ensuite des autres achats ci-dessus énoncés devaient être estimés valoir 12 à 15 bonniers, de façon que les 99 bonniers que la cense d'Abshoven possède sont tous allodiaux, comme il appert clairement par les chartes de l'abbaye et que le fief dit d'Abshoven se trouve, comme on l'a déjà dit, borné à deux seules pièces de fond ; savoir sous *Geleen* pays de Fauquemont 165 verges de terre et l'autre sous la jurisdiction de *Schinnen* grande de 31 et $^1/_4$ de verges, l'une et l'autre faisant le fief relevant de la cour féodale de Fauquemont. Sur quoi je déclare que je ne connais pas d'autre parcelle de biens dépendant de la cour féodale de Fauquemont. En foi de quoi etc. Rijksarch. in Limb.

N° 2. Het landgoed Abshoven werd gedurende de fransche Republiek als domein verkocht; de monniken van Godsdael bebouwden toen zelf deze pachthoeve. In 1795 werd het mobilier en het vee voor 17,500 franken verkocht. De hoeve groot 98 bunders 3 sillen en 67 roeden werd in 1799 domein verklaard van het legioen van eer. In 1801 huurden de monniken dit landgoed. Hun laatste

bestuurder aldaar was P. Bernard Klinkenberg, die later kapelaan werd te Oirsbeek en pastoor te Schinveld. Hij keerde in 1844 naar de op nieuw herstelde abdij Godsdael terug. Abshoven kwam intusschen in bezit der familie Stregnaert, die dit schoone landgoed in 1880 aan den heer Emile Roberti te Maastricht verkocht.

[XI.] Huis en Hoef Goudenraedt.

Het Blockhuis, de hoef Goudenraedt en deszelfs spleet Vogelzang, allen onder Eys bij Wittem gelegen, vormden een groot leen aan den huize van Valkenburg en werden verheven :

1381 door Herman van Beusdael (Reg. Dobb. nº 100).

1412 door Dirk Scheyfken van den Goudenraedt. »Die»rich Scheyfken van den Guedenroide ontfingh dat blochuys »mytten hoeve te Guedenroide en XXVII boenre lants over»mits mannen van Valkenborch Her Johan van Hulsberch »ind Goswyn van Cortenbach, aº XIIIIº XII jaer" (1).

Daarna door Johan van Besichten.

1544 door Jr Willem van Caersveldt na dood zijns zwagers Jan van Besichten.

1545 den 16 Mei, door Willem Nijents als momber der nagelatene weduwe van Willem van Caersveldt.

Daarna door Jr Adolph van Horrum, genaamd Schram.

1595 den 16 October, door Jr Dederik van den Houve.

1756 den 4 Mei, verhief de baron Ferdinand von Geyr tot Schweppenburg, de hoeven Goudenrade en Vogelsang voor het Oostenrijksch leenhof te St. Pieter.

---

(1) Reg. Dobb. nº 172.

Aanteekeningen.

N° 1. Le baron Rudolphe Constant de Geyr possesseur des biens nobles de *Goudenrath* et *Vogelsang* dans la seigneurie d'Eys, observe (en 1772) que la Seignenrie d'Eys subsiste depuis un temps immémorial et qu'elle fut donnée en fief masculin par Guillaume duc de Juliers en l'an 1465 à Jean de Coslaer seigneur de Wittem, fils naturel de Jean II duc de Brabant et de Limbourg, de manière que le Seigneur d'Eys, qui était pour lors Gilles d'Eys serait obligé de la relever en fief masculin du Seigneur de Wittem, mais que le dit Seigneur et ses successeurs à l'avenir seraient toujours obligés de la relever du duché de Juliers.

Dans un procès qui fut suscité l'an 1660 de la part de M. Trips de Nederlintern contre Winand de Breyl, seigneur d'Eys pour la possession de cette seigneurie le premier tenta de l'entamer devant la cour souveraine de Bruxelles, mais le duc de Juliers ne voulut jamais le permettre. La cour féodale souveraine voulut cependant tenter quelque jurisdiction sûr cette seigneurie et dépêcha en l'an 1697 des lettres exécutoriales, mais les Etats-généraux de la Hollande s'y opposèrent vivement. Il arriva même en l'an 1699 que Louis de Beyens, possesseur du fief noble de Goudenrath fut maltraité par les officiers du comte de Wittem, qui l'avaient fait saisir dans sa maison de Goudenrath par les soldats Hollandais de la garnison de Maestricht. Cette affaire fut traité diplomatiquement et finit de même entre les Etats-généraux et l'Electeur palatin, sans l'intrevention du duc de Brabant.

Comme le posesseur actuel Mr de Geyr croyait devoir refuser le relief du dit fief, des commissaires Brabançons sont venus le 14 Avril 1774 à Goudenrath avec plusieurs

paysans armés et gardèrent toutes les avenues et firent un inventaire de tous les bétails, meubles et autres effets. Le dimanche suivant le 17me Avril on afficha dans toutes les paroisses avoisinantes que la vente publique de ces meubles se ferait jeudi le 21 du même mois, en sorte que M. le Bon de Geyr dut protester ou se soumettre. La vente n'eut pas lieu ou jour indiqué car le baron déposa la somme qu'il devait pour le relief et un procès eut lieu de suite.

La terre de Goudenrath et Vogelsang était en outre fief de la cour féodale d'Eys et fut relevé le 25 janvier 1662 pour le colonel Couckart et son beau-frère le conseiller de Beyens, le 20 Déc. 1680 par Adrien Jean de Witte échevin d'Aix-la-Chapelle pour la veuve du colonel Lonchaerts et le 24 Janv. 1691, après le mort du chevalier Beyens conseiller des finances, par ses enfants Ignace Beyens et Aldegonde Beyens. Le baron Rudolphe Constant Geyr de Schweppenborg, grand mayeur d'Aix-la-Chapelle, fit le relief le 16 Avril 1774.

De baron verloor zijn proces voor het hof van Brabant en werd in de kosten verwezen. Rijksarch. in Limb.

[XII.] De Molen van Schertsel.

Deze molen gelegen bij Aken en gehoorende tot den huize van Schertsel was met alle hare gerechtigheden een groot leen van den Huize van Valkenburch en werd verheven : Eerst door Jan Goswijns zoon van Pont.

1385 of daaromtrent door Koen van Pont. »Koen van »Pont is man van der meulen van Schutsel overmits man »van Valkenborch Roel van Heer, Johan van Weert en Schiffelart van Oys" (1).

(1) Reg. Dobb. n^{e} 73.

Daarna door J^r Everard van Haren.

1530 door Peter van Aken, in naam der weduwe van Everard van Haren.

1537 door Jan van Hochkirchen en na diens dood door Alverade van Swartsenborch, die hetzelve door J^r Jan van Hirtz genaamd Lantscroon voor haar en hare erfgenamen deed verheffen.

Daarna door Werner van Hochkirchen.

1564 door Gerard Hersel als man en momber van Alberta van Haren.

Daarna door Herman van Hersel als voorganger van het minderjarig kind van Jan van Hersel.

1566 den 12 November, door Adam van Hochkirchen.

1611 den 3 Juli, door Cornelis van Randenraedt in naam van heer Walraaf van Schellaerd, heer te Schinnen.

1632 den 6 Maart, door Conraedt Deckher in naam van Werner van Lerode, domheer te Osnabrugge.

1680 door Johan Michiel Deys.

1705 den 26 October, door Joan. von Eyffelt in naam van zijn zoon Joan. van Eyffelt.

1756 den 17 Mei, door Jan van Eyffelt.

1759 den 1 October, ingevolge van cessie door Cornelis Chorus, koopman te Aken.

1770 na dood van Cornelis Chorus door den heer von Clotz voor M. J. Chorus en Frans Heusch echtgenoot van Maria Ida Chorus.

Aanteekeningen.

N° 1. Den 17 Mei 1756 aangebracht de specificatie van het leen genaamd de molen te Schertsel. Deze maalmolen is gelegen »unweit Phund-Steinweg mit dat land an den Rousenberg und den daeraen stoossenden Meerbembd, wie

auch dat Land langs de Bach und den Schurtselweyer, item die huysweide und den grossen garden und dammen te samen elf morgen an Maas haldend, wie auch seven morgen auff Phund-Steynweg an die Rhorgass". Geteekend Joan von Effelt. Rijksarch. in Limb.

[XIII.] Eysderbosch.

De goederen genaamd Eysderbosch, bij Moersel en St. Gertrude gelegen, besloegen omtrent 8 bunders en werden als groot leen van Valkenburg verheven:

1381 door Claes van Libeck.

1401 of daaromtrent door Reinert van Libeck, bezitter van 25 bunder leengoed te Honthem. »Reinsen van Lie»beecke (is man) van eynen bossche by Moirsloie haldende »omtrent iij buynre" (1).

1537 door Jan van Imstenraedt voogd van Mheer.

1567 den 19 October, door Gerard van Imstenraedt, heer te Mheer na dood zijns vaders Jan voors.

1623 den 16 September, door Gerard Odekirchen uit naam van J^r Adolph van Imstenraedt, heer tot Mheer en deszelfs moeder.

Staatsch leenhof.

1734 den 4 Mei, door Adam van Eschweiler als gevolmachtigde van den heer Jan Adolf baron de Loe d'Imstenraedt.

1773 door Frans Karel baron de Loe d'Imstenraedt, domheer te Munster.

---

(1) Reg. Dobb. n° 25.

[XIV.] De goederen welke toekwamen aan Goswijn Begijn en Willem Hoeffens van Eysden.

Deze goederen besloegen omtrent 6 bunders land, lagen »by den Berch te Eysden in den lande van Valkenborch" en vormden een groot leen, betwelk verheven werd:

1380 of wat vroeger door Johan Bagijn's zoon van Eysden met zijnen momber.

1381 of daaromtrent, door Goswin Bagijn van Eysden leenman te Valkenburg en bezitter der hoeven Ten Eysden en Wolfraedt. »Goeswyn Bagyn van Eysden is man van VI »boenre lants gelegen by den Berch enz." (1)

Daarna door Hendrik Hoeffens en na diens dood door Willem Hoeffens.

1537 door Hendrik Hoeffens, zijne broeders en metgedeelingen.

1560 den 31 Maart, door Christoffel van Oist.

[XV.] Fréponsleen te Eysden.

Dit leen gelegen, gelijk het vorige, te Eysden aan de Maas, besloeg 5½ bunder land en 2 bunder weiden. Het werd te Valkenburg verheven:

1380 door Johan Begijns zoon, van Eysden, met zijnen momber.

1400 of daaromtrent, door Reynard Schiffelart van Oist leenman te Valkenburg. »Reynart Schiffelart van Ois is »man van VIII boenre lantz soe beemde soe bossche" (2).

1537 door Christoffel van Oist alias Maerlandt.

1560 den 31 Maart, door Winant van Oist van Maerlandt.

1596 den 7 November, door Leonard van Hall, als voor-

(1) Reg. Dobb. nº 141.

(2) Reg. Dobb. nº 28.

ganger van vrouw Anna van Holsit genaamd Oist van Maerlandt, destijds wonende bij St. Truiden.

1645 den 5 December, door Wynand van Eynatten heer tot Opsinnich.

[XVI.] De Hoef Bunraedt.

Deze hoef gelegen in de omstreken van Opsinnich, lande van Limburg, groot zijnde omtrent 36 bunders was met landerijen, beemden en aanklevigheden een groot leen van Valkenburg hetwelk verheven werd:

1386 of daaromtrent, door Simon van Buynrade en daarna door Karsilis van Eupen. »Simon van Bunroede is »man van XXXVI buenre wynechtich lants mit der Meulen »bembde inde VII morgen artackers lants aen (den) grue»nen wech gelegen inde is nu Karsielis van Eupen" (1).

1454 door Jan Speckhouwer als voorganger der juffr. van Wittem.

1537 door Jan van Eynatten tot Opsinnich, stadhelder van Limburg en na diens dood,

1565 door zijn zoon Michiel van Eynatten. Daarna door N. van Gulpen heer tot Waldenborch als man en momber van Barbara van Eynatten.

1629 15 December, door Guillaume Burdo, uit naam van vrouw Barbara van Eynatten voor J[r] Jan Guillaume van Cartils, tweeden zoon van den heer van Rummen.

1645 den 29 Juni, door heer Herman Frederik van Gulpen heer tot Herten.

1663 door Barbara Hoen van Cartils.

1706 den 30 September, door den drossard Putters voor den graaf van Eynatten.

---

(1) Reg. Dobb. n° 74.

1731 den 15 Januari, door Nicolaus Joseph Jardon in naam van den baron van Furstenberg.

1792 den 23 Augustus, door Johan Theodoor graaf van Furstenberg, ingevolge testament van zijn vader Clemens Lotharius graaf van Furstenberg.

[XVII.] Huis en Hoef Groot-Blankenbergh.

Dit goed gelegen bij Cadier in den lande van Daelhem, groot zijnde in huis, hoef, landen, weyden en grubben 77 bunders en 13 kleine roeden, waarvan omtrent vijf bunder grachten en grubben, vormde een groot leen van den huize van Valkenburg en werd als dusdanig verheven:

1381 of daaromtrent, door Arnold van Elen. »Arnolt »van Elen ontfing alsullich guet als he hait liggende by »Honthem, overmitz Heer Reynart van Berge ende Here »Herman Hoen ind is man daeraff. Item van iiii bonre ende »eyn morgen ackerlants gelegen te Nederhem by Valken»borch, die Hendrik van Birkeloir waeren. Item derselve »is man van eynre theenden gelegen te Bruynshem" (1).

1448 op St. Barbaradag door Daniel van Herten: »Des »Guedestages op Sinte Barbara dach a° XLVIII ontfinc »Daniel van Herten den Hoff van Blanckenberg te Hout»hem gelegen, op avontuere rechtz te versuecken, soe wie »he gelegen is. Present Lambert van den Dreyssche Stad»helder, Reyner van Oys ende . . . . . as mannen" (2).

1537 door Herman van Horion.

1545 den 22 Februari, door Herman van Horion den jongen, na dood van zijn vader Herman.

1601 den 17 Februari, door Willem van Cortenbach tot Cortenbach. Daarna blijkens cessie van gemelden Willem

(1) Reg. Dobb. n° 33.
(2) Ibid. n° 51.

Cortenbach, door Wolter Hoen van Hoensbroeck, heer van Geul stadhouder en voogd des Lands van Valkenburg.

1632 den 10 Januari, door Koenraed Ulrich van Hoensbroeck heer van Geul.

1652 door Wolter Frans graaf van Hoensbroeck-Geul.

Staatsch leenhof.

1678 was bezitter van Groot-Blankenberg Jan Arnold graaf van Hoensbroeck-Geul tot Overbach.

1747 den 7 September, verheven door Fred. Willem de Jacobi.

1780 was Blankenberg in bezit van M. W. F. de Jacobi vice-Hoogschout te Maastricht en heer tot Cadier en Blankenberg.

1782 werd de heerlijkheid Cadier en het slot Blankenberg aangekocht door Jacob Hacksteyn van Hemersteyn, burgemeester der stad Rheenen. Hij verhief de heerlijkheid Cadier en Blankenberg den 27 Augustus naastvolgende met eene groene zijden beurs, waarin één gouden quadrupel, ter waarde van 62 gulden brab.

Aanteekeningen.

N° 1. »Ick Herman van Horion bekenne te leen ontvangen te hebben den hoef van Blanckenberg tot Cadier ende dat vierdedeyl van die heerlicheyt van Aldenvalkenborch, soe chynsen ende cormede, welck parcheel ic overgewesen hebbe myt meer andere goeden Heynrich Hoen van Cartyls mynen neffen. Gedaen anno 1537 den 2 dach in februario." Rijksarch. in Limb.

N° 2. Den 23 December 1680 verkocht Jan Maximiliaan Karel Arnold graaf van Hoensbroeck-Geul, heer tot Geul, Overbach, Erpicum etc. gehuwd met Elisabeth barones van Nesselrode-Ereshoven aan Johan Joachim de Jacobi ontvanger van het land van 's Hertogenrade de heerlijkheid

Cadier en het adellijk leen *Blankenberg*, gelegen in het land van Daelhem. De heerlijkheid Cadier besloeg het dorp van dien naam met hooge, lage en middele justititie, zoo als die door den vader van den verkooper in 1643 was aangekocht. De adellijke hof en leen Blankenberg was groot 75 bunders, akker, weiden en beemden. De aankoopprijs door Jacobi te betalen was 20,000 gulden brab. en voor lijcoop een gouden horlogie met gouden ketting ter waarde van omtrent 50 patacons. De verkochte panden waren los en vrij; toestemming tot dezen verkoop gaf des verkoopers broeder, Philips Willem Conraed graaf van Hoensbroeck-Geul, heer van Bunde en Ulestraten. Deze koopsom moest dienen ter betaling eener schuldvordering van Antoon Candidus baron van Hoensbroeck, heer tot Oost en 's Gravenvoeren. Rijksarch. in Limb.

N° 3. Bij akte van 30 September 1765 verklaren Willem Frederik de Jacobi de Cadier, vice-hoogschout der stad Maastricht en J. M. van Weerden weduwe de Jacobi zijne moeder, dat zij bij de gezusters Maurissen te Maastricht hebben opgenomen de som van 10,000 gulden br. ten laste van de hoeve *Groot-Blankenberg* en de heerlijkheid *Cadier*. Rijksarch. in Limb.

N° 4. Bij akte van 26 Februari 1781 verklaart Willem Frederik de Jacobi, Hoogschout van Maastricht, in leen ontvangen te hebben van den heer P. L. Lekens, J. U. L., in huwelijk met M. O. Janssens de kapitale som van 19,500 gulden hollandsch, daartoe verbindende zijne heerlijkheid *Cadier* en het huis en de goederen van *Blankenberg*. Rijksarch. in Limb.

N° 5. Bij akte van 30 Juli 1782 werd de heerlijkheid *Cadier*, met het huis *Blankenberg* en aanklevende goederen publiek verkocht en aangekocht door Jacob Hacksteyn voor de som van 72,550 brab. gulden. Rijk-arch. in Limb.

N° 6. Bij akte van 2 Februari 1824 werden het kasteel en de goederen van Blankenberg verkocht door Eva Helena Jacoba de Swart, weduwe Hacksteyn aan Salomon Reiner Marius Pichot du Plessis rechter te Maastricht voor de som van 55,518 gulden ned. De kinderen van wijlen den heer Pichot verkochten den 18 Augustus 1841 op hunne beurt dit landgoed aan Nicolas Louis Eugène baron de Chestret de Haneffe en diens huisvrouw Pauline Caroline Albertine Marie barones de Moffaerts, wonende te Donceel bij Borgwerm. De tegenwoordige eigenaar is hun zoon, Jules baron de Chestret de Haneffe te Luik. Zie in de *Publ. etc. du Limb.* XIII 133—169, ons opstel getiteld: *Notice sur la ci-devant Seigneurie de Cadier et le château de Blankenberg.*

[XVIII.] De Hoef Klein-Blanckenbergh,

bestaande uit 24 bunders land, deelmakende van Groot-Blanckenbergh, was een groot leen aan den huize van Valkenburg en werd als dusdanig in leen ontvangen:

1381 of daaromtrent, door Gielis Aussem, Kummers zoon van Honthem.

1401 of daaromtrent, door Reinert van Libeck bezitter van het leen Eysderbosch.

1411 den 9 October, door Dirk van den Houve Dries zoon. »In den jare MCCC ende XI in de maent Octobris »ontfinc Dierich Van den Houve, Dries soen van den Houve, »te Valkenborch vur den Drossart, overmits Reyner Schif- »felart van Oys als manne van leen te Valkenborch, alsul- »lich guet als Gielis Ausem Kummers soen van Honthem »te halden plach, te weeten XXV boenre lants gelegen by »Honthem, wilge Reynsen van Liebecke ontfangen hadde »van den vurss. Gielis, ind heet daeraff genoch gedaen

»van vurs. Diederich van den Houve gelyck vurs. is, de »daeraff myns Heren van Brabant worden is".

1444 des Maandags voor St. Servaas door Jacob Kommers zoon. »Jacob Komers son is man van leene in de »Heerlicheyt van Valkenborch van omtrent XXV boenre »lants by Honthem, die Giel Aussem Commers soen van »Honthem ontfangen hadde, in orbaer syns ende syns »zwaghers Peeter Thonys van Tricht den hee dat derdeel »ind i boenre met syne zuster te hylichx guede gegeven »hait; des ontfenckenis hait Arnt van Chevel der statheld. »en maenre der manne van den Heerlicheyt van Valken»borch gestanden ende ich Johan Meenx clerc van den »Leenboecke have voer myns gened. Heren recht in be»hoef myns gened.. Heren ontfangen vii fl. Actum die lune »ante Servacy A° XLIIII" (1).

Op de twee hoeven groot en klein Blankenberg stond een erfpacht van 4 mudden rog, die volgens brieven van 1397 door Jan van den Bongart aan zijnen broeder Peter verkocht werd. Deze erfpacht werd verheven.

1448 op St. Jacobsdag door Gerard van Schoonbeeck, schepen te Maastricht. »Des Donrestaegs op St. Jacobs »dach in Julio a° XIII^{c} XLVIII jair soe hait ontfangen zo »leen Her Gheerart van Scoenbecke scepen (te) Triecht iiii »mudde rogge erfpachtz op te guede van Blanckenberg, »gelegen te Honthem, daer onderpant af is C boenre lut»tel min of meer, die Jan van den Bongart tegen Petern »van den Bongart gebrueder verkocht hadde, as de brieff »inhalt by Johan Struyver van Bunde as Meenre, Her Her»man Hoen en Claes genant Cole van Heer gegeven A° »MIII^{c} XCVIII (aan) Jouffr. Luytgaert wylen Jans huys»vrouwe van den Boghaert" (2).

(1) Reg. van Chevel n° 30.
(2) Reg. van Chevel N° 47.

Op dezelfde goederen waren nog 6 Maastr. mudden rog gehypotheseerd, die vroeger toebehoorden aan zekeren Peter Tant en consoorten en nu door Gerard van Schoonbeke verheven worden. »Op den selve guede haven, Peter »Tant ende de sine VI Fr. mudde rogge die daer vercocht »woren voer Stadhelder Lambr. van den Dreyssche, Johan »Meenx, de Rentmeester Claes Damen; ende de vorss. »Gheraert hait eyne momboir gesaet mit name Jan van »Coelen tot synen wedersagen op te selve tyt voirs. Inde »desen pacht hait Her Geraert ontfanghen mit allen den »rechten as daertoe behoert ind soe wie die gueden er»kregen ende mit testament gegeven syn" (1).

De hoef Klein-Blankenberg werd verder verheven:

1454 door Heyn Herchs van Maastricht.

1537 door Jan Lambrechts van Honthem.

1541 den 14 Mei, door Jacob van Leeck den jongen als opvolger zijns vaders.

Daarna door Mees (Bartholomeus) Heynen.

1554 den 1 Juni, door Jan van Meer als voorganger van Catharina Daems van Cadier weduwe van voormelden Mees Heynen.

1560 den 13 Januari, door Jan Groels als man en momber zijner huisvrouw Trijn Daems, alias Heynen. Daarna werd dit leen verkocht door Jan Groels aan Lemmen Heynen van Honthem en daarna aan Herman van Horion die hetzelve met Groot-Blankenbergh verhief.

1537 door Willem Hoen van Cartils.

1608 den 19 Juli, werden 18 bunders uit dit leen getransporteerd door Claes Thijssen van Honthem, Claes Rousants van Cadier als man en momber van Barbe Nelissen, Thijs van Camp met zijne huisvrouw Trijn des bodes dochter van Honthem en Lemmen Snackers als man en

(1) Reg. van Chevel N° 48.

momber van Trinet Losenbosch aan J[r] Johan van den Bergh-Trips en door juffr. Salome Hoen van Cartils zijne schoonzuster. Dit goed werd verheven :

1646 door J[r] Jan van Berghe-Trips, en na diens dood,

1648 den 26 Mei, door Peter Colen in naam van Salome Hoen van Cartils ten gevolge van deeling gedaan met J[r] Jan van Berghe.

1659 den 22 October, door Justinus Frambach Hoen van Cartils baron van Chevetaigne, uit krachte eener akt van donatie *inter vivos* aan hem gedaan door Salomé Hoen.

Staatsch leenhof.

1738 den 16 Januari, door Pierre Jean de Paix, kanunnik te Aken, hem toegevallen na dood van Theresia Lenssens.

1782 den 15 Juli, door Godfried Servaas de Paix.

AANTEEKENINGEN.

N° 1. De beleening van 1444 wordt door Arnold van Dobbelsteyn, die juist in dat jaar zijn Register der leenen schreef, opgeteekend en luidt aldus : »Jacob Gielis Kumers son van Cayer is man van omtrent XXV buenre lants gelegen by *Honthem*, dic he hait ontfacn in orber sins ind sins swegers Peter Thonis van Tricht, den he dat derdedeyl ind I buenre mit synre suster te hulixguede gegeven hait" (1).

N° 2. 1791 den 4 Augustus, verklaarden Hubert Joseph en Godefried Servais de Paix, de eerste domheer te Luik en de tweede kanunnik te Aken, dat zij van Maria Katharina Booten te Maastricht hebben geleend 5000 gulden, ten laste van hun hof genaamd Klein-Blankenberg te Kadier.

N° 3. De kanunnik Hubert Joseph de Paix was één der fraaie geesten die in de vorige eeuw, te Luik nog al

(1) Reg. Dobb. n° 68.

talrijk waren. Voor eenigen tijd verscheen één zijner gedichten onder den titel van *Voyage de Chaudfontaine*. Chaudfontaine imprimerie des Francs-maçons en andere stukjes in de *Glanes poétiques liégeoises* par *De Paix*, *De Chestret*, *Léonard* etc. Liége 1884.

N° 4. De goederen van Klein-Blankenberg werden voor korte jaren door den heer baron Jules de Chestret aangekocht.

[XIX.] De Hoef Termeye, te Theuven,

omtrent Sinnich, in den lande van Limburg gelegen was groot aan akkerland 28 bunders en aan weiden en beemden omtrent 9 bunders en werd als dusdanig met al hare gerechtigheden met den molen en alle ab- en dependentiën, als groot leen aan den huize van Valkenburg, verheven:

1381 door Goswijn van Ruve bezitter van het goed te Strucht. Het Register Dobbelsteyn zegt over hem het volgende: »Goeswyn van Ruve IX morgen lants ende dat »guet van Struch, iiij Realen ij marc" (1).

Iets later door Arnold van Neerbeeck als momber van Maria van Strucht. »Arnolt van Nederbeecke als momboir »(van) Jouffr. Marie van Strucht (is man) vanden guede van »Theuven" (2).

1454 door heer Johan van Hamal.

1537 door Jr Gerard van Palandt tot Vlemersem en na diens dood,

1545 den 14 April, door Rutger Quadt.

1545 den laatsten September, uit naam der weduwe van heer Gerard van Palandt.

1596 den 8 November, door Charles van Uttenhoven ambtman tot Meysingen.

(1) Reg. Dobb. n° 22.

(2) Reg. Dobb. n° 23.

1612 den 3 Juli, ten gevolge cessie gedaan door Charles van Uttenhoven aan Robert Draeck, gewezene drossaard van Daelhem en na diens dood.

1643 den 9 Februari, door J[r] Gerard Draeck, heer van Theuven.

1657 den 7 Juni, door Joseph de Draeck na den dood van Gerard de Draeck.

1700 den 22 November, door Mathijs Bovens voor den baron Anselmus de Draeck heer van Theuven.

1720 den 23 December, door Johan Birven in naam van Johan Joseph Gerard baron de Draeck.

1742 den 24 April, door den graaf de Nieurlet na dood van Catharina Charlotta gravin de Merode.

1757 den 12 December, aangebracht door den baron J. J. de Draeck, heer van Theuven.

1793 den 23 Augustus door Johan Theodoor graaf van Furstenberg, ingevolge testament van zijn vader Clemens Lotharius graaf van Furstenberg.

Aanteekeningen.

Den 27 Juli 1787 maakte Clemens Lotharius graaf van Furstenberg zijn testament en schonk aan zijnen derden zoon Johan Theodoor graaf van Furstenberg, als fideicommis, al zijne goederen, kasteelen, hoeven en renten gelegen tusschen Maas en Rijn, niets daarvan uitgesloten.

Rijksarch. in Limb.

[XX.] De Tiende van Theuven.

Deze tiende was in 1648 voor een derdedeel een eigendom van den huize van Clermont, bezittende de Hoef van Reymersdael; een derdedeel behoorde aan J[r] Jan van Eys

genaamd Beusdael en het ander aan Jr Jan van Berghe genaamd Trips, die hetzelve bij verruiling aan het klooster van Sinnich afstond. Elk dezer drie deelen vormde een groot leen van Valkenburg en werden verheven:

1381 voor een vierdedeel door Johan van Eys. »Johan »Van Eyse is man as van eynen vierdel van der theenden »van Theuven" (1).

Voor een ander gedeelte door Katharina van Rode. »Johan Van der Hagen is man, as momboir Katrinen van »Roede, van den vierdendeile van der theenden van Theu-»ven, overmits man van Valkenborch Roel van Heer ind »Schieffelaert van Oys" (2).

Het ander gedeelte behoorde aan Herman van Beusdael bezitter van den berch te Geusselt onder Amby. »Herman »vanden Beusdale is man van der theende te Theuven ende »des jaers LXIIIJ mudden spelten ende den berch te »Goesselt mit den blochuyse" (3).

Later door juffr. N. van Bowylich.

1537 door Jan van Berghe Trips voor zijn aandeel en in hetzelfde jaar door Jan van Eys Beusdael.

1548 door Gerard van Beusdael na dood zijns vaders Jan voors.

1568 voor een derde deel door den rentmeester des kloosters Sinnich, in de plaats tredende van die van Trips.

1576 den 14 April, door Jr Jan Colin uit kracht van cessie aan hem gedaan door Jr Gerard van Eys Beusdael.

1642 den 4 October, door Jan Adolph van Colin heer tot Beusdael, zoo voor zijn aandeel als voor dat van Sinnich, zijnde daartoe gemachtigd door vrouw Elisabeth van Gulpen abdis te Sinnich.

---

(1) Reg. Dobb. nº 18.
(2) Ibid. nº 19 en 143.
(3) Ibid. nº 100.

1644 den 10 September, na dood van vrouwe Elisabeth van Gulpen, door Jan Royen rentmeester des kloosters, uit naam van vrouwe Catharina van Goltsteyn overste te Sinnich, voor een derde deel.

1701 door de abdis van Sinnich.

1701 den 25 April, door Godfried Wolter Fierenschats voor Jr Frans Willem Colijn de Beusdael.

1701 den 25 April, door Steven Begas voor Catharina Charlotta de Merode de Trazignies.

1730 den 19 Juni, door Nicolaas Charles Frans Alexander graaf de Looz-Corswarem, voor een derde gedeelte.

1730 den 27 Februari, door den drossard van Brienen voor mevrouw van Coudenhoven abdis te Sinnich, voor een derde gedeelte.

1742 den 24 April, door den graaf de Nieurlet na dood van Catharina Charlotte gravin de Merode, voor een derde deel.

1744 den 25 Augustus, verhief de graaf de Corswarem-Looz een derde deel dezer tiende. Een ander gedeelte dezer tiende werd verheven:

1748 den 19 Februari, door de barones van Trips abdis te Sinnich, voor een derde deel.

1753 den 29 October, door Laurens Lallemand uit naam der freule W. Colijn van Beusdal voor een derde deel.

Aanteekeningn.

No 1. Daem van Berge genaamd Trips had 1490—1516 een zoon Jan geheeten en eene dochter Maria. Deze laatste huwde 1516 Jan van Homberg keurkeulsche erfkamerheer. Zij bracht hem ten huwelijk een goed te Gulpen, de tiende te *Theuven* en eene hoeve te Horbach. In deze akte verschijnt Carsilius van Berghe als getuige.

Fahne, Westph. Geschlechter.

N° 2. »Denombrement der tienden van 't adelyk clooster van Sinnich opgesteld in gevolge van het placaet van 20 januari 1753, releveerende by 't leenhof van Valkenburg. Eerstens van eenen reyn gelegen in de landeryen van het Clooster, genaempt *Haemersberg* en gaende tusschen de landeryen van den baron van Furstenberg, den graef op bis op eenen key liggende op de heide, dan opgaende over den weg tot de landeryen van den hof van *Clermont*, bis op den weg comende van Sinnich en gaende na Reymersdael en dan op den *Deyl* aen tusschen de landen van *Lankveld* en die van den hof van *Clermont* en dan afgaende aen het *Biltgen* tot op den *Weyerbach* en gaende op langs den hof van Lankveld en de straet van Reymersdael op *Hagelsteyn* aen en van daer op *Broederbosch* en dan op den *Keyerbach*. In dese limieten bezit den hof van Clermont die tiende aen die onderste *Giercoul*". Rijksarch. in Limb.

[XXI.] Het leen tot Eckelrade,

bij des Heeren hof van Gronsveldt en des Heeren hof van Boelsbeek gelegen, besloeg 12 bunders akkerland en werd te Valkenburg verheven:

1381 daags na Simon en Judas, door Alrick of Ulrik van Eckelraedt en zijn broeder Gerard. »Alryck van Eckelroide »hait ontfaen to leen te Valkenborch, in orber sins ende »sins broeder Gerarts, XII boenre lantz alreneest houre »hoefreiden gelegen. Item houre beyder hoefreyden doe »sy op woennen, ende die hoeffreiden sint gelegen by des »Heeren guet van Gronsfelt ind des Heeren van Buelsbeck »dat men helt van Valkenborch. Item derselve eyn ander »leen in orber suns ende suns broeders vurss. iiij boenre »lantz en iiij boenre benentz end bruecks, ende die molen »stat, dae dat bedwanck van der stat tot den kirspel van

»Alden Valkenborch toe gehoirt. Item twee deyle van den »theende van Schaluyne. Item die derde gicht van der »kercken van Altvalkenborgh". (Reg. Dobb. 26).

1550 overmits stadhouder Johan van Strijthagen door de erven Erckens van Eckelrade.

1602 den 3 Juni, door Gerard van Weert.

1617 den 7 Januari, door Jan Hansen na dood der erven Erckens.

1645 den 14 Juli, door Jan Hansen zoon van den voors.

1655 door J^{r} van Dammerscheid.

Staatsch leenhof.

1760 den 7 Juni, door den graaf van Hoensbroeck-Oost heer van Beusdael en Sippenaken.

Aanteekeningen.

N° 1. »Le fief noble de Hemersbach situé à Eckelrade, commune de Gronsfeldt appartenait vers le milieu du XVII siècle à N. van Vos, issu d'une ancienne famille de Hollande et qui avait épousé une fille de la famille Van der Does. Hélène de Vos, issue de cette union épousa Jan Baptiste comte de Potignac de Montbrison, général au service de France. La comtesse de Potignac ayant abjuré le protestantisme perdit par ce fait les biens considérables dont elle avait hérité en Hollande et ne conserva que le fief de Hemersbach relevant du comté de Gronsfeld, terre d'Empire et ainsi placé en dehors de la jurisdiction des Provinces Unies.

Du mariage de Hélène Vos avec le comte de Potignac vinrent trois fils, dont l'ainé François Guillaume comte de Potignac fut chevalier des ordres de St. Lazare et du Mont-Carmel et major au service de la France. Il épousa une demoiselle d'Oye de Thuyn et eut d'elle une fille qui

fut femme de son cousin germain Jean Adolphe baron de Floen d'Adlercrona. Les deux autres fils furent aussi officiers au service de France; l'un d'eux mourut par accident à la chasse; l'autre fut tué en duel au château de Cartils près de Galoppe. Ils n'avaient point été mariés.

Du même mariage étaient sorties deux filles: Isabelle femme du feldmaréchal autrichien von Grammelich et Marie Hélène Eléonore comtesse de Potignac qui épousa Pierre baron de Floen d'Adlercrona, officier au service de la Prusse, issu d'une ancienne famille Suédoise, honorée du titre de baron par lettres du roi Charles XI, du 16 Décembre 1674. Pierre d'Adlercrona fut le premier qui s'expatria. Il s'établit avec sa femme à Eckelrade et eut huit enfants dont quatre fils qui se destinguèrent dans la carrière militaire".

Of deze aanteekening betrekking heeft op ons leen weten wij niet.

[XXII.] Het leen van Sombreff,

ook geheeten het leen van *Dieteren*, bestaande uit eene heerlijkheid, eene tiende en een leenhof van zeventig mannen, gelegen aan de brug te Bilsen, lande van Luik, was met al zijne toebehoorten en gerechtigheden een groot leen aan den huize van Valkenburg, hetwelk verheven werd aanvankelijk door de heeren van Dieteren.

1441 in October, door Johan Hoen van Hoensbroeck. »De Heere van Dieteren van LXX manne te Bielsen. Johan »Hoen van den Broecke het dit leen ontfangen overmits »Arnolt van Zevel Stathelder, Her Reyner van Berge (en) »Lambrecht van Driessche as mannen; gesceen octob. A° XLI" (1).

(1) Reg. Dobb. n° 4bis.

De registers van den stadhouder J[r] Arnold van Tzievel, die dit verhef ook inhouden, luiden als volgt: »Johan »Hoen van den Broecke Heer zo Velroux ende Planevaulx, »ontfinc desselven dages ind jaer vurs. (prima Octobris A° »XLI), overmitz stathelder vurss. Her Reiner ende Lam»brecht van den Dryessche as manne, die Heerlicheyt van »Dytteren van LXX mannen zo Bielgen met hulde ende »eyde as daertoe hoerde" (1).

In 1453 komt voor: »J[r] Willem van Sombreffe, heer te »Kerpen, Reeckhem, Hubertingen, Lanscroene enz. heer in »synen leenhove geheyten Zombreff, gelegen tot Boecken»bilsen, Herderen ende daeromtrent" (2).

Daarna door J[r] Robrecht van Arenbergh heer van Egermont en Reekhem.

1545 den 5 Mei, door Jan heer van Bossu en Reekhem en na diens dood,

1563 den 13 December, door J[r] Willem Quaedt van Wickraedt (3), die hetzelve cedeerde aan heer Willem van Vlodorp vrijheer tot Reekhem. Willem van Vlodorp, die met het leen van Bilsen beleend was, cedeerde hetzelve aan heer Herman van Lijnden vrijheer tot Reekhem.

1623 den 16 September, door Ernest van Lijnden graaf van Reekhem en na diens dood door Laurens Engelbert van Oirsbach drossart te Reekhem in naam van Ferdinand van Lijnden graaf van Reekhem.

1680 den 9 Juli, door Gobert graaf van Lijnden Aspremont en Reekhem.

1700 den 3 Juni, kocht Johan Emerichs burgemeester der stad Maastricht de heerlijkheid Sombreff met hooge en lage jurisdictie, met revenuën en rechten vrij en onbelast,

(1) Reg. van Chevel n° 13.

(2) Leenbrief des hofs van Sombreffe in mijn bezit.

(3) Willem van Quaedt bezat Reekhem en Sombreff nog in 1575.

behoudens 20 vaten koren 's jaars aan de Abdij Munsterbilsen, uit handen van graaf Karel van Lijnden-Reeckhem en Eleonora Maria van Lijnden, vorstin-abdis te Munsterbilsen. De koopprijs waren 2000 fl. brab. en de heerlijkheid Widoye bij Tongeren.

1712 den 17 October, verheven door Leo Emerix.

1738 den 13 November, door Maria Catharina van Emerix, vrouw te Schoonbeeck.

1747 den 6 Juni, door den advokaat Leonardus van der Maesen.

1757 door Hendrik Joseph van der Maesen, sedert 1749 erfgenaam van Maria Catharina van Emerix, heer van Sombreff, burgemeester, schepen en raad, commissaris instructeur en fourier der stad Maastricht in huwelijk met Elisabeth met Riethoven. Uit dit huwelijk sproot eene eenige dochter, Anna Catharina van der Maesen, vrouw van Sombreff en Oyenbruggen, welke,

1764 den 10 December, na dood haars vaders met Sombreff beleend werd.

1784 door Elisabeth van Riethoven na dood harer eenige ongehuwde dochter.

Aanteekeningen.

N° 1. Bij akte van 17 September 1661 verkoopt Ferdinand graaf van Aspremont-Lijnden en van Reeckhem zekeren leenhof genaamd Sombreffe te Bilsen, 's jaars opbrengende 20 vaten rogge, aan de weduwe van Guillaume Moffarts, voor de som van 1800 gulden brab. De verkooper hield zich het *jus retractus* voor. Rijksarch. in Limb.

N° 2. In 1788 overleed Elisabeth van Riethoven. Zij liet ingevolge testament van den 3 December 1784 het leen van Sombreff aan de kinderen van wijlen haren zwager Leonard Jan van der Maesen, heer tot Wijerhof bij

Tongeren, schepen en raad der stad Maastricht in huwelijk met Maria Ida Loyens. Den 3 November 1791 kwam het leen van Sombreff bij kinderlijke deeling aan Leonard Pieter Jan Lodewijk van der Maesen, die bij brieven van 13 September 1817 door koning Willem I, als gehoorende tot den ouden landadel, als jonkheer met het predikaat van Sombreff is erkend.

[XXII.] Het leen te Bruysterbosch.

Dit goed gelegen onder St. Geertruide bestond uit 2½ bunder land en eene hofstede (1) en werd als een klein leen van het huis Valkenburg verheven :

1406 door Fastart van Breusterbosch. »Fastart van »Bruesterbossche wylen Johans soen van Wepsdale III »buenre ende hoefstede gelegen te Bruesterbossche" (2).

Daarna door zekeren Putteman.

1929 door Aret Jacob Claeszoon en daarna door Jenneken Henckens.

1575 door Jacob Theunis als voorganger van zijn zoon.

1625 den 21 Juni, door Hubrecht Theunis van Bruesterbosch voor hem en zijne medegeldingen.

Staatsch leenhof.

1757 den 10 December, door Laurens Theunissen.

1783 den 2 Mei, door Jan Peters.

[XXIII.] De Pachthoef te Uyckhoven,

in de Baronie Reekhem, besloeg als leengoed 28 bunders, 8 groote en 8 kleine roeden en werd te Valkenburg als groot leen verheven :

(1) Volgens eene aanteekening uit 1781 lag het leen van Breusterbosch aan de dorpstraat naast mevrouw Lahaut.

(2) Reg. Dobb. n° 72.

Eertijds door Werner van Gulpen, die hetzelve verkocht aan Gijsbrecht van Asch.

1546 door Gijsbert van Asch en Nicolaas Weerts.

1580 den 30 Mei, door Jacob van den Wijngartsbergh na dood zijns zwagers Ghijs van Asch.

1586 na dood van Nicolaas Weerts door Dederik Doelmans.

1620 den 18 Mei, door Mathijs van den Wijer en na diens dood,

1636 den 6 September, door Mathijs van den Wijer neef van den voorgenoemden.

[XXIV.] Schaloenshoff te Uyckhoven,

in de Baronie Reekhem, groot 29 bunders min of meer, werd als groot leen van Valkenburg verheven:

1381 door Jan van Hulsbergh genaamd Schaloen.

1431 door Reyner van Hulsbergh: »Reyner van Huls-»berch is man vanden guede te Udecoven, Overmaze, des »is XXIX bonre lants luttel mee off min, overmitz den »stathelder te Valkenborch Heer Herman Hoen ende Stes-ken des voitt son etc."

Daarna door Jan Nyessen van Maastricht.

1574 door Henrick Meessen.

[XXV.] Het leen Reymerstock.

De Hoef Reymerstock gelegen onder Gulpen in den lande van Daelhem was groot 44 bunders en vormde met de laten daaraan gehoorende een groot leen van Valkenburg, hetwelk van oudsher verheven werd door Johan van Ochy bezitter van den Wolfshof te Bemelen.

1381 den 3 April, door Arnold van Bensenraedt.

1537 of iets vroeger door heer Daniel van Weerst.

[XXVI.] Het leen van Mesch.

Over beleeningen van Mesch als heerlijkheid, of over leenen in die plaats gelegen, is ons niets bekend. Het schijnt dat dit leen in bezit zijnde der kerk van O. L. Vrouw te Aken, geen hergeweide betaalde.

Aanteekeningen.

N° 1. Aan eenen brief van den heer Louis Adriaan Pelerin, luitenant stadhouder van het Staatsch leenhof van Valkenburg gedagteekend den 23 December 1775 ontleenen wij over Mesch het volgende: »Dese heerlykheid is buyten eenigen twyfel een der buyten-leenen van het land van Valkenburg aen hare Hoogmogende by tractaet van partagie des jaers 1661 gecedeert; en op die voet is de Baron van Belderbusch, tot proost van O. L. Vrouwe kapittel te Aken aengestelt synde en bygevolg als nieuwe heer van Mesch, aengeschreven geworden om voors. Heerlykheid te komen releveeren.

»Doch de geconstitueerde van gemelden heer van Mesch heeft goedgevonden, uit naem van syn principael dit relief te weygeren en uitdrukkelyk te verklaeren dat Mesch geen leen van Valkenburg is. Waerop hem by missive is geantwoord, dat het al te klaer by tractaet van partagie verklaert is, dat Mesch ten behoeve van haer Hoogmogenden, als een buytenleen gecedeert is, dan dat de leenroerigheid dier heerlykheid te mogen in twyfel trekken. Dat overigens de Heerlijkheid Mesch ressorteert onder het voogdschap van Valkenburg en altoos is erkend geworden niet slechts alleenroerig te Valkenburg, maer als staende onder de souvereineteit van haer Hoogmogenden. Op die voet is voors. Heerlykheid in 't jaer 1713 van de militaire

contributie geëximeert geworden en in 't jaer 1759 hebben de dorpmeesters van Mesch, namens de gemeente geremonstreert tegens de uytschryving van contributien door den krygscommissaris van syne Alderchristelykste Majesteit gedaen, als waertoe sy als onderdanen van den staet niet gehouden waren, met dat gevolg dat Haer Hoogm. hun ambassadeur te Parijs hebben gelast deswegen representatiën aen het Fransche hof te doen.

»Wel is waer dat van wege voors. baron van Belderbusch, als heer van Mesch, is gevraagd geworden de opgave der laetste gedaene relieven, doch welke in de Registers van het leenhof niet gevonden worden, dan alleen eene enkele aanteekening dat anno 1683 gemelde heerlijkheid is gereleveerd geworden. Waerschynelyk is dus de omissie van vroegere of latere relieven het gevolg van verzuim der toenmalige griffiers geweest". Rijksarch. in Limb.

N° 2. Van den kant der kerk te Aken als heer van Mesch werden nu ook nasporingen gedaan om tot een resultaat te komen. De gevolmachtigde van den proost van Aken C. L. Ernst schreef, onder dagteekening van 24 Januari 1776, aan Pelerin uit Henri-Chapelle het volgende: »Comme il ne se trouve pas d'indice dans les archives de la prévôté que la Seigneurie de Mesch seroit un fief de votre cour féodale mais bien une libre seigneurie de l'Empire, le seigneur mon maître souhaiterait d'avoir les copies des reliefs, que vous dites avoir été faits par ses prédicesseurs, ainsi que de tout autre titre, d'autant plus qu'il a des ordres tres exprès, tant du roi de Prusse que de son Altesse le comte Palatin comme Souverains collateurs et patrons de la prévôté de ne faire la moindre chose qui pourroit diminuer ou changer les pérogatives et libertés d'icelle sans la connaissance, agréation et ordre des mêmes cours. Si vous faites des perquisitions vous trouverez peut-

être dans la seigneurie de Mesch une cense ou un fief qui relève de votre cour, mais le seigneur prévot n'en possède rien. Au reste je dois vous prévenir que mon dit Seigneur, le baron de Belderbusch, est en France déjà près d'un an, de manière que par son éloignement cette affaire ne peut se traiter avec célérité.

Rijksarch. in Limb.

Nº 3. *Mesch*, oudtijds *Manderveld*, in het waalsch *Mexhaut* of *Méchau*, was één der oudste bezittingen van het Munsterstift te Aken. In 888 bevestigde koning Arnulf de inkomsten van Mesch, die koning Lotharius aan dit stift geschonken had. De voogdij over dat dorp, die voorheen aan den keizer behoorde werd in 1098, door keizer Hendrik IV, met die van Walhorne en Lontzen, aan hetzelfde stift van Aken geschonken (1).

Nº 4. In 1534—1535 bleef heer Jacob Hoocks pastoor te Méchau alias Mesch vrij van de geestelijke beden die over de landen van Overmaas waren uitgeschreven, omdat dit dorp aan den proost van het Munsterstift te Aken behoorde. Deze had eene verklaring afgelegd, dat het dorp Mesch niet onder 's Heeren landen van Overmaas, behoorde.

Staatsarch. te Brussel.

Nº 5. Het kapittel van Aken stelde te Mesch eenen scholtis aan die de schepenbank voorzat en tevens den titel voerde van voogd van Mesch. In 1312—1350 was zekere Clereboud de Hauterive voogd te Mesch. De kerk van dit dorp aan den H. Pancratius toegewijd is eene der oudsten van ons land. In 1876 stortte de toren, die van ouderdom bouwvallig was geworden neder en is sedert nog niet hersteld.

---

(1) Over Mesch kan men raadplegen Quix: Beiträge zu Geschichte des Kreises Eupen, p. 270—273.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Leenen van Valkenburg niet in vaste goederen bestaande.

Beleeningen van de kapitalen en gelden, die hier geboekt staan, komen in de latere registers van het leenhof niet meer voor. Het schijnt dat zij na verloop van tijd zijn geredimeerd of verloren gegaan.

De muntspeciën, die in deze beleeningen voorkomen zijn:

1° De *schelling* ter waarde van 10½ stuiver.

2° De *Brabantsche gulden* ter waarde van 20 stuiver.

3° De *stuiver* brab. was, eene kleine pasmunt, ter waarde van vier oort.

4° De *goudgulden* was oorspronkelijk eene werkelijke gouden muntsoort. De goudgulden, die op verscheidene tijdstippen van waarde veranderd is, deed volgens eene evaluatie des jaars 1521 de som van 28 stuivers brab. Sedert 1603 gaf men den naam van goudgulden ook aan eene zilveren munt.

5° De gouden *motoen*, zoo genoemd omdat het Lam Gods er op afgebeeld was, werd voor het eerst geslagen onder de regeering van den H. Lodewijk, koning van Frankrijk. Deze munt had de waarde van 62 denieren fijn zilver.

6° De Keulsche *mark* was een zilveren muntje waarvan er vier op een goudgulden gingen.

7° De pondige *mark*, was in 1381 dertig alde grooten waard. (Reg. Dobb. N° 162).

8° De alde *groot*. Drie alde grooten stonden gelijk aan vier stuiver brab.

9° Een *pond* vleemsch gold 20 schellingen of ongeveer 6 Nederl. gulden.

10° Een *schild* is eene muntsoort uit verscheidene landen, en uit verschillende tijden. Men kende gouden en zilveren schilden. Hier wordt gesproken van een Brab. schild, waarvan er drie met 7 stuivers gelijk staan.

11° Een *braspenning* had volgens een placaat van 1544 de waarde van 2½ groot vleemsch. De braspenning door Karel den Stouten geslagen was eene zilveren munt wegende 90 greinen.

12° Eene *Blanke brab.* is zes duiten of ³/₄ stuiver.

13° Eene *myte* is eene zeer kleine munt, gewonelijk ter waarde van ¹/₃ penning. Hier te lande gebruikte men voor *myte* ook het woord *fleguut*. Drie fleguten staan gelijk met een penning.

[I.] Negen gulden.

Het mangeld van negen guldens twee schellingen 's jaars, gehypoticeerd op de Domeinen van zijne Majesteit in den lande van Valkenburg vormde een leen aan het huis van dien naam en werd verheven met een goudgulden voor den stadhouder, eertijds door Hendrik van Tzievel en na diens dood,

1596 den 19 October, door Melchior van Tzevel, zoo voor hem als voor Emond van Hochkerken en consoorten.

[II.] Veertien goudgulden.

Item het mangeld van 14½ goudgulden of twintig gulden, zes stuivers 's jaars, gehypoteceerd op het koninklijk domein in het land Valkenburg. Dit mangeld werd verheven met eenen goudgulden voor den stadhouder. Eertijds door Jr Jan van den Driesch en na diens dood door Dirk van den Driesche.

1547 den 26 Augustus, door Peter van den Houve tot Gulpen.

1560 met 14 goudgulden door Stas (?) van den Driessche.

[III.] Vijf en twintig motoenen.

Item Adam van Holtmeulen en zijne erfgenamen hadden 's jaars op den tol te Valkenburg 25 motoenen die betaald werden met 16 gulden en 16 stuivers. Dit leen verviel te St. Remigius en werd als handleen verheven met eenen goudgulden voor den stadhouder :

1381 door Reynart Vaes Huyne bezitter van de hoeven, Merkelbeek, Nieuwenhof te Nuth en Dieboutshof te Spaubeek. »Item (Reynart Voes Huyne) is man van XXV moto- »nen op den tolle te Valkenborch te Sinte Remeysmisse, »dit is eyn hantlene" (1).

Daarna door Godfried van Braeckelen.

1450 des Maandags na St. Servaas door Jan van Braeckelen. »Op maendach na Servacy a° XIIIc L, overmitz »Jacob Beyssel stadhelder, Johan Heer zo Wynantsroide, »Reyner van Hulsberghe manne van leene, ontfinc Jan van »Braeckele, na doode Gord. van Braeckele syns vaders »XXV mottonen opten tol van Valkenborch also syn vader »zo leen zo halden plach" (2).

1642 of daaromtrent door Adam Hondt van Nieuwenhoven in plaats van zijn broeder. Daarna door Engelbert van Holtmeulen als getrouwd hebbende de dochter van voormelden Adam.

---

(1) Reg. Dobb. n° 87.
2) Reg. van Chevel, n° 54.

[IV.] Vijf en twintig keulsche merken op den tol te Valkenburg.

Item de heer van Wijnantsraedt heeft op den tol des lands Valkenburg 's jaars 25 keulsche merken, waarvan de vier merken eenen goudgulden doen. Dit leen werd verheven als klein leen met eenen goudgulden voor den stadhouder (1).

1381 door heer Hendrik van Maschereel heer te Wijnandsraedt. »Her Masschereele Heer toe Roede, as man »van den houve te Hoithem mit XLV buenre lantz. Item »XXV marck Collenche aen den toll te Valkenbourch" (2).

1454 door Jan van Masschereel; daarna door Winand van Masschereel en na diens dood,

1533 den 8 September, door Willem van den Bongart heer te Wijnandsraedt. Daarna door heer Werner van den Bongard.

1645 den 29 April, door Jan Kessels in naam van heer Hans Bernard vrijheer van den Bongard, heer te Wijnandsraedt.

1692 den 26 Februari, door Filips Willem van den Bongard, heer te Wijnantsraedt.

1756 den 15 November, door Jan Hugo Hendrik Ferdinand baron van Bongard, heer te Wijnantsrade.

[V.] Acht goudgulden.

Item Charles van Eycken, voormaals getrouwd hebbende Margreet van Elderen, weduwe van wijlen Frans de Lange

(1) In eene verklaring des jaars 1756 wordt gezegd dat deze 25 keulsche merken niet meer betaald worden, sedert den tijd dat de Heeren Staten van Holland den tol van Valkenburg in bezit hebben.

(2) Reg. Dobb. nº 38.

had jaarlijks op den grooten tol te Valkenburg 8 goudgulden, die met eenen goudgulden voor den stadhouder van Valkenburg te leen gehouden werden :

1430 of daaromtrent, door heer Reyner van Berghe die dezelve overdroeg aan Olivier van Lijbermen" (1).

1442 op Zondag voor St. Michiel, door Olivier van Lijbermen. »Her Reyner van Berge ritter, hait opgedragen »alsulcke VIII Rynsche gulden jairlyks leenrente als he op »Valkenborch hait opten tol, zo laessen in behoef Oliviers »ende syne ghedeylinge. Ende Olivier hait dese vurs. jair»lixe rente in maten vurs. ontfangen op sondach ante »Michaël A° XLII" (2). Olivier van Lijbermen verkocht dit leen aan Meester Adriaan van der Oe.

1453 door Meester Adriaan van der Oe. »Opten XVI »dach in Meye int jair XIIII^c LIII by vercoepe ende over»geven Oliviers van Libermey heeft meester Adriaen van »der Oe ontfangen alsulcke VIII ryns gulden 's jaers man»leen als wylen Reyner van Berge opten toll van Valken»borch te halden plach en die hy den vors. Olivier over»gegeven hadde in syn leven ende dat overmitz Jacob »Beyssel stadhelder, Oste van Bunde ende Claes van Aube»len mannen van Leen van Valkenborch. — Ende opten »XVII dach in Meye vorss. heeft Daem van Berghe Heren »Reyners son, vertogen ende quytgesconden op alsulcke »recht als hy hadde of hebbe mochte aen 't vors. leen »van VIII R. gulden overmitz de vors. Jacob Beyssel stad»helder ende Jan Gruythuys ende Claes Daeme manne tot »Valkenborch" (3).

1454 den laatsten September, door Johan Hertoge.

1530 door Hendrik Lutingh. »Hendrik Luytich heeft

(1) Reg. Dobb. n° 11.

(2) Reg. van Chevel n° 18.

(3) Reg. van Chevel n° 56 en 57

»ontfangen te leen die acht rynsche gulden daer Jan de »Hertsoge uytgestorven was, ende jaerlyx geldende was »op dat domeyn van Valkenborch". Daarna door Johan de Mol.

1542 door Meester Filips de Lange en na diens dood, 1578 door Frans de Lange.

[VI.] Twaalf goudgulden.

Item Werner Hont van den Bosch had eertijds 12 goudgulden mangeld op den Tol van Valkenburg, die verheven werden ten aflijve met den interest van een jaar :

1541 door Peter Schoffelen als momber der nagelatene kinderen van Werner Hont van den Bosch.

[VII.] Dertig goudgulden.

Item die van Goer hebben jaarlijks op den tol en de domeinen van Valkenburg eene rente van 30 goudgulden, die verheven werd bij den aflijve met een jaar intrest :

1381 of daaromtrent, door Jan (of Aert) van Tzievel bezitter eener hoeve van 30 bunders te Amby (1).

1447 des Maandags voor St. Laurens door Gerard van Goir erfvoogd te Eys. »Gerart van Ghoere erffvoicht zo »Eyssche is man van XXX (goudgulden voors.) overge»geven by Arnt van Tzievel voor Lambrecht van den »Driessche, aen stathelder Janne van Cortenbach dros»sert van Valkenborch, Reiner van Hulsberg, Leonard van »Bensenraide, as mannen zo Valkenborch, den naesten »maendage voor St. Laurens A° XIIII^{c} XLVIJ" (2).

(1) Reg. Dobb. n° 8.
(2) Reg. Dobb. n° 9.

1547 door Herman van Ghoir stadhouder te Limborch en na diens dood,

1550 den 17 Januari, door zijn zoon Hendrik van Ghoir.

Aanteekeningen.

De voornaamste kapitalen, die hier als leen voorkomen, stonden op den tol van Valkenburg gevestigd. Het is bij gevolg nuttig dat wij hier de *vercleernisse der rechten* van dien tol op de voorbijtrekkende koopgoederen laten volgen. De soort van koopwaren en de tarief der rechten waaraan zij onderhevig waren zal men daarin omschreven vinden. Dit merkwaardig Reglement werd den 13 April 1534, volgens oudere gegevens door de algemeene rekenkamer te Brussel ontworpen, goedgekeurd en in werking gebracht.

»Hiernae volght die vercleerenisse van den Rechten van den tolle van Valkenborch getogen uut diversen ouden gescriften, die bevonden syn geweest onder die ghene die voirtyden den voors. tol opgehaven ende ontfangen hebben gehadt, ende gestelt in brabantschen gelde, ten alregevuegelicxten dat men heeft connen gedoen, navolgende welcker vercleernisse in der cameren van der Rekeningen ons Heeren des keysers te Brussel geaviseert is by manieren van provisiën dat die pachteneren van den voors. tolle van Valkenborch, int opheffen van denselven tolle, hem van nu voirtaene sal moigen regleren.

Ierst van eenen wagen wyns sal men nemen iiij stuvers brabants. — Item van eenen wagen weyte iiij stuvers. — Item van eenen wagen ysers iiij stuvers. — Item van eenen wagen malveseyen viij stuvers. — Item van eenen wagen smals iiij stuvers (1). — Item van eenen wagen

(1) Smalt nog heden in de volkstaal hetzelfde als olie.

royen xx stuvers brabants (1). — Item van eenen wagen weetasschen xx stuvers brabants (2). — Item van eenen wagen kelmyn xx stuvers brabants (3). — Van eenen wagen wollen 3 schilt ofte vij stuvers. — Van eenen wagen gewante 3 schilt ofte vij stuvers (4). — Item van eenen wagen synder guets, het sy dat hy geladen heeft ransen (5) cruyt sarrop, (6) sydewerck, boomwollen, stalen messen, swerden, pannen oft enich ander goet diergelycken 3 schilt of vij stuvers. — Item eenen wagen glasen, potten, cruycken, croesen, die geven gelasen, cruycken, croesen oft van elcken wagen cruycken, potten oft croesen twee oft drie quarten oft van den hondert eenen pot oft quarte. — Item desgelycx van cryt, colen oft screverssteyn (7). — Item van eenen wagen pontkese, eenen pontkese, niet van den minsten noch van den meesten. — Item van eenen wagen Lyntersssche keesen. vanden hondert eenen keese. — Item van een tonne herincken eenen halven braspenninck. — Item van eenen wagen sout, van elcken peerde eenen halven braspenninck. — Item van een cooppeert eenen brab. stuver. — Item van eenen oss 3 blancken. — Item van eene coeye 3 blancken. — Van een ledich rynt een oort brab. stuvers. — Item van hondert vercken, hondert scapen ende soe meer naer advenant

(1) Royen of rouwen zijn kaarden voor het laken.

(2) Weetasschen, zijn potasch of loogzout.

(3) Kalamijn of zinkerts, wordt gedolven te Bleiberg op drie uren afstand van Valkenburg.

(4) Gewant is laken of andere kleedingstoffen.

(5) Het woord ransen is mij onbekend.

(6) Kruyt is specerij in het algemeen. Door *kruit*, *schroop* of *seem* verstaat men in Limburg, eene gelei gemaakt uit het nat van appelen, peren, wortelen of beetwortelen, die door het landvolk als smeersel op den boterham wordt gebruikt.

(7) Screversteyn zijn leien om de daken te dekken.

xij ½ stuver brab. — Item van vier gansen vi miten brab. — Item van eenen wagen houts ij stuveren. — Item van elcken boodem van gruenen visschen, carpen, snoecken ende diergelycken 1½ stuver brab. — Item van eenen wagen korffholtz (1), soolhouts, ruemellen lyntz (2) ij stuvers. — Item van eenen wagen correys (3) ij ½ stuver. — Item van een bedde van elcken horich, 1 ort stuvers brab. — Item van eenen wagen vellen 1½ stuver. — Item van eenen molensteen iiij stuvers. — Item een setten weyte, daeraff viere grote sacken oft zesse cleyne setten maken, een setten, 1½ stuvers. — Item ix tonnen oft sacken saltz maken vj amen, van elcken wagen ij stuvers. — Item eenen wagen vlocken gheeft halven wyntol ij stuvers. — Ende van eene tonne hoenichs i stuver.

Die voors. verkleernisse is in der camere voors. uutgetogen ende in gescrift gederigeert ende gestelt in de voors. camere van de rekeningen ende geordineert den pachteneren van den voors. tolle van Valkenborch gegeven te wordene, om hem daernae by maniere van provisien te regelen, xiij Aprilis anno XL^c vive ende dertich na paesschen".

Origineel op perkament in het rijksarchief te Maastricht.

---

(1) Korfholtz ter vervaardiging van manden, korven enz.

(2) Rummelen zijn stokken hout op de lengte van een meter ongeveer gekort.

(3) Correys, misschien leder.

ZESDE HOOFDSTUK.

EENIGE LEENVERHEFFINGEN EN EIGENAREN VAN LEENEN DIE IN DE VORIGE HOOFDSTUKKEN GEENE PLAATS HEBBEN GEVONDEN.

Wij hebben de registers van Godart van Dobbelsteyn en Reyner van Tzievel, die de oudste denombrementen der leenen van het huis Valkenburg bevatten, in den loop dezer studie bijna geheel verwerkt. Indien men zich de moeite geeft van de nummers dezer denombrementen naast elkander te rangschikken zal men de juiste volgorde der registers weder kunnen samenstellen. Om dit werk volledig te maken geven wij hier eenige beleeningen en denombrementen, die wij in den loop dezer studie niet hebben gebruikt, hetzij omdat de ligging van de daarin besproken goederen niet voldoende werden aangewezen of omdat ze in latere registers, niet meer als Valkenburgsch leen voorkomen. Zoo verklaart eene memorie des jaars 1648 dat de hoeven Ter Hoeve, Rennenberg, Suret, Ter Linden, Laer, Lotbroeck en anderen, die in de Registers van Dobbelsteyn en van Tzievel voorkomen in latere tijden niet meer als Valkenburger leenen genoemd worden.

De jaar- en dagteekening wordt in de denombrementen van het Register Dobbelsteyn niet altijd aangegeven. Zij hebben evenwel — en dit kunnen wij als zeker aannemen — allen tusschen de jaren 1381 en 1444 plaats gehad. De oudsten werden uit een register van Hendrik van Gronsfeld getrokken die in 1381 kastelein was te Valkenburg. Die van Reyner den knaap van Tzevel zijn wat later opgesteld.

§ I. Mannen van leene 's Heeren van Valkenborch overgegeven (aan de leenkamer) bij (door) Godart Dobbelsteyn van Doynroede, in de ierste weecke van Julio anno xiiij^c XLIIIJ.

Lanaken: Der Heere van *Petershem* van Lodenaken metter teende (N° 3).

Lynke: Roytkin van Lynke (N° 12).

Kenswijler: Heer Ryckalt van *Kenswylre* sin huys (N° 13).

Palant van *Breidenbent:* Her Werner van Breydenbent hait XIIII morgen benents by Aichen gelegen (N° 16) (1).

Eysden en Moelingen: Johan Verghuyne van Molingen sinen hoof mit sinen tubehoeren ende eyn morgen lants gelegen tusschen Eysden en Molingen, dit heet Wilhelm Pape ontfaen (N° 24).

Houthem: Filius Winandi de Houthem est fidelis de censu capponum et gallinarum oppidi de Valkenborch. Item de curti situata in *Houtem* et XXII bonariorum terre (N° 32).

Itteren: Heinrich von Mechelen drey deylen von V buynre lants gelegen te *Itter*, die der senger van *Triecht* te leen plach te halden, in voortyts woeren Goederts Morsels (N° 47).

Itteren: Her Willem der gastmeister van Triecht dat vierde deyle van den vurs. V buenre lantz (N° 48).

Hurtebeze: Johan Ludeman, VI buenre des is gelegen op die Hoechte, iiij in die *Hurtebeze* (N° 49).

Op den Berch: Geudesken op ten Berch van iiij buenre lants (N° 65).

Wilre: Jofvrouw Fye van *Wilwere* van LXXV mudden spelten ind even (N° 66).

.*Setterich*: Geerken Gruytter van Setterich van XIII morgen lants gelegen toe Setterich (N° 76).

(1) Dit leen is misschien de molen van Schertselt bij Aken.

Setterich: Peter Vergueden van Setterich is man van XVI morgen (N° 77).

Nieuwenhagen: Johan Hubrechts eydom op die Straede is man van XII boenre lants gelegen tot *Nuwenhagen* ende he hait die entfangen overmits Kuenden ende Lambrechts van Zubde (N° 79).

Heut: Thiel *Heut* is man van XXIII boenre lants (N° 80).

Were: Wielant van *Were* van VI boenre lants (N° 84).

Drakemolen: Her Herman Hoen is man van XX gulden op die beembde ende guet by *Drake moelen* ende op die moelen, ind dat is eyn hantleen ende te aflyve egheyne hergeweyde en gelt (N° 88).

Soers bij Aken: Tilman Puls van *Zurse* (N° 93).

Hout: Lodewich van Hoyt (N° 108).

Matthijs van Arckel: Thusken van Erckel hait ontfangen overmitz mannen van. Valkenborch, Johan Zack van Wyck ind Johan van Weirt, alsullich guet als die joufvrouw van Molenercken te leene plach te halden, VIII mudden roggen XXVI cleyne pond was, ind is man daeraff (N° 112).

Steynevelt: Goeswyn van Cortenbach is man van iij buenre benents by *Steynevelt* gelegen, aen dat nederste eynde op die beecke, die Matthys der Vrye te lene plach to halden van Valkenborch, ende is eyn hantleen (N° 118).

Vissersweert: Wynant van *Dieteren* is man van den Weirde gelegen intgegen *Hepenert* over, mit synen tuebehoiren (N° 155) (1).

Laer bij Wijnantsrade: Gerarts soen van Retersbeke hait ontfangen den hoff te *Lore* ende die weyde ind alsullich guet as joufvrouw Lize van *Lore* in den kirspel van Herle liggende hadde, overmitz manne, Her Herman Hoen ind

(1) Deze beleening van de Heerlijkheid Visscherweert is vroeger aan onze aandacht ontsnapt. Zij dient p. 262 deel XXI ingelascht te worden.

Johan van Hulsberg, LXXXIII jaren ons Heren (1383) (N° 166) (1).

Setterich: In den jare III^c en LXXXVI ontfinc Wynant Peter Verguyde soens soen van Setterich, op onser Vrouwe dage annunciatio XVIII morgen lants ind syn huys inde hoff, soe wie dat gelegen is, inde is man daeraff te Valkenborch (N° 173).

Setterich : Ter selver tyt ontfinc Beirtolf Gysen Schragen soen van Setterich XXIIJ morgen lants ind is man daeraff te Valkenborch (N° 174).

Valmont: Goeswyn van *Heir* hait ontfangen alsulch guede ind leen als Fastart van *Ravenshoven* te halden plach van die Heerlicheyt van Rode , ('s Hertogenrade) ind dat geheiten is 't lene van *Valmont*, gelegen te Rode. Ende doe syn over geweest as mannen van Rode, Roel van *Here*, Henrich *Bovier* van Triecht ind Vranck van Hulsberge (N° 180) (2).

De leenen van Herle die tzo Wicroide gehoeren.

Houven: Johan van der *Hoeven* den hof *Ter Heuven* mit synen toebehoiren (N° 9) (3).

Houven: Item derselve (Jan van der Hoeven) XX boenre, gelegen te *Koninxbende* (N° 10).

Schaesberg: Gerart Pyl VI boenre gelegen in *Gen-Scheydt*. Inde Kathrynen Mors, VI boenre daerby gelegen (N° 18 en 19*bis*).

Soeret: Engeram van *Suret* hadde in leen den hoff zo

---

(1) Over de hoeve van Laer raadplege men Slanghen, *Het Markgraafschap Hoensbroeck* p. 211.

(2) Het leen van Valmont in deze regelen bedoeld is het slot *Velantia* of Welenthaus bij 's Hertogenrade, hetwelk in 1226 door den hertog van Limburg verwoest werd. Zie *Annales Rodenses*, p. 79.

(3) Deze hoef tusschen Hoensbroeck en de Heerlerheide gelegen, was vroeger in bezit van wijlen den geneesheer Maessen en behoort nu aan den graaf d'Amsenbourg te Amstenrade.

Suret mit XXVII bonre lants ind L roiden, den galt Johan Hufalis du man schreyf M.CCCLIX jare (N° 24) (1).

Ter Linden: Rutgiere van Houthem den hoff *ter Lynden* mit XLIIIJ boenre lants des syne laten eyn deyl haven (N° 46) (2).

Kunrade: Her Werner Buffel is man van XII boenre lants gelegen te *Kongeroide* in den kerspel van Herle, overmits Gerard van Cortenbach ind Huenken van Voerendale, in den jare ons Heren LXXX in junio, soe opdat sy schetvry blyven, want men sy te schetten plach (N° 47).

Mortesmare: Johan van *Bruechusen*, here tzo *Wicrode* is man te Valkenborch van XL gulden jaerlicx ind erflick, doe hoem vur betaelt is IIIIc gulden, ind die XL gulden hait he bewyst aen synen hove te *Mortesmare*, als de gelegen is mitter visscheryen ind met XL boenre artackers, ind daervan sullen der Here van Wicrode ind synen nacomelingen erfelycke mannen blyven des hertogen van Lucenborch ind van Brabant, hertoge Wentcell ind synen erfven (N° 48).

Lotbroeck: Her Gielis van den Wyer hait ontfangen overmits Heren Reyner van Berghe, Hern Herman Hoen ind Gerart van Cortenbach den hoff *Ter Molen*, de wilne was heren Krumpvuets van den *Aldenhoven*, gelegen in dat Lotbruecke (N° 52) (3).

Radingen: Jan van den Velde ontfinc overmits Koelen van Heer en Rutten Clincken, in orber syner gedeylinge,

---

(1) De hoeve Soeret tusschen Heerlen en Simpelveld behoort nu aan de familie Pluymakers.

(2) Deze hoeve gelegen te Hoensbroeck behoort nu aan de erfgenamen van den heer Victor Nijs te Maastricht.

(3) De hoeven Ter Molen en Aldenhof liggen onder Hoensbroeck, de eerste is reeds lang verdwenen de tweede bestaat nog en behoort aan den graaf van Hoensbroeck.

prima februarii XCV (1395) den tol van *Radingen*, gelegen binnen Triecht (N° 58).

§ II. Leenen overgegeven door Reynken Arnts knape van Chevel aen Johan Meenx clerc van den leenboecke.

Soeret: Daem van *Zuerit* hait ontfangen eyn Wicroide leen gelegen tzo Zuerit.

Neerbeek onder Beek: Dirck Johans knecht int hoyffyser te Triecht hait ontfangen alsulcken leen, als dae Dirkx koelhoff op stont, dat Goert Wichs plach te halden, gelegen te *Nederbeecke*, des is burge Johan int houffyser (N° 3).

Wickrode: Helene hait ontfangen eyn leen van Wicrode van V merck des en weit ich neyt, by dem weyt ich ouch den burge niet (N° 6).

Nieuwenhagen: Gerit van Roesendael hait ontfangen in orboir syns, met die daer recht toe haven eyn cleyn guet zo *Nuwenhagen* gelegen, dat jonkvrou Oede van Berghe tzo halden plach, ende dat he mit gedinge verloren hait over menich jaer. Actum in den maent van Julio anno XLII (1442), overmits Arnt van Chevel stathelder, Goessen van Weerde ende Herman Ruyff as mannen van Valkenborch, ende dit vors. guet is uutgenecht met verschen mannen ende dartoe geleyde gedaen as daertoe behoirt. Myn jonker der drossart hait dit recht zo wissen VII fl. (N° 14).

Van der Donck: Johan van der Donck hait ontfangen eyn leenguet by den stathelder (Arnt van Tzevel) ende mannen van lene van Valkenborch der ich neyt en weyss (N° 25).

Nassau: Dit selve leen heeft ontfangen eyn scoltis van Breda myns jonchern knecht van Nassouwen, des drossets

van Brabant; der stathelder vors. hait burgen daervoir des ich niet en weit, noch die mannen die daerby waren. Daerom hyr eyn recht van XV rynsche gulden (N° 26) (1).

Kunrade en Doverade: Wynant van Cortenbach ontfinc opten selven dach (1447 zoo als blijkt uit N° 41) overmitz deselve mannen twee leenen te weten: den hoff tzo *Kungero* en den hoff zo *Doyvenrode*. Ye sy gewisse off *Doyverode* Wicrode sy (N° 42).

Geleen: Des neesten sondachs nae . . . . . . anno XLVIIJ (1448) gaff over ende verteegh Lodewick van Aelste op alle die guede die ym nae doode Lodewicx van *Berghe*, genaempt van *Hortmale*, syns oeme aengevallen ende erstorfven waren mit yeren toebehoeren, soe wie hy die gehalden hadde ind die gelegen syn in de banc van *Gheleen*, nyet uytgescheyden. Present Lambert van den Dryessche stathelder, J. Cortenbach drossart, W. van den Bierboum, Leonart van den Buyssenraedt (Benserade), Johan van Chevel Damen soen, ende Willem Alartz van Geleen als mannen (N° 50) (2).

Wickrode: H. Steynken XV gulden, Godart Heer van *Luyte* XV gulden, Yve van *Ophem* ij Wickroder lenen (N° 53).

Hanxeler: Den XVII daig in oegstmaent anno . . . . overmits Jacob Beyssel stathelder, ontfinc Herman *Hartzeller*, in alle die maten als Severyn dat leen in behoeff syns ind der gedeylingen die daer recht toe hadden. Ende Herman Hartzeller hait dat leen vurs. ontfangen in behoeff syns ind die gedeylinge die daer recht aen haven (N° 59).

---

(1) Deze beleening heeft betrekking op eene bezitting der graven van Nassau, misschien Meerssenhoven ?

(2) Over de familie van Berge genaamd Horpmael zie *Herkenrode*, Tombes et Épitaphes, p. 189.

§ III. Lijst der leenbezitters van Valkenburg uit de tweede helft der XV[de] eeuw (1454?)

»Dit syn die leenmannen des Heren van Valkenborch:
De her van *Steynne* van eynen thoren die inder burch steit. Daer is vut gestorven jonck. Willem van *Breyrode*, opten wech van Romen en myn genedige her van Luytge haet dat sloss ingenomen. Dit steyt zo ontvangen.

De H. van *Elssloe*, dat is in Brabant getogen. — Heynrich h[r] van Grontsfelt. — Johan van *Bunde*. Johan *Groythuys* of Croythuys genant Arnolt van *Tzevel*. — Gheraert van *Ghoer*. — Joncker Henrick *Scheyffart* van Meroide. — Her Reyner van den *Berge*, Ritter. — Coenrart van *Waelhoiren*. — Alart van der *Smitzen*. — Jan Damen son van *Tzevel*. — Willem van *Thuegellen*. — Herman van *Eysse*, genant van Buesdale. — Johan van *Heynsberch*. — Heinrich in den *Beelcke*, als moimboir Peter ind Jan Peter soon in den Beelcke. — Leonart van *Strucht* genant van Retersbeke. — Willem *Pape* van Muylingen. — Rynson van *Liebeke*. — Ulrich van den *Hove*. — Herman *Ruyffer*, Daem *Sanders* tenet. — Reyner van *Oys*. — Wilhelm van *Berge*. — Wynant van *Houthem*. — Peter *Page*. — Aloff *Happart*. — Steven van *Liecke*. — Johan here te *Wynants Roede*. — Reyner *Beckx*, son Reyners. — Godart *Dobbelsteyn*. — Wilhelm van *Schaetsberch*. — Reyner van *Hulsberch*. — Wilhem van den *Bierboem*. — Wilhem van den *Bonghaert*. — Adam van *Guttekoven*. — Gompert van *Damerswijck*. — Arnt van *Benssenroide*. — Coen Prycke van *Gheijsbach*. — Leonart *Rijmers*. — Johan van *Coelmont*. — Jan Ubach van *Ubachsberge*. — Lambrecht van den *Driessche*. — Fredrich van *Reymerstock* V leen. — Jan van *Reymerstock*. — Johan van *Cortenbach*. — Wynant van *Cortenbach*. — Geryt van *Strijthagen*. — Geraert van den

Hove. — Jan van den *Veels.* — Her Vaes van *Mulken.* — Jan Thomas van der *Saergien.* — Jan van *Grontsfelt.* — Heynrich van *Rosendale.* — Jan Hoen van *Cartiels.* — Arnolt van *Ghoere.* — Jan van den *Hoernijcke.* — Jan van *Cortenboch,* Peters son. — Willem *Vrancken.* — Jan Huyn van *Anstenroide.* — Herman Hoen her *ten Broecke.* — Claes Hoen Jans son van den *Broecke.* — Godart van *Vloodeurp.* — Daem *Zwertsheijde.* — Willem *Alarts.* — Heynrich van *Grevenbroich.* — Jan van *Weerst*, Jans son. — Daem van den *Berge*, her Reyners son. — Jan de *Pollain* van *Holloengne.* — Her Daem van *Haren.* — Reyner van *Nut.* — Willem *Ghasthuysmeester.* — Thijs *Houtbecker.* — Olivier van *Liebermey.* — Wylhem van *Wylre.* — Jan *Ruijf* Arnt *Knoijen son.* — Geerlech van *Aelsstorp.* — Peter *Wijer.* — Jan *Duyke.* — Wilhem van *Ghenoymeert.* — Jan van *Roevre.* — Bertholff *Boetze* van *Benssenroide.* — Maes van der *Haghen.* — Gheryt van *Keverberch.* — Der *Ghasthuysmeester* van Ache. — Jan *Durtzant.* — Gherijt *Vlemijnch.* — Peter *Pierkens.* — Thijs *Vaesroede.* — Drijes van *Weert.* — Rijner van *Ophoven.* — Gheerken *Karnijps.* — Dierich Johans knecht int *Hoeffijser.* — Jan *Steijmetser.* — Corijs van *Rodenbroich.* — *Rolener.* — Rutte van *Udenkoven.* — Gheryt van *Rosendale.* — Peter *Doijffken.* — Jan *Voerst.* — Peter *Neijken* in Gheen Roetken. — Jan van der *Doenck.* — Gerijt *Mons.* — Jan *Beck*, voor Reyner van *Nut.* — Herman de *Heere.* — Her Symon *Steynken.* — Ywaen van *Ophem.* — Jan van *Brakele*, Goerde son van Brakelen. — Heynrich van *Zweenbrughe* van wege Reyner van den *Dressche.* — Henr van *Bree* in den name jouff. Margrete van *Palant.* — Claes *Daemen.* — Dierich de *Waele.* — Vossen der *Weyshoven.* — Lens *Reckinx.* — Herman van *Voesberge* Zanders son van Voesberge. — Diedrich van *Berge.* — Zander van der *Bruggen*, exparte D[ne] de Wel-

ren. — Gosen van der *Hoeven*. — *Scheijffart* van den Goenroide."

Deze lijst werd ons bezorgd door wijlen den heer baron de Crassier eersten president van het hof van cassatie te Brussel en is getrokken uit een Register der Valkenburgsche leenen in het Staatsarchief te Brussel, dragende op het schutblad het jaartal 1454.

BIJLAGE I.

Extract uit de rekening van Nicolaas Rave betrekkelijk de beden der landen van Overmaas, te weten Limborch, Valkenborch, Daelhem, 's Hertogenrade, Sprimont, Carpen en Lommershem, geheven ter sake van den oorlog met Vrankryk en geconsenteert in het jaer:

— 1521 —

Ontfank van den ingesetenen des landts van *Valkenborgh* in die bede van XV^{m} goudgulden by den Heeren ende Meesteren van der camere van de rekeninge voor hon quote ende porcie toegedeylt is geweest die somme van IIJ^{m} IX^{c} gouden gulden, ende van welcken die voors. ons alre genedichste Heeren en Keyser hon affcortinghe ende quytscheldinghe gedoin gehadt heeft die somme van XIX^{c}, blyvende noch IJ^{m} gouden gulden die sy voirt binnen den bancken des vorgenoempden lants van Valkenborch bedeelt gehad hebben ende betaelt ten pryse van XXVIIJ stuivers den gouden gulden om deswille dat dieselve goude gulden ten tyde als sy hon accord deden nyet mer en golt, ende al in voegen hierna gescreven.

Die hoeftbanck van *Mersen* voor hare quote in den taxe van IJ^{m} gouden gulden betaelt IJ^{c} XXVIIJ gouden gulden en XIJ stuver. — Die banck van *Goel* gelegen onder die hoeftbank van Mersen betaelt CXXXVIIJ goudgulden XXV st. IJ ort st. br. — Die banck van *Itter* onder die voors. hoeftbanck van Mersen XXVIIJ goutgulden. — Die banck van *Hairen*, onder die hoeftbank van Mersen gelegen betaelt LXIX goudg. en XXVIIJ st. brab. — Die bank van *Houthem* onder die voors. hoofdbanck gelegen betaelt XXXV goudg. VIJ st. IJ ort.

Die hooftbanck van *Beecke* betaelt voor hare quote CXXXVJ goudg. — Die banck van *Geleen* onder de hoofdbank van *Beecke* betaelt IJ^{c} VIIJ goudg. — Die banck van *Gebroken-Schynnen* onder die voors. hooftbanck van Beecke gelegen betaelt CIIIJ goutg. — Die banck van *Bergh* by Valkenborch onder die voors. bancke gelegen betaelt

XXVJ goudg. -- Die banck van *Bemelen* onder de hooftbank van Beecke betaelt XXVI goutg.

Die hooftbanck van *Clymmen* betaelt voor hare quote IJ^c LVJ goutg. -- Die banck van *Eysden* onder die hooftbanck van Clymmen gelegen betaelt CLXIJ goutg. -- Die banck van *Ouden-Valkenborch* onder die hooftbanck van Clymmen gelegen betaelt LIIIJ goutg. en VIJ st. -- Die banck van *Struycht* onder die hooftbanck van *Clymmen* gehoerende betaelt XXVIJ goutg. VIJ st.

Die hoeftbanck van *Herle* betaelt voer hare quote IIJ^c goutg. -- Die bancken van *Oirsbach* ende *Bronschem* onder die voorm. hooftbank van Herle gelegen betalen te samen IJ^c goutg. gerekend in ponden, van XL grooten vlaems, te samen IJ^c LXXX ℔.

Dese gesamentlyke taxe der bancken bedraegt de somme van V^m IIIJ^c LX ponden vlaemsch.

Ons medegedeeld door den Eerw. Heer Meulleners, te Maastricht.

BIJLAGE II.

Cleernis der vier hoofdbanken over eenige punten van het Valkenburger gewoonterecht.

— 1534 den 1 Juni —

Infformatie begonst te nemen inder stadt van Valkenborch, op huyden den yersten dach van Junio int jaer XV^c ende XXXIII, by ons Joest Aemsoen van Bourch ende Joest Linckuet secretarius tusschen Adam Daems ter eender ende Andrees van Pallant ter andere syden, endat op alsulleke stryte ende intendit als ons die voirscreven inthimerde heeft over gegeven, om welleke infformatie van wegen des selleffs geinthumerde well ende pertenentelycken te geven, die selve anders geinthumerde comparerende in die vorscreven Stadt van Valckenborch in persoen, mit hoem Mr Jan Rolantz ende Wolter Olyven synen advocaet ende procureur, in presentie oick vanden voerscreven Adam Daems, comparerende oick in persoen; wyters voer ons commissarissen geleyet ende geproduceert die personnen ende

getugen, hier onder gescreven, die welcke geseegt ende vercleert hebben tgene des ende also hyer nae volcht. Ende heefft die vorscreven appellant geprotestert van sinnen exceptiën in tyden ende wylen, ende vurscreven geinthumerde van synen salvatien.

Turba ende vercleernis gedaen by die vier Heufft bancken des Lantz van Valckenborch: *Merssen, Beyck, Herlo, Clummen.*

Geproduceert dese vorscreven gerichten, in fforma van turbe, by dey vorscreven geinthumerde, comparerende in persone met synen advocaet ende procureur vorscr., in presentien vanden vorscr. Adam Daems, appellant, ende Henrich Sprooten, syn mombaer ende procureur, die welcke is te vreden geweest mit den eede, by elcken van hen ter saecke van heuren dinste ende gerichtscappe gedaen, (Behoudelyck hem andersins synen salvatien ter contrarien etc. opt I, II, III, IIII, V, VI, VII ende VIII articulen vorscr. schriffturen, welcke artyculen ende schriffturen wy dem vorscr. deponenten eerst gelesen ende gecommunicert, ende naderhant die selve gehoert ende verstaen hebben), hebben sy eendrachtelicken versocht, die selve artyculen hen gegeven worden, om daer op te beraden, wellick wy also gedan hebben. Na den welcken ryen die vorscr. gerichten Turbegewyes, als voer geproducert, wederomme gecomen, hen seggende volcomelyck beraden te hebben opte vorscr. artyculen, ende heure depositie gestelt hebbende ende deponerende eendrechtelyck onder haeren eyde, ter saecke van hueren dienste ende officie gedan, duer monde Henrich Koecx, als hyr nae volcht:

1. Te weten opt I ende II der vorscr. articulen tzamen, dat, inhoudt van dyen, warachtych is ende dat sy noet ter contrarien van dyen gehort, noch gesien en hebben: Alle versterffenisse, komende ende devolverende vanden vader offte moeder op huere kinderen ende alsoe tusschen den selven kenderen onderlinge, als tusschen susteren ende bruderen eens gedeelt wesende ende daer nae enych vanden selven kinderen, tsy broder offt suster afflivich worde, ende heet gedylte van synen vaderlycken erffenis verstorff op syne andere kenderen ende susteren ende broders, dat selve syen versterffenis ende vaderlycke successie ende erffenis worde voorts daer me gehouden ende geachdt te wesen collaterale successie, offt sytvaell; Ende dat, overmyts dat die rechte erffenis van vader ende moder, nadat de

selve eens gedevolveert is opden kendere ende allso tusschen hen gedeylt is gewest ende voorts versterft van eenen kinde opt ander, te weten vanden bruderen offt susteren opten bruderen ende susteren, offt eenige van hen: dat men alsdan alsullige versterffenisse van goeden, nyet tegenstande dat die selve origenalcter ende oirspronckelycken vanden ouders, tsy vader offte moder, nae den overlyden van hen, by honren kinderen geërfft ende gedeylt is geweest, heefft altyet geacht ende gehouden inden Lande van Valckenborch voor collateraele successie ende sytvaell.

2. Opt derde artikell voerscr. vercleeren sy vorscreven getugen, dat gemyen Lantrecht van Valckenborch is, dat die goeden worden voer stockgoeden geacht ende altyt geachdt syen geweest die, welcke gedescendeert ende affgekomen syen van auders tot auders, te weten: van autvader opden vader, vanden vader opt kindt, ende alsoe voertannen in de rechte linie altyt nedergande ende daer inne blyvende; weel verstande dat yegelycke lynie enen besonderen stock maeckt van den zinnen ende vanden ghenen die hem komen. Ende dat van gelicken allen anderen goeden, die van buyten die selve gerechte line versterffven offt aenkomen, dat die worden gehauden ende hout men als byffallen, gelyck als sy vooren vercleert ende gedeponert hebben van goeden, die versterven van deen bruder opt dandere ende andere diergelycke collaterale personen. Want wanneer heet stockgoodt eens gedcelt is, nae doot van vader offt moder, ende niet en descendeert maer byvalt, soe is der stock gescyden. Ende gevraecht, offt sy, getugen, by honre voersc. depositie verstaen dat, naer den geminnen seggen vanden luyden in den Lande van Valckenborch, men dat houdende is voer een costume, dat die goeden, komende van vader offte moeder geacht syn worden altyd te wesen ende te blyven stockgoeden, soe langhe als die selve niet verkocht offt vermangelt en worden, offt by versterven vanden achtergelaeten kenderen op heuren broders offt susters, ende dat alsoe alsulcke stockgoeden als by den broders ende susters gehouden worden in honren leven, nae doot vanden selven, worden geacht ende gereputeert voer vercregen goeden erven, ende nemen alleyne die erffelicke stockgoeden, ende ock andere sytvallighe goeden, die honre vader ende moeder, durrende ende stande yerste houwelyck ende

ock daer te voren, annegestorven ende aengecomen syen geweest. Ende dat die derde kenderen vanden derden huwelycke erven ende dyelen insgelyckx alsulleke erffgoden, als die vader offt moeder, durende den selven derden huwelicke vercrygen moghen hebbende, tsy by versterffenisse, nuwen sytvaell ende byvaell, koupen, offte andersins etc., ende daer toe, ingevalle honre vaeder niet meer verhuvet en is geweest, allen die moble goeden van heuren vaeder, mytzs betalende die schulden vanden selven heuren vaders steerffhues, ende desgelyckx wordt ock onderhauden vanden vyrden offt vyffsten huwelyck offt meer, nae dat die vaeder offt moeder verhauwen, ende dat alletyt die leste kenderen mogen succederen in die moble goeden van honre alders, daer inne secluderende die voerkenderen; ende tselve, dat sy voer hebben gedeponert in persoen vanden vader, verclerende dat sy verstaen, dat selve van gelycken soude geburren inden persoen vande moeders, als den cass also geburde.

3. Ende gevracht den selven getugen, waeromme dat inden Lande van Valckenborcb die kenderen, wesende van twee, drye, vyer offt meer huvelicken, niet gelyck en deellen nae doot hueren vaeders in die goeden, honren vader van sinne ouders, broders offte susters ende andere dergelycke collateraele personen geërfft ende gedeelt heefft gehadt, seggen voor henre redenen dat die kenderen, offte erste geboren kenderen vanden bedde, succederen, als sy voor geseit hebben, in heure vaders ende moeders achtergelaten erff stock guderen ende allen anderen goeden, die tsamen gebracht ende vercrygen hebben; ende soe dan die auders daernae herhauwen, ende die kenderen, comende vanden selven nae houwelyck, souden motten bastart syen, angande den guderen, tegens die voerkenderen, ten waer tlantrecht hunluyden versaeghe vanden goeden, die welcke hunre vader offt moeder annegestorven ende vercregen syen geweest, stande den tweeden huvelyck.

Ende gevracht, waet exempelen sy, getugen, ende yegelyek van hon besunder, selve gesien, geweten, offt van hueren voorsaeten gehoert hebben, geburt te wesen, nae den inhout van honren vorscreven depositien opt vorscr. vyffde artikelen gedaene, heet sy van gewessen vonnissen, in den vorscr. vyer bancken gewesen, offte anders minnelycke, sonder contradictie, vanden ondersaeten des Lants van

Valckenborch geburt ende geschiet sinne geweest, seggen, dat selve alsoe gewesen is in die voorscreven Banck van *Beeck*, tusschen Mechtelde van Overhoeven, wesende vander nageborte, ter ender, ende Gerken ende Heyncken Beeckens van Zittart, ter andere syden, nu in Meert lestleden, ende is tselve vonnisse gegan ongeappellert ende ongerefformeert; ende insgelyckx in die vorscr. Banck van *Merssen*, daer aff sy nae deponeren ende vercleeren sullen inde VI naevolgende artikell, ende seggen all tsamen, wanneer die versterffven by sytvaell opden susters offte broeders ende andere dergelycke collateraele personen, seggende, dat selve honre verstande is, metten beschyde als voer, dat alsulleke linne voorts enen stock mackt van den, die in de selve linne komen offt vallen by vaderlicke ende moederlycke successie ende sytvaell etc.

4. Opt vierde artekell seggen gelyck sy vortyds hebben getucht, te weten op vrydach penultema aprilis a° XV^{c} XXIIII, ten versueck van wyle Andressen Daems, voor Vaecht ende Sceepenen van Valckenborch, dat sy houden, useren ende alsoe van honnen voorsaten, Sceepenen, gehouden ende geobserveert geweten hebben, dat, nae den den gemynen Lantrecht ende banckrecht tlans van Valckenborch, bruderen ende susteren honnen vaderen ende moederen die erfflycken stockgoeden, nae doot van hon, scyden ende deylen onderlingen als susters ende broders, nae den selven Laentrecht. Ende ingevalle, daer nae die selve stockgoeden also gedeylt synne gewest, eenige vanden selven brueders offt suesters, die sullige erffelycke deylinge mede gedeylt ende gepaert hebben, afflivich worden sonder wettege geborten, van honnen lyeve gecomen, achter (te) latten, dat, nae die doot desselven afflivegen broeder offt suesters, sulcke gedeylde goeden vallen ende versterffven op synne andere gerechte, wettege bruders offt suesters, dan noch leevende, ende nyet versterffven noch en devolveren op der selver afflyvigen broederen offt suster kenderen, ende houden tselve alsoe natoer (1), dat sy noyt ter contrarien van dien gehoert, gesien, noch geweten en hebben.

5. Opt vorscreven vyffte articull seggen, dat sy houden voor een gemeyn Lantrecht ende der vyer banck recht des Lants van Valcken-

(1) notoir.

borch, dat, als die erffelycke stockgoederen eens nae doot ende overlyden van vaeder ende moeder tusschen honnen kenderen geschyden ende gedeylt synne gewest, ende dat daer nae enich vanden selven kenderen afflivich worden, sonder wettege gebuerte achter te laten, dat alsdan sulicke erffgoeden, als hy van synnen vader ende moeder geerfft ende gedeylt heefft, vallen ende succederen op die andere sennen gebroderen offt gesusteren alsdan levendich synde. Ende ingevalle dat eenich vanden selven broederen, den wellich alsulleg erffgoet van synnen broeder offt suster aenviell ende aenbestorffve, ende teselve tydt geheuwet is met sinder tweester husvrouwen, ende wettege kenderen daer van hadde, ende dat daer nae die selve husvrou starff, ende hem selven weder veranderde ende herhouwede aen eene derde husvrou ende daer van procreerde ende behielde andere eëlige ende wettege kenderen, dat die wettege kenderen, die gecomen syen vanden twede huvelyk, nae hunnen vaders doot erven ende behalden sullen alle allsulleke versterffenisse als hunre vaeder gedeylt ende geërfft heefft van synnen brueder offte susteren, durende ende stande den selven twesten huwelyck, als voor eynne syetvaell ende byvaell, ende neet voor stockgoet, aengesien dat die hoen angevallen sien geweest ten tyde sinder tweeder wetteger husvrouwen, ende daer aff wettege kinderen syen gebleven, ende dat die eerste kenderen, gecomen vanden yersten wettegen huvelick, deyelen aen allen die, guderen, die hoen vader ende moeder in honnen alingen stoeëll gepossedeert ende gehaedt hebben; dat men tselve hout voer soe notoer, dat sy noyt ter contrarien en hebben weten te wysen.

Opt VIe articull seggen, die Sceepenen van *Merssen* blyven by allsullix vonniss als sy daer van gewesen ende vuer tgericht van *Clummen* daer van getücht ende overgegeven hebben int prossess van vorscr. partyen tusschen Mathysen Bourmans, als wesende vanden voorbedde, angande die versterffenissen van sinder aude moeder, ter enre, ende Reynaert Sprewarts hebbende vercregen trecht van successien van Meweken, wesende vanden lesten bedde, ter andere syden; ende tselve mach geleden syen, (naar) hunnen besten onthout, tusschen de vyff offt ses jaeren, ombegrepen vanden tyde; ende is teselve vonnenis gegaen ongeappellert ende ongereformeert in cracht van gewysde dinghen. Ende die ander Sceepenen vanden

anderen drye huefftbancken blyven ock daer by, dat men alsoe behoert te onderhalden ende observeren ende ock by hun gewessen is geweest, noch contrarie daer van niet gesien, noch gehoert en hebben, ende noch alsoe wysen souden, indyent voor hen te donne ende te wysen queem.

BIJLAGE III.

Lijst der subsidiën die op bevel van zijne Majesteit den Keizer door de leenbezitters van Valkenburg moesten opgebracht worden.

— 1546 —

Déclaration des aydes et taxes de sa Majesté impériale anno XV^c XLVI touchant les impots tant des biens de flef adjoincts à la haulteur de la maison de Faulquemont, que d'aultres biens de fief estrangers gisant dans le pays de Faulquemont, comme aussi d'aucunes Seigneuries taxées dans icelles et a ce ordonnées et adjointes pour icelles payer en trois termes desquels le dernier est fixé à pasques XLIX.

	Guld.	St.
Johan van *Strythagen*	IIJ^c IIJ.	
Johan Huyn d'*Amstenrode*	I^c LX 1/2	IIJ 1/2.
Arndt Huyn d'*Amstenrode*	I^c LXIJ	XVIIJ.
Jacob van *Leeck*	LXXX.	
Hendrik van *Randerode*.	I^c I	IX.
Henrich van *Tzevel*	I^c IIIJ 1/2.	
Somma IX^c XIJ guld. IIJ ort.		
Jan van der *Hallen*	XIX	IX.
Johan *Dammerscheydt*	LVIIJ	X.
Johan *Roeff*.	XXVIJ 1/2	IJ.
Delle Marie van *Halle*	LXIIJ	VJ.
Delle Styne van *Are*	XVJ	IIIJ.
Goert *Roeen*	XXXVJ.	
Heyntgen *Pyngen*.	XXXVIJ	XIJ.

	Guld.	St.	Ort.
Lemme van *Wynthagen*	XXVJ	VIJ.	
Martyn in die *Lyrppe*	XIIJ 1/2	IX	I
Berbe van der *Hallen*	VIIJ 1/2	VIJ.	
Nys van *Wynthagen*	I	VIJ.	
Johan *Cremers*	XX	IIIJ.	
Ercken *Schoffelen*	XVIIJ.		
Jenne van *Bersel*	XVIIJ	VJ.	
Lemme van der *Heyden*	I 1/2	VI.	
Marcelis tsom *Roetge*	LIIIJ.		
Somma IIIJ^c XL guld. IIIJ 1/2 st. I ort.			
Johan van *Tzevel*	LXXVIJ	VII.	
Le seigneur d'*Alsdorppe*	XLIX	X.	
Johan Thys van *Dryntelen*	VI	XIX 1/2.	
Thys Mobarts van *Conrade*	VII	I.	
Jan *Musch*, Hermans leene	XV	VI.	
Lemmen *Jongen*.	XVJ	IIJ.	
Gillis van *Roedenbroeck*	XXXVJ.		
Johan *Lynghen*	IIJ	IIJ.	
Johan in den *Westenhoff*	IX.		
Thysken *Creeckels*		IX.	
Cornelis *Dortant*	XLIX	X.	
Delle de *Geleine*	XIJ	IIJ.	
Gyet *Sysemans*	V	IJ.	
La veufve van den *Hove*		XVIIJ.	
Johan *Oelmans*.	IJ	IIJ.	
Thys *Jonghen*	V	IIJ.	
Lambrecht van *Benserade*	L	VIIJ.	
Ansken van *Herlay*	VIJ	IIJ.	
Gerard van *Cortenbach*	LXIJ	VI.	
Somma IIIJ^c XVIJ guld. IIJ st.			
Heylger *Pluyme*	VIJ	I.	
La Dame de *Hoensbroeck*	I^c XXXVIJ.		
Claus *Smyets*	XL	XV.	
Willem van *Raboutsrode*	LXI	1/2.	

	Guld.	St.
Jacob van *Wynthagen*	VIIJ	IIIJ.
Ercken in den *Schat*	LIJ	IIJ.
Thys opten *Pesch*	VIIJ	XI.
Heyntgen van den *Nesschen*	XXIIIJ	XV.
Dirck *Beyle.*	V	VIIJ.
Heyntgen *Vreuls*	XXVIJ	I.
Peter *Tylmans*	XXXVIJ	XVJ.
Coene *Smeeten*	XI	V 1/2.
Frederik *Pelsers*		XIJ.
Ghyel *Holtbecker*	XIJ	VIIJ.
Jan Aen 't *Velt*	XIJ	VIJ.
Jan *Daemen*	XVI	IJ.
Heyntgen *Buckens*		I 1/2.
Thys *Cloetz*	IJ	IJ.
Jan Hagens van den *Nesschen*	X	XVI.
Claes van *Herff*	LXXJ	IJ.
Messire Wynant van Bryell, landcomm.	LIIJ	XI.
Somme VJ^c guld. XIIIJ 1/2 st.		
Les seigneurs de *Rymborch*	XLIJ	IIJ.
Johan van *Swartsenborch*	I^c LXXXIJ	IIJ 1/2.
J^r *Hoifalis* tot Aychen	I^c XXXJ	I.
Johan van *Schaisberg*	XXXJ	IIIJ.
Librecht van *Schaluyne* in naeme van synen neve	I^c XVIJ	VIIJ 1/2.
Le mesme des biens proche de *Herck*	LVJ	XIIIJ.
Willem *Hoene*	LXIJ	IJ.
Johan van *Strythagen*	LXV	VJ.
Johan *Gryen*	XXIIJ	I 1/2.
La veufve de Werner d'*Ampstenrade*	XCI	IJ.
Jenne *Prick* et ses enfants	XIX	IJ.
Keris fils de *Barenbuckel*	XXXVJ.	
Johan *Clut*	XVIIJ	XIX.
Johan van *Lyeck*	I^c	X.
Doenrade	IJ	VIIJ.
Gerit van *Strythagen*	XXXVIIJ	XIII.

	Guld.	St.
La veufve van *Heyenhoven*	XIX	XVJ.
Luyckart *Conwart*	XcV	VIIJ.
Walrave van *Strabach*	IIIJ.	
La damoiselle de *Wye*	XIIJ 1/2. .	
Somme XIc 1/2 X st.		
Simon van *Wytrac*.	XXXVI	X.
Reiner van *Butich*	LXXIJ.	
Joren van *Schaesberg*	IJe.	
Johan van *Dobbelsteyne*	XLV.	
Johan van *Emstenrade* et ses complices .	Ic XX	VIJ.
Johan van *Eynatten*	XCIIJ	V.
Reinier van *Ghoir*		
Thonis van *Benstenrade*	LXXI	XII.
Gerit van *Beusdael*	XXXVIIJ	XVJ.
Daniel van *Nuynhem* fils a Merkelbeek .	XLV	IX.
La femme de Johan *Vos*	XIX	XVI.
Wolter *Hoene*	IIIJ	I.
Gerit van *Schaluyne*	XLIIIJ	XVJ.
Werner *Hont van den Bosch*	XXXIIJ	XVJ.
Johan van der *Sargien*	LXXXJ	IJ.
Peter van den *Hoeve*	XLV	V 1/2.
La dame de *Lyntsenich*	XLVIIJ	XIJ.
Emont *Pussart*	IIIJ 1/2	VJ.
Arnt van *Bunde*	XL.	
Johan *Loere*	XXXVJ	X.
Heinrich der bode tot *Eysden*	V	VIIJ.
Johan *Coex*	IJ 1/2	IX.
Somma XIJc XXVJ guld. VIIJ st.		
Lysbeth van *Bunde*.	XVI	IIIJ.
Laurens *Meys*	XXXIIIJ	V 1/2.
Claes *Alarts*	IIJ	XIJ.
Daem *Thoreels*	XXXIIJ	VIIJ.
Willem van *Werdt* en Stas *Betouwen* .	XIIJ	XI 1/2.
Daniel van *Nuynhem*	XXXVJ	X.

	Guld.	St.
Arndt *Alarts*	IIJ	XI1/2.
Herman van *Ghoere* a Wylsawe (?) . .	Ic XIIJ1/2	IJ.
Daem *Damen* à Sybbe	IJ1/2	IIIJ.
Jan *Kars* à Strucht.	VJ	VJ.
Reiner *Sprewart*	V	XVIJ1/2.
Johan *Meecx*	IIIJ	IJ1/2.
Lambrecht *Daems*	VJ	V.
Herman van *Eynatten*	VJ.	
Peter *Pyerkens*	VJ	VJ.
Le seigneur de *Binsfeld*	XL	VIIJ.
Le cens de *Berg* proche Nut	LIIIJ.	
Ghys van *Nierbeek*	VI1/2.	
Vincentius *Proist* à Schinnen . . .	XXXVJ	XVIIJ.
Douwen-leene à *Bruynsschem* . . .	XIIIJ	VIIJ.
Gerart *Pentyer*	XXXVJ	XVIIJ.
Adam *Daems*.	XXXIJ	VJ.
Somma Vc XIIIJ guld. XIJ st.		
Peter *Visschers*	IX.	
Mathys *Knubbe*	V	VIIJ1/2.
Jan *Boenen*	V.	
Le seigneur de *Schinnen*.	L	VIJ.
Lens *Mennen*.		IX.
Claes *Haesen*.	XIJ	XIJ.
Willem van *Berloe*.	LXIX	VIJ.
Andries *Becx*.	XLVIIJ	XVI1/2.
Henri *Huyn* à Maestricht (1) . . .	XCVJ	VJ.
Peter van *Oensel*	XXXIIJ	IIJ.
Nys *Proenen*	LIIIJ.	
Gerit *Hornesberg*	IJ	XV.
Johan Hoen van *Cartils*	XIJ	XIJ.
Le jeune *Hoen* de Cartils	I.	

---

(1) Henri Huyn d'Amstenrade à Wyck possède la cense de Nieuwenhagen située près de Hoensbroeck contenant 70 bonniers, la cense de Materberg contenant 45 bonniers, située à Geul et à Elsloo.

	Guld.	St.
Emond van *Hochkirchen*.	XXXI	X.
Ghys *Jongen*	V	IIIJ.
Peter *Heygens*	XXIIIJ	XIIIJ.
Lemmen *Clements*.	XIJ	XVIIJ.
Kyrst *Bisschops*	I.	
Geerken *Smets*	XXX1/2	I1/2.
Johan *Wyer* à Merkelbeck . . .	XLIJ	IIIJ.
Heintgen *Schoenmecker* et Lenart *Hansemeker* à Sittart.	VI	XII.
Somme VC1/2 guld. VIIJ1/2 st.		
Goert van *Rurick*	XXXJ	X.
Herman *Clyngen*	V	VIIJ.
Herman *Scape*	XXJ	XIJ.
Goert *Groeten*	XVIIJ	XIJ.
Aelof van *Halle*	LIIIJ	X1/2.
Henrich van *Oest*	XXXIIIJ	IIIJ.
Willem van *Cortenbach*, drossart . .	XXIIIJ.	
La dâme abbèsse de *Susteren*. . .	XL1/2.	
Maes van *Druncken*		XVIIJ.
Hendrik *Groeten*	IIJ1/2.	
Johan *Holtbecker* à Nuth . . .	VIJ1/2.	
Thysken *Banens*	XIX1/2	IJ.
Le seigneur de *Leuth*	XC.	
Cornelis van *Boetberg*	XLV.	
La dame de *Heyre*	LIIIJ.	
Zacharias *Roede* (1)	VIIJ.	
Jacob *Rotley*	XLIJ.	
Peter van 't leen thoe Amby . .	XVJ	VI.
Herman *Kertsemecker*	XIIJ	IJ.
Thonis van *Oeven*	IIIJ1/2.	
Daem van *Randenrade*	IIJ	I.
Jan *Huyberman*	IIJ.	
Somma Vc XLIX guld.		

(1) Zacharias Rhoe van Opsinnich bewoonde het huis van St. Jans-Geleen onder Spaubeek.

Les Seigneuries qui en ces taxes et aydes n'ont ny contribués ny donnez sont : Guld.

La Seigneurie d'*Elsloo*	IIJc.
La Seigneurie de *Hoensbroeck* . . .	VIJc XLIIJ1/2.
La Seigneurie de Heer Wynantsraede . .	VJc.
Eckelrade	IJc XXV.
La Seigneurie de *Blyet*	LXXV.
La Seigneurie de *Vaesrade*	Ic.

Somma IJm XLVIIJ1/2.

Somma sommarum VIIJm IIIJc XIIIJ guld. XIJ st. Moi Jean Coecx cognois et atteste par ces escripts de ma main que nous susdits avons ordonné et taxé telle taxe quote des Seigneuries et biens de fief susdits en présence du commissaire de la part de sa Majesté Impériale. Ordonné et en présence de moy Jean Koecx faict le X Mars l'an XLIX stylo Brabantiæ. Signé Johan Koecx et plus bas: Collationné avec son original signé H. Van den Hoeff.

Copie, uit het Dietsch in het fransch vertaald door den Notaris Lambert De Visch te Maastricht in 1649, ons medegedeeld door den Eerw. Heer Leonard Meulleners.

BIJLAGE IV.

Coustume van het Manhuis van Valkenborch.

— 28 Mei 1570 —

Erwedighe, edele, wyse ende ser vorsienighe besonder gonstighe heeren. Uwer Eerw. mogen wy Staethouder ende Leenmannen deeses leenhoeffs Valkenborch in aller behoirlicke underdanicheit nyet verhouden dat also uns opten xvten aprile neestverleden alhier tot Valkenborch insinuert ende voergelesen is worden seker patent van synder Mat wegen in desen lande van overmaesche gepublicert, te eynde om binnen twe maenden naede publicatie van dien unse Coustumen by uns bis herwarts useert ende underhouden over te bringhen in handen van U Eerw., soe eest dat wy alle synder Mat. ge-

hoirsame vassallen ende undertbanen dyen te achtervolgen nyet en hebben mogen noch willen in ghebreck wesen mitter desen oversendende seker hyer naer volgende puncten dyenende opte costumen ende usantien voirs. die wy so veele ons inder ile es moghelick geweest tsamen gebracht ende deur onsen secretaris in schriften gestelt byden selven hebben doen underteykenen, ende inghevalle wy den inhouden vanden voirs. Synder Mayesteyt bryeve als egheyn speciaele vercleringhe vuytdruckende. in gheheel nyet en souden achter volgt hebben, ende gelyck wel meer dergelycken costumen overwesen moghen daer aff wy op dit pas niet by memorie en syn, soe erbeyden wy ons in aller gehoorsaemheyt van sgeene U Eerw, uns dyen aengaende by instructie oft andersyns souden willen beveelen behorlicke declaratie ende vercleringhe te doene; in tyden ende wylen wy uns hyermede tot U Eerw. in alle dyenstwillicheyt recommanderende. Datum Valckenborch den xxviij mymaent anno lxx.

Declaratie ende verclaringhe, van den stathouder ende mannen van leen des leenhoefs Valkenborch opt stuck van coustumen alhier geobserveert, ende eerst

Aengaende die successie van den goeden in linea recta.

1. Vercleren die vorsch stadthouder ende mannen van leen dat navolgende de gemeyne coustumen slants Valkenenborch alle goederen, het sy leengoederen oft andere komende van vader, moeder, grootvader, grootmoder ende soe voertaene worden gehouden voer stockgoederen ende die kinderen wettelicken geboeren indeselve succederen, representerende sy vader und moder.

2. Item dat ouck alle leengoederen soe wel als alle cheyns ende laetgoederen syn tusschen broders ende sustere geleick deylbaer, gereserveert den oudsten mans oere, soe verre daer eenich is, oft ingeval nyet, der oudtster dochter die preeminentie van den stamhuis met den greven ende dammen rontomme, een roede wyt, mitsgaders hoecheyt, heerlicheyt, collatie ende anderssins soe verre daer eenige syn.

3. Item is notoir oft daer meer ridderehuysen bevonden worden ende ouck meer sonen by leven syn, soe heeft die oudste soen naede

aflivicheyt vanden oudere den keure in maten als vor, ende de tweede soen daer naer, ende soe volgens.

4. Item insgelicken daer gheen graven oft vivere om die stamhuysen en syn, daer heeft den oudsten soen, ende voerter by gebrecke in vuegen gelick boven, die oudste dochter het huys voer vuyt ende so wyt plaetsen daeromme dat men een dackledder, boven ende onder beyde ort van den daeck ruerende, rontsomme oprechten mach.

5. Item dat alle bancken, onderleenen, laethoeven in den voers. lant van Valkenborch gelegen aenden maenhuys voers, appellabel syn, ende is tselve manshuyse reformabel, ende wordt van alle sententiën by deselve leenmannen gegeven liquide wesende behoirelicke executie gedaen, die welcke niet en mach geimpedieert worden doer enighe appelatien, het sy ter causen vander sententie principale oft interlocutoire.

6. Item dat naeden voers. coustumen deses lants van Valkenborch twe eeluyden hebbende tsamen geprocrèeert wettige kinderen, ende eyn van beyden eeluyden quaem te sterven achterlatende sekere erfgoeden, oft anderen by hem in staende den houwelick geconquesteert, hoedanich die syn, soe is die proprieteyt doer het scheyden van bedden erschenen ende gedevolveert opte selve kinderen inden vors. eestaet geboren; gereserveert den lestlevenden alleyn het gebruycke van dien, als simpelick daerinne betocht. Ende indien gevalle der selve lestlevende, het sy vader oft moeder quam hem anderwerf te herhouwen, soe syn de selve kinder inden ersten bedde geboren immediate naeden herhouwen gefondeert om te komen tot scheidinghe ende deilinghe van de helft der vors. erffelicke goeden, gecomen sinde ter syden van den aflivighen.

7. Item ende blyft der lestlevende ouck maer tochtener oft tochtenerse van syn oft haeren properen erffgoederen, ende is den eygendom doer tscheyden van den bedde op die kinderen, in die Ee geboren, gedevolveert gelick voer.

8. Einsgelicken heft de selve lestlevende het gebruycke van geconquesteerde goederen so langhe hy onverandert blift; anders syn die kinderen in den ersten bedde geboren naeden herhouwen vanden selven, het sy vader oft moder, toten vierden dele van soedanigen conqueste berecht ende niet voerder.

9. Item dat oick alle rutsende erffgoeden, te weten als theen ende coeper dat met den haemer geslagen is en alle geslagen silverwerck ende alle gestrypde bedden, slaeplaecken, saertsen ende der gelycken, inden houwelicken staet herworven, doer tscheyden vanden bedde succedeeren op die kinders inder selver ee geboren, doch den lestlevenden het gebruycke van dien syn leven lanck voerhoudende.

Van successie collaterale.

10. Item dat, naeden gemeynen lantrechte van Valckenborch, alle collaterale successien ende versterffenisse devolveren ende versterven opt naeste bloet inden leven synde, onder enich regardt te hebben oft te nemen opt recht van representatie van vader ofte moedersyde.

11. Item dat naeden voers. lantrechte de kinderen van gebruederen oft geneven inden tweden, derden ende meerre graden gelycke nae bloets wesende, aen soedanighe sydt vallen, komen te deylen struyksgewyse ende niet hoefderen.

12. Item is oick waerachtigh dat naeden notoiren landrechte van Valckenborch, soe wanneer op yemant, staende synen houwelyck, tsy den ersten, tweden oft anderen, devolveren oft versterven eenighe erffelicke goederen van broder, suster oft andere collaterale vrinden oft magen vander syden voers., die selve versterven ende devolveren ten behoeve van de kinderen by selven Eeluyden wettich geboren het syn mans oft frouwen personen, sonder nochtans regardt te nemen dat alsulcke devolutie niet naevolgende en is den stock daer soe danighe goeden ierst van gekomen ende gespleten syn geweest.

13. Item dat in soedanighen collaterale successien die elste broders oft susters aen geynen voerdele van enighen staemhuys, leengoed oft anderssins, gelick boven in de successie directe linee, niet geprefereert en worden, maer syn de selve in alles gelyck deylich.

Van contracten ende houwelix voerwaerden.

14. In den iersten dat nae alder ende gewonlicker usantien gebruycke ende costumen des voers. lants van Valckenborch, onder mannen van adel sonderlinghe gehalden ende noch daglicx observeert

sinde, alle scheydinghen, deylinghen, oft concordaten ende contracten der verstorven alderen goederen betreffende die, tusschen broder ende susteren, die als voers. van adel syn, opgericht ende gesloten worden, van macht ende van werden syn ende vastelick behooren onderhalden te worden; al waert ouck alsoo dat sulcke scheidinghen, deylinghen oft concordaten ende contracten geschiet waren alleenlyck in presentie van goeden vrinden oft voor notarius ende getuygen oft alleyne by der partien segel oft hantschryffte opgericht, sonder des dat men sulcken acten ende exploicten soude moegen oft konnen invalideeren, wederroepen oft te nyet en doen, under decxsel ende pretext dat die voer gericht oft in by wesen der leenheren niet geschiet en waren.

15. Desgelycken dat ouck, involgende de selve usantie ende coustume voers., mach den eenen broder aen den anderen met soedaenighen scheidinghe, deylinghe oft verdrach (om den stam ende die wapenen honnes vaderlicken haus ende geslechte beter te onder halden,) syn aengedeylte ende kints portien verwerven, het sy int gehele oft ein deyl per donatien oft hoem daer voer gevende gereyde pennyngen, erf-oder loespacht oft lyfpentie, wye sy des dan overkomen; welcke sonderlinghen staet greypt, soe wanneer die elste ende werlicke broder verwerven wilt die portie oft gedeylten des anderen broders, die van den alderen geestelick geordineert is, oft sich totten geestelycken staet hergheeft oft hergheven wilt.

16. Welcke verwerven ende verdrach, nae luyt der vors. usantien ende coustumen, onder adel van werden ende van macht is, hoe wel sulcx voer Notarius ende getuygen oft in presentien alleen der vrinden oft goeden mannen geschiet, niet minder dan oft sulcx voer gericht volbracht ware; ten waer dat sich broderen oft susteren in scheyden ende deylen nyet en kosten verdragen oft vereynighen, want alsdan hon geschille ende twedracht by stadtholder ende leenmannen oft voer den competenten richter soude behoeren geslecht ende geordelt te worden.

17. Ende by gelycken usantien ende coustumen van alts oyck onderholden wordt, dat tot conservatie des lants, die werlicke broder aen een oft meer van synen broderen oft susteren, geystlick oft wertlick wesende, by sodanighen concordaten, verdragen ende con-

ventien onder hen gesloten syn, oft haer kints gedeylten ende aenpart honder patrimoniale goederen affherwerft ende den selven tot onderhaldinghe daer voer acquireert andere goeden, het sye geystlicke beneficien oft provenuen ende dergelicken, myts nemende vanden selven renunciatie syns voerschreven kintsgedeelten, sonder dat sulcx den anderen medekinderen, neffens hem in leven wesende, soude moeghen oft moeten te staden oft profyt comen :/ dan dient alsulcke renunciatie, volgende soedanighen contracte, alleenlick den vors. contractent ende niet wyder.

18. Item dat ouck, duer crachte vanden vors. usantien ende coustumen, alleyn scheydinghen, deylinghen, voorwaerden, contrachten ende alienatien van haeffelicke ende erffelicke goederen van werden ende van macht syn, soe verre die contractenten oft partien alt syn achtien jaeren, ende alsdan die vors. contrachten onder dexsel van mynderheit van jaeren niet en moegen gecasseert oft te nieten gedaen worden; dan is eenen mans persoon, achtien jaeren alt synde, gehalden ende geacht tot synen volcomen jaeren ende alderdoem komen te syn, wesende gehouden tot soedanighen contracten oft houwelyxse voerwaerden, niettegenstaende oft hy weniger dan die helfte van syns kints gedeylten ontfangen hadde; sonderlinghen wanneer hy sulcken scheydinghen, deylinghen, vorwarden, contrachten oft alienatien met synen eede ten heyligen gevesticht oft afstandt gedaen ende geruncieert hadde van allen exceptien ende remediën daer hy sich mede mocht beclagen, min dan die helft van synen gedeylten ontfangen te hebben.

19. Item dat dese vors. articlen alhier voer lantrechten, coustumen ende usantien, wesende conform der redelicheit, alsoe over veel jaeren van vors. lenmans voorvaderen ende tot noch toe byde selve observeert worden, oick voer de commissarissen des hoefs van brabant betuicht, waeraf sy vanden Rade alnoch niet gereformeert, ende syn die exemplen also notoir dat voertane wenich oft gheine proceduren daer entegen intenteert en worden.

20. Item dat ouck, tot conservatie, niet alleyne van huysen en stammen gelyck boven verclart, maer oick om die spleten ende deylen der leenen ende anderen guederen, onverscheyden ende by den stamme te onderhouden, dese voers. loffelycke usantie ende ge-

bruycke besonder onder die eedelluyden ende Ridderschap observeert worden.

Van testamenten ende vuytersten wyllen.

21. Item dat nae den notoiren lantrechte slants van Valkenborch alle testamenten, codicillen ende andere vuyterste wyllen hoedanich die syn, sonder provisie van octrooye, in erffelicken oft onberuerlicken goeden, het sye leen oft ander goed, van onwerden gehouden worden, dan mach sulox alleyn gescheyden voer die wetten daer die selve onder sorterende syn.

22. Item dat overmyts soedanighen wetten enich mans persoen, het sye van adel oft andersins, van allen alsulcken synen oft synder huysvrouwen goederen (geduyrende den houwelyck) mach vercopen, verpanden oft alieneren, in dele oft gehele, tsynen besten gevalle sonder consent, wille ende believen van sinder vors. huysvrouwen.

23. Ten lesten dat die coustumen ende usantiën in voergaende articlen geruert, inden land van Valckenborch in cracht van costumen vastelyck onderhalden, geobserveert ende met vele ende diversche acten in usantie bracht syn over tien, twintich, dertich, vertich, vyftich ende meer jaeren, oepenbaerlick en bi weten ende sehinbaer genuygen der gemeynen ondersaten des vorschreven lants oft vanden meesten deele van dyen, ende oick noch daglicks alsoe onderhalden wort.

Dat oick naedyen hier voertyts inden vors. landen tusschen twistigen partien geordelt ende gevonnist es geweest.

Item dat die voers gewonten, costumen ende usantien notoir ende openbaerlick inden voers. lande kenlick syn.

Aldus gedaen op dach datum als boven ende verclert overmits den stadtholder ende mannen van leen hier naer volgende: Werner Huyn heer to Austenraede, Ardt Huyn van Austenradt heer toe Geleyn, Gerart Cortenbach, Henrick van Zevele, Johan van Schaesburch, Daniel van Goer, Steffen van Leeck, Reyner van Hulsberch genaemt Schaluyn, Johan van Benzenrade heer toe Strucht, Ardt Lamboy, Reyner Becx, Dederich van Strabach ende Johan Boschhouwer (1).

(1) Na deze slotwoorden heeft eene copie in het staatsarchief te Brussel die door den Heer Franquinet gecollationneerd werd, nog de volgende woor-

Sic subscriptum et subsignatum: Gecollationneert myt syn originale en bevonden te concorderen, ondertekent Johan Decker.

BIJLAGE V.

Van de punten die in den leenhove van Valkenburg altijd zijn onderhouden.

— 1612 den 28 Januari —

By den Eertshertogen etc. Lieven ende getrouwen, alsoe om te versien opde groote abusen ende inconvenienten, dy er daegelicx voervallen door de verscheydentheyt ende onseeckerheyt vande costuymen ende herbrenghen vande Leenrechten, die welcke in onse Landen van Brabant, Limbourgh ende Oevermaese worden onderhouden, d'een d'andere contrarierende, daer deur de parthyen, begheerende met sulckdaenighe costuymen in hunne processen te behelpen, dickmaels in grote costen van thoonissen vallen, — Wy last ende commissie gegeven hebben aen onsen lieven ende getrouwen Raedt ende Vassael, heer Carle van Bourgois (1), Heere vande selve plaetse, om hem opde gelegentheyt derselver costuymen, eentsaementlick opden styl ende maniere van procederen, die inde voors. Leenhoeve wordt onderhouden, te informeren, ende t'ondersoecken allen t'gheene dat, tot directie van dyen ende verlichtinghe van onse ondersaeten, soude moeghen dienstelick wesen, om, t'selve gedaen, by ons geordineert te worden, soe wy tot ruste ende welvaert van onse ondersaeten sullen vinden te behoeren; ende op dat hy hem des te beter daer

den: *Dese copie is by my Johannes Decker, secretaris des leenhoeffs van Valckenborch, ten versuecke van Joncker Henrick van Zevel ende ter ordonnantiën van mine heeren den stadthoudere desselven lehenhoeffs gescreven. Dese vorscreve coustumen hebben noch onderteeckent der van Alstorp, der ampmam van Geilekirchen genaemt Johan van Haerff, Gerardt Huyn van Austenroede, in naem ende te bedden van Joncker Werner vanden Bonghaert, heer tot Winantsraden.*

(1) Charles Bourgeois raadsheer van den raad van Brabant, en luitenant-stadhouder van het Brabantsch leenhof, als dusdanig benoemd bij brieven van 9 Juni 1582. Zie Galesloot, *Archives de la cour féodale de Brabant*. p. 322.

inne mach quyten, Soe ist dat wy voors. ordonneren ende bevelen wel expresselick by desen, dat ghy, binnen eender maendt naerde receptie van desen sult oeverbrenghen oft oeverseynden binnen deser onser Stadt van Brussele, in handen vanden selven onsen Raede, allen t'gheene dat by U Lieden tot noch toe onderhouden is geweest, ende Ghy Lieden pretendeert, soe binnen als buyten rechte, in uwe Manhuys off Leencaemer onderhouden te moeten worden voor costuyme ende Leenrechte, mitsgaeders den styl ende maniere van procederen, aldaer geobserveert, sonder des te laeten, op dat onsen dienst daerby nyet en worde verachtert ende 't gemeen beste veronnachtsampt; oft anderssintz sullen Wy, nae den oeverstryck vanden voors. tyt, opde costuymen ende usantien vande Leenen van onsen voors. Landen generaelicken decreteren, soe Wy tot voerderinghe van goede Justitie ende verlichtinghe van onse ondersaeten sullen vinden te behoeren, sonder op uwe costuymen ende observantien te lettene. (Onder stondt:) Lieve ende Getrouwe, onse Heer Godt sye met U. Geschreven in onser Stadt van Brussele, twelff daeghen inde maent van April, des Jaers 1612. (Waes onderth.:) *van Asbroeck.* (Hier volght die superscriptie:) Onsen lieven ende getrouwen, den Stadthouder ende Leenmannen van Leene des Manhuys vanden Lande van Valckenborch.

»Dese gecollationeerdt met ende tegens de copie is bevonden met deselve te concorderen. *Quod attestor tamquam Secretarius in Alden Valckenborch.*

»(Get.) *J. H. Coenenkracht.*

Eerwerdighe, Edele, Hoogh Wyse ende Seer Voersienighe Heeren,

Alsoe Haere Doorluchtighen onse genaedighe Heren ende Princen gelieft heeft, by derselver ordinantien ende Eewich Edict van twelffsten Julii des jaers sesthienhondert elfve, geteyckent: Vereycken, ende alhier gepubliceert den acht en twintigsten September daer naer, te ordineren ende te bevelen, omme binnen sesse maenden naer publicatien derselve ordinantien over te senden in handen van Uwe Eerw. die costuymen ende usantien van desen Leenhoeve van Valckenborch, Waeromme Wy Stadthouder ende Leenmannen des voors. Leenhoffs dese naervolgende onse Leensche Costuymen, Usantien ende Styl judicieel, soe ende gelyck die in onse mancaemere

van oudtz syn geobserviert ende onderhouden, Uwe Eerw. hebben willen ter handt stellen, conforme den iersten article vande voirs. ordonnantie ende eewich Edict, om daer oever voerder geordonneert te worden naer behoeren.

1. In welcke mancaemer van ouden tyde by de Hertoghen van Brabant, als heeren van Valckenborch, is altyt gestelt tot haeren Stadthouder, om aldaer recht ende justitie t'administreren, een Adelicke persoene van qualiteyt, ten respecte van welcke die Leenmannen in groeten ofte cleene getaele, nae dat den tyt ende gelegentheyt sulcx verheyscht, op de genachten ende op de Extraordinarie daeghen compareren, des versoicht, ofte ter ordinantie van hem, door den Griffier derselven manhuys beschreven synde.

Welcke Stadthouder ende Leenmannen toecompt niet alleen de kennisse van allen Leengoederen, buyten ende binnens Landts geleghen ende immediate aent Huys, Hoecheyt ende Heerlicheyt van Valckenborch resorteerende, maer ouck vande subalterne Leenhoven, als daer syn : de heerlicheyt van Wynandtsroede, van Schinnen ende Geleen, item van Oersbeeck ende Doenraede, Merckelbach ende Heyenshovens Huys tot Schinvelt.

Insgelycken de Schepenen ende Stadtgerichten van Valckenborch, vuyt gescheyden die capitael ende crimineel saecken ;

Item die vier *Hooftbancken, te weten: Merssen, Beeck, Clemmen, ende Heerle, met haeren onderbancken ende appendentien ;*

Die welcke alle respectivelicken, by appellatie, aen t'voirs. Leenhoff als haer immediate overrichters syn resorteerende.

2. Item de Sententien diffinitive, int voors. Leenhoff gewesen, syn reformabel, ende nyet appellabel; ende de vonnissen aldaer liquyt gewesen, sorteren executie onder cautie etc.

Ende belangende die Interlocutoiren oft decreten, by de mannen van Leen in saecken, onbeslicht hangende, gewesen, al ist soe datse ter eender syde *quatenus pro* worden geaccepteert, ende ter andere syde nyet, maer wel daeraff somtyts is geappelleert geweest, soe en syn deselve nochtans in effecte non appellabel ende veel min reformabel, noch en moeghen de materie principaele egheenssintz op schorten offte beletten, maer moet deselve, nyettegenstaende soedaenighe appellen, die nochtans eenighe surrepticelick ende obreptice-

lick tenteren om haer onrecht daermede te bedecken ofte te saecke prorogeeren, haeren cours ende loup behouden totter diffinitive, conform des Indult, by Wylen, Hoegher Memorien, Keyser Carle den vyffden als Hertogh van Brabant ende Heere van Valckenborch etc., der voors. Ridderschappe ende mancaemer, tot confirmatie van haeren ouden hergebrachten Privilegien vergundt, volgens, tot noch toe geobserveert.

3. Item dat ter causen van eenighe Actien, die men pretenteert op Leengoeden deses Landts Valckenborch, moet der Cleger ierst ende voer all, om te ageren, het Leen daerop hy wat pretendeert, ontfanghen, offte wettighen titel daeraen hebben *ad agendum*.

D'ontfanckenisse is van tweederhande sort: d'een maer *ad agendum*, d'ander: dat den rechten erffghenaeme, naer die doot van syn ouders, vrienden, offte maeghen, (dewelcke hy succedeert inde selve Leengerechticheyt,) alsulcken Leen, binnen ses weecken naer t'overlyden vanden lesten Leenbesitter, oevermitz Stadthouder ende Leenmannen moet verheffen, onsen naturlicken Princen ende Heeren geloeven ende sweeren fidel, getrouwe ende geholt, het recht ende justitie te helpen administreren, des versoicht synde, *toties*, *quoties*.

Om soedanighe Leenen t'ontfanghen moet hy den voors. Heer Stadthouder, in qualitate als boven, ter presentie van twee ofte meer Leenmannen de rechte handt geven, daernaer aen syn rechte wanghe cussen, geloven ende sweeren, hem ende t' voors. Manhuys te respecteren ende t' obedieren in allen t'gheene dat des Leenhoffs gerechticheyt is concerneerende etc.

Sulcx gedaen synde, is den ontfanger desselvens Leens gevallen in vyffthien goltgulden voor het Hergeweyde aenden Prince, den Stadthouder voor synen Camerlinck eenen goltgulden, ende rechten voor het relyff aenden selven Stadthouder, twee Leenmans ende Secretaris, t'samen vyff stoopen oft thien potten wyns, geestimeert op twee gulden ende vyff stuyvers current gelt.

Daer syn eenighe *Wickraedersse* Leenen, onder Heerle geleghen, van de Heergeweyde der vyffthien goltgulden excipiert, ende betaelen voor het relieff aenden Stadthouder in eynen syden buydel (1), vyff Colsich merck souden moeghen bedraegen, totter sommen van

(1) Lasch in : *der*.

eenen Philips daelder, ende daerby noch der Caemer, ende die voors. andere Leenrechten.

4. Ten anderen, soe jemandts soude willen syn actie institueren, moet hy den Stadthouder oerloff heyschen, om met syn consent, op te (1) gronden van erven, te doen genachten met twee Leenmans, daertoe benoempt synde, in mate gelyck volght. Te weeten: twee Leenmans voer de ierste genachte, twee andere voer de tweede, d'welcke haer genachten moet beginnen op den 14^{en} dach naer de ierste, ende die derde ende leste, met noch twee andere Leenmans, in de naest daernae volgende vierthien daeghen, met laste dat elck vande Leenmans de benachde panden betreden, ende den besitter, off gebruycker daeraff, den weete doen, ofte relateren moet, ten eynde om etc.

Desen oerloff te consenteren, ende in maeten ende vueghen voors. gedaen te worden, competeert den Stadthouder voor syn rechten van t' consent, t'elcken reysen een vierendeel off vier potten wyns, ende elcken Leenman twee potten, den pot met drye oude Vlaemsch stuyver te betaelen.

5. Item, de voors. drye genachten aldus gedaen, sonder deselve t'ontslaen vande schuldighe parthye, is de Cleger gefondeert, den Stadthouder ende Leenmannen te naervolgende genachten wyders te versuicken, ende om voirder recht aen te houden.

Dewelcke bericht synde doer die vande sesse Leenmannen, elck in synen thour off keer de voors. genachten gedaen te hebben, dat deselve, alsoe voorschreven, gelyck syn volbrocht: soe wordt, ter maenisse van Stadthouder, vande Leenmannen, aldus vergaedert synde, verclaert: Immissie *in fundum*, alhier genoempt *beleitenisse*.

Deselve immissie wordt gedaen, parthyen respective daer op bedaeght synde, in presentie vanden Stadthouder off synen gecommitteerden, vier Leenmannen, Secretaris ende den Leenboede, setten ende stellen den Claeger daer inne, metten laste, dat hy sall heffen volgende syn wettighe pretentie, ende nyet ontheffen *cum expensis* deur den Beclaeghden daer vuyt, *usque donecq;* ende daertoe dan den Leenboede wordt belast, terstondt drye daeghen naerden anderen affverboeden te doen, vanden gronde te ruymen.

(1) *te* voor *de*.

Voor dat exploict competeert den Stadthouder, binnen s' Landts, twee Philips gulden, het stuck tot tweendertich stuyver current, elcken Leenman eenen, den Secretaris, om te boecke te stellen, eenen ende den Leenboede eenen halven, ende daerby die t'saementlicke montcoste.

Soe daer eynich sulcx beleyt wordt versoicht buyten Landts, op Leengoederen, desen Leenhoeffs sall (1) subject, worden die vacatien ende rechten geaugmenteert ende gelimiteert nae de distantie van plaetse, daer soedanighe Leenen syn geleghen.

6. Item, indyen dat den Beclaeger (2), syn gronden van doven (3), in mate voors. benacht synde, hem compt t' opponeren, mach (4) genachten ten iersten, tweeden off derden, omstaen ende recht staen, daer van oyck parthye wordt bedaeght, ende tegens naesten maent, oft genachten dach, voort recht bescheyden, om voortz syn clach te coemen doen, ende seggen des hem belieft.

Daer volght *venue en Court*; den Claeger exhibeert syn claeghlibel; der Beclaegde exhibeert declinatorie, dilatorie, off peremptorie, versueckt recognitie ende exhibitie van des Clegers bescheyden

D'welck al van genachten tot genachten, ende met behoirlicke distantie off innevallen (5), wordt gepermitteert, tot dat die beclaeghde compt te ontkennen ende te contesteren.

Dat gedaen synde, dient den Claeger by scrifture van probationalen, produceert gethuyghen ter selver genachten daeghe, oft daer nae, begeert beschrieffbrieven, subsidialen oft cumpulsorialen, daer hem des van noeden.

De Beclaeghde, daer naer visie van de geexhibeerde, oft copye, item dach ende termyn om ...... (6) gecoemen (7) hebbende, dient by geschrifte, produceert *ab instanti*, off daer nae, gelyck den Cleger, nae dat hem te passe compt, exhibeert by inventaris syn documenten ende wes hem tot defensie dienlick is; soe nyet, versuecken van compars brieven als tot allen anderen behulpe van rechte.

T'welcke parthyen ..... (8) ende tougelaeten wordt soe dickmael sy t'selve versueken, het sye opde aenspraecke, oft probationalen,

---

(1) Lees: *sael*, d. i. leenzaal. (2) Lees: *beclaeghde*. (3) Lees: *van den hove* = voor het leenhof. (4) D. w. z. *hij*. (5) Intervallen. (6) Lees: te verschijnen. (7) Lees becoemen. (8) Uitgebleven geoorloofd.

oft antwordt, als oyck op de replycke, duplyck, triplyck, reprochen, salvatien, ende alle andere deductien.

De schrifture syn sommighe innehoudende oft begrypen in : *vier*, sommighe in : thien, oyck twintich, dertich, meer oft min, articulen, die, voor recht, orcken verbonden, ende van daer *orkens* genoempt worden : *tamquam in vim probationis* geaecepteert synde, waeraff elcken articule compt op vier potten Wyns, ten pryse als boven, is achttien stuyver current, voor het recht van den Stadhouder. Ende in dyen dat parthyen syn dobbel, oft dat de saecken procederen vuyt crachte van retract, ende *committimus*, soe worden die rechten oyck dobbel.

7. Item van alle Decreten oft Interlocutien, die men is, pendente lite, pronuntieerende, competeert den Stadthouder ende Leenmannen t'saemen XXXVI, ende den Secretaris, voer de pronunciatie ende registratie, neghen stuyver current; den welcken noch competeert voor elcken termyn, parthye inde ordinaris genachten compareerende, t'elcken reysen, in enckel procedure, nae den ouden hercoemen, eynen stoop Wyns, de ..... tot drye oude stuyver ; is t'saemen aen loepende gelde IX stuyver, ende wegens oyck in allen anderen acten : judicieel, van transporten, authenticatien van copien, decreten, ende anderssintz.

Noepende het verhoeren, vacatien, ende opteckeninghen van het getuygenisse, by parthyen respective t'elcker reysen geproduceert ende verhoert, daeraff heeft den secretaris met allen geen rechten, maer moet hem mette IX stuyver in synen ordinaris termyn ende verbalisatie contenteren.

8. Item (1) dese maniere van procederen is by den recht parthyen versyen ende daertoe geordineert twee persoenen, die men noempt voorspraeck oft taelmans, diewelcke d'officie van procureur oft voerspraeck, oft beyde t'saemen bedienen, oft een alleen.

Doch noetsaeckelyck (2) het voorspraeck ampt daeromme, dat sy onder eydt elcken genachten daeghe moeten pareren, ende parthyen in haere propositien ter handt staen, ende de saecken helpen beleyden totten diffinitive; den welcken is voorgelecht voor elcke comparitie, ten laste van syn parthyen, onderhalven Vlaemschen stuyver :

(1) *in*. (2) *is*.

is in current gelt twee stuyver, eyn oert; den procureur ampt voor synen salaris, om parthyen met schrifturen ende andere behulpe van recht te dienen allen genachten, daeghs sesse stuyvers current.

9. Die saecken totter conclusien gededuceert synde, wordt het proces in staet gestelt, die acten by inventaris, ter presentie van beyde den procureurs, met hender beyder handen onderteckent, gesloeten ende besegelt metten cachet vanden Secretaris, gestelt in handen vanden Stadthouder, den welcken competeert t'selve processe te stellen in handen van een bequaeme persoene, om daerop in de vergaederinghe vanden anderen van Adel ende van Leenmans, die daer oyck beschreven worden, syn rapport te doen, ende met den 4 saementlicke voore, het vonnisse geraempt te worden, nae bevinden.

Daertoe worden ingelacht: pro Sportulis — XIIII oft XV guldens, naer de groete vande parthyen.

Totten pronuncieren vanden vonnisse worden parthyen ter beyder syden te voerens bedaeght, waeraff den Leenboede voer syn rechten — IX stuyvers.

Den Stadthouder competeert voerde pronuntiatie vanden vonnisse — XVIII stuyvers.

Ende den Secretaris — IX stuyvers.

Om elcke copye te collationeeren competeert den Stadthouder — XVIII stuyvers.

Twee Leenmannen t'saemen XVIII stuyvers.

Ende den Secretaris boeven synen arbeyt van schryven voor d'acten — IX stuyvers.

Belangende de saecken van appellatien totte de subalterne Leenhoeven, worden op den voet als die voergaende Leensaecken oick ordinarie beghint (1), maer de saecken, geappelleert synde totten vier Hooftbancken ende onderbancken, die worden soe ordinaris als extraordinarie beleydt, op de rechten, daertoe van oudtz gelimiteert, te weten: den Stadthouder syn oircken vanden articulen die parthyen belieft in haere schrifturen te stellen.

Item ten daeghe, hun by den Stadthouder aengestelt, dat sy dienen van eenighe schrifturen, syn deselve gevallen aen Stadthouder, vier Leenmannen, Secretaris ende Leenboede, t'saemen, inde rechten

(1) *begonnen.*

van drye gulden, VIII stuyver, current gelt, ende inde montcosten tot acht persoenen toe, den momboir ende den voerspraeck oyck syn rechten ende montcosten.

Die Stadthouder ende Leenmannen des Leenhoffs van Valckenborch verclaeren, dese voirs. poincten inden voors. Leenhoeve altoes geobserveert geweest te syn, ende hebben in getuygenisse der waerheyt hunnen geswoeren Greffier dese tegenwoerdighe in hunnen naeme bevoelen te teeckenen ende onderteeckenen. Actum den achtentwintichsten January, Anno duysent seshondert ende twelff. Onder stondt geschreven: Ter ordonnantie van myne Heeren voors., ende was onderteeckent: *J. Deckher.*

»Dese gecollationeert tegens de Copye, berustende onder my, is bevonden te concorderen met deselve, *quod attestor tanquam secretarius* in Aldenvalckenborch.

»(Get.) *J. H. Coenengracht.*"

Ons medegedeeld in afschrift door den WelEerw. Heer Leon Meuleners, rector te Maastricht.

BIJLAGE VI.

Reglement, stijl en manier van procedeeren in het land van Valkenburg.

— 31 Juli 1631 —

Aan het slot onzer inleiding op het Valkenburgsch leenwezen hebben wij dit Reglement in het kort besproken volgens een handschrift dat ons ter inzage werd verstrekt. Sedert dien tijd is ons een gedrukt exemplaar ter hand gekomen, hetwelk wij hier laten overdrukken. Het is een kwarto deeltje van 34 ongenummerde bladzijden, voerende op het titelblad de buste van een engel die een cartouche voor zijne borst houdt met het inschrift: *Soli Deo honor et gloria.* De titel luidt: *Reglement*, ||*styl ende maniere*|| *van procedeeren van den* ||*lande van*|| *Valkenborch.* ||*ghedecreteert by syne con. Mat. als Hertogen van*|| *Oistenryck, hertogen van Burgundien*, *Lothryck, Bra-*

bant etc. ||*Tot Luyck, by Christian Ouwerx, by S. Denys*|| *in de Patientie*, MDC.XXXII.

Ons exemplaar heeft toebehoord aan Gerard Duyckers, den bekenden drossard der graafschappen Geleen en Amstenrade.

Ten slotte moeten wij bemerken dat de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, die in 1661 de helft van het land van Valkenburg, Daalhem en 's Hertogenrade in hunne macht kregen dit Reglement zonder merkelijke veranderingen hebben overgenomen en hetzelve in de overige landen van Overmaas, die hun ten deele vielen, lieten invoeren. Het werd den 15 October 1663 goedgekeurd en verscheen te 's Gravenhage in 1664, in 4°, bij Hillebrant van Wouw, onder volgenden titel : *Reglement* ||*styl ende maniere van*|| *procederen in den Landen van Valkenborgh, Daelhem en 's Hertogenrade, Over-Maze, gedecreteert by de Hooge Mogende Heeren Staten Generael der* || *Verenigde Nederlanden, om aldaer precise geobserveert te* ||*werden.*|| Het bevat 30 bladzijden en 112 artikels, dus drie artikels meer dan het oorspronkelijk reglement des konings, die in het hoofdstuk over Hooger beroep, na artikel 50, zijn ingeschoven. Zie hier nu ons stuk :

REGLEMENT, STYL ENDE MANIERE
van procederen vanden Lande van Valckenborch.

Philips byder gratien Godts Coninck van Castillien, van Arragon, van Leon, van beyden Sicillien, van Ierusalem, van Portugal, van Nauarre, van Grenade, van Toleten, van Valencien, van Gallicien, vande Maillorcquen, van Siuillien, van Sardinien, van Cordube, van Corsycke, van Murcie, van Iaen, van Algarben, van Algesire, van Gibraltar, vande Eylanden, van Canarien, vande Indien soo Orientale als Occidentale, vande Eylanden, ende vasten lande der Zee-Oceane. Eertshertoge van Oistenryck, Hertoge van Burgoignien, van Lottryck, van Brabant, van Limborch, van Luxemborch, van Gelre, ende van Milaenen, Graue van Habsborch, van Vlaenderen, van Arthois, van Bourgoignien, van Thirol, Palsgraue, ende van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, van Namen, ende van Zutphen. Prince van Svoaue, Marckgraue des Heylichs Rycx van Roome. Heere van Vries-

landt, van Salms, van Mechelen, vander Stadt, steden ende landen van Vuytrecht, Oueryssel, ende Groeningen, ende Dominateur in Asie, ende Africquen. Allen den genen die dese tegenwoordige sullen sien Saluyt. Alsoo naer diuersche clachten ons gedaen van weghen onse Officieren ende goede ondersaeten ons landts van Valckenborch: ende andere, wy sekerlycken syn onderricht vande groote diuersiteyt ende ombehoirlycke manieren van procederen tot noch toe gebruyckt, soo in onsen Leenhoue oft: mancamere van Valckenborch, als in andere Leenhouen, hooft ende Subalterne Bancken, ende andere gerichten ons voorschreuen landts van Valckenborch, tot groote misachtinghe vande Iustitie, ende naerdeel vande partyen, mede oyck vande exorbitante rechten, ende salarisen diemen aldaer seer verscheydentlycken, by quade inbreucken ende anderssints tot noch toe heeft geheuen, met groote beswaernisse van onse goede onderdanen, die dickwils door vreese vande groote costen, oft by gebreck van middelen ter dyer oirsake hunne gerechticheden hebben laten te vervolghen. Doen te weten dat wy begeerende daerinne te versien, ten besten dat doenelycken sy, ende op alles ons behoorlycke hebbende doen informeren, by Commissarisen van onses t'wegen daertoe gedeputeert, die welcke daerouer oyck hebben gecommuniceert met Stadthoudere, ende Voocht van onsen voorss. Lande van Valckenborch, midtsgaeders de Leenmannen, Schepenen ende andere Officieren vande Leenhouen, hooft ende subalterne bancken desselfs ons Lants, om desen aengaende te vinden eenen bequamen voet, totte gemeyne weluaert ends voorderinge vande Iustitie, ten eynde de selue, met goede ende corte expeditie van rechte, ende ten minsten costen voortaen soude mogen geadministreert woorden, mede op alles gehadt hebbende d'aduys, soo van onse lieue ende getrouwe de Cancellier, ende luyden van onsen Raele in Brabant, als van onsen lieuen ende getrouwen Stadthoudere, ende mannen van Leen, ons Souuereyn Leenhoff van Brabant, hebben by deliberatie van onse seer lieue ende wel beminde goede Moye Mevrouwe Isabel Clara Eugenia *by der gratien Godts Infante van Spaignien etc. geordonneert ende gestatueert, ende vuyt onser rechter Wetentheyt, ende volcomen macht, statueren ende ordineren by desen, de poincten ende articulen hier naer volgende, Willende dat de selue naer hunnen teneur sullen woorden achtervolcht, ende ouderhouden in*

alle Leenhouen, Hooft, ende onderbancken, ende alle andere gerechten ons voorschreuen Landts van Valckenborch, sonder daertegen te doen oft te comen in eeniger mannieren.

I.

Inden iersten dat onse voorschreuen Stadthoudere ende Voocht ons voorschreuen Landts van Valckenborch, int regard van onsen voorschreuen Leenhoue, oft mancamere, aldaer ende ten respecte van alle d'andere gerichten, soo hooft als onderbancken hunne respectiue Scholtethen, Stadthouders, ende Opperofficieren, oft hunne Lieutenanten daertoe behoorlycken gecommitteert in hunne absentie, sullen schuldich wesen, eenen iegelycken des versoeckende, te geuen openinghe en addres van Iustitie, ende voorts hun doen administreren, cort ende onuertogen recht, sonder eenich faueur oft dissimulatie, op pene van onse indignatie, correctie arbitrair, ende aen partyen geinteresseerde te moeten betalen haere beschadicheyt.

II.

Dies sullen alsulcke persoonen recht versoeckende ten respecte van eenige Leengoeden, oft renten daerop besedt, gehouden van onsen voorschreuen Leenhoue, en mancamere, oft andere subalterne al vooren schuldich syn behoorlycken te verheffen de Leenen oft renten daertoe sy souden willen ageren, betalen de rechten daertoe staende, ende daervan behoorlycken doen blycken, aleer sy in rechte sullen mogen geadmitteert woorden, soo oyck van gelycken sullen schuldich syn te doen de verweerderen oft besitters van dyen, willende gehoort woorden in hunne defensien.

III.

Sal voorts de voorschreuen Stadthoudere van Valckeborch gehouden wesen, alle vierthien dagen des Saterdachs, wesende buyten de vacantien by de gedruckte ordonnantien vanden Raede van Brabant naerder verclaert, ende soo verre alsdan Feestdach waere des vrydachs te voeren, ten ouerstaen van Leenmannen in competent getal vergadert, te doen houden de ordinairise genechtdagen voor eenye-

gelycken, die des Recht behoeuen sal, t'sy totte instructie vande saken alreede geintenteert, ende de gemoueerde debatten te beslichten, oft om nieuwe te mogen beginnen, daer van sal gehouden woorden pertinent register oft rolle.

IIII.

Ende ten respecte van dandere Leenhouen, ende Bancken, sullen de respectiue Officieren dyen aengaende nemen de Dagen die hun ende de Richters bequaemste soude mogen duncken, midts houdende altyts eenen sekeren Dach, ende met gelyck interual van tyde, om dat partyen hun daernaer souden weten te reguleren,

V.

Inden verstande nochtans dat den voorschreuen Drossaert, ende andere Officieren, daermede nyet en worden benomen, de macht van ondertusschen ende sonder preiuditie vande ordinarise genechten alnoch te mogen doen houden eenighe extraordinarise genechtdagen, naer proportie vande sake, die hun souden mogen voorcomen, als syn Criminele saken, daer lyff oft ledt aenhanckt, oft andere arbitraire correctie verheysschende.

VI.

Ghelyck oyck ten versuecke van partyen ende anderssnits nyet extraordinarie sullen mogen bedinght ende gedetermineert worden, eenige materien van hunne nature gepriuilegeert synde, als namentlyck die van alimentatie arresten spolien, attentaet, in cas van appellatie, liquidatie ende executie van gewesen sake *noui operis nunciatio*, daer d'Officiers vervolghen eenige veruallen amenden, gefundeert op Placcaet ouer de houdert Rensguldens bedragende, ende diergelycke, willende dat alle die die selue saken, soo wel als de Criminele sullen geinstrueert worden, van dry te dry dagen, die d'een ende d'andere partye sullen wesen peremptoir om den daghe te voldoen op pene van versteeck ende sonder te mogen genyeten eenige voordere dilayen ten waere dat vuyt eenige merckelycke ende releuante consideratien de Leenmannen ende rechters daerinne oudertus-

schen wilden dispenseren, t'selue latende op hunne conscientien ende discretie.

VII.

Sullen voorts alnoch gecontinueert woorden de Voocht gedingen, die naer oudergewonte men is gewoon te houden dry weruen des iaers, in allen bancken ons voorschreuen landts van Valckenborch ten effecte de respectiue ingeseten en van dyen aldaer sullen mogen aenbrengen, alle misvsen, ende forfeyten streckende tegen t'gemeyn beste, ende benemende de ruste van Oudersaeten, als naementlycken het sluyten van gewoonelycke wegen, van nyeuwe ende ombehoorelyck te maecken, falsiteyt die compt te geschieden in mate ende gewichte ende andere voorstellen, ende geweltdaden, waerby de gemeynte soude mogen gedefraudeert oft eenichsints geinteresseert worden, alle welcke saken aldaer ten seluen daghe *de plano* en met verbale deductien, sullen worden geinstrueert ende gedecideert, ten waere de sake voordere kennisse ende instructie verheyste, d'welck alsdan den Officier naer voorgaende genomen informatie sal mogen vervolghen by extraordinarise procedure als vore.

VIII.

Permitterende oyck in gevolghe van het out gebruyck der hooftbancken van Mersen, Clemmen ende Beeck, dat de Iustitien aldaer, op soo danighe Vooghtgedinge der Proestdye van Mersen oyck sullen mogen recht administreren ouer der seluer pretensien van cheynsen thienden pachten corweyden ende andere incompsten, sonder der voorschreuen Proestdye eenighe rechten aff te nemen, voorder dan den montcost voorde Officieren, gelyck sy gewoon syn te hebben. Behoudelycken dat soo verre de saken voorder ondersueck verheysten de selue sullen moeten versonden worden, op de ordinarise genechdagen sonder die extraordinarie te mogen bedingen.

IX.

Ende van allen t'gene inde voorss Voochtgedinghen aengebrocht, bedinght, ende gedecideert sal wesen, sal in elcke Bancke gehouden

worden pertinent ende apart registre tot conseruatie van onse gerechticheyt, ende de gemeyne weluart van onse onderdanen, in welcke Registre oyck sullen aen geschreuen worden alle wegen stegen ende watervloeten mette declaratie vande breyde die daertoe respectiue is staende, ende deur wyen de selue behooren ouderhouden te worden, ten effecte dat die tot allen tyden mogen in sulcken staet gestelt syn, ende dat de gemeynte ende de passanten nyet genootsaeckt en woorden deur de velden te gaen ende te vaeren.

X.

Tot welcken eynde de respectiue Officiers, met assistentie vande volle Iustitie oft het meerdeel daeraff, de voorschreuen wegen, straeten, waterloopen ende riuieren ter gelegender tyt sullen schuldich syn te beleyden, ende sullen de condemnatien daeraff geschieden opde beleyde plaetse *In Instanti*, ende het gebreck noch int gesicht wesende in alsulcken boeten als van outs gewoonelycken syn naer groote ende verheysch van de selue gebrecke ende faulten mits van alles oyck houdende pertinente notitie ende Register als voore.

XI:

Gelyck oyck in elck Leenhoff ende gerichtbancke byde Greffiers ende Secretarisen sal gehouden woorden pertinent Registre op synen dach ende Datum, van alle decreten ende Vonnissen soo interlocutoir als diffinitiff, die aldaer t'sy ordinarie oft extraordinarie tusschen partyen sullen woorden gegeuen midts gaeders oyck van gewillige condemnatien aldaer gepasseert, gegeuen acces ende copie tsyne coste.

XII.

Tot welcken eynde sal in elck Leenhoff bancke oft gerecht gestelt woorde eenen gesworen Greffier Secretaris oft Clerck staende ten goeden naem ende fame, ende voorts wel gestyleert int feyt vande practyque onder den welcken sullen bewaert worden alle de Registeren acten ende pampieren die Iustitie aengaende.

XIII.

Ende de selue commende te steruen, sal den oper officier mette Leenmannen oft Schepenen van t'selue gerechte terstont alle de papieren ende Registeren doen nemen in bewaerende hant, ende onder pertinente Inuentaris by hun onderteeckent, die ouerleueren aenden Successeur in officie soo s'aen hy synen eedt sal hebben gedaen, die alsdan daer van sal schuldich syn te verantwoorden, soo wel als van t'gene in synen tyt sal worden gepasseert, sonder eenighe mishandelinge, op pene van priuatie van syn Officie ende den geinteresseerde te moeten goet doen hunne schade.

XIIII.

Daerenbouen en sullen egeene Stadthouders, Leenmannen, Scholtethen, Schepenen oft Erfflaten mogen staen ouer eenige goedenisse, belastinghe oft reele Verbintenisse van Erffgoeden onder hun behoorende, dan in presentie ende ten ouerstaen van hunen Greffier oft Secretaris, die daervan oyck sal schuldich syn te houden pertinent Registre, met insertie van de conditien ende voorwaerden daerop partyen met malcanderen syn ouercommen, alles op pene van nulliteyt ende daervan moeten instaen aen partye geinteresseerde.

XV.

Sonder dat de selue Greffiers oft Secretarisen, vele min de Scholtethen oft Stadthouders, eenighe sulckdanighe goedenissen oft belastingen sullen mogen stellen op vligende blaederen oft andere minuten dan met last vande selue binnen dry daegen daernaer ten Registre ouer te setten, op pene van vyffuentwintich Rinsguldenen by hun te verbeuren van elcke acte die sy souden hebben gelaeten te Registreren.

XVI.

Van welck Registre alle drye iaere sal gemackt worden een dobbel copye authentyck geteeckent byden seluen Greffier oft Secretaris,

ende gebrocht inde Comme vande Bancke, om aldaer tegen brant ende ongeval mette andere documenten ende papieren bewaert te worden, tot conseruatie van eens yeders gerechticheyt daertoe geen acces en sal worden gegeuen, dan met Kennisse van saken, by Gebreke van het Registre principael, oft dat partyen t'selue vuyt merckelycke redenen wilden debatteren van onwaerheyt.

XVII.

En oft geviele dat eenen Greffier oft Secretaris quame gecosen en geemployeert te worde in diuersche gerichte soo sal hy schuldich syn van elck gerich t'sy Leenhoff, Opperbanck oft andere subalterne, te houden separaet Registre sonder d'een metten anderen te confonderen, op gelyck pene als vore, ende dat soe vvel ten respecte vande transporten ende belastingen van goeden, om te weten oft t'selue syn Leengoeden, oft andere, als namentlyck oyck in feyt vande proceduren die inde respectiue bancken, ende gerechten souden mogen voor vallen.

Aengaende d'Instructie vande saken.

XVIII.

In gevolghe van t'gene voorschreuen is, sullen voortaen alle actien ciuile, soo personele, reele, als mixte, buyten de voorschreuen. Vooghtgedinghen te intenteren voor onse voorschreuen Mancamere oft andere Leenmanen, hooftbancken en onderbancken ons voorschreuen Landts van Valckenborch t'syn ordinarie oft extraordinarie, hoedanich die souden mogen vvesen, begonst vvoorden by een cort vertooch vanden Aenleggere, inhoudende sommerelyck de redenen oft fondement van syne pretensie oft heysch, daerop de Leenmannen Schepenen oft rechters hen sullen doen expediere, schryftelyck citatie brieuen onder den Segel vaden Vooght Stadthoudere oft Scholteth ende de signature vanden Greffier oft Secretaris met insertie van t'selue vertoogh ende redene vuyt crachte vande welcke den gerichtsbode oft yemandt anders daertoe geauthoriseert, sal daegen den verweerdere oft debiteur in eygen persoon, oft ten mintsten t'synen huyse, met interual

ten mintsten van vier daghen oft meer naer proportie vande distantie vande plaetsen, mits van hun exploict geuende pertinent relaes, t'sy opt spatium vande voorschreuen citatie brieuen, oft by billet appaert daeraen gehecht, om ten dage dienende ouergebrocht ende daerop geordoneert te worden naer behooren, ende anderssints geveucht te blynen by de andere stucken vande begonste procedure.

XIX.

Den verweerdere alsoo bedaeght synde sal den Aenleggere gehouden syn ten dage dienende, ouer te geuen syne schriftelycke aenspraecke ende conclusie, mette bescheeden dienende tot iustificatie der seluer, opde selue antworde versuecken en soo voorts procederen naer behooren.

XX.

Soo verre de gedaeghede blyft in gebreke van te compareren oft yemant van synen t'weghen behoorelycken gemachticht oft ten mintsten cauerende de rato, sal tegens hem gegeuen worden behoorlyck deffault met versteeck van alle exceptie declinatoir ende den gerichtsbode belast den beclaeghden anderwerff te dagen tot de naest volgende oft voordere genachtinge, t'sy ordinaris oft extraordinaris, naer distinctie vande saken als vore.

XXI.

Den welcken herdaeght synde ende alsdan oyck nyet coparerende sal tegens hem gedecerneert worden het t'wede deffault, blyuende voorts versteken van alle exceptien dilatoir.

XXII.

Gelyck oyck voor het derde deffault herdaeght synde als vore, hy sal vvoorden versteken van allen exceptien declinatoir, dilatoir ende peremptoir met condenatie t'elcker reyse inde costen vanden deffaulte, permitterende voorts den Aenleggere syn profyt te houe te leggen oft anderssints syne sake in staete te stellen, om daerop recht gedaen re vvorden naer behooren.

XXIII.

Indien verstande dat partyen sulckdanighe deffaulten tegens hen gegeuen sullen by ordinarise vvegen van rechte mogen purgeren ende ontfangen vverden om hune excusen daertoe dienende, te allegeren, soo verre syde sake doen presenteren ter rolle, aleer op proffyt vanden deffaulte is geappoincteert.

XXIIII.

Ende in dyen den gedaeghde compareerde ende dach genomen hebbende tegens den naesten genechtdage om t'antvvoorden alsdan quame te faillieren, soo sal de selue vervallen van alle exceptien, declinatoir ende dilatoir ende sullen hem totter antworde ten principalen vergunt worden twee termynen te weten van vierthien daghen inde ordinarise saken, ende van dry daghen inde Criminele, ende andere gepriuilegeerde materien, daer van den t'weeden termyn sal wesen peremptoir. Sulcx dat by gebreke van antwoorde binnen den seluen t'weeden termyn den gedaeghde daervan sal versteken woorden, ende de sake ter syden vanden Aenleggere mogen geinstrueert woorden als vore, ten vvaere dat vuyt merckelycke redenen, hem noch gegunt woorde eenen derden termyn *ex gratia*. Behoudelycken dat van elcken termyn, hy oft synen Procureur, sullen hebben behoorelycken wete oft insinuatie.

XXV.

Soo verre by den gedaeghde ten behoorelycken tyde gedient wordt van antworde, die welcke sal moeten geschieden in geschrifte, sal den Aenleggeren insgelycx genyeten dry termynen om tegens de selue te repliceren oft simpliciter te persisteren.

XXVI.

Dies sullen partyen ter vveder syden gehouden syn met hune respectiue schriftueren als vore ouertegeuen alle schriftelycke bescheden waermede sy hun eenichssints soude meynen te behelpen, op pene van daervan te syn ende blyue versteken ten behoorelycken proffyte.

XXVII.

Daernaer sal den vervveerdere schuldich syn te dienen van duplycke midts daertoe oyck genyetende dry termynen, met vvelcke duplycke oft persisteringe, in plaetse van dyen, sal de sake gehouden vvorden voor gesloten ende sullen partyen daerop moeten recht vervvachten sonder die voorders te mogen protraheren oft malckanderen tot voordere schryuen te admitteren ten vvaere dat by de duplyck eenige nyeuvve ende peremptoire feyten vvaeren geposeert oft daermede eenige merckelycke nyeuvve stucken gedient, in vvelken geualle sal de selue duplycke, ende nyeuvve stucken geopent vvorden aen partye, om daertegens te tripliceren ende quadrupliceren respectiue, ende andermael recht te versoecken sonder meer.

XXVIII.

Dies sullen alle de voorschreuen schriftueren, soe van Aensprake, antvvoorde replycke, duplycke ende andere gedient vvoorden in originael, ende blyuen berusten onder den Greffier oft Secretaris die daer van aen partyen sal leueren Copye op synen behoorlycken salaris.

XXIX.

De sake alsoo geinstrueert synde sullen partyen oft hunne Procureurs ter vvedersyden hunne schriftueren ende stucken furneren by pertinenten Inuentaris, ende by hun onderteeckent daerinne begrepen de venue en Court oft ierste citatie brieuen, d'acten in de saken gehouden ende de procuratie vande gene die den Inuentaris sullen teeckenen.

XXX.

Op vvelck furnissement sullen den Vooght, Stadthoudere, Scholtet oft ander Officier daer onder de sake behoort dadelycke ordre geuen dat alles by de Leenmannen Schepenen oft andere rechters aen partyen nyet suspect synde, ter ierster gelegentheyt sal woorden ouersien, ten ouerstaen, ter mintste van vier Leenmannen oft richters ende voorts daerop goet recht ende Iustitie administreren ten diffinitiuen, soo verre de sake daertoe is gedisponeert, vvelcken aengaende

sy hun sullen hebben te quyten naer eedt ende conscientie, sonder eenich voordeel oft dissimulatie.

XXXI.

Ende indien by de selue Rechters beuonden vverde dat de questie van partyen consisteerde in contrarie feyten, sullen alsdan partyen ten thoone vvysen oft anderssints dirigeren tot verificatie ende onderseuck hunner intentie, tsy by poincten van Offitien oft anderssints, sonder dat partyen voortaen eenigen thoon sullen mogen leyden, dan naerdyen sy by Vonnisse oft decrete vande Rechtere daertoe sullen vvesen geadmitteert, verclarende voor nul ende van onvveerden allen t'ghene ter contrarien van dyen eenichsints soude mogen geattenteert worden, ende dat daer op in rechte nyet en sal woorden geleth.

XXXII.

Tot vveleken fine ende om hunnen thoon aft te leyden sullen partyen alleenelyck mogen genyeten dry termynen van vierthien oft mindere dage, naer distinctie als vore, ten vvaere vuyt merckelyche redenen, den eenen oft den anderen noch eenighe voordere prolongatien vvoorde vergunt, d'vvelck sal dependeren vande discretie vande rechters ende gelegentheyt vande sake.

XXXIII.

In geualle de feyten met getuygen oft conden moeten geverificeert vvoorden, sullen de Leenmannen oft Schepenen daertoe, byden Officier gecomitteert synde, (die ten hoochsten maer en mogen vvesen tvvee in getal neffens den Greffier oft Secretaris) de getuygen vvettelyck hunnen eedt affnemen, in presentie van partie oft Procureur, oft de selue daertoe behoorelycke gedaeght synde, daer van sal mogen blycken by relatie vande gerichts boede oft andere daertoe gequalificeert.

XXXIIII.

Ende dyen behaluens sullen sy de selue getuygen in absentie van partyen ende met gesloten deure vvel ende distinctelyck onder vragen

ende behoorlycken examineren opde feyten ende articulen daerop sy vvoorden geproduceert, ende hunne depositien door den Griffier, oft Secretaris doen by geschrifte stellen, met oyck de redenen van vvetentheyt, die sy van hunne depositie sullen vveten te geuen; ende alles alsoo gestelt synde, sal de selue den getuygen vvorden voorgelesen, om te sien oft sy daerby vvillen persisteren, oft daerinne yet begeren verandert te hebben, daervan oyck notitie sal vvoorden gehouden, ende sullen de getuygen, in soo verre sy schryuen kunnen hunne depositie, onderteeckenen, ende soo nyet sal den Secretaris schuldich syn t'selue te relateren.

XXXV.

In alle velcke productien sal mogen geobserueert vvorden, dat den Aenleggere ierst syn thoon sal affleyden, ende van voorderen thoon renuncieren, aleer den Verweerdere daertoe sal kunnen bedwongen worden, welcken thoon nochtans aenden Aenleggere soo wel als aenden Verweerdere sal secret blyuen, tot dat desselffs productie sal vvesen gedaen, ende hy insgelycx van voorderen thoon sal hebben gerenuncieert, oft daer van versteken syn.

XXXVI.

Welcke renunciatie oft versteecxsel, alsoo geschiet synde, sal opt versueck van partyen hun oepeninge geaccordert vvoorden van hunnen eygenen ende elcx anders thoon, ende oyck copye soo verre sy dat versoecken, om te mogen dienen van reprochen, oft vvel alleenlyck te employeren *Generalia Iuris contra*, in vvelcken geualle sal partye de selue mogen employeren pro ende alsoo in sake sluyten.

XXXVII.

Ende dienende van reprochen sullen partyen *hinc inde* daer van mogen copye versuecken, ende daertegens respectiue dienen van saluatien, sonder dat sy, inde selue reprochen, oft saluatien sullen mogen poseren eenige nyeuvve feyten rakende de materie principael, maer alleenelyck debatteren ende reprocheren oft salueren de persoonen vande getuygen ende hunne depositien oft de bescheeden, titulen ende documenten in forme van thoon ouergeuen.

XXXVIII.

Om welcke reprochen ende saluatien naerden gepubliceerden thoon als vore te dienen, alle termynen sullen wesen peremptoir.

XXXIX.

Ende de saecke totter saluatien toe inclus geinstrueert synde, sullen partyen andermael in sake sluyten, recht versuecken ende furneren by Inuentaris onderteeckent als vorè de stucken ende acten bedinght ende gehouden sedert den Vonnisse interlocutoir.

XL.

Vuyt welcken acten alsoo gefurneert synde, sulle de Rechters ter behoorlycker manissen, ende ouerstaen van hunnen Greffier, partyen goet recht doen ende corte expeditie van Iustitie, sonder faueur oft dissimulatie gelyck naerde gelegetheyt vande sake sy in conscientie ende equiteyt sullen beuinden te behooren.

XLI.

Ende voor soo vele aengaet de materie van pandinghen ende proceduren ten gronde t'sy voor achterstel van renten, gerealiseerde schulden oft anderssints, alsoomen dyen aengaende in onsen voorschreuen Leenhoue van Valckenborch, ende andere Bancken heeft gehadt verscheyden practycque, ende formaliteyt, soo salmen in plaetse van dyen, in d'een ende d'andere voort aen gebruycken, dat eenen Rentier oft Hypothicaris Crediteur, willende voldaen syn van syne t'achterheyt, sal schuldich wesen, by Requeste oft anderssints syn gebreck te verthoonen, voor het zeenhoff oft bancke, daeronder syn pant is resorterende, daerouer hem sullen worden verleent waerschouwe oft Sommatie-brieuen, onder den segel vanden Stadthoudere oft Officier, addresserende aenden eygenaer, oft besitter vanden pant, met ordonnantie van te voldoen tusschen dan ende den iersten genechdach daernaer, op pene van reelicke procedure, mits hun geuende behoorlycken interual van tyde gelyck in materie van dagement hier voore is geordonneert.

XLII.

Welcke brieuen door den gerichtsbode behoorlycken geexploicteert synde, ende euenwel den debiteur blyuende in faulte van betalen, sal den Aenlegere opt voorschreuen jerste genecht daernaer doen blycken van het voorss exploict, ouergeuen synde heysch mette brieuen daertoe behoorende, ende daerop versoecken Vonnisse, oft permissie van beterdinghe, deweleke hem verleent wesende sal den pant naer syne qualiteyt by Leenmannen oft Schepenen woorden betreden ende daervan de wete oft inthimatie gedaen aen partye met dagement aende selue, om ter naester genachtinghe te comen sien procederen tot aenwysinghe vande betreden gront, behoudelyck dattet oyck sy met behoorlycken interual van tyde.

XLIII.

Ten daghe dienende sal den Aenleggere gehouden wesen synen heysch te vernieuwen ende by contumatie van partye, den seluen t'wewerff daernaer op ordinarise dinghdagen van vierthien te vierthien dagen repeteren voor recht, in plaetse vande respectiue beterdinghen hier vorens inden voorss Leenhoue ende panthooninghe inde bancken geuseert, behoudelyck dat telcker reyse partye daervan woorde gedaen behoorelycke insinuatie.

XLIIII.

Ende opden derden Rechtsdach sooverre den debiteur oft gesommeerde in ghene oppositie en compt, sal den seluen ten versuecke vanden Aenleggere worden gecontumaceert ende den Aenleggere gepermitteert opde vierde alsdan volgende genachtinghe syn profyt te Houe te leggen met eene sommaire instificatie van synen heysch, om alles gesien, de versochte immissie oft adiudicatie alsdan gedecreteert te vvoorden naer behooren.

XLV.

Welcke adiudicatie oft immissie sal den Gerichtsbode ter presentien van twee Leenmannen oft Schepenen naerde qualiteyt vanden pant, oft vanden Greffier ende eenen Leenman oft Schepen ter behoorlycker

executie stellen behoudelyck alsvoren aen partye gecondemneerde daervan de wete doende, met inthimatie vanden precisen dach ende behoorelyck interual als vore.

XLVI.

Alles inden verstande dat by soo verre in alsulcke procedure quame op oppositie te vallen, t'sy ter jerster, tweeder, derder, oft vierder genachtinghe de selue byde Rechters sal toegestaen vvorden mits den Opponent condemnerende inde costen tot daertoe geresen, ende sal in sulcken geualle de selue materie van oppositie geinstrueert worden, gelyck d'andere ciuile saken, nemede d'oppositie voor antwoorde, ende soo vorts dienende van replycke ende duplycke als vore, ende sal het Vonnisse opde selue instructie te geuen in faueur vanden Rentheffer ter executie gestelt vvoorden gelyck in materie van contumatie.

XLVII.

Welcken voet soo in materie van procedure als van executie respectiue oyck sal achtervolcht vvoorden van vveghen des voorschreuen Stadthouders ons landts van Valckenborch ende andere Leenofficieren om de gebrekende Vassallen te d'vvinghen tot verheff vande Leengoeden onder hun behoorende, ende het Vonnisse geobtineert synde, sal de Stadthoudere oft Officier de selue Leengoeden reelycken aenslaen ende appliceeren tot onse tafele oft van hunne respectiue Leenheeren soo ende gelyck dat behoort.

XLVIII.

Ende aengaende de criminele saken die d'Officiers soo ten platten lande als binnen onse voorschreuen Stadt van Valckenborch van Offitie vvegen, oft ter directien van eenigen, accusateur particulier, souden mogen vervolgen, t'sy dat de selue syn Capitael ende eenige arbitrare correctie verheysschende, oft andere, sullen deselue oyck geinstrueert woorden by aenspracke, antwoorde, replycke ende duplycke gelyck dat hier vore ten respecte vande ciuile saken is gestatueert, behoudelycken dat t'selue geschiede van dry daghen te

dry dagen, als vore, d'een ende d'andere partye peremptoir, ende dat voorts de partye, soo wel als de rechters ten respecte vande preparatoire informatien, apprehensien ende examinatien vanden geaccuseerden, detentie oft prouisionele stakinge desselffs ende cofrontatie vande getuygen als anderssints, hun sullen hebben te reguleren achtervolgende het eeuwich Edict vanden jaere duysent sessehondert elffue, ende d'interpretatie daerop gevolght.

In materie van Appellatie.

XLIX.

Dat indyen yemant hem seght beswaert te syn by eenighe vonnissen, gegeuen inde subalterne gerichten van onsen voorschreuen Lande van Valckenborch, by oft sonder middel, resorterende onder ons voorschreuen Leenhoff oft mancamere (gelyck syn alle Bancken, Leenhouen, ende Laethouen desselffs ons Landts) de selue sal gehouden wesen daeraff te appelleren binnen thien daehgen vanden Vonnisse, oft vanden daghe dat hem t'selue sal gecomen syn ter kennissen, ende binnen dertich daghen daernaer in materie van Leengoeden ende t'wintich dagen in alle andere sake, de selue Appellatie vervolghen voor het voorschreuen Leenhoff, oft ander opperbanck daer onder dat sulcke appellatie immediatelyck behoort, ende aldaer verweruen citatiebrieuen in sulcken cas dienende, op de pene van desertie, ende dat de rechters *a quibus* sullen mogen procederen tot executie van hunnen Vonisse al ofter nyet aff geappelleert en waere.

L.

Daer en sullen egheene Appellatien woorden toegestaen van Vonissen interlocutoir, reparabel in diffinitiue oft egheen cracht hebbende van diffinitiue, tot vvelcken eynde d'Appellanten sullen sculdich syn, het Vonnisse by copye ouertegeuen, oft de substantie van dyen schriftelyck verthoonen, eer sy tot eenige Appellatie sullen vvoorden geadmitteert.

LI.

In allen saken daer condemnatie is van eenighe peenen oft mulcten ciuile oft pecuniaire, die naer gevvonte oft Statuyt seker syn, oft die ten gemeynen oirboire oft ter reparatie van Iustitie geschieden moeten, oft de pollicie aengaende reparabel in diffinitiue, en sal d'appellatie d'executie nyet schorsen, maer sullen sulckdanighe penen oft mulcten sonder preiuditie vande appellatie woorden gehauen ende geexecuteert, soe verre de geinthimeerde dat versueckt sonder cautie alst aengaet yemanden van onse Officieren ende anders onder cautie.

LII.

Inden verstande nochtans dat in condemnatie ende arbitraire amenden excederende de vyffentwintich Rinsguldenen partye haer gegraueert vindende, ende daervan in behoorelycke tyde als vore appellerende, het effect vande selue condemnatien daermede sal gesuspendeert woorden, soo wel als in alle andere saken totten vuytganck vande appellatie.

LIII.

Dat in materie van Appellatie de Rechters *à quibus* sullen sculdich wesen ouer te brenghen d'originele processen, soo die voor hun syn bedinght geweest daer van aen partyen respectiue sal woorden gegeuen visie in absentie oft presentie d'een des anders, om te sien oft daer yet soude moghen gebreken.

LIIII.

Als geappelleert wordt van Vonnissen by leeringe gegeuen, soo sal d'appellatie versocht worden vanden Opperrichter, ouerslaende den genen die de leeringe heeft gegeuen, dan sal d'appellant alleenelyck syn, doen daegen die richters die geleert die welcke oyck het proces sullen moeten ouerbrengen.

LV.

De materie van appellatien sullen te keuse van partyen mogen geinstrueert woorden, by grieuen, antwoorde, replycke ende duplycke

opden voet gelyck hiervoren is verclaert, oft wel sal den Appellant mogen recht versoecken, *ex ysdem Actis*, oft wel oft qualycken gewesen is.

LVI.

Ende voor soo vele aengaet de Vonnissen gegeuen in het voorschreuen Leenhoff oft Mancamere van Valckenborch t'sy in d'ierste oft voordere instantien, soo verre yemant van de partyen hem daerouer soude willen beclagen, sal daeruan binnen t'siaers mogen reformeren in onsen voorschreuen rade ende Leenhoue van Brabant respectiue, ende naer qualiteyt van saken, gelyck dat van ouden tyde ende in gevolghe vande Priuilegien, die vande voorschreuen onsen lande tanderen tyde verleent, altyts is gebruyckt gevveest, nyettegenstaende welcke reformatie de voorschreuen vonnissen sullen mogen gestelt vvoorden ter behoorlycker executie, soo verre die liquide syn, ende t'gene datmen executeren vvilt reparabel sy, midts daer voor stellende goede ende reseantie cautie.

LVII.

Ende de selue Reformatie te houe geadmitteert synde by opene brieuen onder onsen Segel gedepescheert, sullen de Leenmannen der voorschreuen Macamere moeten ouerseynden d'originele stucken, so schriftueren, acten, munimenten, thoonen, designatien ende alle andere, gelyck die by Inuentaris sullen hebben gefurneert gevveest, ende t'vonnisse daerop geslaegen, alles behoorelycken gesloten ende besegelt metten segele vanden Stadthoudere, sonder meer te mogen gestaen mette copyen vanden processen, oft de selue in een volumen te mogen schryuen, gelyck tot nochtoe is gebruyck gevveest.

LVIII.

Sullen voorts deselue materien van reformatien moeten geinstrueert vvoorden, naer distinctie ende qualiteyt vande Opperhouen, daer sie sullen versocht vvorden, te vveten dat die gene comende in onsen voorschreuen Raede van Brabant, sullen verclaert vvorden *In scriptis*, ende sullen partyen aldaer recht versoecken *ex ysdem Actis*, *an bene*

vel male indicatum sit, maer de gene vallende in onsen voorschreuen Leenhoue, sullen in gevolge vanden styl aldaer mogen beleydt vvorden, by grieuen, antvvorde, replycke ende duplycke, oft by simple conclusien van partyen ende per sisteringe ter vveder syden.

LIX.

N'opende d'executie van Vonnissen.

Alle executien van gevvesen vonnissen, daertoe executie is staende, sullen geschieden by den gerichtsbode oft anderen Officier van rechts vvegen gecommitteert oft geauthoriseert.

LX.

So verre by gebreke van andere men daer ouer quame te gebruycken deurvveerders van onsen voorschreuen Raede van Brabant, sullen de selue int regard van dyen soo vvel als in alle andere exploicten hun Officie aengaende, ende die sy in onsen voorschreuen Lande van Valckenborch sullen comen te doen ten versueche van partyen, schuldich syn hun puctuelycken te reguleren naerde voorschreuen gedruckte ordinantie vanden Raede van Brabant, soo in het reeckenen van hunne vacatien als anderssints.

LXI.

Voorsulxen sulle oyck de selue deurvveerders hune residentie houdende buyten ons lant van Ouermaze, willende aldaer eenige exploicten comen doen hun moeten te vreden houde mette salarisen vande selue exploicten oft executien, sonder yet te heysschen tot laste van partyen, voor gaen oft keeren vande plaetse hunner residentie tot daertoe.

LXII.

Van vonissen gegeuen in reele saken daerby eenich goet oft panden worde aengewesen, tsy by prouisie oft ten diffinitiuen sullen de selue, naer dyen die syn gegaen in crachte van gewysde, datelyck

ende reelyck geexecuteert worden, ende den triumphant gestelt inde possessie van t'selue goet ende den vsurpateur oft occupateur daervuyt, behoudelyck dat willende brengen ten laste desselffs eenige costen van sulckdanige executie, sy alvoren den gecondemneerde sullen schuldich syn behoorlycken te sommeren tot ruyminghe met interual van acht dagen.

LXIII.

Alle d'welck oyck sal geobserueert worden in materie van possessie ende spolie.

LXIIII.

Maer in personnele actie daer yemaden eenighe somme van penninghen is aengewesen het vonnisse oyck, *In rem iudicata* verstreken synde, sal den Executeur oft gerichtsbode den gecondemneerde alvoren moeten sommeren binnen t'welf dagen, het gewysde te voldoen, op pene van reele executie.

LXV.

Den welcken tyt ouerstreken synde, sonder dat den gecondemneerde heeft voldaen, sal den Executeur tot hem nemen soo veele haeffelycke ende gereede goeden den seluen gecondemneerde toebehoerende, als van noode mochte te wesen om d'executie daeraen te volcomen, makende vande selue behoorlycken Inuentaris.

LXVI.

Behoudelycken dat daerinne met sulcken ordre ende moderatie sal moeten geprocedeert woorden, dat men nyet ierst ende voor al en sal aenslaen de peerden oft andere meubelen daermede de gecondeneerde hem meest is generende, dan wel de goeden die hy den Executeur soude mogen aenwysen, oft alderbest soude kunnen deruen ende by de vercoopinge vande welcke hy mintste soude woorden geinteresseert.

LXVII.

Alle welcke goeden alsoo gesaiseert synde sal d'Executeur gehouden wesen, die te houden ende bewaeren oft doen houden ende

bewaeren in sekere hant, den tyt van seuen dagen, daerinne begrepen den dach vande gedaene executie, vuytgenomen terende panden, ende bestiaelen oft andere die onder de handt souden mogen bederuen, die welcke maer en sullen moeten bewaert worden tot opden derden dach.

LXVIII.

Binnen alwelcken tyde, soo verre de gecondeneerde alnoch nyet en vol dede, sal d'Executeur oft gerichtsbode, den naestcomenden Sondach oft heyligen dach inde parochie Kercke vande plaetse al waer d'executie sal gedaen wesen onder de hooghmisse, publiceren ende condigen dat men sulcken haeffelycke goeden toebehoorende sulcken persoon, by wegen van executie door hem aenslage synde, tot sulcke plaetse, dach ende vre sal vercoopen.

LXIX.

Inden verstande dat de selue vercoopinge nyet en sal geschieden dan in tegenwoordicheyt van eenige schepenen oft andere gericht officieren vande plaetse daer de vercoopinge gebeurt, ten mintsten t'wee in getaele, van dewelcke den Executeur sal certificatie nemen vande vercoopinge neffens Inuentaris vande deselue goeden om daermede rekeninghe te doen naer behooren.

LXX.

De penningen procederende vande selue vercoopinghen salden executeur schuldich syn metter daet, oft terstont daernaer aenden Triumphant ouer te tellen tot concurrentie van t'geene hem by vonnisse is aengewesen, nemende daeraff quitantie ten behoeue vanden geexecuteerde, bouen alnoch den salaris ende vacatien vanden Executeur, ende de costen vande vercoopinge.

LXXI.

Bij gebreke van meubele goeden salmen mogen aenslaen de immeubele goeden, ende de selue met behoorelycke proclamatien vercoopen op dry verscheyden sitdagen die daertoe by den rechter sullen

worden gestatueert met interual, ten mintsten van vierthien tot vierthien dagen, mits daerinne obseruerende d'ordre van rechte ende de Leengoeden latende voor de leste.

LXXII.

Dies sal oyck van elcke proclamatie ende den dach die daer gestelt is totte finale vercoopinge de weete gedaen vvoorden aenden persoone oft domicile vande gecondemneerde ende proprietaris vande selue goeden, mitsgaeders aende crediteuren hypothicair daerop bekent synde, latende altyt behoorelyck billet van t'gene daer te doen is onder t'hantteecken vanden Executeur, ende dat ten mintsten seuen dagen voor elcke acte dienende.

LXXIII.

Ende in geualle yemant compt in oppositie, sullen de rechters d'vuyttinge vande sake becorten, soo seer alst mogelyck is, ende alles laten bedingen met peremptoire termynen, sonder d'een oft d'andere partye, eenige extraordinarise dilayen te geuen, emmers nyet sonder wettige redene.

LXXIIII.

Wel verstaende dat naer d'absolute vercoopinge, noch sal moeten geschieden effectuele erffenisse ten behoeue vanden coopere, ende dat nyet eer dan vierthien daeghe naer deselue vercoopinge binnen den welcke tyd*t* de proprietaris syn vercocht goet noch sal mogen lossen mits opleggende den prys, ende costen voor soo vele die getaxeert syn, ende soo nyet daer voor stellende suffisante cautie.

LXXV.

Ende soo verre daer oyck egeene immeubele goeden en waeren, oft dat den gecondemneerde eenige weygeerde te designeren daermen d'executie aen mochte doen, sal den Executeur mogen aenslaen den persoon desselffs gecodemneerde ende hem gevangen setten oft houden tot dat hy alles sal hebben voldaen.

LXXVI.

Tot het doen van allen welcke executien sal den Officier, gerichtsbode oft ander executeur maer mogen nemen eenen assistent ten costen van partye, ten waere hem geschiede eenich merckelycke ende feytelycke beleth ende resistentie, oft dat het waere tot eenige prestatie *ad factum*, aentast van persoone, oft andere diergelycken, in welcken gevalle sy hun sullen mogen versien naer behooren.

Salarissen ende rechtcosten in materie van procedure ende executie.

LXXVII.

Inden jersten voorden oirloff van te genachten, de citatie brieuen oft appellatie te verlenen, ende voor het recht vanden segele, vanden stadthoudere ons voorschreuen Leenhoffs van Valckenborch, sal aenden seluen betaelt woorden sessendertich stuyuers sonder meer.

LXXVIII.

Ende aenden Secretaris voorde selue brieuen soe van citatie als appellatie te concipieren ende d'origineel daeraff te schryuen met copye om aen partye geexploicteert te worden onder syne signature vyfthien stuyuers.

LXXIX.

Den leenbode voor syn exploict, gelyck van allen anderen dagementen, insinuatien ende sommatien die vervallen binnen de myle van syne residentie negen stuyuers, ende daer buyten voor elcke myle vyff stuyuers ende dry stuyuers voor syn relaes.

LXXX.

Ende in plaetse dat den voorschreuen stadthoudere plach te genyeten van exhibitie, soo ten respecte van articulen als anderssints, mede oyck van alle acten iuridicq ende de Leenmannen ende Greffier naer aduenant, soo sal in plaetse van dyen voor de gerichtscosten vande instructie, van de saken loopende ter rollen t'sy op ordinarise oft extraordinarise genechtdagen, te weten als daer gedient worden

eenighe substantiele schriftuere, versterxselen gedecreteert oft eenich ander appoinctement oft decreet, op altercatien van partyen gegeuen, betaelt worden dry rinsguldenen ende twelff stuyuers eens, maeckende voor elcke partye sessendertich stuyuers, die by gebreke van middelen des verweerders, den aenleggere sal moeten verschieten anderssints halff ende halff.

LXXXI.

Van welcke dry rinsguldenen twelff stuyuers den stadthoudere sal hebben dertich stuyuers alle de Leenmannen, t'samen onder hun te verdeylen oyck dertich stuyuers, den Greffier thien stuyuers, ende den Leenbode twe stuyuers.

LXXXII.

Maer van alle andere acten oft termynen van rechte, nyet substantieels behelsende, sal alleenelyck betaelt woorden het recht vanden Greffier, tegen ses stuyuers voor elcke acte.

LXXXIII.

D'welck oyck plaetse hebben sal in criminele saken, behoudelycken dat de gerichtscosten en die ter syden vanden Officiers souden commen te vallen, t'sy int geheele oft in deele, sullen gestatueert blyuen totter decisie vande sake.

LXXXIIII.

Van allen anderen acten, die buyten t'genechte commen te vallen, als syn: borchtochten, constitutien, resumptien, protesten, bekentenissen, renunciatien, namptisatien ende dyer gelycke, salmen betaelen sessendertich stuyuers; te weten den stadthoudere vyfthien stuyuers, de twee Leenmannen van gelycken, ende den greffier ses stuyuers.

LXXXV.

Ende alle decreten, interlocutien, ende decisien van saken oft van swaere incidenten, die daerinne souden mogen rysen, totte welcken meerder getal van Leenmannen dan vier souden syn gerequireert, ende

buyten de rolle daerop merckelycken tyt moeten vaceren, midtsgaeders oyck van vonnisse diffinitiff groot ondersoeck van noode hebbende, sal betaeld worden vyfthien rinsguldene eens, daer van den Stadthoudere sal hebben vyff rinsgulden, den Griffier twee, ende de Leenmannen t'samen acht rinsgulden.

LXXXVI.

Maer in saecken van interlocutien als ten diffinitiuen, sal de selue somme vermindert worden naer proportie vanden tyt ende moytte die daertoe sal min gerequireert syn.

LXXXVII.

Van beleytenissen, gerichtelycke metingen, reynen te stellen, d'erffgoeden te deylen, inspectie oculair te nemen, getuygen te hooren, goeden te vercoopen, oft andere debuoiren te doen, sal den stadthoudere daertoe vacerende binnen de plaetse synder residentie hebben ende genyeten naer rato van twee rinsgulden ende thien stuyuers voor eenen haluen dach, elck vande twee Leenmannen vierentwintich stuyuers, den Greffier insgelycx vierentwintich stuyuers, en den Leenboden negen stuyuers, sonder yet te mogen pretenderen voorde montcosten.

LXXXVIII.

Ende soo verre sulcke besoignien vallen buyten de Stadt, sullen hunne vacatien gerekent worden naer proportie vande distantie ende tydt daertoe te employeren, te weten den Stadthoudere tegen ses rinsguldenen, den Greffier oyck dry rinsguldenen ende den Leenbode achthien stuyuers.

LXXXIX.

Inden verstaende dat soo verre sy in eene reyse quamen te besoigneren voor diuersche partyen, en sullen van gaen ende keeren maer mogen heysschen eene vacatie, te betaelen tot gelycken laste, en de besoignen elck de syne naer rate als vore.

XC.

Aengaende den Greffier sal den seluen voor het extraheren vande acten vuytte rolle, ende anderssints in authenticke forme hebbe ses stuyuers van het bladt op t'wee syden geschreuen, ende dry stuyuers van simple copye.

XCI.

Gelyck hy oyck sal hebben dry stuyuers van 't blat, van alle andere copye soo schriftueren als munimenten, behoudelyck dat die syn correctelyck geschreuen, elcke syde houdende ten mintsten twintich regulen, ende elcken regule twelff sillaben.

XCII.

Soo verre partye die begeert autentyck te hebben, sal voor syne collatie ende signature hebben ses stuyuers.

XCIII.

Voor alle beslotene brieuen soe van sommatie als andere, sal de selue Greffier hebben twelff stuyuers, ende den Stadthoudere oyck twelff stuyuers voor den segel, behoudelyck voor collegien, ende gemeynten die welcke, hen sullen geuen vierentwintich stuyuers.

XCIIII.

Van alle appoinctementen op requesten by partyen gepresenteert, commissien by d'een oft d'andere verworuen, ende eenighe sake neffens de Procureurs te helpen furneren, sal den Greffier telcken betaelt woorden ses stuyuers eens.

XCV.

Item van vonnissen interlocutoir oft acten van taxatie van costen sal hy hebben twelff stuyuers.

XCVI.

Ende van alle vonnissen diffinityff nyet geextendeert vierentwintich stuyuers, maer willende den triumphant die t'synen coste geexten-

deert hebben, sal daer voor mogen heysschen naer rate van t'wintich stuyuers voor elck bladt.

XCVII.

Van taxatien van costen sal voorde specie van dyen betaelt woorden den twintichsten penninck, te verdeylen een deerde aende Stadthoudere, d'andere aende Leenmannen t'samen, ende het resterende derde aenden Greffier.

XCVIII.

Van namptissement gelt dat onder den Stadthoudere oft Greffier wort gecosigneert, sal voerde versekerheyt van dyen betaelt woerden den hondert ende twintichsten penninck, en blyuende liggen ouer het jaer den t'sestichsten penninck.

XCIX.

Wat belanght den Leenbode sal de selue vacerende in eenige executie hebben des daeghs achthien stuyuers, ende thien stuyuers voorde montcosten ende soo verre sulcx is buyten syne residentie sal hem den wech betaelt woorden als vore, naer rate van vyff stuyuers de myle en syne assistenten van gelycken.

C.

Welcke respectiue rechten hem maer en sullen volgen voorde hellicht, voorde seuen ende dry dagen respectiue dat hy de meubelen oft bestiaelen moet bewaeren.

CI.

Maer vacerende totte vercoopinghe van dyen sal wederomme hebben volle vacatien als vore.

CII.

Alle welcke rechten soo van Stadthoudere, Leenmannen, Greffier ende Leenbode onder voorschreuen Mancamere van Valckenborch naer distinctie als vore, sullen oyck gevolght worden in alle subal-

terne Leenhouen ende gerichten midtsgaeders oyck in alle Bancken Onderbancken, ende Heerlycheden onder onse voorschreuen Mancamere oft Leenhoff by oft sonder middel resorterende, behoudelyck moderatie van d'een hellicht.

CIII.

Ende aengaende de Procureurs sullen de selue deurgaens in alle houen ende bancken hebben eenderhande recht, te weten van elcke propositie, ende voordere termynen vander rolle soo Ordinaris als Extraordinaris ende weder sy alterceren oft nyet, vier stuyuers.

CIIII.

Van elcken getuyghe die sy sullen produceren ter plaetsen vande genechte oyck vier stuyuers.

CV.

Ende vacerende buyten, t'sy in productien, designatien ende diergelycke oft anderssints, sullen hebben naer rate van twee rinsguldenen daeghs.

CVI.

Van t'furnissement van een proces in state wesende soo wel dat ten thoone geweest is als andere, sal de Procureur hebben ses stuyuers.

CVII.

Ende vanden inuentaris die hy daerouer sal maecken ende teeckenen negen stuyuers.

CVIII.

Ende dit alles by prouisie ende tertyt toe wy in het ouersien ende omologueren vande costuymen ons voerschreuen Lants van Valckeborch oft anderssints, op eenich wettich vertoegh, daerinne anders sullen hebben geordonneert.

CIX.

Ende ten eynde dat van dese onse ordonnantie nyemant ouweten-schapen pretendere, willen wy dat de selue sal worden vercondicht soo in onsen voorschreuen Souuereynen Raede ende Leenhoue van Brabant als mede inde respectiue Leenhouen, Opper ende Neder-bancken, ende allen anderen gerichten ons voorschreuen Lants van Valckenborch, ontbiedende ende beuelende allen ende eenen yegelyc-ken dyen dat aengaen oft raken sal mogen hem hiernaer te voegen, want ons alsoo gelieft. Gegeuen in onse Stadt van Bruessele den lesten dach der maent van *Iulio* int jaer ons Heeren duysent sesse hondert eenendertich, gheparapheert. *Boiss. vidit.* Beneden stondt BYDEN KONINCK IN ZYNEN RAEDE onderteeckent *I. vanden Perre.*

Aen myn Heer den Cancellier, etc.

Verthoonen reuerentelyck die Heere Stadthoudere, voeght, Leen-mannen des Leenhoff Valckenborch, ende Schepenen der Bancken ende Onderbancken desselffs Lants, hoe dat het hoff int decreteren vande reglementen voerden seluen Lande gemaekt, ende vuyt gege-uen den lesten Iuly vanden voerleeden Iaere duysent ses hondert ende eenendertich, onder anderen is gedient geweest, te resolueren, dat in plaetse, dat die voerschreuen Stadthouder plochte te genyten recht van exhibitie, soo ten respecte vande articulen als anderssints, mede oyck van alle acten Iuridique, ende die Leenmannen, ende Greffier naer aduenant, by partyen collitiganten telcke reyse, als die saccke opde rolle soude commen te dienen, weersydens voer gerichtcosten souden woerden gedebourseert dry guldens twelff stuyuers, daeraff dertich stuyuers souden toecomen den Stadthouder, ende d'andere dertich stuyuers souden verdeelt woerden onder allen die Leenman-nen, ende den Greffier soude trecken die resterende twelff stuyuers, synde dyen nyettegenstaende deselue resolutien by abuis vanden Greffier ofte Clercq verandert, ende gemodereert, ten respecte van alle acten ofte termynen van rechte, nyet substantieels behelsende daer voer alleenlycken soude moeten betaelt woerden het recht van-den Greffier, tegen ses stuyuers van elcke acte, waer doer die voorsehreuen Stadthouder, Leenmannen ende Greffier hun sonderlinge

bevinden geinteresseert, ende hebben t'selue aende remonstranten aengedient, ende van hun versoeght, sulcx by authoriteyt vanden houe in gevolge vande voorschreuen resolutie te doen redresseren, tot welcken eynde soo bidden die Remonstranten seer oytmoydelycken dat Thoff gedient sy by appoinctemente te vercleeren dat die voorschreuen resolutie generalick sal plaetse hebben ende effect sorteren, sonder distinctien vande termynen, t'sy dat deselue yt substantieels behelsen oft nyet, d'welck doende.

Gesien dese tegenwordige requeste inden Raede van Brabant, Thoff vercleert dat die Stadthouder, Leenmannen ende Greffier, van t' Leenhoff van Valckeborch voerde gerichtcosten van elcke saecke loopende ter rollen t'sy op ordinaris oft extraordinarisse genechtdaegen, sullen hebben 3 guldens t'welff stuyuers, by partyen colliganten ten wederseyts elcken voer die helft te debourseren ende dat telcken als sy opde voorschreuen genechtdaegen sullen vaceren te voete ofte te peerde, sonder eenige montcosten ofte voirdere gerichtcosten te moegen heysschen, ende dit alles by provisie ende tot dat anders sal wesen geordonneert actum den 6 February 1632. geparapheert B. V. T. ende was onderteeckent.

I. van den Perre.

BIJLAGE VII.

Placaat der Staten Generaal over de spleetleenen in de landen van Valkenburg, Daelhem en 's Hertogenrade.

— 1669 den 23 Januari —

De Staeten generael der Vereenigde Nederlanden alle degeene die dese sullen sien ofte hooren lesen salut. Doen te weten alsoo wy berigt worden dat de leengoederen van Valkenborg, Daelem en 's Hertogenraede, Overmaes, ressort van desen staet in hare nature ende rechten synde deelbaer, soo by versterf, dispositie, ab intestato als anderssints, in hare deelen meer en meer comen gebroken ende gesmaldeelt te worden, uyt oorsaeke dat daervan de minste ken-

nirse niet en wordt gegeven aen onse respectieve stadthouderen der leenen in de voors. dry landen ofte derselver consent verzocht, sulx dat eindelyk metter tydt diverse stucken vant groot ofte stockleen werden verlooren tot merckelyck naedeel van ons recht in het stuck van vassalages; soo ist dat wy om te prevenieeren aller dyer gelycke abuysen en daruyt volgende inconvenienten te verhoeden, oock het verloorene ofte verdroncken te recupereeren, noodigh hebben geacht, by dese onse placaerte te waerschouden, wel expresselyck te ordonneeren en te beveelen alle eygenaers en possesseurs van eenige deelen ofte spleeten van de voors. leengoederen binnen den tydt van dry maenden voor de inlandsche en sess maenden voor de uytlandsche naer de publicatie deses, deselve haere deelen ende spleeten aen de voornoemde onse respectieve stadhouderen bekent te maecken in hare qualiteyt, quantiteit ende onder wat voor een hooft- of stockleen die resorteeren, om daeruyt by hunne pertinente Registers geformeert ende ieder spleet gebracht te worden onder syn stockleen.

Gelyck wy mede wel expresselyck verstaen ende statueeren dat tot alle dispositien en alienatien van leenen de prealabele kennisse van den voorschreven officieren sal moeten concureeren en dat daerenboven de eygenaers en possesseurs verbonden en gehouden sullen syn, by versterf of verhandelinge de voors. spleeten binnen den tydt van ses weecken naer het acquest ofte het vercrygen daervan aen de voors. officieren en ter greffie brevi manu kennisse te geven en te leveren, sonder nochtans eenig heergeweyde te betaelen, dan als wanneer den ophelder van het Stockleen ofte hooftleen sal komen te versterven, daerin de meergemelde spleeten gelyck van auts naer haere groote sullen moeten dragen en pro rato sullen contribueeren: alles op pene dat de voors. respectieve dry maenden voor de inlandsche en ses maenden voor de uytlantsche, mitsgaeders de voors. ses weeken geexpireerd wesende, tegens de naelaetige ofte gebrekinge by ofte van wegen de meergenoemde officieren sal worden geprocedeert in conformiteyt van onse Reglementen den 15 October 1663 onder anderen op 't stuck van de leenen in de meergenoemde landen van Overmaes, ressort van desen Staet, geëmaneert, ende dat oock de voors. dispositiën en alienatiën buyten en sonder de boven gementioneerde prealabele kennisse gemaeckt ende gedaen sullen syn

en blyven nul en van geender waerde; ende ten dien eynde niemant ignorantie en pretendeerde maer een jeder weten moege, waernaer hem hebben te reguleeren, soo ordonneeren wy, dat desen onsen placaert van waerschoudinge alomme in steden, vryheden, heerlyckheden, dorpen en plaetsen in de gemelde dry landen van Overmaes ressort van desen Staet, sal worden gepubliceert en daervan affixie gedaen ter plaetse daer sulx gebruyckelyck is.

Want wy hetselve bevonden hebben alsoo te behooren. Gegeven in den Haege onder onsen cachette, paraphum, ende signature van onsen griffier op den 23 january 1669. (Was geparapheert) J. V. Reygersbergh. (Onder stond) Ter ordonantie van de Hoogm. Heeren Staeten generael, geteekent N. Ruysch. (Synde op het spatium gedrukt het cachet van Haere Hoogm. op een rooden ouwel.

Rijksarchief te Maastricht.

BIJLAGE VIII.

Lotharius Franciscus markgraaf van Hoensbroeck wordt benoemd tot voogd en stadhouder der leenen bij het Zuid-Nederlandsch leenhof van Valkenburg.

— 1762 den 22 December —

Maria Theresia by der Gratie Godts, Rooms Keyserinne, Coninginne van Duytslandt, van Hongarie enz. enz. enz. allen de ghene die dese teghenwoordighe sullen sien saluyt, doen te weten dat wy hebben ontfanghen die oodtmoedige bede ende suplicatie van onsen seer lieven ende getrouwen Lotharius Franciscus Marckgrave van Hoensbroeck onsen Camerheer ende Raedt van Staet intime actueel, daer by te kennen gevende dat het ampt van Stadthouder der Leenen van ons Landt van Valckenborgh soude open staen, door d'aflyvigheyt van den Marckgrave van Hoensbroeck Geule laesten besitter van dit ampt t'welcke van syn convenientie synde, om dies wille van de goederen die hy aldaer besith, neemt den verthoonder synen toevlucht tot ons, oodtmoedelyck biddende onsen wille sy, hem aen

te stellen tot den voorss. staet van stadthouder der Leenen van ons Landt van Valckenborgh tot de Emolumenten ende rechten daer aen annex, soo ist dat wy desen aengemerckt ende om het goet aenbrenghen ons gedaen van den supliant ende van synder wysheyt, nutheyt, ende bequaemheyt tot het bedienen vanden voors[de] officie, ende daerop gehadt het advies van onse seer lieve ende getrouwe die Tresorier general, Raedtsheeren ende gecommitteerden van onse Domeynen ende financien, by deliberatie van onsen seer lieven ende seer beminden schoonbroeder ende cosyn Carel Alexander administrateur van het Groot Meesterschap in Pruyssen, grootmeester van het Duytsorder in Duytslandt ende in Italie, hertogh van Lorreynen ende van Bar enz. enz. enz. Gouverneur ende Capiteyn generael van onsen Nederlanden, gestelt, geordonneert ende gecommitteert, stellen, ordonneren ende committeren by desen tot den voors[s] officie van Stadthouder van de Leenen onses Landes van Valckenborgh, gevende dienvolgens den voorsz. Lotharius Franciscus Marckgrave van Hoensbroeck volcomen macht, autoriteyt ende sonderling beveel t'voorss. stadthouderschap van nu voortaen syn leven daeghe lang wel ende getrouwelyck te houden ende bedienen, onse Rechten hoogheyt ende heerelyckheijt ende Domeijnen daerinne te bewaeren, ende Mannen van Leenen, schepenen, laeten, ende andere rechteren te maenen, ende segel des aen hem begerende, ende in saecken t'synder kennisse behoorende, goet recht, wet ende justicie te doen ende laeten geschieden, ende voorts alle t'gene dat een goet ende getrouw stadthouder voorss. schuldigh is ende behoort te doen, tot al sulcken wedden, Rechten, boeten, profyten, opcommingen ende vervallen als daer toe staen ende behooren, ende alsoo het betaemt dat alle de voorss. devoiren gedaen worden ter plaetse, wy willen dat hy daer toe sal moeten houden eenen procureur ofte bestterder van den voorss. Ampt, die syne fixe residentie sal moeten houden in ons voorss. landt van Valckenborg, tot welcken eijnde den voornoemden marckgrave van Hoensbroeck aen het gouvernement sal moeten voorstellen twee nutte ende bequaeme persoonen om den voornaemsten van de twee te kiesen ende te noemen tot het behoorlijck doen de fonctiën ende devoiren van eenen goeden Procureur ofte bestierder van den voorss. ampt, aen den welcken daer toe sal gegeven worden eene

provisionele commissie, waer op ende van de voorss. officie wel ende getrouwelyck te bedienen den voorss. Lotharius Franciscus Marckgrave van Hoensbroeck gehouden wordt den behoorelycken Eedt te doen in handen van onsen seer lieven ende getrouwen den Grave van Robiano van onsen Raede van Staet ende cancelier van Brabant, ende oock gelijcken eedt te doen ende borghtocht te stellen in handen van onse lieve ende getrouwe die president ende luijden van onse Rekencamer in Brabant, die wy respectivelyck daertoe committeren ende hun beveelen dat de selve Eeden gedaen ende borghtocht gestelt synde by den voorss. Lotharius Franciscus marckgrave van Hoensbroeck soo voorschreven is, sy hem stellen ende setten van onsen t'wegen in possessie ende gebruijckenisse van den selven officie van stadthouder van Leenen onses Landts van Valckenborgh voorss. ende syne toebehoorten, ende van dien, mitsgaeders van de wedden, rechten, laeten, profyten, opcommingen ende vervallen voors^e^, sij onse mannen van Leenen ende alle andere rechteren, officieren, ende ondersaeten dien dit aengaen magh, doen, laeten ende gedoogen den selven Lotharius Franciscus Marckgrave van Hoensbroeck rustelijck, vredelijck ende volcomentlyck genieten ende gebruijcken, cesserende alle beletselen ende wederseggen ter contrarie, want ons alzoo gelieft. Des t'oirconden hebben wij onsen segel hier aen doen hangen. Gegeven in onse stadt Brussele den twee en twintighsten dagh December in t' jaer ons heere düysent seven hondert twee en sestigh ende van onse Rijcken het drij en twintighsten. (Was geteekent) Rob^ut^. Daer aen hingh eenen grooten segel op rooden wass in eene bleecke does.

(Onder een weenigh omgeslagen syde stont op het pargament als volght.)

Door de Keyserinne ende Coninginne, Syne Coninckycke Hoogheyt, Lieutenant, Gouverneur ende Capiteijn Generael van de Nederlanden.

M' h^rs^ Den Baron de Casier Tresorier Generael, Henricus de l'Escaille ende Martinus Josephus de Mülendorff, Raeden ende gecommitteerden van Sijne Majesteijts Domeijnen ende finantiën ende andere presenten (was getekent) Le Baron de Lados (in Dorso stont). Op heden den 25^en^ januarij 1763 heeft d'heere P. J. Gambier agent en corir in den naem van den heere Lotharius Franciscus Marckgrave

van Hoensbroeck synen constituant aen haere Majesteyt Maria Theresia, Roomsch Keijserinne, Coninginne van Hongarien enz. enz. enz. onse souvereijne, ende aen syne Majesteijt Franciscus den eersten Rooms-Keijser, Hertogh van Lorreijnen ende van Baar enz. enz. enz. als c° Regent ende in conformiteyt der acten van den 21en ende 22en novembris 1740 geinsereert in het diploma van den 18en februarij 1741 gedaen den eede, waermede synen voorschreven heere constituant belast is in t' witte deser, ende dat in handen van m'her Ludovicus Franciscus Graeve de Robiano, heere van Beijssem, Buecken, Assenet, Bonteghem ende Bertinchamps, van den Raede van Staet, cancellier van Brabant etc. (onder stont): My present, (was getekent), C. Sombelle, (leger stont): Le Trésorier général, conseiller et commis des domaines et finances de l'Impératrice Reine Apostolique consentent et accordent en tant qu'en eux est, que le contenu au Blanc de cette soit fourni et accompli tout ainsi, et en la meme forme et manière que sa Majesté le veut et mande etre fait par icellui blanc. Fait a Bruxelles au conseil des finances sous le seing manuel des dits Trésorier général conseillers et commis, le vingt neuf janvier mil sept cent soixante trois (etoit signé): Le Baron de Cazier J. de Keerle et de L'escaille.

(Noch leger stont:) Op heden den ix februarii xvijc lxiij, P. J. Sambier agent, ingevolge procuratie van den xxjen januarii xvijclxiij van den Marckgrave van Hoensbroeck, genoemt in het witte deser, heeft aen Sijne Majss den Keijser als C° Regent, ende aen Haere Majt de Keijserinne ende Coninginne onse Souvereijne, gedaen den Eedt waermede hy is belast in 't witte deser, ende dat in handen van Myne Heeren die president ende Luijden van haere Majts Rekencamer aen de welcke hy oock gegeven heeft appaisement over syne borchtochte (onder stont:) My Present. (Was getekent:) P. J. van Heusch.

(Op den anderen cant in dorso stont:) Solvit V. Gambier agent honoraire, du serment, vingt sept florins 19½ sols.

Solvit à la Chambre	*f* 48. 4.
Pr l'extraordre	*f* 2.16.
	51. 6.

Concordantiam attestor
W. Habets Subst. Greffier
7 Meert 1763.

BIJLAGE IX.

Aanstelling van Isaac Collard tot griffier van het Staatsch leenhof te Valkenburg.

— 1771 den 21 Maart —

De Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die desen jegenwoordigen zullen sien ofte hooren leesen salut, doen te weten.

Alsoo Mr Isaac Collard, zijnde van de waare christelijke gereformeerde religie gelijk ons is gebleeken en woonende te Maastricht bij requeste aan ons heeft te kennen gegeven dat hij suppeant door Willem Brull van wegens Jan Walraad Grave van Welderen in qualiteit als stadthouder en voogdt des Landts van Valkenborg, Lande van Overmase, partage van ons, vermits het overlijden van Mr B. G. Pappelman was aangestelt tot griffier van het manhuijs en leenhove van Valkenborg voorn. volgens commissie in dato den 16 deser lopende maand Meert 1771, aan ons vertoont, versoekende daar op onse approbatie. Zoo is 't dat wij ons de voors. aanstellinge van den voorn. Mr Isaac Collard tot griffier van het manhuijs en leenhove van Valkenborg voorn. wel laten gevallen en approberen gelijk wij deselve approberen bij deesen.

Wij beveelen derhalven allen ende een iegelijk dien dit aangaan mag, den voorn. Mr Isaac Collard, als Griffier van het manhuys en leenhove van Valkenborg voorn. te erkennen en respecteren, en ook het effect van zijne commissie te laten genieten sonder oppositie ter contrarie, want wij zulkx bevonden hebben alsoo te behooren.

Gegeven in den Hage onder het cachet van den Staat, de paraphure van den Heer praesiderende in onse vergaderinge en de signature van een van onse griffiers op den een en twintigste Meert seventienhondert een en seventig.

Was gepar.
Du Tour van Warmenhuyse.

Onder stondt

Ter ordonnantie van Hoog. gem. Heeren Staaten Generaal
Was get. H. Fagel.

BIJLAGE X.

Over den verkoop der graafschappen Amstenrade en Geleen door den Prins de Ligne.

— 1779 —

Toen wij de verheffingen der heerlijkheden en goederen van de graafschappen Geleen en Amstenrade opteekenden kenden wij het relief niet door den nieuwen Heer Nicolaas Willems gedaan. Sedert hebben wij dit stuk teruggevonden; de beleening der heerlijkheden Geleen, Oirsbeek, Bronshem en der grafelijke goederen van Amstenrade had te Hoensbroeck plaats door den drossard Strens op den 22 Februari 1779, ingevolge constitutie aan hem gegeven door den Heer Willems, den 7 van dien maand (1).

De akte van aankoop dier heerlijkheden hebben wij intusschen niet kunnen machtig worden. Uit de akte van beleening blijkt evenwel dat de verkoop den 6 Februari 1779 heeft plaats gehad.

Wel zijn wij in bezit van eene gedrukte omschrijving in 12°, van 19 bladz. behelzende de goederen, heerlijkheden en rechten die door den prins geveild werden. Wij laten dit stuk hetwelk te Maastricht bij J. T. van Gulpen boekdrukker in de Brugstraat het licht zag, hier in zijn geheel volgen:

SPECIFICATION

DES DROITS SEIGNEURIAUX ET HONORIFIQUES, BIENS, REVENUS ET ÉMOLUMENTS APPARTENANTS AUX COMTES D'AMSTENRADE ET DE GELEEN AVEC LES CHARGES Y ANNEXÉES.

— § I. LE COMTÉ D'AMSTENRADE. —

Les Comtés d'Amstenrade et de Geleen situés dans le pays de Fauquemont, partage de sa Majesté J. R. et A. contiennent neuf villages à clocher et plusieurs hameaux.

(1) De eerst volgende beleening van een deel der Amstenrader erflatenschap had den 28 Juni 1788 en 16 Maart 1789 plaats uit kracht eener volmacht gegeven door Victoire gravin d'Ansembourg aan den drossard J. C. S. De Limpens.

Le comté d'Amstenrade est composé de deux bancs, Oirsbeek et Brounsem dans une etendue d'environ 5000 arpents, y compris les bruyeres et les marais.

Les fonds, qui contribuent à la taille, montent à 1961 arpents sous le premier banc, & à 1570, sous le second.

Ces deux bancs renferment 7 Villages à clocher, nommément : Amstenrade, Oirsbeek, Brounsem, Bingelrade, Merkelbeek, Jabeek & Schinveld.

Sous le banc d'Oirsbeek ressortent Amstenrade, Bingelrade & Merkelbeek.

Sous le banc de Brounsem, Jabeek et Schinveld.

Les dits villages s'étendent sur les hamaux suivants:

Oirsbeek sur Doenrade, Ophoven & Gracht.

Brounsem sur Rompen.

Bingelrade sur Raet, Veyl & Wigelraet.

Merkelbeek sur Douve & Hout.

Jabeek sur Eetsenrade.

Amstenrade & Schinveld n'ont point de hameaux.

Droits compétants au Comtes d'Amstenrade.

1. D'établir dans chacun des bancs prédits, une Cour de Justice composée d'un Drossard, de sept Echevins, d'un Secrétaire & d'un Sergent, laquelle exerce au nom du Comte haute, moyenne & basse jurisdiction.

2. De confisquer les biens des criminels punis de mort ou de banissement perpetuel, de succéder aux bâtards & autres qui meurent intestats & sans hoirs légitimes, comme aussi de s'approprier tous les fonds & biens abandonnés.

3. De percevoir toutes les amandes & peines pécuniares.

4. De prendre séance parmi les états nobles du pays de Fauquemont partage de sa Majesté.

5. D'exiger chaque année une corvée des habitants, qui ont de chevaux.

6. De présenter le curé d'Amstenrade & de conférer l'office castral & la place de marguillier du dit endroit.

7. De Chasser & pêcher privativement, si l'on excepte le seul possesseur du fief de Doenrade situé dans le ressort d'Oirsbeek, lequel exerce le droit concurrant de chasse dans les terres féodales appartenantes à la dite maison.

Biens, cens, rentes etc. appartenant au comté d'Amstenrade.

— Sous Amstenrade. —

Le Château du nom du comté, avec les fossés & étangs dont il est entouré, & la cense y jointe.

Ce Château a été donné en bail aux Etats du pays de Fauquemont, partage de la Majesté depuis le 15 Mars 1775, pour 6 ans & rend annuellement f 400 - 0 - 0

Les étangs sont affermés depuis la mi-mars 1776, pour le terme de 6 ans & la somme annuelle de f 20 - 0 - 0

Au même Château appartient un verger situé devant le dit chateau, contenant environ 2 arpents, garni de beaux ormes evalués à f 2275 - 0 - 0

Item 3 Jardins montant ensemble à 1 arpent & 200 verges, dans lesquels on a fait une pépiniere de chênes, ormeaux, saules, hêtres, peupliers d'italie au nombre de 25000, parmi lesquels on compte des chênes & hêtres audessus de deux tiers

Le tout est taxé à f 3750 - 0 - 0

Dans la même pépiniere se trouvent 80000 jeunes aunes appreciés à f 400 - 0 - 0

Les autres arbres du haute futaye dans les environs du Château montent selon estimation à f 3572 - 0 - 0

Item des terres labourables contenant 100 arpents, 374 verges, toutes situées à l'entour du château & de la meilleure qualité, lesquelles en 1775, le 15 de Mars ont eté données en bail à differentes personnes pour 6 ans & rapportent annuellement, outre la taille, f 3033 - 6 - 1

Sur les biens du Château est affecté l'office castral fixé annuellement à f 400 - 0 - 0

Item une mesure de seigle due au Marguillier d'Amstenrade f 1 - 10 - 0

Ensemble	f 401 - 10 - 0
Ces 401 - 10 - 0 déduits de	f 3033 - 6 - 1
Reste	f 2631 - 16 - 1

Le Comté d'Amstenrade est un grand fief relevant de la cour féodale de Fauquemont, partage de sa Majesté.

Item des vergers, dont la mesure est de 19 Arpents 119 verges, garnis d'arbres fruitiers & autres de haute futaye, rendent annuellement selon bail du 25 mars 1775 fait pour 6 ans outre la taille f 544 - 17 - 2

Il se trouve encore sous Amstenrade un bocage appellé *op 't Cruys* dont les arbres de haute futaye sont evalués à f 262 - 0 - 0

Item une Carte censière, dont le payement écheoit à la St. Etienne, & rapportent annuellement

En argent	f 2 - 15 - 0
32 1/4 chapons	f 16 - 2 - 2
8 poules	f 2 - 8 - 0
28 13/10 mes. d'avoine	f 17 - 5 - 3
ensemble	f 38 - 11 - 2

d'une mesure	De froment	f 2 - 0 - 0
	De seigle	f 1 - 10 - 0
	D'orge est à	f 1 - 0 - 0
	D'avoine	f 0 - 12 - 0
	De navette	f 2 - 10 - 0
d'une livre	De cire est à	f 1 - 0 - 0
	De lin	f 0 - 6 - 1
	d'une oye	f 1 - 0 - 0
	d'un chapon est à	f 0 - 10 - 0
	d'un poule	f 0 - 6 - 0

Quand le contraire n'est pas exprimé, l'évaluation de tout est composée selon les cours, mesure et poids de Maestricht.

— *Sous Oirsbeek.* —

Une rente foncière dite *Knops-en-Quanten pagt*, dont le rendage annuel monte à 127 1/2 mesures de seigle f 191 - 5 - 0

Une autre appellée *Dobbelsteins-pagt* rendent annuellement 212 mes. de seigle f 318 - 0 - 0
& 4 chapons f 2 - 0 - 0
ensemble f 320 - 0 - 0

Les hypothéques de cette dernière rente foncière font un grand fief, lequel doit être relevé par les propriétaires des fonds.

Item une rente foncière à Nagelbeek dans les environs d'Oirsbeek affectée sur differents fonds & rapportant annuellement 12 fl. d'or, lesquels réduits à cours de Maestricht. *f* 60 - 0 - 0

Une rente fonciére nommée *Putter pagt* laquelle se paye à la Chandeleur rendent annuellement 108 mes. de seigle *f* 162 - 0 - 0

— Sous Schinnen. —

2 prairies, dont l'une est appellée *lange bempden* & contient 2 arpents 293 verges, l'autre *ronde bempden* & comprend 1 arp. 370 verges, ensemble 4 arp. 263 verges.

La production de ces prairies peut-être evaluée par répartition à la somme annuelle de *f* 155 - 5 - 2

La Cense de Krekelberg dont

		arp.	verg.
le bâtiment	contiennent	*f* 0	65
les jardins		*f* 0	168
les vergers		*f* 7	320 1/2
les terres labourables		*f* 43	364 7/8
les prairies		*f* 7	64
les bocages & paturages aux moutons		*f* 7	102
ensemble		*f* 66	293 3/8

Les parcelles susdites à la réserve des bocages, sont affermées depuis la St. Remis 1772 pour le terme de 6 ans & la somme annuelle de *f* 1000 - 0 - 0

outre la taille & 9 mes. de seigle appreciées à *f* 13 - 10 - 0

De sorte que le produit total est de *f* 1013 - 10 - 0

De cette somme il faut déduire une rente foncière de 6 mes. de seigle dues au Vicaire de Schinnen & affectées sur la Cense mentionnée *f* 9 - 0 - 0

reste après deduction *f* 1004 - 10 - 0

— Sous Brounsem. —

Le Comte d'Amstenrade en qualité de Seigneur foncier de Brounsem perçoit 5 sols de chaque charette d'argile, que les habitants livrent aux étrangers, lequel droit rend annuellement par repartition *f* 20 - 0 - 0

Au meme Comte appartient une Censière dont le payement échoit a la St. Silvestre, rendant annuellement 21 1/4 mes. d'avoine *f* 12 - 15 - 0
5 poules *f* 1 - 10 - 0
1 1/2 livre de lin *f* 0 - 9 - 0

De sorte que la totalité du Droit sur l'argile & de la carte mentionnée est de *f* 34 - 14 - 0

Les hipothèques de la carte susdite montent à 15 arpents, & payent, leslots en cas de vente & aliénation au denier onze.

— *Sous Schinveld.* —

Une Rente foncière dite ***Moilen pagt*** dont le payement écheoit à l'Epiphanie, rapportant annuellement 42 3/4 mes. de Seigle *f* 64 - 2 - 2

Une rente foncière échéant au commencement du Carême & rendant 189 mes. d'avoine *f* 113 - 8 - 0

3 prairies contenant ensemble 5 arp. 314 verg. lesquelles depuis l'an 1751, sont affermées pour 40 ans & rapportent annuellement 30 fl. outre la taille des dites parcelles & des bois suivants qui monte à *f* 16 - 0 - 0

ensemble *f* 46 - 0 - 0

Un bois de 31 arp. 204 verg. dont les arbres de haute futaye sont appreciés à *f* 837 - 0 - 0
le bois taillis selon le dernière vente a rendu *f* 234 - 3 - 2

Item un bois de taillis dit Leeffart, qui selon la dernière vente a rendu *f* 62 - 14 - 3

— *Sous Merkelbeek.* —

La Cense de Merkelbeek dont

	arp.	verg.
les 3 Jardins	0	143
les terres labourables	54	75
les vergers garnis d'arbres fruitiers & autres *contiennent*	10	310 1/2
les prairies	2	131 3/4
les paturages aux moutons	3	106 1/2
les étangs	2	317
les bocages	3	220
ensemble	77	103 3/4

Ces parcelles sont affermées en 1772 à la St. Remis pour 6 ans et rendent annuellement f 1511 - 15 - 0

Le censier paye encore annuellement du chef des charges foncières affectées sur les dits biens :

aux pauvres de Merkelbeek	f 12 - 0 - 0
à l'Eglise 60/61 mes. de seigle	f 9 - 11 - 1
au Vicaire 1212/16 mes.	f 19 - 2 - 2
au Marguillier 66/10 mes.	f 9 - 11 - 1
ensemble	f 50 - 5 - 0

après déduction de la taille qui monte à 380 fl. reste f 1131 - 15 - 0

La dite Cense consiste en deux grands fiefs, dont l'un est appellé Jonker Flodorps *et l'autre* Corneille Houtbekkers.

A ces deux fiefs est attaché le droit de présenter le Curé de Nuth, comme aussi une carte Censière, qui se paye à la St. Martin, rapportant annuellement.

en argent	f 12 - 1 - 0
29 chapons	f 14 - 10 - 0
6 poules	f 1 - 16 - 0
2 oyes	f 2 - 0 - 0
12 livres de cire	f 12 - 0 - 0
183/4 mes. d'avoine	f 11 - 5 - 0
2 mes. d'orge	f 2 - 0 - 0
ensemble	f 55 - 12 - 0

Le Bocage appellé Vrouwen-bosch, *contenant 3 arp. 2591/2 Verg. garni pour la plus grand part de chênes de haute futaye et autres bois taillis.*

Les arbres de haute futaye sont estimés à f 1591 - 0 - 0

Les bois taillis selon les 4 dernières Ventes rend annuellement par répartition environ f 102 - 0 - 0

— *Sous Kerkrode.* —

La Cense de Terwinsel situé dans le pays de Rolduc, dont

	arp.	verg.
Le Bâtiment	0	63
Les terres labourables	65	131

Les vergers	*montent à*	12	23
Les prairies		3	5
Les paturages aux moutons		2	25
	ensemble	80	247

Ces parcelles affermées depuis la St. Remi 1775 pour 6 ans rendent annuellement outre la taille f 1400 - 0 - 0

A la dite cense est attachée une carte Censière, appellée Vroenhof *rapportant annuellement 17 mes. de seigle* f 25 - 10 - 0

Ces 25 fl. 10 sols joint à la somme précedente font f 1425 - 10 - 0

Le censier paye les rentes Foncières suivantes et affectées sur la cense.
à l'abbaye de Cloosterade 2 sols et 60 mes. d'avoine f 36 - 2 - 0

à la maison d'Erentstein 12 heller et 3 chapons évalués à 15 sols la pièce f 2 - 5 - 2

La cense de Terwinsel relève de la cour Féodale de Rolduc partage de sa Majesté, de l'abbaye de Cloosterade et de la Maison d'Erntstein.

— Sous Heerle. —

Une rente Foncière dite Robroeker-pagt *laquelle se paye à la chandeleur, rendant annuellement* 127 1/2 *mes. de seigle* f 191 - 5 - 0

— Sous Nuth. —

La cense appellée Bergerhof *à laquelle sont annexés les fonds qui suivent*

		arp.	verg.
des terres labourables		36	214
des Vergers	*contenant*	3	178 1/4
des Prairies		9	293 7/8
	ensemble	49	286 1/8

Les biens susdits sont baillés à ferme à differentes personnes, depuis le 15 mars 1773 pour 6 ans et rendent annuellement outre la taille f 1022 - 6 - 0

Cette cense est un grand fief relevant de la cour féodale de Fauquemont partage de sa Majesté.

La carte censière qui lui est annexée rend aux jours de St. Jéan et des SS. Innocents en argent f 7 - 3 - 34

38 1/2 *chapons*	f 19 - 5 - 0
35 1/16 *mes. de seigle*	f 52 - 11 - 3
88 10/16 *mes. d'avoine*	f 53 - 3 - 3
ensemble	132 - 4 - 13

Les possesseurs des hypothèques de la carte mentionnée sont obligés en cas de mort à relever du comté d'Amstenrade. Le provenu annuel de ces reliefs monte par répartition à *f* 42 - 10 - 0

Les sommes marquées jointes au produit de la cense sont *f* 1197 - 0 - 13

De cette totalité il faut déduire les charges suivantes affectées sur la cense et dues à l'Eglise de Nuth

Une demie mesure de navette	*f* 1 - 5 - 9
2 Mes. d'avoine	*f* 1 - 4 - 0
Reste après déduction	*f* 1194 - 11 - 1 1/4

Sous le ressort de Nuth se trouvent encore 386 verg. des prairies rapportant annuellement outre la taille . *f* 20 - 0 - 0

— *Sous Honsbroek.* —

Le Moulin de Cathagen avec les fonds suivants, dont une partie est située sous Honsbrook & l'autre sous Nuth.

Sous Honsbroek	arp.	verg.
Le bâtiment	0	44 1/2
Des terres labourables	0	172 1/2
Des jardins	0	45 1/2
Des prairies	0	317 1/2
	1	180

— *Sous Nuth.* —

Des terres labourables	2	252
Des prairies	1	66
Ensemble	5	98

Le Moulin avec les fonds appartenants est affermé en 1774, à la St. Remi pour 6 ans & la somme annuelle de *f* 400 - 0 - 0
outre la taille

Le censier paye aussi 30 2/4 mes. de seigle		*f* 45 - 15 - 0
2 mes. d'avoine		*f* 1 - 4 - 0
1/2 mes. de Seigle	*évaluée à*	*f* 1 - 5 - 0
6 mes. d'orge		*f* 6 - 0 - 0

2 chapons à 15 sols la pièce	f 1 - 10 - 0
1 1/2 livre de cire	f 1 - 10 - 0
ensemble	f 57 - 4 - 0

Cette somme jointe aux dits 400 fl. fait f 457 - 4 - 0

Le Moulin de Cathagen est chargé des rentes foncières suivantes : de 7 2/4 mes. de seigle dues aux pauvres de Nuth f 12 - 5 - 0
De 6 mes. d'orge dues à l'Eglise & au Curé de Nuth f 6 - 0 - 0
De 2 chapons dus au Chapitre d'Aix-la-Chapelle à 15 sols la piece f 1 - 10 - 0
d'une demie livre de cire due à l'Eglise de Honsbroek f 0 - 10 - 0
Après deduction de ces charges montant à f 19 - 5 - 0
reste f 437 - 19 - 0

Sous Honsbroek se trouvent aussi les 4 prairies qui suivent.

					arp.	verg.
1	———	appellée	*den Winkel*	contenant	2	175
2	———		*den Hoirst*		4	97
3	———		*Pesch bempd*		2	150 1/2
4	———		*Bieseweyde*		2	303
			ensemble		f 11	325 1/2

Le foin qu'on en a vendu en 1776 monte à f 538 - 7 - 3

Les charges affectées sur les dites prairies sont 2 2/16 mes. de seigle dues à l'église de Honsbroek f 3 - 3 - 3
1 1/6 mes. due au Vicaire f 1 - 11 - 3 1/2
39 13/16 mes. au Curé f 59 - 14 - 1 1/2
8 1/4 mes. au Marguillier f 12 - 15 - 0
ensemble f 77 - 5 - 0

Cette somme déduite de f 538 - 7 - 3
reste f 461 - 2 - 3

Item un bocage contenant 4 arp. 342 verg. planté en 1772 & garni de jeune bois taillis de la plus belle expectation, qui rendra tout au moins annuellement par répartition f 80 - 0 - 0

§ II. Le comté de Geleen.

Le Comté de Geleen contient 2 villages à clocher, l'un du nom du Comté, & l'autre appelé Spaubeek.

Sous le premier ressortent les hameaux de Krawinkel, Lutterade, une partie de Neerbeek, une partie de Daniken & une partie indivise de la bruyere communement appelée *Graetheyde*.

Sous le second ressortent les hameaux de Houbelrade, Houvé, Biese & une partie de Hegge.

Les fonds qui payent les tailles montent à 1030 arpents sous Geleen, & à 712 1/2 arpents sous Spaubeek.

Le possesseur du dit Comté jouit des mêmes droits seigneuriaux & honorifiques & autres émoluments, qui sont detaillés ci-devant au sujet du Comté d'Amstenrade & de plus a le droit de présenter le Curé de Spaubeek & de conférer la place de marguillier au même endroit.

Au même Comté est annexée une Cour féodale, dont relèvent 88 fiefs, scavoir 44 grands & un nombre égal de petits

Le Comté perçoit de chaque grand fief pour les droits de reliefs 15 Ducatons, & 3 de chaque petit, outre les droits de la Cour féodale; de sorte qu'à compter 3 reliefs pendant un siecle, le provenu annuel de cet émolument monte par répartition à *f* 132 - 0 - 0

Au dit Comté appartient le château de *St. Jans-Geleen* entouré de fossés & d'étangs, avec la cense attenante & les biens suivants

			arp.	verg.
des terres labourables			54	71
des jardins			0	327
	contenant			
des vergers			13	33
des prairies			6	100
les etangs du Château		Con-tinuant.	1	115
le terrein occupé par le bâtiment de la Cense & du Château			0	223
	ensemble		76	69

Les terres labourables, prairies &c. à l'exception du Château sont affermées depuis la mi mars 1773 pour 6 ans & rapportent annuellement *f* 2200 - 0 - 0

Les charges affectées sur les biens du Château sont 96 mes. de seigle dues au curé de Beek *f* 144 - 0 - 0
36 mes. d'avoine au même - 21 - 12 - 0
34 fl. en argent - 14 - 0 - 0

2 chapons au même	f 1 - 0 - 0
27 mes. de seigle au vicaire de Beek	- 40 - 10 - 0
3 3/4 mes. de seigle à l'église de Spaubeek	- 7 - 2 - 0
9 livres de cire à la même	- 9 - 0 - 0
2 mes. de seigle au vicaire de Schinnen	- 3 - 0 - 0
1 mes. de seigle à l'église du même endroit	- 1 - 10 - 0
ensemble	- 277 - 14 - 2
Les tailles, qui sont à la charge du Seigneur montent à	- 250 - 0 - 0
ces 250 fl. avec les charges susdites déduits de	- 2200 - 0 - 0
reste	- 5408 - 6 - 2

Une carte cencière dont le payement écheoit à la St. Thomas

rapportant annuellement en argent	f 6 - 1 - 2
38 1/4 chapons	f 19 - 2 - 0
4 mes. de fromens	- 8 - 0 - 2
2 mes. de seigle	- 3 - 0 - 0
22 mes. d'avoine	- 13 - 4 - 0
6 1/4 livres de lin	- 1 - 17 - 2
ensemble	- 51 - 5 - 2

La carte censière dite *s'Hanens Hof Caert* qui se paye au même jour, rend

14 1/16 mes. de seigle	f 21 - 1 - 3 1/2
4 mes. d'avoine	- 2 - 8 - 0
4 1/4 chapons	- 2 - 7 - 2
1 poule	- 0 - 6 - 0
3 2/32 livres de lin	- 0 - 18 - 2
5 1/2 œufs	- 0 - 2 - 0
ensemble	- 27 - 3 - 3 1/2

La carte Censière de *Daniken* échéant au même jour rend

en argent	f 4 - 15 - 0
1/2 poule	- 0 - 3 - 0
29 1/2 chapons	- 14 - 15 - 0
25 mes. d'avoine	- 15 - 0 - 0
7 livres de lin	- 2 - 2 - 0
ensemble	- 36 - 25 - 0

Une rente foncière à *Daniken* rendant annuellement *f* 205 17/32 mes. de seigle *f* 306 - 15 - 3 3/4

Une rente foncière à *Cumenade* rapportant 20 mes. de seigle - 30 - 0 - 0

4 dimes de la onzieme gerbe, dont deux tiers compêtent au Comté de Geleen

1	*appellée*	Raedskuyl	*rendent sel. n évaluation annuelle-ment.*	1487 - 10 - 0
2		Romelie		963 - 10 - 0
3		Kleinveld		703 - 4 - 3
4		Gasthuysveld		1043 - 3 - 2
			ensemble	*f* 4197 - 8 - 1

La dîme des agneaux où le Comte a aussi un tiers,

Le tiers restant des dimes susdites doit porter toutes les charges ordinaires & inhérentes.

Un moulin à bled avec les fonds suivants, dont voici la mesure

		arp.	verg.
des terres labourable	*f*	3	16
des jardins	-	0	130
des vergers	-	4	151
des bocages	-	0	58
ensemble	-	7	350

Ce moulin avec les fonds y appartenant est donné en bail pour *f* 750 - 0 - 0

Outre la taille & 26 fl. dus au curé de Geleen & affectés sur le dit Moulin pour 4 anniversaires.

Le censier paye encore 13 27/32 mes. de seigle	*f* 20 - 15 - 1 1/4
14 chapons	- 7 - 0 - 0
18 mes. d'avoine	- 10 - 16 - 0
24 mes. d'orge	- 24 - 0 - 0
ensemble	- 62 - 11 - 1 1/4
Ces 62 - 11 - 1 1/4 joints aux prédits 750 fl. sont	- 812 - 11 - 1 1/4

Il se trouve aussi à Daniken le fondement d'un Moulin neuf.

— *Sous Spaubeek.* —

Un Moulin banal tout nouvellement bâti avec les fonds suivants

		arp.	verg.
des terres labourables		14	15
des prairies	*Contenant*	3	239
des vergers	»	1	100
un jardin à houblon	»	0	25
Au même Moulin appartiennent sous Schinnen			
un jardin		0	100
des vergers		5	141
des prairies		1	365
Un bocage bordant la riviere de Geleen		*f* 0	42
	ensemble	26	208

La banalité du dit moulin s'etend sur les villages & hameaux suivants

Spaubeek avec quelques hamaux comprenant environ		130	*Maisons.*
Beek	»	200	»
Kelmond	»	30	»
Oonsel	»	12	»
Neerbeek	»	60	»
Beekergenhoud	»	30	»
Kleingenhoud	»	12	»
Geverik	»	30	»
Het Cruis	»	6	»
	ensemble	510	»

Le bail du dit moulin, qui finira à la St. Remi de l'an, 1778

rend annuellement outre la taille		*f* 1700 - 0 - 0
Le censier paye aussi 123 mes. de seigle		- 184 - 10 - 0
& 36 mes. dorge		- 36 - 0 - 0
	ensemble	- 220 - 10 - 0
Laquelle somme jointe à la précédente fait		- 1920 - 10 - 0
Les charges affectées sur ce Moulin sont 60 mes. de seigle		- 90 - 0 - 0
& 60 mes. d'orge		- 60 - 0 - 0
Dues au curé & au marguillier de Honsbroek ensemble		- 150 - 0 - 0
après déduction de 150 fl. reste		- 1770 - 10 - 0

Un Moulin à huile & à foulon avec les biens qui suivent

	arp.	verg.
sous Spaubeek		
un jardin	0	50

	Contenant		
un verger		1	322
des prairies		4	485
sous Schinnen			
des terres labourables		1	110
des paturages aux moutons .		0	24
	ensemble	8	91

Les dites parcelles selon le bail de l'an 1776 pour 6 ans rapporte annuellement outre la taille . *f* 450 - 0 - 0

La moitié de la dîme de Spaubeek, dont l'autre moitié appartient au grand Commandeur des Vieux-Joncs. Cette dîme est exempte de toutes les charges ordinaires et vaut annuellement environ *f* 456 - 8 - 1

Le Bois dit *Vrouwenbosch* contenant environ 14 arpents, dont les chênes de haute futaye sont estimés à *f* 9625 - 10 - 0
le bois taillis rapporte annuellement par répartition - 126 - 0 - 0
3 prairies situées audela de Spaubeek dont la mesure est de 317 verges & le rendage annuel de *f* 7 - 0 - 0

Un bocage dit *Spaubeker Boschke* contenant environ 2 arpents, garni d'arbres de haute futaye appreciés à *f* 905 - 0 - 0
& le bois taillis, selon la dernière vente a rendu - 83 - 4 - 1

Un bocage situé sur la montagne de Spaubeek, dont les arbres de haute futayes sont taxés à *f* 67 - 0 - 8

Une carte censière dite *Wyercaerte* rapportant annuellement en argent *f* 0 - 10 - 2
12 chapons - 6 - 0 - 0
6 mes. d'avoine - 3 - 12 - 0
ensemble - 10 - 2 - 2

La carte censière de *Beek & Spaubeek* rend annuellement en argent *f* 11 - 17 - 3
70 1/2 chapons - 35 - 5 - 0
1 1/3 poule - 0 - 8 - 0
3 1/13 mes. d'avoine - 2 - 5 - 3
ensemble - 49 - 16 - 2

La rente foncière de *Kelmond* rapporte annuellement 44 mes. de seigle *f* 66 - 0 - 0

La rente foncière de *Beek* & *Neerbeck* rend pensions en argent	- 25 - 0 - 0
Item 51 mes. de seigle	- 76 - 10 - 0
ensemble	- 101 - 10 - 0

NOTE

Des Capitaux rédimibles hypothequés sur les biens des comtés d'Amstenrade et de Geleen.

26666 - 13 - 2 à 4 pr. 100 sur le Château & biens d'Amstenrade.

13333 - 6 - 2 à 4 pr. 100 18700 à 3 pr. 100 25000 à 3 1/2 pr. 100 sur la généralité des biens de Geleen.

12000 à 4 pr. 100 sur la dîmes de Geleen.

12000 à 3 1/2 pr. 100 sur la cense de Merkelbeek.

8000 à 3 1/2 pr. 100 sur la cense de Krekelberg.

10000 à 3 1/2 pr. 100 sur Krekelberg & Merkelbeek.

15000 à 4 pr. 100 sur la cense de Nuth & sur le Moulin de Cathagen:

1600 à 4 pr. 100 sur l'arrentement dit Robroeker-pagt.

8000 à 3 pr. 100 sur la dîme de Printhagen sous Spaubeek.

Ensemble *f* 150300 - 0 - 0.

Ceux qui désireront acquerir la totalité ou quelque partie des biens appartenants aux Comtés susdits, pourront rebattre sur le prix d'achat les capitaux mentionnés en procurant à son Altesse un acte de décharge en due forme.

Les amateurs qui souhaiteront des éclaircissements sur l'étendue, la situation & les limites de quelque Village en particulier, trouveront des cartes figuratives à ce sujet chez M. de Limpens Drossard & Avocat à Maestricht, rue des Capucins, ou chez M. Strens Drossard des dits Comtés demeurant à Nuth dans le pays de Fauquemont, partage de sa Majesté.

MONUMENT SÉPULCRAL

DU

Chanoine DE BAEST

à l'église de Saint Servais à Maestricht.

Parmi les documents historiques que l'antiquité et le moyen-âge nous ont légué nous comptons au premier rang les monuments funéraires. Le temps les incendies, le vandalisme dévorent les parchemins et les documents de papier. La pierre et le métal seuls résistent.

C'est ainsi que pour l'époque romaine et franque il ne nous reste plus sur l'histoire de notre pays que quelques renseignements insignifiants dans les auteurs classiques et subséquents. Ce sont les inscriptions sur la pierre ou le métal qui suppléent au reste. Quand nous avançons ensuite dans le moyen-âge les documents, il est vrai, vont toujours en grossissant, ils font pour ainsi dire boule de neige en venant vers nous, mais en laissant toujours de grandes lacunes. Il ne nous resterait que peu de renseignements sur une quantité d'hommes remarquables du moyen-âge et sur plusieurs événements dignes d'être notés, si les monuments funéraires n'étaient pas là pour nous renseigner.

Mais ce ne sont pas seulement les hommes et les événements seuls, mais aussi les coûtumes, les usages, l'art lapidaire, l'architecture, la héraldique et plusieurs autres choses encore qui nous sont expliqués par les monuments funéraires.

C'est ainsi que celui qui se trouve représenté sur la planche ci-contre est moins remarquable pour la personne à laquelle il a été destiné et dont on ne connait pas même au juste le nom que pour les ornements qui le décorent et qui sont d'une conception et d'une exécution remarquables. On y voit deux tours placés à distance, percées de fenêtres gothiques et ornées de pilastres qui finissent en fleurons richement travaillés. Les fenêtres sont surmontés de pignons, ornés aux sommet de feuillage. Ces tours sont liées et unies au moyens d'un grand pignon gothique, orné de rosaces en style flamboyant. Une grosse tour surmonte le pignon du milieu, et se trouve unie aux donjons des deux côtés par des arcs-boutant.

Cet ensemble forme une sorte de portique ou de baldequin sous lequel est placé l'image du défunt, orné de ses habits sacerdoteaux, le calice en main et habilié de l'aube, de l'étole et de la chasuble gothique. Sa tête a dû reposer sur un coussin. Malheureusement la plaque de cuivre où se trouvait la tête, les mains et l'étole ont été enlevé. Sur la bordure du monument se trouvent aux quatre coins les emblêmes des Evangélistes et vers le milieu les armoiries du défunt fascées de six pièces.

L'inscription qu'on rencontre sur cette bordure est en partie usée. C'est le monument d'un chanoine du nom de Baest, famille qui demeurait au XVme siécle à Ruremonde. Le prénom est difficile à lire. M. Victor de Stuers qui le premier a édité ce monument dans les: *Mededeelingen van de Rijksadviseurs voor de monumenten van geschiedenis en kunst*, I p. 7, croit qu'il faut lire Antonius. Mais ne trouvant pas le nom d'Antonius dans la liste des chanoines de Maestricht, il se contente de porter l'attention sur Nicolas de Baest chanoine de la Cathédrale de Liége de 1426 à 1464, sur Léon de Baest grand coste de la

même cathédrale et archidiacre du Brabant, en 1437, sur Jourdan de Baest également tréfoncier de Liége qui fut installé le 8 Mars 1434 et mourut le 9 Janvier 1477 et sur Arnould de Baest. Parmi ces chanoines de la famille de Baest personne que nous sachions a eu une prébende à St. Servais à Maestricht si ce n'est le dernier. C'est cependant le nom de Léon de Baest que nous croyons lire sur la pierre sépulcrale. Voici le texte :

HIC JACET VENERABILIS ..NIUS DE BAEST MAG. IN ARTIBUS ET BACCHALAURIUS S. THEOL. CANONICUS S. SERVATII TRAJECT. QUI OBIIT ANNO DMNI M.CCCC. : XX.... DIE ...SIMA MENSIS JUNII.

C'est à dire : Ci-gist le vénérable Léon de Baest maître ès arts et bachelier en théologie, chanoine de St. Servais à Maestricht, mort le .. juin 142.. .

Les noms de Nicolas. Jourdan et Arnold de Baest ne se trouvent pas sur la liste des anniversaires de l'église de St. Servais, mais bien Leonius de Baest archidiacre de Liége, dont l'obitoire fait mention au mois de Juin.

J. H.

EEN DRIETAL GRAFZERKEN

TE AFFERDEN

betrekking hebbende op de familiën Schenck van Nydeggen en Hoensbroech.

Het slot Blijenbeek was eens het verblijf van den tak der Schenken die zich heeren van Afferden en Blijenbeek noemden en de patronaatrechten uitoefenden zoowel over het kerspel Afferden als over het toenmalig Kleefsch dorp Heijen. Hun grafkelder, die tevens diende voor het opvolgend geslacht Hoensbroech, bevindt zich onder het koor der parochiekerk toegewijd aan de heilige martelaren Cosmas en Damianus.

De »*Geschichte der familie Schenk von Nydeggen, insbesondere des Kriegsobristen Martin Schenk von Nydeggen*" ten jare 1860 door H. Ferber te Neuss ter perse gelegd, geeft ons behalve lezenswaardige bijzonderheden van dat geslacht, tevens een trouw beeld der toenmalige tijdsomstandigheden.

In het breede beschrijft de historicus de lotgevallen van den erfopvolgingstrijd tusschen de wettige en natuurlijke verwanten van Dirk Schenk van Nydeggen † 1525 en discht vele bijzonderheden op uit het privaat leven dier heeren, zoowel als over parochie en gemeente Afferden.

Grafschriften die zich op de zerken in het Kruisheerenklooster te St. Agatha nog ongeschonden bevinden of in het voormalig Nieuwklooster onder Asperden bij Goch berusten, worden door dien schrijver geboekt; maar het is

opmerkelijk, dat hij juist twee zerken, hoofdpersonen van zijn geschiedverhaal betreffende en te Afferden liggende, onvermeld laat.

Bij eene vroegere vernieuwing der vloer waren deze van het koor naar de toen eenige zijbeuk aan den Evangeliekant verplaatst; en trokken gedeeltelijk onder banken verscholen, minder de aandacht. Wegens den geschonden toestand is het niet doenlijk de volledige opschriften te geven.

De grootste, eene lengte hebbende van 2.27, bij eene breedte van 1.40 met. is die van *Aleid Schenk van Nydeggen*, weduwe van Renier van Gelre tot Arcen, naderhand echtgenoote van Dirk van der Lippe genaamd Hoen.

Ter rechterzijde bevinden zich de vaderlijke kwartieren: *Schenk* en *Buren* (1); ter linker die van moederskant: *Van der Donck* (2) en *Pietersheim* (3); bovenaan de tekst uit het boek der Openbaring:

»SALICH SIJN DIE DODEN DIE IN DEN HERE STERVE. APOC 14."

In het midden de wapenschilden met helm en lambrequin van Dirk van der Lippe; op een veld van goud drie groene kransen geplaatst 2—1, elke krans met vier tegen over elkander staande roode rozen; als helmteeken een vederbosch. Daarnaast het schild der overledene: een gouden leeuw op een zwart veld.

Het onderschrift luidt:

»ANNO DNI 1555 DE 21 DECEB STERFT DIE EHR- UN TUGENDHAFTE ALEIT SCHENCK VAN NYDEGGEN FROUWE TOT ARSSEN, GRUBBEFORST, AFFERDEN UN BLYENBEECK UND BETTGENHAUSEN. DIE GOT GENEDICH SIJE.

---

(1) *Buren* heeft tot wapen een dubbel getinneerde faas van zilver op een veld van keel.

(2) *Van der Donck* is doorsneden, boven van hermelijn, onder van goud.

(3) *Pietersheim* voert op een veld van keel met zilveren blokken bezaaid, een goud-gekroonde leeuw van zilver.

Zooals uit de geschiedenis bekend is ontleende de familie *Schenk* haar naam van de bediening of ambt welke ze uitoefende. Oorspronkelijk waren zij de *Schenkers*, *Schenken*, *pincernæ* der op het bergslot *Nydeggen* vertoefende graven van Gulik. Hun hoofdstam in de Nederlanden stierf ten jare 1709 uit, in den persoon van Arnold Schenk markies van Hillenrath. Eene nevenlijn bevond zich in de 16de en 17de eeuw te Baarlo bij Blerick.

Eene andere vertakking, die het langst bestaan heeft was gevestigd te *Sevenum* (1) en op het huis *Oijen* onder Broekhuizenvorst; bedienende het scholtisampt van Kesselland en het rentmeesterschap te Gelder. De laatste telg dezer familie, eene dochter van Adriaan Frans Joseph † 1859 en N. Venhorst is gehuwd met den bankier Jean Vrancken, te Tilburg.

In de 15de eeuw was *Theodericus* of *Dirk Schenk van Nydeggen*, Maarschalk des hertogdoms Kleef en weldoener van 't convent de *Gaesdonk*, gehuwd met *Aleidis van Buren* erfdochter van Arcen, Lom en Velden. Uit deze echtvereeniging sproot *Winand* Schenck van Nideggen heer van Arcen, later in huwelijk verbonden met *Johanna van der Donck*, dochter van Claas en Oda van Pietersheim.

---

(1) Een lid van dezen stam gaf aan de Minderbroederskerk te Venraij het portaal ten geschenke; waarin zijn schild en gift vermeld wordt. »*Andries Schenck van Nideggen landtscholtis des anpts le Kessel ē̄n joffrouwe Elisabeth Roemer:* dd. a° 1665."

Het wapen gedeeld, rechts: *Schenk;* links: *Roemer* zijnde een stijgend bruin paard op een goud veld.

Eén jaar later 1666 vereerden deze echtelieden een raam (2de van de Evangeliezijde) aan den nieuwen bijbouw der St. Janskapel te *Merseloo* bij Venraij. Onder hun gecombineerd wapen bevindt zich het volgende opschrift: »*Andries Schenck van Nideggen lantscholtis des ampts Kessel, joffrowe Elisabet Roemer anno* 1666."

Den 1 December 1667 vernieuwde deze landscholtus de statuten van 't St. Eligius-gilde of smedenambt te Venraij.

Hun éénige dochter *Aleit*, naar heure grootmoeder genaamd, had sedert 1503 tot echtgenoot *Reijner van Gelre*, drost op de Veluwe, een natuurlijken zoon van den Gelderschen hertog Adolph. Deze Reinier, een kloeke patroon zooals de advocaat Arn. van Slichtenhorst hem noemt was een trouwe helper van zijn broeder Karel van Egmond. Hij verwierf met zijne jonge bruid, een aantal goederen die hem in staat stelden, nog meerdere bezittingen door aankoop te verwerven. Zoo kocht hij in 1517 van Joost van Holstein de halve heerlijkheid van *Grubbevorst*, waarvan hij zich sinds dien als heer betitelde.

Na dood van Reinier van Gelre, huwde de nog jeugdige weduwe *Aleid* omstreeks 1530 met een Guliksch edelman *Dirk van der Lippe*, genaamd *Hoen*, onder voorwaarde nogthans dat, bij magescheijd van 9 Maart 1536, de vijf kinderen van Gelre, in het bezit van Arcen cum annexis bleven.

Van der Lippe, volgens Ferber, een edelman van den echten stempel, van waren godsdienstzin en groote rechtschapenheid, een verkwikkende verschijning te midden van karakter- en zedelooze lieden, was Raadsheer van den Gelderschen hertog, ambtman van Kesselland en heer van *Betgenhausen* bij Gulick.

Zijn krachtig optreden voor de rechtmatige bezittingen zijner echtgenoote kon eerst onder zijn zoon *Caspar* tot gewenschten uitslag geraken.

Twee kinderen werden uit den echt van *Dirk Hoen* en *Aleidis Schenck van Nydeggen* geboren: *Caspar* opvolger in de ouderlijke bezittingen, en een tweede zoon *Reinier* in 1541 overleden.

Een grafzerk in de kerk van Afferden, naast den vorigen gelegen, is ongetwijfeld van dezen Reinier afkomstig.

De steen, waarvan het bovenste gedeelte, verbrokkeld is, heeft eene breedte van 1.27 meter, en in plaats van de adelijke kwartieren zijn op de vier hoeken de zinnebeelden der Evangelisten geplaatst.

Het ééne wapenschild is dat *Van der Lippe-Schenk* gedeeld. Het omschrift, zoover aanwezig, is aldus:

(Hyr licht begraven Reiner van der Lippe) GENANT HOE, SOEN TOT AFFERDEN UND BLYENBEECK UND GRIBBEFOERST UND . . . . DI GESTORVE IS OP SINTE THOMAS. ANNO ...

Ter verduidelijking van de erfopvolging in Afferden-Blijenbeek, Hillenrath (onder Swalmen) enz., diene hier deze korte genealogische tabel:

Theodoricus Schenk van Nydeggen
Heer van Afferden en Walbeek, Kleefsche Maarschalk † 1487
X
Aleidis van Buren erfdochter van Arcen c. a.

Wijnand Schenk van Nideggen heer van Arcen X 1489 Johanna van der Donck dochter van Claas van der Donck heer van Obbicht, en van Oda van Pietersheim te Neerharen.	— Dirk Schenk van Nydeggen. † 1525 heer van Afferden-Blijenbeek, had vele natuurlijke kinderen; de beruchte *Maarten Schenck* was zijn achterkleinzoon.
Aleit Schenk van Nydeggen, erfdochter van Arcen X 1503	Op haar was Blijenbeek na Dirk's afsterven vervallen, doch de onwettige afstammelingen hielden de bezittingen jaren lang in hunne macht.

1° Reinier van Gelre welke de ½ heerlijkheid Grubbenvorst aankocht.	De kinderen van dezen Reinier behielden het goed Huest bij Weeze, en het slot *Arcen* dat in 1794 aan het met Gelre verwante geslacht von Wymar zú Kirchberg overging. Ten jare 1876 verkocht de vrijheer van Dalwigh-Lichtenfeld gehuwd met Carolin von Wymar, het goed Arcen met onderhoorigheden aan Levinus rijksgraaf Wolff-Metternich.
2° Dirk van der Lippe genoemd Hoen heer van Betgenhausen (in 't Gulikerland).	Aan de erven van Dirk vielen Afferden-Blijenbeek, Grubbenvorst en Betgenhausen ten deel.

Caspar van der Lippe genoemd Hoen.
X
Gertrudis van Bijlant.

— Reinier † jeugdigen leeftijd.

Aleidis van der Lippe vrouwe van Blijenbeek, Grubbenvorst en Betgenhausen
X
Zij huwde in 1590 met haar bloedverwant: Christoffel Schenck van Nydeggen, heer van Hillenrath bij Swalmen, waardoor verschillende bezittingen in ééne hand vereeenigd werden, en de familie in rijkdom en aanzien steeg.

Dirk S. v. N.

Arnold Schenk van Nydeggen X Maria d'Oyenbrugge von Duras.	— Maria Clara S. v. N. † 1679 X Ferdinand von der Hövelich, heer van Lauenburg en Vettelhoven keurkeulsche kamerheer, ambtman te Liedberg.
Christoffel Schenck van Nydeggen heer van Afferden etc. X Philippotte Anna d'Oyenbrugge.	— Caspar S. v. N. † 1658 Duitsch ordensridder, kommandeur te Ordingen en Sierstorf, in het familiegraf te Afferden bijgezet.
Arnold Schenck van Nydeggen van Hillenrath etc. geboren ten jare 1662, † 31 Aug. 1709 X 1694.	— Anna Angelina S. v. N. kloosterzuster bij de Ursulinen te Roermond (1).
Maria Catharina van Hoensbroech (dochter van Arnold Adriaan v. H. en Dorothea Henriette von Cottereau), stierf 3 Sep. 1736.	In 1687 werd het ridderslot Betgenhausen, in de krijgstroebelen door de Franschen bijna geheel verbrand en wegens schulden aan de crediteuren overgelaten. Bij aankoop geraakte het aan de familie von Hochsteden.

Beide stierven op het huis Blijenbeek en werden in de

(1) Dit klooster in de Steeg gelegen wordt thans in eigendom bezeten en bewoond door de familiën Milliard en Strens.

kerk van Afferden, in het graf hunner vaderen bijgezet. Zij vereerden aan deze parochiekerk een biechtstoel, versierd met hun vereenigd wapen; ook op eenige kerkornamenten vindt men nog het schild der Schenken of Hoensbroeck gestikt, als teekenen eener adelijke gifte.

De douairière Schenck, welke de heerlijkheden en het geheele vermogen van haar gemaal geërfd had, vermaakte de gezamenlijke Schenksche nalatenschap aan haar neef *Frans Arnold Adriaan markies van en tot Hoensbroech* (1) resideerende op het slot *Haag* bij Gelder.

Deze Hoensbroeck werd alzoo onder anderen markies van *Hellenrath*, heer van *Blijenbeek*, *Afferden*, *Swalmen* en *Asselt*, *Brempt* (thans Pruissen) en bezitter van het huis *Wettem* of *Witthem* bij Nieuwstad en der heerlijkheid *Grubbenvorst*.

Vooraleer wij dit kort opstel eindigen willen wij melding maken van een ander monument dat zich tegen de vroegere sacristie, op het kerkhof te Afferden bevond, en van den persoon tevens wiens stoffelijk overschot het eens dekte.

Op een hardsteenen voetstuk verheft zich een gelijksoortig kruis, waarop onder een opschrift het wapen der *Hoensbroech* in marmer is aangebracht zijnde: *van zilver, viermaal gebalkt van keel, waarover een tweestaartigen klimmenden leeuw van sabel*, gedekt door de markiezen kroon.

Het inschrift is: ANNO DOMINI
1813 DIE
NOVEMBRIS 23
IN CASTELLO
BLIJENBECK
PIE OBIIT

(1) Bij de verheffing van Gelderland tot hertogdom ontstond het ambt van *Maarschalk*. Door huwelijk met de op den Haag wonende familie von Boedberg, ging deze waardigheid over aan de Hoensbroech, en bleef erfelijk in dien stam.

REVERENDISSIMUS ATQUE ILLUSTRISSIMUS DOMINUS
JOSEPHUS ADOLPHUS
MARCHIO AB ET IN HOENSBROICH COMES
SANCTI IMPERII ROMANI, ECCLESIAE CATHEDRALIS
TREVIRENSIS QUONDAM
CANONICUS CAPITULARIS
NECNON
CHOREPISCOPUS
R. I. P.

Deze telg uit het geslacht der Hoensbroech, (1) was broeder van Philippus Damianus van Hoensbroeck, den voorlaatsten kerkvoogd van 't oude Roermonder bisdom, zoon van *Frans Arnold Adriaan* († 1759) en *Anna Catharina Sophia von Schönborn-Buchheim-Wolfsthal*, uit wier echtvereeniging het niet alledaagsche getal van vier-en-twintig kinderen geboren werd. Op hen had ook de koninklijke Psalmdichter gerust zijn zegewensch kunnen uiten: *Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* (Ps. CXXVII. en 3).

Gelijk meerdere adelijke geslachten hunne jongere zonen in de voornaamste cathedraal- of collegiale kapittels zagen opgenomen worden, ontving ook deze jeugdige markies eene prebende in het kapittel der bisschoppelijke kerk van *Trier*. Zijn kanonikaat (2) viel in de regeeringsjaren van

(1) De stamzetel en naam der familie moet ongetwijfeld gezocht worden in het Valkenburgsche dorp Hoensbroeck, alwaar in vorige tijden de jonkers Hoen hunne bezittingen »in het broek" hadden; vandaar het broek der Hoen's, Hoensbroek. Het geslacht noemde zich oudtijds Hoen in of van den Broek en op of bij hunne goederen in het broek zal wel de eerste samenwoning der dorpelingen hebben plaats gehad.

(2) Joseph Adolp was *canonicus capitularis:* d. i. een kanunnik op wien berusten de geheele verplichtingen, en welke het volle genot en rechten des kapittels geniet. *De canonici non capitulares* ook wel *domicellarii* genaamd waren veelal jonge stiftsheeren die nog geen stem en zitting in 't kapittel hadden, wegens niet residentie of eenig ander beletsel, de inkomsten en rechten der communitas niet bezaten, of boven het gewoon getal aangesteld, doorgaans met de eerst vacant komende prebende begiftigd werden.

Clemens Wenceslaus Hubert koninklijke Prins van Polen en Lithauwen, hertog van Saksen, sedert 1768 keurvorst van Trier, tevens bisschop van Augsburg. Een bloedverwant zijner moeder had eenige jaren te voren die keurvorstelijke waardigheid bezeten. Franciscus Georgius graaf von Schönborn-Buchheim-Wolfthal (1) geb. 1682, werd 2 Mei 1729 tot keurvorst van Trier gekozen, zoodat zijne familie geen onbekende in de Triersche metropool was.

Onze domheer bekleedde tevens in hetzelfde kapittel het officie van *magister* of *episcopus chori, chorepiscopus* d. i. dirigent van 't koorgezang, aan wien de regeling en het onderricht in den kapittelzang was opgedragen (2). Deze was de derde in rang van 't collegie, zijnde de proost de éérste en de deken de tweede in volgorde. Of nu Hoensbroech, die de priesterwijding nooit ontvangen heeft en zich met de orde van 't diaconaat te vreden stelde, zelf den dirigeerstok in handen heeft genomen en zijnen adelijke confraters lessen in de gewijde muziek gegegen heeft, valt, de gewoonte dier dagen en de vigerende kerktucht betrachtende, zeer te betwijfelen. Na den inval der Franschen aan Moezel en Rhijn werd het aloud kapittel te Trier opgeheven, welker leden nu jaarlijks pensioen genoten. »Graaf Joseph" zoo werd de oud-kanunnik diaken in deze streken genoemd, keerde nu naar Blijenbeek terug en beleefde de uiteenspatting van het *heilig Roomsche Rijk*, waarin hij de grafelijke waardigheid bezat.

---

(1) Het grafelijk wapen der *Schönborn* is een gekroonde leeuw van goud gaande op drie uit den schildvoet zich verheffende zilveren punten op een veld van keel. De heerlijkheid *Wolfsthal*, welker wapen uit een zwarten wolf op gouden velde bestond, ligt tusschen Weenen en Presburg.

Door aankoop kwam de familie in bezit van *Buchheim* of Puchheim, voerende drie zilveren schoven (korenbundels) op zwarten grond.

(2) Aan de bediening van choor- of landbisschop, welke tot de 12de eeuw in de kerk in zwang bleef, moet hier niet gedacht worden, hoewel de naam bijna gelijk luidend is. De Magister of episcopus chori des kapittels droeg als teeken van zijn ambt bij feestelijke gelegenheden een staf, (præcentorum baculus) gelijk er nog één in den Keulschen Dom bewaard wordt.

Ten gevolge van den Presburger vrede en de organisatie van het Rhijn-Verbond (1806) deed Frans II (bij wiens plechtige inauguratie als hertog van Gelderland te Roermond, den 13 Aug. 1792, de kanunnik een der feestgenoten was) afstand van den titel van *Duitsch keizer*, om dien van keizer van Oostenrijk aan te nemen.

Graaf Joseph eindigde te Blijenbeek den 23 Nov. 1813, na voorzien te zijn van de laatste HH. Sacramenten, in den ouderdom van zeventig jaren, zijne aardsche loopbaan. Het lijk werd niet in den grafkelder onder het koor der kerk, maar op het kerkhof ter aarde besteld.

Zijn grafkelder die volgens aangegevene regeling bij eene eventueele verbouwing van kerk of sacristie verplaatst kon worden, werd in 't vroegjaar van 1884 (1) naar de in 1849 nieuw aangelegde begraafplaats (2) overgebracht, terwijl het gebeente nu onder de sacristie berust.

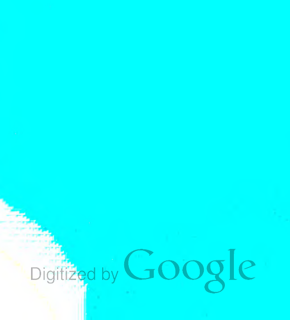
Naar een op het huis *Hoensbroek* zich bevindend alliancewapen had dit geslacht tot devise »*Verus amor nunquam perit*". De latere stam is als volgt:

(1) Onder het bestuur van den weleerw. heer *Leonard Hubert Peters* uit Well, 30 September 1883 tot pastoor van Afferden benoemd, werd de uitwendige restauratie der kerk ondernomen. Op Woensdag in de goede week 1884 werd het afbreken der oude sacristie, het bouwen eener nieuwe zijbeuk met sacristie verbonden aanbesteed; als minste inschrijver werd dit werk voor de som van 4790 gulden gegund aan Leon. Coppes uit Broekhuizenvorst en onder opzicht van den bouwkundige Kaijser (beide te Venlo woonachtig) voltrokken. Tevens werd in dien zomer het bestaande noorderpand afzonderlijk hersteld.

(2) De bezijden het dorp aangelegde begraafplaats met eigen toegang, werd in vermeld jaar onder pastoor Metzmaecker, hoewel buiten dringende noodzakelijkheid, niet zonder groote uitgaven aangekocht, en in Maart 1850 door den ZeerEerw. Deken van Venraij, Petrus Verheggen, ingezegend.

M. J. JANSSEN.

BERGEN, 9 Januari 1885.

Frans Arnold Adriaan markies van en tot Hoensbroek † 1759
op het slot Haag bij Gelder, bezitter van Hoensbroek, erfde gelijk vermeld is, de beduidende Schenk'sche goederen
onder Swalmen, Afferden-Blijenbeek, Grubbenvorst enz.
X
Anna Catharina Sophia gravin von Schönborn-Buchheim-Wolfsthal.

Isabella von Hoensbroeck
X
Adam Schellart van Obbendorf, *heer van Geijsteren*, maakte bij testament Geijsteren (a) aan zijne nicht *Maria Anna Louise* stiftsdame te Thorn.

— *Frans Lotharius von H.*
Geheimraad van Z. Keiz. Maj.
X
Sophia Charlotte van der Leijen-Hohen Gerolseck.

— *Joseph Adolph v. H.*
kanunnik van Trier,
† 23 Nov. 1813 æt. 70.

— *Frederik Melchior v. H.*
Duitsch-ordens Ridder
kommandeur te
Meinsiedeln.

— *Carolina Sophia v. H.*
kanunnikesse van 't adelijk Stift Thorn.

Clemens Wenceslaus, *Rijksgraaf von Hoensbroech*, vertoefde veelal in België en te Keulen. Ten jare 1841 verkocht hij het »gebroken slot" met omliggende hoeven en gronden in en bij Grubbenvorst aan E. Receveur van Luik, wiens erven te Venlo, ze nog bezitten.
Clemens Wenceslaus † 1845 huwde in éérste echt:
Alexandrine barones von Loë.

In 2de huwelijk:
Eugenia von Schaesberg-Kriekenbeek.

— *Maria Anna Louise von Hoensbroech*,
oud-kanunnikes van Thorn, vrouwe van Geijsteren,
X 1806
Caspar vrijheer von Weichs zur Wenne (1)
uit Westphalen.

Frans Egon von Hoensbroeck, geb. 1 Juni 1805, † 19 Dec. 1874, op het huis Haag, bezitter van Hoensbroeck en Blijenbeek. Sleet zijne eerste huwelijksjaren op Blijenbeek, was later Baljuw en President van de Johanniter-Malteser ridderorder in Rijnland en Westphalen. De katholieken verloren bij zijn dood in hem een der moedigste strijders voor waarheid, vrijheid en recht.
X 1840
Mathilde baronnes de Loë.

C. rijksgraaf von Hoensbroech
X
Princes von Windisch-Grätz uit Oostenrijk.

Carl rijksgraaf von Hoensbroeck,
bezitter van Hillenrath, Türnich op 't huis Dilborn
bij Erkelenz.
X
Sophia vrijvrouw von und zu Brencken.

Mr *Clemens baron de Weichs de Wenne*,
Ridder der orde St. Jan van Jerusalem
en van de Eikenkroon,
oud-Burgemeester van Wanssum,
lid der provinciale Staten van Limburg
X
Emma baronnes van Loë-Mheer.

(1) *Von Weichs* voert: een binnenwaarts gebogene opgaande punt van sable, op een veld van zilver.

† 1759
e beduidende Schenk'sche goederen
enz.

Wolfsthal.

Frederik Melchior v. H. — *Carolina Sophia v. H.*
Duitsch-ordens Ridder kanunnikesse van 't adelijk Stift Thorn.
kommandeur te
Meinsiedeln.

on Hoensbroech,
vrouwe van Geijsteren,
6
ichs zur Wenne (1)
uit Westphalen.

orn

Mr *Clemens baron de Weichs de Wenne*,
Ridder der orde St. Jan van Jerusalem
en van de Eikenkroon,
oud-Burgemeester van Wanssum,
lid der provinciale Staten van Limburg
X
Emma baronnes van Loë-Mheer.

OORKONDEN EN BESCHEIDEN

VAN

ST. ODILIËNBERG.

De kerk van St. Odiliënberg, in het begin der 8ste eeuw gesticht, was tot in het jaar 1361 de zetel van een College van kanunniken, en als zoodanig een *lid* of *aanhangsel* der kathedrale kerk van Utrecht, waarvan een kanunnik steeds de waardigheid van Proost van St. Odiliënberg bekleedde. In gemeld jaar werd het Bergsche Kapittel naar Roermond overgebracht en in 1559 door Paus Paulus IV tot kathedraal Kapittel verheven, terwijl tevens de afhankelijkheid van Utrecht opgeheven, en in 1561 de Proostdij door Paus Pius IV met den bisschoppelijken zetel van Roermond vereenigd werd.

In 1465 werd onze kerk het eigendom der reguliere kanunniken van het H. Graf, en vervulde sinds eene gewichtige rol in de geschiedenis dier Orde, want van hier uit verspreidde zich door toedoen van Jan van Abroeck, eersten prior van St. Odiliënberg, eene heilzame hervorming over geheel de Orde van het H. Graf, welke haar uit het diep verval, waarin zij destijds in Neder-Germanië geraakt was, opbeurde.

De aloude oorkonden onzer kerk moesten derhalve eene belangrijke bron uitmaken voor de geschiedenis niet alleen van deze gemeente, welke aan de kerk haar ontstaan te danken heeft, maar ook van de bisdommen Utrecht en Roermond.

Ongelukkiger wijze zijn de archieven van St. Odiliënberg, althans de kerkelijke, sedert eeuwen verloren of verstrooid. Reeds in 1241 »werden de privilegebrieven van de stichting der kerk, met de kelken, ornamenten en vele andere kleinodiën gestolen (1)". Toen in 1361 het aloude Kapittel van Odiliënberg naar Roermond verplaatst werd, nam hetzelve natuurlijk al zijne archieven mede. De reguliere kanunniken der Orde van het H. Graf, die in 1465 van het Kapittel den kerkberg verkregen, onze kerk herstelden en een klooster daarbij bouwden, verkochten in 1639 aan het kathedrale Kapittel van Roermond wederom al hunne goederen, met overgave van alle daarop betrekkelijke brieven, registers en documenten. Vele echter hunner oorkonden waren misschien reeds verloren geraakt in den brand, die, tijdens de godsdienstoorlogen der 16de eeuw, hun klooster vernielde; die welke de Orde zelve betroffen, gingen waarschijnlijk in laatstgemeld jaar over naar hun klooster La Xhavée bij Herstal, en toen dit in 1685 aan de Paters Carmelieten verkocht werd, naar dat van het H. Kruis te Slenaken. Deze bescheiden, ten minste eenige ervan, kwamen voor ettelijke jaren gelukkig in handen van den heer provincialen archivaris van Limburg, Mr Franquinet, en worden thans te Maastricht bewaard. Het Kapittelsarchief te Roermond werd, voor zoover het niet in den brand dier stad op 31 Mei 1665 verloren ging, door de fransche overheerschers tegen het einde der vorige eeuw, even als alle kerkelijke eigendommen, geroofd, of bleef op den zolder der kathedraal verwaarloosd liggen, van waar vele stukken in handen van wijlen den heer notaris C. Guillon kwamen en, na diens dood, in December 1874 openbaar verkocht werden.

(1) Zie J. B. Sivré, *Het Memorieboek van het voormalige Kapittel van den H. Geest te Roermond* bl. 6, en hier verder 2de gedeelte, onder het jaar 1361.

Zoo hadden onze archieven ruim hun deel in de rampen, welke herhaaldelijk onze kerk zelve teisterden: des te meer is het dringend noodig de nog bestaande en verspreide stukken te verzamelen.

Eenige van de bescheiden, welke hier verschijnen, werden vroeger reeds in andere werden gedrukt; ik heb echter gemeend deze niet te mogen weglaten, èn om den wille der volledigheid, èn wijl die werken buiten veler bereik zijn; andere zijn door den ijverigen Rijks-archivaris te Roermond, den heer J. B. Sivré, in zijn Inventaris van het oud archief dier gemeente geresumeerd, wat bij de uitgebreidheid van het Roermondsch archief niet anders mogelijk was, doch worden hier in hun geheel wedergegeven, wijl zulks voor den navorscher belangrijker, en van sommige dier stukken het oude geschrift zoo zeer versleten is, dat ze wellicht niet lang meer leesbaar blijven. Overigens zal bij alle documenten telkens de bron worden aangehaald.

Om voorgemelde redenen worden hier ook de oude Levens der HH. Wiro, Plechelmus en Otgerus, met de Commentariën van den geleerden Joannes Bollandus, overgedrukt: deze toch zijn als het ware de grondslag van Odiliënberg's geschiedenis. Bij de noten van J. Bollandus en J. Ghesquierus voeg ik er nog enkele, ontleend aan bescheiden, welke ten tijde dier beroemde hagiographen niet bekend waren (1).

Zoo ontstaan voor dit werk reeds twee afdeelingen: de eerste bevattend de vermelde drie Levens, met de daarbij behoorende Commentariën, de tweede bevattend de bescheiden en charters, welke op de kerk en het Kapittel van Odiliënberg betrekking hebben; in eene derde zal ik de

(1) Deze verschillende noten worden aangeduid door de initialen J. B. — J. G. — en M. W.

archiefstukken geven, welke de burgerlijke gemeente betreffen.

Vooraf wil ik echter een paar punten bespreken, die hier hunne natuurlijke plaats vinden en waaromtrent ik mij veroorloof met vroegere schrijvers in meening te verschillen, te weten den tijd, waarop de Levens onzer drie Heiligen geschreven zijn, den oorsprong van den naam van Odiliënberg, en de stichting der kerk.

I. Volgens Bollandus is de *Vita* van den H. Wiro wel oud — geschreven namelijk vóór 1361, wijl de schrijver geene melding maakt van de verplaatsing des Kapittels van Odiliënberg naar Roermond, welke in dat jaar plaats vond, — doch schijnt de schrijver langen tijd na den dood van den H. Wiro geleefd te hebben, wijl hij vermeldt dat het door Wiro gebouwde St. Petrus munster te zijnen tijde nog bestond (1).

Mgr. Greith, Bisschop van St. Gallen, zegt in zijn schoon werk *Die alt-irische Kirche*, bl. 153 dat de *Vita* van St. Wiro dagteekent uit de 10de eeuw, geeft echter voor deze meening geene gronden aan.

Ter nadere bepaling van den tijd, waarop St. Wiro's Leven geschreven werd, mogen de volgende opmerkingen dienen:

1° Wat van de romaansche St. Petrus-kerk (sedert 1686 aan de HH. Wiro, Plechelmus en Otgerus toegewijd) nog staat, dagteekent, behalve enkele veel oudere gedeelten, uit de 10de of de 11de eeuw, is dus waarschijnlijk eene restauratie na de invallen der Noormannen: de schrijver, die vermeldt dat het door Wiro gebouwde Munster te zijnen tijde nog bestond, moet derhalve vóór de 10de of de 11de eeuw geschreven hebben.

(1) Zie verder den Commentarius van Bollandus, n° 7.

2° Dezelfde schrijver kent deze plaats niet anders dan onder den naam van *St. Petrus-berg ;* nu komt deze naam in geen enkel bekend diploma voor, en reeds tegen het einde der 11de eeuw (1088) heet de plaats *Edelenberg ;* eene nieuwe aanduiding dat de schrijver ouder is.

3° Het is meer dan waarschijnlijk dat de Noormannen, toen zij zich in 882 te Elslo bij de Maas vestigden en de kloosters van Aldeneyck en Susteren verwoestten (1), ook het naburige Odiliënberg niet gespaard hebben; de vermelding dat de kerk van Wiro nog bestaat, wijst dus op een ouderen datum dan 882.

4° Bollandus neemt aan dat de biograaf vóór 1361 schreef, wijl hij niets zegt van de verplaatsing des Kapittels in 1361 ; doch dezelfde biograaf meldt evenmin iets van twee andere feiten, welke hem niet konden onbekend zijn en aangestipt moesten worden, zoo ze vóór zijn tijd hadden plaats gehad, te weten de schenking van den St. Petrus-berg aan Utrecht, op 2 Januari 858 door koning Lotharius II, en de overbrenging van een gedeelte van de Relieken onzer drie Heiligen naar Utrecht, ofschoon hij van de grafstede des H. Wiro en de daarbij plaats hebbende genezingen spreekt ; hij schreef dus vóór dat beide gebeurtenissen plaats vonden.

5° De schrijver vermeldt als eene bijzonderheid, dat het St. Petrus-munster uit steen gebouwd is en te zijnen tijde nog bestaat ; nu werden in de 8ste en de 9de eeuw de kerken veelal van hout gebouwd ; zoo als ik reeds elders (2) aanstipte, waren in deze streken de kerk van St. Oedenrode en het klooster van Aldeneyck, welke in gemelde eeuwen gebouwd werden, van hout, en werd het

(1) KNIPPENBERGH, *Hist. eccles. ducatus Geldriae*, p. 50.

(2) Bij L. VON FISENNE, *L'art monumental du moyen-âge*, 2me Série, 6me livraison p. 4.

laatste omtrent 850 in steen herbouwd ; ook hier verwijst dus de schrijver naar een tijdvak, waarin de kerken nog doorgaans van hout gebouwd werden en niet lang stonden.

Deze beschouwingen maken het, dunkt mij, zeer waarschijnlijk dat het Leven van den H. Wiro vóór 858 beschreven is : ook in 850 b. v. kon de schrijver reeds als eene merkwaardigheid vermelden, dat de omtrent anderhalve eeuw vroeger gebouwde kerk nog bestond.

De onder 2° en 4° aangehaalde gronden pleiten eveneens voor de *Vita* van den H. Plechelmus, waarvan ook Friedrich bekent dat ze, zoo al niet gelijktijdig met de daarin verhaalde feiten geschreven, dan toch zeer oud is (1).

Ook het gebruik van grieksche woorden, zoo als er enkele in deze beide Levens voorkomen, (dapsilis, dapsilitas, agonotheta) is iets eigenaardigs aan de 9de eeuw.

Bollandus vermoedt (2), dat het Leven van den H. Plechelmus geschreven is door een geestelijke van Utrecht of van Odiliënberg, volgens bescheiden in het klooster aanwezig of volgens de overlevering, en wel vóór dat de Pseudo-Marcellinus het Leven van den H. Suidbert schreef. Indien onze schrijver dagteekent van vóór 858, valt natuurlijk het vermoeden omtrent Utrecht weg, en zoude hij een geestelijke van St. Petrus-Munster of Odiliënberg zijn.

Het Leven van den H. Otgerus acht Bollandus getrokken uit de twee voorgaande.

II. Wat den oorsprong van den naam Odiliënberg betreft, zegt Bollandus (3) : »De inwoners plegen hun dorp en de plaats, waarop het klooster en de kerk staan, *Bergh*, of juister *Sint-Odiliënbergh*, of *Odiliënbergh* te noemen ; bij Capgravius en in het tweede deel der aangehaalde Legende

(1) *Kirchengeschichte Deutschlands*, t. 2 p. 351.

(2) Zie verder zijn *Commentarius praevius* op St. Plechelmus' Leven n° 29.

(3) Zie verder zijn *Commentarius* op St. Wiro's Leven n° 28.

wordt het verkeerdelijk *Odtlenberg* geheeten. Om welke reden echter de naam van St. Odiliënberg eraan gegeven is, heb ik nog niet ontdekt. De H. Odilia is elders, vooral in den Elzas waar zij leefde, beroemd. Of eenige harer Relieken hierheen gebracht zijn, dan wel of om eene andere reden hare vereering hier ontstaan is, is mij onbekend".

Knippenbergh, na verschillende diplomen te hebben aangehaald, zegt (1): »daaruit blijkt dat de berg, oudtijds naar den H. Petrus geheeten, thans naar St[e] Odilia genoemd wordt (2); wanneer, en bij welke gelegenheid deze verandering geschied is, vind ik nergens, doch geloof dat deze naam aan den berg is gegeven wegens Relieken van genoemde Maagd, welke daarheen gebracht en er vereerd zijn geworden, ofschoon daarvan geen aandenken meer bestaat. Opdat echter deze berg niet zonder grond den naam der roemrijke Odilia zou dragen, heeft Bisschop Reginaldus bij de heilige Relieken der drie Patronen ook die van de H. Maagd en Martelares Odilia gevoegd".

De eerw. heer A. Wolters, na gesproken te hebben van de Pepus- of Pippinusbrug, tusschen Echt en Waldfeucht op den weg van Susteren naar St. Odiliënberg gelegen, waar Pippinus zich op zekeren dag te midden van het moerassige broek vast voer en door de toegesnelde landlieden geholpen werd, gaat aldus voort (3): »Op datzelfde punt, zoo verhaalt de overlevering verder, bekwam eene blindgeboren dochter van Pippinus, met name Odilia (4),

---

(1) *Historia eccles. duc. Geldriae*, p. 101.

(2) In de door Knippenbergh aangehaalde diplomen heet de plaats altijd Odiliënberg, nooit *Sint*-Odiliënberg.

(3) *De HH. Wiro, Plechelmus en Odgerus en het Kapittel van Sint-Odiliënberg*, bl. 57.

(4) »In het geslachtregister van Pippinus van Herstal vinden wij evenwel geene Odilia vermeld. Desniettemin lezen we in Seiters *Bonifacius, der Apostel der Deutschen*, Arnh. 1851 bl. 221, volgens een handschrift bij de Bol-

door de voorbede van den H. Wiro, het gezigt terug. Het eerste voorwerp, waarop hare ontsloten oogen vielen, was de kerk van de H. Moeder Gods, op den eerbiedwekkenden St. Petrus-berg, Wiro's geliefkoosd verblijf, gelegen (1). Men wil zelfs dat, ter gedachtenis van dit voorval, de naam van St. Petrus-berg in dien van St. Odiliënberg is veranderd geworden (2)". Verder noemt de schrijver deze zoogenaamde overlevering een *duizendjarig volksverhaal*, en komt nog eens daarop terug bl. 90 bij de beschrijving der kerk: »De torens waren het meest versierd, als wilden zij in de verte nog toonen hoe Odilia, bij het terugbekomen van het gebruik harer oogen, op den heiligen berg het eerst hare blikken vestigde". Eindelijk noteert hij bl. 175 bij een berijmd stuk, waarin deze Odilia verondersteld wordt hier begraven te zijn: »De onzekerheid der

---

landisten, dat Pippinus van Herstal eene dochter had, S. Hadeloga, Hadelonga, Hadelauga, Adelheid of Adela genaamd (2 Febr.), die stichtster was van een klooster te Kitzingen. De verwisseling nu van naam, tusschen Odilia en Adela, komt meermalen voor, b. v. bij de H. Odilia van Adorp (30 Juni), die ook Adela genoemd wordt." (Noot van den eerw. heer Wolters).

(1) »Eene zoo lang gerijpte volksoverlevering moet wel de kiemen eener ware geschiedenis in zich dragen, en mag, als middelijke hulpbron der historie-studie, maar niet zoo voetstoots ter zijde gelaten worden." (Idem.)

(2) »Bij gebrek aan veilige bescheiden zullen wij ons niet in gissingen verdiepen over den tijd en de oorzaak der naamsverandering van den *St. Petrus-berg* in *St. Odiliënberg*. Capgravius, *Legend. SS. Angl.* in 1483 heet deze plaats *Odulae-berg*. In eenen brief aan Knippenbergh, die in de rijke boekverzameling van den heer notaris Guillon te Roermond bewaard ligt, leest men *Ulenberg* (Mons bubonum). Reeds in 1277 leest men *Udelenberge* in de schenkingsakte van bisschop Hendrik van Gelder, en in een verkoopakt van 1357. Omstreeks dienzelfden tijd wordt in de verscheidene diplomen, ter gelegenheid van de translatie des Kapittels uitgevaardigd, de plaats steeds Odiliën-berg (Mons Odiliæ) genoemd. — Zoude misschien die naamsverwisseling in verband kunnen staan met het verblijf van den H. Hungerus alhier, van wien niet met zekerheid kan gezegd worden of hij in zijn leven naar Utrecht terugkeerde? Zijn onmiddelijke opvolger was de H. Odilbaldus, die in 900 stierf. Of welke Odilia ter eere zoude St. Odiliënberg zijn naam hebben aangenomen?" (Idem).

plaats, waar Odilia begraven is, veroorlooft den schrijver van dit stuk hare laatste levensdagen en haar graf te St. Odiliënberg te stellen, zonder daarom de historische waarheid eenigzins te willen beslissen".

Eindelijk zegt de heer Franquinet, in het *Jaarboekje voor Limburg* 1871 bl. 188, na de vroegere benamingen dezer gemeente *Udelenberge*, *Udellinberghe*, *Oelenberg*, vermeld te hebben: »*Udillin*, *Udilin* oud-hoogd., *Udele* oud-nederd., is de mansnaam *Udilo* of *Odilo*, en verkort in 't Limburgsch, even als 't vrouwelijke *Odilia*, tot *Oele*. Wij houden het er derhalve voor dat de dorpsnaam, eigenlijk *Odilenberg* moetende luiden, en *berg van Odilo* (wellicht den primitieven eigenaar der plaats) beteekenende, vóór en gelijktijdig met den kloosternaam *St. Pietersberg* bestaan, en dezen later geheel verdrongen heeft. In Duitschland heeft men ook een *Ulenberg* (in 1218 *Ulinberg*) en een *Udelbruch* verkort uit *Udelinberg* en *Udilinbruch*".

Gaan wij nu de waarde dezer gissingen of meeningen na.

De oudste Odilia, bij Knippenbergh vermeld, was eene gezellin der H. Ursula en leed met deze den marteldood omtrent het midden der 5de eeuw. In 1287 werd haar lichaam te Keulen ontdekt en vervolgens naar Hoei overgebracht in het hoofdklooster der Kruisheeren (1). Door deze Orde, wier Beschermheilige zij is, wordt hare overbrenging gevierd op 18 Juli (2).

De door Bollandus aangehaalde Odilia leefde in de eerste helft der 8ste eeuw en was de eerste abdis van Hohenburg in het bisdom Straatsburg (3). Zij wordt vereerd als

(1) Hocsemius bij Chapeav. *Gesta Pontificum* t. 2 p. 315. Banelius, *S. Odiliae V. et M. translatio* Col. 1621 bl. 73 en volg. Crombach, *Vita et martyrium S. Vrsvlae* Col. 1647 p. 684.

(2) Hermans, *Annales Ordinis S. Crucis*, Vol. III p. 761.

(3) Peltre, *La vie de S. Odile, première abbesse du monastère d'Hohembourg*, Strasb. 1699 p. 120; Guérin, *Vies des Saints*, t. XIV p. 252.

de Patrones van den Elzas op 13 December, en de berg, waarop haar klooster staat, heet nog St. Odiliënberg. Haar graf werd eerst geopend den 4 Mei 1354, in tegenwoordigheid van Keizer Karel IV, die bij deze gelegenheid eene Reliek dezer H. Maagd, namelijk den rechter vóórarm, verkreeg (1).

Uit deze twee datums 1287 en 1354 volgt dat de naam van ons Odiliënberg aan geene Reliek van deze twee Heiligen ontleend is, daar hij reeds vroeger, zoo als uit de mede te deelen documenten blijkt, in gebruik was; van eene andere betrekking tusschen deze plaats en de genoemde Heiligen is niets bekend. Voeg hierbij dat de naam Odiliënberg, met het praedicaat *Sint* nergens gevonden wordt vóór 1476, dat is vóór dat de Sepulchrijnen zich op dezen berg hadden gevestigd. Eindelijk, indien deze berg of gemeente haren naam aan eene H. Odilia ontleende, dan zoude deze ook als Patrones van de kerk of de plaats zijn vereerd geworden; doch de Patroon der stiftskerk was van den beginne af de H. Petrus, Apostel, tot dat zij in 1686 onder den naam der HH. Wiro, Plechelmus en Otgerus op nieuw gewijd werd, terwijl de H. Petrus steeds de Patroon der plaats *(patronus loci)* bleef, zoo als af te leiden is uit het oude gemeentezegel, dat den Apostel, het wapen van Gelderland vóór zich houdende, voorstelt (2). Wij mogen dus veilig besluiten, dat de naam dezer plaats aan geene H. Odilia te danken is.

Maar de dochter dan van Pippijn van Herstal, de Odilia, waarvan de eerw. heer Wolters gewaagt?

Voor dezer bestaan worden twee gronden aangevoerd: 1° de overlevering, 2° een handschrift bij de Bollandisten. Onderzoeken wij dan wat deze waard zijn.

(1) Peltre, Op. cit. p. 190 et in Appendice.

(2) Cf. *Publications de la Soc. hist. et archéol. du Limbourg*, t. XVI p. 247.

Als Katholieken hebben wij natuurlijk den grootsten eerbied voor de overlevering, de Apostolische namelijk, welke ons door het onfeilbaar gezag der H. Kerk bewaard en voorgehouden, en gevonden wordt in de Akten der Martelaren, de algemeene Conciliën, de Kerkvaders, de monumenten der eerste Christenen enz.; doch dien eerbied zijn wij niet verschuldigd aan alle overleveringen, in het minste niet aan sprookjes, welke bij het eenvoudige volk zoo ligt ingang vinden.

Van wanneer dan dagteekent die lang gerijpte volksoverlevering, dat duizendjarig volksverhaal omtrent eene dochter van Pippijn van Herstal, met name Odilia, welke, door den H. Wiro wonderlijk genezen, aan deze gemeente haren naam zoude hebben achtergelaten? Waar is die overlevering geboekt? Waar zijn hare getuigen? Gedurende meer dan duizend jaren nergens te vinden.

De eerste die er iets van moest weten, is de oude biograaf van den H. Wiro; doch bij hem geen enkel woord, dat aan de beweerde overlevering doet denken. Na hem zwijgen evenzeer alle bekende bronnen onzer geschiedenis.

Omtrent het jaar 1660 schrijft Bollandus zijn *Commentarius* op het oude Leven van den H. Wiro. De beroemde Jezuïet ontving bijzondere inlichtingen van zijne Ordebroeders te Roermond, die nabij dezen berg het landgoed Hoosden bezaten en in onze kerk groot belang stelden; zelfs schreef de Rector van het Roermondsch College, Adrianus d'Abreu, ten behoeve van Bollandus, verscheidene diplomen, de geschiedenis van Odiliënberg betreffende, uit het Kapittelsarchief af (1), en toch weet Bollandus niets van eene Odilia, dochter van Pippijn. »Waarom deze plaats St. Odiliënberg genoemd wordt, zegt hij, heb ik tot nu toe niet achterhaald."

(1) *Acta SS.* Maii t. 2. Edit. noviss. p. 314.

De geleerde pastoor van Helden, Joannes Knippenbergh, gaf in 1706, zijn *Duysent jaerigh Jubilé van de gLorIeUse AposteLen Deses GeLDerLanDts*, uit, waarin hij de geschiedenis dezer streek uitvoerig behandelt, en in 1719 zijne *Historia ecclesiastica Ducatus Geldriæ*, waarin dezelve herhaaldelijk ter sprake komt. Knippenbergh kwam persoonlijk hierheen en onderhield zich met Willem Basel (1), die toen sedert meer dan veertig jaren pastoor was, en derhalve de plaatselijke overlevering goed moest kennen; in het Gedenkschrift van 1706 bl. 14 en 22 geeft hij zelfs de namen van Pippijn's kinderen op en spreekt ook van de Pippijnsbrug, maar van de beweerde overlevering weet hij niets. »Wanneer, zegt hij, en bij welke gelegenheid deze naamsverandering (van St. Petrus-berg in St. Odiliënberg) geschied is, *vind ik nergens*".

Eindelijk in 1806 zoude het elfhonderdjarig Jubelfeest ter herinnering aan de komst van onze drie Apostelen op dezen berg gevierd worden. Een aantal jaarschriften en gedichten werd in gereedheid gebracht, om de kerk, den berg en het dorp te versieren, doch de ongunstige tijdsomstandigheden deden de viering tot het jaar 1819 uitstellen. Op nieuw werden nu verzen in overvloed gemaakt en met die van 1806, te zamen ver boven de honderd, in druk uitgegeven. Daarin wordt alles aangehaald wat op onze Heiligen of op Pippijn betrekking heeft. De ziel van die feestviering was de pastoor Melchior Vreën, die van 1790 tot 1816 deze parochie bestierd had, en derhalve ook in staat was hare overlevering te kennen. Toch is er in al die opschriften niets van eene Odilia, dochter van Pippijn.

Van af de 8ste tot de 19de eeuw is er derhalve geen spoor van de bewuste overlevering te ontdekken. Maar het handschrift dan bij de Bollandisten?

(1) *Hist. eccles.* p. 268.

Onder den 2 Februari vermelden de Bollandisten eene H. Hadeloga, en geven van haar twee handschriftelijke levensbeschrijvingen. Volgens het eerste en kortste dezer Levens (1), dat naar het oordeel van J. G. ab Eckhart (2), weinig vertrouwen verdient en niet vóór de 12de eeuw geschreven is, was *Hadeloga* of *Hadelonga* eene dochter van *Karel*, den zoon van Pippijn, die de vader der H. Gertrudis was, en stichtte zij het klooster Kitzingen.

Volgens de tweede en langere levensbeschrijving (3), welke bij Eckhart niet eens vermeld wordt, was *Hadelauga* (zoo heet zij daar) eene dochter van *Pippijn van Herstal*, en stichtte zij eveneens een klooster.

Eindelijk vermeldt Bruschius, bij de Bollandisten en bij Seiters aangehaald, eene *Adelheid*, dochter van *Pippijn den Korte*, welke in 745 het klooster Kitzingen zoude gesticht hebben.

Welke waarde nu bezitten deze drie Levens?

Er hangt daarin, zoo oordeelen Eckhart en Seiters (4), niets te zamen. Aan dezelfde persoon worden drie verschillende namen en drie verschillende vaders toegekend, om van vele andere tegenstrijdigheden niet te gewagen. En, voegen wij er bij, al zoude ook het tweede en meer uitgebreide Leven, waarin Hadelauga dochter van onzen Pippijn heet, eenige historische waarde bezitten, dan behoort er nog altijd veel goede wil toe om van *Hadelauga* eene *Odilia* te maken (5); dan is het onbegrijpelijk dat

(1) *Acta SS.* Febr. t. I p. 309—311.

(2) *Commentarii de rebus Franciae orientalis*, t. I p. 334.

(3) *Acta SS.* Febr. t. I p. 952—967.

(4) *Bonifacius der Apostel der Deutschen*, Arnh. bl. 222.

(5) Uit de boven aangehaalde noot van den eerw. heer Wolters zoude men besluiten dat de naam *Adela* even als de naam *Hadeloga*, *Hadelauga* of *Adelheid* bij de Bollandisten voorkomt; dit is echter niet het geval. Dat Adela dezelfde is als Hadeloga is slechts eene veronderstelling van Seiters, en de

deze derde heilige Odilia hier nooit gevierd werd, en dan blijft nog altijd het feit, dat in gemeld Leven, evenmin als in de twee andere, volstrekt niets, noch van den H. Wiro, noch van Odiliënberg, noch van de blindheid of de wonderbare genezing van Hadelauga te vinden is.

Bollandus beweert (l. c. p. 308) dat de H. Hadeloga de dochter was van Karel Martel, niet van Pippijn van Herstal, en ontzegt dus aan het tweede Leven, afgezien zelfs van de hiervoor gemelde bezwaren, alle waarde ten opzichte van de beweerde overlevering.

Seiters echter wil (1), even als Eckhart (2), dat Hadeloga, of Hadelauga, of Adelheid eene en dezelfde persoon is met Adela of Adula, dochter van koning Dagobert II en abdis van het klooster Pfalzel bij Trier, welke den H. Bonifacius de middelen verschafte tot de stichting der kloosters Kitzingen, Ochsenfurt en Bischofsheim.

Waar blijft dan nog een ook maar eenigzins vaste grond voor het bestaan eener Odilia, dochter van Pippijn van Herstal, en voor hare betrekking tot Odiliënberg?

Toch moet ik het *tegenwoordig* bestaan van een volksverhaal, volgens hetwelk eene dochter van Pippijn, Odilia, door den H. Wiro zoude genezen zijn, bekennen, doch ik meen dat het ontstaan daarvan voor eene uitlegging vatbaar is, en geef daardoor aan de zoogenaamde overlevering een ouderdom, dien zij wellicht op verra na niet bezit.

Zoo als ik reeds opmerkte en uit de later mede te deelen bescheiden blijkt, werd, vóór de vestiging der Sepulchrijnen alhier, dus vóór 1467, deze plaats in nederduit-

---

grond ontleend aan de gemakkelijke naamsverwisseling tusschen Odilia en Adela gaat dus niet op.

(1) Op. cit. p. 223.

(2) Op. cit. p. 354.

sche documenten eenvoudig *Udelenberg*, *Odelenberg*, *Ulenberg* geheeten. Bij hunne vestiging nu vonden de Sepulchrijnen in latijnsche akten den naam *mons Odiliæ* (Odiliënberg) en dachten daarbij natuurlijk aan de bovengenoemde H. Odilia van den Elzas, wier graf destijds beroemd was en wier klooster niet alleen den naam *Sint-Odiliënberg* droeg, maar ook eenige verwantschap met hunne Orde had, daar in beide de regel van den H. Augustinus gevolgd werd (1). In hun Zangboek, dat nog hier aanwezig is en van het einde der 15de eeuw schijnt te dagteekenen, staat tusschen den feestdag der Onbevlekte Ontvangenis en dien der H. Lucia te lezen: *Sancte Odilie virginis*, *semiduplex* (2). *Omnia in communi.* Sedert hunne komst begint dan ook de naam van *Sint Odiliënberg* in zwang te komen. Is het eene gewaagde veronderstelling, dat uit de H. Odilia van den Elzas, door verloop van tijd, de gewaande Odilia van het volksverhaal ontstaan is? Tusschen beide toch is veel overeenkomst. De H. Odilia leefde in de 8ste eeuw, was de dochter van een hertog (Adalric) en werd op wonderlijke wijze van hare blindheid genezen. De Odilia van het volksverhaal zoude ook in de 8ste eeuw geleefd hebben, eveneens de dochter van een hertog (Pippijn) geweest zijn, en door een wonder het gebruik harer oogen verkregen hebben. Laat nu een lofprediker der H. Odilia tevens melding maken van Pippijn, die jaarlijks hierheen kwam om zijne zonden te belijden, wiens oogen dan voor het licht der genade open gingen: zoude het dan zoo buitengewoon zijn, indien door ongeleerde toehoorders beide zaken verward werden, en dat aan die verwarring het ontstaan van het volksverhaal te danken is? Ik beweer zelfs dat, indien de

---

(1) Peltre, Op. cit. p. 85. In het Zangboek der Sepulchrijnen heet de H. Augustinus *pater noster*.

(2) Later is *semi* uitgewischt, en het feest *duplex* geworden.

berijmde Legende uit 1861, welke de eerw. heer Wolters in zijn werk heeft opgenomen, en waarin het verhaal omtrent Odilia van Pippijn vermeerderd wordt met hare verloving aan Hubertus, den lateren bisschop van Maastricht, met hare begrafenis alhier enz., door onze eenvoudige landlieden gelezen en verstaan werd, binnen weinige jaren de zoogenaamde overlevering met de aangehaalde bijvoegsels zoude verrijkt zijn.

Blijft nog de Odilo, aan wien de heer Franquinet de naam van Odiliënberg wil ontleend hebben. Doch van een Odilo, in betrekking tot deze plaats, is even als van eene Odilia, niets bekend, en dat een Odilo de primitieve eigenaar van dezen berg zoude geweest zijn, is niet waarschijnlijk. Uit de schenking van den berg door Pippijn aan den H. Wiro, valt integendeel te besluiten dat de berg staatsdomein was.

Waarvan dan is de naam onzer gemeente af te leiden?

Het is bekend dat de oude plaatsnamen niet alleen aan personen, maar nog veel meer aan de ligging, aan de omgeving, aan de gesteldheid van den bodem ontleend zijn (1). Van eene menigte plaatsen laat zich zulks aantoonen (2). In onze eigene gemeente hebben wij het gehucht *het Reutje*, vroeger ook *het Raetgen* genaamd, afkomstig van *rade*, *rode*, *ray* (oud-nederduitsch) of *rüthen* (hoogduitsch), en ontgonnen grond beteekenend, de pachthoeve *Dasselray*, met dezelfde afleiding, verder het oudadelijk goed *Vrijmersum*, vroeger *Vrijmershem*, *Friemershem*, zamengesteld uit *vrij*, *meersch* (lage grond, moeras) en *heim* (huis), dus een vrij huis in een moerassig terrein gelegen.

---

(1) WIEDEMANN, *Geschichte der ehemal. Herrschaft und des Hauses Oden kirchen*, bl. 6.

(2) Zie FRANQUINET, *Études sur quelques noms de lieux* in de *Annales de la Société hist. et archéol. à Maestricht*, t. I p. 113.

Wijst ons dit niet erop, om ook den oorsprong van den ouden gemeentenaam, *Udelberg*, *Udelenberg*, *Ulenberg*, *Odelenberg*, *Olenberg*, in de ligging van den berg en de gesteldheid van den bodem te zoeken?

Hoedanig dan is die gesteldheid, die ligging?

Terwijl aan den eenen kant van den berg de Roer stroomt, bevinden zich aan de andere zijden moerassige weiden en landerijen, waar in vroegere eeuwen de wateren der Roer haren vrijen loop hadden, zoodat men van den berg oudtijds, met veel meer recht nog dan thans, zeggen kon, dat hij eene waterrijke, moerassige omgeving had.

Nu heet *water*, *moeras*, in het oud-duitsch *uol*, *ul*, *ole*, waaruit dan de naam *Ulenberg*, *Olenberg*, en in de volkstaal verlengd *Udelenberg*, *Odelenberg* ontstaan is. Zoo heet ook een bosch, in deze gemeente bij het gehucht het Reutje gelegen, nog *Ulenbosch*, een bosch in een moerassig terrein gelegen. Van denzelfden wortel *uol*, *ul* leidt de eerw. heer R. Wiedemann (1) den naam der gemeente *Odenkirchen* af, welke eertijds ook *Udekirchen*, en in het plaatselijk dialekt verlengd *Utlinkirchen* genoemd werd, en komt, volgens Ohligschläger (2), de naam van *Odenthal* bij Solingen, met hetzelfde wortelwoord, van het oude *Ulendal*. Wat de naamsverlenging betreft, welke zich als van zelf in den volksmond maakt, daarvan vinden wij nog een voorbeeld in den naam *Venlo*, dat in de volkstaal dikwijls tot *Vendelo* verlengd wordt.

Men zal hiertegen opwerpen dat reeds in 1297 de naam *mons Odiliæ* (Odiliënberg) voorkomt, doch het is licht aan te nemen dat destijds de beteekenis van den oorspronke-

(1) Op. cit. p. 7.

(2) *Die Deutung alter Ortsnamen*, aangehaald bij Wiedemann l. c.

lijken naam vergeten was, en dat men daarom voor de latijnsche vertaling een gelijkluidenden naam (Odilia) heeft genomen, die in deze streken bekend was en door personen gedragen werd.

Ik houd het dus er voor dat *Ulenberg*, *Olenberg* de oorspronkelijke naam dezer gemeente is, die, na de stichting van het St. Petrus-munster, door den naam *St. Petrus-berg* vervangen, dezen overleefd heeft, vervolgens in de volkstaal *Udelenberg* of *Odelenberg* is geworden, en eindelijk door de Sepulchrijnen uit de latijnsche oorkonden tot *Sint-Odiliënberg* gemaakt is. Om aan dezen naam als het ware een wettig bestaan te geven, schonk de Bisschop Reginaldus Cools in 1706 aan deze kerk de Reliek der H. Odilia, Maagd en Martelares, welke hier nog bewaard en vereerd wordt (1). Ik geef deze oplossing voor hetgeen zij is, eene gissing, en laat de beslissing omtrent hare waarde gaarne aan de taalvorschers over.

III. Eene laatste nog te behandelen vraag geldt den toestand van dezen berg vóór de komst en ten tijde van den H. Wiro en zijne Gezellen.

Volgens Bollandus (2), wiens woorden Knippenbergh (3) tot de zijne maakt, »geeft de Levensbeschrijving van den H. Wiro duidelijk te verstaan, dat aan hem geen klooster door Pippijn is geschonken, maar eene te voren onbebouwde of onbewoonde plaats *(locus incultus)*, »verwijderd »van de wereldsche drukte *(remotus a mundi negotiis)* »waarop eene kapel ter eere der H. Maagd en Moeder »Gods Maria gebouwd en gewijd is, alsmede het munster »van den H. Petrus"; en ofschoon het geloofbaar is, dat beide door den H. Wiro gebouwd en gewijd zijn, is dit

(1) Knippenbergh, *Hist. eccles.* p. 102 en A. Wolters, Op. cit. p. 58.

(2) *Commentarius prævius* op St. Wiro's Leven nº 17.

(3) *Hist. eccles.* p. 32.

echter niet geheel zeker, daar ze ook na zijn verscheiden, toen wonderen deze plaats beroemd maakten, door vrome mannen kunnen zijn tot stand gebracht. Toch kan het niet anders of er is, hetzij door den H. Wiro en zijne Gezellen, hetzij door de mildheid van Pippijn, een gebouw of bidplaats opgericht, waarin zij de H. Dienst verrichtten, alsmede een huis om te wonen en degenen op te nemen, die, om onderwezen te worden of de Hll. Sakramenten te ontvangen of door hunne voorbede de gezondheid te erlangen, tot hen kwamen". Elders evenwel zegt Bollandus (1), dat Pippijn aan onze Heiligen den berg schonk »opdat zij daar een tempel bouwen en een klooster stichten zouden, er waarschijnlijk bezittingen bijvoegend om de vereeniging van vrome mannen, die de godsdienst moesten voortplanten, te onderhouden."

Volgens Smet (2) was de St. Pietersberg »eene eenzaeme en verlaetene plaets ... waerschynelyk deede Pippinus daer eene kerk en een huys voor hun bouwen: *daer naer* is er gebouwt het klooster van den H. Petrus."

Er wordt hier, dunkt mij, aan de woorden van den ouden biograaf *(remotus a mundi negotiis)* eene te ver gaande beteekenis gegeven. Was de plaats, door Pippijn geschonken, al *van de wereldsche drukte verwijderd*, zij was daarom niet onbewoond of onbebouwd. Die verwijdering van alle wereldsche drukte en die meerdere vrijheid, waarvan de biograaf spreekt, schijnen eerder eene tegenstelling te moeten uitdrukken met het gewoel aan het hof, waar Wiro te voren vertoefd had. Overigens getuigt het oude Leven dat Wiro, pas hier gevestigd, »voor *velen* als voorbeeld ter navolging strekte," dat hij »door zijne leeringen en voor-

(1) *Comment. prævius* op St. Plechelmus Leven nº 27.

(2) *Heylige en roemweerdige persoonen der tien eerste eeuwen in geheel Nederland*, t. I p. 315.

beelden het *volk* verlichtte." Ook van Plechelmus wordt verhaald dat hij, door ouderdom afgemat, zich op den berg kwam vestigen, en hier »de boosheid der oude dwaling uitroeide." Er waren dus, buiten onze drie Heiligen, in deze plaats bewoners, waarvan eenigen zelfs nog het heidendom aanhingen; bijgevolg ook woningen. Daarvoor zijn echter nog meerdere bewijzen voorhanden. Niet alleen zijn in de oude muren der kerk en in de pilaren van het middenschip romeinsche daktegels en baksteenen, overblijfsels van aloude romeinsche gebouwen, nog aanwezig, maar ook op den berg en in zijne omgeving komen herhaaldelijk romeinsche potscherven te voorschijn; in de westelijke helling van den berg liggen aanzienlijke gedeelten van romeinsch muurwerk, en bij het restaureeren der kerk werden in 1880, in den noordelijken muur van het dwarsschip en in het benedenste gedeelte van den zuidelijken toren, een basement (Pl. I Fig. 1.) en een kapiteel (Pl. I Fig. 2.) gevonden, welke tot een romeinsch gebouw, wellicht tot een afgodstempel, behoord hebben. Op den benedenkant van twee romaansche kapiteelen, welke tot de in 1679 afgebroken gedeelten der kerk behoord hebben, en in gemeld jaar gebezigd werden om boven den ingang der kerk een boog te bouwen, zijn latijnsche woorden uitgekapt (Pl. I Fig. 3 en 4.), welke volgens den Eerw. heer J. Habets (1), een opschrift van een votiefsteen, aan de moedergodinnen toegewijd, hebben uitgemaakt. Ook in den noordelijken pilaster van den koorboog werd in 1883 een offersteen of *ara* ontdekt, welke aan de eene zijde Minerva, aan de andere Apollo of Diana voorstelt (Pl. I Fig. 5 en 6.), en uit de 4[de] of de 5[de] eeuw moet

(1) Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeeling *Letterkunde*, 2de Reeks, Deel XII bl. 31—55.

dagteekenen (1). »In de verzameling oudheden van wijlen den heer C. Guillon, te Roermond, bevinden zich, zegt dezelfde schrijver (2), verscheidene romeinsche voorwerpen in de gemeente Odiliënberg ontdekt, onder andere eene prachtige gordelplaat van verguld koper, met de beelden van Jupiter en Hebe (3), verder eenige grafurnen, schotels, schalen en kommen van samisch of ander aardewerk (4); daaronder een kommetje met het potmerk VITAL. en een ander met het merk CASSIVS F." Vorig jaar werd in een stuk land, *het Sittert* geheeten en niet ver van den berg verwijderd, eene groote bronzen munt van keizer Nero gevonden (5). Ook uit het frankisch tijdvak komen in het kunstkabinet van den heer Guillon twee urnen, te Odiliënberg gevonden, voor (6).

»Dit alles, zoo besluit de heer Habets, levert ons het bewijs dat de Romeinen niet alleen op den berg, maar ook in de aangrenzende vlakte, voor goed zijn gevestigd geweest."

De berg of althans zijne naaste omgeving was dus noch onbewoond noch onbebouwd, en de bovenvermelde offersteen met zijn tempel is zeker een overblijfsel van die *boosheid der oude dwaling*, door onze Apostelen hier *uitgeroeid* en in het door hen gestichte Godshuis als eenvoudig bouwmateriaal gebruikt, om de zegepraal van het christe-

---

(1) J. Habets, Ibidem, 3de Reeks, Deel II bl. 91—95.

(2) Ibid. 2de Reeks, Deel XII bl 36.

(3) Catalogue des Antiquités de feu M. Guillon, p. 24 n° 336.

(4) Ibid. n° 429, 430, 445, 481, 483, 487, 569, 614, 704, 730, 734, 744 en 752.

(5) Deze munt is beschreven in de aangehaalde Verslagen enz. Deel II bl. 91.

(6) N° 870 en 871.

lijk geloof over het heidendom aan de nieuwbekeerden duidelijk voor oogen te stellen (1).

Volgens een zeer oud gebruik verving dit Godshuis waarschijnlijk den heidenschen tempel. Van af den westelijken kerkgevel tot aan den derden pilaar, van weerszijden, en misschien nog verder, liggen in den grond muren, welke de dubbele breedte van de pilaren hebben en wellicht overblijfselen van dien tempel zijn; achter de eerste trappen van het koor ligt op ongeveer een halven meter diepte, een gedeelte eener vloer, zoo als deze door de Romeinen gemaakt werden, namelijk uit kalk vermengd met kleine kiezelsteenen (2). Doch wat moeten wij verstaan door het Godshuis *(monasterium)* waarvan onze oude biograaf spreekt?

Zien wij eerst den tekst: »Pippijn schonk aan den H. Wiro om te wonen eene plaats, van de wereldsche drukte verwijderd, opdat hij met de zijnen aldaar met meer vrijheid hemelsche vruchten zoude plukken. Op die plaats, door het volk Petrusberg geheeten, is eene kapel ter eere der H. Maria altijd Maagd en Moeder Gods, gebouwd en gewijd, alsmede, een St. Petrus-munster met prachtig kunstwerk uit steenen gebouwd, hetwelk thans nog staat" (3).

---

(1) Zie J. Habets, *Découverte d'un autel romain à Kessel*, in de Publications etc. t. VII p. 393, en over een afgodsbeeld door onze Heiligen te Heel omvergehaald Knippenbergh p. 8 en 35 en de *Publications* etc. t. IV p. 290..

(2) Ook in het koor der oude parochiekerk, op de noordoostelijke helling van den berg gelegen en als het *oratorium S. Mariæ*, waarvan de biograaf spreekt, aangewezen, bevond zich eene dergelijke vloer, tamelijk diep onder den grond. Cf. J. Habets, *Découvertes* in de *Publications* etc. t. XVIII p. 27.

(3) »Locum namque remotum a mundi negotiis dux ipse præfatus, providens in futurum, B. Wironi concessit ad manendum, quo liberius cum suis inibi cœlestes caperet fructus: qui locus ore vulgi Mons Petri dictus, in quo oratorium S. Mariæ semper Virginis Deique Genitricis honore constructum et consecratum est, nec non S. Petri monasterium decori operis artificio constructum ex lapidibus, quod perdurat in præsens."

Wij kunnen hier de vraag ter zijde laten of de kapel der H. Maagd reeds vóór de komst van den H. Wiro bestond, zoo als de *Officia propria diœc. Rurem.* in 1605 door Bisschop Cuyckius uitgegeven, alsmede de Brief van den Bisschop Jacobus a Castro, van 3 Maart 1630, en het Mandement van Reginaldus Cools, van 20 September 1679, welke beide hier op hunne plaats volgen, beweren; het is ons voldoende te weten dat die kapel ten tijde van den H. Wiro bestond, want de biograaf van den H. Wiro en die van den H. Plechelmus zeggen uitdrukkelijk dat beide Heiligen in die kapel met eere zijn begraven geworden. Ook doet het niets ter zake of het St. Petrus-munster door Wiro of door Pippijn ten behoeve van Wiro en zijne medewerkers gebouwd is. De vraag is deze: Is dat St. Petrus-munster *ten tijde van den H. Wiro* gebouwd? en is dat *munster* (monasterium) eene *kerk* of een *klooster?*

Op de eerste vraag antwoorden, behalve Smet, wiens woorden ik hiervoor reeds heb aangehaald, van Loo (1) en de Ram (2): »Zij (Wiro en zijne Gezellen) bouwden een klein kerksken onder de bescherming van de H. Maegd, en voor hen eenige cellekens maekende, legden zij den grond van het klooster, hetwelk *in de volgende eeuw* is opgebouwd onder den naam van den H. Petrus", en de Eerw. heer A. Wolters (3): »*Later, misschien na de invallen der Noormannen in de volgende eeuw*, werd het enge verblijf onzer Heiligen door een schoon, uit rotssteen gebouwd, klooster ter eere van den H. Petrus, Prins der Apostelen, vervangen".

Waarop nu steunen deze schrijvers om zoo stellig te

(1) *De levens der Heylige van Nederlant*, t. I p. 316.

(2) *Levens van de voornaemste Heyligen en roemweerdige personen der Nederlanden*, t. 2 p. 195.

(3) Op. cit. p. 50.

verzekeren, dat het steenen klooster van den H. Petrus slechts *daer naer*, *later*, *in de volgende eeuw* is opgebouwd? Zij zelven geven geen grond voor hun beweren aan: waarom zouden wij dan van elkander scheiden, wat de oude biograaf vereenigt, namelijk de kapel der H. Maagd en het munster van St. Petrus? de kapel, zoo als wij boven zagen, bestond vóór de dood van den H. Wiro, dus ook het St. Petrus-munster.

Maar wat moet er door dat *munster* (monasterium) verstaan worden? is het eene *kerk* of een *klooster?*

De aangehaalde schrijvers vertalen het woord altijd door *klooster*: ik meen dat het hier *kerk* of liever *kloosterkerk* moet beteekenen, want ik wil het bestaan van een klooster of van eene gemeenschappelijke woning voor den H. Wiro en de zijnen niet betwisten, en het is bekend dat de naam van *Munster* (monasterium) bij voorkeur gegeven werd aan kerken, waarbij kloosterlingen of kanunniken hunne woning hadden (1).

Wat verstond men dan oudtijds, want daar komt het hier op aan, door *monasterium?* Zeer dikwijls eene kerk. Zoo lezen wij in twee Levensbeschrijvingen van den H. Bertinus (2), een tijdgenoot van den H. Wiro, dat zijn onmiddelijke opvolger de abt Rigobertus een *monasterium in honore B. Martini* bouwde, waarbij Mabillon en de Bollandist J. Stiltingus aanteekenen, dat de *kerk van St. Martinus* moet verstaan worden. In het Leven der H. Oda (3), ook eene tijdgenoote onzer Heiligen, wordt gesproken van het *monasterium S. Lamberti* te Luik, en ook hier noteert de kanunnik Thysius, medewerker van Ghesquierus, dat vroe-

(1) Du Cange, *Glossarium* ad v. monasterium.

(2) *Acta SS. Sept.* t. II p. 578 en 610, en Ghesq. *Acta SS. Belgii*, t. V p. 607 nº 129 en p. 649 nº 13.

(3) *Acta SS. Belgii*, t. VI p. 626 nota (m.).

ger de naam *monasterium* dikwerf voor *kerk* of *baziliek* gebezigd werd, ja, dat volgens Du Cange, die verschillende bewijzen daarvoor aanhaalt, deze naam in het algemeen aan alle kerken gegeven werd. In hetzelfde Leven (bl. 631 n° 18) wordt verhaald, dat boven het graf der H. Oda, in plaats van de houten kapel, eene groote kerk (*monasterium)* uit steen werd opgetrokken. In het begin der 9[de] eeuw gaf de Bisschop van Luik, Walcandus, eenige goederen zijner kathedraal in ruil aan een zekeren Norduinus, welke ruiling door keizer Lodewijk den Vrome den 19 April 831 werd bevestigd. In het keizerlijk diploom wordt de Bisschop genoemd *rector monasterii S. Landeberti*, waar men reeds van zelf *monasterium* door *kerk* vertaalt; ter meerdere duidelijkheid noemt echter de keizer aan het einde van het diploom dat monasterium: *præscripta ecclesia*, de voorgenoemde kerk (1). Het was dan ook pas in de 9de eeuw, zoo noteert Hefele bij den 27 canon van een Concilie in 826 te Rome gehouden, dat men begon met aan de kloosters (cœnobia) den naam van *monasteria* te geven (2).

Wij mogen dus reeds het vermoeden koesteren, dat onze oude biograaf door zijn *monasterium S. Petri* eene kerk wil aanduiden. En dat zulks werkelijk het geval is, meen ik te moeten afleiden uit de volgende gronden:

Het zoude reeds opvallend zijn dat onze Heiligen, die op de vorstelijke mildheid van Pippijn konden rekenen (3), voor de goddelijke diensten zich met eene eenvoudige

---

(1) Chapeav. Op. cit. t. I p. 156.

(2) *Conciliengeschichte*, Ed. Arnh. t. 4 p. 63 en in het Register ad v. *monasterium*. De bedoelde canon luidt: »Abbates per cœnobia, vel ut instanti tempore nuncupantur, monasterium etc."

(3) De H. Plechelmus bouwde, onder de begunstiging van Pippijn, vele kerken. Zie de *Vita* verder.

kapel, want dat beteekent het woord *oratorium* (1), tevreden stelden, en voor hunne eigene woning een prachtig of met veel kunst versierd klooster *(decori operis artificio)* gebruikten. Komt dit wel overeen met hunne door den biograaf geprezene nederigheid, met hun ijver voor de glorie Gods, voor wien zij alles hadden verlaten? Zouden zij niet voor zich zelven het verwijt gevreesd hebben, dat God bij den profeet Aggæus (I, 4) aan de Joden deed: »Gij woont in prachtige huizen, en mijn huis is verlaten?"

Daarenboven is volgens den biograaf de H. Petrus de Patroon van het *monasterium*, en is dat *monasterium*, volgens de schenkingsakte van Lotharius uit 858, ter eere van den H. Petrus gebouwd, volgens de akte van 943, ter eere van den H. Petrus gewijd (2): doch de H. Petrus was van oudsher de Patroon onzer kerk. Duidt dit niet aan dat beide, *monasterium* en kerk, één geheel zijn, en dat de H. Petrus de Patroon van dat geheel was, zoo als ook met de Patronen van de hierna te noemen *monasteria* het geval was? Maar er zijn duidelijk genoeg sprekende bewijzen, om niet op waarschijnlijkheidsgronden te bouwen (3).

In 1299 verleenen een Patriarch, twee Aartsbisschoppen en negen Bisschoppen voor deze plaats een aflaatsbrief. In den aanhef daarvan zeggen zij: Verlangende dat het *monasterium* van den H. Petrus, Apostel, te Odiliënberg met passenden eerbied bezocht, en door alle Christigeloovigen in hooge eere gehouden worde, verleenen wij aan allen, die de *gezegde kerk* bezoeken, enz. Hier hebben wij dus eene authentieke vertaling van *monasterium S. Petri*, het is de St. Petrus-kerk.

(1) Cf. Du Cange, ad verbum.

(2) Zie deze oorkonden in het tweede Gedeelte.

(3) Cf. *de Maasgouw*, nº 253.

Ook in onze gemeente zelve vinden wij een officieelen getuige daarvoor. Den 31 Juli 1356 geeft Thomas van Remersbeek aan ons Kapittel kwitantie van den verkoopprijs van beemden, *gelegen achter den monster sente Peters*. Dat is de uitdrukking van den biograaf letterlijk vertaald; doch van een klooster kan hier geene spraak wezen: er bestond destijds niets meer van kloosterwoningen. De kanunniken zelven sluiten alle tegenspraak uit, want in een stuk, dat van 1360 of 1361 dagteekent, zeggen zij dat zij in het dorp wonen, *omdat zij geene kloosterwoningen hebben* (1).

Het lijdt dus geen twijfel of aan onze kerk, al is ze dan ook grootendeels verwoest geweest, komt de eer toe de stichting van den H. Wiro te zijn; op haar ook passen, met eene enkele naamsverwisseling, de verzen welke de H. Livinus eertijds op het graf van den H. Bavo schreef:

Quam tu fundasti, quæ te tenet, inclyte Wiro,
Ecclesiam meritis protege, Sancte, tuis.

Maar beteekent al het woord *monasterium* hoofdzakelijk eene kerk, dan is het te zamen bestaan van eene kloosterwoning daardoor niet uitgesloten; integendeel. Ten bewijze daarvan wil ik eenige oude oorkonden aanhalen, waarin bij dat woord telkens gezegd wordt, dat er monniken wonen of dat een overste het bestiert, dat er dus een eigenlijk klooster is, en tevens dat er een Heilige rust, dat er dus ook eene kerk is, want daarin werden al de genoemde Heiligen begraven.

Omstreeks het jaar 673 bevestigt koning Theodorik I de »monachi ex *monasterio*, quod vocatur Nobiliacus, ubi pretiosus confessor Christi Vedastus corpore quiescit" in hunne bezittingen (2). Hier hebben wij vooreerst een eigen-

(1) Zie deze stukken verder op hun datum.
(2) MIRÆUS, *Notitia ecclesiarum Belgii*, p. 15 en GHESQ., t. II p. 20 en 23.

lijk klooster (oorspronkelijk *Nobiliacus*, later naar zijn stichter den H. Vedastus, *Sint-Vaast* geheeten), waarin de monniken wonen, zoo als het koninklijk diploom zegt (monachi inibi Deo in perpetuum famulantes) en daarbij eene kerk, want niet in het klooster, maar in deszelfs kerk rustte het lichaam van den H. Vedastus. Beide, klooster en kerk te zamen, worden uitgedrukt door het woord *monasterium*.

In het jaar 726 vermaakt de H. Willibrord zijne bezittingen aan het »*monasterium* Epternacum, quod est constructum... in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et SS. Petri et Pauli Apostolorum... ubi ego ipse Clemens Willibrordus custos vel gubernator præesse videor, et... corpus meum ibidem requiescere debet" (1). Dat hier niet alleen van de kerk, waarin de Heilige werkelijk begraven werd, maar tevens van de woning der monniken sprake is, geeft Pippijn de Korte nog duidelijker te verstaan in zijn schenkingsbrief van 2 Mei 752 aan het klooster van Epternach »ubi sanctissimus vir Willibrordus... *monasterium* construxit, quod... in honore S. Trinitatis et beatorum Apostolorum Petri et Pauli dedicavit: ubi quoque cum monachis et ipse monachus angelicam... vitam ducens... ante hos paucos annos in pace quievit, et ibidem sepultus... signis innotescit" (2).

In 744 stichtte de H. Bonifacius de abdij Fulda, aanvankelijk bestaande uit acht cellen en eene kerk. In het klooster wenschte hij zijne laatste levensdagen door te brengen, en in de kerk begraven te worden. Dit verlangen deelt hij in 750 of 751 aan Paus Zacharias mede: »*Monasterium* construentes, monachos constituimus... Hunc locum... in honore S. Salvatoris dedicavi. In quo loco...

(1) Miræus, Op. cit. p. 23.
(2) Miræus, Op. cit. p. 23 en 28.

proposui... fessum senectute corpus requiescendo recuperare, et post mortem jacere" (1). Deze uitdrukking: »*monasterium* S. Salvatoris, ubi S. Bonifacius corpore quiescit, ubi et vir venerabilis *(N.)* Abbas multitudini monachorum præesse videtur", komt overigens in eene menigte schenkingsakten uit de 8ste en de 9de eeuw voor (2).

Den 12 Juli 763 stichtte een zekere graaf, Cancor, met zijne moeder Williswinda, het klooster Lorsch (Lauresham) met eene kerk ter eere van den H. Petrus, waarin twee jaren later het lichaam van den H. Nazarius werd overgebracht. In de stichtingsoorkonde heet het: »ecclesia S. Petri... constructa in loco nuncupato Lauresham... ubi præest vir venerabilis Ruodgangus Archiepiscopus et Abbas". In 770, den 1 Juni, doet de gemelde graaf, met zijne echtgenoote Angila, eene nieuwe schenking »ad *monasterium* S. Petri, quod appellatur Laurecham seu ad S. Nazarium martyrem, qui ibidem corpore requiescit, vel ad illam congregationem monachorum quæ ibidem conversari videtur, ubi vir venerabilis Gundelandus Abbas præesse videtur". In gemelde kerk werden Lodewijk de Duitscher en zijn zoon, ook Lodewijk geheeten, begraven. Tot lafenis hunner zielen schenkt Karel de Dikke, den 11 Juni 884 »ad *monasterium*, quod vocatur Laurecham, ubi S. Nazarius corpore requiescit, et præfati Reges humati habentur, ubi Gerhardus Abba et rector esse videtur" eenige eigendommen »eo scilicet rationis tenore, ut perpetuo monachis ibidem Deo famulantibus in usibus deputentur atque indeficiens luminaria exinde in *ecclesia, ubi præfati viri requiescunt*, habeatur" (3).

(1) Miræus, p. 26 en Seiters, Op. cit. p. 526.

(2) Zie *Antiquitates Fuldenses*, uitgegeven door Pistorius, *Rerum german. veteres jam primum publicati scriptores VI.* Francof. 1607 p. 452 en vlg.

(3) Miræus, Op. cit. p. 32, 33 en 74.

Den 13 April 819 bewilligt keizer Lodewijk de Vrome een verzoek van Einhardus »Abbas ex *monasterio*, quod dicitur Ganda... constructum in honore S. Petri... ubi etiam S. Bavo confessor Christi corpore requiescit" en in 870 staat Karel de Kale een verzoek toe van Balduinus »Abbas *monasterii* quod vocatur Blandinius a S. Amando in vico Gandensi constructum, in honore Apostolorum SS. Petri et Pauli, ubi modo corpus B. Amelbergæ virginis quiescere dignoscitur, qualiter fratribus in eadem ecclesia Deo militantibus aliquas res daremus" (1). Aangaande deze twee kloosters noteert ook de Bollandist J. Perierus, dat de H. Amandus beide *kloosters met hunne kerken* bouwde (2).

Den 1 Mei 821 begiftigt keizer Lodewijk ten gunste der »famuli S. Humberti" het »*monasterium* quod dicitur Maricolas, quod est constructum in sanctæ Dei Genitricis Mariæ, quoque Apostolorum Petri et Pauli nomine atque honore, ubi etiam jam dictus dominus confessor Humbertus quiescit corpore" (3).

Zoo zal ook bij den biograaf het woord *monasterium S. Petri* onze oude St. Petrus-kerk met de daarbij behoorende woningen voor Wiro, zijne beide Gezellen *(socii)*, en zijne onderhoorigen *(subditi)* zoo als zij in de *Vita* heeten, of zijne broeders *(fratres)*, zoo als zij in de Levens van den H. Plechelmus en van den H. Otgerus genoemd worden, aanduiden, het zij dan dat zij in gemeenschap levende geestelijken of kanunniken, zoo als Knippenbergh wil (4), of

(1) Miræus, p. 40 en 67 en Ghesq., l. c. p. 477.

(2) Ghesq., l. c. p. 503.

(3) Miræus, Op. cit. p. 42 en 14 en Ghesq., Op. cit. t. IV p. 112 en 119.

(4) *Hist. eccles.* p. 32. Het argument, hetwelk daar ontleend wordt aan het feit dat de Bergsche geestelijken in 1361, bij hunne verplaatsing naar Roermond, kanunniken waren, mist alle bewijskracht, want vele oude kloosters zijn later in Kapittels van seculiere kanunniken veranderd, b. v. in onze nabijheid Susteren en Thorn. Cf. J. Habets, *Bijdragen tot de geschiedenis van de voor-*

kloosterlingen geweest zijn, zoo als Trithemius en andere schrijvers van de Orde der Benedictijnen beweren (1), en ook uit de levenswijze van den H. Wiro alhier, bestaande in waken, bidden en vasten, af te leiden is. Het is derhalve heel goed aan te nemen dat hier aanvankelijk, zoo als Miræus zegt, een klooster van monniken geweest is, hetwelk later in een College van kanunniken met een Proost veranderd is.

Dat *monasterium*, of klooster met kerk, en al de daarbij behoorende eigendommen werden, den 2 Januari 858, op verzoek van den H. Hungerus, Bisschop van Utrecht, en van de aan het moordstaal der Noormannen ontsnapte Utrechtsche kanunniken, door koning Lotharius II aan gemeld bisdom geschonken »om ten allen tijde tot troost en veilig toevluchtsoord voor de Utrechtsche Bisschoppen en kanunniken te dienen".

Ten slotte zij hier nog opgemerkt, dat in het bestaan van de aloude kapel (*oratorium*) der H. Maagd geene reden kan liggen om het gelijktijdig bestaan van eene grootere kloosterkerk te ontkennen. De naam van *oratorium*, zegt Du Cange werd, gegeven aan met de kloosters verbondene kapellen, welke niet, even als de kerken, voor ieder toegankelijk waren. Zoo vinden wij bij de kloosterkerk van den H. Petrus, waarin de H. Gertrudis († 659) begraven werd, eene tweede kerk van den H. Paulus (2); bij de abdijkerk van den H. Petrus te Stavelo, door den heiligen koning Sigebertus († 656) gesticht, eene kapel van den H. Martinus (3); bij de kloosterkerk van Andenne, door

malige stad Susteren en van de adellijke vrouwenabdij aldaar, bl. 35 en *De laatste vorstin-abdis van Thorn*, bl. 33, alsmede *Tableau ecclés. de la ville et du diocèse de Liége pour l'an* 1788, p. 414.

(1) Zie verder den *Commentarius* op St. Wiro. N° 17.

(2) GHESQ., Op. cit. t. III p. 155 en 157.

(3) Ibid. p. 174.

de H. Begga († 694) gebouwd, nog zeven kapellen, door diezelfde Heilige gesticht (1).

Onze kapel der H. Maagd, oorspronkelijk opgericht, zoo als de Eerw. heer Habets vermoedt, om de heidensche eeredienst der moedergodinnen te vervangen door de christelijke vereering aan de Moeder des Heeren verschuldigd, werd omstreeks het einde der 13de eeuw ingericht en verbouwd (*ordinata et constructa*) tot parochiekerk, wat zij bleef tot 1686.

Deze reeds te lange Inleiding mag ik niet eindigen zonder mijn innigen dank te betuigen aan den WelEerwaarden heer A. Wolters, pastoor van Roosteren, die verscheidene oorkonden aan ons kerkarchief heeft geschonken, en aan den WelEdelen heer J. B. Sivré, rijksarchivaris te Roermond, voor de welwillendheid, waarmede hij de oorkonden, op het stedelijk archief berustende, ter mijner beschikking gesteld heeft.

---

(1) Ghesq., Op. cit. t. III p. 159 en t. V p. 118.

EERSTE GEDEELTE.

DE S. WIRONE EPISCOPO

RURÆMONDÆ IN GELRIA,

Commentarius prævius Joannis Bollandi (1).

§ 1. S. Wironis in Monte S. Odiliæ habitatio, Natalis. Vita a quo scripta.

1. *Rura* fluvius Belgii (nam alius est ejusdem nominis trans Rhenum) ad ipsa prope confinia oritur provinciarum Limburgensis ac Juliacensis, hujusque partem magnam permeat, ac tandem Mosæ amni miscetur ad Ruræmondam Gelriæ urbem: cui urbi inde nomen factum, quasi *Ruræ ostium* sive *os* dicas; est enim *mond* lingua Teutonica os, etiam fluviorum, non solum hominum. Ita *Teneramonda*, Flandriæ oppidum, ad quod *Tenera* sese in Scaldim evolvit, atque inferius *Rupelmonda* arx, Rupelæ in eumdem Scaldim defluentis ostio objecta; ita *Egmonda*, *Urmonda*, aliaque loca consimili figura appellata. Est autem Ruræmonda ad dextram Ruræ Mosæque ripam, in ipsis utriusque confluentibus ædificata, circa annum 1231 cincta muris ab Ottone III Gelriæ Comite, a quo et Arnhemium, Harderwicum, Bommelia, Wageninga, ejusdem provinciæ oppida septa mœnibus narrantur. Aliud postea Ruræmondæ decus

(1) Ex *Actis SS.*, Edit. noviss. Maii t. 2 p. 306—314, et Ghesq. *Actis SS. Belgii*, t. 5 p. 343—363.

additum, cum parentum nostrorum memoria solio est Episcopali ornata; nam antea Leodiensi erat Antistiti subjecta (1).

2. Leuca una altius Ruræmonda, ad lævam ejusdem Ruræ ripam, pagus visitur, qui olim *S. Petri Mons*, nunc *S. Odiliæ* appellatur. Eum locum, *remotum a mundi negotiis*, Pippinus Dux Francorum *B. Wironi* (ut infra in hujus Vita dicitur) *concessit ad manendum, quo liberius cum suis inibi cœlestes caperet fructus ..... in quo oratorium S. Mariæ semper Virginis Deique Genitricis honore constructum et consecratum est, necnon S. Petri monasterium decori operis artificio constructum ex lapidibus, quod perdurat in præsens.* Illic S. Wiro Episcopus cum S. Plechelmo Episcopo, et S. Otgero Diacono, extremam partem ætatis sancte peregit. Mansit eo loco deinceps cultui Numinis dicatorum hominum congregatio, de qua Joannes Capgravius in Vita ejusdem S. Wironis, de eodem S. Odiliæ monte loquens »ubi quondam, ait, erat Præpositura et Collegium Canonicorum, quod nunc translatum est in dictum oppidum Roremundam" (2). Tunc factum arbitror, quod Molanus in Natalibus SS. Belgii scribit ad 10 Septembris, ubi de S. Otgero agit: »Postea Domini sancti Sepulchri, inquit, sibi monasterium acceperunt" (3). Agit de Congregatione canonicorum Domi-

(1) Notandum tamen, Wilhelmum Lindanum, primum Ruræmondensem episcopum, nonnisi anno 1569 in suam fuisse Cathedram deductum. J. G.

Jam Paulus IV, P. M., per Bullam 12 Maii 1559 datam, oppidum Ruræmondense in civitatem ejusque ecclesiam collegiatam S. Spiritus in Cathedralem erexerat; anno vero 1561, 7 Augusti, Pius IV P. M., limites et dotationem episcopatui assignavit. Priorem Bullam v. apud CHAPEAV. *Gesta Pontif.* t. 3 p. 389 et HAVENS. *De erect. novorum in Belgio episcopatuum* p. 11, posteriorem apud KNIPPENBERGH, *Hist. eccles. ducatus Geldriae* p. 164. M. W.

(2) Translationis diploma vide infra, Parte 2da sub 12 Maii 1361. M. W.

(3) Anno scilicet 1465. Vide *Publications de la Société histor. et archéol. dans le duché de Limbourg*, t. VII pp. 25, 162 et 209. Errat igitur A. Wolters Op. cit. p. 26 ubi adventum canonicorum S. Sepulchri sæculo 14to affigit. M. W.

nici sepulchri Jerosolymitana Gabriel Pennottus in Historia Canonicorum regularium lib. 2 cap. 67, ubi varias ejus Congregationis ecclesias numerat, interque eas »19nam Ruremondensem in Geldria prope dictam civitatem". Porro in Monte S. Odiliæ exstant etiamnum ruinæ templi, et quatuor in eo altarium, ac loca ubi statuæ trium illorum Cœlitum steterunt (1). Sed vel belli tempestate fugatis accolis, vel avaritia inopiave eorum, ad quos sarta tecta templi spectabant, sensim labefactata sunt ædificia, quæ usque adeo non restaurantur, ut etiam saxa distrahantur, ne Apostolorum ejus regionis illud exstet consequenti ætate monumentum, tanti olim æstimatum, ut potentissimi Reges Ludovicus Germaniæ et Carolus Calvus Franciæ de eo nominatim in divisione regni Lothariensis stipulati reperiantur, ut infra dicetur (2).

3. Coluntur tamen Sancti illi tres per totam diœcesim Ruræmondensem (3) officio duplici, ut vocant. Ac S. Wironi quidem dicatus est dies decimus Maji (4), et duorum Sociorum (licet seorsim aliis diebus colantur) fit tamen etiam eo die memoria in divini Officii antiphonis et hymnis, quæ operæ pretium videtur etiam hic recitare. *Hymnus* ergo ad primas Vesperas ita habet:

---

(1) Qui hæc scripsit Bollandus anno 1665, die 12 Sept., vita cessit. Anno tandem 1679 ecclesia partim restaurari cœpta et anno 1686 consecrata est, de quo lector plura ad finem Commentarii de S. Plechelmo reperiet. M. W.

(2) Instrumentum divisionis regni dabitur Parte 2da sub 8 Aug. 870. De causis ruinarum et dilatæ restaurationis vide ibid. sub 20 Dec. 1614, 3 Martii 1630, 7 Julii 1639 et 20 Sept. 1679. M. W.

(3) Ab anno 1852 etiam in diœcesi Buscoducensi, die 10 Maji. Cf. R. d. L. H. C. Schutjes, *Kerkelijke geschiedenis van het Bisdom 's Hertogenbosch*, t. 2 p. 279 seqq. M. W.

(4) In diœcesi Ruræmondensi nunc dies 14tus. In ipso Monte S. Odiliæ, ubi S. Wiro est Patronus principalis ecclesiæ, celebratur ejus festum die 8 Maji cum Octava. M. W.

Wironis pietas Præsulis inclyti,
Plechelmi, parilis quem decorat gradus,
Otgerique fides nos sacra commonent
Laudum promere cantica.
Qui tres, tergemini (1) præsidio Dei,
Diversis Britonum progeniti locis,
Quæ mundus celebrat despiciunt bona,
Ut cœlum sibi comparent.
Invitos Scotia (2) destinat infulis:
Sacram confugiunt ad Cathedram Petri,
Sed, mandante Papa (3), tandem hierarchicis
Sublimantur honoribus.
Otgero comite (4) nobile Galliæ
Regnum, vivifica cum Cruce, permeant:
Gentilem fidei lumine Gelriam
Pippino irradiant Duce.
Tamquam tres oleæ fructiferæ nimis,
Tamquam mixta rosis candida lilia,
Virtutum variis semper odoribus
Mentes Geldrigenum replent.
Hinc sanctæ (5) Triadi sit decus ac honor,
Gignenti, Genito, Spiritui sacro:
Sint grati tribus his semper Apostolis
Ruræ fluminis accolæ. Amen.

Antiphona ad Magnificat. O Rex altissime, in Sanctis tuis vere mirabilis, qui sanctos Wironem, Plechelmum et Otgerum, post sanctæ peregrinationis cursum, ad montem

(1) In Officiis propriis SS. diœcesis Ruræm. anno 1867 renovatis, juxta correctionem Romæ a S. R. C. factam, pro *tergimini* legendum est *propitii*, M. W.

(2) Juxta correct. Rom. *Scotia hos*.

(3) Juxta correct. Rom. legendum *sed Papae imperio*.

(4) Juxta correct. Rom. *comite hinc*.

(5) Juxta correct. Rom. *Aeternae*.

cœlestibus studiis aptum, fidei duces nobis destinasti, veram adferentes pacem et illuminantes patriam; eorum, quæsumus, precibus adjuvemur in cœlis, quorum reliquias pio amore veneramur in terris.

4. Ad Laudes hic canitur *Hymnus :*

Gesta Wironis chorus et Plechelmi
Præsulum cantet memoranda : fidum
His et Otgeri, celebris Levitæ,
    Jungat amorem.
Ut sacræ primi fugerent honores
Infulæ, Romam e Scotia profecti,
Vertices Papæ, sed inauguranti,
    Denique subdunt.
Urbe dimissi, socio Levita
Galliam lustrant, subiguntque Christo
Geldriam, fixa Cruce, comminutis
    Gentis idolis (1).
Incolunt celsum vacuumque curis
Sæculi montem Odiliæ, beatis
Angelis vita similes, Deique
    Perpete laude.
Galliæ Princeps avet hic Pipinus
Annue, exutus soleas (2), Wironi
Consciæ mentis reserare morsus
    Atque reatus.
His fidem Geldri referant Magistris,
Hos apud Numen celebrent Patronos,
Ut det æterna Deus his quiete
    Consociari.

---

(1) Juxta correct. Rom. hi duo versus ita leguntur :
Geldriam, idolis fixa cruce ab omni
Sede repulsis.

(2) Juxta correct. Rom. *Singulis annis humilis.*

Hinc Deo Patri decus, ac perennis
Filio laus, Spirituique sancto,
Et pius Divos colat hos quotannis
Accola Ruræ. Amen.

5. Qui ad primas Vesperas, idem ad secundas et ad Matutinas cantatur Hymnus. Antiphona vero ad *Magnificat* in secundis Vesperis hæc: »O Confessores sancti, Wiro, Plechelme, et Otgere, qui certaminis et laboris cursum, fidei et spei (1) juncti zelo, hic consummastis, et in regno cœlorum, gloriæ consortio copulati, assidue assistitis ante Dominum, intercedite pro nobis". Aliæ ad Laudes Antiphonæ eorumdem elogia continent, sed præcipue octavum Responsorium in Matutinis, quod ita habet: »Cives Apostolorum et domestici Dei, Wiro, Plechelme et Otgere, Qui attulistis facem et illuminastis patriam, dantes pacem gentibus, et liberantes populum Domini: Audite preces supplicum, vitæ æternæ nobis poscentes (2) præmia, qui fertis in dextris manipulos justitiæ, in gaudio metentes quæ seminastis in lacrymis. Qui attulistis etc." Idem Responsorium recitatur in festo Inventionis et elevationis Ossium SS. Wironis, Plechelmi et Otgeri, quod semper celebratur feria tertia post festum sanctissimæ Trinitatis, ut infra dicetur, atque iidem canuntur Hymni; uti et in festo S. Plechelmi 26 Julii (3), et S. Otgeri 10 Septembris.

---

(1) Omnes editiones Proprii offic. SS. Ruræm., tum ab Henrico Cuyckio anno 1605 et iterum 1609, tum a Reginaldo Cools anno 1683, tum ab Illmo ac Rev^mo Jo. Aug. Paredis, hodierno Episc. Ruræm., procuratæ, hic non habent *spei*, sed *pietatis*. M. W.

(2) Juxta correct. Rom. *poscite*. In antiquo Breviario Leodiensi simile habetur Responsorium quod jam sæculo XI^m· recitabatur in Communi Apostolorum, ad primas Vesperas et ad Matutinum: »Cives Apostolorum, et domestici Dei advenerunt hodie, portantes pacem, et illuminantes patriam, Dare pacem Gentibus, et liberare populum Domini". Cf. Chapeav. Op. cit. t. 2 p. 24. M. W.

(3) Mendose pro 16 Julii. M. W.

6. Licet porro decimo die Maji (1) anniversaria S. Wironis celebritas in Ruræmondensi diœcesi agatur, non tamen eo die migravit e vita, sed octavo: quo in Ultrajectino, Daventriensi, Groningensi Episcopatibus illius agitur commemoratio (2), ejusque plurima meminerunt eo die Martyrologia. Et quidem quod Coloniæ excusum fuit anno 1490 ita habet: »Eodem die B. Wironis Episcopi et Confessoris". Cui consentiunt multa Belgicarum ecclesiarum manu exarata Martyrologia, quorum contextus est qui vulgatus Usuardi, sed varie multis locis interpolatus. MS. ecclesiæ S. Mariæ Ultrajecti ita habet: »Trajecti, Wironis Confessoris". MS. monasterii S. Martini Treviris et alia quædam: »Trajecto, Wironis Episc. et Conf." Hermannus Greven Carthusianus in additionibus ad Usuardi Martyrologium excusis Coloniæ anno 1515 ac dein 1521: »In Trajecto inferiori, B. Vironis Ep. Deirorum et Conf." Quod Deirorum Episcopum vocat, hausit ex Pseudo-Marcellino, ut infra dicemus. MS. Florarium: »Eodem die depositio S. Wironis Ep. et Conf. anno salutis 752". De ejus ætate infra agemus. Joannes Molanus Doctor Lovaniensis in auctario ad Usuardum: »Eodem die Wironis Episcopi et Conf., cujus reliquiæ habentur in ecclesia Trajectensi." Quomodo ejus Reliquiæ sint Ultrajectum translatæ, post dicetur. Joannem Wilsonum in

(1) Nunc decimo quarto, ut supra monui. In antiquo libro anniversariorum ecclesiæ S. Spiritus Ruræm., edito a J. B. Sivré sub titulo *Het Memorieboek van het voormalig Kapittel van den H. Geest te Roermond*, notatur sub 8 Maji, quod Joannes de Noviomago, Decanus Capituli (✠ 30 Nov. 1494) instituerit festum S. Wironis Ep. et Conf. solemniter celebrari in hac forma" etc. M. W.

(2) Cum anno 1856 Proprium officiorum SS. Archidiœcesis Ultrajectinæ, quæ nunc diœceses Daventriensem et Groningensem jamdiu exstinctas complectitur, renovaretur, commemoratio S. Wironis fuit suppressa. Colitur tamen S. Wiro ut Patronus in Oosterwierum parochia sub Decanatu Leovardiensi in Archidiœcesi. Cf. *Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht*, t. 3 p. 375. M. W.

Martyrologii Anglicani duplici editione fefellit ambigua vox *Trajecti*, ut cum sint hujus Sancti *Ultrajectum*, quod est inferius *Trajectum*, translatæ Reliquiæ, *Trajecti ad Mosam* sive *Maestrichti*, ut vulgo appellatur, quiescere scribat in ecclesia cathedrali; quæ quidem illic extitit vivente S. Wirone, sed paullo post thronus episcopalis Leodium est translatus; Reliquiæ autem multo post ad Ultrajectensem ecclesiam deportatæ sunt. In Romani Martyrologii tabulis ejus hoc ipso die ita consignatur memoria: »In Scotia, S. Wironis Episcopi." In Scotia certe natus, et episcopatum adeptus fuit, sed hoc dimisso in Galliam Belgicam venit, et quem ante diximus montem, jam S. Odiliæ dictum, incoluit, templo deinde ac monasterio ornatum, ac demum sui corporis thesauro ditatum.

7. Vitam S. Wironis edidit Laurentius Surius, Carthusianus, ante centum (1) circiter annos »ex quodam, ut ait, egregio MS. Codice descriptam, sed in gratiam lectoris mutato stylo". Recitat ex hac Vita quædam Baronius tom. 8 Annalium ad an. 631 num. 8 et seqq. Brevem vitæ ejusdem epitomen contexuit Molanus in Natalibus SS. Belgii, cui illa subjecit: »Hæc est summa historiæ ejus, quam sacra vetustas ad posterorum notitiam transmisit". Antiquam sane esse eam historiam illud argumento est, quod nusquam mentionem faciat Collegii canonicorum ex Monte S. Odiliæ Ruræmondam translati. Non tamen ejus auctorem fuisse ipsius Sancti temporibus omnino vicinum, inde conjicere est, quod monasterium S. Petri dicat *perdurare in præsens*, usque ad scriptoris nempe ætatem, qui proinde non nisi longo tempore post mortem S. Wironis videtur vixisse (2). At quis ille fuerit nos latet. Risum fortassis nonnemini moveat, quod a Thoma Dempstero, Historiæ

(1) Nunc trecentos. M. W.

(2) Recole tamen dicta in Introductione sub I. M. W.

ecclesiasticæ gentis Scotorum lib. 19 cap. 1167, quo de S. Wirone agit, scriptum est in hæc verba: »Molanus in Natalibus SS. Belgii. Anonymus apud Surium tom. 3 die 8 Maji. Sed is est Gaufridus Abbas, qui jussu Lucii Pontificis Vitam ipsius luculenter et veraciter descripsit, in cujus limine sic habet: Scotia fertilis sanctorum Virorum insula" etc. Nimis profecto festine aut potius oscitanter ista scripsit Dempsterus. Legerat apud Molanum, non in Natalibus SS. Belgii, sed in Auctario ad Usuardum, ista: »In territorio Bisuntino, monasterio Bellæ-vallis, S. Petri Ep. et Conf. Eodem die Wironis Ep. et Conf." ac deinde Annotatione 4: »Petri Episcopi Tarentasiæ Vitam scripsit Gaufridus Abbas Altæ-cumbæ, jussu Abbatum Cisterciensis et Clarævallensis, quibus Lucius Papa injunxerat, ut Vitam ejus conscribi curarent. Est a Surio excusa". Hactenus Molanus. Quam vero ista nihil ad S. Wironem spectant! Et erant apud Surium in ipso titulo Vitæ S. Petri eadem expressa. Sedit autem Lucius III Papa a 30 Augusti 1181 ad 25 Novembris 1185, cum obiisset S. Petrus anno 1071, die 8 Maji.

8. Quam porro Surius mutato stylo edidit S. Wironis Vitam, nos primigenia phrasi scriptam nacti sumus, ex schedis Wilhelmi Lindani, primi Ruræmondensium episcopi: itaque hic damus collatam cum MS. codice monasterii Hubergensis Wilhelmitarum in Brabantia. Hanc qui pervolverit curiosus lector, is minime Surio assentietur, in titulo admonenti, »utrum hæc integra sit historia, an potius integræ historiæ epitome, incertum se habere". Nam qui epitomas concinnant, ii plerumque phrasi utuntur stricta ac recisa, ut amplam etiam materiam in arctum contrahere velle videantur. Ast huic auctori diffusa est et laciniis multis minime necessariis dispansa oratio. Eatenus tamen dici fortassis hæc epitome posset, quod de rebus plurimis a

S. Wirone gestis vix paucula capita, multis licet verbis, exponat: ut non videatur de iis majorum secutus scripta, sed exilia fortassis pittacia, quæ in monasterio montis S. Odiliæ exstabant, compilasse, et quæ tum adhuc fama tenebantur, congessisse; atque vel sic (quod ipse in Præfatiuncula fatetur) »Vitam Sancti carptim expedivisse, pauca de multis particulando".

9. Vitæ hujus epitome videatur potius dici illa posse, quam Surius hinc inde circumcisam vulgavit. Sed illa succinctior, quam ante annos 200 (1) in Legenda Sanctorum Angliæ edidit Joannes Capgravius Augustinianus. Relata hæc postea est in tomum de historiis Sanctorum Coloniæ anno 1483, et Lovanii biennio post excusum, quem Molanus in Auctario ad Usuardum 25 Julii, *Legendæ tomum secundum* appellat, quasi nimirum historia Lombardica, sive Legenda aurea, primus Legendæ tomus sit. Ita enim habet Annotat. 5: »S. Magnerici Vita excusa est, saltem ex parte, Legendæ tomo 2, cum poëmate Fortunati de eodem Episcopo"; habetur ea Vita folio 98 hujus Legendæ. Aliud compendium Vitæ S. Wironis et sociorum confecit Joannes Gerbrandus a Leidis Carmelita, circa annum 1500 in Chronico Belgico lib. 2 cap. 16.

10. Nihil horum scriptorum legisse videtur Joannes Trithemius, qui libro 3 de viris illustribus Ord. S. Benedicti cap. 263 ita de S. Wirone scribit: »Wiro ex monacho Episcopus in Anglia, vir sanctus et Deo dilectus, episcopatum deseruisse dicitur, nescio ob quam caussam: creditur autem quod propter populi cervicem durissimam, qui nec verbis nec exemplis ab iniquitate sua poterat averti. Unde Vir sanctus, ne tempus inutiliter expenderet, venit postea in Germaniam: ubi in quodam cœnobio S. Petri monasticis disciplinis se submisit, et Abbatis officium non

(1) Nunc 400. M. W.

recusavit. Cujus festum agitur 8 Id. Maji". Paucis verbis multi insunt errores: quæ unde hauserit non video, nisi forsan unicum illum de Episcopatu in Anglia gesto, ex commentitia vita S. Swiberti, quam fabulator quispiam sub nomine S. Marcellini protrusit. At non tamen ille aliusve monachum antea fuisse asserit, non episcopatum deseruisse propter populi pervicaciam, non in cœnobio S. Petri disciplinis monasticis se subjecisse, non abbatem factum (1). Sed singula expendere oportet. Quæ Sancto patria fuerit? qua in gente Episcopatus? an monachus, et quidem ordinis S. Benedicti antea, ac post rursum fuerit? quo tempore vixerit? quod postremum non attingit Trithemius.

§ II. S. Wironis patria et episcopatus. An ante hunc aut post monachus fuerit? et cujus Pippini fuerit Confessarius?

11. Primum ergo »Scotia, uber Sanctorum Patrum insula, stellarum numeris Sanctorum coæquans patrocinia", eum protulit, ut in Vita num. 2 dicitur. Consentiunt jam citati Capgravius et Gerbrandus a Leidis, ac ceteri recentiores, Joannes Wilsonus in Martyrologio Anglicano, in Germanico Canisius, Constantinus Ghinius in Natalib. SS. Canonicorum, Miræus in Fastis Belgicis, Molanus in Natalib. Sanctorum Belgii, Petrus Galesinius in Martyrologio,

(1) Vitam S. Wironis ejusque Sociorum adhuc illustrarunt A. van Loo, *De Levens der Heylige van Nederlant*, t. I p. 315. C. Smet, *Heylige en roemweerdige persoonen der tien eerste eeuwen in geheel Nederland*, t. 1 p. 314. (De Ram), *Levens van de voornaemste Heyligen en roemweerdige persoonen der Nederlanden*, t. 2 p. 193 et t. 3 p. 83 et 411, et nostris diebus R[dl]. D[ni]. Alb. Wolters, *De HH. Wiro, Plechelmus en Odgerus en het Kapittel van St. Odiliënberg*, Roerm. 1861 (quocum conferendus *de Katholiek*, t. 42 p. 92—100) et F. J. P. van Etten, *Het leven van den H. Willebrord*, Rott. 1880, p. 147—156. M. W.

ubi insigni eum ornat elogio (1). Willibrordus Boschartius cœnobii Tungerloensis Ord. Præmonstratensis Canonicus, in libro de primis veteris Frisiæ Apostolis, dissertatione 83 ita de patria S. Wironis pronuntiat : »Wiro oriundus erat ex veteri Scotia, quæ nunc dicitur Hibernia (2) : ibi egit, ibi in episcopum est electus, inde Romam ivit consecrandus, inde reversus in Gallias transivit. Surius, Molanus, Miræus, Officium Ecclesiæ Ruræmundensis." Quid hi? an *Scotiæ veteris*, sive Hiberniæ, meminerunt? Ne per umbram quidem. In Galliam hanc nostram Belgicam, sive Germaniam secundam, venit cum Sociis Wiro ex Scotia. Non inficior a S. Beda lib. 1 Ecclesiast. histor. Gentis Anglor. cap. 1 scribi »Hiberniam proprie patriam Scotorum esse" : ac »de Hibernia" quosdam Scotorum »egressos, vel amicitia vel ferro sibimet inter Pictos" in septemtrionalibus Britanniæ insulæ partibus habitantes, »sedes, quas hactenus habent, vindicasse." Non inde tamen consequens videtur, ut quoties Sanctus aliquis Scotus appellatur, aut e Scotia oriundus, continuo Hibernus habeatur ; neque e diverso, ut in ea regione quæ sola ad hoc tempus Scotiæ nomen retinet, natus censeatur, quia Scotus vocatur, si aliunde evidens fiat, prognatum alitumque in Hibernia, quæ et ipsa ab eodem Beda *Scotia* dicitur lib. 3 cap. 19, ubi narrat S. Furseum »ab ipsa insula patria discessisse, et per Britones in provinciam Anglorum devenisse", cum tamen quæ hodie

---

(1) Item *Batavia sacra* p. 80 ; Knippenbergh, *Duysent-jaerigh Jubilé van de gLorIeVse AposteLen Deses GeLDerLanDts* p. 20 et *Hist. eccles. Duc. Geldr.* p. 30 ; Longueval, *Histoire de l'église Gallicane*. Paris 1826 t. 5 p. 447 ; et A. Wolters, Op. cit. p. 23. M. W.

(2) Cum Boschartio sentiunt A. van Loo, *De levens der Heylige van Nederlant*, t. 1 p. 515 ; (De Ram) *Levens van de voornaemste Heyligen en roemweerdige persoonen der Nederlanden*, t. 2 p. 193 ; et Rmus Episc. C. J. Greith, *Geschichte der altirischen Kirche*, p. 153. M. W.

Scotia nuncupatur, in eadem sit insula, in qua Britones Anglique.

12. De S. Wirone unum illud fas mihi esse arbitror pronuntiare, Scotum fuisse, in Scotia natum. Suspicor autem, Vitæ illius scriptorem existimasse genitum eum in Boreali Britanniæ plaga, quæ, cum ipse scriberet, incipiebat sola fere, ut nunc, aut præcipue, *Scotiæ* nomen obtinere. Neque adversus hanc conjecturam afferri illud potest, quod sibi imitandos proposuisse dicatur *Patricium*, *Cuthbertum*, *Columbam*, *patriæ columnas*, *terræ lucernas* (1), quorum prior Hiberniæ Apostolus extiterit, duo posteriores ex Hibernia oriundi fuerint; nam et S. Patricium agnoscunt suum Apostolum Scoti, et apud se natum prædicant; sanctus vero Columba Pictos Septemtrionales, qui non exiguam hodiernæ Scotiæ partem tenebant, fidei mysteriis imbuit, inque insula Hy, ab Rege Brudeo sibi donata, celeberrimum illud monasterium, quod Columkilli vocarunt, ædificavit. S. Cuthbertus cujas fuerit, dissimulat Beda in accuratissima ejus Vita; altera quoque a Capgravio edita, etsi in Hibernia natum affirmat, tamen apud Columbam Episcopum Dunkeldensem educatum tradit; ex Beda saltem constat, in Mailrosensi cœnobio, quod sub Anglorum tunc imperio, nunc Scotorum est, monasticam vitam esse amplexum.

13. Cujus vero gentis Episcopum fuisse eum statuemus? Qui S. Swiberti Vitam sub S. Marcellini nomine composuit, ut ad diem primum Martii fuse est probatum, narrat, aut comminiscitur potius, habitam Ultrajecti synodum, cui præsederit S. Willibrordus, cum S. Swiberto, interfuerint plures alii Sancti, quos enumerat: »Erant autem, inquit

(1) Obierunt S. Patricius anno 464, S. Cuthbertus 687, S. Columba 597. M. W.

cap. 14, eo tempore in eadem primitiva ecclesia Trajectensi Apostolici Pontifices et Canonici, egregii prædicatores, qui S. Swibertum Episcopum cum SS. Ewaldis sequentes, constanter Christum gentibus prædicaverunt: utpote S. Winfridus sacerdos.... Similiter S. Wiro Episcopus Deirorum, S. Plechelmus Episcopus de Massa-candida, vel, secundum Bedam, Candica-Casa, S. Othgerus Levita" etc. Qui *Deiri* olim fuerint, dicendum. Erat Nordanhumbrorum regnum in duos divisum populos ac regna duo, *Deirorum* et *Berniciorum*: hi a Tinæ fluminis ostio ad fretum usque Scoticum porrigebantur, illi citeriora a Tina ad Humbrum æstuarium tenebant. Meminit sæpe regni utriusque Beda, ac diserte lib. 9 cap. 14, ubi cum retulisset S. Oswinum »provinciæ Deirorum septem annis præfuisse", de Oswio fratre S. Oswaldi ista subnectit: »Sed nec cum eo ille qui ceteram Transhumbranæ gentis partem ab Aquilone, id est, Berniciorum provinciam regebat, habere pacem potuit".

14. Ast eo tempore, quo fingitur illa Synodus celebrata, Deirorum genti præerat Episcopus, non S. Wiro, sed S. Joannes Beverlacensis, cujus Vita datur 7 Maji. Nam S. Wilfrido cathedra Eboracensi dejecto sub annum 678, uti dictum est 24 Aprilis, ad ejus Vitam, »duo in locum ejus substituti Episcopi, qui Northanhymbrorum genti præessent: Bosa videlicet, qui Deirorum, et Eata, qui Berniciorum provinciam gubernaret"; ac Bosa quidem Eboraci, »Eata in Hagulstadensi sive Lindisfarnensi Ecclesia cathedram habuit Episcopalem". Ordinati sunt autem Eboraci ambo ab Archiepiscopo Cantuariensi Theodoro. Principio autem regni Alfridi (qui Egfrido fratri anno 685, *die Kal. Juniarum* 13, *sabbato*, ut alibi ex Florentio Wigorniensi retulimus, a Pictis occiso, in regnum Northumbriæ successerat) Eata mortuo, Hagulstadensis Episcopus ordinatus est S. Joannes Beverlacensis. Anno vero sequenti, »cum in patriam reve-

nisset (S. Wilfridus), et Archiepiscopatu suo dimisso (ut inter alios scribit Joannes Bromton in Chronico Regum Northumbriæ) Episcopatum prædicti B. Joannis Hagulstadensis ecclesiæ cum synodali concilio recepisset, idem B. Joannes in Eboracensi civitate episcopatum accepit, quem annis 33 gubernavit." Obiit S. Wilfridus anno 709, 24 Aprilis, S. Joannes anno 721, 7 Maji; cui successit Wilfridus junior, huic Egbertus, Eadberti Regis frater, qui anno 766, X Kal. Janu. decessit. Et ab hoc fabulatur Marcellinus SS. Willibrordum et socios in Frisiam missos, cum vix natus is fuerit, quando hi expeditionem illam Apostolicam aggressi sunt, a S. Egberto abbate missi. Cum igitur præter jam memoratos alius nullus ea tempestate Antistes genti Deirorum præfuerit, manifestum est hallucinari Pseudomarcellinum.

15. Quis autem non intelligat frustra illi in Anglia Episcopatum quæri, quem patriæ suæ Episcopum extitisse Vitæ ejus scriptor affirmet, patriam vero illi Scotiam fuisse? Quæ tamen Scotiæ civitas eo alumno, ac dein Præsule, gravisa sit, non liquet. Thomas Dempsterus in Menologio Scotico ita de eo ad 8 Maji scribit: »Dumblani, Wironis Archiepiscopi, ut tunc moris erat, nulli certæ sedi alligati, qui etiam ab infantia miraculis emicuit, Pipini Regis Confessarius". Hoc de munere post paullo videbimus. Sed si nulli erat sedi alligatus, cur eum patriæ suæ »plebs applausu, clerus vocis in jubilo, omnis et ætas laudibus attollens, suscepit, episcopalique cathedræ præposuit", quæ nulla erat? Quomodo paullo ante dicitur »ecclesia illius patriæ, hominem exuente pastore, pastoralis curæ solatio destituta", si proprium numquam pastorem illa habuerat? Et Dumblano cur præcipue tribuitur? An ibi natus? Quo auctore id constat? Non ibi certe mortuus. An ergo episcopus? Nolim enim archiepiscopum vocare cum Dempstero, cum

duos solum habuisse Scotia thronos episcopales legatur, et longo forsan post S. Wironis ætatem tempore, S. Andreæ et Glascuensem. Est porro Dumblanum civitas Caledoniæ, haud longe tamen a Fortha æstuario ac Romanæ quondam dominationis limite, ad *Teith* sive *Taich* flumen sita. Sed hæc ævo Divi Wironis Episcopo carebat, si Scotis historicis fidem habemus: nam Hector Boetius lib. 12 fol. 264, Joannes Leslæus lib. 6, Buchananus lib. 7, a Davide I, qui circa annum 1121 regni Scotiæ gubernacula suscepit, quatuor novas sedes episcopales institutas scribunt, Rossensem, Dunkeldensem, Brekinensem, Dumblanensem. De Dunkeldensi tamen ambigent, qui in S. Cuthberti Vita a Capgravio edita, a S. Columba Dunkeldensi episcopo educatum eum fuisse legerint: quam tamen fidem ea mereatur Vita, alibi quærimus. Secutus Dempsterum Ferrarius in generali Catalogo SS. ista scribit: »Dumblani, S. Wironis Episcopi"; atque ab eo Wirone, qui eodem die inscriptus est Martyrologio Romano, diversum credidit, ut patet, quia se Catalogum contexere scribit eorum »Sanctorum qui in Martyrologio Romano non sunt".

16. David Camerarius lib. 7 de Scotorum pietate, »S. Vironem" (ita enim appellat) ait, »dignum inventum, qui Glascuensem regeret cathedram, in episcopum electus". Est Glascua, sine Glasqua (ut I tomo Januarii, ad diem 13 pag. 818 diximus) urbs olim regni Cambrensis, dein Scotiæ Archiepiscopalis ad Cluydam flumen. Cujus urbis (ut Georgius Condus lib. 1 de duplici statu religionis apud Scotos, pag. 28 testatur) primus Antistes fuit »S. Kentigernus, post mortem ob insignia sanctitatis indicia Patronus et Tutelaris", qui, ut Joannes Istacor lib. 2 de gestis Scotor. cap. 7, ibidem »quiescit: in cujus honore templum Glascuense fundatum est, nulli templo in Scotia aut ornatu, aut in Canonicorum multitudine et præbendis pinguibus secun-

dum". Agit de ea urbe Cambdenus in descriptione Britanniæ p. 696. Dedimus 13 Januarii Vitam ejusdem S. Kentigerni, quem Radulphus episcopus Cantuariensis in epistola ad Callistum Papam contra Thurstinum Eboracensem *Cantugernum* appellat. Sed quo auctore didicit Camerarius S. Wironem episcopum Glascuensem fuisse? aut cur eum auctorem non nominat? Citat certe alios plures, sed prope eadem fide qua superius gentilis ejus Dempsterus Molanum, nempe »Stephanum Abbatem in Vita S. Modoaldi lib. 1 cap. 2 et 34". Damus infra 12 Maji (1) eam S. Modoaldi Episc. Trevirensis Vitam, a Stephano Abbate monasterii S. Jacobi Leodii conscriptam circiter 1100 annum Christi. At nulla in ea mentio est S. Wironis, neque apud Surium capita sunt in libro primo 34, sed solum 14. Meminit quidem ille auctor Pipini Ducis, qui sororius erat S. Modoaldi, lib. 1 cap. 2 et 3, et lib. 2 cap. 3. Sed non ideo, quia quidam existimant S. Wironem huic Pipino familiarem fuisse, consequens est, ut ubi de hoc fit sermo, continuo de S. Wirone illata mentio censeatur.

17. Fuisse S. Wironem monachum scripsit primus fortassis num. 10 citatus Trithemius, sed non probat, nec plura ibidem alia, quale illud quod in Anglia episcopum ait fuisse, quod a Pseudo-Marcellino descripsit, et nos prolixe jam refutavimus. Contrarium errorem errat Arnoldus Wion lib. 3 Ligni vitæ in Annot. ad 8 Maji, dum affirmat, »fuisse ex monacho cujusdam cœnobii in Anglia episcopum Scotiæ". Et hi quidem non cujusvis instituti monachum, sed Benedictinum fuisse volunt, uti et Hugo Menardus, Benedictus Dorganius a S. Joanne, Gabriel Bucelinus, quem peculiari argumento mox refellemus. Nihil de monachili professione traditur in Vita: nedum quod eam, dimisso episcopatu, denuo fuerit complexus, atque abbas factus, sive »in cœno-

(1) *Acta SS.*, Maji t. 3.

bio S. Petri in Germania", ut Trithemius, sive, ut Wion, »S. Mariæ in Monte Petri, qui nunc S. Odiliæ vocatur", seu denique, ut Bucelinus, »in Monte S. Petri" ipsemet »insigne cœnobium excitarit, et basilicam Deiparæ, suæ Ordinisque præcipuæ Tutelaris, honori dedicarit". Innuit perspicue Vitæ ejus historia, non fuisse ei a Pippino monasterium donatum, sed locum antea incultum, »remotum a mundi negotiis: in quo oratorium S. Mariæ semper Virginis Deique Genitricis honore constructum et consecratum est, necnon S. Petri monasterium". Quæ duo etsi credibile videri possit ipsius S. Wironis studio fuisse ædificata, ab eoque consecrata, non tamen id omnino est exploratum, cum potuerit utrumque post ejus decessum, cum locus miraculis illustraretur, esse a piis hominibus procuratum (1). Non potuit tamen, sive ipsiusmet Sancti ac sociorum industria, seu Ducis Pippini liberalitate, non aliqua construi, in qua sacris operarentur, ædicula sive oratorium; non etiam domus in qua habitarent, et eos exciperent qui institutionis gratia, aut Sacramentorum percipiendorum, aut valetudinis per eos divinitus recuperandæ, illuc confluebant mortales. Atque ex ejusmodi convenarum turba paullatim cœtum coaluisse religiosorum hominum reor: cujusmodi autem hi disciplinam ac regulam observarint, an Scoticorum monachorum, sive Hyensium, sive aliorum, an S. Benedicti, an denique Canonicorum seu clericorum, qui saltem ultimis seculis locum illum incoluerunt, hactenus in incerto apud antiquiores scriptores relictum.

18. Nunc ætas inquirenda S. Wironis, cujus duo potissimum nobis occurrunt characteres: primus quod *Pippino* Duci Francorum familiaris fuerit, alter quod *S. Cuthberti*

---

(1) Affirmat tamen antiquus biographus S. Wironem fuisse sepultum »infra parietes præfati oratorii S. Mariæ" unde palam fit oratorium illud exstitisse *ante* ejus decessum. Conf. dicta in Introd. sub III. — M. W.

imitator; atque unus alterum explicat. Tres omnino fuerunt *Pippini* quorum singulos S. Wirone amice usos quidam scriptores tradunt. Primus fuit SS. Gertrudis et Beggæ parens, præcipua in regno Austrasiæ dignitate sub tribus Francorum Regibus, Clotario II, Dagoberto I et S. Sigeberto, functus; cujus Pippini Vitam edidimus ad diem 21 Februarii (1). Hunc scribit Cardinalis Baronius tom. 8 Annal. ad an. 631 num. 8, »ob pœnitentiæ signum, discalceatum" consuevisse sua »S. Wironi confiteri peccata". Ast longe posteriorem B. Pippino fuisse S. Wironem, ad illius Vitam § 4 num. 49 ostendimus, quod hic S. Cuthbertum imitandum sibi proposuisse dicatur, cum tamen moriente Pippino adhuc puer fuerit S. Cuthbertus, qui sexto post anno, nimirum Christi 651, cum oves pasceret, animam viderit S. Aidani Episcopi ab Angelis in cœlum deduci, ac tunc monasticam ipse vitam complexus admodum adhuc adolescens, obierit anno 687, haudquaquam provecta ætate. Unde conficio, cum migravit e Vita Pippinus, vix adhuc natum fuisse S. Wironem.

19. Eum forte scopulum evitare voluit Gabriel Bucelinus, cum in Menologio Benedictino scripsit, S. Wironem post annum septingentesimum floruisse, annis circiter 20 post S. Cuthberti obitum, ut proinde S. Cuthberti Vitam legisse potuerit a monacho Lindisfarnensi scriptam, cum Alfridus Rex Northumbriæ *pacifice regnaret*, qui tamen anno 705 obiit. Potuit quoque, si post annum 700 floruit S. Wiro, S. Cuthberti quæ imitaretur exempla et spectasse coram, antequam in Galliam veniret, et aliorum relatione didicisse. Sed dum ab illo, quem dixi, scopulo vela retorquet Bucelinus, si tamen consulto id facit, ad alium alliditur, quem multo intentius vitatum cupiat. Scribit enim Wironem episcopum ordinatum ab Honorio Pontifixe Maximo,

(1) Et in *Actis SS. Belgii selectis* tom. 2 pag. 337 et seqq. J. G.

primo nimirum ejus nominis, qui ab anno 626 ad 638 Ecclesiæ præfuit. Non quæro, quis auctor 70 annos gesti episcopatus Wironi assignet, quot a tempore Honorii Papæ usque post septingentesimum Christi annum fluxisse necesse est. Sed quî potuit, antequam fieret episcopus, monachus fuisse Benedictinus, ante annum saltem 638, quo decessit Honorius? cum S. Wilfridus, apud Willielmum Malmesburiensem lib. 3 de gestis Pontificum Anglorum affirmet, »se primum fuisse qui verum Pascha in Northumbria Scotis ejectis docuerit, qui cantus ecclesiasticos antiphonatim instituerit, qui sanctissimi Benedicti regulam a monachis observari jusserit". Obiit S. Wilfridus anno 709, episcopatus suscepti 45. Si antea non erat in Northumbria recepta S. Benedicti regula, minus etiam in Scotorum ditione, e qua qui apud Anglos annis 30 episcopatum gesserant et monasteria instituerant, viri alioquin religiosi, ita a ritibus Romanis abhorrebant, ut ne errorem quidem circa computum cycli Paschalis dedoceri se paterentur (1). Quod ergo illud fuit monasterium, in quo ante episcopatum regulam Benedictinam professus est S. Wiro? Non negamus tamen hanc eum profiteri potuisse, cum serius eum vixisse opinemur: at cum Vitæ ejus scriptor omnino de monachica professione verbum nullum fecerit, nos quoque in neutram partem quidquam statuimus.

20. Baronius quoque alibi sententiam de S. Wironis ætate mutavit: nam in notis ad Martyrologium floruisse scribit circa annum Christi 750, ut et Constantinus Ghinius; MS. Florarium circa 752; Thomas Dempsterus in Historia ecclesiast. gentis Scotorum lib. 19 anno 757; atque in Menologio Scotico, fuisse Regis Pippini Confessarium, qui tunc nempe Rex erat Francorum. Sed non optima rursus fide Constantium Felicium citat, quasi hæc

(1) Cf. Greith, *Geschichte der alt-irischen Kirche*, p. 227.

in Ephemeridibus scripserit: »S. Wiro Episcopus Scot. Pipini Regis Confessarius". At scripsit »venisse in Franciam sub Pipino Prorege, ac vitam solitariam elegisse, atque ab eo deinde in consiliarium et confessarium cooptatum". Congruit Vita, quæ diserte *Francorum Ducem* appellat Pippinum, a quo susceptus ac magnifice honoratus est S. Wiro. Quamquam in Vita S. Plechelmi *Rex Francorum* appellatur, qui Regibus ipsis imperabat, uti dein filius ejus Martellus. Fuit ergo Dux, quem ante retulimus, B. Pippinus; Dux item fuit, et majori longe potentia pollens, Pippinus Herstallus, illius Pippini nepos, avus Pippini Regis. Sed eum credidit Baronius, postquam ex Alpaide pellice Carolum Martellum suscepit, plane aversum a pietate ac rebus divinis animum habuisse, ut neque ad Virum sanctum cui peccata confiteretur, et tanta præsertim submissione ac reverentia, ventitasse videatur. Imposuerunt enim Baronio Acta S. Swiberti, quæ in Annot. ad Martyrol., 1 Martii *fidelissime scripta* censet, cum sint fallacissimis narratiunculis consuta. Neque enim Pippinus vel legitimam conjugem Plectrudem unquam repudiavit, vel ita obstinavit in flagitio animum, ut non multa pie ageret, et locis sacris largiretur, etiam ultimis vitæ annis, eadem præsente et consentiente Plectrude. Imo ad illud ejus adulterium, sed confessione et pœnitentia expiatum, respexisse auctor videtur, cum illum ait *solitum fuisse* S. Wironi *lubrica lapsus humani detegere, nec dedignatum gratia confessionis discalceatum eum adire, ejusque oris imperio prompte parere.* Minime ergo dubium nobis videtur, de hoc Pippino ista esse accipienda, quod et Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad marginem annotavit. Et multo ante Joannes Gerbrandus a Leidis, cum Chron. Belgici lib. 2 cap. 15 de S. Willebrordo, Radbodo Frisonum Rege, et hoc ipso Pippino Francorum Duce egisset, sequens caput ita exorsus est:

»Porro temporibus Pippini sæpe dicti Ducis Francorum, claruit.... S. Wiro, ex Scotia oriundus" etc.

21. Quod porro hic S. Wironi, idem S. Plechelmo in ejus Vita tribuitur, his verbis: »Pippinus, Francorum Rex incomparandus, in tanta veneratione eum habebat, ut singulis annis initiante quadragesimali tempore de suo palatio descendens, nudis pedibus, regali deposita purpura, ad præfatum locum, quem Sanctus Domini famulus tenuit, ire properaret, et cum eo inivit consilium quomodo regni gubernacula secundum Domini voluntatem gubernaret, et sanctæ fidei magnitudinem in seipso suisque subjectis adaugeret. Ibi quoque cum summo sacerdote Domini confessione criminum facta, et accepta pœnitentia, de humanitatis parte deflet contracta". Hoc nimirum est, quod Vitæ S. Wironis scriptor vocat *lubrica lapsus humani detegere*. An ergo promiscue nunc Wironi, nunc Plechelmo confitebatur Pippinus? an potius cum alia loca disseminandæ fidei ac pietatis apud neophytos fovendæ gratia adiisset, si tunc ad ædem Montis S. Petri Dux venisset, illo non reperto, Plechelmo confitebatur? an fortassis S. Wiro ante Pippinum et S. Plechelmum e vita migravit (1), et qui illi confiteri consueverat Dux, eadam ratione modoque deinceps S. Plechelmo confessus est?

22. Dempsterus, qui nullum fere oriundum e Scotia Sanctum non illustrem editis libris facit, de Wirone ita

(1) S. Wironem obiisse putant Ribadeneira et Rosweidus (*Gener. legende der Heil.* ad 8 Maji) anno 710, Ghesquierus (Acta SS. Belgii t. 5 p. 343, Smet (Op. cit. t. 1 p. 315) Guérin (*Les petits Bollandistes*, 7me éd. t. 5 p. 405) et van Etten (Op. cit. p. 154) sub annum 700, van Loo (Op. cit. t. 1 p. 316) et de Ram (*Vies des Pères* etc. ad 8 Maji) initio regni Caroli Martelli (716—741), Alb. Wolters (Op. cit. p. 62) cum scriptoribus hic initio n[i] 20 nominatis circa medium sæculum 8^{vum}. Opinioni Ribadeneiræ et Rosweidi adhæret *de Katholiek* t. 42 p. 96, ubi simul censet S. Wironem natum fuisse ante medium sæculi septimi. M. W.

habet: »Scripsit Ordinationes Ecclesiæ suæ lib. 1, Epistolas ad Pippinum Regem lib. 1, Ad Fratres Odiliæ lib. 1". Ubi eos libros Dempsterus vidit, vel a quopiam citatos legit?

§ III. S. Wironis reliquiæ Ultrajectum et Ruræmondam translatæ.

23. De S. Wironis sepultura ista traduntur infra in illius Vita: »Ad exequias beati Viri religiosorum turba non modica virorum, fletu gemituque laborans advenit: motus affluentis populi Patris abscessum condoluit, quem cives superni laudis in jubilo ferunt in ardua, cœtui jungendum Angelico. Sanctum vero corpus infra parietes præfati oratorii S. Mariæ a Dei fidelibus, cum hymnis et psalmorum concentibus, condignæ sepulturæ traditur. Nec defuisse supernorum agmina tumulo dubitatur, cum peregrinus humani olfactûs odor miræ fragrantiæ a cunctis astantibus hauritur".

24. De reliquiis S. Wironis Ultrajectum postea translatis, ista leguntur in Breviario Ultrajectino (1) 8 Maji lect. IX: »Cujus (*Wironis*) corpus, miraculis clarum, sepultum est in Monte S. Petri juxta Ruræmondam. Postea tamen præcipua Reliquiarum ejus pars, per Canonicos Trajectenses (qui in monte illo, declinantes Nordmannorum vastationem, cum Antistite suo Hungero, aliquamdiu resederant) translata est ad Episcopalem Sedem Ultrajectensem, ubi etiam in veneratione habetur". De eadem translatione Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ita scribit: »Præcipuam tamen portionem reliquiarum S. Wironis, Archiepiscopalis Ecclesia Trajectensis sibi asscribit. Occupato enim a Nordmannis Trajecto, Hungerus Antistes, cum paucis Canonicis,

(1) Quod nempe ante annum 1857 in Archidiœcesi in usu erat. M. W.

anxie Prumiam diffugit. Quorum præsentia Lotharius Rex motus, contulit ei monasterium montis Odiliæ, ut in eo Danorum incursione liberi, divini Numinis cultum celebrarent".

25. Eam Trajectensis Ecclesiæ vastationem contigisse scribit Joannes de Beka anno Christi 856. Sæpius quidem ante eum annum Frisiam et Bataviam immanis illa natio vastavit. Nam ut habent Annales Bertiniani, anno »846 piratæ Danorum Fresiam adeuntes, accepto pro libitu censu, pugnando quoque victores effecti, tota pene provincia potiuntur". Anno »847, Emporium quod Dorastadum dicitur, et insulam Batavorum occupant atque obtinent". Anno »850, Rorich nepos Herioldi, qui nuper a Lothario defecerat, assumptis Nortmannorum exercitibus, cum multitudine navium, Fresiam et Batavorum insulam aliaque vicina loca per Rhenum et Vahalem devastat. Quem Lotharius, cum comprimere nequiret, in fidem recepit, eique Dorestadum et alios Comitatus largitur". Anno »851, piratæ Danorum Fresiam et Batavos populantur". Anno »852, Normanni 252 navibus Fresiam adeunt, acceptisque multis, prout ipsi statuerunt, ad alia divertunt". Eodem anno, »Godefridus, Herioldi Dani filius, conrogata manu valida, Fresiam cum multitudine navium aggreditur". Ast anno »854 Dani, intestino inter se prælio dimicantes, adeo tridui concertatione obstinatissima bacchati sunt, ut Orico rege et ceteris cum eo interfectis Regibus, pene omnis nobilitas interierit". Anno »855 Lotharius totam Fresiam filio suo Lothario donat. Unde Roric et Godefridus patriam, id est Daniam, repedant, spe potestatis Regiæ nanciscendæ". Sed eodem anno »Roric et Godefridus, nequaquam arridentibus sibi successibus, Dorestado se continent, et parte maxima Fresiæ potiuntur". Consentiunt ut plurimum ceteri annales.

26. Quo tamen anno Ultrajectum, quod erat Frisiæ caput, vastatum sit ab iisdem barbaris, non facile est assequi.

Anno certe 856 nihil hostile moliti memorantur. Unde quidam suspicantur, a Lothario Augusto, non ab ejus filio Lothario Rege, monasterium illud Hungero Antistiti datum. Obiit autem Lotharius Imperator, Ludovici Pii filius, Caroli Magni nepos, die 29 Septembris anno 855. Filii illi fuere Ludovicus II Imperator, cui pater Italiam dedit; Lotharius, cui Lotharingiam; Carolus, cui Provinciam. Sed quocumque anno clades illa Ultrajecto illata sit, satis liquet, non facile potuisse in pristinam formam restitui eam urbem Ecclesiamque, anniversariis illis barbaricæ incursionis procellis circumsonantibus; ut proinde mirum minime sit, Hungerum, seu ex recenti calamitate elapsum, seu jam diu sedes utcumque quietas, ubi saltem divina obire posset, quærentem, anno demum 857 ad Regem Lotharium, cui Lotharingia Frisiaque obtigerat, confugisse. Nam die secundo Januarii, Indictione VI, anno regni Lotharii tertio, qui erat Christi 858 (quippe qui anno 855 inierat regnum) donatum est illi ab eodem Rege Montis S. Odiliæ monasterium: cujus donationis tabulas recitat Wilhelmus Beda, in historia Episcoporum Ultrajectensium, quas et hic promere operæ pretium videtur (1).

28. Quod monasterium illud S. Petri (Lotharius in suo diplomate) *Bergh* ait nuncupari, id etiamnum usus accolarum habet, ut pagum illum ac monasterii templique locum *Bergh* sive *Montem* vocent; qui tamen accuratius loquuntur, *Sint-Odilie-bergh* id est *Sanctæ Odiliæ-mons*, sive *Odiliæ-Mons;* mendose apud Capgravium, et in secunda parte Legendæ antea citata, *Mons Odulæ* vocatur. Quam tamen ob caussam *S. Odiliæ* mons vocetur, nondum comperi (2). S. Odiliæ alibi celebre nomen, præsertim in Al-

(1) Refert hic Bollandus sub nº 27 Lotharii diploma, quod Parte 2da dabitur. M. W.

(2) Vide Introd. sub II. — M. W.

satia ubi vixit. An huc translatæ aliquæ ejus sint reliquiæ, an alia causa ejus invaluerit cultus, haud scio. Quod vero in *pago Maso* situs is locus esse dicitur, alibi monuimus, tractum omnem, qui a Trajecto superiore usque ad Batuam secundum Mosam amnem utrimque longissime protenditur, olim appellatum fuisse *Masau* (pro quo hic est *Maso) Masegau*, *Maseland*, *Mosauga*, *Mosavum*, sive *Mosariorum pagum* vel Comitatum. Erat autem duplex, ut in divisione regni hujus ipsius Lotharii inter ejus patruos, Carolum et Ludovicum, hunc Germaniæ, illum Franciæ Reges, anno 870 facta, videre est apud Miræum in Codice donationum, Cap. 20, ubi singulis assignatur *Masau subterior* et *Masau superior*, *de ista parte*, Carolo videlicet, quod ad lævum Mosæ latus jacet, Ludovico quod ad dextrum. Ratio nominis est, quod qui fluvius Latine *Mosa* dicitur, Francis *Meuse*, Leodiensibus a Viseto oppido usque supra Dionantum *Mouse*, ad Latinum nomen propius accedente vocabulo, is a Teutonibus infra Visetum usque ad Oceanum *Mase* sive *Maes* appellatur. In ea ipsa divisione post quinque episcopales urbes, Ludovico tribuuntur *abbatia Suestre* et *Berch*. Est *Suestre*, vulgo Susteren, nobilium Virginum Canonicarum monasterium, paulo amplius duabus leucis a *Bergh*, sive *Odiliæ-monte* distans, a S. Willebrordo ædificatum, de quo ita scribit Theofridus in ejus Vita: »Idem munificus Princeps (Pippinus) sub chirographi conscriptione, anno quarto regni Dagoberti, VI Nonas Martii, tradidit illi villam, in pago Mosariorum sitam, et a præterfluentis fluvii nomine Suestram nuncupatam". Tribus circiter leucis ab eodem loco *Berch*, oppidum est *Gangelt* ditionis Juliacensis, quod in *pago* quoque *Mosano* situm scribit Einhardus lib. 4 de miraculis SS. Marcellini et Petri, his verbis: »Est item fundus regius in pago Mosavo, octo circiter leucis ab Aquensi vico disparatus. Gangluden habitatores appellant".

Vocabulum autem *pagus* et olim a Cæsare ac Tacito, et passim a mediæ ætatis scriptoribus, non pro vico rusticano, ut nunc, sed pro districtu aliquo, plures ejusmodi vicos aut oppida, atque etiam urbes, et latius terræ spatium complectente, adhibitum fuit: unde gallica vox *pays* profluxit. Quare pagus *Maso* seu *Masau* est ditio Mosæ adjacens, et utramque vocem Teutonicum *Maseland* exponit.

29. Sed ad S. Wironis reliquias stylum referamus. Earum pars, ut ex Molano diximus, ab Hungero Antistite et Canonicis, domum postliminio revertentibus, Ultrajectum asportata videtur. Miræus tamen in Fastis Belgicis, ex propriis Officiis Ecclesiæ Ruræmondensis, ita scribit: »Cujus *(Wironis)* venerandum corpus in ecclesiam Ultrajectensem translatum (Danis et Nortmannis eam devastantibus) Canonici illinc profligati ad dictum S. Petri montem, favente Lothario Rege, revexerunt: ubi multis et cœlestibus miraculis illustre fuit". Verum unde ista hauserit Henricus Cuyckius (1) Ruræmondensis Episcopus, cujus auctoritate Officia illa concinnata editaque anno 1609 (2) fuerunt, haud conjicio. Altera multo probabilior narratio videtur, Hungerum partem earum reliquiarum secum asportasse, Canonicis Bergensis monasterii haudquaquam repugnare ausis.

30. Pars est tamen isthic relicta, proque integro corpore deinceps forte habita, ut variis locis aliorum Sancto-

(1) Molani tamen Natales Sanctorum Belgii, quos ipse Cuyckius anno 1595 primum edidit, silent de revecto corpore S. Wironis per Canonicos Ultrajectenses ad Montem S. Petri seu Odiliæ, nec legitur usquam reliquias denuo Ultrajectum fuisse asportatas, unde hæc relatio merito in nova editione Proprii Ruræmundensis intercidit. Certe versus finem seculi 16ti caput S. Wironis in ecclesia metropolitana Ultrajectensi adhuc servabatur, ut videre est in *Archief van het Aartsbisdom Utrecht* t. VII p. 311. Fuit Cuyckius forsitan in errorem inductus textu mox citando (in Annot. ad Vitam S. Wironis) Capgravii, qui supponit corpus sancti Wironis sepultum Ultrajecti, postea relatum ad Montem S. Odiliæ, cum contrarium contigerit. M. W.

(2) Imo jam anno 1605. M. W.

rum *corpora* asservari in vulgus creduntur, quamvis pars solum aliqua corporum extet. Neque palam fortassis omni populo hic constitit, partem alienatam esse. Certe scriptor Vitæ S. Wironis id videtur ignorasse, aut dissimulasse (1), cum ita scripsit: »Ad cujus sepulchrum deinde plurima sanitatum præstantur beneficia: nec inconsolatus abit adhuc hodie, qui digne celebrans ejus patrocinia, Divinam implorat gratiam (petens) sibi sua remitti piacula, præstante Domino" etc.

31. Quæ porro hic supererant reliquiæ, cum collegium Canonicorum Ruræmondam migravit, eo quoque translatæ sunt (2) et in æde SS. Petri et Pauli, quæ dein Sancti Spiritus est nuncupata (3), ac postea Cathedra Pontificali ornata, depositæ; atque singulari Numinis providentia servatæ fuerunt, ne ab sacrilegis militibus Wilhelmi Nassovii Prin-

---

(1) Nisi ante translatas Ultrajectum reliquias scripserit. M. W.

(2) Ita tamen ut aliquæ in ecclesia Bergensi videantur remansisse, probabiliter in altari SS. Wironis, Plechelmi et Otgeri, quod stabat ante chorum. Sic enim legitur in libro chorali, quo Canonici regulares S. Sepulchri hic, exeunte sæculo 15to, utebantur: »Plechelmi episcopi et confessoris IX lect. Omnia ut in communi. Sed in vesperis Ad Magnificat antiphona ut sequitur: Tres viri Deo dediti ex toto elegerunt sibi orbe pererrato Odiliæ montem, studiis celestibus aptum, Wyro, Plechelmus, comes ac Otgerus eorum, *reliquias quorum dum nos veneramur in terris*, ipsorum suffragiis jugiter effusis mereamur, a peccatis absoluti, cum sanctis introire aulam paradisi". M. W.

(3) De hac ecclesia legi merentur, quæ habet antiquus liber anniversariorum ecclesiæ S. Spiritus Ruræm., jam citatus, ubi sub 28 Maij habetur: »Dedicatio hujus ecclesie semper est dominica post ascentionem Domini nostri Jesu Christi, et est consecrata in honorem SS. apostolorum Petri et Pauli et S. Martini episcopi et confessoris; in quorum Sanctorum honorem consecratum est summum altare. Primum fuit capella Sancti Spiritus, cuius altare adhuc apparet situatum ante chorum, apud quam capellam postea, nempe anno 1381, translatio facta est huius ecclesie, et propterea adhuc reservat et habet nomen suum vulgariter Ecclesia Sancti Spiritus" etc. Structor vero ampliatæ illius ecclesiæ S. Spiritus fuit Joannes de Rodingen sive de Montefya, qui obiit anno 1388, ut ibidem sub 14 Martii legitur. M. W.

cipis Arausionensis, cum is Ruræmondam anno 1572, die 23 Julii, quinto assultu cepisset, indignis modis violarentur, cum tabulam summi altaris, in cujus erant basi reconditæ, evertissent. Sunt eæ post annos viginti et duos repertæ, festumque Inventionis et Elevationis quotannis ritu duplici celebratur (1). Qua de inventione et festo ista in Officiis propriis annotantur: »Festum Inventionis et Elevationis ossium SS. Wironis, Plechelmi et Otgeri, quod celebrandum est semper feria tertia post festum Sanctissimæ Trinitatis. SS. Wironis et Plechelmi Episcoporum et Otgeri Diaconi ossa, ante Iconoclastarum rabiem, in excavata basi tabulæ summi altaris Cathedralis ecclesiæ Sancti Spiritus Ruræmundensis, in lignea theca, cum vetusta hac inscriptione PARTES RELIQUIARUM SS. WIRONIS, PLECHELMI ET OTGERI, conservata fuerunt. Quæ tempore Iconomachiæ anni 1571 (*imo* 1572), hæreticis altaris tabulam evertentibus (2), ipsamque basim intactam relinquentibus, singulari Dei providentia ab hæreticorum furore defensa sunt. Anno vero 1594, quo tempore ejusdem altaris basis renovabatur, ibi-

(1) Celebratur hoc festum etiam in diœcesi Buscoducensi; in Ruræmundensi autem Officium fit ritu duplici 2dæ classis, fuitque renovatum anno 1867, additis Lectionibus historicis pro secundo Nocturno. M. W.

(2) De hac vastatione scribens Wilh. Lindanus, primus Episcopus Ruræm. in suo libro *De fugiendis nostri seculi idolis*, observat Calvinistas, sacrarum imaginum osores, solam sui magistri diaboli imaginem reverenter habere, confractis Christi et Sanctorum imaginibus, citatisque in hanc rem templo S. Pauli Londinensi et Antverpia, ubi soli Satanæ imagini pepercerunt, subjungit pag. 110: »Certe cum ad meam anno 1572 rediissem diœcesim, Gœssarum (sic Geusios appellat) incursionibus perturbatam, templi Ruræmundæ chorum perlustrans, vidi in Altari summo, sublatis universis atque tres per rogos exustis Sanctorum imaginibus, solam imagunculam, quæ diaboli follem gestantis specie solet D. Genovefæ Virgini appingi; quam ego rapide manu arripiens et humi illidens: Tu hinc, inquam, migra diabole, qui stare non potes, unde venerandas Domini tui Christi et Sanctorum ejus imagines, tuos per sacrilegos satellites, exturbasti". M. W.

dem reperta, et postea honorifice elevata sunt. Ad cujus rei et horum Diœcesis hujus Patronorum religiosam memoriam, duplex hoc secundæ classis festum est institutum, feria tertia post sacrosanctæ Trinitatis festum semper celebrandum" (1).

32. At quæ Ultrajectum erant asportatæ reliquiæ, eas postmodum, eorumdem Nortmannorum metu, defodi aliterve occuli oportuit. Quod ita factum, ut latebrarum, in quas abditæ erant, omnino interciderit memoria : donec Baldrici, 15[ti] Episcopi, tempore, quo et Otto I Augustus imperabat, *divina revelatione*, ut Wilhelmus Heda scribit, *repertæ sunt*. De qua Inventione Joannes de Beka ista ante Hedam tradidit : »Insuper et idem Episcopus corpora SS. Werenfridi, Lebuini, Plechelmi, Wironis, Otgeri, Odulphi ac Radbodi, per mysticam revelationem adinvenit : de quibus sanctis Patronis Trajectensem ecclesiam gloriosius adornavit". Idem Baldricus Episcopus Reliquias S. Plechelmi transtulit Oldensalium, uti latius ad ejus Vitam dicendum.

(1) Cum anno 1661 cathedra episcopalis ab Eugenio Alberto d'Allamont, episcopo Ruræm., e templo S. Spiritus, utpote nimis exili et inconcinno, ad parochiale S. Christophori, civitatis Tutelaris, transferretur, etiam Reliquiæ SS. Wironis, Plechelmi et Otgeri, illuc translatæ fuerunt, quas Knippenbergh (pag. 175) ex depositione Antonii Meo notarii publici et episcopatus secretarii, refert esse »insignes Reliquias seu magna ossa, (easque) decenter servari in tumba nigra, quam argenteæ laminæ exornant". Has anno 1686 Reginaldus Cools, Episc. Ruræm., divisit, et partem, in communi et solemni supplicatione Cleri et populi ad ecclesiam Montis S. Odiliæ reportavit, ubi mox denuo miraculis clarescere ceperunt, ut infra in Comment. de Vita S. Plechelmi § V n° 43 longius narrabitur, et modo sub altari restaurato, ipsis Sanctis dicato, in feretro ligneo honorifice requiescunt. Cf. *Proprium Ruræmundense* in Festo Elevationis. M. W.

VITA S. WIRONIS EPISCOPI,

auctore anonymo,

ex Schedis Wilhelmi Lindani Episcopi Ruræmondensis (1).

1. Sanctorum Patrum memoriam dictis ac scriptis excolere, condignis laudum vocibus extollere, (idem esse ac) ipsum laudare, qui in Sanctis suis est mirabilis, nemo qui dubitat: cum luce clarius pateat, eumdem laudis ac sanctitatis auctorem esse, per quem et in quo, quicquid sanctum est, sanctificatur, nec sanctum esse aliquid sine eo, nec laude dignum quamquam Christianum, oportet credere. Quapropter nos Vitam vitæque cursum B. Wironis aggressi carptim expedire, pauca de multis particulando, ipsi suæ sanctitatis auctori Christo non diffidimus placere, quodcumque quis condignum ejus memoriæ satagit agere: Ducem vero regnantem non offendit, qui triumphanti militi post victoriam applaudit.

2. Igitur Scotia, uber Sanctorum Patrum insula, stellarum numeris Sanctorum coæquans patrocinia, multis ad salutem protulit Wironem (2), nec tamen ab infimis in prosapia parentum natalibus. Qui mox lacte matris sublatus, gemellis sophiæ traditur educandus uberibus. Sed quid necesse est plura prosequi? Sub scholæ ferulis rorem ebibit supernum, ante annos curam virilem gerens et ani-

(1) Juxta RR. PP. Bolland. *Catal. Codd. hagiographic. bibl. reg. Bruxell.* p. 204 habetur ibidem hæc eadem Vita S. Wironis in Codice signato nº 380—385 et exarato seculo XV fol. 10ʳ—12ʳ. M. W.

(2) Ita MS. Lindani; et Capgravius promiscue nunc *Wironem*, nunc *Wyronem* scribit, plerique alii *Wyronem*. J. B.

mum. Adhuc immaturus ævi majorum exempla discriminans, quadam præfiguratione præsagii sibi, quod in futuro futurus erat. Crevit autem ætate, sed præfloruit in animo nullis unquam cor implicans illecebris, nec pedem, semel innixum gradibus virtutum, retraxit ab incepto, parvipendens terrena, totoque nisu graviter anhelans ad cœlestia. His, licet in paucis, non satis dictum puto de tantæ sanctitatis adolescentulo; tamen parcendum verbis, cum utendum sit paucis, ne fastidium incultus sermo legentibus inferat, cum ad id opus nec sermo nec hora redundant; nam res verba stylumque præponderat (1). Ast ut non potestatis, sed oneris, plurima cum paucis ad unguem perducere, ita decori est lectori pauca dictis, plura sensu percipere: nec in his meritum fides excedit.

3. Sanctus autem adolescens Wiro, ætate, sanctitate, canonicorum graduum ordine, proficiens indies, et in annos succrescens, et florens ante Deum ut palma, ut cedrus in domo Domini multiplicatus, vir Deo amabilis et hominibus effectus est; atque mox opere protulit in lucem, quod jam puer clam mortalibus, palam secretorum inspectori sedula prælibavit intentione. Nescit itaque cœptis cedere, nec habenas voti relaxare: non frangitur in adversis, non prosperis extollitur; sacris non fatigatur vigiliis, pascitur orationibus, jejuniis hilarescit, nec una rerum sententia mutat locum propositi. Sanctos etenim Patres cum cordis obtutu præposuit sibi perplures, præsertim hos admiranda meritorum virtutumque magnitudine præcellentes, Patricium, Cuthbertum, Columbam (2), patriæ columnas (3), terræ lucernas; eorum exemplis cupiens inniti, religio-

---

(1) Absunt ista a Surio, usque ad num. 3. J. B.

(2) Coluntur hi Sancti, Patritius Ep. 17 Martii, Cuthbertus Ep. 20 Martii, Columba abbas 9 Junii. J. B.

(3) Surius *columbas*. J. B.

nemque sanctimoniæ anhelans æmulari. Nec solum cessat pedetentim imitari, quin etiam captus amore divino cursum capessat peregrinandi sedulo, sed eventus rerum tempus et locum differt abeundi. Nec id divinitus factum errat a fide (1): noctes perendinat psalmodiis, æquat dies jejuniorum victimis, sibi solatio (ut sint) Sanctorum invitans patrocinia, semperque cœlica pervigil implorans subsidia; ne forsan iniquæ partis irretiretur laqueo, aut ne aliquo votum prosequi carnis impediretur impedimento.

4. Nec longe post ecclesia illius patriæ, hominem exuente pastore, pastoralis curæ solatio destituitur; moxque concordi cunctorum voce Wiro pastoris officio destinatur, unaque fremit populus cum clero, non alium cœlitus exposci, neque alium acciri debere cognatæ gentis patrocinio. Sanctus vero Wiro, perituri honoris non avidus, humilitatis robore persistens, reclamat se potius discipulum dicere, quam magistrum existere. Moris erat apud incolas ejusdem insulæ, primo pastorem inter eos eligere, tum electum Romam dirigere, Apostolicis manibus ordinandum, ordinatumque sedem et plebem revisere. Non assensit fidelis plebs diu reluctanti Wironi, sed potius eum, licet invitum, eligendo compellit votis assensum non denegare. Tum nactus locum et tempus patriam evadendi, piæ peregrinationis amore, urgentis populi pro tempore paruit voluntati; se tamen coram Deo longe aliter habebat in mente, nec spe frustrabratur inani. Quid plura? Romam tendens, non moratur iter arripere, non ambitu terrenæ dignitatis, sed desiderio diu desideratæ peregrinationis. Fitque comes Plechelmus sacerdos viæ votique, virtute venerabilis, non majoris ævi, nec multo minoris meriti. Erat autem illis

(1) Deest in Surio, nec satis liquet quid sibi velit, cum nihil difficile creditu præcedat. J. B. — Sensus forte hic est: Nec alienum a fide est credere, illam peregrinandi dilationem divinitus fuisse ordinatam. M. W. 31

anima et cor unum in omnibus. Beatus quoque Wiro, tali comitante socio, dum partes Anglorum peragraret, divinitus adjungitur Othgerus Levita, flagrantique cœlestium dulcedine postponens terrena, beati Viri se subjecit patrocinio. Securius iter, quod jam sibi velle præceperat Sanctus, virtutum aggrediens, undosa freta maris, Christo duce, prospero cursu transmensus est.

5. Romam vero, quo pergere tendunt, cœptum iter prosequentes, Christo duce perveniunt. Limina Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli labris premunt impressis, marmor pavimenti lacrymis irrigant, precibus et votis altaria solicitant, cœlo preces transmittunt, loca Sanctorum crebro frequentant; auditur servorum Christi gemitus et petitio, nec ab exauditu divino vel paullisper excluditur. Quod quærunt, velle, posse, perficere divinitus illis non negatur. Nam et Petrus cœli claviger cœlum aperit eorum suspiriis. Dominus autem Apostolicus, his ita compertis, B. Wironem ad se jussit accersiri. Nec mora: sanctus Vir aderat propere, una cum irremotis comitibus. Quem, ut coram venit, Papa (1) perspiciens in vultu, quod erat in corde persensit; moxque ruens in amplexum, lætabatur in osculo sancto, non sine lacrymis, utpote commotis non delendæ pietatis visceribus. Tandem modesto sermone potiti, Papa prior exorsus, nomen et patriam, cursumque propositi requirit in ordine. Sanctus autem Vir, ut osor falsi tenaxque veri, legationis summam primo retexens per ordinem, post suæ voluntatis affectum tantæ sanctitatis viro denudans ad integrum, pedibus obvolutus, multis supplicationibus supplex exorat assensum. At Domnus Apostolicus

(1) Hunc conjicio S. Sergium fuisse, qui et S. Willebrordum episcopum ordinavit, seditque ab anno 687 usque ad 701. Gabriël Bucelinus et Joannes Spotiswodus censent ab Honorio I consecratum S. Wironem, quod in prolegomenis refutavimus. J. B.

non flectitur hujusmodi petitionibus, et malens populo Dei profectum providere, nec non fidelium electioni satisfacere, licet invitum diuque reluctatum, episcopali eum sublimavit ordine. Quin et Plechelmum, itineris socium, eodem promovit honore, eosque sibi copula supernæ dilectionis vinxit in amplexum fraternæ caritatis, et Sanctorum patrociniis ditatos, muneribus honoratos, direxit in patriam, suæ auctoritatis præcepto Beatum Wironem contestans, ne, priusquam ad sua rediret, peregrinandi cursum usquequaque tentaret.

6. Vir autem sanctus præcepto obtemperans, inde revertendo, Alpium juga superat, procellosi maris freta transmetiens et nil sinistri per diversa viarum tolerando, multis ad gaudium pervenit in propria. Quem plebs applausu, Clerus vocis in jubilo, omnis sexus et ætas populi laudibus attollens suscepit, episcopalique cathedræ mox omnium unanimitas præponit. Qui positus in Sede, bonorum dierum claruit magnitudine, moribus et exemplis effectus insignis, vitæ cursum coæquans doctrinis, non segniter spargendo vitæ semina populis. Nil tamen animum mutans ab incepto, clam hominibus, palam Deo, peregrinationis æstu anhelabat sedulo. Quid plura? Christi gratia, cujus inhiabat amori, diu non differt illi tempus et eventum evadendi. Adhibitis ergo sibi comitibus irremotis, Plechelmo videlicet ejusdem honoris, vitæ votique compote, et Odgero religiosæ vitæ Diacono, parvipendens blandimenta parentum, delicias opum, popularis gloriæ fluxum, iter arripuit, duce Christo, quod jam tener in annis adoptavit in animo. Qui diversa regionum peragrans confinia mare pervenit Gallicum, ubi navim ascendens, impetus tempestuosi vadi dextro cursu transulcando citeriori lætus admodum applicuit littori. Jam etenim ut portum tetigit, post tergum maris periculum respiciens, Deo gratias reddidit, quod jam evaserat naufra-

gium mundi, impingendo limen exilii, procellas pelagi comparans animæ naufragiis; littoris soliditatem, quietis æternæ tranquillitati. Accingitur viarum labori, nec certus in quam tenderet partem, securus tamen de Deo, sibi non deesse ductus auxilium, qui sperantes in se non deserit usquequaque. Nec plus exul exultat in reditu longo fessus, postliminio fruiturus optatis parentum amplexibus, quam Vir sanctus suorum eluctatus adulationibus, incertis gavisus est exilii subjacere laboribus. Maluit enim inter alienos pauper et modicus haberi, quam inter suos dives et gloriosus computari.

7. Inde regressus, nec via fallit euntem, Franciæ dirigitur in partes. Cumque Pippinus (1) Dux Francorum narrante fama didicit tales viros infra regni sui terminos peregrinari velle, totamque patriam illorum illustrasse sanctimonia, gaudio repletus, eos ad se venire fecit propere. Quos adventantes cum honore suscipiens, auditaque causa itineris, B. Wironem mox inter suos timoratum (2) cunctisque venerandum locavit, ejusque sanctitati se cum suis committens, cum summa veneratione ut patronum excoluit. Locum namque remotum a mundi negotiis Dux ipse præfatus, providens in futurum, B. Wironi concessit ad manendum, quo liberius cum suis inibi cœlestes caperet fructus; qui locus ore vulgi Mons Petri (3) dictus, in quo oratorium S. Mariæ (4) semper Virginis Deique Genitricis

(1) Supra ostendimus maxime credibile videri, hunc Pippinum Herstallum fuisse, Caroli Martelli patrem, Pippini regis avum, nepotem B. Pippini, itidem Ducis. J. B.

(2) *Honoratum* legi debere censet quidam. J. B.

(3) *Bergh* appellatur in diplomate Lotharii regis, anno 858 dato, vulgo nunc *S. Odiliæ mons*, sive *Odiliebergh*; Capgravio *Mons Odulæ*. J. B.

(4) Capgravius hæc alio transfert, ita scribens: »Et S. Wyronis corpus translatum est in Trajecto, in quo oratorium in sanctæ Dei Genitricis honore est constructum et consecratum, necnon S. Petri monasterium". Surius cum Lindani Episcopi MS. consentit. J. B.

honore constructum et consecratum est, nec non S. Petri monasterium decori operis artificio constructum ex lapidibus, quod perdurat in præsens. Igitur Vir sanctus diu desideratum adeptus locum adiit, se suosque multis imitandos exhibuit, jam opere non moratus implere, quod a flore juventutis exercuit mentis intentione: non oculum voluptati, non aurem ludibrio, non animum accommodans levitati, semper se gravitatis anchora morumque rexit et honestatis catena. Christus in corde, Christus in ore: nec aliud præter Christum diligens, quotidie se cordis in ara Christo mactavit, vigiliis perseverando, orationibus insistendo, jejuniis incedendo; pauper rebus, dives meritorum divitiis, fortis adversus vitia, facilis ad veniam, sibi parcus, dapsilis (1) omnibus. Humilitatis caritatisque vigorem quis ambigat in his prædictis omnibus exuberare? Doctrinis et exemplis populum illuxit, multis virtutum insignibus effulsit; se terris invidebat, cœlo totus inhiabat, diademate sanctæ Crucis galeatus, tumultuantis fortunæ nescius impetum formidare, hostis antiqui machinamenta gnarus exsuperare, subditis et sociis tramitem vitæ meritis et exemplis haud segnis exhibere, manum medici gravatis peccati morbis non piguit adhibere; damna potius deflens aliena quam sua.

8. Tantæ etiam venerationis apud præfatum Francorum Ducem habebatur, quod ut præsulem animæ et tutorem vitæ, ob sanctitatis insigne, inter suos eum venerabatur. Nam solitus erat illi lubrica lapsus humani detegere, nec dedignatus est gratia confessionis discalceatus eum adire, ejusque oris imperio prompte parere. Consultis etiam natu majorum interesse sæpius accitur, quandoquidem habilis consilio, nec futilis eloquio; non personam accipiens sed rerum veritatem palam facere non destitit. Numquam livida

(1) Δαψιλὴς largus, benignus, multa fundens. J. B.

bilis frontem contraxit in rugam ob indignantis cujusquam livorem. Soli Deo tantum maluit placere, quam adulatrici linguæ obnoxius assentire. Per hæc et his majora Vir sanctus inter homines conversando, nequaquam mutans rigorem propositi, fit grandævus ætate, sed major in virtute, gravis in annis, sed gravior in meritis. Nam se non pœnitet exilii, petiturum patriam; nec pudet laboris exacti, quiete fruiturum æterna. Fatiscit in senio, sed convalescit in animo; metam habet in promptu diu spe desideratam; terminus finitur dolorum, gaudium instat præmiorum.

9. Aderat enim tempus miserendi, quo Dominus militem emeritum remunerare disposuit: ut accitus a Superis, æternæ felicitatis intraret palatium, non moriturus, sed mutandus in melius; quia preciosa est in conspectu Domini mors Sanctorum. Modica febrium vi correptus, carnis extasim mutans in ortu vitæ, felicem cœlo reddidit animam, sinibus Abrahæ per manus Angelorum transferendam. Ad exequias beati Viri turba non modica religiosorum virorum, fletu gemituque laborans, advenit; motus affluentis populi Patris abscessum condoluit, quem cives superni laudis in jubilo ferunt in ardua cœtui jungendum Angelico. Sanctum vero corpus infra parietes præfati oratorii S. Mariæ a Dei fidelibus cum Hymnis et Psalmorum concentibus condignæ sepulturæ traditur. Nec defuisse supernorum agmina tumulo dubitatur, cum peregrinus humani olfactus odor miræ fragrantiæ a cunctis astantibus hauritur. Celebratur autem ejus festivitas octavo Idus Maji. Ad cujus ergo sepulcrum deinde plurima sanitatum præstantur beneficia; nec inconsolatus abit adhuc hodie, qui digne celebrans ejus patrocinia, divinam implorat gratiam, et sibi sua (petit) remitti piacula, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui regnat et gloriatur cum Deo Patre sanctoque Spiritu, per secula. Amen.

DE S. PLECHELMO EPISCOPO

OLDENSALIÆ ET RURÆMUNDÆ IN BELGIO.

Commentarius prævius Joannis Bollandi (1).

PRÆFATIUNCULA.

Mirum videbitur, neque sane immerito, Bollandi, antesignani nostri, nomen seu potius vigilias ad medium usque Julii protendi, ab eoque elaboratum de S. Plechelmo, quem hic damus, Commentarium, quandoquidem mensi Martio immortuum Vita ejus, mensi isti præfixa, disertissime doceat, cap. 22 explicans, quam exiguam in eo partem viro jam morbis et senio fatiscenti habere licuerit, præter laudatissimam operam, quam in retegendis configendisque Pseudomarcellini inolitis jam diu figmentis, in S. Suiberti Vita illustranda posuerat, adeo ut in ea lucubratione, operose juxta ac fuse deducta (utpote cujus pars magna rescindenda fuerit) postremas omnes corporis et animi vires consumpsisse videatur. Atenim ea occasione plura alia ab ipso discussa observo, quæ ex eodem fœtido lutulentoque supposititii Marcellini, a quo sincerum die præcedenti discrevimus, fonte profluxerant; qualia certe æstimanda sunt quæ de sanctis Wirone, Plechelmo, et Odgero vulgo ferebantur, quæque ipse eadem industria et sagacitate convellenda suscepit. De S. Wirone dissertationem ejus habes ad diem 8 Maii; hic illam quam de S. Plechelmo non minus accurate exornavit, verbis ejus totam et integram exhibemus, cui demum suo tempore, nempe ad 10 Septembris, subjungetur Commentarius de S. Odgero, ejus etiam manu descriptus atque in scriniis nostris asservatus. En igitur modo S. Plechelmi gesta a Marcellinianis sordibus studiose expurgata vindicataque.

---

§ I. S. Plechelmi patria, inque ea episcopatus. S. Swiberti per Marcellinum Vita supposititia.

1. Retulimus ad VIII Idus Maii S. Wironis Episcopi Scoti, ac Gelriæ superioris Mosanique tractus Apostoli,

(1) Ex *Actis SS.* Julii. t. IV p. 50—60, et Ghesq., *Actis SS. Belgii* t. VI p. 197—218.

Acta ; et de ejus patria, Episcopatu, ætate, monasterio in Monte S. Odiliæ, plura disseruimus, quamvis in re non admodum obscura, nisi quidam tenebras parum accurata scriptione offudissent. Ejus gentilis, simulque cum eo ad episcopale munus a Pontifice Romano. initiatus, ac demum apostolicæ in Galliam Belgicam peregrinationis socius fuit S. Plechelmus. Oriundus igitur hic quoque e Scotia fuit, sive ea Hibernia fuit, Scotorum patria, ut de Wirone diximus sentire nonneminem ; seu potius Pictorum, præcipue Australium, regio, quæ, ut nunc, etiam ævo quo scripta ejus Vita, Scotiæ nomen obtinuit.

2. Neque solum illa Pictorum regio Scotiæ appellationem induit, sed et aliæ provinciæ cis Fortham urbemque Edenburgum, atque inter eas Gallovidia et Lautonia, quas alim Britones Romanis subjecti tenuerunt, dein retractis ab insula armis Romanorum, partim Cumbri, ipsi quoque Britones, partim postea Angli Northanimbri : donec sæculo Christi decimo Boreales illas provincias Regi Scotiæ Angli cesserunt. Et harum fortassis provinciarum aliquam S. Plechelmo patriam exstitisse, Vitæ illius scriptor voluit indicare, cum eum asseruit »infra confinia Scotiæ, de clara nobilium prosapia patrum, procreatum" fuisse ; quod et Joannes Gerbrandus a Leidis Chronici Belgici lib. 2 cap. 16 iisdem verbis tradit. Ut videatur uterque tacite suffragari iis, qui Candidæ Casæ in Gallovidia Episcopum faciunt, eumdem videlicet, qui apud Bedam *Pehthelmus* appellatur.

3. Ejus sententiæ princeps fuit, qui sub S. Marchelmi sive Marcellini nomine, S. Swiberti, Boructuariorum Apostoli ac comitis S. Willibrordi, Vitam edidit, quam nos ad diem primum Martii, quo S. Swibertus colitur, refutavimus (1), neque dignam censuimus, quæ Operi nostro insereretur, etsi apud Surium exstaret. Sanctorum Wironis et

(1) Cf. Ghesq., l. c. p. 161 et seqq.

Plechelmi in ea mentio fit cap. 14, his verbis: »Deinde »animadvertentes præfati sancti Pontifices, et egregii præ»dicatores, qui cum eis ex Anglia Trajectum (1) venerunt, »quod multus populus, Deo prosperante, ab infidelitatis »errore ad Christum conversus esset, convocata Synodo in »novella Ecclesia Trajectensi, decreverunt more Apostolo»rum et Discipulorum Christi, in diversas circumjacentes »barbaricas nationes præstantiores prædicatores illinc mit»tere, ad prædicandum ipsis fidem Christi. Erant autem »eo tempore in eadem primitiva Ecclesia Trajectensi apo»stolici Pontifices et Canonici egregii prædicatores, qui S. »Swibertum cum SS. Ewaldis sequentes, constanter Chri»stum gentibus prædicaverunt: utpote S. Winfridus sacer»dos, qui postquam tredecim annis in ecclesia Trajectensi »ut canonicus degisset, archiepiscopus Moguntinensis con»secratur, et Bonifacius appellatur, qui post obitum S. »Willibrordi episcopi Trajectensis rediens, secundus Ar»chiepiscopus Trajectensis ordinatur: qui postquam decem »et sex annis per Frisiam prædicasset, martyrio in Frisia »coronatur cum suis.

»4. Similiter S. Wiro, episcopus Deirorum; S. Plechel»mus episcopus de Massa candida, vel secundum Bedam Can»dida casa; S. Othgerus Levita, cum plerisque aliis gloriosis »sacerdotibus et prædicatoribus. Cui sanctæ synodo præ»fuerunt SS. Willebrordus et Swibertus Antistites constan»tiores: in qua conclusum et diffinitum fuit, ut omnes »primi prædicatores in exteras provincias prædicarent ver»bum Dei. Igitur S. Acca, ut prælibatum est, cum S. »Swiberto in Angliam rediens, a S. Wilfrido episcopo »Augustadiensis ecclesiæ episcopus consecratus, post san»ctissimam vitam, ibidem in Domino quievit. S. Wigbertus »in Fostelant martyrio coronatus fuit, ut prætactum est. S.

(1) *Inferius* nempe, vulgo *Utrecht*. J. G.

»Willibaldus Orientalem adiens Franciam, Aureatensis sive »Eistatensis episcopus effectus est. S. Winnebaldus frater »ejus Heyndelamensis Abbas est ordinatus: quorum ger»mana fuit S. Walburgis virgo, Levinus pontificatum ade»ptus, martyrio prope Gandavum coronatur" (1) etc.

5. Quis est, qui non illico perspiciat, hæc inepte esse congesta, si modo primoribus digitis historiam sanam, præsertim Anglicanam, attigerit? Ad singulorum horum Divorum, ac præcipue S. Swiberti, errata insulsi scriptoris pleraque refellimus, nec omnia ubique repeti possunt. Et S. *Levinus* quidem, sive *Livinus*, prius fortasse quam plerique e gloriosa illa turma sociorum S. Willibrordi in vitam mortalem prodiissent, eam adeptus erat immortalem, in ditione Alostana, quæ tunc *Bracbantum*, sive Brabantia appellabatur, martyrio coronatus anno 659, biennio post S. Bavonis mortem, ut 6 Februarii ad Vitam S. Amandi § 13 fuse probatum (2): non igitur socius fuit S. Willebrordi, nec interfuit synodo ab eo habitæ, si tamen ea habita est umquam. Fateor quidem in quibusdam exemplaribus pro Livino *Liebainum* haberi, et antea cap. VI, non Levinus, sed *Lebainus* inter illos duodecim viros

(1) Eadem fere habet *Relatio seu descriptio status religionis Catholicæ in Hollandia*, a Jac. de la Torre anno 1656 Romæ exhibita, quam R. P. A. van Lommel S. J. edidit in *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, ubi t. X p. 144 legitur: »Omnium primam synodum Ultrajecti invenio celebratam circa annum Domini 700 a S. Willibrordo, præsentibus SS. Suiberto coëpiscopo, Wirone Deirorum ac Plechelmo Casæ-candidæ in Anglia episcopis, in qua constitutum fuit, ut celebriores concionatores, et qui erant in clero præstantiores, ad vicina loca delegarentur, unde ... SS. Plechelmum et Wironem, episcopos præfatos, ac Otgerum levitam, in superiorem Gheldriam ablegaverunt. Utebatur autem tunc temporis Anglia lingua Saxonica, quæ Batavis (qui tunc etiam aliquando Anglo-Saxonibus annumerabantur), Belgisque cæteris, ac etiam antiquis Francis erat plane communis".

(2) Secundum Ghesq. Op. cit. t. III p. 112, anno 657. M. W.

apostolicos numeratur (1). Verum Presbyter fuit et Confessor S. Lebuinus, non (ut hic dicitur) »pontificatum adeptus", nec »martyrio prope Gandavum coronatus": at nec S. Willibrordi socius aut discipulus fuit, qui temporibus S. Gregorii tertii Ultrajectensis ecclesiæ pastoris ex Anglia venerit, ut 26 Martii in Vita S. Ludgeri Monasteriensis episcopi dicitur: nec poterat hoc ignorare Marcellinus, sive Marchelmus, qui Daventriæ ejus cooperator in semente Evangelica fuisse traditur.

6. Etsi autem crimine ab uno satis perspici queat pseudonymi scriptoris fides sublesta, lubet tamen alterum specimen jungere. SS. Willibaldum et Wunibaldum ait cap. 6 cum S. Willibrordo anno 690 jam sacerdotes in Frisiam venisse, cum non nisi undecim post annis Wunibaldus, quatuordecim Willibaldus sit natus, hic nimirum anno 704, ille 701, ut VII Februarii ad Vitam S. Richardi, patris ipsorum, solide probatum est. An igitur synodo illi interfuerunt nondum nati, si habita est circa annum 697? Vel infantes, si 707, aut summum saltem adolescentuli, cum S. Swibertus, qui anno 715 vel 717 (2) decessit, multa tamen post eam synodum egisse memoretur?

7. Cur deinde Wiro et Plechelmus, qui ad Frisios missi non leguntur, nec in Frisia prædicasse, sed in Galliis, soli ex omnibus Galliarum episcopis ad eam synodum evocati sunt? Neque S. Wiro, ut ad ejus Vitam ostendimus, *Deirorum* episcopus fuit: at neque S. Plechelmus *Candidæ Casæ*, nedum *Massæ Candidæ*, cujus nominis urbem episcopalem neque alibi terrarum extitisse legimus. *Massa Candida*

(1) In Pseudo-Marcellini *Vita S. Swiberti Episcopi Werdensis*, impressa Dusseldorpii anno 1717 tum cap. 6 (p. 20) tum cap. 14 (p. 52) *Lebuinus* appellatur. M. W.

(2) Imo 713, ut Bollandus probavit in *Comment. historico* de S. Swiberto n° 10. M. W.

appellati quidem, ut ad 24 Augusti in Martyrologio refertur, 300 Martyres Carthagine incendio necati, itemque alii Cæsaraugustæ 3 Novembris, quorum cineribus varii scriptores titulum Massæ Candidæ tribuerunt; at nusquam urbis id, quoad sciam, proditur nomen. Gabriël Bucelinus in Menologio Benedictino, nihilo feliciore conjectura, *Casæ Dei* episcopum fuisse scribit. Vetus Notitia Africæ tres Numidiæ civitates exhibet, quarum a casis ductum nomen, *Casas Madianas*, *Casas Nigras*, *Casas Calaneas*. Est apud Arvernos in Gallia celebre Ordinis Benedictini monasterium, *Casa Dei* nuncupatum, de quo agitur 24 Aprilis ad Vitam S. Roberti fundatoris: at nusquam civitas episcopatu insignita, quæ *Casa Dei* appelletur.

§ II. Candidæ Casæ episcopatus in Britannia jam Scotis subjectus; ejus Episcopi S. Ninianus, Pehthelmus, alii.

8. At si vere eam Vitam scripsisset S. Marchelmus, non ita S. Bedam negligenter ac projecte, ac si omnium etiam tunc tritum manibus, citasset: »Sanctus, inquit, Plechelmus, episcopus de Massa candida, vel, secundum Bedam, Candida Casa". Mortuus erat Beda annis non multis prius quam illa fingitur scripta S. Swiberti Vita: scripserat autem sub extremum vitæ tempus historiam ecclesiasticam gentis Anglorum, ac S. Ceolulpho regi dicarat, in qua scilicet mentio fit *Pehthelmi* Candidæ Casæ in Northumbria episcopi. Hunc S. Plechelmum Geldriæ Apostolum esse hic auctor existimavit. At Bedæ historiam si legisset, sane errata plurima, quæ passim scriptis suis inspergit, ex ea corrigere debuisset: neque ita tum citare veluti notum omnibus, non Francis solum, sed Frisiis ac Germanis quibus scribebat: vel saltem *venerabilem Presbyterum* appellare. Verba Bedæ

lib. 5, cap. 24, ubi exponit, qui Angliæ anno 731, quo Historiam illam absolvit, status esset, inter alia, quæ huc faciunt, sunt ista: »At vero provinciæ Northanhymbrorum, cui rex Ceolvulf præest, quatuor nunc episcopi præsulatum tenent, Wilfrid in Eboracensi ecclesia, Aethelwald in Lindesfarronensi; Acca in Hagulstadensi, Pechthelm in ea quæ Candida Casa vocatur, quæ nuper multiplicatis fidelium plebibus, in sedem Pontificatus addita, ipsum primum habet antistitem".

9. Quæret fortasse quispiam, quomodo Pechthelmum *Candida Casa* primum habuerit Antistitem, cum idem Beda lib. 3 cap. 4 ista scribat: »Anno Incarnationis Dominicæ 565 .... venit de Hibernia Presbyter et Abbas, habitu et vita monachus insignis, nomine Columba, Britanniam; prædicaturus verbum Dei provinciis Septemtrionalium Pictorum, hoc est iis quæ arduis atque horrentibus montium jugis, ab Australibus eorum sunt regionibus sequestratæ. Namque ipsi Australes Picti, qui intra eosdem montes habent sedes, multo ante tempore, ut perhibent, relicto errore idololatriæ, fidem veritatis acceperant, prædicante eis verbum Ninia Episcopo reverendissimo et sanctissimo viro, de natione Britonum, qui erat Romæ regulariter Fidem et mysteria veritatis edoctus, cujus sedem Episcopatus, S. Martini Episcopi nomine et ecclesia insignem (ubi ipse etiam corpore una cum pluribus Sanctis requiescit) jam nunc Anglorum gens obtinet. Qui locus ad provinciam Berniciorum pertinens, vulgo vocatur ad Candidam Casam, eo quod ibi ecclesiam de lapide, insolito Britonibus more, fecerit".

10. Consentit Bedæ Willielmus Malmesburiensis lib. 3 De gestis Pontific. Angl. ita scribens: »Candida Casa vocatur locus in extremis Angliæ juxta Scotiam finibus, ubi beatus Confessor Ninia requiescit, natione Britto, qui primus ibidem Christi prædicationem evangelizavit. Nomen

loco ex opere inditum, quod ecclesiam ibi ex lapide polito Brittonibus miraculum fecerit". Joannes Fordonus quoque, ab Usserio pag. 662 citatus, de S. Niniano sive Ninia ita scribit: »Hic vir Dei sibi sedem in loco qui nunc Witterna et Candida Casa dicitur, elegit: in quo jussu ejus cœmentarii, quos secum a B. Martino adduxerat, ecclesiam construunt". Guilielmus Cambdenus in Gallovidiæ descriptione, urbem quæ apud Ptolomæum *Leucopibia* appellatur, hanc ipsam *Whitherne* esse divinat, scriptumque a Ptolomæo λευκ' οἰκίδια, id est, *candida domicilia*, quod deinde librarii in *Leucopibia* verterunt. Ingeniose id quidem excogitatum, sed tutius Ecclesiasticorum scriptorum, ac præsertim antiquissimi Bedæ, statur auctoritate.

11. An immediate quisquam in S. Niniani cathedram successerit, non comperi. Mortuus is creditur circiter annum Christi 431. Centum fere post annis episcopus regni Cumbriensis fuit S. Kentigernus, cujus Vitam dedimus 13 Januarii. Is ut cap. 3 num. 13 dicitur, »in loco nomine Glasghu, in multa abstinentia vixit, donec Rex et Clerus regni Cambrensis, cum ceteris Christianis, licet paucis, ipsum plurimum renuentem in Pastorem et Episcopum elegerunt". Ei subjectam fuisse Gallovidiam, urbemque Witternam, satis intelligi ex sequentibus potest: »Cathedralem (enim) sedem in urbe Glasguiensi constituit, et magnam congregationem secundum formam primitivæ Ecclesiæ viventem ibidem ordinavit. Extendebatur autem diœcesis sua secundum limites Cambrensis, a muro scilicet illo famoso ad arcendum hostes a Britonibus a mari ad mare quondam constructo, usque ad flumen Fordense, id est, ad mare Scoticum".

12. Cum ex hisce testimoniis constet, S. Niniani diœcesim usque ad mare Scoticum protensam fuisse, quousque gens Britonum pertingebat, ab Romanis quondam præsidiis

præfecturæ Valentiæ defensa; ipseque Pictis Australibus a se conversis, ordinarit presbyteros et Episcopos, extra suam nempe diœcesim, ultra Scoticum mare, patet errare Ranulphum Cestrensem, dum lib. 1 cap. 58 ita scribit: »Cum Picti Boreales partes Albaniæ prius occupassent, videtur quod locus mansionis, quem dedit Pictis Carausius, sit pars Austrina Albaniæ, a muro scilicet Romani operis transverso, usque ad mare Scoticum protensa, in qua continentur Galwedia et Lodoneia". Infestarunt quidem sæpe et evastarunt Picti illas provincias, aliasque remotiores; sed ultra Footham in suas oras identidem rejecti, neque S. Niniæ tempore eam tenuerunt.

13. Fœdius hallucinatur Dempsterus lib. 5 histor. ecclesiast. gentis Scotorum cap. 1026, ubi *Pechthelmum* hunc Bedæ, *Pectelinam* vocat, *Candidæ Casæ in Scotia Antistitem ... anno* 731. Et addit: »Hoc sane certo liquet, Candidæ Casæ Episcopatum semper ditionis fuisse Scoticæ, nec umquam Anglico juri subjectum". Quæ manifeste a Beda, verbis supra allatis, refutantur. At Bedam ridicule interpretatur Hector Boëthius lib. 9 histor. Scotor. fol. 181 b; ubi Mordacum Scotorum Regem scribit anno 731 obiisse, »postquam sexdecim rei Scoticæ præfuisset annos ... ac nonnulla pia loca diruta bellico tumultu, nondum majorum opera reparata, ingenti sumptu restituit: inter cetera Candidam Casam, ubi beatissimus Pontifex Ninianus quotidie tot miraculis claret, quot Divorum nullum vel ante vel post eum in Albione claruisse est auditum. Beda locum Pictiminiam vocat, Actamque antistitem, qui sub id tempus sacræ sedi Candida in Casa præfuit". Nihil simile habet Beda, cujus antea verba retulimus.

14. De Pechthelmo ita scribit Malmesburiensis lib. 3, ubi de episcopis agit Candidæ Casæ: »Ibi sub extremo Bedæ tempore primus factus est episcopus Pethelmus,

qui multo ante tempore in West-Saxonia commoratus sanctissimi Aldelmi discipulatui interesse meruerat". S. Aldelmus in monasterio, quod postea Malmesburia appellatum, primum monachus sub Maidulpho Scoto, deinde abbas fuit, ac postea Schireburnensis episcopus, ut 25 Maii diximus, quo die anno 709 obiit. Ipse quoque Beda lib. 5, cap. 19 *Pechthelmum* scribit *cum S. Aldelmo multo tempore adhuc diaconum, sive monachum fuisse.* Idem porro nobis videtur esse Pethelmus, quem S. Bonifacius, episcopus Moguntinus, ex eadem West-Saxonia oriundus, consuluit Epist. XI, ita inscripta: »Dilectissimo ac reverendissimo fratri a me diligendo Pethelmo coëpiscopo Bonifacius, exiguus servus servorum Dei, optabilem in Christo caritatis salutem" (1).

15. Recenset Malmesburiensis quatuor Candidæ Casæ Antistites, qui post Pethelmum eam ecclesiam rexerunt, ac subdit: »Nec præterea plures alicubi reperio, quod cito defecerit episcopatus, qui extrema Anglorum in ora est, et Scottorum vel Pictorum depopulationi opportunus". Demum in jus concessit Scotorum Gallovidia, sine armis subacta, sive ultro ipsis eam cedentibus Anglis, ut Mattheus Westmonasteriensis aliique tradidere Anglici scriptores. Tunc vero a Malcolmo III Rege affirmat Boëthius lib. 9 fol. 181 b, »sacrum Candidæ Casæ magistratum non institutum sed restitutum fuisse". Sederunt certe deinceps illic quamdiu in Scotia viguit res Catholica, episcopi, Glascuensi archiepiscopo subjecti. Sex omnino recenset

(1) Plura qui de hac epistola nosse cupit, adeat is Serarium in Notis ad hanc epistolam, ubi et Bonifacium excusat, quod dubitarit, an inter susceptorem, et eum qui baptizatur ejusque parentes ambos, cognatio existat spiritualis, quæ ecclesiastica Lege matrimonium inter illos contrahendum impediat, contractum vero non dirimat; qua quidem de re non dubitasset Bonifacius, si volumina quæ ad jus Canonicum pertinent, serius collecta non fuissent, eaque habuisset præ manibus. J. G.

Joannes Spotiswoodus lib. 2 historiæ Ecclesiarum Scotiæ pag. 115, quos vocat Episcopos Gallovidiæ.

§ III. S. Plechelmus diversus a Pehthelmo Candidæ Casæ Episcopo: perperam de utroque scripta a multis.

16. Nunc ad S. Plechelmum revertamur, qui omnino diversus ab illo Pethelmo, sive Pecthelmo, aut Pehthelmo Candidæ Casæ episcopo fuit. Nam venit S. Plechelmus, relicto episcopatu, in Galliam ad Pippinum ducem, sive, ut habet ejus Vita, regem Francorum (1), quod dici de Pethelmo non potest. Non fuit dux ille B. Pippinus; SS. Gertrudis et Beggæ parens, ut aliquando existimavit scripsitque Baronius: nam is anno 646 mortuus est, quando puerulus adhuc erat Cuthbertus, quem S. Wiro, S. Plechelmi socius atque ætate æqualis, imitatus dicitur. Sed, ut ad S. Wironis Vitam diximus, Pippinus Crassus, sive Herstallus fuisse videtur, qui Sanctos illos excepit, et anno 714 obiit. Atqui Pecthelmus adhuc anno 731 Candidæ Casæ episcopus erat Beda teste: neque episcopatum umquam dimisit, sed in eo diem obiit, ut colligere est ex Florentio Wigorniensi, qui ad annum 735 ita scribit: »Pectelinus Candidæ Casæ præsul obiit. Cui Frithwaldus

(1) »Quod Pippinus *Francorum rex* appellatur, non est quod quisquam inde conficiat, Pippinum Brevem hunc fuisse, Caroli Magni parentem: nam etiam avus ejus, cui Crassi vel Herstalli cognomen tribuitur, *rex* appellatus apud Historicos reperitur, et *regnasse* dicitur, in Austrasia præsertim, et maxime, victo ad Dorestatum Ratbodo atque ex citeriori Frisia pulso. Nec aliter quam regem Pippinum appellant Jupiliæ villæ inquilini: qua cum aliquando transirem, et sciscitarer ex colono quopiam, ubi castrum olim in ea villa fuisset, interrogavit an Pippini regis castrum quærerem, et locum ostendit fossa circumdatum, intra quam id stetisse dicatur. Non licuit explorare, ea an ætatem Pippini præferret, præsertim cum Herstalli cis Mosam nullum veteris palatii vestigium reperire, peritos percunctando, potuerim". Nota Jo. Boll. in Comment. ad Vitam S. Swiberti n° 47.

in pontificatus regimine successit". Quare nec ad Pippinum Brevem, filium Caroli Martelli, (post quem cum Carolomanno fratre anno 741 dux et ipse Francorum, sive Major-domus, dein anno 750 rex factus est) venisse ille Pecthelmus potuit, cum ad ejus tempora non pertigerit. Præterquam quod hic Pehthelmus natione Anglus fuerit; S. Plechelmus, ut ex Vita S. Wironis liquet, Scotus.

17. Neque audiendus Dempsterus, qui *Pectelinum* (ita appellatur etiam apud Wigorniensem, errore typographi) scribit lib. 15 histor. ecclesiast. gentis Scotorum cap. 1026, episcopum Candidæ Casæ extitisse anno 731, eique vita functo successisse Frithwaldum. Hunc autem Frithwaldum, quem Sanctum indigitat, lib. II cap. 524 mortuum ait anno 764. Wigorniensis ad annum 763 ita scribit: »Eodem anno Frithewoldus Hwitternensis ecclesiæ Antistes Nonis Maii defungitur. Pro quo Pechtwinus, XVI Kal. Aug., in regione quæ dicitur Aelfere consecratus, episcopatu fungitur". Ast idem Dempsterus eodem libro cap. 1002 S. Plechelmum S. Wironis socium, et Candidæ Casæ episcopum ait fuisse, et Bedæ memoratum lib. 5 cap. 24, et floruisse anno 748, et venisse in Galliam, Pippino regnante, et videri »inaugurationis insignia a Paulo I suscepisse", qui anno 757, 28 Maii Pontifex electus est. Quanta rerum perturbatio! Erat Pecthelmus anno 731 episcopus Candidæ Casæ, ipso teste Dempstero, qui *Pectelinum* vocat, aitque illi successisse Frithwaldum, qui 764 obierit. An simul cum hoc Frithwaldo in eadem urbe sedit S. Plechelmus? At quî potest Beda, anno 734 vel 735 mortuus, ejus episcopatus meminisse, si non ante annum 757 episcopus est ordinatus?

18. Nescio an laboris pretium fuerit, aliorum de S. Plechelmo, Pecthelmoque errata indicasse. In hujus solo nomine hallucinatus Trithemius est, aut qui opera ejus

vulgavit: »Plechtelmus (inquit lib. 4 de viris illustr. Ord. S. Benedicti cap. 176) monachus Maildubinobiensis, episcopus Candidæ Casæ, vir doctus, et cum B. Adelmo monastica disciplina multo tempore conversatus, sanctitatis suæ monimenta non contemnenda reliquit. Claruit anno Domini 700". De Pehthelmo recte, sed nihil ea ad S. Plechelmum attinent. Eadem, verbis paullum mutatis, habet lib. 3 cap. 142, ubi *S. Pechtelmum* vocat, aitque »festum ejus Idibus Julii celebrari", quod de Plechelmo verum est, de Pehthelmo S. Aldelmi discipulo nusquam legi. Arnoldus Wion lib. 2 ligni Vitæ cap. 40 Trithemium citat, nec sequitur. Pethwinum, Frethewoldi successorem, *Sanctum* vocat, quem ait ab aliis Plechelmum sive Pechtelmum dici, additque monachum Malmesburiensem in Anglia fuisse, anno 763 episcopum renuntiatum, annis 13 in omni sanctitate præfuisse et miraculis clarum in pace quievisse anno 778 Idib. Julii, quiescere in Oudenzeel in Flandria. Ita tres in unum conflat, S. Plechelmum, qui eo die obiit et Oldensaliæ colitur, Pethelmum, primum sub Anglis Candidæ Casæ Episcopum, et quartum Pectwinum, qui anno quem Wion indicat, 763 inauguratus, 778 decessit, ut habet Matthæus Westmonasteriensis; Wigorniensis anno uno prius mortuum ait; neuter exprimit diem.

19. Gabriel Bucelinus in Menologio Benedictino Plechelmum appellat, socium S. Adelmi, Casæ Dei (quod supra refutatum est) episcopum, anno 763 initiatum, 778 mortuum. Autbertus Miræus in Fastis Belgicis ad 15 Julii, »S. Plechelmum ex Northumbriæ finibus" fuisse scribit, Plecthelmumque et Plechelmum dictum, primum Candidæ Casæ episcopum, Bedæ memoratum. Joannes Molanus in Indiculo SS. Belgii, Pseudo-Marcellinum et ipse temere secutus, »Episcopum de Massa Candida" scribit fuisse, »vel ut quidam addunt, secundum Bedam, de Candida Casa". In Na-

talibus autem SS. Belgii idem Molanus, postquam Vitæ synopsin accuratam exhibuit, illud mox ex supposititia S. Swiberti Vita de Massæ Candidæ episcopatu subnectit.

20. Eduardus Maihew de Tropæis Congregationis Anglicanæ Ord. S. Benedicti ad 15 Julii multa de S. Plechelmo confusissime congerit. Nam quæ a Pseudo-Marcellino tradita sunt amplectitur, et ne Bedæ contradicat, qui anno 731 scribens, *nuper* episcopum factum ait Pethelmum, divinat venisse eum ac S. Wironem Sanctumque Otgerum in Frisiam cum S. Swiberto, cum is ex Anglia episcopus inauguratus rediit anno 695: dein reversum et ipsum in Angliam Plechelmum, Antistitem Candidæ Casæ esse factum circa annum 720, venisseque rursus Ultrajectum et synodo illi, quam fingit Pseudo-Marcellinus, interfuisse: id enim omnino illi certum videtur, eumdem fuisse Pethelmum et S. Plechelmum, quod nos pernegamus. Sed sua illa de tempore synodi conjectura ipsum Marcellinum impugnat: nam hic mortuum S. Swibertum scribit anno 717, quem ipse tribus aut quatuor annis post vult illi synodo cum S. Willibrordo præfuisse. Quæ vero Pehthelmo causa in Angliam toties revertendi? Dicitur inde venisse anno 695, dein eo reversus, electus episcopus: Romæ consecratus, suos jussu Pontificis revisisse: tum synodo Ultrajectensi interfuisse: ac demum, cum Beda historiam suam concluderet, Candidæ Casæ sedisse: imo ea rursum relicta ad Pippinum venisse, diemque suum in monte S. Petri obiisse. Quæ satis probabilis excogitari causa potest, ob quam is toties illam ierit ac redierit viam?

21. Quod vero anno 735 e vita migrasse Pethelmum Wigorniensis aliique tradant, idem Maihew eum illo anno episcopatu sese abdicasse existimat eique subrogatum Frithwaldum, non S. Aldhelmum, ut ad an. 734 num. 7, Beda perperam citato, scripsit Baronius, qui tamen eum ibi non

asserit nostrum hunc fuisse Plechelmum. Si is certe dimisso episcopatu tunc venisset in Belgium, qua ratione susceptus a Pippino duce Francorum diceretur, cum eo tempore Francicam rem Martellus moderaretur, eoque mortuo partem illam Belgii, in qua erat S. Petri mons, sive S. Odiliæ, tenuerit Carlomannus, usque ad annum 746, quando is monachicam vitam amplexus est? Nam si quis venisse quidem in Galliam Martelli tempore S. Plechelmum et socios velit, sed per 11 annos præcepta pietatis populis tradidisse, ac demum post abitum Carlomanni ad Pippinum ejus fratrem venisse; nescio an non ei refragetur concilium in Germania, sub eodem religiosissimo principe Carlomanno, habitum anno 742, cujus decreta in synodo ad Kalendas Martias anni 743 *congregata in loco qui dicitur Liptinas*, firmata sunt. Illius porro prioris synodi Canon quartus ita habet: »Statuimus etiam, ut secundum Canonicam cautelam, omnes undecumque venientes ignotos episcopos vel presbyteros, ante probationem synodalem in ecclesiasticum ministerium non admitteremus". Quis canone illo neglecto tot annis per Galliam vagatos esse viros illos Sanctos existimet, ac demum ad Pippinum, vel jam regem inauguratum, vel adhuc Majorem-domus, venisse?

22. Nicolaus Harpsfeldius in historia Anglicana sæculo 8vo cap. 4 inter viros apostolicos, qui ex Anglia sub initium illius sæculi in Germaniam fidei disseminandæ causa venerunt, etiam Wironem Plechelmumque numerat, sed illum Deirorum, hunc Candidæ Casæ episcopum facit, quod utrumque a nobis refutatum. Idem cap. 22 Pecthelmum S. Adelmi discipulum memorat Witernæ, sive Candidæ Casæ episcopum factum anno 735, citato perperam Beda, qui anno 731 scribens, tunc sedisse scribit, *nuper* electum. Tum in eo hallucinatur ibidem Harpsfeldius, quod Witernam extitisse scribat »in provincia quidem Pictorum, sed

quæ Anglicæ id temporis ditionis erat". Erat enimvero, ut ante probatum est, in Britonum terris, ac Romana antea provincia, non Pictorum, qui ultra Fortham, sive mare Scoticum degebant. Neque illic ait Harpsfeldius Pecthelmum illum eumdem fuisse, qui Plechelmi nomine colitur.

23. Agit de S. Plechelmo Joannes Gerbrandus a Leidis lib. 2 Chronici Belgici cap. 16, deque sociis: usque adeo autem ab errore eorum refugit, qui Candidæ Casæ episcopum fuisse affirmant, ut ne episcopum quidem vocet, sed Sacerdotem dumtaxat, comitem S. Wironis episcopi. Candidæ Casæ episcopus fuisse dicitur in Officiis ecclesiæ Ruræmundensis, sed novo adjecto errore (1). Nam cum ceteri, qui nominis similitudine decepti, idem quoque senserunt, fateantur tamen, quod Beda sæpe jam citatus tradit, Pecthelmum Candidæ Casæ primum Antistitem, tertio post S. Niniani ætatem seculo, esse factum; dicta Officia, Henrici Cuyckii episcopi Ruræmundensis auctoritate edita, Lectione quarta decessorem illi tribuunt, his verbis: »Mortuo diœcesis, in qua morabatur, episcopo, cum universi cleri vox erupisset, Plechelmum episcopum deposcentis, ægre omnino, et non nisi multa cum trepidatione, onus illud admisit: et S. Wironi associatus, Romam, ad Apostolarum Petri et Pauli limina visenda, cum eo profectus est". Lectione quinta dicitur a Pontifice Maximo Romæ »in ecclesia Principis Apostolorum" episcopus consecratus; ad eam, opinor, ecclesiam, ad quam ab illius clero erat postulatus: atqui mox dicitur »in patriam remissus, in ecclesia quæ Candida Casa dicebatur, primum antistes factus, idololatriæ reliquiis indefatigato labore penitus extirpatis, non multo post, ut alibi quoque multos lucrifaceret Christo, patrio relicto solo, una cum SS. Wirone

(1) Item in Officiis ecclesiæ Buscoducensis. Correcta autem fuerunt ecclesiæ Ruræmundensis Officia anno 1867, ut jam supra dictum. M. W.

et Otgero ad religiosissimum Franciæ ducem Pippinum se contulisse" (1).

24. In Officiis propriis ecclesiæ Ultrajectinæ (auctoritate Philippi Rovenii, archiepiscopi Philippensis, inque fœderatis Belgii provinciis Vicarii Apostolici, anno 1640 Coloniæ excusis) etsi ad Kalendas Martii Lectionibus secundi Nocturni de S. Suiberto aspersa quædam apocrypha sint, ex Pseudo-Marcellino hausta; de S. Plechelmo tamen, de quo 15 Julii (quo de Divisione Apostolorum festum agitur *Duplex majus*, ut vocant) est nona Lectio, quæ cum Vita ejus ac S. Wironis apprime concordat; quam proinde Lectionem visum est hic dare: »Plechelmus, ex regno Scotiæ claris parentibus ortus, a prima ætate humilitatis et modestiæ laude excelluit. Divini amoris igne succensus, corpus suum jejuniis et vigiliis castigans, orationi sedulo

(1) De S. Plechelmo anno 1613 notat Philippus Rovenius, tunc temporis Decanus Oldensaliensis, cujus MS. R. a. D. G. Hilhorst edidit: »S. Plechelmus circa annum Domini 753 ex Scotia, unde erat oriundus, relicto episcopatu (Casæ Candidæ et Capellæ regiæ) amore prædicandi Evangelium Christi infidelibus et barbaris, ad Pipinum Franciæ Regem se contulit, a quo in Frisiam et partes Transiselaniæ missus, Tubantos seu Twentiæ populos, qui relicta Christi fide (quam S. Marcellinus ibidem per annos sexaginta duos prædicaverat, teste S. Ludgero in Vita S. Suitberti) deficere cœperant ad paganismum, convertit; ac tandem laboribus fessus, provectæ ætatis, locum qui dicitur Mons S. Petri, prope Ruremundam, quem a Rege Pipino ad ibidem cum fratribus Odgero, Wirone et aliis Deo serviendum obtinuerat, elegit; in quo et sanctam Deo animam tradidit. Hujus itaque S. Plechelmi corpus præfatus D. Baldricus (episc. Ultraj.) inde Aldensaliam transtulit, et Collegio canonicorum, qui ibidem Deo deservirent, erecto, ecclesiam, quæ ibi primitus in honorem Dei et ad memoriam S. Sylvestri Papæ erat extructa, amplificavit, dotavit, ac deinceps ecclesiam S. Plechelmi vocari voluit". *(Archief* etc. t. III p. 418). Et Jac. de la Torre jam citatus: »Totam hanc Transisulaniam primis suis apostolicis laboribus Christo lucrati sunt S. Lebuinus ac infra recensendi SS. Plechelmus, episcopus, et Marcellinus, presbyter, a S. Willibrordo ad has partes directi". (Ibid. t. XI p. 204). Cf. van Etten l. c. p. 151. Conjectat R. D. Wolters l. c. p. 42 et 46 S. Plechelmum ejusque Socios statim, antequam ad Pippinum accederent, Frisiis prædicasse. M. W.

vacabat. Erat eloquio blandus, habitu humilis, verecundus aspectu, in pauperes largus. Quare omnibus virtutibus ornatus, non tantum earum merito sacerdotii gradum ascendit, sed etiam in demortui episcopi sui locum, totius Cleri suffragis, electus fuit: et tunc de gentis more, cum SS. Wirone et Otgero Romam profectus, inque ecclesia Principis Apostolorum, una cum B. Wirone, a summo Pontifice consecratus episcopus, et Sanctorum reliquiis ditatus, ad suos reversus est. Itaque in patria Pontificis munere functus, cum ibidem aliquamdiu, magno cum fructu et animarum lucro, laborasset, relicto patrio solo, cum sanctis Wirone et Otgero ad Pippinum Franciæ ducem se contulit: qui eum ad ea Galliæ loca ablegavit, ubi nondum radicitus gentilitiæ superstitiones evulsæ erant. Ibi multos ad evangelicæ veritatis lucem convertit; et extinctis inanium deorum delubris, ad cultum unius Dei complures construxit ecclesias. Cum vero ætate ingravesceret, migravit in montem S. Petri juxta Ruræmundam: ubi prædicationis officio insistens, tandem plenus dierum, in senectute bona obdormivit in Domino. In vita et post mortem plurimis claruit miraculis. Major pars corporis ejus una cum capite translata est Oldensaliam, jussu Baldrici episcopi Ultrajectensis, ubi magna populi religione colitur". Hæc ibi (1); de translatione infra.

§ IV. S. Plechelmi in Belgium adventus, mors, sepultura, vitæ historia, publica veneratio.

25. Scotus igitur fuit S. Plechelmus, et in patria sua episcopus, ab ipso Pontifice Romano (fortassis S. Sergio I),

(1) Anno 1856 S. Plechelmus, uti et SS. Wiro et Otgerus, e Proprio officiorum SS. Archidiœcesis Ultraj., in qua per mille fere annos cultu ecclesiastico honorati fuerant, eliminati fuerunt; ast anno 1873 Illustr. ac Rever. D. Andreas Ignatius Schaepman, Archiep. Ultraj., de S. Plechelmo Lectionem novam restituendam curavit. M. W.

consecratus cum S. Wirone; et ad suos uterque Roma remissus. At quæ civitates eorum cathedris ornatæ fuerint, nos latet. Saltem S. Plechelmi Witerna, sive Candida Casa, non fuit, quæ et ipsa tamen paullo post proprium accepit episcopum, virum doctissimum, Pehthelmum, Bedæ familiarem, sed Anglum, sive Saxonem, non Scotum; nec ipsa sita in Scotia. Venerunt ambo, Plechelmus, inquam, et Wiro, in Galliam, ac Pippinum adiverunt, ducem Francorum, Ansegisi filium sanctique Arnulphi nepotem, cui *Crassi* et *Herstalli* agnomen a multis tribuitur, veteres fere *Juniorem* vocarunt, ut ab avo materno B. Pippino distinguerent. S. Plechelmi Vita illum *regem Francorum* appellat, uti et posteriores historici complures. Et vero in S. Boniti Arvernorum episcopi Vita, quam 15 Januarii edidimus, cap. 2, num. 5, pag. 1071 hæc de eodem Pippino leguntur: »Eodem tempore sub Theodorico principe, Pippinus regni primatum tenens, atque curam palatii gerens, cunctaque gubernacula suo disponebantur arbitrio". Et in Vita S. Gertrudis, ejus materteræ, 17 Martii de eodem Pippino ista habentur: »hic mortuo sine liberis Hilderico rege, ... etsi non regio nomine, tamen regia potestate, in Austria regnare cœpit".

26. Merito autem eum Vitæ S. Plechelmi scriptor *in receptione Sanctorum incomparabilem* appellat. Nam licet incontinenter ac luxuriose subinde vixerit, atque ex Alpaïde pellice filium Carolum Martellum susceperit; fuit tamen in templis ac monasteriis fundandis munificus, et in curanda per viros apostolicos fidei propagatione solicitus, erga episcopos ac religiosos homines benignus, et in iis, præsertim qui e Scotia Angliaque et aliunde in Galliam ac Germaniam ad eamdem fidem propagandam adventarent, tum auctoritate tuendis, tum ope omni recreandis largus. Hauserat eam a majoribus suis e materna præsertim stirpe,

laudem liberalitatis, uti ad S. Beggæ matris, S. Gertrudis materteræ, S. Ittæ aviæ, aliorumque Acta diximus, ac porro dicemus. Quæ forte res deinde ejus nepotibus ad regnum viam aperuit; ac præsertim erga Sedem Apostolicam observantia, ejusque adversus tyrannicam Longobardorum regum dominationem suscepta defensio.

27. Ab hoc ergo potentissimo ac Christianissimo duce benigne habiti Wiro et Plechelmus Scoti antistites, atque Othgerus Anglus diaconus, stirpitus evellere idololatriæ reliquias cœperunt, ac pietatem hominum animis inserere, templa quoque variis locis extruere, ad confinia præsertim Frisonum Saxonumque, inter Rhenum, Wahalim ac Mosam amnes, in eo videlicet tractu terrarum, quem nunc ducatus Gelriæ, Cliviæ, Juliæ ac minores aliæ ditiones, continent (1).

(1) Huc spectant quæ Knippenbergh p. 34 notat ex Gelenio de monasterio S. Martini Majoris in Colonia, vulgo dicto ecclesia Scotorum, cujus fundatores, secundum tabellam sæculo 17mo in eodem monasterio pendentem, SS. Plechelmus et Otgerus referuntur. Vetustius de illo monasterio testimonium ad me transmisit R. D. A. Ditges, Vicarius ibidem, ex MS. in archivo civitatis Coloniensis servato, annoque circiter 1200 exarato, quod Rev. adm. D. Canon. Kessel in suo opere *Antiquitates monasterii S. Martini majoris Colon.* anno 1862 vulgavit: »Tilmon natione Scotus, vir illustris, de milite factus monachus, ab Egberto abbate Anglo missus, in insula Rheni prope Coloniam cœnobiticam vitam egit anno Christi nati 690; constructo sacello, quod infra sacristiæ absides visendum perstat, divo Benedicto a cunis sacrum, sub auspiciis postea Pipini de Herstallo et Plectrudis ejus conjugis in cœnobium conversum sub patrocinio divi Martini Turonensis episcopi (quod eum Franci enixe colerent) est constructum circa annum 708. Quo tempore sancti Wiro, Plechelmus et Otgerus, Pippini et Plectrudis subsidio suffulti, Scotorum contubernium in insula construxerunt". Cf. *Organ für christliche Kunst* 1862 p. 123. Memorat insuper Knippenbergh idolum in Heel, quod opera SS. Plechelmi atque Wironis eversum non dubitat; »an vero, inquit p. 35, Jovis aut potius Deæ cujusdam simulacrum fuerit, necdum discernere valui". Et in *Duysent jaerigh Jubilé* p. 25 addit: »Het onderdeel van desen afgodt is noch te sien tot Heel, staende aen den Kerckhofs muer, gehouwen van het alderfijnste albast ofte witten marmersteen, welckers gelijcken hier te landt niet wel te vinden is". Cf. Introd. sub III. Ecclesiam S. Martini Teglensem anno 720 a S. Plechelmo fundatam refert Keuller in *Geschiedenis en beschrijving van Venloo* p. 14; attamen *Valuas*

Quod ut vidit Pippinus, locum *Berg* dictum ad Ruram flumen, vix horæ unius spatio a Mosa distantem, iis donavit, ut templum illic ædificarent, monasteriumque fundarent, additis (ut verisimile est) possessionibus, ut sustentari illic religiosorum virorum cœtus, pietati propagandæ servientium, posset.

28. Ibi tres illi Sancti laboribus fessi senioque, pietatem ad ultimum vitæ spiritum coluerunt, ac placida tandem quiete finierunt vitam (1). De S. Wirone alibi diximus. De S. Plechelmi obitu ita Vitæ ejus scriptor testatur: »Sanctus vero nimiæ prolixitatis senio fessus, migravit ex hac peregrinationis patria, Idibus Julii, Christum semper in æternitatis visurus patria: atque in ecclesia præfati in montis cacumine constructa, et in honore S. Mariæ Virginis dedicata, de Fratribus ad exequias beati Viri confluentibus, honorifice sepultus est. Quanti vero meriti Sacerdos Christi fuisset, divina pietas in miraculorum signis osten-

---

Bructerus sive antiquus Venloniadum ortus et origo (1754), quem citat, p. 7 nota (K) tantum dicit ecclesiam Teglensem esse matrem Venlonensis. M. W.

(1) De via, qua Pippinus peccata sua, »mortuo fortassis vel absente S. Wirone" S. Plechelmo enuntiaturus veniebat, observat Bollandus in Comm. de S. Suiberto num. 47: »Qui locus (Mons S. Petri) cum plusquam 30 millibus passuum distet ab Herstallo castro, aut Jupilia, verisimile est fuisse illi aliud, non ita procul ab cœnobio illo distans, palatium; uti et Plectrudis fundi fuerunt, Susterensi cœnobio ab ea et Pippino donati". Et Knippenbergh p. 33: »Non ex Herstallensi palatio, quod 12 omnino leucis a Monte S. Petri distat, sed ex alio, qui in proximo erat, regio fundo, ut Sustra, vel Marsna, aut etiam Gangelt eo concessisse credendus est: Sustra quippe quam iidem Pippinus S. Willibrordo tradidit, ultra duas leucas a Bergh non est disjuncta; conjecturæ firmandæ accedit, viam ex Sustra in Bergh ducere per paludem Echtensem, in qua etiamnum pons superest aut saltem nomen pontis, quem incolæ *de Pipels*-vel *Pipinsbrugge*, Pipini Pontem, appellare solent, aut quod eum Pipinus fecerit exstrui, aut certe sæpius transiisse credatur. Erat et Gangelt fundus regius, tribus circiter horis a Bergh dissitus, de quo Einhardus lib. 4 de Miraculis SS. Marcellini et Petri (jam citatus in Com. de S. Wirone num. 28)". Cf. Knipp. *Duysent jaerigh Jubilé* p. 23 et Introd. sub II. — M. W.

dit. Nam apud sepulchrum ejus cæci illuminantur; dæmonia effugantur, et plurimorum membra ægrotantium sanantur" (1).

29. Quis autem hanc Vitam composuerit, et quo tempore, necdum comperimus. Aliquis fortassis e clero ecclesiæ Ultrajectensis, aut certe Bergensis, sive montis S. Odiliæ, ejusdem monasterii monumenta, seniorumve relationem secutus (2); idque prius quam sub nomine S. Marcellini,

---

(1) S. Plechelmi morti MS. Florarium, de Ram in *Levens* etc. t. 3 p. 85 et A. Wolters Op. cit. p. 61 annum 732 assignant; Smet in Op. cit. t. I p. 515 et Ghesq. Op. cit. t. VI p. 197 eum circa annum 713 e vita excessisse credunt. »Nihil obstat credere, inquit hic, SS. Plechelmum et Odgerum, qui S. Wironis fuerunt socii eique aliquandiu superstites, ad annum usque 713 in vivis fuisse, non tamen multo diutius, nedum ad usque annum 731, »ab obitu Pippini decimum septimum, eoque amplius", quod tamen Pagius in Critica Baronii ad annum Christi 734, num. 4 col. 2, eumque secutus auctor Bataviæ Sacræ p. 81 præfidentius adstruunt, de cetero Plechelmum nostrum cum Pechthelmo Candidæ Casæ in Britannia episcopo eumdem esse contendentes, qui error Pseudo-Marcellini est ... Quod autem S. Plechelmus S. Wironi aliquandiu superstes fuerit, nemo hodie in controversiam vocat. Præter Bollandum qui in Comment. de S. Wirone num. 21 sublimide ac velut conjectando dixerat, Pippinum, defuncto Wirone, *deinceps* S. Plechelmo peccata sua confessum esse, id Pagius citatus et Jo. Knippenbergh in Hist. eccles. Duc. Gelriæ p. 35 pro certo habent. »Pippinus, inquit hic, Beato etiam Plechelmo peccata sua confessus legitur, Wirone utique jam defuncto". At vero quo minus ultra annum 713 S. Plechelmi vitam protrahamus, ejusdem obstat Vita, in qua asseritur, ei cum jam *senio fessus* esset, donatum a Pippino fuisse Montem S. Petri. Id autem cum, fatente Pagio, factum sit circa annum 700, non videtur Plechelmi obitus ultra annum 713 protrahi posse, quo anno vere dici potuit »*nimiæ* prolixitatis senio fessus" fuisse, qualem eum num. 12 describit biographus, dum »ex hac peregrinationis patria migravit Idibus Julii, Christum semper in æternitatis visurus patria". Etenim si homini jam seni ac senectute jam ad annum 700 fesso, tredecim superaddas annos, hunc recte dixeris *nimiæ* prolixitatis senio fessum fuisse; tametsi, præter veri speciem, ei non adjicias cum Pagio annos 31 eoque plures. Fefellit Pagium recentiorum quorumdam opinio, qui Pseudo-Marcellino fabulis pleno nixi, Pechthelmum Massæ Candidæ imo Candidæ Casæ episcopum, S. Wironis socium fecerunt". M. W.

(2) Vide Introd. sub I. — M. W.

sive Marchelmi, illa procuderetur Vita S. Swiberti quam dudum ut supposititiam planeque apocrypham confiximus: neque enim, quæ in ea insunt, fabulas collegit, correxitve hic scriptor. Eam ex satis vetusto membraneo codice, quem nobis Vir nobilis Theodorus e Renesse Wulpius donavit, atque ex schedis Wilhelmi Lindani episcopi Ruræmundensis, hic damus. Citavimus jam non paucos, qui ejus Acta stylo prosecuti, at non universi satis dextre.

30. Inscriptum est nomen ejus variis Martyrologiis, ad eumdem 15 Julii diem. MS. monasterii S. Martini Treviris ista solum habet: »Plechelmi Confessoris". MS. ecclesiæ S. Mariæ Ultrajecti: »Plechelmi Confessoris et pontificis". Adscriptum erat in margine: Aldenzale. Martyrologium Coloniæ anno 1490 excusum: »Ipso die, S. Plechelmi Ep. Conf." MS. Florarium: »Item S. Plechelmi Ep. et Confessoris: Obiit anno salutis 732". Hermannus Greven Carthusianus in Additionibus ad Usuardum, Coloniæ excusis anno 1515 et 1522: »Plechelmi Tweintiensis episcopi et Confessoris, in Aldensel quiescentis". Idem habet Joannes Molanus in prima editione auctarii ad Usuardum an. 1568, et Petrus Canisius in utraque editione Martyrologii Germanici. Cur *Twentiensem episcopum* eum appellent hi auctores, dicemus. Molanus in posterioribus Usuardi editionibus hæc solum habet, »Civitate Oudensele, natale S. Plechelmi Ep."

31. Sequuntur plures alii, sed pauculis verbis additis aut mutatis, Arnoldus Wion, Hugo Menardus, Benedictus Dorganius. Prolixius elogium habet Constantinus Ghinius in Natalibus SS. Canonicorum, uti et antea citati Miræus in Fastis, Molanus in Natalibus et Indiculo SS. Belgii, Joannes Wilsonus in Martyrologii Anglicani prima et secunda editione, Andreas Saussaius in Martyrol. Gallicano; qui omnes eumdem esse volunt qui apud Bedam Pehthelmus dicitur, Candidæ Casæ in Galwidia episcopus; quod

idem Wion in Notis tradit, uti et Thomas Dempsterus in Menologio Scotico, ac David Camerarius, qui *Plechelinum* vocat. Ferrarius quoque in generali Catalogo, his verbis: »Apud veteres Salios, S. Plechelmi, episc. Candidæ Casæ". MS. Kalendarium Ord. S. Benedicti ista habet: »S. Plechelmi, episcopi Candicasensis sub archiepiscopo Eboracensi, monachi in Anglia. Hic Aldezael requiescit corporaliter, excepto sinistro brachio". Omnium exactissime ejus memoriam agit in Martyrologii Belgici synopsi Balduinus Willotius noster his verbis: »Oldenzaliæ, urbe provinciæ Transisulanæ, asservatur caput et præcipua pars corporis S. Plechelmi episcopi in Scotia, pars Ruræmundæ".

32. In ecclesia tamen Ruræmundensi, totaque diœcesi, non 15, sed 26 Julii celebratur ejus festum (1): qua de causa, non satis assequor: nisi forte quod in ecclesia Leodiensi, cui ante novos in Belgio institutos episcopatus suberat Ruræmunda, Monsque S. Odiliæ, Idibus Julii Divisio Apostolorum ab antiquo celebrari solet, Officio 9 Lectionum. Citatum antea Kalendarium Sanctorum Ordinis S. Benedicti, ad diem 4 Maii ista habet: »Eodem die, translatio S. Plechelmi abbatis in Anglia. Hic in Aldenzaele requiescit". De variis ejus translationibus agemus § sequenti. Quænam hoc die, et an omnino aliqua facta sit, nos latet. Neque enim qui hoc Kalendarium collegit, magnam meretur auctoritatem. Certe quod abbatem, et in Anglia quidem, ait fuisse, non apparet unde hauserit. Neque enim ex Vita S. Plechelmi sanctique Wironis confici potest, alterutrum monachum fuisse, et ambo diserte asseruntur in Scotia nati, educati, antistites electi (2).

(1) Nunquam 26 Julii, sed olim, ob rationem hic a Bollando datam, 16 Julii, nunc vero ipso 15 Julii, et quidem in Monte S. Odiliæ ritu duplici majore, quia Patronus ecclesiæ est secundarius. M. W.

(2) »Sed nec uspiam legitur, addit Ghesq. t. VI p. 208, incolas Montis, S. Odiliæ postea dicti, fuisse monachos, nedum Benedictinos. Hac certe de causa

33. Si in monte S. Petri monachos instituerunt, non est improbabile Benedictinam iis regulam præscripsisse. Persuadet id Canon 7 synodi anno 742, XI Kal. Maii habitæ ab episcopis, qui in »Karlomanni Ducis et Principis Francorum ... regno" erant, atque anno sequenti »in synodali conventu, qui congregatus est ad Kalendas Martias, in loco qui dicitur Liptinas". Celebrata est ea synodus in Belgio nostro, *Liptinis* non procul a Sabi amne, qui Namurci in Mosam influit, anno 743, cum in eodem Belgio circiter 13 leucis infra Namurcum, leuca una ab ostio Ruræ fluminis. non multo ante obiisset S. Plechelmus, aut adhuc fortassis in vivis ageret, ut qui »nimiæ prolixitatis senio fessus migrasse" scribatur. In illo ergo septimo Canone, ibidem confirmato, decretum »ut monachi et ancillæ Dei monasteriales, juxta regulam S. Benedicti cœnobia vel xenodochia sua ordinare, gubernare, vivere studeant; et vitam propriam degere secundum prædicti Patris ordinationem non negligant". Unde conjicere est, Sanctos illos viros, si monachorum proprie Congregationem instituerunt, Regulam S. Benedicti iis præscripsisse. Nusquam tamen legi incolas montis S. Odiliæ vere monachos fuisse: potest enim *monasterii* nomen etiam ad Canonicos pertinere; et Canonicos inde Ruræmundam migrasse legimus, non monachos. Illud tamen multis locis evenit, ut monachorum cœnobia Canonicis tradita sint in Belgio nostro, præsertim post Normannicam populationem harum provinciarum, uti sæpe post, Antistitum ac Principum pietate, Canonicis solutiorem vitam agentibus subrogati monachi sunt.

Mabillonius SS. Wironem et Plechelmum ausus non est indubiis Benedictinis accensere in Sæculo Benedictino III, contentus, nuda eorum nomina retulisse inter Prætermissos. Audiri expendique omnino hic merentur, quæ laudatus Knippenbergius in cit. Hist. Duc. Gelriæ p. 32 col. 2 in hanc rem scripsit. Adi in hanc rem a nobis dicta tom. IV p. 116 nº 14". Cf. etiam dicta in Introd. sub III, et a R. D. van Etten l. c. p. 150—154. — M. W.

§ V. S. Plechelmi reliquiæ translatæ Ultrajectum, Oldensaliam, Ruræmundam. Bergensis ecclesiæ restauratio et consecratio anno 1686.

34. Cum in ecclesia montis S. Odiliæ paullo amplius centum annis asservatæ essent S. Plechelmi Sociorumque reliquiæ, pars earum maxima Ultrajectum est translata. Nam cum Frisiam pervastassent Normanni ac Trajectum ejus provinciæ metropolim cepissent, ac multa sacrorum hominum et promiscuæ plebis facta cæde, dirum in modum eam deformassent, Hungerus episcopus cum paucis Canonicis fuga elapsus, tandem a Lothario rege, Lotharii imperatoris filio, Ludovici Pii nepote, ad quem ea Francici imperii pars, quæ ab eo deinceps regnum Lothariense, sive *Lotharingia* dicta est, simulque Frisia pertinebant, monasterium montis S. Odiliæ accepit. Donationis tabulas ad Vitam S. Wironis die 8 Maii § III recitavimus (1), datas »die secundo Januarii, Indictione VI, anno regni Lotharii tertio", qui erat Christi 858; in quibus tabulis dicitur monasterium illud situm »in pago Maso, super fluvium Ruræ, in honore S. Petri constructum, Bergh nuncupatum". Ea occasione Ultrajectum asportatæ feruntur reliquiæ trium horum Sanctorum, aut pars earum maxima. Citavimus ad diem 8. Maii auctores qui de S. Wironis reliquiis id scripsere (2).

35. Sancti quoque Plechelmi reliquias eo devectas constat ex Joanne de Beka, qui in Baldrico 15to episcopo (ut alio loco retulimus) ita scribit: »Insuper et idem episcopus corpora SS. Werenfridi, Lebuini, Plechelmi, Wironis, Otgeri, Odulphi ac Radbodi per mysticam revelationem adinvenit: de quibus sanctis Patronis Trajectensem eccle-

(1) Vide hic Parte 2da ad annum 858. M. W.
(2) In Comment. ad Vitam S. Wironis n° 29. M. W.

siam gloriosius adornavit". Eadem tradit Wilhelmus Heda. Arnoldo Buchelio in Notis ad Joannem de Beka, *id mirum* videtur *in Radbodo prædecessore et cui Baldricus immediate successit.* At Jacobo Revio Daventriæ-illustratæ lib. 1, pag. 17, »ridiculum, ad id inveniendum divina revelatione opus fuisse". Certe cum adhuc Ultrajectensem diœcesim infestarent Normanni, nihil mirum, Sanctorum abdita fuisse lipsana, etiam Radbodi, quem adhuc superstitem Deus miraculis illustrarat. Scimus qua crudelitate Revii symmystæ Calviniani in Belgio nostro, et alibi terrarum, in Divorum reliquias sævierint, sæviantque etiam.

36. Non potuere, qui tunc res sacras procurabant, ea metuere a barbaris, quæ ipsorum posteri a gentilibus suis sæpius perpessi sunt? Nec licuit iis quæ salva esse vellent, defodere, aliisve latebris credere, ne harpyis illis paterent (1)? Earum porro rerum, quæ sic occuluntur, graves, at pauci, esse testes solent: quid enim multitudini notum manere secretum potest? His ergo paucis vi hostili fatove sublatis, quæ sic clausa et recondita erant, eorum memoriam tolli funditus ac deleri necesse est. An non illud quoque sæpissime evenit in rebus privatorum, ut ubi eas abdiderint, aut etiam absque latebrarum consilio locarint, postea meminisse non possint, præsertim si in subita aliqua vel familiæ vel patriæ perturbatione id accidit; ac propterea cælitibus vota nuncupent, ut se in earum rerum memoriam reducant? Cur non igitur Baldrico id accidere potuit, ut omnino nescierit, ubi ædiles, aliive sacræ supellectilis præfecti, Sanctorum illorum reliquias condidissent, nisi mystico instinctu, aut evidentiori revelatione, id illi divinitus fuisset suggestum?

37. Ejusdem »Baldrici episcopi jussu, major pars cor-

(1) Exempla dantur ad Vitam S. Winnoci in *Actis SS. Belgii* t. VI pag. 403 et seqq. M. W.

poris S. Plechelmi, una cum capite" (ita, ut diximus, reperta), »translata est Oldensaliam". Est Oldensalia diœcesis Daventriensis, olim Ultrajectensis (1), oppidum in Transisalana provincia: cujus provinciæ tres sunt præcipui districtus, Salandia, Drentia, Twentia, Revio Tubantia quoque dicta, uti et aliis quibusdam. In hac Oldensalia sive Aldensalia oppidum est, vulgo *Oldenseel*, *Aldenseel*, *Alde-Saele*; Oudencele *veteres Salios* interpretatur Ferrarius in generali Catal. SS.; et Miræus, in Fastis, *veterum Saliorum sedem esse* asserit. Fors *Antiqua aula* est, id enim vox Teutonica *Aldesaele* sonat. De hac Heda in Baldrico: »Fertur et oppidum Aldenzalense instaurasse, et ecclesiam illic construxisse". Annotat Buchelius, in quodam MS. dici eam ecclesiam a Baldrico fundatam circa annum 968.

38. Idem ergo antistes suo tempore inventas S. Plechelmi reliquias in illud oppidum transtulit (2). De quibus

(1) Nunc iterum archidiœcesis Ultrajectensis. M. W.

(2) De S. Plechelmi reliquiis hæc anno 1613 notavit Philippus Rovenius: »Quod ad sanctas reliquias Patroni nostri attinet, conservatum est hactenus pene integrum corpus S. Plechelmi in capsa quadam ad hoc comparata, quæ etiam in die Patroni, et in Dedicationis templi anniversario circumgestatur. Habemus item integrum caput S. Plechelmi inclusum argento, cum aliis nonnullis reliquiis, in cruce quadam argentea, in qua etiam portio quædam Ligni S. Crucis continetur (nisi, ut postea MS. addidit Decanus Terhoente, quod pars mandibulæ a D^no^ Henrico Vordeno Decano, ✠ 31 Dec. 1629, Archiducibus Alberto et Isabellæ Bruxellis donata est)... Caput S. Plechelmi est sub custodia domini Decani et Provisorum S. Plechelmi.... Sub finem concionis (in festo S. Plechelmi) unus ex junioribus Canonicis defert reliquias corporis S. Plechelmi ex choro ad suggestum, ut Decanus vel is qui concionem habet, ostendat eas populo, et referuntur reliquiæ ab eodem Canonico ad chorum, ubi in medio chori per totam octavam deponuntur, incipiendo a primis Vesperis" (*Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht* t. III p. 420, 444 et IV p. 220 et 222). Et anno 1656 Jac. de la Torre: »Aldensaliæ adservari et magna populi devotione coli solet major pars corporis et caput S. Plechelmi præfati, episcopi Casæ-Candidæ, Scoti, Confessoris et Belgii apostoli, quæ reliquiæ ex monte S. Petri, nunc S. Odiliæ dicto, prope Ruremundam, huc translatæ fuerunt tempore præfati Balderici Clivii, 15^ti^ sedis Ultrajecten-

ista scribit Molanus: »Ceterum præcipuam portionem corporis Canonici oppidi Oudencelensis, quod est trans Iselam, sibi attribuunt". Officia diœcesis Ruræmundensis Lect. 6, atque ex iis Miræus: »Caput in hoc usque tempus Aldenzaliæ in diœcesi Daventriensi asservatum, magna populi religione colitur". Paria scribit Saussaius in Martyrol. Gallicano. Quod autem Oldensalia Twentiæ oppidum sit, hinc superius S. Plechelmus *Tweintiensis episcopus* appellatus. Incertum tamen, atque omnino suspectum, quod Joannes Wilsonus in secunda editione Martyrologii Anglicani scribit, S. Plechelmum fidem Frisonibus prædicasse circa Iselam flumen. Colitur autem Oldensaliæ (ut habetur in Kalendario præfixo Officiis Sanctorum archiepiscopatus Ultrajectensis et episcopatuum suffraganeorum) ut Patronus ecclesiæ ibidem, Officio duplici primæ classis cum Octava (1), translato in alium diem festo Divisionis Apostolorum, quod in provincia Ultrajectina celebratur Officio duplici majore: sed Ultrajecti additur commemoratio S. Plechelmi.

39. Non tamen omnes penitus ablatæ ex monasterio Bergensi, sive montis S. Odiliæ, trium istorum Heroum reliquiæ sunt: pars singulorum illic retenta, ac postea Ruræmundam cum collegio Canonicorum delata, uti ad S. Wironis Vitam 8 Maii diximus: atque hic singuli Officio duplici coluntur, Wiro 10 Maii, Plechelmus 26 Julii (2), Otge-

sis episcopi, ac ejusdem S. Plechelmi festum celebrari solet 15 Julii". (*Archief* etc. t. XI p. 209). Cum deinde metu hæreticorum ad varia loca sacræ reliquiæ abductæ fuerint, major pars corporis deperdita fuit, vel hactenus abscondita manet, ut fuse narrat R. a. D. J. H. Hofman in *Archief* etc. t. II p. 394—400. Pars autem mandibulæ, de qua loquitur Terhoente, Bruxellis non amplius asservatur, ut post diligens examen, anno 1860 institutum, affirmat R. D. Wolters l. c. p. 68, qui ibidem p. 67, citans Officium translationis S. Plechelmi, hanc ad 4 Aug. 954 refert. Cf. supra nº 32. M. W.

(1) Ut patronus ecclesiæ etiam colitur in Deurningen, Lutte, Rossum et Saesveld, prope Oldensaliam. M. W.

(2) Vide notam 1mam ad num. 32 hujus Commentarii. M. W.

rus 10 Septembris. Ac de Plechelmo quidem scribit in Indiculo SS. Belgii Molanus, esse eum *inter primos Patronos ecclesiæ Rurœmundensis*. Amplificat id Gabriël Bucelinus, ita scribens: »Inde in Oudenzeel Flandriæ translatus, et patronus celeberrimæ ecclesiæ Ruræmundensis cooptatus, magna fidelium veneratione ibidem frequentatur et colitur". Unde vero translatus? Ex Casa Dei, inquiet: nam ibi episcopum fuisse, miraculorumque gratia divinitus honoratum decessisse, antea dixerat. At supra ostendimus episcopatum illum Casæ Dei nusquam terrarum extitisse. Perperam quoque Oudenzeel in Flandria reponit, cum longe ultra Rhenum, ad Frisiæ fines jaceat. Fœdius erratum Arnoldi Wionis est, quem Duaci in Flandria Gallicana natum minus decebat in patria sua esse peregrinum. Ita enim hic Ligni Vitæ lib. 2, cap. 39 scribit: »Quiescit in Oudenzeel in Flandria". Nec illud verum est, quod Bucelinus ait, »magna fidelium veneratione Ruræmundæ frequentari et coli". Colitur in ecclesia quo diximus ritu, ceterum populo pene ignotus, quod ipse Ruræmundæ olim observavi. Erit fortassis qui illius sociorumque venerationem aliquando instauret.

40. Turpius hallucinatur Thomas Dempsterus hist. Eccles. gentis Scotor. lib. 15, cap. 1002, ita scribens: »Est autem S. Plechelmus Patronus Ruræmundæ in Belgio urbis, cujus nomini præcipuum templum dedicatum, quæ episcopalis Sedes erecta est". Quæ episcopali sede, collegioque Canonicorum, et horum Divorum reliquiis ornata est ecclesia, ea sanctis Apostolis Petro et Paulo dedicata fuit, nunc *Sancti Spiritus* appellatur: at non est ea maxima totius urbis et præcipua, sed quæ S. Christophoro sacra, in quam non desunt qui solium episcopale transferri velint. Nulla vero tota ea urbe ædes est S. Plechelmo peculiariter dicata, aut ejus nomine celebris.

41. Ejus porro ac sociorum reliquiæ in ea Sancti Spiritus æde, »in excavata basi tabulæ summi altaris", ut scribit Miræus, »conservatæ fuerunt, cum vetusta hac inscriptione, PARTES RELIQUIARUM SS. WIRONIS, PLECHELMI, ET OTGERI". Eæ, ut ad S. Wironis Vitam retulimus, tabula summi altaris a Calvinianis Wilhelmi Nassovii militibus eversa, basi tamen (quæ singularis Dei providentia fuit) intacta, servatæ sunt, ac multo post tempore repertæ, et honorificentius elevatæ. Cujus Inventionis et Elevationis anniversaria memoria ritu duplici celebratur feria 3 post festum sanctissimæ Trinitatis (1).

42. Quia vero, ut ad S. Wironis Vitam diximus, Canonicis Regularibus Congregationis sancti Sepulchri datum fuit montis S. Odiliæ templum ac monasterium, vix ambigi potest, quin saltem particulæ aliquæ earumdem reliquiarum iis relictæ sint, cum locus esset (fuisset certe) miraculis ad eas reliquias fieri solitis celebris (1). Quid iis factum, an alio deportatæ, an hagiomachorum rabie dissipatæ, nusquam legi. Nam et locus deinde neglectus, Divorum aræ ex parte collapsæ, statuæ dejectæ: et harum quidem unam audio non procul inde contemptim pronam jacere, atque agrestibus hominibus ad ligones, securesque et alia rustica ferramenta exacuenda, cotis instar, usui esse. Et non licebit, cui zelo honoris divini cor caleat, vaticinari cum Venusino poëta?

Delicta majorum . . . lues,
. . . donec templa refeceris,
Aedesque collapsas (2).

Sed jam pace Belgio reddita, sancta ejusmodi suscipientur consilia.

43. Hucusque Bollandus. Quod ipse aliquando spera-

(1) Vide notas ad num. 31 Comment. de S. Wirone. M. W.
(2) HOR. Carm. l. III Ode VI.

verat, reddita Belgio pace factum iri, id post ejus obitum, ex parte saltem, executioni mandatum fuit, uti narrat R. D. Gul. Basel, pastor Bergensis (1) (in Actis Sanctorum, Maii tom. VII pag. 654), cujus dicta, utpote ad posthumam Sanctorum nostrorum gloriam spectantia, hic recitanda censui; en illa: »Illustrissimus Dominus Fr. Reginaldus, Episcopus Ruræmundensis, pro officio veniens visitatum *(anno nempe* 1679), et videns antiquas veteris ecclesiæ misere collapsæ ruinas, cujus adhuc quædam parietinæ extabant, interne commotus fuit, attenta sanctitate loci, quem non solum habitatione sua consecrarunt Sancti, patriæ nostræ Apostoli, Wiro, Plechelmus atque Otgerus, sed etiam morte sua ac sepultura. Deplorans ergo illius destructionem, talium Divorum olim vestigiis pressi, lacrymisque pro indigenarum conversione frequentius fusis irrigati; hortari me cœpit, ut corrogatis undecumque eleemosynis ipsius restaurationi intenderem, pollicens quod neque consilio neque auxilio deforet: id quod eo facilius mihi persuasit, quod etiam RR. Patres Societatis Jesu acriores ad idem opus aggrediendum stimulos aliquoties admoverant.

44. Anno igitur 1679 cœpi conquirendis apud notos et ignotos, nobiles ac plebejos eleemosynis undequaque intendere; quibus subnixus sequenti mox anno rem eo adductam habui, ut die 16 Maii jaci fundamenta potuerint novæ fabricæ, in quæ primus lapis sub invocatione S.

---

(1) De viro isto, qui venerabile templum Bergense ab interitu vindicavit, sequens elogium texit Registrum mortuorum sub anno 1720: »21 Nov. obiit Rev. adm. ac Ampliss. D. Guil. Basel, pastor hujus Communitatis per 47 (*lege* 44) annos, et Christianitatis Montfordiensis Decanus, qui modernam ecclesiam, sacram SS. Wironi, Plechelmo et Otgero, collectis donis et eleemosynis ædificavit, emplastravit et exornavit, innumeraque alia fecit in favorem tam communitatis quam ecclesiæ, quare omnibus tam successoribus quam vicinis ex reciproca charitate precibus commendandus". M. W.

Wironis, secundus in nomine S. Plechelmi, tertius ad honorem S. Otgeri sunt positi. Sed publicæ calamitates ejus temporis, bello bellumque secutis vastitatibus atque incendiis funesti, fecerunt, ut accolarum subsidiis parce subvenientibus, longiori sex annorum spatio, quibus vacavi operi, nihil magnopere promoturus fuerim, nisi Illustrissimus ipse Episcopus et Communitas loci ampliores in illud summas pecuniarias erogassent. His ad culmen perducta fabrica, et anno 1686, die 10 Maii consecrata ab Illustrissimo fuit in nomen SS. Wironis, Plechelmi atque Otgeri: Wironis tamen præcipue, ut Patroni principalis, cujus propterea die illo festivitas a populo feriato celebratur, in hac communitate; cum aliorum duorum anniversaria commemoratio solum in Ecclesia observetur. Ne autem posthac oporteret tali die conjungere festum Patroni et Anniversarium dedicatæ ecclesiæ, statuit Illustrissimus, ut Dedicatio recoleretur quotannis Dominica prima Septembris. Eodem die consecratum etiam fuit summum altare, in honorem prænominatorum trium, inclusis in illud singulorum Reliquiis nonnullis, una cum lipsanis SS. Fulgentii et Restitutæ (1).

45. Proxima infra Octavam S. Wironis Dominica, eademque 12 Maii, processionem quam potui frequentissimam incolarum accolarumque mei montis ad civitatem deduxi, excepturus dimidiam sanctarum Reliquiarum, istic nobis præparatarum, partem. In ea autem divisione sic facienda, ut nec minimum ossiculum relinqueretur, cujus medietas

(1) Et S. Pontiani, martyris Spoletani, cujus corpus anno 966 a Præsule Balderico Ultrajectum ad pontificalis sedis aulam delatum est. Unde ejus festum, usque ad annum 1856, celebre per totam archidiœcesin die 14 Januarii colebatur: corpus olim in ecclesia metropolitana Ultrajectensi, argenteæ capsæ inclusum, servabatur. Cf. *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, t. VII p. 311. Nostræ S. Pontiani reliquiæ, die 11 Sept. 1883, una cum supranominatis, litterisque testimonialibus Reginaldi Cools Episcopi, in summo altari inventæ sunt. M. W.

nobis non cederet, toto præcedenti triduo fuerat ab Illustrissimo coram omni Capitulo laboratum. Stabant ad publicam venerationem exposita in Cathedrali ecclesia Sanctorum sacra pignora, decentissime ornata; ibidemque nos expectabant Illustrissimus cum Ampliss. D. Decano Dominisque Canonicis; a quibus tradita illa in humeros exceperunt Pastores octo, hinc et inde quaterni, Superpelliceis Stolaque induti: iisdemque quos dixi comitantibus, nec non primariis quibusque ex Equestri Civilique Ordine, et hominibus promiscui sexus millenis, multo cum lumine et sacris hymnis tota via decantatis, exultanter devoteque intulerunt in novam ipsorum ecclesiam; ubi mox Te Deum laudamus intonuit, choro reliquum prosequente. Sacrum deinde solemne decantavit Episcopus: et quoniam multitudinem nimiam capere ecclesia haud magna non poterat, ut omnium fierit devotioni satis, extra illam dignatus est habere sermonem ad turbas, in cacumine montis.

46. Ipso die placuit divinæ Majestati signo patenti declarare, quam sibi Sanctisque grata ea religio acciderit. Aderat ibidem cum matre, annorum circiter sex puella ex pago Kercken, filiola Petri Rutten, ibidem Sacristæ, et Afræ Freyhart; quæ a biennio visum omnem amiserat, ex boarum seu papularum infantili morbo; et quidem ita, ut non solum obductos pelliculis haberet oculos, sed nec allapsum quidem luminis pateretur, absque cruciatu summo; unde fiebat, ut, ne hunc tolerare cogeretur, infra mensas et ad angulos confugeret parvula: malum autem immedicabile esse, ibidem loci ac temporis censuerant, qui oculos inspexerant, vir ac mulier, chirurgiæ peritissimi ambo. Post fusas aliquamdiu in templo pro filiæ sospitate preces, abitum inde parabat mater; cum, subsistere ut etiamnum vellet, cœpit orare parvula: Jam enim, inquiebat, incipiunt mihi aperiri oculi, nec dolere amplius. Exinde autem

commode vidit, videtque in præsentiarum, uti notum est omnibus.

47. Ad augendam porro fidelium erga sanctos suos Patronos devotionem, petii et impetravi eodem anno a S. D. N. Innocentio Papa XI plenariam Indulgentiam, per Breve signatum 18 Julii, in septem annos valiturum, pro 10 Maii, 16 Julii, et 10 Septembris, diebus S. Wironi, S. Plechelmo, et S. Otgero sigillatim sacris: quibus exinde perrexit populus ad hunc Montem confluere; minime irrita devotione, sed consequentibus subinde sanitatum petitarum gratiis, quarum testatiores duas hic placet adnectere. Anno 1687 Joannis Daemen et Maria Gerits, conjugum hujus communitatis, filiolus anniculus (1) et herniosus, sanatus ab eo incommodo fuit, per votum parentum, quo hi se obligaverant, ad unius libræ cereum offerendum, et ad Missæ sacrificium semel curandum in honorem Sanctorum. Eodem anno, 16 Julii, quo S. Plechelmus colitur, similiter rupta puella septennis, adducta a parentibus fuit, ex voto lucrandarum ea die Indulgentiarum. Erant illi Jacobus van Kempen et Agatha Muysers, ex pago Vlodrop: qui cum domum reverterentur, dissiluit, quo circumligata erat parvula, vinculum, violenter ea ipsa parte disruptum qua firmissimum erat. Nec mora: sanata filia eorum reperta est. Ita attestor Guilielmus Basel, Pastor Montis S. Odiliæ, 16 Decembris 1687" (2).

---

(1) Baptizatus 15 Junii 1686 secundum Registrum baptismale parochiæ. M. W.

(2) Priori autem gratiæ, notat Bollandista, de cæca illuminata, attestatus mihi per epistolam est R. P. Theodorus Maen, nostri Ruræmundæ Collegii multis annis aut Rector aut Procurator, puellæque ac matri ejus sæpius de ea re locutus". Cf. Appendix ad Vitam S. Odgeri num. 3. M. W.

VITA S. PLECHELMI EPISCOPI,

auctore anonymo.

Ex duobus Mss. Lindani et Wulpii, cum aliis collatis.

1. Cum Dominus et Salvator noster Jesus suæ claritatis fulgore mundum illustraret, et humanum genus, per primi hominis lapsum æternis cruciatibus deputatum, liberaret; per mundi latitudinem ejusdem claritatis stellas, ubique innumerabiles exoriri fecit, qui lampade sanctæ prædicationis æternæ noctis tenebras effugarent. Solis denique radiis absentibus siderum terra solet illuminari fulgoribus: non aliter sancti Doctores ecclesiæ, veluti sole, qui Christus est, ubique præsente, populum erudiendo, mundum suis illuminant splendoribus. Quorum quamplurimos procreare meruit Northumbria (1), Scotia, Hibernia. Inter quos S. Patricius, vir magni exempli, Apostolici Ordinis culmine fulciri a Deo promeruit. Qui vero in summi apicis regimine, quantum vel qualem se esse exhibuerit, nostri inculti sermonis minime explicabit oratio.

2. Hic quoque velut prudens dispensator, accepti negotii lucrum multiplicare satagens, gregi sibi a Deo commisso tritici mensuram fidelissime in tempore dispensabat. Sancta divinæ virtutis operatio per sui Sacerdotis meritum in populo plurimum operari dignata est miraculorum. In quibus autem tantum effloruit, ut illa pastoralis sedes antea

(1) Northumbria, generatim sumpta, ut ipsum indicat nomen, ea pars Britanniæ est, quæ ab Humbro æstuario in Boream vergit, duos Saxonicis temporibus complexa populos, *Deiros* australiores Humbroque viciniores, ac *Bernicios* ad Fortham ac mare Scoticum protensos. Nunc pressius tribuitur id nomen provinciæ, quæ Dunelmensis Episcopatus, ac Cumberlandiæ Scotiæque hodiernæ parte et Orientali Oceano concluditur. J. B.

nec postea talem sortiretur pastorem. Hujus itaque imitatores plurimi extiterunt, qui in vinea Domini laborando æternitatis gloriam perceperunt. De quorum consortio Cuthbertus Christi præco præcipuus, ejusdem gentis in sancta Dei ecclesia extitit pretiosissimus. Necnon S. Columba, fortis Christi athleta, Spiritu prophetico sic inflammatus, ut multis futura ceu ante provisa denuntiaret. Sanctus itaque Willibrordus infra ejus patriæ, scilicet Northumbriæ, fines oriundus, velut ardens lucerna in montis cacumine posita, plurimis de via veritatis errantibus, ut in viam redire possent justitiæ, lumen effulsit inextinguibile. Quales isti prælibati patres extitissent, volumina in sancta Dei ecclesia de illorum virtutibus conscripta, pie inquirentibus insinuant (1).

3. Sanctus ergo vir, nomine Plechelmus, infra confinia Scotiæ (2), de clara nobilium prosapia patrum procreatus, jam in pueritiæ annis spiritualium Patrum vestigia sequi imitando cupiebat: sacrarum se mancipabat lectionum studiis. Quantam inter condiscipulos obedientiam majoribus exhiberet, et humilitatis officium cunctis se sibi sociantibus impertiret, totum scripto comprehendi vel dicto omnino deficit: quibus tamen rebus ita sibi consecraverat commilitones, ut eum miris dilectionum colerent affectionibus. Ipse vero divini ardoris flamma succensus, corpus suum edomans jejuniis, vigiliis et orationibus, in primævo ætatis flore animo proposuit, quod postea maturioribus annis explevit.

---

(1) De S. Willebrordo Episc. Ultrajectensi legi meretur eximium opus R. a. D. van Etten, *Het leven van den H. Willebrord*; item *H. Willibrordus, Apostel der Nederlanden*, Cl. viri P. P. M. Alberdingk Thijm, qui tamen nimium hypothesibus indulget. De aliis SS. prænominatis Cf. nota ad num. 12 Comm. de S. Wirone. M. W.

(2) De S. Plechelmi patria egimus in Prolegomenis. J. B.

4. Sic demum in diem proficiens, litteratoriæ artis dulcedine inebriatur cordetenus. Inter hæc die noctuque deprecans Dominum ex totis præcordiorum nisibus, ut sibi concederetur divinæ sapientiæ intellectus, excubabat ad fores sapientiæ, memorans illud (ut credendum est) in orationibus, quod dictum est per quemdam sapientissimum : Domine pater et Deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu maligno ; extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, et desiderium averte a me, Domine : aufer a me concupiscentiam, et animo irreverenti et infrunito ne tradas me, Domine (1). Hæc beato Viro sæpius in precum vigiliis iteranti, sic, Dei condonante gratia, cælesti rore irrigatur, ut pluribus per exempla ejus sanctæ et innumerabilis Domini pietatis conciliaretur gratia. Erat etenim magnæ abstinentiæ amator, et divinorum præceptorum perspicax executor, utriusque Testamenti paginæ assiduus inspector.

5. Inter quæ beato Viro collatum est divinitus, ut ecclesiastico fultus ministerio, presbyteralis Ordinis dignitatem sortiretur. Sed Vir Domini constanter idem perseverabat qui fuerat, humilis in habitu, blandus in eloquio, serenus in facie, moribus adornatus, in pauperum cura fervidus, in eleemosynarum dapsilitate (2) largus, in lectionem studio assiduus, omnique virtute præditus. Denique in castitatis vigore pollebat, et lumen veritatis in operatione monstrabat. Et hoc sibi non defuit, quod scriptum est : Lumen veritatis fuit in ore ejus. Et illud : Labia Sacerdotis custodient scientiam (3). His vero munitionibus fortis Christi athleta viriliter armatus, contra omnes maligni hostis in-

(1) Eccli. XXIII, 4—6.

(2) Quid sit *dapsilis*, ad S. Wironis Vitam diximus. *Dapsilitas* ergo pro copia et profusione hic sumitur. J. B.

(3) Malach. II, 6—7.

sidias dimicans, Domini se protegente misericordia, per omnia triumphabat. Nam quod verbo docuerat, moribus et exemplis adornabat.

6. Interea contigit sanctæ Dei ecclesiæ Pastorem (1) sub cujus regimine hic Dei famulus in castris Christi degebat, viam universæ carnis ingredi, et suæ remunerationis a Domino præmio ditari. Fit non modica tam sacri Ordinis quam subjectæ plebis conventio, et de electione Pontificis quæstio. Tum vero unanimes sanctum Dei famulum Plechelmum ad hoc opus proclamabant esse accipiendum. At Vir sanctus cognita plebis intentione, quamvis tepide, tamen voluntati eorum obtemperabat. Tunc alterum non inferiorem sanctimoniæ virtutibus prædicto Viro associant, nomine Wironem: quos pariter ad limina Apostolorum miserunt, ut de Apostolico viro, qui tunc temporis apicem summi Ordinis providebat, benedictione firmarentur (juxta illud quod scriptum est: Quomodo prædicabunt nisi mittantur (2)?) non tamen in unius episcopatus sede populum docturi.

7. Sed illud omittendum nequaquam esse censuimus, quod beati viri inter eundum multa perpessi sunt contraria, æquo animo ducebant universa, nec in adversis deficiebant, nec in prosperis se elevabant. Cumque illo quo ire cupiebant pervenissent, et sancta circuirent loca, orationibus vacantes, seipsos in holocaustum Domino mactabant, juxta illud sanctissimi Prophetarum David: Sacrificium Deo spiritus contribulatus (3).

8. Sed vir Apostolicus cum eorum sanctitatem intellexisset, et in eis sanctæ religionis rigorem et sapientiæ

(1) Hinc liquet, eum esse Pechtelmum Bedæ memoratum, quem (ut supra diximus) Candida Casa *primum habuit antistitem*. J. B.

(2) Rom. X. 15.

(3) Ps. L. 19.

plenitudinem perspexisset vigere, eos secum caritative retinuit: donec statuto tempore in præfata ecclesia B. Petri principis Apostolorum, cum clero suo astante, summo eos honore sublimavit. Quo facto, de Sanctorum reliquiis ditavit eos donariis, et alia xenia subministravit. His ita gestis, in eis expleri videtur, quod in veteri Testamento ad Heli sacerdotem loquitur Dominus: Glorificantes me gloria sublimabo. Tunc vir Apostolicus beatos Dei famulos in evangelizandi opus cum honore remisit. Illi vero ad patriam regressi, et in suis sedibus collocati, semina verbi Dei uberrime multorum cordium agris seminabant. Gaudet populus, plebs tota congratulatur, tantorum virorum prædicationibus se irrigari, (ac) velut imbribus perfundi cœlestibus.

9. Sed beatus Domini agonotheta (1) Plechelmus cum se a populo frequentari cognovisset, solicite præcavens nequando incideret in humanæ ambitionis gloriam: nam se abstinuit in teneræ ætatis tirocinio a seculi pompis, ab petulantiæ carnalis illecebris, a conviciis publicis, a mundi voluptatibus, a lucris turpibus, et ab ipsa malorum radice superbia. Et sic usque ad vitæ exitum iis se vallari munitionibus satagebat: quo liberius immarcescibilis gloriæ cum Sanctorum cœtibus fructus perciperet. Hæc sibi ne fuissent sollicitus existebat. Cum autem Vir sanctus idolorum culturam infra terminos ipsius patriæ extirpatam cerneret, et recte credentium fidem emittere flores, ad salutem aliorum se præparare festinabat, sedulo occultis intentionibus recolens, quod Dominus beato Patriarchæ Abrahæ præcepit, dicens: Exi de terra et de cognatione tua. Hujus itaque Dominici sermonis Sanctus Dei prædicator præconia im-

(1) Agonotheta, ἀγωνοθέτης, est qui certamen instituit vel præmia proponit. Sed crebro in mediæ ætatis scriptoribus, pro eo qui certamen init, usurpatur, qui potius ἀγωνιστὴς dicendus. J. B.

plere studuit; plus peregrinationem pro Dei amore malens pati, quam in patria sua humanis favoribus extolli.

10. Tunc omnibus postpositis patriam parentesque reliquit, et regem (1) Francorum Pippinum, virum strenuum, et in receptione Sanctorum incomparabilem, comite quodam magnarum virtutum viro, nomine Othgero, expetivit. Qui vero in ejus conlætatus adventu, plurimum exhilaratus est gaudio. Cumque ejus sanctitatem præfatus rex animadverteret, et cum eo sanctæ prædicationis colloquia continuaret, misit eum ob evangelizandi constantiam per sui regni latitudinem, ut populos errori implicitos, et in sacrificiorum ritibus sordidantes, sanctæ prædicationis dogmate illustraret, et sacro fonte baptismatis ablueret. Nam quamvis Christiani eo tempore fuissent, quamplurimi tamen illorum vanis superstitionibus vacabant. Quo audito congratulatus est Christo Domino, quod sibi a rege impositum erat, propter quod de sua patria ad eum se contulerat. Nec mora: Divina se comitante gratia, opus sibi injunctum accelerat, et spinas lubrici erroris exstirpans, populum erudiendo, baptizando, plurimum profecit in operando. Annuente vero rege, ecclesias Domino in multis ædificavit locis. Illud etiam congruum duximus, et huic operi intermiscendum, quod ubicumque Sanctus Domini Christo ecclesiam dedicaverat, usque hodie annis singulis in die dedicationis ejus permanent S. Plechelmi patrocinia, et divina sibi operante gratia, plurima virtutum fiunt miracula.

11. Sed cum Dei servus jam extitisset senio fessus, præfatus rex quemdam infra ipsius regni partes locum, qui de suis incolis Mons Petri nuncupatur, concessit ad habi-

(1) Diximus § IV hunc nobis videri fuisse Pippinum Herstallum, qui »etsi non regio nomine tamen regia potestate in Austria regnabat". Sicque ejus nepos B. Carolomannus in Præfatione ad Concilium Liptinense loquitur: »Ego Karlomannus dux et princeps Francorum ..... episcopos, qui in regno meo sunt, cum presbyteris ad concilium et synodum pro amore Christi congregavi". J. B.

tandum. Ibi quoque exstirpata pristini erroris nequitia, usque ad centesimum per servum suum operari dignatus est fructum. Sed Pippinus Francorum rex incomparandus in tanta veneratione eum habebat; ut singulis annis initiante quadragesimali tempore, de suo palatio descendens, nudis pedibus, et regali deposita purpura, ad præfatum locum, quem Sanctus incoluerat, ire properaret: et cum eo tenuit consilium, quomodo regni gubernacula secundum Domini voluntatem gubernaret, et sanctæ fidei magnitudinem in seipso suisque subjectis adaugeret. Ibi quoque cum summo sacerdote Domini, confessione criminum facta, et accepta pœnitentia, de humanitatis parte deflet contracta. Iste vero vir sanctus per omnes dies vitæ suæ in divino proficiens opere, Deo et omni populo extitit amabilis.

12. Sed cum nulla interpolarent spatia, quibus vel se vel alios non desideraret ad divinæ rectitudinis consistere normam, virum egregiæ sanctitatis ex sacræ religionis amplificatum profectibus, cœlica reposcebant agmina, quo in illorum contubernio immarcescibili ditaretur præmio. Sanctus vero nimiæ prolixitatis senio fessus, migravit ex hac peregrinationis patria, Idibus Julii, Christum semper in æternitatis visurus patria: atque in ecclesia præfati in montis cacumine constructa, et in honore S. Mariæ Virginis dedicata, de fratribus ad exequias beati viri confluentibus, honorifice sepultus est.

13. Quanti vero meriti sacerdos Christi fuisset, divina pietas in miraculorum signis ostendit. Nam apud sepulchrum ejus cæci illuminantur, dæmonia effugantur, et plurimorum membra ægrotantium sanantur. Nos vero, quos ignavia corporeæ molis deprimit, hujus viri exempla imitantes, ejus patrocinia digne veneremur, ut per ipsius merita mereamur adipisci, quod ipse in paradisi amœnitate meruit possidere, per Jesum Christum Dominum nostrum, Amen.

DE S. ODGERO DIACONO,

RURÆMUNDÆ IN BELGIO.

Commentarius prævius, auctore Joanne Bollando (1).

De Sancti cultu, patria, vita monastica incerta, ætate, gestis et reliquiis.

1. Celebratur 4 Idus Septembris natalis S. Odgeri Diaconi et Confessoris, ut totidem verbis expressum in veteri Ms. Martyrologio ecclesiæ S. Mariæ Ultrajecti; cui congruit Ms. monasterii S. Martini Treviris, Martyrol. excusum Coloniæ anno 1490, Hermannus Greven in additionibus ad Usuardum editis anno 1515 et 1521, Canisius in Martyrol. Germanico, Joannes Molanus in prima editione auctarii sui ad Usuardum: nam in posterioribus ita de eo plenius scribit: »Item S. Otgeri confessoris et diaconi, qui ex Britannia comes peregrinationis fuit sanctis episcopis Wironi et Plechelmo, atque post multa pietatis exercitia, sepulturam accepit in ecclesia Montis Petri juxta Ruræmundam". Andreas Boeyus noster in Martyrol. Flandrico: »In ecclesia Montis S. Petri, S. Odgerus diaconus et confessor". Philippus Ferrarius in generali Catalogo: »Ruremundæ in Geldria S. Otgeri Diac." Utrumque locum expressit Balduinus Willotius noster in Martyrol. Belgico: »In Monte S. Petri et Ruræmondæ colitur S. Otgerus diaconus, socius SS. Wironis et Plechelmi". Promiscue *Odgerus* et *Otgerus* appellatur, apud Grevenum *Othgerus*, in quodam Ms. *Ogerus*.

(1) Ex *Actis SS.* Sept. t. III p. 612—616, et Ghesq. *Actis SS. Belgii* t. VI p. 219—225.

2. Nescio quid in mentem venerit Thomæ Dempstero, ut in Menologio Scotico ita scriberet: »In Brabantia Otgeri episcopi, apostoli, Ruræmundæ patroni". Molanum citat, qui nec Scotum, nec episcopum facit, nec in Brabantia coli scribit. Transiisse quidem verisimile est per Brabantiam (cui tamen, toti certe quidem, id tunc minime erat nomen), cum in Geldriam venit; forsan et populis quibusdam, qui nunc intra Brabantiam censentur, prædicarit, præsertim inferiori Masegau; at non est in Brabantia Mons S. Petri, ubi habitavit, nedum Ruræmunda, ubi nunc colitur. Sed neque episcopus fuit; ne sacerdos quidem, quamquam id Joannes Wilsonus in posteriori editione Martyrologii Anglicani scripserit, cum in priori *Diaconum* vocasset. Auctor Ms. Florarii (1), ne erraret, utramque amplexus sententiam est: »Et Otgeri, inquit, presbyteri, alias diaconi, et confessoris, anno salutis 732".

3. Fuisse alioquin *natione Scotum* scribit Saussayus in Martyrol. Gallicano hoc ipso die. At Daniel Camerarius lib. 3 de Scotor. pietate ad 12 Septembris reposuit: credo, quod alium non haberet Scotum, quo diem illum ornaret. De patria S. Otgeri ambigue loquitur Molanus cap. 7 Chronici Sanctorum Belgii: »Venerunt quoque ex Scotia, inquit, ad Pippinum S. Wiro episcopus, S. Plechelmus episcopus, uterque Romæ ordinatus, et S. Otgerus levita". Et certe quidem cum Roma in Scotiam reverterentur, eo secum duxisse Odgerum videntur, quem et secundæ peregrinationis socium, cum eorum alterutri præsens adesset, adsciverunt. Alioquin Vita S. Wironis num. 4 innuere videtur, Anglum fuisse; ita enim habet: »Beatus quoque Wiro, tali comitante socio, dum partes Anglorum peragraret, divinitus adjungitur Othgerus levita". Ipsius quoque Odgeri

(1) **Fuit illud Florarium exaratum a Canonico quodam regulari in Belgio, circa medium sæculi 15ii. M. W.**

Vita sic habet: »Fuit in Britanniæ partibus vir vitæ venerabilis, nomine Odgerus". Licet enim, quas regiones Scoti in Albione insula Pictique incolebant, veteris quoque Britanniæ pars essent; tamen utrique vel aliunde advenerant, ut Beda aliique scriptores tradunt; vel si Picti inter Aborigines numerandi, vix tamen Bedæ ejusdem tempore et deinceps Britanni habiti, nisi qui cis Fortham ad usque Oceanum Gallicum Romanæ Reipublicæ antea subjecti, dein vel immisti Saxonibus, vel ab his in occiduas ejusdem insulæ provincias repulsi fuerant. Ipse Dempsterus Historiæ Ecclesiast. gentis Scotorum lib. 14, cap. 970 ita loquitur: »S. Otgerus an Scotus fuerit, haud facile divinarim, ac multo minus certo affirmarim". Ast infra addit: »Scotia Romam ivisse idem Molanus adfirmavit, Indiculo SS. Belgii pag. 76 et in Chronico eorumdem pag. 89". Molanus priore loco ita habet: »S. Wiro, episcopus in Scotia electus, pro consecratione cum Plechelmo et Otgero Romam ivit". Ac paullo post: »Cum iisdem ex Scotia venit ad Pippinum". Quod et nos fassi antea sumus. At non dicit Molanus *e Scotia* cum iis Romam iisse, sed »Wironem in Scotia electum, pro consecratione Romam ivisse cum Plechelmo et Otgero", nec affirmat eos illi in Scotia tunc adjunctos fuisse. Quæ secundo loco habet Molanus, Chronici nimirum 7 cap., supra retulimus.

4. Joannes Wilsonus in 1 editione Martyrologii Anglicani, ait »monachum fuisse in Boreali Angliæ plaga, ubi et natus erat". In 2 edit. illud de patria omisit; tamen ibi monachum fuisse asseverat. Credibile videtur, haud tamen fortassis omnino certum, ex Anglia oriundum fuisse: at nihil uspiam occurrit, unde definiri possit, qua ex Angliæ parte exstiterit. Monachum fuisse, et quidem Benedictinum, censent Arnoldus Wion, Benedictus Dorganius a S. Joanne, Hugo Menardus, in sui Ordinis Martyrologiis, Eduardus

Maiheu in Tropæis Congregationis Anglicanæ tom. 2, Gabriel Bucelinus in Menologio Benedictino. Constantinus Ghinius inter sanctos Canonicos eum recenset. Neutrum liquet. Huic tamen videri potest Vita suffragari num. 3, ubi ista leguntur: »Et cum diu dubitaret, quid mallet, aut subjici monasticæ conversationis regulis, aut in eo, quem in monasterio primum puerulus acceperat, habitu permanere finetenus". Quibus verbis innui videtur, habitu quidem clericali indutum, at non monasticæ conversationis regulis subjectum fuisse. Neque postea mentio fit monasticæ conversationis susceptæ, quam Wironem quoque ac Plechelmum professos esse, non constat, neque qualem in Monte S. Petri congregationem instituerint. Bucelinus »Otgerum S. Wironis sanctitate ac consuetudine captum, seculo renuntiasse" asserit: non probat.

5. Aetas S. Otgeri ex iis quæ 8 Maii ad Vitam S. Wironis, quæque ad S. Plechelmi 15 Julii diximus, colligi potest; at non certo definiri, an illis superstes fuerit, an potius ante obierit, qui sacerdotio initiatus non videatur, cum semper Diaconus nominetur (1): erat alioquin sacerdotii gradus eo tempore, ad fidei pietatisque propagationem, magnam allaturus utilitatem. Nisi, ut alii plures Sancti, ex modestia ac submissione animi eum honorem deprecatus sit. Vitam ejus hic damus ex Ms. codice ecclesiæ S. Martini Ultrajecti, qui nunc asservatur in Carthusia Coloniensi. Quis eam composuerit, in obscuro est. Ex Vita S. Wironis sumpta materia est, verbisque amplificata. Eadem exstat, sed contracta aliquantum, in secunda parte Legendes, ut vocabat Molanus, quæ Coloniæ anno 1483 excusa fuit, rursumque Lovanii biennio post.

(1) MS. Florarium, jam citatum sub n° 2, mortem S. Odgeri ad annum 732 refert, ast Smet l. c. p. 316, Ghesq. t. VI p. 220, Alb. Wolters l. c. p. 60 et Guérin Op. cit. t. XI p. 2 ad annum 713. M. W.

6. Quod Dempsterus ipsum affirmet *scripsisse pro synodo Germanica librum unum*, solens facit: quippe arbitrari audet, ut alibi sæpius monuimus, non satis decorum fore, si non omnes Scoti Sancti, ut sanctimonia, ita et eruditione ac libris vulgatis celebres exstitisse dicantur. Quid vero pro Germanica synodo scribendum fuit, aut quanam illa? An pro ea forte, cujus Canones in Concilio Leptinensi approbati?

7. Reliquiæ S. Odgeri, uti et SS. Wironis ac Plechelmi, cum monasterium Berg, sive Montis S. Petri, aut S. Odiliæ, Hungero antistiti Ultrajectino datum a Lothario rege esset anno 858, ut plenius ad S. Wironis Vitam diximus, Ultrajectum asportatæ fuerunt, parte tamen earum aliqua in templo Montis S. Odiliæ relicta: et hæ miraculis frequentibus illustratæ, Ruræmundam translatæ una cum Canonicorum collegio fuerunt, inque basi majoris altaris ecclesiæ sancti Spiritus, quæ nunc cathedralis (1) est, repositæ; et cum mira Numinis providentia, sacrilegis manibus Calvinistarum essent subductæ, inventæ demum sunt anno 1594, cum altare instauraretur, et honorifice elevatæ. Memoria illius Inventionis reliquiarum trium illorum Sanctorum, feria tertia post festum sanctissimæ Trinitatis, anniversaria celebritate recolitur, Officio duplici 2 classis, ut videre est in Officiis ecclesiæ et diœcesis Ruræmundensis. At quæ Ultrajectum avectæ erant reliquiæ, eas deinde metu Nortmannorum abscondi uspiam oportuit; donec centum post annis Baldricus episcopus, uti et corpora »SS. Isburni, Werenfredi, Odulphi, et Radbodi (decessoris sui), divina revelatione reperit, (iisque) ecclesiam suam adornavit", ut narrat Willelmus Heda.

8. Quæ alia de S. Otgero quæri possent, ea ad S. Wironis ac Plechelmi Vitam sunt pertractata, ubi et refel-

(1) Deinde cathedralis facta ecclesia S. Christophori. J. Stilting.

limus, quod in Vita S. Suiberti sub S. Marchelmi nomine, ab ignoto quopiam fabulatore edita, narratur, de synodo Ultrajectensi sub S. Willebrordo habita, cui illi finguntur interfuisse. Agit de S. Otgeri sociis, uti alibi relatum, Joannes Gerbrandus a Leidis Chronici Belgici lib. 2 cap. 16, ubi et de ipso hæc scribit: »Similiter et B. Othgerus, levita Christi, in eodem monasterio in magna sanctitate degens, tandem omni virtuti plenus, divinisque miraculis clarus, infirmitate corripitur, et terminum vitæ suæ præcognoscens, coram Fratribus suis positus, Sacramentisque Ecclesiæ susceptis, migravit ad Dominum, cum eo, ut promeruit, perenniter gavisurus. Corpus ejus in ecclesia super montem S. Petri prædictum, sepultum est, ubi meritis ejus fiunt plura miracula".

9. Vitæ S. Otgeri epitomen exhibet in Natal. SS. Belgii Molanus, itemque Miræus ex citatis antea Officiis ecclesiæ Ruræmundensis, in qua 10 Septemb. colitur Officio duplici (1). In diœcesi Ultrajectina, Gruningensi (mendose apud Ghinium Grudigensi), Daventriensi, agitur eo die festum S. Nicolai Tolentinatis, quocum fit S. Odgeri commemoratio. Quod Molanus loco citato scribit, a cathedralibus ecclesiis Ruræmundensi et Gruningensi natalem ejus recoli, quia »utraque eum ut prædicatorem et patronum veneratur"; equidem Gruningæ aut in vicinia prædicasse, nusquam legi; at nec circa Daventriam (2). Divinarim potius, aliquas ejus reliquias olim Ultrajecto ad urbem illam utramque esse delatas.

(1) Nunc 11 Sept. ob festum S. Theodardi Episc. Mosætrajectensis et Martyris 10 Sept. occurrens; in diœcesi Buscod. 10 Sept., sicut et in Monte S. Odiliæ et hic quidem officio duplici majore, ut Patronus ecclesiæ secundarius. Refert autem R. D. Alb. Wolters l. c. p. 68, S. Otgerum esse Patronum in Stadloon, diœcesis Monasteriensis. Quoad diœcesim Ultrajectinam cf. nota 2da ad n. 6 Comment. de S. Wirone et nota 1ma ad n. 24 Comment. de S. Plechelmo. M. W.

(2) Secundum antiquum Martyrol. Archiepiscopatus Ultraject. et episcopatuum suffraganeorum, S. Otgerus »varias Ultrajectensis ac confinium provinciarum partes fide Christi illustravit". M. W.

VITA S. ODGERI DIACONI,

auctore anonymo.

Ex Ms. Ecclesiæ Ultrajectinæ.

1. Fuit in Britanniæ partibus vir vitæ venerabilis, nomine Odgerus, propagine nobilium patrum, Deo prædestinante, procreatus, meritis tamen et sanctitatis religione nobilior effectus. Parentes vero illius, in annis adolescentiæ teneris suam industriam cognoscentes, tradiderunt eum religiosis Fratribus, ut sacris lectionibus erudiretur studiosius. Tunc sancta Dei concedente gratia, teneros adolescentiæ annos edomabat, spiritualiumque Patrum, quorum se subjugaverat magisterio, perspicaciter imitabatur exempla. Sed inter hæc mira illi inter condiscipulos erat obedientia, infatigabilis inter eventus injuriarum patientia, majorum quam plurimos minorumque caritatis superexcellens officio, jam tamen se velle præfigurabat in opere, quod maturiores expleverant ætate. Tunc vero Dei famuli, qui inibi sub Christi castris servire Regi altissimo erant contenti, cognita bonæ indolis intentione, plus eum coævulis venerabantur. Colebant etiam eum propinqui et pene totius provinciæ vicinitas, omnesque, qui eum noverant, magis suæ mentis industriam venerantes quam parentelæ nobilitatem inspicientes. Cum autem per annorum circulos pubetenus cresceret, et viam caritatis sibi inardescere sentiret, et nequaquam animum terrenæ ambitionis voluptatibus subdidisset, sed potius coarctando semetipsum, totius lasciviæ illecebras devitaret; sic in Dei servitio proficiebat, ut cœlesti rore irrigaretur, nec non et litterati perspicue imbueretur arte.

2. Interea Christus Dominus et Salvator noster, qui suos usquequaque glorificat famulos, illius loci antistitis

inspiravit cordi, talem meritis præcipuum ecclesiasticis non esse indecorum ordinibus: qui divina dispensante gratia per gradus humiliter ecclesiasticos fecit eum ascendere, donec nutu divino levitici ordinis dignitate sibi condigna fulciri promeruit. Quo suscepto sanctus Dei Famulus, sancti Spiritus fervore illuminatus, intellexit se arctioribus vinciri vinculis, quo se totum manciparet in Dei servitiis. Quantum in diaconatus officio ministerii se præstiterit, modum pronuntiationis superat. Nam sedulus erat in orationibus, assiduus in lectionibus, in morum honestate compositus, floribus sapientiæ ordinatus, in eleemosynarum dapsilitate largus, in geminæ dilectionis amore, Dei videlicet et proximi, fervidus, in obedientia promptus, pietate eximius, omnique bonitate præditus. Hujusmodi autem beatus Christi Dei Athleta se vallabat munitionibus, et salutiferæ Crucis stigmatibus pro armorum copia armatus, contra omnes ludicri erroris spurcitias dimicare non trepidabat. Cum autem ætatis plenitudinem attingeret, coarctando semetipsum, sæpissime in mentis oculos volvebat, quomodo se implicaret lectionis Evangelicæ feriis.

3. Et cum diu dubitaret, quid mallet, aut subjici monasticæ conversationis regulis, aut in eo, quem in monasterio primum puerulus acceperat, habitu permanere finetenus; innotuit infra suæ habitationis patriam, sacerdotes Christi quoque, pro æternitatis gloria et cœlestis patriæ acquisitione, S. Wironem et Plechelmum æque sanctimoniæ virum, peregrinationem velle suscipere. Quod cum Vir sanctus audiret, multum congaudens in Domino, et illud, quod Evangelicis inseritur præceptis, sedulo revolvens animo, »Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus" (1); tunc subito suis omnibus despectis, ad supradictos Dei famulos conferre se cupiebat,

(1) Luc. XIV, 33.

tantorum virorum desiderans instrui disciplinis, et comes esse peregrinationis. Hoc etiam divinæ pietatis adminiculo annuente peractum est: nam tantæ perfectionis desiderio feliciter anhelans, ad prædignos Dei famulos constanti animo tendit pergere properanter, quærens illos, suæque voluntatis intentionem sibi inventis suppliciter indicans, ac illorum se patrociniis fideliter adjungens, peragendi itineris affatim carus accipitur comes.

4. In summæ Trinitatis nomine fratres coadunati, perennis vitæ præ cordiali amore indesinenter cupidi, corde sollicito Deum exorare, sermonem Evangelicæ lectionis secum adimpleri: »Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum sum" (1). Ille vero, ut miræ erat probitatis, per omnia præfatis placens Dei famulis, ponti littus petebat cum illis, simulque navem ingressi, prospero cursu et secundis velis transierunt stagna maris, usque dum ad optatam beatæ peregrinationis meruerunt pervenire terram. Ibique vita et exemplo eorum doctus, pauper seculo, Deo autem dives, sanctæ religionis propositum prævidendo exstitit præclarus. Beatus igitur Levita Christi in tantum se mancipavit Dei obsequio, ut per nullam mundanæ inhabitationis ambitionem inclinari videretur magistris. Et cum ita evidenter se ageret, ut suæ voluntatis professio constantissima perspicue claruisset omnibus; solis inhians cœlestium laudum conatibus, lascivis elongari curabat fabularum figmentis, frequentissimeque memorabat dicens: »Adjutor meus, tibi psallam, quia Deus susceptor meus, Deus meus, misericordia mea" (2). Cum ceteris quamplurimarum virtutum perfectionibus, hymnis et psalmodiis vacans, vigiliis et orationibus insistens, divinæ majestatis instantiam sequens, Christianæ pietatis misericordiam diligens, inter omnia mundanæ varietatis adversa, magnopere

(1) Matth. XVIII, 20. (2) Ps. LVIII, 18.

pacificus esse dinoscebatur omnibus: nam patientia est mater omnium virtutum.

5. Interea cum præfatis pontificibus Dei Pippinum regem (1), virum strenuum, Deo amabilem, et omni populo placabilem, adiit, regique inditium adoptionis opponitur, et ob quam caussam peregre profecti essent, depromitur, atque ab eo benigne suscipiuntur. Ibique diu degentes, plus ceteris honorantur. Post multum vero temporis datur illis a rege præceptum, ut infra sui regni terminum transmitti debuissent ad quemdam locum, Mons-Petri vocatum, quo liberius potuissent Dei ad obsequia prævidere, mundique crimina prorsus aufugere. Beatus igitur levita Christi Otgerus die noctuque incessabiliter scire curabat, ac particeps esse satagebat, quocumque conamine sui priores Dei mysteria pervidérent, et qualiter pro Christi amore prædicando, admonendo, docendo, eleemosynas dando, hominibus prodessent pervigilii diligentia, recordans admonitionis Psalmistæ David: »Cum sancto sanctus eris et cum viro innocente innocens eris" (2); horum assidue memor, taliter concordans magistris, ut affatim æqualis meriti crederetur haberi.

6. Appropinquante autem tempore, quo persolvere debuit universæ carnis debitum, Christoque favente præclara beatæ retributionis præmia accipere, corporeæ molis dissolutione, cœpit infirmari, et artubus totis se sensit nimium relaxari; sed Spiritu sancto se gaudebat confortari, vitæque perennis remuneratione sperabat consolari. Alacriter Dei Servus ibidem commorantibus fecit notum fieri eum ad hujus vitæ exitum ocyus accersiri. Grave hoc indicium cunctis exstitit, omnibusque rite peractis Viaticum suscepit, et se Domino commendabat, dicens: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. Deinde valedicens Fra-

(1) Imo *Ducem*, sed regia potestate Francis imperantem. J. G.
(2) Ps. XVII, 26.

tribus, feliciter migravit ad Christum, in æterna requie cum beatis Sanctorum animabus sine fine victurus. At vero ad beati Viri exequiarum ministeria non modica tam cleri quam populi tristitia compuncti confluebat turba, et corpus ejus in ecclesiam super præfato Petri monte constructam deportabat, illudque ibidem juxta debitum honorem cum hymnis et psalmodiis sepeliebant. Atque ibi usque in hodiernum diem patrocinia ejus a fidelibus circumquaque habitantibus pro summo honore venerantur; fiunt etiam ibi plurimæ miraculorum virtutes, per merita S. Odgeri confessoris, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et gloriatur Deus per infinita secula. Amen.

APPENDIX

de ecclesia de Berg SS. Wironi, Plechelmo et Odgero consecrata, translatisque in eam illorum Sanctorum reliquiis: ac de distinctione S. Plechelmi ab alio fere synonymo, auctore Joanne Stiltingo S. J.

1. Habes, studiose Lector, Commentarium Bollandi nostri et Vitam S. Odgeri ab ipso ad prelum paratam ab annis fere nonaginta. Sic ad 8 Maii S. Wironis et ad 15 Julii S. Plechelmi datæ sunt Vitæ, quas simul cum hac illustrandas suscepit Bollandus, quia Sanctorum illorum gesta invicem erant connexa. Porro, licet in scriptis a Bollando nihil mutare, nihil addere aut demere voluerim, omittenda tamen non existimo, quæ post obitum ipsius reperio facta, et ad gloriam posthumam Sanctorum illorum spectantia. Quapropter ea huc breviter transferam.

2. Joannes Knippenberg in Historia eccles. Geldriæ lib. 8 cap. 4 ita habet: »Hoc eodem anno (1686) ecclesia de Bergh, cujus supra injecta mentio, ex fidelium oblatis, ac

ipsius etiam Antistitis, necnon Canonicorum liberalitate jam restaurata erat. Hanc episcopus in honorem sanctorum Wironis, Plechelmi et Otgeri (antea sanctos apostolos Petrum et Paulum (1) patronos habuerat) decima mensis Maii hoc anno consecravit, repositis inibi Patronorum reliquiis: episcopus quippe quatuor ab ante diebus, Canonicis ac parocho de Bergh inspectantibus in ecclesia cathedrali, Sanctorum, quos dixi, reliquias divisit etiam minutissimas, ut de singulis etiam Patronis sacrum pignus ecclesia recens extructa indubitanter possideret: quibus hunc in modum paratis, communem supplicationem ad diem duodecimum ejusdem mensis indixit episcopus. Parochiani igitur de Bergh, et qui in confinio erant pastores, indicto die Ruræmundam tendunt, designatas reliquias allaturi, quas in feretro aut capsula decenter locatas in humeros sumunt pastores quatuor, comitante episcopo ac clero Ruræmundano; primarii etiam civitatis viri admodum frequentes lumine agmen sacrum ornabant inter affluentem de vicinia fidelium turmam, atque ita hymnis canticisque per viam laudantes ac benedicentes Deum, sacra pignora in ecclesia de Bergh deponunt; antistes mox primum in ea Sacrum celebrat. Ast ubi ecclesia affluentis populi multitudinem non caperet, concionem sub dio extra illam habere placuit: ea autem fidelium devotio atque Sanctorum merita, quam fuerint grata Deo, potenti id miraculo cunctis testatum voluit.

3. Erat in vicino pago de Kercken filia æditui seu custodis, sexennis, Catharina nomine: hæc ante biennium ex morbo orbata visu, nulla poterat medicorum opera juvari. Puellæ mater (Afra dicebatur) humano subsidio destituta, reli-

(1) Ante annum 1686 antiqua nostra ecclesia collegiata non alium Patronum quam S. Petrum apostolum habuit, ut ex variis documentis hic vulgandis patebit; S. Paulus a posterioris ætatis scriptoribus perperam additus, forte quia uterque Apostolus eodem die colitur. M. W.

gioso affectu ad dictam etiam solemnitatem cum filia accessit, per merita dictorum Sanctorum pro ejus salute remedium quæsitura; et ecce, Deus, qui preces votaque humilium haud spernit, matri, quod petiit, misericorditer concessit. Hæc quippe in ea populi frequentia ac compressione perseverabat in ecclesia, ac post effusas preces jam egredi volenti, Maneamus, inquit filia, adhuc tantisper, nam videre incipio; quo dicto læta mater ardentius orationi institit, atque ita Sanctorum meritis puella visum recepit, sublato etiam, quem continuum patiebatur, oculorum dolore; quemadmodum hæc a Guilielmo Basel ibidem parocho narrante accepi, idque toti viciniæ innotuit, quod ipsa etiam puella, jam adultior facta, mihi nuper per Kercken transeunti coram parocho suo, domino Smets, asseveravit, eratque claris adeo luminibus, ut ne ullus quidem nævus aut caligo in iis appareret.

4. Cœpit itaque hoc modo locus hactenus neglectus ingenti demum fidelium pietate frequentari, qui zelus dum identidem accesceret, illustrissimus dominus Angelus d'Ongnyes, qui in præsens Ruræmundensi ecclesiæ antistes præest, Jubilæum millesimi anni in eadem ecclesia de Berg anno 1706 ab undecima Julii per octavam celebrari solemniter jussit, obtentis in id a Pontifice Indulgentiis plenariis: nam ante decem sæcula circa idem fere tempus sub principatu Pipini Herstallii eosdem Sanctos inibi fixisse sedem, Annales et quæ supersunt memoriæ passim astruunt (1). Erat autem in dicto Jubilæo tanta populi affluentia ex vicina etiam ditione Juliacensi, Leodiensi ac nostra Gelriensi, ut non ecclesiam dumtaxat, sed et montem, in quo sita est ecclesia, castrorum instar impleret (2), qua etiam occa-

(1) Post Dempsterum, Dion. Mutsaerts in *Generale kerkelycke Historie*, Antv. 1624, a Knippenbergh p. 33 citatus, adventum Beati Wironis in Bergh ad annum 706 aut 707 refert. Cf. Introd. sub II. — M. W.

(2) Non minor affluentia fuit anno 1819, ad quem Jubilæum anni 1806 dilatum fuerat; a summo mane usque ad meridiem, secundum relata seniorum, a sacerdotibus, processiones comitantibus, Sacra fiebant. M. W.

sione antistes quinque circiter hominum millia Sacramento Confirmationis munivit." Hactenus laudatus scriptor.

5. Jam vero, cum ad S. Plechelmum non minus spectet hæc appendix, quam ad S. Odgerum, lubet et alia quædam de eodem Sancto hic observare. Monuit Sollerius noster in præfatiuncula, die 15 Julii ante Commentarium Bollandi de Plechelmo data, qua occasione Vitas SS. Wironis, Plechelmi et Odgeri tam cito illustrandas susceperit Bollandus, nimirum quia Pseudo-Marcellinus, cujus fabulas 1 Martii in S. Suiberto detexit, aliquot etiam de hisce Sanctis errores invexerat. Addere potuisset Sollerius, alicujus ex erroribus Pseudo-Marcellini patrocinium susceptum esse a Pagio, priusquam impressus esset Bollandi de S. Plechelmo Commentarius, in quo error ille uberius refutatur. Rem expono. Bollandus ad 21 Februarii in Commentario de B. Pippino duce num. 49 observavit breviter, S. Plechelmum illum, qui prope Ruræmundam diu habitavit et defunctus est, et cui Pippinus Herstallus quandoque conscientiæ maculas exposuisse dicitur, alium esse a Pechthelmo, quem Beda scribit fuisse anno 731 Candidæ Casæ episcopum, hacque ratione id probavit: »Nam 17 tunc anni ab obitu Pippini Herstalli effluxerant". Pagius vero in Critica ad annum 734 num. 4, recitatis Bollandi verbis hæc subjungit: »Verum vana hæc ratio: Pecthelmus enim 17 et amplius annos Pippino Heristallo superstes esse potuit, et auctores, qui de Pecthelmo locuti sunt, eum Wironis fuisse socium docent". Hanc Pagii crisim adoptavit auctor Bataviæ sacræ pag. 81 in Plechelmo. Sed utriusque opinionem refutavit abunde Bollandus in Commentario Vitæ S. Plechelmi prævio § 3, ubi suam sententiam magis exposuit et stabilivit.

6. Attamen cum Bollandus tanto minus prævidere potuerit objectionem Pagii, quanto illa ineptior est; vim rationis, quæ *vana* visa est Pagio, paucis exponam, et deinde

ad objectiones Pagii respondebo. Bollandus num. 47 dixerat, S. Plechelmum cum SS. Wirone et Odgero, post prædicatum Evangelium, sedem fixisse ad Ruram flumen *in monte S. Petri*, ut ipse quoque Pagius dicit, qui addit id factum videri circa annum 700. Per verba autem *sedem fixerunt, ædificato monasterio*, insinuavit Bollandus, tres illos Sanctos ibidem deinde habitasse usque ad obitum, quemadmodum de singulis certo constat. Itaque quæ præmissa erant a Bollando, æquivalebant huic propositioni; »Plechelmus fuit in Gallia, vivente Pippino Herstallo, ibique mansit usque ad obitum". Deinde æquivalenter hanc subdit: »Atqui Pechthelmus, de quo loquitur Beda, anno 731, id est, annis septemdecim post mortem Pippini, degebat in Britannia". Ex quibus sponte fluit hæc conclusio: »Ergo alter ab altero distinguitur: nam idem non fuit simul aut mortuus aut vivens in Gallia Belgica, et vivens in Anglia".

7. Nunc Pagii quoque singula excutiamus. »Pecthelmus, inquit, 17 et amplius annos Pippino Heristallo superstes esse potuit." Supponamus id ita esse. At saltem idem non fuit simul in Monte S. Petri ad Ruram, et eodem tempore in Britannia. Deinde verisimile non est, S. Plechelmum annos septemdecim vixisse post Pippinum, cum Vita ipsius num. 11 habeat, Montem Petri fuisse donatum a Pippino, quando S. Plechelmus jam erat *senio fessus*. Id Pagius figit *circa annum* 700. Quis igitur credat, virum senio fessum deinde superfuisse ad annos triginta? Redeo ad Pagium: »Et auctores, inquit, qui de Pecthelmo locuti sunt, eum Wironis socium fuisse docent". Hæc dicit Pagius, sed non potuit adducere ullum scriptorem antiquum, qui id habeat. Ex Pseudo-Marcellino fabulis pleno orta est ea recentiorum opinio. Ipse autem Pagius ad annum 690 num. 3 agnoscit, fabulas Pseudo-Marcellini refutatas esse in Opere nostro, »variaque errata de SS. Columbano, Ceadvalla, Judoco,

Winoco, Aidano, Wirone, Plechelmo aliisque, certis argumentis" manifestata. Bollandi ea laus est, quam Ilenschenio tribuit, ad 1 Martii in S. Suiberto § 4, ubi Pechthelmum Candidæ Casæ episcopum similiter a S. Plechelmo distinguit, ita de utroque scribens: »Erat autem hic (Pecthelmus Candidæ Casæ episcopus) Anglus, vir doctus, S. Aldelmi discipulus, qui et a Bonifacio per litteras nonnunquam consultus legitur. Verum illo senior haud paullo fuit S. Plechelmus, cui, uti et S. Wironi,... solitus erat Pippinus dux peccata sua confiteri" etc. Non alias rationes hoc loco affert Bollandus ad distinctionem probandam, et tamen *certis argumentis manifestavit* Pseudo-Marcellini *errata* non modo de aliis Sanctis, sed etiam de Plechelmo, ipso judice Pagio.

8. Itaque facile videbit studiosus lector, Pagium sibi non minus contradicere quam Bollando, cum eamdem sententiam uno loco probet, altero improbet. Verum, quantum existimo, Bollandum ex mera inscitia oppugnavit, quod non vidisset Vitam S. Plechelmi, ideoque rationem Bollandi non satis perciperet. Nescivit, opinor, S. Plechelmum in Belgio mortuum esse et sepultum; nescivit jam senio fessum fuisse, dum in Monte S. Petri sedem fixit: sed credidit redire potuisse in Angliam, ibique episcopatum administrare et mori. Disputare igitur voluit de controversia, cujus fundamenta ignorabat, quod non vidisset monumenta ad S. Plechelmum spectantia. Hæc paullo prolixius deducere volui, ut studiosus lector intelligat, quam frivolis rationibus subinde impugnata sint scripta Majorum nostrorum a viris etiam magni nominis. Possem plurima id genus exempla adferre; at satis erit, si lector intelligat, non solere nos respondere ad argumenta adversariorum, nisi ubi locus occasionem præbet, aut alia ratio ad id faciendum invitat.

VARIÉTÉS.

I. Un Bouclier Romain trouvé à Blerick.

En 1872 on trouva dans les marais, près de Blerick, les restes d'un bouclier de soldat romain, en cuivre repoussé et travaillé en ronde bosse. C'était un objet de valeur et d'un goût artistique très prononcé. Cette découverte était accompagnée d'autres objets provenant d'un harnachement de cheval, de sorte qu'on peut conclure qu'en cet endroit un officier de la cavallerie romaine a souffert un grave accident ou peut-être la mort. Nous avons décrit ces objets dans le Tome XVIII p. 251—252 des *Publ. etc. du Limbourg*. Ils étaient alors la propriété de M. G. Leenders, orfèvre à Venlo. Depuis ils ont quitté le pays, probablement pour n'y plus revenir. C'est M. François Merkens, archéologue à Cologne, qui en est devenu l'heureux acquéreur.

Jos. H.

II. Pierre commémorative, trouvée dans les fondations du ci-devant couvent des frères-prêcheurs à Maestricht.

Nous lisons dans le *Courrier de la Meuse* du 13 Octobre la lettre qui suit :

Maestricht, 12 Octobre 1885.

Monsieur le Rédacteur,

Permettez-moi de vous signaler une découverte.

On démolit pour le moment une partie de l'ancien couvent des Frères Prêcheurs de cette ville, et on y jette les fondements d'une nouvelle bâtisse pour le gymnase. Ce matin, les ouvriers ont découvert dans les fondations de l'ancien bâtiment, à une profondeur d'environ trois mètres sous le sol, une pierre travaillée, du tuffeau de Maestricht, portant en lettres très bien formées l'inscription qui suit:

35

18 AUG. A° 1863

ME PRIMUM POSUIT ADM RDUS ET EXIM.

P. F. GUINANDS WYNANS HUIUS CONV. FILIUS, R. P. M. GENERALIS SOCIUS ET PER UTRAMQUE GERMANIAM COMMISSARIUS ET VICARIUS GENERALIS, DUM IN ACTUALI VISITATIONE ETIAM HOC ÆDIFICIUM USQUE AD FUNDAMENTA VISITANS, ERIGI IUSSIT.

C'est à-dire : Le 18 Août 1683 m'a posée (comme première angulaire) le très révérend Guinand Wynans, fils de ce couvent, associé du Père Général de l'ordre, son commissaire et son vicaire général dans les deux provinces de la Germanie. Il a donné l'ordre d'ériger ce nouvel édifice, après avoir visité ce couvent jusque dans ses fondements.

Le père Guinand Wynans, dont il est parlé dans cette inscription, a été un homme qui illustra son ordre par ses vertus et ses talents. Né à Maestricht, il fit son noviciat dans le couvent de cette ville, de sorte que l'inscription, qu'on vient de retrouver, l'appelle de droit un fils de ce couvent. Il devint peu après docteur en Théologie, et se rendit en Italie, où il fut pendant quelques années professeur dans divers couvents de son ordre. Il devint ensuite successivement pédagogue du jeune roi d'Espagne Charles II et conseiller-théologal de l'empereur Léopold I. Il était également confesseur de ce monarque et de sa femme, l'impératrice Claudine-Félicité. Wynans est mort à Vienne le 7 Mars 1695.

Il prouva plus d'une fois, dans la haute position qu'il occupa, que la ville de Maestricht et son couvent des Frères Prêcheurs lui étaient bien chers. Il fit en effet à ce couvent plusieurs dons en argent, et y fit placer différents ouvrages d'art très précieux, entre autres un tableau représentant la bataille navale de Lépante, peint en 1682 par un Maestrichtois, le dominicain Thomas Léonardi ou Lenaerts, qui se trouvait alors à Rome, et un tabernacle en écaille et en bois indien, surmonté d'une grande croix, dont le Christ en ivoire avait plus de deux pieds de dimension.

Les bâtiments, qu'on détruit maintenant, ont servi, du temps des religieux, de logement aux étrangers, de brasserie et d'infirmerie. Ils avaient été élevés, comme nous lisons dans notre inscription, en 1683, et ont eu pour architecte — c'est la chronique des religieux

qui nous l'apprend à son tour — un homme célèbre, qui était devenu frère du couvent. Les initiales de son nom F. R. se trouvent gravées sur une pierre encastrée dans la façade. Cette pierre a malheureusement disparu malgré les avertissements donnés aux ouvriers par un amateur d'antiquités de cette ville. Le frére François Romain, natif de Gand, était en effet un homme profondément versé dans les mathématiques et l'architecture. En 1684 il construisit une partie du pont de la Meuse, qui existe encore, et se rendit l'année suivante à Paris où il acheva, sur l'ordre de Louis XIV, le Pont-Royal, que l'architecte Gabriel avait commencé en 1685. Le roi sut récompenser dignement le mérite du frère dominicain de Maestricht ; par lettre-patente du 11 Octobre 1695, il le nomma architecte royal et inspecteur général des ponts-et-chaussées. Èlevé à cette dignité, Romain n'oublia pas son couvent natif ; il y fit construire à ses frais dans l'église un magnifique maître-autel avec les stalles du chœur, et orna la bibliothèque d'une nouvelle boiserie, qui se trouve aujourd'hui à la bibliothèque publique de la ville, récemment établie dans le local pittoresque et spacieux des archives de la rue de St. Pierre. François Romain mourut à Paris en 1735, à l'âge de 89 ans.

Voilà, Monsieur le Rédacteur, quelques notes que j'ai recueillies à l'occasion de la découverte de l'inscription commémorative de l'année 1683. Les bâtiments, qu'on vient de démolir, n'avaient au reste aucune valeur architecturale. Ils ont été élevés par deux religieux dominicains qui ont brillé dans leur ordre : Wynans et Romain. Voilà toute leur valeur.

J. H.

III. Les limites de la Seigneurie impériale de Stein.

A l'occasion d'un procès que se firent les seigneurs de Stein et d'Elsloo en 1663, au sujet des limites entre ces deux villages, Godefroi Everhartz, licencié-ès-droits et drossard de Stein, fournit une copie de l'ancienne délimitation de cette seigneurie.

On prit pour point de départ l'extrême limite du nord, prês d'Urmond, à proximité de la Meuse ; de là on se dirigea vers l'est, et de l'est vers le sud-ouest, jusqu'au lit du même fleuve. Comme

on verra, l'immense courbe, que ces limites décrivirent, ne fut qu'une suite de fossés, à droite bordés de digues, sur la déclivité desquelles une épaisse broussaille rendait l'escalade difficile, tandisque les arbres du sommet pouvaient servir de postes d'observation aux éclaireurs. De nos jours il existe encore bien des traces de ces grossiers travaux de défence, et comme autrefois, on les appelle encore *Landtwehringen*. Nos ancêtres les érigèrent, dans les siècles précédents, pour protéger le bétail et la moisson contre les coups de main des fourrageurs, en temps de guerre.

Les limites à l'ouest de la seigneurie avaient la Meuse pour abri naturel.

J. L. Meulleners.

Dit is der bijfanck der Herlicheijt van Steijn, der geyt uytter beeck, aen den gasthuis bandt, gelegen ûnder den Huijser, den Huijseren op totter Herstraet, — die alde graven totter Herlicheijt van Steijn, — ind so voirt, dy alde landtwer om, al totten Cortenbosch tho, — dy alde graven totter Herlicheijt van Steijn, — ind so om genen cortenbosch, al dy Landtweher op, om genen Camp, al totten Heijendreesch tho, — dy Landtweher totter Herlicheijt van Stein, — ende van den Heijendreesch opten Krekelsbergh, ind so vort in ghen Scharrenstraet, — die Landtweher totter Herlicheijt van Steijn, — ende die Scharrenstraet half tot ûnswart, ind die Scharrenstraet nederwart al ingen Maese, ind uijtter Masen al in gen Lindendriesch, van genen Lindendriesch die straet in, al tot Gijsemans tho, op einen stein, — die half straet totter Herlicheijt van Stein, — van Gijsemans dy straet werderom tot Wuesten Stege, uijtter Wuesten Steigh op Swarte Laeck, van Swarte Laeck om op genen gebranden steijn, den slondt in, doir myne Vrouwe van Susteren banedt, al om, tot des Heren werdt, van Stein; neven den werth, tuschen die wyen (1) doir, al in gen Mase, totter halver Masen tho; ind so voirt, dy Mase neder, recht tegen dy beeck, — dy half Maas totter herlickeijt van Stein, — ind so vort dy beek op, al totten Gasthuisbandt, — dy beeck totter Herlickeit van Stein.

Pro copia extracta ex libro Annali liberi baronatus in Steijn,

(Get.) Everhartz, *Lic^{tus}*.

---

(1) Wilgen.

IV. Donation d'une rente viagère à Anne de Mirbach, par son neveu Louis de Mirbach.

— 1574 —

Wy *Ludewich van Mirbiech* onderscreven, heer tot Henneff, kennen ende belyden mits desen veraccordeert te hebben ende beloefft, jaerlicx te geven off doen betaelen aen Jouffrouwe *Anne van Mirbiech*, professede inden clooster tot *Herckenroede*, myne beminde moyeken, sesse gulden brab., haere leven duerende ende niet langer, vuyt alsulligen guederen, haeffelich ende erffelich, als achtergelaeten syn, nae ende deur daflivicheyt vanden Edelen, eerentfesten heeren, Joncker *Wilhem van Mierbich*, in synen leven Capitain van *Esden*, ende dat voor een memorie ende danckbaerheyt van alsullige donatien, gichten ende gunsten, als die voirscr. Jouffrouwe *Anne*, my moyeken, my guetelich gedaen heefft voormaels ende gegunt vanden voirscreven achtergelaeten guederen, onder conditie ende by gevalle dat ich totten gebruyck ende possessien vanden selven gueden, offt in deels daer van, komen can. All ter goeder meyningen ende sonder argelist. In orconden der waerheyt hebben wy onse eygen hantschrifft desen onder gestalt.

Tot *Herckenroede*, inden jaere ons Heeren XV^{c}LXXIIII, opten vyffthienden dach der maent Junii. Wellicke sesse gulden brabants ich bewyse ende assignere jaerlicx te heffen aen ende vuyt alsullige renten, als ick jaerlicx geldende hebbe tot *Spalbeeck*, aen ende op die wenninge, huys ende hoff, metten aenhanck, daer *Matheuwis Swennen* all wyle bewoonende is, waer op die voirs. myn moeyken noch andere renten jaerlicx heffende is, nae luyde bescheyts daer van synde. Aldus onderteeckent: *Loys de Myrbich.*

V. Sauf-conduit donné par Georges d'Elteren à Gilles van Linchout pour le pays de Looz.

— 1551 —

Ik Joncker *Joeris van Elteren*, heere van *Vogelsange* ende drossaert des lants van *Loon*, bekenne mits desen mynen gewoonlicken

handteecken, hier onder geset, gegeven, gegont ende verleent te hebbene, geve, gonne ende verleene, mits desen, Gielissen Gielis van Linchout vry paspoort ende geleyde, onder myn officie des lants van Loon voirs., tot synder beliefften te keeren ende te wenden peyselick ende vredelick, sonder wederseggen van yemanden, syn recht te vervolgene, ende andersins te doen dat hy, Gielis voirs., binnen den voorseyden lande van Loon te doen hebben mochte, ende dat tot mynen wederseggen in tydts nae recht, um mich noch naerder binnen middelen tyde van allen saecken te informeren ende nae die rechtveerdicheyt te vernemen, om alsdan te mogen doene, soe mynen raedt gedraegen sall. In orconden der waerheyt hebbe ick, Joeris voirs., dese tegenwoordige paspoort ende geleyde met mynen gewoonlicken handteeken ondergeteeckent ende doen schryven, opten X^ten^ dach februarii a° XV^c^ ende vyfftich, stilo Leodiensi.

VI. La commune de Wessem désire rester unie à la terre de Weert. 14 Nov. 1795.

Il est de notoriété publique que les Français, lors de leur invasion de ce pays, ont bouleversé toute la géographie alors existante. La commune de Wessem, qui comprenait également le village de Kelpen, fut distraite de la terre de Weert et unie au canton nouvellement érigé de Haelen. Ce n'était pas du goût des habitants de Wessem, qui protestèrent près de l'administration de l'arrondissement de Maestricht. C'est au citoyen Wilmar, qui était chargé de la circonscription des nouveaux cantons du département, que cette pièce fut remise.

Le 23 Brumaire 4me année de la République.

La municipalité de la ville de Wessem au département de la Meuse inférieure à Maestricht.

La terre de Weert, Nederweert et Wessem est indivisible; elle a été dès son origine possédée dans une unité, en nation de succession et de charges communes. Elle n'a eu aucune division. C'est dans cette indivision qu'on a *introduit le droit d'aînesse*, les *institutions* e

substitutions contractuelles, les renonciations des filles etc. Après avoir toujours existé dans une telle union on vient la diviser et de placer la ville de Wessem sous le canton de Halen. C'est démembrer Weert et Nederweert. Si la ville de Wessem savait parler, elle ne manquerait pas de crier et de se plaindre. Elle ferait voir son origine et les loix en conformité desquelles elle doit être possédée en unité.

Lors de la disgrâce de Philippe de Montmorency, comte de Horne et seigneur de Weert, Nederweert et Wessem, en 1568, ces terres furent confisquées ensemble sans aucune séparation, ce qui eut également lieu à la main-levée du 17 Novembre 1610. On doit en conclure que ces terres sont indivisibles, et les placer dans un canton, c'est les diviser et en altérer la nature primitive.

Salut et fraternité. Par ordre J. Grispen, secrétaire.

NÉCROLOGIE.

Herman Jaminé.

Jean Jacques Herman Jaminé, qui vient de mourir à Hasselt le 15 Septembre 1885, était Maestrichtois de naissance. Il est né en cette ville le 15 Juillet 1826. Comme la plupart de ses compatriotes, M. Jaminé est aller tenter la fortune en Belgique et a réussi comme architecte; il s'est fait chez nos voisins un nom bien mérité. Il y a construit et réparé plus de cent églises et une quantité de maisons communales, d'écoles et de maisons de campagne, qui toutes portent le cachet du bon goût. M. Jaminé était architecte provincial de la province du Limbourg, membre de la commission des monuments et chevalier de l'ordre de Léopold. Il est auteur, avec M. le chevalier de Corswarem, d'une notice sur l'église de St. Quintin à Hasselt. Avec lui nous perdons un des plus dévoués membres de notre Société en Belgique.

J. H.

Ferdinand Portmans.

Le 30 Mars 1884 est mort à Reckhem, à l'âge de 61 ans, M. l'abbé Ferdinand Portmans, curé de cet endroit. M. Portmans est né à Saint-Trond le 30 Mai 1823 ; après avoir fait ses études au collége de sa ville natale il entra au séminaire de Liége et fut ordonné prêtre par l'évêque de ce diocèse, Mgr. Van Bommel, au mois d'Avril 1848. Il occupa ensuite les emplois de vicaire de Montenaken, de recteur à Huy, recteur à Stockay-Warfusée et fut nommé le 9 Décembre 1863 curé à Grévignée près de Liége. De là il fut transféré à Reckhem le 13 Novembre 1871, où il est mort. M. Portmans était un amateur zélé de l'histoire locale. Il a fait des annotations sur toutes les paroisses où il a résidé. Celles qui concernent Reckhem ont parues dans nos *Publ. etc. du Limbourg*, tome XVIII p. 301—382, sous le titre suivant : *Supplément aux notices sur Reckhem, sa paroisse et sa seigneurie, particulièrement depuis 1678 à 1778.*

Dans ce travail il tâche de suppléer à ce qui a été omis sur Reckhem dans les travaux de Butkens, Nessel, Wolters, De Chestret de Haneffe et Crahaye. La plupart des particularités qu'il publie ont été puisées dans les archives de sa cure et de son église. M. Portmans était dans ses dernières années membre de notre société (1).

J. H.

(1) Une notice sur feu M. Alexandre Gordon, décédé à Maestricht le 1 Août 1885, suivra dans le tome de l'année 1886.

TABLE DES MATIÈRES.

Notices et mémoires.

VIERDE HOOFDSTUK.

Valkenburgsche leenen buiten het land gelegen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Leenen van Valkenburg, niet in vaste goederen bestaande.

ZESDE HOOFDSTUK.

Leenen en leenverheffingen die in de vorige hoofdstukken niet zijn besproken.

Variétés.

Nécrologie.

Diplômes et autres documents.

TABLE ALPHABÉTIQUE.

Épitaphes.

Fragments généalogiques.

L'auteur d'un Mémoire ou d'une Notice publiés par la Société, a droit à 50 tirés à part. Le comité n'assume pas la responsabilité des opinions émises dans les travaux publiés dans ces récueils: chaque auteur répond de son travail.

Les *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le duché de Limbourg* forment par an un volume d'environ 500 pages in 8°, orné de gravures ou de lithographies. Le prix du volume est de huit francs pour les non sociétaires. *Les membres effectifs de la Société les reçoivent gratis.* La contribution des membres effectifs est de trois florins ou six francs trente-quatre centimes par an. On s'adresse pour les publications à M. le docteur SCHOLS, bibliothécaire de la Société à Maestricht.

Les membres de la Société qui habitent l'Allemagne peuvent s'adresser pour tout ce qui concerne la Société à M. CREUTZER, Libraire à Aix-la-Chapelle.

La Musée historique et archéologique que la Société a établi dans les salles de l'ancien Hôtel de Ville (Dinghuis) à Maestricht est ouvert pour le public depuis le 1er Janvier 1884. Entrée 25 cents par personne et 50 par famille.

DE MAASGOUW,

.orgaan voor Limburgsehe Geschiedenis, Taal en Letterknnde.

Cette petite feuille Néerlandaise s'occupe, comme l'indique son titre, de l'Histoire, de la Langue et de la Littérature du Limbourg et des contrées voisines. Elle paraît à Maestricht, tous les quinze jours, sous le patronage de la *Société d'Histoire et d'Archéologie* de notre Duché et forme une annexe à nos *Publications.*

PRIX DE L'ABONNEMENT PAR ANNÉE.

Pour la Néerlande	2 florins.
Pour la Belgique	5 francs.
Pour l'Allemagne	4 marcs.

